

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av barnskyddslagen och till lagar som har samband med den

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att barnskyddslagen, hälso- och sjukvårdslagen, lagen om tillsynen över social- och hälsovården, lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation och lagen om nödcentralsverksamhet ändras. Dessutom föreslås det att det stiftas en ny lag om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den. Lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd och lagen om statens uppfostringsanstalter och grunderna för de i dessa anställda personers pensionsrätt upphävs.

Syftet med propositionen är att stärka barnets rätt till särskilt skydd och att garantera att målen för barn och familjer inom barnskyddet uppfylls. Genom propositionen genomförs regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering. Enligt regeringsprogrammet genomförs under regeringsperioden en reform av barnskyddslagstiftningen, genom vilken barnets bästa, välbefinnande och trygghet tillgodoses genom att villkoren för begränsningsåtgärder förtydligas. Genom reformen ska tillräckligare befogenheter än i nuläget för barnskyddsmyndigheterna och platserna för vård utom hemmet för att göra sitt arbete tillgodoses. Enligt propositionen ska gränsen mellan gränssättning som hör till fostran och begränsande åtgärder förtydligas. I enlighet med regeringsprogrammet ska myndigheterna åläggas att samarbeta aktivt och ges tillräckliga befogenheter och metoder för att barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet snabbt ska finnas och återbördas. Dessutom införs en ny tjänst för rehabilitering på en sluten institution för att det ska finnas fler metoder för att bryta brottsspiralen för barn under straffansvarsåldern.

I propositionen ingår också förslag som hänför sig till förverkligande av tjänsteenheter inom barnskyddet som samordnar kompetens inom barnskydd och psykiatri.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2026. Bestämmelserna om rehabilitering på sluten institution och period av särskild omsorg träder dock i kraft först den 1 augusti 2026.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING.....	5
1 Bakgrund och beredning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Beredning.....	6
2 Nuläge och bedömning av nuläget	7
2.1 Vård utom hemmet inom barnskyddet	7
2.1.1 Uppgift och syfte	7
2.1.2 Ordande och tillhandahållande av tjänster inom vård utom hemmet samt centrala nyckeltal.....	8
2.2 Barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet	11
2.2.1 Frånvaro utan tillstånd som fenomen	11
2.2.2 Gripande av barn.....	12
2.2.3 Handräcking.....	14
2.2.4 Lokalisering	17
2.3 Barns psykiska hälsa.....	20
2.3.1 Tillhandahållande av mentalvårdstjänster	20
2.3.2 För barnskyddet och barn- och ungdomspsykiatri gemensamma barn som har placerats i vård utom hemmet.....	21
2.4 Missbrukarvård och missbruksrehabilitering för barn.....	23
2.5 Barn som begår brott	26
2.6 Rätt till särskilt skydd som en grundläggande rättighet och mänsklig rättigheter för barn som har placerats	28
2.7 Pedagogiska metoder och begränsningar på platser för vård utom hemmet	30
2.7.1 Gränsen mellan pedagogiska metoder och begränsningar.....	30
2.7.2 Begränsningar i vård utom hemmet.....	32
2.7.3 Särskild omsorg	38
2.8 Övervakning av vård utom hemmet	39
2.9 Barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd	40
2.9.1 Lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd	40
2.9.2 Praxis i fråga om Statens barnskyddsenheter	43
2.10 Personal och familjevårdare inom vård utom hemmet	48
2.10.1 Arbetarskydd och välfärd	49
2.11 Åland.....	51
2.12 EU:s allmänna dataskyddsförordning.....	53
3 Målsättning	53
4 Förslagen och deras konsekvenser	54
4.1 De viktigaste förslagen	54
4.2 Huvudsakliga konsekvenser	58
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser.....	59
4.2.1.1 Konsekvenser för välfärdsområdenas, kommunernas och statens kostnader	61
4.2.1.2 Konsekvenser för företagen.....	69
4.2.2 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet.....	69
4.2.2.1 Konsekvenser för välfärdsområdenas verksamhet	69

4.2.2.2	Konsekvenser i landskapet Åland.....	70
4.2.2.3	Konsekvenser för polisens och Nödcentralsverkets verksamhet.....	71
4.2.2.4	Konsekvenser för Statens barnskyddsenheters verksamhet	72
4.2.2.5	Konsekvenser för tillsynen	72
4.2.2.6	Konsekvenser för socialvårdens klientdatasystem	73
4.2.3	Andra samhälleliga konsekvenser för människor.....	74
4.2.3.1	Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna	74
4.2.3.2	Konsekvenser för barn som är i vård utom hemmet och barn som har placerats som en stödgård inom öppenvården	74
4.2.3.3	Konsekvenser för barnens föräldrar och andra närstående.....	82
4.2.3.4	Konsekvenser för jämlikhet, jämställdhet och språkliga rättigheter	83
4.2.3.5	Konsekvenser för personalens välfärd inom vården utom hemmet och för familjevårdarna	85
4.2.4	Konsekvenser för sysselsättningen	86
4.2.5	Konsekvenser för säkerheten.....	86
4.2.6	Sammandrag av viktiga konsekvenser och de risker som hänför sig till förslagen.....	87
5	Alternativa handlingsvägar.....	89
5.1	Handlingsalternativen och deras konsekvenser	89
5.2	Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet	92
5.2.1	Sverige	93
5.2.2	Norge	95
5.2.3	Danmark	97
5.2.4	Island.....	98
6	Remissvar	99
6.1	Inledning.....	99
6.2	Barnets rätt till en balanserad utveckling och särskilt skydd samt fostrande gränssättning	99
6.3	Ordande och verkställighet av rehabilitering på slutet institution, innehållet i rehabiliteringen, beslutsfattande om rehabiliteringen, personalen inom rehabiliteringen samt säkerhetskontroll i samband med tjänsten.....	101
6.4	Ordande och genomförande av period av särskild omsorg, beslut om period av särskild omsorg.....	104
6.5	Förslag som gäller begränsningar i vården utom hemmet.....	105
6.6	Eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet samt handräckning av polisen.....	108
6.7	Samarbetskyldighet för att inrätta samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri	110
6.8	Statens barnskyddsanstalt och skolan i anslutning till den	111
6.9	Ekonomiska konsekvenser.....	113
6.10	Andra kommentarer	113
6.11	Utlåtande från rådet för bedömning av lagstiftningen	115
7	Specialmotivering.....	115
7.1	Barnskyddslagen.....	115
7.2	Lag om ändring av 69 § i hälso- och sjukvårdslagen	161
7.3	Lag om ändring av lagen om tillsynen över social- och hälsovården.....	161

7.4 Lag om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den	162
7.5 Lag om ändring av 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation	181
7.6 Lag om ändring av 17 och 19 § i lagen om nödcentralsverksamhet	184
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	185
8.1 Statsrådets förordning om Statens barnskyddsanstalt.....	185
9 Ikraftträdande	186
10 Verkställighet och uppföljning	187
11 Förhållande till andra propositioner	187
11.1 Samband med andra propositioner	187
11.1 Förhållande till budgetpropositionen	188
12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	188
LAGFÖRSLAG	229
1. Lag om ändring av barnskyddslagen	229
2. Lag om ändring av 69 § i hälso- och sjukvårdslagen	245
3. Lag om ändring av lagen om tillsynen över social- och hälsovården.....	246
4. Lag om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den	248
5. Lag om ändring av 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation	256
6. Lag om ändring av 17 och 19 § i lagen om nödcentralsverksamhet	257
BILAGOR	260
PARALLELLTEXT	260
1. Lag om ändring av barnskyddslagen	260
2. Lag om ändring av 69 § i hälso- och sjukvårdslagen	294
3. Lag om ändring av lagen om tillsynen över social- och hälsovården.....	295
5. Lag om ändring av 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation	297
6. Lag om ändring av 17 och 19 § i lagen om nödcentralsverksamhet	299
FÖRORDNINGSGUTKAST	303
Statsrådets förordning om Statens barnskyddsanstalt.....	303

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Statsminister Orpos regering reviderar barnskyddslagstiftningen. Reformen genomförs i två faser. Genom denna regeringsproposition genomförs den första fasen i reformen. Genom propositionen genomförs de ändringar enligt regeringsprogrammet som syftar till att säkerställa tillräckliga metoder att trygga särskilt skydd för barnet under vård utom hemmet. För att säkerställa att barnets intresse, välfärd och säkerhet tillgodoses förtydligas förutsättningarna för att använda begränsande åtgärder samt säkerställs att barnskyddsmyndigheterna och enheterna för vård utom hemmet har tillräckliga befogenheter att utföra sitt arbete. Myndigheterna åläggs att samarbeta aktivt och ges tillräckliga befogenheter och metoder för att barn som har placerats utanför hemmet eller är omhändertagna och försvinner ska hittas och återföras snabbt. I barnskyddslagen görs nödvändiga ändringar som tryggar barnen och genom vilka brottsspiralen för barn under straffansvåldern kan brytas. Avsikten är att regeringens proposition om den andra fasen i reformen av barnskyddslagstiftningen ska överlämnas till riksdagen hösten 2026.

Statsrådets principbeslut av den 24 maj 2024 om ett åtgärdsprogram för förebyggande och bekämpning av ungdoms- och gängbrottslighet för åren 2024–2027 (OM/2024/74) innehåller åtgärder som hänför sig till reformen av barnskyddslagstiftningen. Principbeslutet grundar sig på det arbete som utfördes av den arbetsgrupp som justitieministeriet tillsatte för tiden 1 september–31 december 2023 (VN/24165/2023), då man konstaterade att de nuvarande barnskyddstjänsterna är otillräckliga för barn som använder allvarligt våld och utför andra brottsliga gärningar.

Inrikesministeriet har för tiden 12 februari 2025–30 juni 2027 tillsatt en samarbets- och samordningsgrupp för att förebygga och bekämpa ungdoms- och gängbrottslighet, vars centrala uppgift är att för statsrådets producera en riksomfattande lägesbild av fenomenet ungdomsbrottslighet och gängbildning. Lägesbilden utformas genom att först ta fram regionala lägesbilder i de sex största städerna. Lägesbilderna kompletteras slutligen med riksomfattande information till en hel riksomfattande lägesbild.¹

Statsminister Orpos regeringen fattade under ramförhandlingarna våren 2024 beslut om ett åtgärdspaket som gäller barn och unga och som innehöll utvecklande av den hybridmodell för barnskyddet som barnombudsmannen föreslagit. Regeringen anvisade permanent finansiering på 0,5 miljoner euro för detta.

För Statens skolhem föreslås skyldighet att producera en ny tjänst för rehabilitering på slutna institutioner. För detta har regeringen anvisat årlig finansiering på 2,5 miljoner euro för åren 2025–2027.

I riksdagens uttalande (ShUB 42/2018 rd) förutsattes att rätten till balanserad utveckling och välfärd i fråga om barn som är placerade i vård utom hemmet samt användningen av begränsningar enligt barnskydds lagen utvärderas och förtydligas som ett led i beredningen av lagstiftning om klienters och patienters självbestämmanderätt.

¹ SM005:00/2025

Reformen av barnskyddslagstiftningen är en del av den nationella servicereformen som skrivits in i regeringsprogrammet, där målet är att revidera lagstiftningen om social- och hälsovårdstjänster samt den tillhörande styrningen för att motsvara social- och hälsovårdsstrukturerna och de nationella social- och hälsovårdsmålen. I den nationella servicereformen förnyas verksamhetssätten inom social- och hälsovården, och målet är bland annat att stärka det förebyggande stödet och social- och hälsovårdens integration samt att säkerställa tillgången på och effektiviteten av tjänsterna.

1.2 Beredning

Propositionen har beretts som ett tjänsteuppdrag vid social- och hälsovårdsministeriet (SHM). Propositionen baserar sig på föresatser i regeringsprogrammet och regeringens beslut under ramförhandlingarna om att utveckla en hybridmodell för barnskyddet. I regeringens proposition används i fortsättningen begreppet samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri, varmed avses ramförhandlingarnas beslut om den hybridmodell som barnombudsmannen föreslagit. Det föreslagna begreppet beskriver mera exakt den service som avses i hybridmodellen.

Propositionen har beretts i den tväradministrativa beredningsgrupp som tillsatts av social- och hälsovårdsministeriet (14.3.2024–31.12.2024), och som hade till uppgift att lägga fram förslag om en ny rehabilitering på slutna barnskyddsanstalter och om metoder för att ingripa i situationer där barn utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalter.² Under sitt arbete hörde beredningsgruppen experter och barn som var placerade på barnhem (7 diskussioner).³ Institutet för hälsa och välfärd (THL) producerade skriftligt material till stöd för arbetet. Det ordnades ett riktat muntligt hörande om beredningsgruppens förslag i vilket sammanlagt 29 aktörer deltog. Det kom sammanlagt 17 skriftliga utlåtanden. Beredningsgruppens underlag, utlåtande och en sammanfattning av responsen finns i den offentliga tjänsten på adressen <https://stm.fi/sv/projekt?tunnus=STM029:00/2024>.

Barn i vård utom hemmet hördes om förslagen från den beredningsgrupp som social- och hälsovårdsministeriet tillsatte den 6 mars 2024. Barn i tre olika enheter för vård utom hemmet inom barnskyddet på olika håll i Finland hördes i november–december 2024 i form av sammanlagt sju diskussioner i smågrupper, varvid sammanlagt 26 barn hördes. Samrådet genomfördes genom samarbete mellan social- och hälsovårdsministeriet och nationella barnstrategin.

För beredningen genomfördes en enkät bland de aktörer som producerar vård utom hemmet inom barnskyddet i december 2024. I enkäten kartlades de problempunkter och behov av lagstiftningsändringar som framkommer i vardagen inom vård utom hemmet när det gäller fostrande praxis och begränsningar enligt 11 kap. i barnskyddslagen. Enkäten skickades till sex

² Arbetsgruppen för reformen av barnskyddslagstiftningen när det gäller minderåriga unga som har allvarliga problem med berusningsmedel och som tar till våld och begår brott (2025) Reformen av barnskyddslagstiftningen när det gäller minderåriga unga som har allvarliga problem med berusningsmedel och som tar till våld och begår brott: Beredningsgruppens slutrapport. Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2025:4. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8677-0>

³ Under beredningen har man också i tillämpliga delar utnyttjandet det hörande av barn och unga inom barnskyddet som genomfördes som en pilot för den nationella barnstrategin under tiden 1 mars–30 maj 2021. Barnen och de unga hördes i form av gemensamt grupparbete samt en elektronisk enkät. Här hänvisas till hörandet av barn och unga 2021.

välståndsområden, Statens skolhem och privata skolhem, 16 företag och organisationer som producerar anstalts- och/eller familjevårdstjänster inom vård utom hemmet samt Förbundet för Familjevård i Finland. Svaren utnyttjades i en verkstadsserie på tre verkstäder, till vilken inbjöds företrädare för Institutet för hälsa och välfärd, Riksdagens justitieombudsmans kansli (EOAK), Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira) samt regionförvaltningsverken (RFV).

Under beredningen har diskussioner också förts med bland annat företrädare för välfärdssområdenas och Helsingfors stads barnskydd samt Institutet för hälsa och välfärds experter. Beredningen har gjorts i tväradministrativt samarbete med framför allt undervisnings- och kulturministeriet (UKM), kommunikationsministeriet (KM) och inrikesministeriet (IM).

Regeringens proposition sändes till rådet för bedömning av lagstiftningen. Det utkast till regeringens proposition med förslag till ändring av barnskyddslagen som sändes till rådet för bedömning av lagstiftningen finns i den offentliga tjänsten på adressen https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/ad66b8cb-63b4-4cc6-9a15-227efb9a2b57/f937bc13-0504-46cd-aa36-920e0fbce562/KIRJE_20250826101839.PDF.

Utlåtandet från rådet för bedömning av lagstiftningen av den 7 augusti 2025 kan läsas på adressen <https://valtioneuvosto.fi/arviointineuvosto/lausunnot>.

Utlåtandet från rådet för bedömning av lagstiftningen har beaktats i samband med färdigställandet av regeringens proposition (se avsnitt 6 Remissvar).

Propositionen har behandlats i Delegationen för välfärdssområdenas ekonomi och förvaltning (den 13 juni 2025) och Delegationen för kommunalekonomi och förvaltning (KUTHANEK) den 25 augusti 2025.

Beredningsunderlaget till regeringens proposition, inklusive en sammanställning av remissvaren, finns i den offentliga tjänsten på adressen <https://stm.fi/sv/projekt?tunnus=STM009:00/2024>.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Vård utom hemmet inom barnskyddet

2.1.1 Uppgift och syfte

Huvudansvaret för barnets välfärd vilar på föräldrarna och vårdnadshavarna. Det allmännas uppgift är att stödja föräldrarna i deras uppgift som fostrare samt med att trygga barnets välfärd. Ansvaret för att trygga barnets välfärd vilar i sista hand på det barn- och familjeinriktade barnskyddet. Barnskyddets syfte är att trygga barnets rätt till en trygg uppväxtmiljö, till en harmonisk och mångsidig utveckling och till särskilt skydd. Enligt barnskyddslagen (417/2007) avses med barn den som inte fyllt 18 år och med ung person den som är 18–22 år. Klienterna hänvisas till det barn- och familjeinriktade barnskyddet när de förebyggande barnskyddsmetoderna eller tjänsterna enligt socialvårdslagen (1301/2014) inte räcker till för att trygga barnets säkerhet och sunda utveckling.

Ett barn kan placeras utom hemmet antingen som en stödåtgärd inom öppenvården eller som vård utom hemmet. Med vård av barn utom hemmet avses att vården och fostran av ett omhändertaget barn, ett i brådskande ordning placerat barn eller ett barn som placerats med stöd av ett interimistiskt förordnande enligt 83 § ordnas utanför hemmet (49 § 1 mom. i

barnskyddslagen). Omhändertagande är alltid den åtgärd som kommer i sista hand. I 83 § i barnskyddslagen föreskrivs det om domstolens interimistiska förordnande. Därmed avses att då ett ärende som gäller omhändertagande av ett barn eller vård utom hemmet är anhängigt kan domstolen som behandlar ärendet på eget initiativ eller på yrkande av barnet eller barnets förälder eller vårdnadshavare ge ett interimistiskt förordnande om barnets vistelseort och om hur barnets vård och fostran ska ordnas under domstolsbehandlingen.

Såväl beslut om omhändertagande av barn som beslut om brådskande placering är förvaltningsbeslut som gäller vård oberoende av barnets vilja. Genom besluten ingriper man särskilt i barnets, men också i barnets vårdnadshavares och förälders, i grundlagen tryggade grundläggande fri- och rättigheter, såsom skyddet av privatlivet, självbestämmanderätten och den personliga friheten. Genom beslutet genomförs skyldigheterna enligt Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (FördrS 59–60/1991, barnkonventionen).

Vård av barn utom hemmet kan ordnas som familje- eller anstaltsvård eller på något annat sätt som motsvarar barnets behov (49 § 2 mom. i barnskyddslagen). Familjevård är den huvudsakliga formen av vård utom hemmet i förhållande till anstaltsvård. Familjevård genomförs i uppdragsförhållande och som professionell familjevård. Familjevård är vård av eller annan omsorg om ett barn dygnet runt i familjevårdarens privathem eller i den vårdbehövandes hem. På familjevård tillämpas också familjevårdslagens (263/2015) bestämmelser.

Enligt 4 a § 1 mom. i barnskyddslagen ska barnskyddet säkerställa en god vård och fostran av barnet, en med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövlig tillsyn och omsorg samt barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Vid valet av plats för vård utom hemmet bör enligt lagens 50 § särskild uppmärksamhet ägnas åt grunderna för omhändertagandet och barnets behov, upprätthållandet av barnets syskonförhållanden och andra nära mänskliga relationer samt kontinuiteten i vården. Dessutom ska hänsyn i mån av möjlighet tas till barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund. Anstaltsvård ordnas om vård av barn utom hemmet inte med hjälp av tillräckliga stödåtgärder kan ordnas som familjevård eller någon annanstans på ett sätt som motsvarar barnets bästa. Placeringen ska alltid motsvara barnets bästa (4 § i barnskyddslagen). Det praktiska genomförandet av vård utom hemmet baserar sig till centrala delar på barnets klientplan och en kompletterande plan för vård och fostran.

Orsakerna till placering utom hemmet indelas ofta i faktorer som hänför sig till föräldrarnas och/eller barnens uppväxtförhållanden eller barnets eget beteende. De vanligaste orsakerna som hänför sig till föräldrarna är missbruksproblem och problem med den psykiska hälsan, att föräldrarna inte orkar, konflikterna inom familjen, hjälplöshet och okunnighet. Orsaker som hänför sig till barnet är bland annat problem med känslolivet och beteendet, skolkning, att barnet ofta rymmer och inte anknyter till någon, begår brott samt har missbruksproblem och problem med den psykiska hälsan.

2.1.2 Ordnanande och tillhandahållande av tjänster inom vård utom hemmet samt centrala nyckeltal

Enligt 8 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021, ordnandelagen) svarar välfärdsområdet för ordnandet av social- och hälsovården inom sitt område. Om inte något annat föreskrivs genom lag, får välfärdsområdet och Helsingfors stad producera de tjänster som omfattas av dess organiseringsansvar självt eller i samarbete med andra välfärdsområden eller enligt avtal skaffa dem av andra tjänsteproducerer. I 36 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård föreskrivs det om samarbetsavtal mellan välfärdsområden. I det ska man komma

överens om arbetsfördelningen, samarbetet och samordningen mellan välfärdsområdena bland annat vid ordnande och produktion av sådana social- och hälsovårdstjänster som på grund av att de behövs sällan eller är särskilt krävande förutsätter upprepning eller specialkompetens inom flera områden för att tillräcklig kompetens och skicklighet ska kunna uppnås och upprätthållas eller betydande investeringar. Bestämmelser om samarbetsavtalets innehåll och beredning ingår dessutom i statsrådets förordning (309/2023, förordningen om samarbetsområden). I 10 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård föreskrivs det dessutom om samordning av tjänsterna till en helhet.

Välfärdsområdena (21) och Helsingfors stad ansvarar för ordnandet av barnskydd. De är också skyldiga att inom sitt samarbetsområde samarbeta för att säkerställa krävande barnskyddstjänster (36 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård och 2 § i förordningen om samarbetsområden). Enligt 12 § 2 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård får välfärdsområdet inte från en privat tjänsteproducent skaffa tjänster som är förenade med utövande av offentlig makt, om inte något annat föreskrivs särskilt genom lag. Barn- och familjeinriktat barnskydd är en offentlig förvaltningsuppgift, där i regel även offentlig makt utövas. Utövning av offentlig makt har för närvarande också anförtratts privata aktörer i barnskyddslagen. Vård utom hemmet inom barnskyddet, i synnerhet institutionsvård inom barnskyddet, produceras för närvarande i betydande utsträckning av privata tjänsteproducenter.

I tabell 1 har sammanställts centrala nyckeltal för barnskyddet 2024 samt förändringarna i dem jämfört med 2023.

Tabell 1. Barnskyddet 2024.⁴ Talen har avrundats, men exakta tal finns i tabellerna i barnskyddsstatistiken.

	Antal	% av motsvarande befolkning i åldern 0–17 år	Ändring jämfört med 2023
Barnskyddsanmälningar	230 000		+7 %
Barn för vilka barnskyddsanmälan har gjorts	115 000	10,7 %	+4 %
Klienter i åldern 0–17 år inom barnskyddets öppenvård	34 900	3,4 %	-9 %
Placerade utom hemmet	17 100	1,6 %	-2 %
Brådskande placeringar	4 900	0,5 %	0 %
Omhändertagna	11 300	1,0 %	0 %
Placeringsdygn	4,3 miljoner		-1 %

Under 2024 omhändertogs 1 752 barn. (nytt omhändertagande). Av dessa barn hade 74 % också varit brådskande placerade under året. Nytt omhändertagande varit vanligast bland barn i åldern 13–17 år.

⁴ Forsell, M. & Inget-Leinonen, S. (2025) Barnskydd 2024. Statistikrapport 23/2025 (på finska, Huvudresultat på svenska). Finlands officiella statistik. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025042831818>

Av alla barn som placerats var 52 % pojkar (8 924) och 48 % flickor (8 150). Det finns ingen heltäckande statistik över språklig och kulturell bakgrund hos de barn som omfattas av barnskyddstjänster och ingen systematisk information om antalet teckenspråkiga barn eller barn som behöver till exempel hjälpmedel som stöd för att kommunicera.

Längden på de perioder barnen (17 100) var placerade utom hemmet varierade stort. Av de barn som var placerade 2024 var en fjärdedel placerade kortare tid än 7 månader och en fjärdedel av barnen hade varit placerade längre tid än 6 år. En tredjedel (30 %, 5 100 barn) av dem som var placerade 2024 har varit placerade minst halva livet.

Placeringsformen varierar avsevärt beroende på barnets ålder. Av barnen under sex år var så gott som alla placerade i familjer, medan över hälften av 16–17-åringarna är placerade vid någon anstalt. I slutet av 2024 var 53 % av de omhändertagna barnen (9 400) i familjevård. Av dem var 1 059 barn (14 %) placerade i släktingars eller närståendes familjer. År 2024 hade välfärdsområdena uppdragsavtal med 4 900 familjer. Av dessa var 900 familjer (18 %) barnets släktingar eller närstående. 5 % av barnen var placerade i professionell familjevård. I mars 2025 fanns det sammanlagt 213 professionella familjehem inom barnskyddet.

I slutet av 2024 var 38 % av de omhändertagna barnen placerade i barnskyddsanstalter. I mars 2025 fanns det cirka 849 bostadsenheter inom barnskyddet i Finland, varav 648 (76 %) i privata barnskyddsanstalter, 176 (21 %) i välfärdsområdenas barnskyddsanstalter och 25 (3 %) i Statens skolhem. Antalet privata anstalter har ökat med cirka hundra på fyra år.

I välfärdsområdenas ordnande- och upphandlingspraxis är anstaltstjänsterna inom barnskyddet indelade i tjänster på grund-, special- och krävande nivå samt särskild omsorg. I tillstånds- och registreringspraxis görs skillnad mellan åtminstone anstalter på grund- och specialnivå. De skiljer sig åt i fråga om antalet vård- och fostringspersonal som arbetar i anstalternas bostadsenheter, innehållet i den anstaltstjänst som tillhandahålls och vårdtygnspriserna. Av barnskyddstjänster på grundnivå förutsätts i allmänhet minimiantalet anställda enligt 59 § i barnskyddslagen, medan det av tjänster på specialnivå och krävande nivå förutsätts större dimensionering i förhållande till antalet klientplatser. Av tjänster på specialnivå och krävande nivå förutsätts också specialisering på tillhandahållande av service med ett visst innehåll. Barnskyddslagen innehåller inga bestämmelser om vård utom hemmet på krävande nivå förutom särskild omsorg (förkortas på finska EHO). Av dem som besvarade Institutet för hälsa och välfärds enkät⁵ (N=224) uppgav en tredjedel att de verkar på grundnivå, och bland dem fanns många familjehem. Över hälften av bostadsenheterna uppgav att de hör till specialnivån och ungefär 7 % att de hör till den krävande specialnivån.

Kostnaderna för barnskyddet uppgick till sammanlagt 1,53 miljarder euro 2023. Fördelningen av dem och de genomsnittliga kostnaderna per placeringsdygn presenteras i tabell 2. Priset på ett placeringsdygn avsevärt beroende på barnens behov.⁶

Tabell 2. Kostnaderna för barnskyddet 2023.

⁵ Heino, T., Lappalainen, E., Ranta, H. & Weckroth, N. (2021) Barnskyddsenheter 24/7. Mångfald och utmaningar i serviceproduktionen. Rapport 6/2021. Institutet för hälsa och välfärd (på finska, med sammandrag på svenska), 114–115 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-666-4>.

⁶ Forsell, M. & Inget-Leinonen, S. (2025), s. 32–34.

	Miljoner euro	Andel av placeringskostnaderna	Genomsnittlig kostnad per placeringsdygn
Öppenvårdstjänster	467		
Familjevård	258	25 %	112 euro
Professionell familjevård	91	10 %	300 euro
Anstaltstjänster	715	65 %	371 euro

2.2 Barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet

2.2.1 Frånvaro utan tillstånd som fenomen

Att ett barn som placerats i vård utom hemmet avlägsnar sig från platsen för vård utom hemmet utan tillstånd eller låter bli att återvända dit efter en på förhand överenskommen frånvaro med tillstånd kallas på finska ”hatkaaminen”. I denna text används på svenska ”rymning” och att ”vara på rymmen”. Barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet är sårbara och ofta utsatta för konkret fara.⁷ Barnet får inte den handledning, fostran, vård och tillsyn eller det särskilda stöd som han eller hon behöver. Det kan också hända att barnet inte deltar i undervisningen. Enligt riksdagens justitieombudsman (JO) berättelse år 2023⁸ har att utan tillstånd avlägsna sig från barnskyddets vård utom hemmet och låta bli att återvända dit ökat tydligt under de senaste tio åren. Detta har också synts i justitieombudsmannens och det nationella besöksorganets inspektioner vid barnskyddsanstalter. Justitieombudsmannen hänvisar till Pesäpuu ry:s rapport, enligt vilken samarbetet för att söka efter, hitta och få tillbaka försvunna unga till platsen för vård utom hemmet förhindras av att barnskyddsanstalternas, socialarbetets och polisens resurser är otillräckliga. Dessutom medför problemen i lagstiftningen utmaningar. Aktörerna har ingen gemensam förståelse bland annat i frågor som gäller befogenheter, ansvar och verksamhetsmodeller.⁹

Frånvaro utan tillstånd är vanligast i samband med barnskyddsanstalter, men förekommer också inom familjevården. Det finns olika orsaker till frånvaro utan tillstånd. Enligt barnen är den största orsaken sociala relationer.¹⁰ En faktor är delaktighet i brottslig verksamhet. Pådrivande faktorer är enligt barnen anstaltsförhållandena, känsloupplevelser som driver dem att rymma och konflikter på platsen för vård utom hemmet. Barnen använder berusningsmedel under frånvaron utan tillstånd, trots att målet med rymningen inte är att använda berusningsmedel. Användningen av alkohol och droger står i samband med såväl utövande av som upplevelser av våld. Situationer under rymningarna då barnet möter dödsfall bland andra barn har ofta samband med droganvändning.

⁷ T.ex. EOAK/4983/2023.

⁸ Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2023 (B 15/2024 rd), s. 101.

https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/B_15+2024.pdf.

⁹ Ibid., s. 101. Se också berättelsens inspektionsobservationer och åtgärder, 102.

¹⁰ Kekkonen, O. & Pekkarinen, E. (2024) Hatkassa (på rymmen) genom barnens ögon: Analys av enkäten för barn som olovligt avvikit från vård utom hemmet inom barnskyddet.

Barnombudsmannens byrås publikationer 2024:1 (på finska, sammandrag på svenska).

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-839-6>.

Barnen upplever ofta sexuellt våld medan de är på rymmen. I enkäten berättade 25 % av alla som svarade och 29 % av flickorna att de blivit våldtagna. 19 % av alla som svarade och 21 % av flickorna berättade att de upplevt kommersialiserat sexuellt våld. Barn på rymmen löper förhöjd risk att bli utsatta för människohandel och liknande utnyttjande. Våldtäktsupplevelser är en kraftig indikation på risk för människohandel.¹¹

Uppskattningsvis cirka 7–15 % av de barn som har placerats i vård utom hemmet rymmer i något skede av placeringen.¹² Det förs ingen systematisk statistik över frånvaro utan tillstånd och nationellt finns det inga exakta uppgifter om antalet fall. Enligt en uppskattning som baserar sig på polisens informationssystem var antalet fall av frånvaro utan tillstånd 3 733 år 2020 och antalet barn som varit frånvarande utan tillstånd cirka 10 % av alla barn som var placerade utom hemmet 2020 (1 571 barn). Antalet fall av frånvaro utan tillstånd var ungefär en femtedel större bland pojkarna än bland flickorna.¹³ År 2022 rapporterades 3 700 begäranden om handräckning och 2 500 efterlysningar av barn (59 % pojkar och 41 % flickor).¹⁴ Rymningarna är ofta återkommande och hopas hos samma barn, i huvudsak tonåringar. Nästan 80 % av dem som var frånvarande utan tillstånd rymde mer än 3 gånger och 40 % mer än 10 gånger. I Statens skolhem var antalet dygn av frånvaro utan tillstånd 2023 sammanlagt 2379. När rymningarna är återkommande kan begärandena om handräckning till polisen och efterlysningarna vara överlappande. En stor del av situationer sköts av barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal och det görs ingen begäran om handräckning och/eller efterlysning, så polisens uppgifter visar inte det faktiska totala antalet.

Längden på perioderna av frånvaro utan tillstånd varierar från mindre än ett dygn till flera månader. År 2020 varade 39 % av perioderna av frånvaro utan tillstånd mindre än ett dygn, 25 % 1–7 dygn och 36 % över 7 dygn. Särskilt oroväckande är att i 580 fall varade frånvaron utan tillstånd 14–49 dagar och i 375 fall mer än 49 dagar.¹⁵ Ju längre frånvaron utan tillstånd har varat och barnet inte har påträffats trots aktiv eftersökning, desto starkare är behovet av att bedöma om personen i fråga har försvunnit. I vissa situationer finns till exempel telefonkontakt med barnet, och då är det möjligt att få information om situationen från barnet självt. I andra situationer går det inte att få kontakt med barnet och det finns inte nödvändigtvis någon som helst kunskap om var barnet befinner sig. En del av barnen återvänder till sin plats för vård utom hemmet av egen vilja, andra inte.

Barnets lust att vara frånvarande utan tillstånd kan minskas genom att stärka barnets förtroende för vården utom hemmet, barnets kunskap om och förståelse för placeringen samt målen för vården utom hemmet och dess innehåll. Tillräckliga resurser för omsorg under alla tider på dygnet¹⁶ samt välmående och kompetenta yrkesutbildade personer har en nyckelställning.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid., s. 12.

¹³ Isoniemi, S. (2023) Olovlig frånvaro från platsen för vård utom hemmet Handräckning av polisen till barnskyddsmyndigheterna 2020. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2023:20 (på finska, med sammandrag på svenska). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8676-3>.

¹⁴ Haapala, M., Kaijanen, M., Minkkinen, M. & Westlund, O. (2023) Hatkassa Suomessa – kohti kansallista tilannekuvaa lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista. Pesäpuu ry (på finska). <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2023/03/HatkassaSuomessa-raportti.pdf>.

¹⁵ Isoniemi (2023).

¹⁶ T.ex. EOAK/4983/2023, s. 23.

2.2.2 Gripande av barn

Välfärdsområdet har med stöd av 45 § 1 mom. i barnskyddslagen för uppnåendet av syftet med omhändertagandet rätt att besluta om barnets vistelseort samt vård, uppfostran och tillsyn, den övriga omsorgen om barnet samt om sådan undervisning och hälsovård som behövs för att förverkliga dessa. Under den tid som en brådskande placering varar har välfärdsområdet likaså rätt att besluta om barnets angelägenheter i den omfattning syftet med den brådskande placeringen förutsätter enligt vad som föreskrivs i 45 § (38 § 4 mom. i barnskyddslagen). Under ett interimistiskt förordnande ansvarar barnskyddsmyndigheterna fortfarandet för ordnande av och tillsynen över vård utom hemmet. När välfärdsområdet beslutar hur barnets vård ska ordnas måste det beakta vad som i det interimistiska förordnandet har bestämts om omständigheter som ska beaktas i omsorgen om barnet i det interimistiska förordnandet.¹⁷

I 69 a § i barnskyddslagen föreskrivs det om återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalten. Den gällande regleringen är bristfällig. Bestämmelsen gäller endast barn som har placerats på en anstalt. En barn kan avlägsna utan tillstånd även från familjevård, varvid det borde säkerställas att barnet återförs utan dröjsmål även i sådana situationer. Barnskyddslagen innehåller inte för närvarande någon bestämmelse som direkt ger rätt att gripa barnet eller med maktmedel tvinga barnet till barnskyddsanstalten.¹⁸ I den sista meningen i 69 a § 1 mom. i barnskyddslagen nämns dock befogenhet att transportera barnet tillbaka till anstalten, om barnet inte återvänder frivilligt. Inte heller för polisen har det föreskrivits om befogenheter att ingripa i barnets personliga frihet i en situation där det endast är fråga om att barnet utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet. Riksdagens justitieombudsman anser i sitt beslut¹⁹ att det finns allvarliga brister i den gällande lagstiftningen. Enligt justitieombudsmannen borde det föreskrivas uttryckligen och exakt i lag om rätt att gripa barnet och återföra det till barnskyddsanstalten. Enligt justitieombudsmannen borde rätten att gripa tillkomma polisen.

Enligt den gällande regleringen vilar ansvaret för att söka efter och återföra ett barn som utan tillstånd har avlägsnat sig från barnskyddsanstalten eller som inte återvänder dit på den anstalt från vilken barnet har avlägsnat utan tillstånd. Transporten av barnet får genomföras endast av en sådan anställd inom anstaltens vård- och fostringspersonal som har i barnskyddslagen avsedd yrkeskompetens, av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller av en annan behörig myndighet. Med en annan behörig myndighet avses till exempel välfärdsområdets socialvårdsmyndighet. Kravet på yrkeskompetens är i praktiken svårt att uppfylla med tanke på anstaltens personalstruktur och arbetsskiftsplanering. Det centrala vore att personen hör till anstaltens vård- och fostringspersonal och därigenom en person som i princip är känd för barnet.

När man upptäcker att ett barn är frånvarande utan tillstånd försöker platsen för vård utom hemmet i första hand hitta barnet och reda ut situationen tillsammans med barnet. Hela situationen och de risker som eventuellt hänför sig till frånvaron utan tillstånd bedöms. Om man har kännedom om en konkret och akut fara som hotar barnets eller andra människors liv eller hälsa, ska fallet utan dröjsmål anmälas till nödcentralen. Nödcentralens jourhavande beslutar utifrån uppgifterna i nödmeddelandet och verksamhetsområdets anvisningar till vilken

¹⁷ Rätty (2023) Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen. 5: reviderade upplagan. Edita Finland, 964.

¹⁸ EOAK/6723/2024, s. 17, 39.

¹⁹ EOAK/6723/2024, s. 29.

myndigheten uppgiften hör och till vilken myndighet den förmedlas. Vid en konkret och akut fara som hotar liv och hälsa är det vanligtvis fråga om polisens lagstadgade uppgift i samarbete med socialväsendet. Om kriteriet inte uppfylls, underrättar barnskyddsanstalten utan dröjsmål det välfärdsområde som placerat barnet om frånvaron utan tillstånd. Välfärdsområdets behöriga myndighet begär att polisen efterlyser barnet (meddelande om vistelseort) och begär vid behov handräckning av polisen. Ansvar för att söka efter och återföra barnet vilar i första hand på barnskyddsanstalten, om barnet inte återvänder annars. Polisen kan också stöta på barnet i samband med skötseln av andra grunduppgifter och då meddela socialmyndigheten.

I 2 kap. i polislagen (872/2011) föreskrivs om polisens allmänna befogenheter och med stöd av 2 § 1 mom. i det kapitlet har en polisman rätt att gripa en person för att skydda denne för en allvarlig fara som utgör en överhängande risk för personens liv, fysiska integritet, säkerhet eller hälsa, om personen är oförmögen att ta vara på sig själv och faran inte annars kan avvärjas eller personen omhändertas på annat sätt. I 2 kap. 3 § finns bestämmelser om gripande av efterlysta och andra personer.

2.2.3 Handräckning

I 22 § i lagen om klientens ställning och rättigheter (812/2000) föreskrivs det om socialvårdsmyndighetens rätt att få handräckning. Ett välfärdsområde har rätt att av andra myndigheter få den handräckning som det behöver för att sköta sina lagstadgade uppgifter. Det föreskrivs inte desto närmare om innehållet i handräckningen. Ett välfärdsområde och i Helsingfors stad har i barnskyddsuppgifter och i brådsökande uppgifter som avses i 12 § 1 mom. i socialvårdslagen rätt att avgiftsfritt få i polislagen avsedd handräckning av polisen.

I 9 kap. 1 § i polislagen föreskrivs det att polisen ska på begäran ge andra myndigheter handräckning, om så föreskrivs särskilt. Polisen ska ge andra myndigheter handräckning också för fullgörande av en lagstadgad tillsynsskyldighet, om den myndighet som begär handräckning hindras i sin tjänsteutövning. Handräckning behövs om den myndighet som begär handräckning hindras från att utföra en tjänsteåtgärd och avlägsnande av hindret förutsätter att polisen utövar sina befogenheter. Det är fråga om hindrande också i sådana fall där hindrandet inte ännu har påbörjats men det finns grundad anledning att misstänka att det kommer att ske.²⁰ Enligt 9 kap. 1 § i polislagen kan också privatpersoner ges handräckning när det är nödvändigt för att de ska kunna utöva sina lagliga rättigheter och när det är fråga om en uppenbar rättskränkning. En förutsättning för handräckning är dessutom att en privatperson hindras att utöva sina rättigheter och att det krävs att polisen utövar sina befogenheter för att rättigheterna ska kunna utövas.

Det är fråga om polisens handräckning till en annan myndighet när polisen på begäran av en annan myndighet bistår vid fullgörandet av en uppgift som hör till den myndighetens befogenhet med användande av polisens befogenheter. För att handräckning ska ges förutsätts att den förvaltningsåtgärd för vars genomförande handräckning begärs av en annan myndighet hör till den begärande myndighetens uppgiftskrets. Dessutom ska den som ger handräckning vara behörig att utföra den begärda åtgärden.

En förutsättning för att polisen ska ge handräckning är att begäran grundar sig på lag. För att utföra åtgärden behövs dessutom sådana polisen tillkommande befogenheter som den som begär handräckning inte själv har och som denne själv har bedömt att behövs för att utföra uppdraget

²⁰ Regeringens proposition till riksdagen med förslag till polislagen och vissa lagar i samband med den RP 224/2010 rd, s. 161.

eller förvaltningsåtgärden. Polisens handräckning består dock främst av att avlägsna hinder och bryta ner motstånd. Det huvudsakliga ansvaret för att utföra uppdraget eller förvaltningsåtgärden kvarstår hos den som begärt handräckning.

Laglighetsprincipen och befogenhetsfördelningen mellan myndigheterna medför praktiskt behov av handräckning för samhället och staten. Med tanke på ordnandet av samhällsfunktionerna och den offentliga förvaltningens effektivitet är det inte ändamålsenligt att varje statlig eller kommunal tjänsteman har samma utbildning, erfarenhet och utrustning att klara av alla uppgifter självständigt. Av denna orsak är handräckning mellan myndigheterna nödvändig för att samhällsfunktionerna ska kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt och resurserna fördelas förnuftigt. Å andra sidan kan en myndighet inte heller bygga sin verksamhet på att man får handräckning från andra (GrUU 3/2022 rd). Riksdagens justitieombudsman har framfört som sin uppfattning att det inte kan förutsättas att handräckning ges bara därför att en annan myndighet har bättre resurser. Myndigheten kan inte heller lägga ut lagstadgade uppgifter för att skötas av en annan myndighet.²¹

Behovet av handräckning bedöms i princip av den myndighet som begär handräckning. Polisen får vägra att ge handräckning endast om det är fråga om en klart lagstridig begäran²². Motiveringen till begäran av handräckning är av central betydelse när polisen beslutar om handräckning. Om begäran om handräckning är oklar uppmanar polisen den som framställt begäran att komplettera den.

En riskbedömning inkluderas i begäran om handräckning, eftersom den hjälper polisen att få en helhetsuppfattning av situationen för det barn som berörs av begäran om handräckning. Målet är att återföra barnet till dess plats för vård utom hemmet, så att barnets rätt till behovsenligt skydd och tillsyn tillgodoses. Brister har upptäckts i motiveringarna till barnskyddets begäranden om handräckning.²³

Polisen beslutar om handräckningsåtgärder och svarar för utövningen av sina befogenheter i enlighet med de förutsättningar som föreskrivs i lag. Omfattningen av dem baserar sig på polisens prövning i varje enskilt fall och den påverkas av grunden för handräckningen, den befogenhet som ingår i handräckningen, vilka befogenheter den som framställt begäran har och förutsättningarna för att tillämpa polisens befogenheter. Polisen fungerar som allmän myndighet som ger handräckning, eftersom den har något som inte andra myndigheter har: en organisation som arbetar dygnet runt i hela landet och befogenheter att använda maktmedel.

Riksdagens justitieombudsman har i sina avgöranden²⁴ konstaterat att om barnets liv, fysiska integritet eller hälsa hotas av omedelbar och allvarlig fara, är det också polisens uppgift att hjälpa barnet och ingripa i barnets verksamhet, varvid det inte är fråga om handräckning till en annan myndighet, utan om polisens eget uppdrag. Om ett barn som avlägsnat sig från anstalten utan tillstånd löper konkret fara för liv och hälsa, är det vanligtvis fråga om en lagstadgad uppgift enligt 1 kap. 1 § i polislagen, inte om handräckning. Polisens handräckningsuppgift kan ändras till en polisuppgift till exempel när en person som är föremål för handräckningen är

²¹ EOAK/6723/2024, s. 19.

²² EOA Dnr 2308/4/03, s. 2.

²³ T.ex. EOAK/4983/2023.

²⁴ T.ex. EOAK/7800/2022.

våldsam eller om personen hotas av omedelbar och allvarlig fara för sitt liv, hälsa, sin säkerhet eller fysiska integritet.

De problem som hänför sig till begäranden om handräckning har vanligtvis konkretiserats i situationer där ett barn har hittats utanför anstalten, men inte går med på att återvända frivilligt. Barnskyddslagen innehåller inga bestämmelser om gripande. Den gällande barnskyddslagen gör det inte heller möjligt att hålla fast barnet eller något annat fysiskt grepp för att utanför anstalten få in barnet i ett fordon för transport tillbaka till anstalten. Detta har i praktiken lett till att man har varit tvungen att begära handräckning av polisens via socialvårdsmyndigheten och barnet kan redan ha befunnit sig någon annanstans när polisen anländer till platsen. Endast under transporten av barnet får den person som transporterar barnet kortvarigt hålla fast barnet i den bil som används för transporten för att trygga en säker transport, om barnet på basis av sitt förvirrade eller hotfulla beteende sannolikt skulle skada sig självt eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av en överhängande fara för barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet. Det kan vara möjligt att gripa barnet i vissa situationer utanför handräckning, där förutsättningarna för att utöva befogenheter enligt polislagen uppfylls. Justitieombudsmannen har betraktat det som klart att bedömningen inte kan göras på samma sätt som i likadan situationer där det handlar om en myndig vuxen person, trots att det står klart att ingrepp i barnets frihet kan göras endast på grunder som föreskrivs i lag²⁵.

Riksdagens justitieombudsman konstaterar²⁶ att barnskyddsmyndigheten har med stöd av bestämmelserna i den gällande barnskyddslagen befogenhet att besluta om återförande av ett barn mot barnets vilja²⁷ och om transport till barnskyddsanstalten (45 § och 69 a § i barnskyddslagen). Om barnskyddsmyndigheten hindras från att utföra denna uppgift, har den med stöd av 22 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården rätt att få handräckning av polisen för att undanröja hindret eller bryta motståndet. Justitieombudsmannen konstaterar också (s. 23), att det att det inte har föreskrivits om befogenheter för barnskyddsmyndigheten och barnskyddsanstaltens anställda att återföra ett barn till barnskyddsanstalten mot barnets vilja inte är någon grund för att avstå från polisens handräckning i en situation där utförandet av barnskyddsmyndighetens lagstadgade uppgift förhindras.

I barnskyddslagen föreskrivs det endast om återförande och transport av barnet mot barnets vilja, lagen innehåller ingen bestämmelse om gripande av barn. Inte heller i polislagen föreskrivs det om rätt för polisen att gripa ett barn enbart på den grunden att barnet har avlägsnat sig från barnskyddsanstalten utan tillstånd eller låtit bli att återvända dit. Såsom konstateras i avsnitt 2.2.1 anser justitieombudsmannen att det finns allvarliga brister i den gällande regleringen till denna del. Med stöd av den gällande regleringen har barnskyddsmyndigheten således ingen möjlighet att få handräckning från polisen för att gripa ett barn. Bestämmelser om gripande skulle också i vissa situationer förbättra möjligheterna att nå barn på privata platser. För närvarande föreligger enligt 2 kap. 4 § 1 mom. i polislagen för att få tag på en person som ska hämtas till polisundersökning rätt att företa husrannsakan eller platsgenomsökning enligt vad som föreskrivs i 8 kap. i tvångsmedelslagen. Enligt 3 mom. gäller detta också när polisen enligt lag ger en annan myndighet handräckning för gripande av en person. I 8 kap. 3 § i tvångsmedelslagen föreskrivs om allmän husrannsakan för att söka efter en person. Den får

²⁵ EOAK/6723/2024, s. 31.

²⁶ EOAK/6723/2024, s. 22.

²⁷ Till återförande mot barnets vilja hänvisar enligt JO den sista meningen i 69 a § 1 mom. ”...om barnet inte återvänder frivilligt”.

företas för att få tag på en person på en plats som innehas av den eftersökta personen. När någon avlägsnar sig utan tillstånd från en plats för vård utom hemmet handlar det vanligtvis om en plats som innehas av någon annan. Allmän husrannsakan får företas någon annanstans endast om den eftersökta personen på synnerligen giltiga skäl kan antas befinna sig där.

I det gällande 41 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982) sägs att är någon i uppenbart behov av socialvård och kräver hans eller hennes intresse på grund av allvarlig risk för hans eller hennes hälsa, utveckling eller trygghet ovillkorligen detta och kan behovet av socialvård annars inte utredas, har en socialarbetare på förordnande av en ledande tjänsteinnehavare inom socialvården, som har utsetts av välfärdsområdet, för utredning av behovet av socialvård rätt att få tillträde till personens bostad eller någon annan plats där han eller hon vistas. Bestämmelsen är dock inte tillämplig på rymningar, eftersom behovet av omsorg om barn som är rymmen redan har utretts.

2.2.4 Lokalisering

I vissa situationer är det möjligt att försöka lokalisera en mobiltelefon som innehas av ett barn som utan tillstånd avlägsnat sig från sin plats för vård utom hemmet. Det är fråga om nödlokalisering enligt 321 § 1 mom. i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation eller om teleövervakning enligt 5 kap. 8 § 3 mom. i polislagen i så kallade brådskande situationer.

Enligt 321 § 1 mom. i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation är teleföretag skyldiga att till nödcentralen, sjöräddningscentralen, sjöräddningsundercentralen och polisen för behandling lämna ut 1) lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som ett nödmeddelande har sänts från samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress, och 2) lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress, om den myndighet som tagit emot nödmeddelandet har grundad anledning att anta att personen i fråga befinner sig i uppenbar nöd eller i omedelbar fara. Det avgörande för att få uppgifter från teleföretaget är den bedömning av situationen som görs av den tjänsteman med tjänsteansvar som tagit emot nödmeddelandet.

Enligt 19 § 7 punkten i lagen om nödcentralsverksamhet (692/2010) har Nödcentralsverket och dess anställda enligt vad som överenskommits med den personuppgiftsansvarige och trots sekretessbestämmelserna, för att kunna sköta Nödcentralsverkets lagstadgade uppgifter, rätt att avgiftsfritt få de uppgifter som behövs för att säkerställa förberedande åtgärder i samband med uppdrag eller säkerheten i arbetet eller för att stödja den myndighet eller enhet som utför uppdraget. I detta syfte har Nödcentralsverket och dess anställda rätt att av ett teleföretag få identifieringssuppgifter om det abonnemang och lokaliseringssuppgifter om det abonnemang och den terminalutrustning som ett nödmeddelande har sänts från, uppgifter om abonnemangets abonnent, användare och installeringsadress samt kontaktuppgifter och lokaliseringssuppgifter som anger läget för den terminalutrustning och det abonnemang som använts av den person som är föremål för nödmeddelandet, med iakttagande av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation.

Enligt 2 § 2 mom. och 4 § 1 mom. 1 punkten i lagen om nödcentralsverksamhet tar Nödcentralsverket emot nödmeddelanden i Finland. Nödcentralsverket (HÅKE) är således en mottagare av nödmeddelanden enligt lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation. Enligt 14 § 2 mom. i lagen om nödcentralsverksamhet ska de myndigheter som deltar i nödcentralsverksamheten ge Nödcentralsverket till sina verksamhetsområden knutna

anvisningar och planer för behandling och förmedling av uppdrag samt för andra meddelanden och uppdrag. Nödcentralsverket följer myndigheternas anvisningar när det tar emot nödmeddelanden och förmedlar uppdrag, och Nödcentralsverket utövar således i själva verket ingen självständig prövning i anslutning till mottagande och bedömning av nödmeddelanden eller förmedling av uppdrag till den behöriga myndigheten. Anvisningarna bestämmer i praktiken den så kallade tröskeln för nödlokalisering. För närvarande är anvisningen att grunden för lokalisering bestäms enligt om kriteriet för polisuppdrag uppfylls. Kriteriet för polisuppdrag (bedömning av faran) och den tröskel för nödlokalisering som skapas därigenom är för närvarande för hög, om man vill påskynda eftersökningen av ett barn i sårbar ställning som är på rymmen. För enbart eftersökning behövs inte alltid polisen och å andra sidan behöver inte alla barn som är på rymmen nödlokaliseras, eftersom det kan vara känt var barnet befinner sig eller så får man kontakt med barnet.

Nödmeddelanden som gäller barn som har placerats i vård utom hemmet inom barnskyddet hör till socialvårdsmyndighetens uppdrag. Således ska socialvårdsmyndigheten i enlighet med 14 § 2 mom. i lagen om nödcentralsverksamhet ge Nödcentralsverket till sina verksamhetsområden knutna anvisningar och planer för behandling och förmedling av uppdrag samt för andra meddelanden och uppdrag, vid behov också i fråga om behandling och förmedling av nödmeddelanden om barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet och i fråga om skötsel av andra meddelanden eller uppdrag.

Genom anvisningarna för verksamhetsområdena kan man ändå inte ändra de grunder som i 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation har föreskrivits som tröskel för erhållande av lokaliseringssuppgifter (uppenbar nöd eller omedelbar fara).

Brådiskande stödtjänster är enligt 3 § 1 mom. 5 punkten i statsrådets förordning om nödcentralsverksamhet (877/2010) utredning och förmedling av information till myndigheterna och enligt 3 § 1 mom. 8 punkten registerförfrågningar, informationssökning, utredning av kontaktuppgifter, förmedling av begäran om stöd och registrering av uppgifter, information och prestationer. Socialvårdsmyndigheten kan då begära att Nödcentralsverket lokaliserar barnets abonnemang eller terminalutrustning. Denna metod som redan nu används kan alltså stärkas genom att precisera socialvårdsmyndighetens anvisningar till Nödcentralsverket.

Efter lokaliseringen har socialvårdsmyndigheten rätt att få lokaliseringssuppgifterna med stöd av 20 § 4 mom. i lagen om nödcentralsverksamhet. Enligt den bestämmelsen har en socialvårdsmyndighet som Nödcentralsverket har larmat eller för vilka informationen på begäran har inhämtats trots sekretessbestämmelserna rätt att ur nödcentralsdatasystemet avgiftsfritt få sådana uppgifter om uppdrag eller åtgärder som är nödvändiga för utförandet av deras uppgifter. Socialmyndigheten har för att utföra sina lagstadgade (socialvårdslagen, barnskyddslagen) uppgifter rätt att behandla personuppgifter som gäller barn som är klienter och som utan tillstånd avlägsnat sig från sin plats för vård utom hemmet med stöd av EU:s allmänna dataskyddsförordning (artikel 6.1 c och e.). Om det handlar om ett socialvårdsärende för barn som har placerats i vård utom hemmet, är personuppgiftsansvarig för dessa uppgifter den behöriga myndighet som svarar för ordnandet av socialvårdstjänsterna (16 a § i lagen om nödcentralsverksamhet). Socialvårdsmyndigheten har likaså rätt att få lokaliseringssuppgifter, om den begär dem av Nödcentralsverket som en brådiskande eller annan stödtjänst (2, 4, 17 och 20 § i lagen om nödcentralsverksamhet).

Den gällande lagstiftningen gör det alltså redan nu möjligt att få kontaktuppgifter och lokaliseringssuppgifter som anger läget för abonnemang eller terminalutrustning som används av ett barn som är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet från teleföretaget när socialmyndigheten anser att barnet befinner sig i uppenbar nöd eller i omedelbar fara och sänder

ett nödmeddelande. Enligt 321 § 1 mom. 2 punkten i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation bedömer den myndighet som tagit emot nödmeddelandet grunderna för nödlokalisering (personens uppenbara nöd och omedelbara fara), och som i det första skedet är nödcentralen och därefter den behöriga myndighet som vidtar åtgärder på grund av nödmeddelandet. Lokalisering kräver dock med stöd av de gällande bestämmelserna alltid att ett nödmeddelande görs och att uppgift överförs till den behöriga socialvårdsmyndigheten samt att förutsättningen som gäller uppenbar nöd och omedelbar fara enligt den gällande lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation är uppfylld. För att ett barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet ska hittas snabbare och kunna återföras till platsen för vård utom hemmet, borde tröskeln för att få lokaliseringsuppgifter sänkas lagstiftningsvägen.

För närvarande förutsätter nödlokalisering alltid att man utifrån konkreta fakta kan sluta sig till att personen befinner sig i uppenbar nöd eller omedelbar fara (fara för liv eller hälsa). Nödlokalisering får alltså inte göras om det enbart är fråga om till exempel en försvunnen person (för mera se t.ex. EOAK/4983/2023).

En situation som kräver nödlokalisering kan vara ett uppdrag för såväl socialmyndigheten som polisen. Enligt justitieombudsmannen är enbart allmän oro för säkerheten för barn som är på rymmen en tillräckligt grund för att polisen efter att ha fått information om ett sådant barn i enlighet med möjligheterna vidtar åtgärder för att utreda barnets förhållanden på en offentlig plats. I vilket fall som helst ska uppdraget också förmedlas till socialmyndigheten, som ska vidta åtgärder för att återföra barnet till barnskyddsanstalten.²⁸ Myndigheternas samarbete och samordning av de anvisningar för verksamhetsområdet som lämnats till nödcentralen (för polisens och socialmyndighetens del) är av största vikt för att barnets bästa ska tillgodoses.

Med stöd av 5 kap. 8 § 3 mom. i polislagen har polisen möjlighet att få teleövervakningsuppgifter, om de är nödvändiga för att omedelbart avvärja fara som hotar liv eller hälsa. Även enligt denna bestämmelse ska det alltså föreligga ett allvarligt hot som man måste börja förhindra omedelbart. Enligt regeringens proposition som gällde polislagen gäller momentet i praktiken motsvarande åtgärd som vid en nödlokalisering enligt 35 § i (den upphävda) lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation, dvs. spårning av en person med hjälp av identifierings- och lokaliseringsuppgifter som anger läget för tele- eller terminalutrustning. Polisen kan i brådskande fall spåra en person antingen med sina egna datasystem eller genom att be nödcentralsverket om handräckning. Åtgärden skiljer sig till sin karaktär från nödlokalisering i det avseendet att syftet med en brådskande lokalisering är att spåra en person för att förhindra dennes verksamhet när det finns grundad anledning att anta att personen i fråga kommer att göra sig skyldig till ett brott mot en annan persons liv eller hälsa.²⁹

Riksdagens justitieombudsman har konstaterat att de gällande i lag föreskrivna förutsättningarna för åtgärder i anslutning till lokalisering av mobiltelefoner är mycket höga. I en situation då det kan bli aktuellt att tillämpa bestämmelserna är det uttryckligen fråga om liv och säkerhet för en individ som befinner sig i akut nöd eller fara.³⁰ Lokalisering av andra barn som är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet men som inte finner sig i uppenbar nöd eller omedelbar fara förutsätter en lagändring.

²⁸ EOAK/6723/2024.

²⁹ RP 224/2010 rd, s. 102.

³⁰ EOAK/4983/2023.

För närvarande hittas största delen av de barn som avlägsnat sig utan tillstånd på andra sätt och lokalisering behövs inte. I heller i fortsättningen kommer nödlokalisering att behöva göras i fråga om alla barn. Sänkt lokaliseringströskel kan i fortsättningen gälla till exempel fall där barnet har varit borta en längre tid och inte har hittats på andra sätt och socialmyndigheten med kännedom om barnet och barnets bakgrund faktiskt vet/antar att barnet är i fara.

2.3 Barns psykiska hälsa

2.3.1 Tillhandahållande av mentalvårdstjänster

Missbruksproblem och problem med den psykiska hälsan orsakar två tredjedelar av hälsofarorna hos ungdomar och hälften av hälsofarorna hos barn. Man har bedömt att inalles cirka 10–15 % av barnen och 20–25 % av ungdomarna har någon psykisk störning. Hos barn är beteendestörningar, aktivitets- och uppmärksamhetsstörning (adhd) samt ångeststörningar de vanligaste störningarna.

Syftet med mentalvårdsarbetet är att stärka den psykiska hälsan och minska hoten mot den psykiska hälsan. Mentalvårdsarbetet omfattar arbete som främjar psykisk hälsa, förebyggande av problem med psykisk hälsa och vård av psykisk hälsa samt mentalvårdsarbete inom hälso- och sjukvården samt inom socialvården. Vårdsområdet ansvarar för ordnandet av social- och hälsovårdstjänster för barn och unga, inklusive sådan rehabilitering som Folkpensionsanstalten inte ansvarar för. Folkpensionsanstalten ersätter rehabiliterande psykoterapi för personer i åldern 16–67 år för att stödja eller förbättra arbetsförmågan eller studieförmågan om en på behörigt sätt diagnostiserad psykisk störning hotar den. Dessutom ordnar Folkpensionsanstalten yrkesinriktad rehabilitering och krävande medicinsk rehabilitering.

Barnpsykiatriska och ungdomspsykiatriska tjänster inom den specialiserade sjukvården produceras som centralsjukhusens och universitetssjukhusens verksamhet. Servicesystemet omfattar öppenvård och vård på avdelning, inklusive vård oberoende av patientens vilja, dessutom tjänster som tillhandahålls centraliserat på grund av att de är krävande eller sällsynta. Till de fem universitetssjukhusen ska centraliseras kompetenscentrumen för de mest krävande tjänsterna för barn, ungdomar och familjer för hälso- och sjukvårdens del, regionala psykoteraeutiska och psykosociala metoder, barnpsykiatrisk vård på bäddavdelning och rättspsykiatriska undersökningar av barn samt undersökningar och behandling av svåra psykiatriska störningar samt rättspsykiatriska specialundersökningar.

I Finland finns det två psykiatriska undersöknings- och vårdenheter för särskilt svårbehandlade minderåriga. De fungerar som riksomfattande enheter på specialiserad nivå för patienter som behöver säkerhetsavdelningsförhållanden på grund av allvarliga psykiska störningar. ”NEVA”-enheten finns vid Niuvanniemi sjukhus medan Tammerfors universitetssjukhus ansvarar för ”EVA”. I dessa enheter utförs också sinnesundersökningar av minderåriga och vårdas dem som ordinerats vård efter sinnesundersökningen. NEVA har 13 och EVA 12 patientplatser och vid NEVA kommer nya patientplatser att öppnas 2025. I båda enheterna finns också en sjukhuskola som lyder under skolväsendet samt konsultverksamhet. Minderåriga patienter kommer planerat till enheterna utifrån en bedömning av hur brådskande vården är. En patient som kommer till avdelningen ska ha ett gällande beslut om vård oberoende av patientens vilja (M3-beslut) enligt mentalvårdslagen. Vårdperioden kan vara längre än ett år om patienten har en svår psykisk störning. Den fortsatta vården planeras specifikt för varje barn och en betydande del av patienterna flyttar till en barnvårdsanstalt efter perioden.

Utmaningarna med att ordna psykiatriska tjänster för barn och unga påverkas av resurserna. Antalet barn och unga som omfattas av den specialiserade sjukvården har ökat kännbart på

2000-talet. År 2023 vårdades sammanlagt 49 232 barn inom barn- och ungdomspsykiatri (jämfört med 34 962 barn 2013). Antalet öppenvårdskontakter inom barnpsykiatri var cirka 255 000 och inom ungdomspsykiatri cirka 340 000. Vård på bäddavdelning gavs inom barnpsykiatri till cirka 1100 barn och inom ungdomspsykiatri till cirka 3000 barn.³¹ År 2021 fanns det 213 specialistläkare på barnpsykiatri och 166 specialistläkare på ungdomspsykiatri i Finland. Antalet specialistläkare är för litet i förhållande till servicesystemets växande behov. Det rådet också regionalt underskott på psykologer och psykoterapeuter. Kostnader för barn- och ungdomspsykiatri var 2022 uppskattningsvis cirka 270 miljoner euro per år.³²

2.3.2 För barnskyddet och barn- och ungdomspsykiatri gemensamma barn som har placerats i vård utom hemmet

I 15 § i barnskyddslagen föreskrivs om hälsovårdens särskilda skyldigheter att ge barnskyddet experthjälp och vid behov ordna undersökning av barn samt vård- och terapitjänster för barn. I 69 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) fastställs de skyldigheter som välfärdsområdet har när det gäller att ordna hälso- och sjukvård för placerade barn. Om barnskyddsbehovet beror på otillräckliga hälso- och sjukvårdstjänster, ska de hälso- och sjukvårdstjänster som med tanke på barnets hälsa och utveckling är nödvändiga utan dröjsmål ordnas för barnet och hans eller hennes familj.

Antalet remisser till barn- och ungdomspsykiatri har ökat alarmerande under de senaste tio åren, och en viktig orsak till remisser till den specialiserade sjukvården tycks vara brist på kompetens och resurser på basnivå. Samma faktorer leder alltför ofta också till omhändertagande av barn och dyra placeringar utan att barnens problem ändå kan lösas. Inom dagens system är det alldeles för svårt för barnen att snabbt och i ett tidigt skede få stöd och vård inom social- och hälsovården för psykiska störningar, neuropsykiatriska symtom och hantering av vardagen. Av de patienter som 2023 fick vård på barn- och ungdomspsykiatrisk bäddavdelning var 23 % av 7–12-åringarna och 35 % 13–17-åringarna också placerade i vård utom hemmet under året. På motsvarande sätt hade 54 % av 7–12-åringarna och 70 % av 13–17-åringarna som var placerade av barnskyddet ett undersöknings- och vårdbesök relaterat till psykisk hälsa under året.

Barn och unga under 23 år måste få tillträde till icke-brådsakande vård inom primärvården senast inom 14 dygn, varefter mentalvården samt missbrukar- och beroendevården i princip genomförs inom primärvården i enlighet med den vårdplan som gjorts upp i början av vården. Dessutom trädde terapigarantin för barn och unga i kraft den 1 maj 2025.³³ Enligt den ska barn och unga under 23 år få vissa psykosociala interventioner som lämpar sig för basnivå senast inom en månad från det att behovet har konstaterats.

Behovet av mentalvård eller missbrukarvård kan uppstå snabbt också medan barnet är placerat i vård utom hemmet. Inte heller i dessa situationer förverkligas hälso- och sjukvårdens stöd för

³¹ Kyrölä, A. (2024) Psykiatrien erikoissairaanhoidossa. Osastohoidon kesto lyhennee edelleen psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. THL Statistikrapport 51/2024, <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149991/Psykiatrien%20erikoissairaanhoidossa%202023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³² THL, uppgiftsinsamlingen för statistiken över sjukhusens produktivitet 2002–2022.

³³ Lagen om ändring av 53 och 55 § i hälso- och sjukvårdslagen (1107/2024) och lagen om ändring av 25 a och 45 § i socialvårdslagen (1108/2024); regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om en terapigaranti för barn och unga (RP 131/2024 rd).

barn som är klienter inom barnskyddet alltid på det sätt som lagstiftningen förutsätter när det gäller barn- och ungdomspsykiatriska tjänster, utan klienterna inom barnskyddet stöter på stora utmaningar när det gäller att få vård. I vård utom hemmet placeras barn beträffande vilka den huvudsakliga orsaken till placeringen är att de mår psykiskt dåligt, vilket har lett till ökat beteende som är farligt för barnet självt eller andra människor och till att föräldrarna inte orkar med barnet. Intensivt samarbete mellan barnskyddet och det psykiatriska vårdssystemet skulle kunna hjälpa sådana barn. Om den psykiatriska vården dröjer eller avbryts eller perioderna återkommer sällan, måste barnskyddet som sista aktör ändå agera inom såväl öppenvården som vården utom hemmet, men utan behövliga psykiatrisk sakkunskap.

De mest krävande tjänsterna för barn, unga och familjer, såsom samarbete mellan barnskyddet och psykiatri, har utvecklats i stor omfattning. Åren 2021-2023 utvecklades kompetens- och stödcentrumverksamheten för de mest krävande tjänsterna för barn och unga inom fem pilotprojekt på samarbetsområdesnivå. I fråga om tvärvetenskapliga tjänster som behövs sällan är samarbete mellan välfärdsområdena nödvändigt och för detta har ett underlag skapats redan under en längre tid (statsrådets förordning om innehållet i och beredningen av samarbetsavtal mellan välfärdsområden 309/2023), som utfärdats med stöd av 36 § 3 mom. 6 punkten och 5 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård). Utvecklingsarbetet har dock framskridit på olika sätt inom olika områden.

Exempelvis Helsingfors stad har utvecklat HEHKU-modellen för sådana klienter i åldern 10–17 år som är gemensamma för barnskyddet och psykiatri och som löper risk att bli placerade. Inom modellen arbetar ett multiprofessionellt team som består av socialhandledare inom barnskyddets familjearbete, sjukskötare från ungdomspsykiatri och en psykolog från ungdomspsykiatri. Konkret bildar teammedlemmarna multiprofessionella arbetspar. Ansvar för riktlinjerna och samordningen av stödet och vården kvarstår hos den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter och den läkare som ansvarar för vården.

I Södra Österbotten samarbetar barnskyddets anstaltsvård och välfärdsarbetets ungdomspsykiatriska poliklinik i form av Lasu-teamet, där en arbetsgrupp bestående av en psykiater, en psykolog och tre sjukskötare ansvarar för den psykiatriska vården av barn som har placerats i barnskyddsenheter. Samarbetet med de socialarbetare som ansvarar för barnens angelägenheter, och som svarar för de processer som gäller barnen från välfärdsområdets sida, har också utvecklats.

Det finns några exempel på samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri. I Laine-sjukhuset i anslutning till Kuopio universitetssjukhus finns ett barnhem för ungdomar i omedelbar närhet av ungdomspsykiatri och sjukhusskolan, vilket möjliggör nära samarbete mellan barnskyddet, psykiatri och skolan. HUS barnpsykiatriska intensivvårdsenhet har länge samarbetat med ett privat barnhem. I barnhemmet finns fem bostadsenheter och HUS poliklinik producerar psykiatrisk vård för de barn som bor där. På samma tomt som barnhemmet finns Helsingfors bildningsväsendes rehabiliteringsklass och en del av barnen går i sjukhusskolan. Ungefär hälften av de placerade barnen är under 13 år. Även andra samordnade enheter håller på att utvecklas.

Majoriteten av de barn som har placerats inom barnskyddet behöver något slags psykiatrisk stöd, och åsikterna om för vilka grupper av barn samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri behövs varierar. Det finns ännu ingen etablerad kunskap om målgrupperna för servicen, och under beredningen lyfte välfärdsområdena fram mycket olika behov. Behovet av de mest krävande tjänsterna och samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri har identifierats i fråga om till exempel 1) barn i tioårsåldern som beter sig våldsamt, 2) självdestruktiva barn, 3) barn som lider av allvarlig psykisk störning och 4) barn som använder

berusningsmedel. Det är inte lätt att diagnostisera barn. Symtombilden utvecklas och diagnoserna stärks så småningom över tiden. Många av barnskyddets och psykiatrins gemensamma klienter har ofta till exempel en aktivitets- och uppmärksamhetsstörning eller andra neuropsykiatriska problem, en beteendestörning, traumabakgrund, misshandel eller försummelse, anknytningsstörningar och hos äldre barn identitetsstörningar, missbruksstörningar, begynnande personlighetsstörningar eller psykossjukdomar. Inom servicesystemet ställs många sådana förväntningar på de samordnade enheterna för barnskydd och psykiatri som inte är genomförbara eller ändamålsenliga med tanke på servicesystemet. Av denna orsak måste erfarenhet av ändamålsenlig användning av barnskyddets och särskilt de psykiatriska specialområdenas resurser insamlas och bedömas noggrant. Härigenom kan man säkerställa att högklassig vård tillhandahålls å ena sidan som de samordnade enheternas service och å andra sidan för de barn som är klienter inom barnskyddet och som behöver normala psykiatriska tjänster, såsom sjukhustjänster och öppenvård.

2.4 Missbrukarvård och missbruksrehabilitering för barn

Finländska barns användning av berusningsmedel har minskat i genomsnitt under de senaste åren, men samtidigt kan man märka en betydande polarisering i välfärden och användningen av berusningsmedel. Det är vanligt att prova på droger i ungdomsåldern. Det finns ett direkt samband mellan missbruksproblem och psykisk hälsa. Ju tidigare och mera berusningsmedel barnet använder, desto sannolikare är det att barnet också har andra psykiska symptom och ofta även kompisar som stödjer användningen av berusningsmedel, problem med skolgången och eventuellt brottslig verksamhet. Förutom nikotinprodukter är alkohol den vanligaste drogen bland finländska ungdomar. Ungas användning av narkotika har dock länge varit på uppgång. Dödsfallen bland barn på grund av narkotikaförgiftning har ökat oroväckande de senaste åren och drogberoendet inträder allt tidigare.

Enligt enkäterna Hälsa i skolan är det vanligare att barn som har placerats röker och använder berusningsmedel än barn som bor hos sina föräldrar. Av de tonåringar som var placerade uppgav 31,5 % att de rökte dagligen, medan 4,6 % av dem som bodde på något annat sätt rökte. Av de tonåringar som var placerade använde 13,6 % (mot 1 %) e-cigarett som innehöll tobakssmaker, 15,8 % (mot 1,5 %) nikotin, och 13,5 % (mot 1,2 %) andra smakämnen.³⁴ De relativa andelarna placerade som dricker alkohol varje vecka (17,7 %) och de som varit verkligt berusade minst en gång i månaden (30,1 %) har stigit, medan motsvarande andelar av dem som bor med föräldrarna har sjunkit. Cannabis (27,5 %) eller någon annan narkotika (24,5 %) hade under de senaste 30 dagarna använts av ungefär en fjärdedel av de placerade tonåringarna, medan av dem som bodde hos sina föräldrar rapporterade en av 30 om användning av cannabis och en av 40 om användning av annan narkotika. Nykterhetsindikatorn visar på samma utvecklingstrend. Av den tonåringar som var placerade 2023 var 41,7 % nyktra. Den relativa andelen nyktra som bor hos sina föräldrar har varit på uppgång och var 68,7 % 2023. Under de senaste åren har det blivit vanligare att det är lätt att få tillgång till narkotika på den egna orten. Av de placerade tonåringarna var användningen av alla berusningsmedel vanligast bland dem som bodde på anstalter och minst vanligt bland dem som bodde i familjehem. Det är klart vanligare att tonåringar som har placerats har provat på eller använt cannabis eller annan narkotika än de som bor hos föräldrarna. Särskilt de relativa andelarna placerade ungdomar som fem gånger eller oftare hade använt cannabis (23,9/2,5 %) och som hade använt annan narkotika

³⁴ Saariluoma L., Heino, T., Eriksson P. & Utriainen S. (2021) Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja teini-ikäisten väkivaltakokemukset sekä päihteiden käyttö. Tutkimuksesta tiiviisti 73/2021. Institutet för hälsa och välfärd, Helsingfors. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-782-1>, s. 4–5.

(17,8/1,0 %) avvek många gånger om från motsvarande andelar bland dem som bodde hos föräldrarna.³⁵

Mentalvårds- och missbrukslagstiftningen reviderades den 1 januari 2023. Mentalvården, missbrukar- och beroendevården samt mentalvårds- och rusmedelsarbetet inom socialvården regleras främst genom hälso- och sjukvårdslagen och socialvårdslagen. Inom socialvårdens och hälso- och sjukvårdens gemensamma tjänster eller när kunden behöver både socialservice och hälso- och sjukvård, ska socialvårdslagstiftningen tillämpas på socialservicen och bestämmelserna om hälso- och sjukvård på de tjänster som ges inom hälso- och sjukvården. Lagen definierar tydligare än förr de särskilda socialvårdstjänster för missbrukare som socialvården ansvarar för och den missbrukar- och beroendevård som hälso- och sjukvården ansvarar för.

Missbrukar- och beroendevård och -rehabilitering tillhandahålls som en allmän tjänst inom social- och hälsovården, till exempel på hälsostationer samt verksamhetsenheter som administrativt är organiserade under socialvården och i någon mån inom den specialiserade sjukvården, till exempel som en del av psykiatrin. Tjänster som är särskilt inriktade på vård och rehabilitering av drogberoenden tillhandahålls av till exempel A-kliniker, ungdomsstationer och missbrukarrehabiliteringsanstalter. Primärvårdens uppgift är att identifiera användning av berusningsmedel samt ge stöd och vård vid lindriga problem. För unga finns det särskilda missbrukarenheter på basnivå, såsom ungdomsstationer. Allvarligt drogberoende hos barn och unga, som i allmänhet är förknippat med någon annan psykiatrisk störning och andra riskfaktorer, bör behandlas inom den specialiserade sjukvården eller i samarbete med den. Intervention i skadlig användning av berusningsmedel hos barn under 18 år sker främst genom öppenvård till exempel inom studerandehälsovården eller på ungdomsstationer. Om barnet samtidigt har en allvarlig psykiatrisk störning, är det ofta den barn- och ungdomspsykiatriska specialiserade sjukvården som ansvarar för vården. Missbrukarrehabilitering som genomförs som öppenvård lämpar sig för minderåriga när barnet och barnets familj har förutsättningar och förmåga att förbinda sig till öppenvården. När det gäller behandlingen av minderårigas missbruksproblem måste man beakta den utvecklingsfas som den unga personen befinner sig i och till exempel den kortsynthet, impulsivitet och outvecklade känsloreglering som beror på åldern. Stöd eller brist på stöd från den närmaste omgivningen är centrala faktorer när man bedömer hur barns missbruksproblem ska behandlas.

Primärvårdens missbrukararbete omfattade 2022 462 klienter under 15 år och 6 379 under 25 år. År 2023 hade fyra barn i åldern 7–12 år och 410 barn under 13–17 år en diagnostiserad missbruksstörning. Diagnosens kriterier är bland annat stark lust att använda berusningsmedel, svårigheter att hantera användningen, fortsatt användning trots skadliga följder samt att användningen av berusningsmedel prioriteras framom andra saker. År 2022 vårdades 64 barn under 15 år och 222 personer i åldern 15–19 år på bäddavdelningar inom hälso- och sjukvården på grund av berusningsmedel.

Välfärdsområdena håller på att förenhetliga sina tidigare kommunbaserade tjänster och förändra dem i överensstämmelse med lagstiftningen som ändrades 2023. Många välfärdsområden utvecklar lättillgängliga missbrukartjänster som är avsedda särskilt för unga, såsom missbrukarmottagningar utan tidsbokning och uppsökande och mobilt missbrukar- och

³⁵ Niemi, M. & Eriksson, P. (2023) Sijoitettuna asuvien peruskouluikäisten kokemuksia terveydestä, päihteistä, väkivallasta ja palveluista. Tutkimuksesta tiiviisti 53/2023. Institutet för hälsa och välfärd, Helsingfors. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-189-4>, s. 6–7.

beroende arbete. I flera områden har man infört mångformig familjeterapi (MDFT eller motsvarande) som stödtjänst inom barnskyddets öppenvård. Det är fråga om en intensiv, förankrande familjeterapeutisk vårdmetod för unga med beteende- och drogstörningar. Arbetsmodellen förenar planmässig familjeterapi, lösningsfokusering och servicehandledning. Ett centralt mål är att barnets och föräldrarnas växelverkan ska bli mera konstruktiv och att nya verksamhetsmodeller ska integreras i familjens vardag.

I Olycksutredningscentralen OTKES (2024)³⁶ utredning om narkotikadödsfall bland unga konstaterades att servicesystemet är splittrat. De bakomliggande faktorerna till användningen av rusmedel är hos unga ofta förknippade med problem med den mentala hälsan, men missbrukar- och mentalvårdstjänsterna är ofta separerade från varandra. Enligt de lagar som reglerar social- och hälsovården ska missbrukartjänsterna bilda en fungerande helhet, men detta förverkligas inte alltid i praktiken.³⁷

Enligt utredningsrapporten var socialvårdens och barnskyddets möjligheter att hjälpa en ung droganvändare begränsade. Det var utmanande att hjälpa den unga om hen själv inte var motiverad att sluta använda narkotika. I utredningsrapportens rekommendationer konstateras att välfärdsområdena inte kunde erbjuda unga narkotikaanvändare behovsenliga tjänster. Vidare konstateras att ”narkotika används under placeringen utom hemmet inom barnskyddet och barnskyddet lyckas inte förhindra användningen ens genom begränsningar enligt barnskyddslagen”. ”De ungas problematiska användning av narkotika skapar omedelbara behov av sektorsövergripande samarbete och integration av tjänster”. Det enkät- och intervjumaterial som Institutet för hälsa och välfärd samlade in från samarbetsområdena i slutet av 2024³⁸ stärker synen på att social- och hälsovårdens samarbete när det gäller unga droganvändare inte fungerar, och de unga får inte tillräckligt stöd för sin vård från hälso- och sjukvården.

En tillräckligt lång rehabiliteringstid är central för att stabilisera den psykiska hälsan och främja familjereaktionerna. Ensamhet, ångest och depression gör de unga mottagliga för användning av berusningsmedel. Såväl hos barn som vuxna finns det ett starkt samband mellan missbruksproblem och den sociala omgivningen och kamratkretsen, och för att befästa drogfrihet även där måste det inträffa förändringar senast i det skedet då man överväger att hemförlova barnet från platsen för vård utom hemmet tillbaka till familjen. I Olycksutredningscentralens utredning (2024) konstaterades flera brister i hur psykiska problem och missbruksproblem hanteras under vården utom hemmet. För det första identifierades brister i det behovsenliga kunnandet om samtida narkotikaproblem och psykiska problem. För det andra konstaterades att ”ingen långvarig och heltäckande vård eller vårdinrättning avsedd för rusmedels- och narkotikaproblem var tillgänglig för unga med många olika problem, och därför försökte man för vissa unga avbryta den problematiska rusmedelsanvändningen med en period av särskild omsorg. Längden på perioden av särskild omsorg motsvarade inte det faktiska behovet hos de unga som led av rusmedelsproblem och psykiska problem. I åtskilliga fall var den maximala tiden, tre månader, alltför kort i den ungas svåra situation. Även om många unga

³⁶ OTKES (2024) Narkotikadödsfall av olyckskaraktär bland unga 2023. T2023-S1. S-publikation 1/2024.

³⁷ Ibid., s. 120-121.

³⁸ Vauhkonen, T., Kalliola, S., Rantala, P. & Laitonen, J. (2025) Tjänster för barn och unga som använder våld och rusmedel samt behovet av att utveckla dessa inom samarbetsområdena för social- och hälsovård. Diskussionsunderlag 24/2025 (på finska, med sammanfattning på svenska). https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/151701/URN_ISBN_978-952-408-520-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

genomgick den maximala perioden av särskild omsorg, avbröt inte perioden helt den ungas onda cirkel av rusmedelsbruk och svarade inte på den ungas övriga problem. I vissa fall orsakade perioderna av särskild omsorg avbrott i vårdens kontinuitet. Detta skedde till exempel i situationer där en privat tjänsteproducent sade upp den ungas ursprungliga plats vid en barnskyddsenhet under perioden av särskild omsorg och den unga flyttades till en ny barnskyddsenhet efter perioden av särskild omsorg.”³⁹

För det tredje fastställdes att yrkesverksamma inom social- och hälsovården hade olika åsikter om hurdan stöd och hurdan vård de unga borde få. På grund av avsaknaden av en helhetsbild hade de unga inte alltid tillgång till vård i rätt tid och baserat på behovet. För det fjärde påpekades att narkotika användes under placeringen på barnskyddsenheter både i och utanför enheten. Enligt utredningen kunde en period av särskild omsorg säkerställa den ungas drogfrihet bättre än andra barnskyddstjänster. Skillnaderna och bristerna i barnskyddsenheternas specialkompetens inom missbruks- och mentalvårdsarbete ledde enligt Olycksutredningscentralen i många fall till att den unga flyttades mellan olika barnskyddsenheter. Förflyttningarna försvårade hanteringen av den ungas problem.⁴⁰

2.5 Barn som begår brott

Rånbrottligheten bland barn och unga har ökat avsevärt under de senaste åren, särskilt efter 2021. Antalet brottsmisstankar har ökat mest i fråga om minderåriga och framför allt barn under 15 år. När vålds- och rånbrottligheten bland barn koncentreras till allt yngre åldersgrupper är också brottoffren yngre än tidigare.

Enligt polisens statistik ökade antalet misstänkta för misshandelsbrott som var under 15 år med 54 % 2023 jämfört med året innan och i fråga om grova misshandelsbrott med så mycket som 186 %. Motsvarande siffror för personer i åldern 15–17 år var 17 % och 63 %. Framfört andelen under 15 år och de grova gärningsformerna ökade. I fråga om rånbrott (inbegripet försök till rån) ökade antalet misstänkta under 15 år under samma tidsperiod med 63 % och i fråga om grova rån med 94 %. Bland personer i åldern 15–17 år var motsvarande ökning 53 % och i fråga om grova rån 66 %. Samtidigt var brottoffren allt yngre. Enligt uppgifter från centralkriminalpolisen inträffar rånbroten allt oftare på skolgårdar, platser för fritidsintressen samt butikers och köpcentrums gårdsområden. I Finland 2023 var antalet offer för rånbrott under 18 år 8,4 per varje 10 000 i samma ålder.⁴¹

Enligt 25 § 1 mom. i barnskyddslagen gör polisen en anmälan till välfärdsområdet, om den i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds. Ett brott som begås av en minderårig person kan leda till att åtgärder enligt barnskyddslagen vidtas, varav öppenvårdsåtgärder kommer i första hand och placering av barnet i vård utom hemmet kommer i sista hand.

Barnet kan hänvisas till multiprofessionell ankarverksamhet. I ett ankarteam samarbetar polisen och företrädare för socialväsendet, hälso- och sjukvården och ungdomsväsendet, som sköter

³⁹ OTKES (2024), s. 124.

⁴⁰ Ibid. s. 124–126.

⁴¹ Vauhkonen, T & Korhonen, P. (2025) Tilastot ja kyselytutkimukset antavat eri kuvan nuorten väkivallan lisääntymisestä. Finns på: <https://blogi.thl.fi/tilastot-ja-kyselytutkimukset-antavat-eri-kuvan-nuorten-vakivallan-lisaantymisesta/>

sina lagstadgade uppgifter. Målet är att förebygga brott bland unga och främja deras välfärd genom multiprofessionellt samarbete i ett tidigt skede. Ankarverksamheten når ändå inte alla.

Åldersgränsen för straffrättsligt ansvar i Finland är 15 år, dvs. personer som är yngre än så kan inte dömas till straff. Även den som är under 15 år är skadeståndsansvarig för den skada som den brottsliga gärningen har orsakat. En straffprocess inleds i allmänhet när den misstänkta är 15 år eller äldre. Dessutom kan en brottslig gärning som begåtts av någon som är yngre än 15 år i vissa fall utredas genom förundersökning. Förundersökning kan göras till exempel för att utreda om någon som har fyllt 15 år och som berörs av straffrättsligt ansvar har medverkat i gärningen. Förundersökning kan vid behov också göras för att återfå egendom, för att säkerställa skadestånd, för att utreda om det finns förutsättningar för förverkandepåföljd och för att utreda om det finns behov av barnskyddsåtgärder (3 kap. 5 § i förundersökningslagen). Undersökningsåtgärder som gäller en person som inte har fyllt 18 år ska i möjligaste mån utföras av utredare som är särskilt förtrogna med denna uppgift (4 kap. 7 § i förundersökningslagen).

Det kan dock bli absolut nödvunget att inrikta tvångsmedel på någon som inte fyllt 18 år om användningen av tvångsmedel har betydelse med avseende på en förundersökning som utförs om personen⁴². Användningen av tvångsmedel gäller i tillämpliga delar även utredning av brottsliga gärningar som begåtts av barn under 15 år med vissa undantag. Exempelvis den som är under 15 år kan inte bli anhållen, häktad eller meddelas reseförbud. I Finland ingriper man också i princip i brottsligt beteende hos barn under 15 genom barnskyddsåtgärder.

I det straffrättsliga systemet omfattas minderåriga och unga på många sätt av specialbestämmelser. Minderåriga gärningsmän (unga som begått brott i åldern 15–17 år) behandlas lindrigare än myndiga gärningsmän. Bland annat bestäms deras straff enligt en lindrigare straffskala (6 kap. 8 § i strafflagen) och i stället för fängelse kan de dömas till böter, om det finns särskilt vägande skäl för detta. Samhällstjänst som utdöms för ett brott begånget av en person innan han eller hon fyllt 21 år kan innefatta uppgifter och program som främjar den sociala handlingsförmågan och som särskilt är riktade till unga, samt stöd och handledning i samband med dessa (lagen om verkställighet av samhällspåföljder 400/2015). Ungdomsstraff är en särskild brottspåföljd för unga, som är möjlig endast om brott eller en del av dem har begåtts innan gärningsmannen fyllt 18 år (6 kap. 10 a § i strafflagen). Även förutsättningarna för åtalsetfergift och domsetfergift är lindrigare för minderåriga gärningsmän (6 kap. 12 § i strafflagen och 1 kap. 7 § i lagen om rättegång i brottmål).

Strävan är att undvika fängelse för minderåriga gärningsmän särskilt på grund av de skadliga effekterna av fängelse på den minderårigas utveckling och de internationella avtalsförpliktelser som är bindande för Finland. För ett brott som någon har begått innan han eller hon fyllde 18 år får inte dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl (6 kap. 9 § i strafflagen). Vid prövningen av huruvida det finns vägande skäl ska hänsyn tas till gärningsmannens placering i en barnskyddsanstalt. I förarbetena till bestämmelsen har det preciserats att en placering i en barnskyddsanstalt ska beaktas som en omständighet som talar för att villkorligt fängelse ska dömas ut. Syftet med bestämmelsen är bland annat att styra valet av påföljd så att man väljer ett sådant fungerande arrangemang där man med hjälp av de metoder

⁴² Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till översyn av förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen (RP 222/2010 rd), s. 76.

som hör till barnskyddet och till övervakningen av villkorligt fängelse kan få till stånd en effektiv helhet av kontroll och stöd⁴³.

Brottsligt beteende hos en minderårig är också en grund för barnskyddsåtgärder (40 § 1 mom. 2 punkten i barnskyddslagen), vilkas syfte är att trygga barnets bästa och välfärd. Enligt bestämmelsen uppfylls grunderna för omhändertagande och ordnande av vård utom hemmet i en situation där barnet allvarligt äventyrar sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämförelsbart beteende. I förarbetena till barnskyddslagen, som trädde i kraft 1984,⁴⁴ bedömde man att med annan brottslig gärning än sådan som bör anses obetydlig avses i stadgandet gärningar på vilka kan följa strängare straff än böter eller fängelse i 6 månader. Då betonades att endast sådan bristande anpassning till samhället som kan anses vara ett klart uttryck för att barnet håller på att komma in i ett brottsligt beteende, leder till behov av vård utom hemmet. Barnets behov av vård bör motivera åtgärderna och åtgärder bör inte tillgripas endast i syfte att skydda samhället.

Barnskyddet och brottspåföljdssystemet är så till vida oberoende av varandra att barnskyddsåtgärder aldrig är en påföljd av straffkaraktär för brottsligt beteende. När det gäller brottspåföljdssystemet är syftet med fängelse och samhällspåföljder att öka den dömdes beredskap för ett liv utan brott genom att främja hans eller hennes livshantering och anpassning i samhället samt att förhindra brottslighet under strafftiden. Under den tid verkställigheten av straffet pågår är strävan att stödja den dömda för att främja hans eller hennes sociala anpassning och öka hans eller hennes beredskap för ett liv utan kriminalitet (1 kap. 2 § i fängelselagen och 1 kap. 2 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder).

Bland dem som har placerats i vård utom hemmet är våldsbrottsligheten högre än bland den övriga befolkningen, och deras andel av de brottsmisstänkta har ökat de senaste åren. Särskilt vålds- samt alkohol- och narkotikabrotten har koppling till placering i vård utom hemmet.⁴⁵ Dessa barn har ofta också våldsoffererfarenheter samt erfarenheter av att ha bevittnat våld.

2.6 Rätt till särskilt skydd som en grundläggande rättighet och mänsklig rättigheter för barn som har placerats

Ett barn som har placerats utom hemmet har rätt till särskild skydd. De grundläggande rättigheterna tillkommer alla. Inte heller barns grundläggande fri- och rättigheter får begränsas godtyckligt. Det är inte heller möjligt att begränsa en viss människogrups grundläggande fri- och rättigheter direkt på basis av ett särskilt subordinationsförhållande eller anstaltsmakt, utan en begränsning av grundläggande fri- och rättigheter förutsätter en särskild lag, vars lagstiftningsordning beror på innehållet i och graden av begränsning⁴⁶. En lag som gör det möjligt att ingripa i de grundläggande fri- och rättigheterna måste även i övrigt vara exakt och noggrant avgränsad. Om till exempel någons grundläggande fri- och rättigheter behöver

⁴³ Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om verkställighet av samhällspåföljder (RP 215/2014 rd), s. 91.

⁴⁴ Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om barnskydd (RP 13/1983 rd).

⁴⁵ Pitkänen, J., Toivonen, V. M., Suonpää, K., Aaltonen, M., & Martikainen, P. (2024) Kodin ulkopuoliset sijoitukset rikoksista epäillyillä nuorilla syntymäkohorteissa 1986–2000. Yhteiskuntapolitiikka 89 (3), s. 230–242.

⁴⁶ Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd), s. 26–27.

begränsas och personen är på institution, måste bestämmelserna om begränsningar ingå i lag och de bör kunna rättfärdigas särskilt i vart och ett fall och för varje grundläggande fri- och rättighet (bl.a. GrUU 15/2015 rd, s. 3, GrUU 5/2006 rd, s. 2/I, GrUU 34/2001 rd, s. 2/I).

Barn som har placerats befinner sig i en särskilt sårbar ställning, och då framhävs det allmännas positiva förpliktelser att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses (22 § i grundlagen). Enligt 6 § 1 mom. i grundlagen är alla lika inför lagen. Utöver kravet på rättslig jämlikhet uttrycker bestämmelsen också en tanke om faktisk jämlikhet. Det inrymmer ett förbud mot godtycke och ett krav på enahanda bemötande i likadana fall (RP 309/1993 rd, s. 46). Jämlikhetsbestämmelsen riktas också till lagstiftaren. Jämlikhetssynpunkter har betydelse både då man beviljar människor förmåner och rättigheter enligt lag och då man ålägger dem skyldigheter. Samtidigt är det typiskt för lagstiftningen att den på grund av ett visst godtagbart samhälleligt intresse behandlar människor olika bland annat för att främja faktisk jämlikhet (ibid., s. 46, se också GrUU 31/2014 rd, s. 3/I).

I 7 § i grundlagen tryggas rätten till liv, personlig frihet, integritet och trygghet. Individens rätt till liv har också nära koppling till 19 § 1 mom. i grundlagen, där rätten till oundgänglig omsorg tryggas för alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv. Enligt 19 § 3 mom. i grundlagen ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Grundlagens 10 § tryggar rätten till skyddet för privatlivet, som också har koppling till personlig integritet.

Barnkonventionen är den enda människorättskonventionen som uttryckligen gäller barn och som är förpliktande för Finland. Konventionen gäller alla personer under 18 år. Konventionens syfte är att trygga barnets rätt grundläggande förutsättningar för ett gott liv och en god uppväxt. I konventionen ingår fyra viktiga allmänna principer: barnets bästa (artikel 3.1), barnets rätt att få sina åsikter beaktade (artikel 12), förbud mot diskriminering (artikel 2) och barnets rätt till livet, överlevnad och utveckling (artikel 6). De allmänna principerna bör beaktas också vid tolkningen av andra rättigheter enligt konventionen, och det finns skäl att tolka skyldigheterna enligt konventionen som en helhet.

Enligt artikel 3.1 i konventionen ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala värdfärdinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Enligt kommittén för barnets rättigheter är barnets bästa en fråga om en tolkning som på bästa möjliga sätt tillgodoser barnets mänskliga rättigheter. Barnkonventionen förpliktar till att beakta barnets bästa i första hand, barnets rätt till livet och skydd mot diskriminering, att beakta barnets åsikter och att skydda barnet mot beteende som skadar barnet självt och andra. Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter är de viktigaste målen med verkställandet av konventionen att främja en fullödig och harmoniserad utveckling av barnets personlighet, talanger samt andliga och kroppsliga färdigheter.

Enligt kommittén bör barnet vidare förberedas för ett självständigt och ansvarsfullt liv, där barnet kan tillägna sig en konstruktiv roll och visa respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. I den allmänna kommentaren konstateras dessutom att barnet har rätt till bästa uppnåeliga hälsa och att få tillgång till hälso- och sjukvård, rätt till utbildning, rätt till

skydd mot alla former av fysiskt och psykiskt våld, skada och misshandel. Anhållande, annat frihetsberövande eller fängslande av barn får användas endast som en sista utväg.⁴⁷

Inom barnskyddet har det allmänna ett särskilt ansvar för att tillgodose det placerade barnets grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Barnets centrala rättigheter, såsom fysisk integritet, rätt att träffa sina föräldrar eller andra närstående, får inte begränsas utan orsaker som baserar sig på lag. Samtidigt måste placerade barns rätt till välfärd, hälsa, utveckling och livet tryggas.

För att förhindra våldsamt och brottsligt beteende hos barn förutsätts att myndigheterna vidtar proportionella begränsande åtgärder. Ett barn har rätt till skydd på grund av särskilda behov, trots att barnet har en självständig ställning som rättsinnehavare. Enligt allmän kommentar nr 13 (CRC/C/GC/13, 2) är primärprevention genom offentlig hälso- och sjukvård, utbildning, socialtjänst och andra tillvägagångssätt av yttersta vikt när det gäller alla former av våld.

Det allmänna har i lagstiftningen ålagts konstitutionella förpliktelser i form av olika förpliktelser att skydda barn som har placerats och ge dem trygghet. De nuvarande tjänsterna räcker inte till för att skydda till exempel särskilt sårbara minderåriga barn som använder berusningsmedel och våld på ett allvarligt sätt och/eller som begår brott mot dem själva och andra. Det allmänna är förpliktat att utveckla nya slags tjänster för dem, där man samtidigt måste göra en avvägning mellan barnets olika grundläggande rättigheter och välja de alternativ som på bästa sätt tillgodoser barnets bästa/skydd. Det gäller att avväga i vilken utsträckning barnets rättigheter till frihet kan begränsas för att uppdraget att skydda barnet ska kunna genomföras.

De grundläggande fri- och rättigheterna får inte begränsas mera än vad som är nödvändigt av godtagbara orsaker. Bestämmelser om begränsning av de grundläggande fri- och rättigheter måste genomföras med iakttagande av de förpliktelser som gäller vid begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna. Särskild uppmärksamhet måste också fästas vid barnets delaktighet, dvs. att barnet garanteras rätt enligt sin ålder och utvecklingsnivå att påverka ett barnskyddsärende som gäller honom eller henne själv, samt vid tillgodoseende av rättsskyddet i större utsträckning. Den förstnämnda skyldigheten har en central anknytning till 6 § 3 mom. i grundlagen, enligt vilket barn ska bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva, samt till artikel 12 i barnkonventionen. När det gäller rättsskyddet har förpliktelsen anknytning till 21 § i grundlagen samt artiklarna 9 och 37 i barnkonventionen.

2.7 Pedagogiska metoder och begränsningar på platser för vård utom hemmet

2.7.1 Gränsen mellan pedagogiska metoder och begränsningar

Barnskyddet ska trygga barnet en god vård och uppfostran, behövlig tillsyn och omsorg samt barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd på det sätt som föreskrivs i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983). Ovannämnda omvårdnad hör också till barnets rättigheter (även 1 § i barnskyddslagen, artikel 5 i barnkonventionen). Rätten till omvårdnad inträder när barnet föds och upphör när barnet fyller 18 år (3 § 2 mom. i lagen

⁴⁷ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 13 (2011). Barnets rätt till frihet från alla former av våld, CRC/C/GC/13.

angående vårdnad om barn och umgängesrätt). Innehållet i och målen för omvårdnaden framgår framför allt av 1 och 4 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Lämplig balans mellan barnets skydd och framväxande självständighet, baserat på ömsesidig empati och respekt snarare än förbud eller kontroll⁴⁸. För att målen för placeringen ska nås är relationen mellan barnet och de vuxna på platsen för vård utom hemmet av betydelse. Enskilda metoder eller program garanterar inte ensamma att målen för placeringen uppnås, utan det avgörande är de vuxnas relation till barnen. Även de barn och unga som varit och är placerade betonar relationernas betydelse.⁴⁹ Att bygga en förtroendefull relation till barnen är en av de viktigaste uppgifterna för dem som arbetar med vård- och fostringsarbete på platsen för vård utom hemmet.

I 11 kap. i barnskyddslagen föreskrivs det om begränsningar i vård utom hemmet. Till dem hör begränsning av kontakterna, omhändertagande av ämnen och föremål, kroppsvisitation och kroppsbesiktning, granskning av egendom och försändelser och kvarhållande av försändelser, fasthållande, begränsning av rörelsefriheten, isolering och särskild omsorg samt kortvarigt fasthållande och kroppsvisitation i bilen medan barnet återförs. Av dessa begränsningar kan endast begränsning av kontakterna riktas till barn som har placerats i familjevård, och beslut om detta fattas av den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. I barnskyddsanstalter kan alla begränsningar enligt 11 kap. användas när de förutsättningar som föreskrivs i lagen är uppfyllda. Det finns rikligt med avgöranden av tillsynsmyndigheterna och förvaltningsdomstolarna som gäller begränsningar som gjorts i barnskyddsanstalter.

När ett barn som har placerats i vård utom hemmet innehar ämnen och föremål som barnet med stöd av annan lagstiftning inte ens skulle få inneha eller som är farliga för barnet själv eller som orsakar fara för andra, är det i första hand fråga om vård, fostran och omsorg som ingår i vårdnaden om barnet och om tillsynslösningar för att förhindra den fara som situationen orsakar och få barnet att agera på ett annat sätt. Fråtagandet av ämnen och föremål som är skadliga för barnet i vardagliga handledningssituationer har upplevts som oklart. I nuläget är det således oklart om det är fråga om en begränsning av barnets grundläggande fri- och rättigheter och därmed en situation med begränsningar och begränsade åtgärder enligt 11 kap. i barnskyddslagen, eller kan man och under vilka förutsättningar vidta åtgärden som en del av omvårdnaden om barnet. Bestämmelserna borde trygga rätten till behövlig omvårdnad för ett barn som har placerats och vars färdigheter fortfarande utvecklas, vilket i sin tur tryggar barnets uppväxt och utveckling.

Framför allt många aktörer som producerar vård utom hemmet för barn har under de senaste åren framfört att den gällande barnskyddslagen och de tillsynsavgöranden som gäller tillämpningen av den inte erbjuder tillräckliga metoder att fostra barn som har placerats i vård utom hemmet. Synpunkterna har gällt fostran av barn både inom familjevården och i barnskyddsanstalter. Social- och hälsovårdsministeriet genomförde en enkät vars syfte var att klargöra tolknings- och tillämpningsproblemen i den gällande lagstiftningen i anslutning till praxis för fostran och begränsningar inom familje- och anstaltsvården. Dessutom frågade man om behov av lagstiftningsändringar som skulle kunna stärka fostringsarbetet och klargöra praxis för fostran. Enkäten besvarades av 18 aktörer inom vården utom hemmet. Svaren gick i samma

⁴⁸ FN:s barnrättskommittén allmänna kommentar nr 25 (2021) om barnets rättigheter i relation till den digitala miljön, CRC/C/G/25.

⁴⁹ Laakso, R. (2019) ”Ne näki musta” Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Rapport 1/2019. Institutet för hälsa och välfärd, 54.

riktning. Särskilt kraftigt och enhetligt framkom behovet av ökade fostrande befogenheter för familjevårdarna, särskilt för att begränsa användningen av smartapparater, såsom mobiltelefoner, granska tillhörigheter och utföra så kallat fostrande fasthållande. För barnskyddsanstalternas del konstaterades särskilt behov av att förtydliga praxis för fostran och de begränsande åtgärderna när det gäller användning av smartapparater och begränsning av rörelsefriheten. Det föreföll oklart vilken ställning praxis för fostran har i vardagen för de barn som har placerats. I svaren framfördes klart att betoningen av barnets självbestämmanderätt har blivit ett hinder för att svara på ett skyddsbehov som är förenligt med barnets bästa.

I svaren gavs många exempel på vilka svårigheter oklar praxis för fostran orsakar i vardagen inom vården utom hemmet, till exempel i situationer där familjevårdaren misstänker att barnet innehar alkohol. Om barnet inte ger ifrån sig produkterna frivilligt, har familjevårdaren enligt nuvarande praxis inte rätt att granska barnets tillhörigheter eller frånta barnet produkterna.

Frågor om användningen av telefoner samt andra smartapparater, såsom speldatorer och spelkonsoler, lyftes fram systematiskt inom såväl familje- och anstaltsvården. Begränsning av användningen av smartapparater både som en fostrande åtgärd och en begränsade åtgärd upplevs som svår inom vården utom hemmet och okontrollerad användning anses föranleda många allvarliga men för barnen. Som exempel nämndes bland annat störd sömnrhythm, försämrade sociala relationer, otrygghetsupplevelser, att barnen blir utsatta utnyttjande, skadliga kontakter, skadligt innehåll, mobbning och trakasserier, spelberoende och att barnen skaffar berusningsmedel, avlägsnar sig utan tillstånd och ägnar sig åt brottslig verksamhet.

En utmanande fråga när det gäller tillämpningen av lagen har ansetts vara sådana situationer som kan jämföras med begränsade åtgärder enligt 11 kap. i barnskyddslagen. Sådana praktiska situationer är till exempel granskning av barnets ryggsäck, om det finns skäl att misstänka att barnet har med sig berusningsmedel, eggvapen eller stöldgods, eller granskning av barnets rum eller tillhörigheter när det gäller föremål med anknytning till självdestruktivt beteende, eller till exempel granskning av personliga utrymmen hos barn som lider av åtstörningar för att se om barnet gömt mat när det finns vårdanvisningar från hälso- och sjukvården i bakgrunden. En familjevårdare får granska sitt eget barns ryggsäck, men i fråga om ett barn som placerats kan det tolkas som kroppsvisitation, vilket lagen inte tillåter i fråga om barn som har placerats i familjevård. Tolkningsproblemet orsakas vanligtvis av behov av begränsningar i anslutning till fostran, som innebär att barnet kan förbjudas att gå ut och leka om läxorna fortfarande är ogjorda eller att barnet kan förbjudas att kvällstid gå till en plats som inte är säker för barnet. Inom familjevården ställs man inför situationer där man måste ha fysisk kontakt med barnet för att lugna ner det. Tolkningsproblemet ligger däri att de ovannämnda exemplen står i nära samband med begränsningsbestämmelserna, men är förståeliga och motiverade med avseende på barnets vård och fostran samt omsorgen om och tillsynen över barnet. Enligt enkäten leder den upplevda bristen på praxis för fostran inom familjevården ibland till att barnets plats för vård utom hemmet ändras till en barnskyddsanstalt, trots att detta inte annars skulle vara förenligt med barnets bästa. I svaren framfördes dessutom att inte heller inom anstaltsvården är det förenligt med barnets intresse att hela tiden fatta begränsande beslut om angelägenheter som upplevs som normal fostran.

Det är inte dock inte möjligt att förskriva om en absolut och exakt gräns mellan fostrande och begränsande åtgärder från det gäller fråntagande av ämnen och föremål. FN:s kommitté för

barnets rättigheter (allmän kommentar 8⁵⁰) erkänner att föräldraansvar och omsorg om barn, framför allt spädbarn och småbarn, ofta kräver återkommande fysiska åtgärder och ingripanden för att skydda dem. Enligt FN:s anvisningar för vård utom hemmet⁵¹ ska ingen användning av kraft eller begränsningar tillåtas, om det inte är alldeles nödvändigt för att trygga barnets eller andra personers fysiska eller psykiska integritet. Användningen av begränsningar ska vara måttlig och proportionell med respekt för barnets grundläggande rättigheter (punkt 97). Med tanke på barnets rättsskydd är det viktigt att ett beslut alltid fattas när ämnet eller föremålet inte återlämnas till barnet.

2.7.2 Begränsningar i vård utom hemmet

Till de barn (n=44) som varit placerade i Statens skolhem minst ett år hade något under 4000 begränsningsbeslut riktats. Det vanligaste begränsningsbeslutet var kroppsbesiktning och det näst vanligaste omhändertagande av ämnen och föremål. De minst använda begränsade åtgärderna var fasthållande och isolering. Begränsningsbesluten hopades på så vis att som mest hade det fattats nästan tvåhundra och som minst under tio begränsningsbeslut i fråga om ett barn. Placeringens varaktighet stod inte i direkt förhållande till antalet beslut. Den vanligaste situationen som lett till ett begränsningsbeslut var rymning. Även användning av berusningsmedel eller misstänkt sådan samt aggressivitet var orsaker som ofta återkom. Till exempel telefoner, SIM-kort, datorer, nikotinprodukter, föremål som äventyrar brandsäkerheten, självskadeföremål, narkotika och föremål avsedda för användning av narkotika beslagtogs. Barnen upplevde ofta begränsningarna som straff.⁵²

Barnskyddsanstaltens handledare anser att begränsade åtgärder är nödvändiga. Strävan med begränsade åtgärder är i regel att garantera den fysiska säkerheten, såsom att reagera på barnets självdestruktiva beteende. De betonar att begränsade åtgärder och fostrande handledning av barnet behövs tillsammans och samtidigt. Alla barn behöver ändå inte begränsade åtgärder. Å andra sidan är lagstiftningen om begränsade åtgärder förenad med tillämpningssvårigheter, och de yrkesverksamma personerna önskar att den ska förtydligas. En yrkesverksam person som vidtar begränsande åtgärder försätter sig själv i fara (t.ex. fasthållande och situationer utanför anstalten).⁵³

I Institutet för hälsa och välfärds undersökningar⁵⁴ har man analyserat de önskade och oönskade konsekvenserna av begränsningar ur de placerade barnens och de anställdas synvinkel. Som önskade konsekvenser har barnen nämnt bland annat att kontakterna med människor som är skadliga för säkerheten kan brytas. De anställda kan genom sitt agerande bidra till att till exempel barnet blir hört och således till att barnet upplever att processen är rättvis. Ur de yrkesutbildades synvinkel hänförde sig begränsningarna önskade konsekvenser bland annat till att förhindra barnets självdestruktiva beteende, garantera andra barns säkerhet samt möjlighet att erbjuda barnet en trygg uppväxtmiljö och stöd. Begränsningar kan stärka växelverkan mellan barnet och den anställda. Som oönskade konsekvenser nämnde barnen begränsningar som är

⁵⁰ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 8 (2006). Barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrande former av bestraffning, CRC/C/G/8.

⁵¹ UN Guidelines for the Alternative Care of Children 24.2.2010. A/RES/64/142. Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2009.

⁵² Utriainen, S. & Eriksson, P. (2023) Lastensuojelun rajoitustoimenpiteet valtion koulukodeissa. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-146-7>

⁵³ Niemi, M. & Eriksson, P. (kommer 2025).

⁵⁴ Utriainen, S. & Eriksson, P. (2023); Niemi, M. & Eriksson, P. (kommer 2025).

straff för oönskat beteende, erfarenheter av att deras åsikt inte beaktas och erfarenhet av att det inte finns tillräckligt med stöd och hjälp för psykiska problem och missbrukarproblem. Önska konsekvenser som de yrkesverksamma personerna identifierade var bland annat att man inte lyckas garantera säkerheten för barn som uppvisar allvarliga symptom under den korta begränsningstiden och att personalens befogenheter att vidta begränsande åtgärder inte sträcker sig utanför anstalten.

Kontakt

En utmaning när det gäller kontakterna med barn som har placerats i vård utom hemmet är de personliga relationer där den person som har kontakt med barnet inte kan identifieras och man ser att kontakten har skadliga konsekvenser för barnet, men de nuvarande bestämmelserna inte gör det möjligt att begränsa kontakten. Ett hot är till exempel att barnet fortsätter att använda berusningsmedel eller att den brottsliga verksamheten fortsätter. I dessa situationer är det nödvändigt att kunna begränsa barnets kontakter så att de genomförs på det sätt som åsytts.

Fasthållande

I barnskyddslagen föreskrivs det om fasthållande av barnet som en begränsande åtgärd (68 § i barnskyddslagen), vars syfte är att trygga barnets rätt till liv enligt 7 § 1 mom. i grundlagen, säkerhet och oundgänglig omsorg enligt 19 § 1 mom. i grundlagen. Å andra sidan ingriper fasthållande också i barnets personliga frihet och integritet, som tryggas i 7 § 3 mom. i grundlagen. Dessutom kan fasthållande garantera andra personers rätt till integritet och trygghet enligt 7 § 1 mom. i grundlagen, om till exempel barnet i syfte att fortsätta med den olovliga frånvaron från platsen för vård utom hemmet riktar våld mot andra personer som försöker hindra barnet från att avlägsna sig från situationen. Fasthållande kan vara en nödvändig metod att förhindra att barnet avlägsnar sig utan tillstånd och fortsätter att vara frånvarande och för att säkerställa att barnet återförs till platsen för vård utom hemmet. Fasthållande av barnet enligt 68 § i barnskyddslagen är användning av maktmedel, och gränsen för vad som är tillåtet utgörs av kravet på nödvändighet och försvarbarhet i 4 kap. 6 § 2 mom. i strafflagen.

I avgörandena från riksdagens justitieombudsmans kansli framförs att fasthållande av barn enligt barnskyddslagen är också användning av maktmedel. Till exempel i avgörandet EOAK/5985/2021 har biträdande justitieombudsmannen också konstaterat att fasthållande är inte tillåtet i annat syfte än vad som föreskrivs i lagen, vilket med nuvarande reglering betyder att barnet får inte fastställas till exempel för att barnet är olydigt eller för att bryta ”passivt motstånd”.

Inte heller osakligt eller hotande språkbruk från barnets sida är en i lagen tillåten grund för fasthållande. Enligt biträdande justitieombudsmannen får man inte heller provocera barnet eller på något annat sätt förfara så att situationen slutar med fasthållande. Även oavsiktlig provokation eller vad barnet upplever som hotfullt förfarande från personalens sida kan leda till sådan användning av begränsande åtgärder som man annars inte skulle ha behövt ty sig till. Det är aldrig tillåtet att använda fasthållande så att det framhäver anstaltens och de anställdas auktoritära ställning.

Internationell forskningslitteratur och utredningar om dödsfall som skett i samband med fasthållande visar att ett traumatiserat barn i regel inte ska fasthållas alls. Särskilt i fråga om barn som har erfarenheter av illabehandling eller lider av somatiska sjukdomar ska fasthållande undvikas så långt som möjligt, för att trygga barnets säkerhet. Särskild aktsamhet ska också iaktas i situationer där man inte känner till vilka eventuella samverkningar läkemedel eller

berusningsmedel kan ha exempelvis på blodomloppet. Fasthållande ska alltid grunda sig på att skydda barnets eller andras liv, hälsa, säkerhet eller betydande egendom. Fasthållande ska alltid vara en sista utväg och samtidigt den mest extrema metoden för att lugna ett barn. Fasthållande kan inte anses vara vård eller omsorg, utan syftet med fasthållande är att lugna barnet och förhindra att allvarigare skada uppstår. Barnen i Statens skolhem beskrev ofta fasthållande som en av de tyngsta begränsande åtgärderna, eftersom det upplevdes som en allmänt ångestframkallande och stressande situation.⁵⁵ Fasthållande borde också i princip pågå så kort tid som möjligt.

Kameraövervakning i barnskyddsanstalter

Inom vården av barn utom hemmet har kameraövervakning införts som en del av säkerhetslösningarna. Det föreskrivs inte om kameraövervakning i barnskyddslagen. Det finns ett starkt samband mellan teknisk övervakning och människors rätt till skydd för privatlivet och hemfrid samt kraven på behandling av personuppgifter.

Kameraövervakning får enligt de högsta laglighetsövervakarna och social- och hälsovårdens tillsynsmyndigheter användas i barnhems isoleringsrum, vid ytterdörrarna, framför medicinskåpet samt i vissa situationer i köket och av särskilt motiverade orsaker även i andra utrymmen⁵⁶. Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland konstaterar i sitt styrningsbrev⁵⁷ med hänvisning till de högsta laglighetsövervakarnas och domstolens avgörande att i en socialvårdsenhet omfattas klientens personliga rum och dessutom enhetens gemensamma lokaler för klienterna av hemfriden och skyddet för privatlivet. Regionförvaltningsverket anser att klientens personliga rum och de gemensamma lokalerna för enhetens klienter bildar klientens hem, och därför bör klienten även i enhetens gemensamma lokaler ha möjlighet att ägna sig åt aktiviteter som hör till privatlivet utan att personens integritet kränks genom orättmätig kameraövervakning.

I samband med kameraövervakning har kravet på att iaktta proportionalitetsprincipen betonats. Då gäller det att bedöma om andra metoder som i högre grad beaktar barnets integritet kan användas i stället för kameraövervakning. I avgörandet BJO 15.10.2010 Dnr 1246/4/09 ansåg biträdande justitieombudsmannen att om det är fråga om övervakning som är nödvändig för barnets hälsa, vård eller trygghet och som inte kan ordnas på något annat sätt, får kameraövervakning användas. Det ska således alltid finnas en med tanke på ordnandet av servicen motiverad och nödvändig orsak till kameraövervakning. Även i anstaltens gemensamma lokaler ska det finnas grundad anledning till kameraövervakning, och alla ska känna till kameraövervakningen och orsaken till den.⁵⁸

Möjligheten till kameraövervakning i barnskyddsanstalter bör grunda sig på säkerställande av barnets hälsa, säkerhet och välfärd. Säkerhet och skydd mot risker som orsakar risker har upplevts som centralt för behovet av kameraövervakning. Detta står också i samband med barnets välfärd och hälsa. Många faktorer kan öka risken för säkerhetsshot i barnskyddsanstalter, såsom brister i barnens interaktionsfärdigheter, inbördes konflikter, avundsjuka, okontrollerat

⁵⁵ Utriainen, S. & Eriksson, P. (2023).

⁵⁶ RFV i Södra Finland 2.10.2019 ESAVI/24986/2019.

⁵⁷ LSSAVI/677/2024.

⁵⁸ Rätty (2023), s. 671–672.

och impulsivt beteende eller påtryckning och utpressning varigenom barnen kan försöka utnyttja andra, till exempel kräva deras egendom.

De barn som hördes i slutet av 2024 av social- och hälsovårdsministeriet och inom ramen för barnstrategin påpekade att anstalterna endast sällan förmår utreda illabehandling mellan barnen. De vuxna märker aldrig många av de våldssituationer som förekommer mellan barnen i anstalter därför att barnen inte nödvändigtvis upplever att de kan berätta om sina upplevelser för personalen. Situationerna uppstår också snabbt. Barnen påpekade att säkerhetskameror är ett sätt att förhindra våld och stöld eller skadande av annans egendom.

Våldssituationer och kontinuerligt hot om våld i barnskyddsanstalter äventyrar barnets rätt till integritet och rätt att skyddas mot utnyttjande. Olovligt tillgripande av annans egendom är också en faktor som ökar otryggheten. Det kan vara svårt att utreda situationerna i efterhand om inga vuxna har varit närvarande. Situationerna utreds sällan rättvist, eftersom det barn som är den starkare parten kan påverka viljan hos det barn som är offer att beskriva omständigheterna på det sätt som det barnet självt har upplevt dem. I praktiken leder detta till att barn som upplever att de befinner sig i underordnad ställning i förhållande andra barn inte tar hjälp av vuxna eftersom de till exempel är rädda för hämnd. Upplevelser av otrygghet samt kränkningar av den fysiska och psykiska integriteten minskar avsevärt barnens upplevda välfärd och genomförandet av vård utom hemmet på ett sätt som motsvarar målen.

På det sätt som den högsta laglighetsövervakaren och tillsynsmyndigheternas avgöranden visar utgör anstaltspersonalens yrkesskicklighet och närvaro tillsammans med barnen primära metoder att upprätthålla säkerheten. Det innebär också att personalen har färdigheter att förutse risksituationer som orsakar otrygghet och vidta åtgärder som minskar riskerna.

I praktiken är barn mycket medvetna om vilka möjligheter personalens faktiskt har att övervaka umgänget mellan barnen. Vuxnas närvaro kan inte trygga alla situationer. Det måste också ges utrymme till barnens eget umgänge utan att vuxna ständigt är närvarande. I dessa situationer skulle kameraövervakning kunna stödja barnens umgänge genom att skapa ett tryggt rum. Genom kameraövervakning är det å andra sidan också möjligt att reda ut konfliktsituationer utan att det i praktiken är endast på barnens ansvar att saken tas upp.

Social- och hälsovårdsministeriet håller på att bereda regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av äldreomsorgslagen och socialvårdslagen (STM121:00/2024). Syftet med den propositionen är att möjliggöra utnyttjandet av teknologi inom socialvårdstjänsterna, i synnerhet för beräkning av personaldimensioneringen inom heldygnssomsorgen för äldre. Utkastet till proposition som var ute på remiss innehöll bestämmelser om användning av tekniska lösningar (47 §) samt om teknisk övervakning i lokaler som används gemensamt vid verksamhetsenheter inom socialvården (48 §). Socialvårdslagen är en allmän lag och dess bestämmelser tillämpas i princip också inom barnskyddet, om det inte föreskrivs något annat.

Kameraövervakning i isoleringsrum

Kameraövervakning i samband med isolering har genomförts vid barnskyddsanstalter utan särskilda bestämmelser i lag. Det har dock ansetts vara möjligt att genomföra kameraövervakning i isoleringsrum, i synnerhet om den används för att trygga säkerheten för barnet i isoleringsrummet. Även då måste kameraövervakningen genomföras så att barnets integritet i samband med toalettbesök är tryggad. Isoleringsrum har en särställning med tanke på integritetsskyddet, eftersom anstaltens vård- och fostringspersonal har ett särskilt

omsorgsansvar för det isolerade barnets säkerhet och välfärd. Biträdande justitieombudsmannen har ansett att ett isolerat barn måste omfattas av kontinuerlig omsorg. Ett sådant kontinuerligt omsorgsansvar som grundar sig på lag berättigar också till övervakning med tekniska hjälpmedel⁵⁹.

Kameraövervakning kan vara nödvändigt för att trygga barnets säkerhet. En situation där barnet försöker skada sig själv kan utgöra en säkerhetsrisk. Utöver självdestruktivt beteende kan det finnas en risk för att barnet begår självmord. I sådana situationer är kontinuerlig övervakning av barnet nödvändig och den genomförs delvis med hjälp av kameraövervakning. Kameraövervakning behövs särskilt när en vuxen inte är närvarande i isoleringsrummet med barnet. Om barnet tillbringar den föreskrivna maximitiden 12 timmar i isoleringsrummet, är det i praktiken inte ändamålsenligt att utgå ifrån att en vuxen kontinuerligt är tillsammans med barnet i isoleringsrummet. En vuxen måste dock kontinuerligt finnas i barnets närhet och kunna nås av barnet. Behovet av kameraövervakning accentueras nattetid. Kameraövervakning kan också behövas för att trygga barnets välfärd och hälsotillstånd. Då är det fråga om att följa hälsotillståndet hos ett barn som är berusat eller som lider av abstinenssymtom efter att ha använt berusningsframkallande ämnen.

Ett exempel på lagbestämmelser där kameraövervakning genomförs när en person hålls isolerad är teknisk observation av en fånge enligt 18 kap. i fängelselagen. Det vore motiverat att i fortsättningen föreskriva genom lag även om kameraövervakning i barnskyddsanstalters isoleringsrum. Detta trots att det i många avseenden finns etablerad praxis till följd av tillsynsmyndigheternas avgöranden.

Ämnen och föremål enligt 65 § 3 och 4 mom. i barnskyddslagen samt produkter enligt 118 § i tobakslagen som innehas av barn

Bestämmelserna i 65 § i barnskyddslagen möjliggör omhändertagande av ämnen och föremål. Ämnen och föremål som avses i 3 mom. är sannolikt till allvarligt förfång för ordnandet av vården av barnet eller andra barn eller andra personer utom hemmet eller för den allmänna ordningen i anstalten. Som sådana föremål kan också betraktas penningtillgångar, betalningsmedel och övriga med dessa jämförbara redskap eller nyttigheter. Deras skadliga effekt baserar sig i första hand på inköp och handel i situationer där berusningsmedel eller andra farliga ämnen och föremål anskaffas. Att barn innehar penningtillgångar och andra ovannämnda redskap innebär en särskild risk i fråga om barn som lider av drogberoende och som inte har någon spärr när det gäller användning av berusningsmedel. Penningtillgångar som förvaras i bostadsenhetens rum orsakar i vissa fall otrygghet mellan barnen och möjliggör olika former av utnyttjande mellan barnen. Det kan vara motiverat att ta bort sådana föremål både för att genomföra en vård utom hemmet som motsvarar barnets behov och för att trygga ordningen på platsen för vård utom hemmet.

Enligt 53 § i tobakslagen får tobaksprodukter och nikotinvätskor inte säljas eller på annat sätt överlätas eller förmedlas till den som inte har fyllt 18 år. Tobakssurrogat, röktilbehör och elektroniska cigaretter får inte i näringsverksamhet säljas eller på annat sätt överlätas till den som inte har fyllt 18 år.

Riksdagen har godkänt lagen om ändring av tobakslagen (251/2025). I regeringens proposition RP 221/2024 rd, som ledde till lagändringen, var målet att skydda särskilt barn och unga från

⁵⁹ BJO 31.12.2010 Dnr 4138/2/09.

nikotinpåsars skadliga effekter. Ett mål när det gäller barn är att förebygga användningen av nikotinpåsar bland unga och minska sådana livsfarliga nikotinförgiftningar som kan drabba små barn om de kommer åt att svälja eller suga på nikotinpåsar. I tobakslagen införs en ny definition av rökfria nikotinprodukter som utöver nikotinpåsarna också omfattar sådana produkter som inte innehåller tobaksväxten men som liknar lössnus, tuggtobak eller snus för användning i näsan. Tobakslagens 118 § ändrades så att i fortsättningen får den som inte har fyllt 18 år inte inneha varken tobaksprodukter eller tobakssurrogat. Nikotinvätskor nämns inte längre separat i paragrafen, eftersom de hör till tobakssurrogaten. Förbudet mot innehav utvidgades till exempel till nikotinpåsar och andra rökfria nikotinprodukter, nikotinfria ”vejpar”, örtcigaretter och energisnus.

I den proposition som ledde till reformen av tobakslagen påpekas att i ungdomen står användningen av alkohol i samband med användningen av nikotinprodukter, och när nikotin och alkohol används samtidigt konsumeras en större mängd alkohol. För unga har användningen av nikotinprodukter dessutom ett klart samband med att testa cannabis. Risker för nikotinberoende ökar med en högre nikotinhalt, men symtom på nikotinberoende kan uppträda hos ungdomar redan efter en liten användning.

De tobaksprodukter och tobakssurrogat som avses i tobakslagen utgör för närvarande en så brokig och omfattande produktgrupp som hela tiden förändras att de vuxna som ansvarar för omsorgen om ett barn som har placerats i praktiken har stora svårigheter att uppfatta olika produkter och hur farliga de är för barnet. I tobakslagen förtydligades gränsdragningen mellan produkter som klassificeras som farliga för barn och produkter som är förbjudna för barn.

Eftersom beroende av sådana produkter som avses i tobakslagen kan utvecklas redan i mycket ung ålder, måste det vid behov ses till att barnet får lämplig avvänjning.

2.7.3 Särskild omsorg

Barnskyddets uppgift är också att skydda barnet mot självskadebeteende och skadlig verksamhet. Särskild omsorg kan ordnas vid barnskyddsanstalter för att bryta ett svårt rusmedelsmissbruk eller gravt brottsligt beteende, eller när barnets eget beteende allvarligt äventyrar barnets liv, hälsa eller utveckling på något annat sätt. Med särskild omsorg avses enligt 71 § i barnskyddslagen sådan särskild, multiprofessionell vård och omsorg som ordnas vid en barnskyddsanstalt för ett barn som fyllt 12 år i vård utom hemmet och under vilken barnets rörelsefrihet kan inskränkas på det sätt som anges i 72 och 73 § i barnskyddslagen i den utsträckning som vården och omsorgen om barnet förutsätter. Särskild omsorg kan ordnas i högst 90 dygn. Det fattas separata beslut om begränsningar under den särskilda omsorgen (exklusive begränsning av rörelsefriheten, som redan ingår i beslutet om placering i vård utom hemmet) på det sätt som föreskrivs i barnskyddslagen. Ett beslut om inledande eller förlängning av särskild omsorg fattas alltid av en tjänsteinnehavare, sedan den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. Beslutet ska grunda sig på en multiprofessionell bedömning av barnets situation som gjorts med avseende på ordnandet av särskild omsorg och som baserar sig på expertis inom fostran, socialarbete, psykologi och medicin.

Särskild omsorg möjliggjordes genom den ändring av barnskyddslagen som trädde i kraft den 1 november 2006 (583/2006, RP 225/2004 rd). Under riksdagsbehandlingen bedömdes regleringen också av grundlagsutskottet (GrUU 5/2006 rd.) Verkställigheten har visat att det i praktiken handlar om en sluten form av vård utom hemmet. Enligt bestämmelserna om särskild omsorg (73 § 1 mom. i barnskyddslagen) kan barnet hindras från att avlägsna sig från lokalerna utan tillstånd eller övervakning medan den särskilda omsorgen pågår. Särskild omsorg genomförs i praktiken i en sluten miljö, och den kräver mest personalresurser. Innehållsmässigt

handlar det om heltäckande vård, fostran och omsorg som motsvarar barnets individuella behov, och medan den pågår stöds också barnets skolgång. En del av barnen upplever särskild omsorg som en mycket sluten form av service.

I den nuvarande regleringen och praxisen som gäller särskild omsorg ser man problem som det har föreslagits ändringar i redan i samband med tidigare lagberedning.⁶⁰ Särskild omsorg har definierats endast som en begränsande åtgärd, och dess karaktär av en omsorgsåtgärd framkommer inte tillräckligt. Man har noterat att det skulle vara bra att göra skillnad mellan bestämmelserna om innehållet i en period av särskild omsorg och bestämmelserna om de begränsningar som genomförs under perioden. Den nuvarande beslutsstrukturen har upplevts som oändamålsenligt och den maximala längden för kort, och därför motsvarar perioderna inte de omfattande mål som satts för dem eller barnens behov. De goda resultat som nåtts under perioder av särskild omsorg varar inte nödvändigtvis länge. Barn som hänvisas till särskild omsorg använder ofta berusningsmedel, driver omkring, är självdestruktiva samt har psykiska problem och neuropsykiatriska utmaningar (diagnostiserade eller misstänkta). De har också kunnat ha problem med skolgången. Problemen är ofta överlappande och mångfasetterade.⁶¹ Även för barn som till exempel begår allvarliga brott behövs enheter för vård utom hemmet som har tillräckliga resurser från vilka barnen inte skicks bort ens på grund av krävande symtom.⁶² För närvarande är dessa barn inne i en spiral av upprepade perioder av särskild omsorg och anstaltsbyten, varför verkningarna ofta bli kortvariga. Upplevelser av att skickas bort undergräver förtroendet för dem som ska hjälpa barnet.

För närvarande kan särskild omsorg produceras av offentliga och privata tjänsteproducenter. Platskapaciteten inom särskild omsorg är cirka 70 klientplatser, men för närvarande används inte alla platser. De senaste åren har efterfrågan på särskild omsorg varit större än utbudet, så barnen har kunnat vänta länge på att få komma in på en period. Den första enheten som tillhandahåller särskild omsorg på svenska öppnades i Lagmansgårdens skolhem i april 2025.

2.8 Övervakning av vård utom hemmet

Social- och hälsovården övervakas på olika sätt. I anmälnings- och tillståndsförfarandena är det fråga om förhandskontroll från myndighetens sida. Andra metoder för förhandskontroll och styrning är exempelvis kommunikation, resursstyrning (statsunderstöd), informationsstyrning, handlednings- och inspektionsbesök, rådgivning, utbildning och konsultation. Efterhandskontrollen utgörs främst av klagomål och andra anmälningar om missförhållanden som lämnats in till tillsynsmyndigheterna. Utöver övervakning som grundar sig på initiativ

⁶⁰ Arbetsgruppen för reformen av krävande vård utom hemmet (2020) Slutrapport av arbetsgruppen för reformen av krävande vård utom hemmet. Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2020:28 (på finska, med presentationsblad på svenska). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7164-6>.

⁶¹ Se t.ex. utredningar om särskild omsorg: Wennberg, M., Rausmaa, S. & Kortelainen, J. (2020) Erityisen huolenpidon nuorten palvelupolun. Itäraportit ja selvitykset 2020:3. Självständighetsjubileets barnstiftelse sr.; Wennberg, M., Rausmaa, S., Luomala, N. & Ristikari, T. (2023) EHO-selvitys. Selvitys valtion koulukotien EHO-osastoille sijoitettujen nuorten nykytilanteesta. Itäraportit ja selvitykset 2023:1. Självständighetsjubileets barnstiftelse sr.

⁶² Korhonen (2022) Alaikäisten vankien ja muiden vakavilla rikoksilla oireilevien nuorten asema palvelujärjestelmässä. Tilannekuva sote-ammattilaisten näkökulmasta. Työpaperi 34/2022. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-899-6>, s. 19–20.

utifrån utför tillsynsmyndigheterna också övervakning på eget initiativ genom att företa inspektioner och göra olika utredningar.

Bestämmelser om övervakning av vård utom hemmet finns i 79 § i barnskyddslagen. Placerarvårdsområdet ska övervaka att barnets placering i familjevård eller anstaltsvård förverkligas enligt lagen och att barnet under den tid placeringen varar får de tjänster och stödåtgärder som det behöver och som placeringsvårdsområdet i enlighet med 16 b § ska ordna. Verksamheten på platsen för vård utom hemmet övervakas dessutom av placeringsvårdsområdet och av regionförvaltningsverket, från och med den 1 januari 2026 Tillstånds- och tillsynsverket (lagen om ändring av barnskyddslagen 779/2025; RP 13/2025 rd). I reformen av statens regionförvaltning slås Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira, regionförvaltningsverken samt de ändamålsenliga uppgifterna inom närings-, trafik- och miljöcentralernas, dvs. NTM-centralernas, ansvarsområde för miljön och naturresurserna samman och de lagar som gäller ändringarna träder i kraft den 1 januari 2026 (lagen om Tillstånds- och tillsynsverket, 530/2025; RP 13/2025 rd). Sålunda svarar det nya, i fortsättningen rikstäckande, Tillstånds- och tillsynsverket för tillsynen över socialvården, inbegripet barnskyddet.

Vårdsområdena och Helsingfors stad ska övervaka den egna verksamhetens kvalitet och lagenlighet samt tillgodoseendet av klientsäkerheten genom egenkontroll. I stället för de nuvarande regionförvaltningsverken och Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården styr och övervakar Tillstånds- och tillsynsverket i fortsättningen den socialvård som vårdsområdet ordnar, inbegripet barnskydd.

Barnskyddsanstaltens verksamhet övervakas av anstalten själva genom egenkontroll, det vårdsområde där anstalten ligger, de vårdsområden som placerat barn i anstalten, regionförvaltningsverken, i vissa situationer Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården och riksdagens justitieombudsman. Den barnspecifika övervakningen ankommer på den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter.

Övervakningen av familjevården skiljer sig från övervakningen av barnskyddsanstaltens på så vis att den centrala övervakande aktören är den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Vårdsområdena och Helsingfors stad ska övervaka ordnandet av familjevård genom egenkontroll. I praktiken övervakar regionförvaltningsverken ordnandet av familjevård genom vårdsområdenas övervakning. När det gäller familjevård i uppdragsförhållande är familjehemmet ett enskilt hem. Vid övervakningen måste sålunda skyddet för privatlivet som tryggas i 10 § i grundlagen beaktas. Detta har i praktiken orsakat utmaningar för övervakningen av familjehemmen.

Vårdsområdena och Helsingfors stad har ofta koncentrerat övervakningen av barnskyddsanstaltens och de professionella familjehemmen till en viss enhet. Vårdsområdena samarbetar kring övervakningen.

Flera av tillsynsmyndighetens avgöranden visar att det fortfarande finns brister i det lagenliga genomförandet av vård utom hemmet. Regionförvaltningsverkens och Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovårdens tillsynsresurser har stärkts de senaste åren, men tillsynsresurserna är fortfarande begränsade. De begränsade resurserna för övervakningen av vård utom hemmet kan äventyra uppföljningen av tillgodoseendet av barnens rättigheter i barnskyddsanstaltens. Institutet för hälsa och välfärd har producerat en modell för barnspecifik

övervakning av vård utom hemmet, vars syfte är att stödja den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter vid övervakningen.⁶³

2.9 Barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd

2.9.1 Lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd

Lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd (1379/2010) tillämpas på de barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd. Dessa enheter är Statens skolhem och fängelsets familjeavdelning. Statens barnskyddsenheter bildar ett statligt ämbetsverk inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde.

Vid skolhemmen tillhandahålls enligt lagens 1 § 2 mom. uppfostran och vård samt grundläggande utbildning och annan undervisning i anslutning till den för barn och unga personer som är placerade med stöd av barnskyddslagen och som inte på ett ändamålsenligt sätt kan uppfostras och vårdas vid någon annan barnskyddsenhet och inte heller på grund av sjukdom behöver vård som ges någon annanstans. Vid skolhemmen kan också tillhandahållas sådana mentalvårdstjänster som avses i socialvårdslagen (1301/2014) eller i hälso- och sjukvårdslagen.

Enligt lagens 1 § 3 mom. kan barn kan på det sätt som föreskrivs i barnskyddslagen placeras på fängelsets familjeavdelning hos en förälder som avtjänar ett fängelsestraff eller är häktad. Familjeavdelningen stöder föräldrarna i deras föräldraskap och förmåga att hantera sin livssituation samt interaktionen mellan barn och föräldrar i en såväl fysiskt som psykiskt trygg vardag. Bestämmelser om samarbete med Brottsförhållningsmyndigheten finns i lagens 6 §.

Enligt lagens 2 § 1 mom. hör den allmänna styrning, ledning och övervakning av Statens skolhem och fängelsets familjeavdelning som avses i barnskyddslagen till Institutet för hälsa och välfärd. Den grundläggande utbildning och annan undervisning i anslutning till den som ges vid Statens skolhem styrs av Utbildningsstyrelsen. Regionförvaltningsverken utövar tillsyn över den verksamhet som avses i 1 mom.

I lagens 3 och 4 § föreskrivs om direktion och reglemente. Statens skolhem och fängelsets familjeavdelning har en gemensam direktion, som Institutet för hälsa och välfärd tillsätter för fyra kalenderår i sänder. Direktionen har en ordförande, en vice ordförande och högst sju andra medlemmar som har personliga ersättare. När direktionen behandlar ärenden som gäller fängelsets familjeavdelning ska den höra Brottsförhållningsmyndigheten. Direktionen ska bland annat godkänna instruktionen för Statens skolhem och fängelsets familjeavdelning, utveckla, övervaka och samordna barnskyddsenheternas verksamhet samt komma med initiativ för att förbättra enhetens resultat och verksamhetsbetingelser, godkänna verksamhetsberättelsen, följa hur målen för verksamheten och ekonomin inom barnskyddsenheterna uppnås, utse en direktör för barnskyddsenheterna på föredragning från Institutet för hälsa och välfärd samt fastställa de tjänster som barnskyddsenheterna tillhandahåller och avgifterna för dem. Direktionens uppgifter motsvarar uppgifterna för direktionerna för statens sinnessjukhus och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar. Direktionen har dessutom en svenskspråkig sektion, som

⁶³ Eriksson, P. & Korhonen, P. (2022) Modell för barnspecifik övervakning av vård utom hemmet. Diskussionsunderlag 18/2022. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. <https://www.julkari.fi/handle/10024/144206> .

behandlar frågor i anslutning till den svenskspråkiga planen för den grundläggande utbildningen.

I 5 § föreskrivs det om ordnande av barnskydd. Enligt den kan verksamheten vid Statens skolhem ordnas som anstaltsvård eller som familjevård under anstaltens ledning. I 2 mom. konstateras att barn som är placerade med stöd av mentalvårdslagen får inte placeras i samma bostadsenhet som barn i vård utom hemmet. I 3 mom. föreskrivs om styrning av den verksamhet som avses i barnskyddslagen vid fängelsets familjeavdelning.

I 7 § föreskrivs om ordnande av grundläggande utbildning och i 8 § om ordnande av annan undervisning och verksamhet.

Bestämmelser om personal, behörighetsvillkor för personalen och val av personal ingår i lagens 9–11 §. Vid Statens skolhem kan det enligt den gällande lagen finnas en föreståndare, biträdande föreståndare, psykologer, lärare, speciallärare, skolgångsbiträden, specialistsjukskötare, socialarbetare, ansvariga handledare och handledare samt vid behov annan personal. Enligt lagens 9 § 3 mom. gäller i fråga om pensionsrätten för personal som nämns i tillämpliga delar vad som bestäms i lagen om statens uppfostringsanstalter och grunderna för de i dessa anställda personers pensionsrätt (293/1922). Vid fängelsets familjeavdelning kan det finnas en ansvarig handledare, handledare och vid behov annan personal.

Enligt lagens 10 § är behörighetsvillkor för handledare för uppgiften lämplig högskoleexamen eller sådan yrkesexamen på institutnivå som föregick yrkeshögskoleexamen. I fråga om behörighetsvillkoren för den övriga personalen gäller vad som bestäms om detta någon annanstans i lag och med stöd av lag.

Bestämmelser om val av personal ingår i 11 §. Förvaltningsstrukturen för statens barnskyddsenheter har ändrats efter lagens ikraftträdande. Vid ämbetsverket har inrättats en tjänst som direktör med ansvar för verksamheten vid Statens barnskyddsenheter. Det finns inte heller längre några biträdande föreståndare vid skolhemmen. Dessutom har det inrättats en tjänst som ledande rektor för Statens skolhemsskola. Direktionen beslutar om valet av direktör för Statens barnskyddsenheter, föreståndare för en skolhemsenhet och ledande rektor. Direktören för Statens barnskyddsenheter beslutar om utnämnannde av barnskyddsenheternas gemensamma personal. Ledande rektorn beslutar om utnämnannde av undervisningspersonalen och föreståndaren för en skolhemsenhet om utnämnannde av andra anställda. Skolhemmens föreståndare ansvarar för anställandet av den övriga personalen. Direktionen fattar beslut om valet av den tjänsteproducent som ansvarar för barnskyddsuppgifterna vid fängelsets familjeavdelning.

Lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd borde uppdateras så att den börjar motsvara de ändringar som inträffat inom organiseringen av social- och hälsovårdstjänster samt ordnandet av undervisningen. Lagen är också oklar när det gäller de centrala behörighetsfrågorna och av den framgår inte statens barnskyddsenheters ställning som ett självständigt ämbetsverk. Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården har i ett nytt tillsynsbeslut (Dnr V/2065/2025) konstaterat att behörighetsförhållandena mellan olika aktörer (direktionen/Institutet för hälsa och välfärd/direktören för Statens barnskyddsenheter/föreståndarna för skolhemsenheterna) när det gäller statens barnskyddsenheter inte är tydliga, och detta har ökat utmaningarna i anslutning till den högsta ledningen av förvaltningen och samordningen av verksamheten, som hör till Statens skolhem som tjänsteproducent, samt i anslutning till ledningen av enheterna. Tillstånds- och tillsynsverket anser att det oklara systemet för ledning av verksamheten vid Statens skolhem förefaller ha haft en försämrande inverkan på tjänsteproducentens egenkontroll samt på

kvaliteten och klientsäkerheten inom serviceenheternas tjänster. (Ibid. 7.) Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården har uppmanat Statens skolhem att bringa klarhet i verksamheten så att den på bästa möjliga sätt tryggar klient- och patientsäkerheten samt de kvalitetsmässiga förutsättningarna och ansvaret för tjänsteproduktionen så att de lagstadgade kraven uppfylls under hela den tid som tjänster produceras. (Ibid. 2.)

Det skulle vara mest ändamålsenligt att stifta en helt ny lag och genom den upphäva den nuvarande lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd. I utredningen om utveckling av Statens skolhem i samband med social- och hälsovårdsreformen⁶⁴ och i den internationella auditeringsrapporten om Institutet för hälsa och välfärd⁶⁵ rekommenderas att ansvaret för Statens skolhemsservice överförs på välfärdsområdena. I den internationella auditeringsrapporten föreslogs som ett alternativ att Statens skolhem skulle överföras från Institutet för hälsa och välfärd till något annat ämbetsverk. I Pohjolas (2022) rapport ansågs det viktigt att Statens skolhem förblir en administrativt enhetlig och integrativ helhet som utför en riksomfattande uppgift.

2.9.2 Praxis i fråga om Statens barnskyddsenheter

Statens skolhemsenheter är fem till antalet: Lagmansgården (Jakobstad, producerar också tjänster och utbildning på svenska), Limingo, Sairila (S:t Michel), Sippola (Kouvola) och Vuorela (Vichtis). Inom Statens skolhemsservice bildar vården utom hemmet och krävande särskilt stöd inom den grundläggande utbildningen en helhet. Vård utom hemmet produceras som anstaltservice på krävande nivå och särskild omsorg. I skolhemmen finns sammanlagt 112 platser, varav 52 platser för särskild omsorg. Före utgången av 2025 ökar antalet platser till 116 och antalet platser för särskild omsorg till 56. I praktiken används dock endast 39 platser för särskild omsorg, för att man ska kunna producera en högklassig och trygg service.

Under 2024 fanns det sammanlagt 314 barn i Statens skolhem, varav 230 omfattades av särskild omsorg och 84 av service på krävande nivå 84. Antalet klientplatser i användning var sammanlagt 107. År 2024 var antalet vård dygn på avdelningar på krävande nivå 20 066 och inom särskild omsorg 15 390. Antalet skoldagar var 19 146. Ungefär 20 barn började på nytt omfattas av särskild omsorg 2023. År 2024 var den genomsnittliga placeringsperioden inom särskild omsorg 81 dygn och i enheter för krävande service 660,3 dygn. Den genomsnittliga åldern när placeringen inleddes var 15,06 år för pojkar och 15,09 år för flickor. Under de senaste åren har efterfrågan på platser inom särskild omsorg överstigit utbudet och barnen har varit tvungna att köa till särskild omsorg.

Statens skolhem producerar vård utom hemmet för barn i åldern 12–17 år som behöver det mest krävande stödet. År 2024 var de primära placeringsorsakerna narkotika och andra berusningsmedel (38 %), psykiska symtom (13 %), rymning (13 %), aggressivt beteende (11 %), brottslighet och kriminell livsstil (5 %) och övriga orsaker (19 %). År 2024 var berusningsmedel eller brottslighet en orsak till placeringen i Statens skolhem för 66 % av barnen. Bland dem kan man identifiera två särskilda grupper: barn med allvarligt drogberoende

⁶⁴ Pohjola, A. (2022) Utveckling av Statens skolhem i samband med social- och hälsovårdsreformen. Rapporter och promemorior 2022:4. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet (på finska, med presentationsblad på svenska). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8488-2>

⁶⁵ Audit of the Finnish National Institute for Health and Welfare (THL) by an international panel. https://stm.fi/documents/1271139/148062577/THL_report_final_230316.pdf/4b0e09d9-0f16-33fc-cb83-68cdf507c421?t=1678969794838

och som använder narkotika samt barn med svåra psykiska problem. I de förstnämnda situationerna accentueras brottslighet, gängkopplingar och våldsamt beteende. Psykiska problem syns framför allt som självdestruktivt beteende, såsom skärande, rymning och användning av berusningsmedel. Merparten av de barn som har placerats har utvecklingsproblem och problem med den psykiska hälsan. Vid Statens skolhem kan tillhandahållas sådana mentalvårdstjänster som avses i socialvårdslagen eller i hälso- och sjukvårdslagen, men i praktiken tillhandahålls de inte.

Vård utom hemmet omfattar fostran och handledning enligt barnets utvecklingsnivå och behov, undervisning, stöd för den psykiska utvecklingen, familjearbete och bland annat missbrukararbete enligt modellen för missbrukararbete. En stabiliserande vardag och ett starkt interaktivt grepp om arbetet är centrala saker. År 2024 fattades sammanlagt 2774 begränsande beslut i skolhemsenheterna. År 2024 gjordes 572 avvikelseanmälningar om kritiska situationer. År 2024 hade polisen 85 statistikförda (5–12/2024) larmuppdrag i skolhem och den prehospitla akutvården 97.

Läropliktslagen (1214/2020) trädde i kraft den 1 augusti 2021. Den har som mål att bland annat för alla trygga de grundläggande kunskaper och den bildning som behövs i livet samt göra det möjligt för alla unga att avlägga en examen på andra stadiet. Läropliktiga ska delta i grundläggande utbildning som ordnas med stöd av lagen om grundläggande utbildning (628/1998) eller annars förvärva kunskaper som motsvarar den grundläggande utbildningens lärokurs. Efter slutförande av den grundläggande utbildningens lärokurs ska läroplikten fullgöras i gymnasieutbildning eller yrkesutbildning. Läroplikten kan också fullgöras i bland annat utbildning som handleder för examensutbildning, som är utbildning i övergångsskedet. Utbildning som handleder för examensutbildning stödjer övergången till examensutbildning och förvärvande av de behövliga färdigheter som utbildningen förutsätter samt utarbetandet av fortsatta planer. Läroplikten upphör när den läropliktige fyller 18 år eller när den läropliktige före det med godkänt resultat har avlagt en sådan examen som avses i lagen om studentexamen eller lagen om yrkesutbildning eller en motsvarande utbildning på Åland eller utländsk utbildning.

Statens skolhem har av undervisnings- och kulturministeriet beviljat tillstånd att ordna grundläggande utbildning som gäller tills vidare. I tillståndet anges de kommuner där utbildning kan ges samt undervisningsspråket. Enligt tillståndet ordnas utbildningen i Statens skolhem som en del av skolhemmets verksamhet och den är avsedd för de barn som har placerats i skolhemmet. Undervisnings- och kulturministeriet har också beviljat Statens skolhem tillstånd att ordna utbildning som handleder för examensutbildning. Tillståndet har beviljats i anslutning till tillståndet att ordna grundläggande utbildning. Enligt tillståndsbeslutet ska en utbildningsanordnare som ordnar utbildning som handleder för examensutbildning iaktta vad som i utbildningsanordnarens tillstånd att ordna grundläggande utbildning och genom eventuella senare ändringar i det föreskrivs om undervisningsspråk, verksamhetsområde samt utbildningsformerna. Syftet med utbildning som handleder för examensutbildning är att efter den grundläggande utbildningen övergå till examensinriktad utbildning. Som studerande till utbildning som handleder för examensutbildning kan antas en sökande som har slutfört den grundläggande utbildningens lärokurs eller motsvarande tidigare lärokurs. Som studerande kan av grundad anledning också antas en studerande som inte har slutfört den lärokurs som avses ovan, om utbildningsanordnaren anser att sökanden annars har tillräckliga förutsättningar att klara studierna. Under skolhemsplaceringen kan undervisning ordnas för en sådan studerande som inte har avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen eller som behöver höja sina betyg på grund av fortsatta studier.

Statens skolhems skola ordnar finsk- och svenskspråkig grundläggande utbildning och utbildning som handleder för examensutbildning samt samarbetar med läroanstalter på andra stadiet. I skolhemsskolan utarbetas en individuell plan för ordnande av utbildning för en elev i grundläggande utbildning eller en individuell studieplan för en studerande i utbildning som handleder för examensutbildning, som baserar sig på bedömning av elevens resurser, elevens skolgångshistoria samt ordnandet av stöd för lärandet. Statens skolhems skola har cirka 95 elever per år, varav cirka 20 är i utbildning som handleder för examensutbildning. Undervisningen genomförs i grupper på 3–5 elever i form av icke-årskursbunden undervisning. I skolan arbetar förutom specialklasslärare även skolgångshandledare. I Statens skolhems skola ordas både elevhälsa med generell inriktning och individuellt inriktad elevhälsa.

Utöver undervisningen svarar utbildningsanordnaren för genomförandet av elevhälsoplanen i enlighet med läroplanen. Med elevhälsa avses förutom främjande av studieframgången och hälsan även välbefinnande och understödjande verksamheter inom läroanstalten. Elevhälsan är främst elevhälsa med generell inriktning som stöder hela läroanstalten. Studerande har dessutom rätt till individuellt inriktad elevhälsa på det sätt som föreskrivs i lagen om elev- och studerandevård (1287/2013). Det välfärdsområde inom vars område läroanstalten finns svarar för ordnandet av studerandehälsovård för studerande i läroanstalter som finns inom dess område också när staten är utbildningsanordnare.

Servicebehoven hos de barn som placeras i skolhem förutsätter en multiprofessionell personalstruktur och specialkompetens. I vård- och fostringsuppgifter arbetar yrkesutbildade personer under olika beteckningar, såsom handledare, specialhandledare och övervakare. I enheterna arbetar dessutom psykologer, socialarbetare och specialsjukskötare. I april 2025 fanns en tjänsteläkare i två skolhem och i tre läkartjänster i form av köpta tjänster. Skolhemmen och skolhemsskolan har haft svårt att få kompetent personal och man har varit tvungen att hålla bostadsenheter stängda på grund av personalbrist. Omsättningen bland arbetstagarna och tillgången på arbetstagare påverkas bland annat av den låga lönenivån i förhållande till det krävande arbetet. Risk för våld och våld utgör centrala risker.

De årliga kostnaderna för statens barnskyddsenheter är cirka 33,5 miljoner euro. Statens skolhems andel här av är 32,9 miljoner euro. Statens skolhems kostnader täcks i huvudsak med serviceavgifter (vård dags- och skoldagsavgifter) som tas ut av välfärdsområdena, Helsingfors stad och kommunerna, finansieringsandelen för grundläggande utbildning samt utbildningsstyrelsens anslag som anvisats för verksamheten i statsbudgeten. Utbildningsstyrelsen riktar finansiering från momentet enligt det relevanta som de beräkningsdagar som fastställts för Statens skolhem utvisar, och modellen följer inte den faktiska situationen för relevantheten. Detta kan leda till otillräcklig finansiering, eftersom antalet barn som placeras i skolhemmen varierar. De årliga kostnaderna för fängelsets familjeavdelning är 600 000 euro och dessa täcks med driftsanslagsfinansiering för Statens barnskyddsenheter. Statens skolhem är ett självständigt arbetsgivarämbetsverk som hör till samma bokföringsenhet som Institutet för hälsa och välfärd.

Enligt gällande praxis har direktionsmedlemmarna utan tjänstemannaansvar fattat operativa och ekonomiska beslut om verksamheten vid Statens skolhem och fängelsets familjeavdelning. Eftersom direktionen i sig inte är en myndighet, finns det inte heller någon skriven rättsgrund om medlemmarnas eventuella tjänstemannaansvar i denna roll. När direktionen utnämns har man också i första hand på grund av karaktären hos ämbetsverkets verksamhet beaktat medlemmens och dennes bakgrundsorganisations kompetens och roll i frågor om är väsentliga för barnskyddet och Statens skolhems verksamhet, såsom missbrukarrehabilitering och psykisk hälsovård. I praktiken har beslutsfattandet i anslutning till direktionens kollektiva arbetsgivaransvar visat sig vara byråkratiskt och svårt att genomföra, framför allt eftersom

medlemmarna i regel inte arbetar inom den enhet som påverkas av de tjänstemannarättsliga besluten. När man bedömer om direktionen behövs och dess uppgiftsområde är det skäl att beakta även finansministeriets anvisning om principer för ordnandet av statsförvaltningens funktioner (FM 2021, VN/11537/2021). I anvisningen konstateras att med tanke på en tydlig styrning och ledning av ämbetsverket kan det dock vara oändamålsenligt om en direktion i författningar som gäller ämbetsverket anvisas strategiska ledningsuppgifter eller något annat slag av omfattande uppgifter som styr verksamheten eller anknyter till tillsynen av det. Dessutom konstateras det att en direktion eller styrelse organisatoriskt kommer mellan ministeriet och ämbetsverkets (i detta fall resultatstyraren och det resultatstyrda ämbetsverket) chef som en egen och självständig aktör, varvid risken är att ett sådant arrangemang ytterligare fördunklar styrnings- och tillsynsförhållandet mellan ovannämnda organisationer. Anvisningen rekommenderar att vitsyftande och strategiska beslut i chefsledda ämbetsverk inte underställs direktionen.

Den allmänna styrningen, ledningen och övervakningen av Statens barnskyddsenheter hör till Institutet för hälsa och välfärd. Institutet för hälsa och välfärd utgör en enda enhetlig bokföringsenhet tillsammans med de underlydande social- och hälsovårdsenheterna, till vilka även Statens skolhem räknas. Institutet för hälsa och välfärds resultatstyrning är en del av statskoncernens styrningsshet och genomförs med hjälp av en avtalsbaserad styrmodell. Utifrån budgetresurserna samt resultatmålen diskuterar man budgetårets resultatmål samt de resurser som behövs för att uppnå dem. Resultatet av förhandlingarna, resultatmålen för budgetåret och de resurser som krävs för att uppnå dem antecknas i resultatavtalet. Resultatavtalet upprättas för fyra år och resultatmålen ses över varje år. Varje halvår görs en utvärdering av hur resultatavtalet utfallit. Institutet rapporterar sin verksamhet som en del av bokslutet. Dessutom bedriver Institutet för hälsa och välfärd och Statens skolhem forsknings- och utvecklingssamarbete inom barnskyddet.

Utbildningsstyrelsen styr den grundläggande utbildning som ges i Statens skolhem och annan undervisning i anslutning till den. Utbildningsstyrelsen är en av undertecknarna av Statens skolhems resultatavtal för den grundläggande utbildningen och den utbildning som handleder för examensutbildning. Resultatavtalet följs på ett gemensamt möte under året. Utbildningsstyrelsen diskuterar målen för undervisningen och uppföljningen av dem tillsammans med Statens skolhems skola i samband med resultatavtalsprocessen. Finansieringen av utbildningen, som kommer från undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde, skrivs in i resultatavtalet. Ram- och budgetberedningen i anslutning till dem sker i samarbete mellan Statens skolhem, utbildningsstyrelsen och undervisnings- och kulturministeriet. Utbildningsstyrelsen styr Statens skolhems skola när det gäller författningsändringar som hänför sig till utbildningen (lagstiftning, grunder för läroplanen) och ger vid behov experthjälp i frågor som gäller ordnandet av utbildningen.

I lagen om tillsynen över social- och hälsovården (741/2023) har Statens skolhem definierats som tjänsteanordnare i 4 § 1 mom. 1 punkten. I själva verket fungerar de dock som offentlig tjänsteproducent av vård utom hemmet enligt barnskyddslagen. Med avseende på skyldigheterna att producera social- och hälsovårdstjänster enligt lagen om tillsynen över social- och hälsovården är det klart att Statens skolhem måste betraktas som en tjänsteproducent enligt 4 § 1 mom. 2 punkten i lagen om tillsynen över social- och hälsovården, för att de skyldigheter enligt den lagen som gäller bland annat registrering och egenkontroll ska vara tillämpliga även på dem. Statens skolhem kan i fråga om klientkretsen och framför allt i fortsättningen i fråga om rehabiliteringen på slutet institution betraktas som en tjänsteenhet för krävande socialvård enligt 4 § 1 mom. 8 punkten i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. För att undanröja den beskrivna inkonsekvensen är det nödvändigt att förtydliga Statens skolhems ställning i lagen om tillsynen över social- och hälsovården.

Enligt 26 § i lagen om tillsynen över social- och hälsovården ska en tjänsteanordnare och en sådan tjänsteproducent som tillhandahåller tjänster vid flera än en tjänsteenhet utarbeta ett program för egenkontroll i elektroniskt format i fråga om de uppgifter och tjänster som de ansvarar för och offentliggöra det i ett allmänt datanät eller på något annat sätt som främjar deras offentlighet. Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården har nyligen uppmanat (Dnr V/2065/2025) Statens skolhem att se över och vid behov uppdatera sitt program för egenkontroll samt se till att programmet för egenkontroll och serviceenheternas planer för egenkontroll motsvarar kraven i de förpliktande författningarna. Dessutom uppmanade Institutet för hälsa och välfärd Statens skolhem att omedelbart utarbeta en aktuell informationssäkerhetsplan och se till att den iakttas och uppdateras.

I 79 § i barnskyddslagen föreskrivs särskilt om övervakning av vård utom hemmet. Enligt 1 mom. ska placerarvårdsområdet övervaka att barnets placering i familjevård eller anstaltsvård förverkligas enligt barnskyddslagen och att barnet under den tid placeringen varar får de tjänster och stödåtgärder som det behöver och som placeringsvårdsområdet i enlighet med 16 b § ska ordna. Enligt 2 mom. övervakas verksamheten (verksamhet enligt 1 § 1 mom. i lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd) på platsen för vård utom hemmet (inbegripet Statens skolhem) dessutom av placeringsvårdsområdet och av regionförvaltningsverket. Vid övervakningen ska de samarbeta med placerarvårdsområdet.

Fängelsets familjeavdelning

Fängelsets familjeavdelning finns vid Vånå och Ojoinen öppna fängelses verksamhetsställe i Vånå och i Tavastehus slutna fängelse (totalt 12 platser, varav 10 i det öppna fängelset och 2 i det slutna fängelset). År 2024 var antalet vård dygn totalt 2 587. Fängelsets familjeavdelnings tjänster enligt barnskyddslagen har lagts ut. Institutet för hälsa och välfärd har konkurrensutsatt produktionen av barnavdelningstjänsten 2010. Kanta-Hämeen ensi- ja turvakoti ry har producerat tjänsten sedan 2011. Vuorela skolhem har på förordnande av Institutet för hälsa och välfärd styrt och stött denna verksamhet.

Kanta-Hämeen ensi- ja turvakoti ry har den 1 mars 2010 beviljats verksamhetstillstånd som gör det möjligt att producera socialservice och som gäller produktion av familjearbete.⁶⁶ Enligt tjänsteproducentens plan för egenkontroll arbetar på familjeavdelningen familjeavdelningens närchef (högre YH), en ansvarig handledare (högre YH), tre familjearbetsledare (YH för social- och hälsovårdsbranschen) och tre familjearbetare (lägre examen på andra stadiet inom social- och hälsovårdsbranschen). Den personal som arbetar på familjeavdelningen har genomgått säkerhetsutredning. Dessutom besöker en städare familjeavdelningen två gånger per vecka i form av köpta tjänster.

Familjeavdelningen är en barnskyddstjänst avsedd för den som är gravid eller förälder till ett litet barn och som avtjänar ett fängelsestraff eller är häktad. Beslutet om att placera en fange och fängens barn på fängelsets familjeavdelning fattas i samarbete med olika myndigheter och tjänsteproducenten. Vårdsområdena och Helsingfors stad ansvarar för placeringen av ett barn under 2 år tillsammans med föräldern på familjeavdelningen. Beslutet om placering av barnet fattas av en av vårdsområdet förordnad tjänsteinnehavare i tjänsteförhållande efter att ha hört Brottsförvaltningsmyndigheten. Placeringen görs i regel som en placering inom öppenvården, men ett barn kan också placeras som vård utom hemmet. Om barnets bästa kräver det kan

⁶⁶ Fängelsets familjeavdelnings plan för egenkontroll. Kanta-Hämeen ensi- ja turvakoti ry.
<https://khetk.fi/wp-content/uploads/sites/15/2025/04/Perheosaston-omavaltavontasuunnitelma-2025.pdf>

placeringen fortgå tills barnet fyller tre år. Beslutet om placering på fängelsets familjeavdelning fattas för föräldrarnas del av Brottspåföljdsmyndigheten enhet för klientbedömning. Fängelset ansvarar för placeringen av föräldern och för att planen för strafftiden genomförs.

Kostnaderna för barnskyddet på fängelsets familjeavdelning ersätts från momentet för barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd så att tjänsteproducenten fakturerar de faktiska kostnaderna. Tjänsten är i princip avgiftsfri för välfärdsområdena. Tjänsten är i praktiken familjearbete som utförs i morgon- och kvällsskift mellan klockan 7 och 22 sju dagar i veckan. Det är inte fråga om service dygnet runt. Föräldern ansvarar för omvårdnaden om barnet. Föräldern får stöd i form av familjearbete med den tidiga interaktionen och skötseln av barnet. Nattetid övervakas familjeavdelningen av fängelsets väktare. Det föreskrivs inte att de anställda på fängelsets familjeavdelning får utöva offentlig makt till exempel i form av begränsande åtgärder.

Den gällande lagen saknar en tydlig bestämmelse om skyldighet att producera barnskyddstjänsten på fängelsets familjeavdelning och om att tjänsten kan produceras i form av köpta tjänster via en privat tjänsteproducent. Det finns inte heller tillräckliga bestämmelser om vilka roll som det välfärdsområde som ansvarar för placeringen av barnet, Institutet för hälsa och välfärd/de barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd och den privata tjänsteproducenten spelar. Det välfärdsområde som ansvarar för ordnandet har begränsade möjligheter att påverka det sätt på vilket tjänsten produceras. I 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård ingår flera bestämmelser om anskaffning av välfärdsområdets tjänster från privata tjänsteproducenter. I nuläget gäller bestämmelserna inte verksamheten i form av köpta tjänster på fängelsets familjeavdelning, eftersom Institutet för hälsa och välfärd och de barnskyddsenheter som lyder under det inte är ett välfärdsområde eller en privat tjänsteproducent. Det är inte heller fråga om en tjänst som produceras av ett välfärdsområde. Enligt 124 § i grundlagen kan offentliga förvaltningsuppgifter anförtros andra än myndigheter endast genom lag eller med stöd av lag, om det behövs för en ändamålsenligt skötsel av uppgifterna och det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt får dock ges endast myndigheter. Överföringen ska således i princip vara ändamålsenlig för skötseln av uppgifterna. Överföringen får inte äventyra de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Regleringshelheten i 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård har ansetts uppfylla de förutsättningar som angetts för överföring av offentliga förvaltningsuppgifter i 124 § i grundlagen. Såsom konstaterats ovan gäller dock regleringen i 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård inte för närvarande produktionen av fängelsets familjeavdelningstjänst. I de gällande bestämmelserna har dessutom identifierats brister i anslutning till utlämnandet av uppgifter i det avseendet att Brottspåföljdsmyndigheten inte har rätt att lämna ut uppgifter om Brottspåföljdsmyndighetens klienter till den privata tjänsteproducentens anställda.

Finansiering av utbildning som handleder för examensutbildning

De problem som beskrivs ovan när det gäller finansieringen av utbildning som handleder för examensutbildning gäller också de privata skolhemsskolorna (Perhekuntoutuskeskus Lauste och Pohjolan koulu), trots att den skolhemsförhöjning som trädde i kraft den 1 januari 2024 delvis korrigerade frågan om finansiering av utbildning som handleder för examensutbildning (lagen om ändring av lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet 1049/2023; RP 66/2023 rd). I lagstiftningen saknas en bestämmelse om ersättning av kostnaderna för utbildning som handleder för examensutbildning för barn som har placerats i skolhem. En sådan bestämmelse skulle lösa de problem som i nuläget hänför sig till finansieringen. I praktiken framkommer problemet när den statliga finansieringen av

skolhemmen inte täcker alla kostnader för utbildningen som handleder för examensutbildning och det inte finns några bestämmelser om vilken aktör som ansvarar för kostnaderna. Om barn i läropliktsåldern inte har placerats i skolhem, ansvarar dock barnets hemkommun för dessa barns utbildning efter grundskolan. Det bristfälliga lagstödet påverkar i praktiken säkerställandet av utbildning efter grundskolan för de barn som har placerats i skolhem. Problemet accentueras under perioderna av särskild omsorg, då barnet inte får lämna enheten för att delta i utbildning i utbildningslokaler för en utbildningsanordnare utanför skolhemmet och studier på egen hand sällan lyckas. Kommunerna och välfärdsområdena har varierande praxis när det gäller kostnadsersättningar. I sista hand är hotet att de oklara situationerna hamnar i domstol i form av förvaltningstvister.

2.10 Personal och familjevårdare inom vård utom hemmet

Enligt 59 § i barnskyddslagen får högst sju barn eller unga vårdas tillsammans i en bostadsenhet för vård utom hemmet. I samma byggnad får högst 24 barn eller unga vara placerade samtidigt. I en bostadsenhet ska minst sju anställda vara sysselsatta i vård- och fostringsuppgifter. Om det finns flera bostadsenheter i samma byggnad, ska det per bostadsenhet finnas minst sex anställda som är sysselsatta i vård- och fostringsuppgifter.

Enligt 60 § i barnskyddslagen ska en barnskyddsanstalt ha ett tillräckligt stort antal sådana yrkesutbildade personer inom socialvården som avses i 3 § i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården och tillräcklig annan personal för den vård och fostran som barn och unga personer behöver. Den föreståndare som ansvarar för vård- och fostringsuppgifter vid anstalten ska uppfylla de krav som föreskrivs i 46 a § 3 mom. i socialvårdslagen. I personalstrukturen för personal i vård- och fostringsuppgifter ska hänsyn tas till specialbehoven bland verksamhetsenhetens klienter och verksamhetens art.

Bestämmelser om behörighetsvillkoren för personal inom socialvården finns i lagen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården (817/2015).

Det har varit utmanande att få personal till vården utom hemmet och att hålla kvar de anställda. Inom vården utom hemmet arbetar utöver yrkesutbildade personer även yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och andra som har lämplig yrkesutbildning. Vid upphandling av barnskyddsanstaltstjänster förutsätts att till exempel utöver den person som ansvarar för verksamheten ska minst 50 % av den personal som räknas till personaldimensioneringen i en enhet på krävande nivå och som arbetar i vård- och fostringsuppgifter ha yrkeshögskoleexamen inom det sociala området, hälsovård eller det pedagogiska området eller tidigare motsvarande examen på institutnivå eller någon annan av tillståndsmyndigheten godkänd lämplig högskoleexamen. Av dem ska minst två (2) ha yrkeshögskoleexamen inom det sociala området eller tidigare motsvarande examen på institutnivå (legitimerad yrkesutbildad person). Övrig personal som arbetar i vård- och fostringsuppgifter ska i princip ha minst grundexamen inom det sociala området, hälsovården eller det pedagogiska området.

Bestämmelser om familjevårdarens behörighet ingår i 6 § i familjevårdslagen. Enligt den kan personer som med hänsyn till sin utbildning, sin erfarenhet eller sina personliga egenskaper är lämpliga att ge familjevård godkännas som familjevårdare. Den som har för avsikt att arbeta som familjevårdare ska genomgå den förberedande utbildning som arbetet kräver. Av särskilda skäl kan personen genomgå förberedande utbildning senast ett år efter placerandet. Inom professionell familjevård krävs dessutom att det finns minst två familjevårdare, varav åtminstone den ena av dem som deltar i vården och fostran har lämplig utbildning för uppgiften och tillräcklig erfarenhet av att arbeta med vård och fostran. I professionella familjehem kan också avlönade anställda arbeta.

2.10.1 Arbetarskydd och välfärd

Enligt 2 § i arbetarskyddslagen (738/2002) tillämpas den lagen på arbete som utförs på grundval av arbetsavtal samt på arbete som utförs i tjänsteförhållande eller därmed jämförbar offentligrättslig anställning. I 8 § i den lagen föreskrivs det om arbetsgivarens allmänna omsorgsplikt, och enligt paragrafen är arbetsgivaren skyldig att genom nödvändiga åtgärder sörja för arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet. I detta syfte ska arbetsgivaren beakta omständigheter som hänför sig till arbetet, arbetsförhållandena och arbetsmiljön i övrigt samt till arbetstagarens personliga förutsättningar.

I 27 § i arbetarskyddslagen åläggs arbetsgivaren att vidta särskilda åtgärder för att förebygga risken för våld. I arbete som är förknippat med en uppenbar risk för våld ska arbetet och arbetsförhållandena ordnas så att risken för våld och våldssituationer i mån av möjlighet förebyggs. På arbetsplatsen ska då finnas sådana ändamålsenliga säkerhetsarrangemang eller säkerhetsanordningar som behövs för att förhindra eller begränsa våldet samt möjlighet att larma hjälp. Arbetsgivaren ska utarbeta anvisningar om rutiner där det på förhand fästs vikt vid hantering av hotfulla situationer och vid tillvägagångssätt med vars hjälp våldssituationers inverkan på arbetstagarens säkerhet kan förhindras eller begränsas. Säkerhetsarrangemangens och säkerhetsanordningarnas funktion ska vid behov kontrolleras.

Ansvarsområdet för arbetarskyddet vid Regionförvaltningsverket i Södra Finland uttalade sig gemensamt för de olika ansvarsområdena om förslagen från social- och hälsovårdsministeriets beredningsgrupp⁶⁷ och om det utkast till regeringsproposition som var ute på remiss. Enligt ansvarsområdet för arbetarskyddet syns våld och risk för våld nästan dagligen i vardagen för dem som arbetar i barnskyddsanstalter. Vid barnskyddsanstalterna är man rätt bra på att identifiera risker för våld och man är förberedd på våld, men barnens ökade missbrukarproblem och psykiska problem medför olika arbetarskyddsrisiker i arbetet. Det är svårt att ombesörja arbetarskyddet på grund av bland annat legislativa omständigheter som hänför sig till barnens självbestämmanderätt och integritetsskydd, som enligt arbetarskyddets tolkning åtminstone försvårar arbetsgivarens beredskap och möjlighet att förebygga uppkomsten av farliga situationer. Exempelvis bristerna i möjligheten att begränsa barnens kontakter gör det möjligt att planera hur de ska avlägsna sig utan tillstånd och att genomföra detta samt att skaffa beredningsmedel. De anställdas bristfälliga befogenheter har framkommit i samband med övervakningen när man diskuterar kroppsvisitationer av barnen på arbetsplatserna. Trots att man i enheten har bra förberedelser för att säkerställa säkerheten i den fysiska miljön och hantera risken för våld, förblir dock föremål som klienterna innehar en beaktansvärd säkerhetsrisk på arbetsplatsen och sålunda i hela enheten (som också är barnens hem).

Bristen på kameraövervakning upplevs medföra utmaningar för bland annat hanteringen av belastningen och risken för våld för barnen och de anställda. Under arbetarskyddsinspektionerna har som riskfaktorer nämnts att barnen avlägsnar sig utan tillstånd, hanteringen av situationer där barnen avlägsnar sig, frånvaro och återförande till enheten av ett barn som avlägsnat sig. Situationer där barnen avlägsnar sig kan i sig orsaka, och har också orsakat, att både de anställda och enhetens andra barn har blivit utsatta för våldshandlingar. Enligt ansvarsområdena för arbetarskyddet har arbetarskyddsaspekter inte beaktats på ett heltäckande sätt i det skedet då barnet hämtas och/eller transporteras till den enhet där barnet är placerat. De anställda upplever att handräckning av polisen inte finns att tillgå i tillräcklig utsträckning i barnskyddssituationer,

⁶⁷ Regionförvaltningsverket i Södra Finland. Ansvarsområdet för arbetarskydd. Utlåtande 14.2.2025. Dnr ESAVI/3801/2025.

utan ansvaret för att transportera ett barn som beter sig våldsamt faller i huvudsak på platsen för vård utom hemmet.

Det finns också ett samband mellan personalresurserna, personalens kompetens och personalomsättningen inom vården utom hemmet och arbetarskyddet och säkerheten i arbetet. Arbetet är betungande och det innehåller bland annat psykosociala belastningsfaktorer som inte nödvändigtvis har identifierats på ett heltäckande sätt.

Största delen av de barn som har placerats i vård utom hemmet på grund av våld och beteendestörningar har omfattande menliga barndomserfarenheter (ACEs) och en mycket stor andel sannolikt också traumarelaterade symtom. Traumahistoria föranleder benägenhet att uppleva både interaktion och omgivningen som hotande, och andra människor som opålitliga. Detta ökar risken för att vardagliga situationer ska eskalera i våld. Att traumabakgrund är så vanligt förutsätter att barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal känner till de centrala principerna för traumainformerad vård. Till de centrala faktorerna i god traumainformerad vård utom hemmet hör att de vuxna som har hand om barnen förstår de eventuella konsekvenserna av traumatiska erfarenheter, att barnens delaktighet stöds, att det ses till arbetstagarna mår bra genom högklassig utbildning och arbetsledning, att sekundär traumatisering hos arbetstagarna förhindras och att antalet klienter är lämpligt. Genom dessa metoder kan man också påverka arbetarskyddet.

2.11 Åland

Enligt 18 § 13 punkten i självstyrelselagen för Åland (1144/1991, självstyrelselagen) har landskapet Åland lagstiftningsbehörighet i fråga om socialvård, varav barnskyddet är en del. I landskapet gäller landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen (ÅFS 2008:97). Enligt 1 § ska barnskyddslagen, med i denna lag angivna undantag, tillämpas i landskapet Åland. I landskapet Åland sköts barnskyddet av kommunförbundet Kommunernas socialtjänst (3 § i landskapslagen).

Polisväsendet hör likaså med vissa undantag till landskapets behörighet. Enligt 18 § 6 punkten i självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om allmän ordning och säkerhet med de undantag som nämns i 27 § 27, 34 och 35 punkten. I landskapet gäller landskapslagen om tillämpning på Åland av polislagen (ÅFS 2021:12) och ordningslagen för landskapet Åland (ÅFS 2010:23). I landskapet ska dock rikets lagstiftning iakttas när det är fråga om till exempel tvångsmedel riktade mot polisens person.

Nödmeddelanden mottas i Finland av Nödcentralsverket med undantag av landskapet Åland. Nödcentralsverket och Landskapsalarmcentralen på Åland samarbetar, men lagen om nödcentralsverksamhet (692/2010) tillämpas inte på Åland.

Åland ansvarar för nödcentralsverksamheten och den lagstiftning som gäller den med stöd av sin självstyrelse. Åland har inte någon separat lagstiftning om nödcentralsverksamhet. Det finns en del bestämmelser om nödcentralsverksamhet i räddningslagen för landskapet Åland (2006:106, i fortsättningen räddningslagen). Enligt 55 § räddningslagen sköter Ålands polismyndighet mottagande av nödmeddelanden och alarmering av räddningsenheter. Polismyndigheten kan samarbeta med andra myndigheter som bedriver en sådan verksamhet som ansluter sig till polismyndighetens verksamhet enligt denna lag. Närmare bestämmelser om samarbetet kan utfärdas i landskapsförordning.

Enligt 56 § i räddningslagen ska Ålands polismyndighet vid alla tidpunkter på dygnet 1) ta emot nödmeddelanden samt andra meddelanden som kräver att omedelbara åtgärder vidtas för att

skydda och rädda människor samt begränsa eventuella skador på egendom och i miljön, 2) alarmera de räddningsenheter som behöver tas i bruk i händelse av att en nödsituation föreligger samt vidarebefordra inkomna larm till de myndigheter som berörs, 3) lämna ut information till myndigheter för vilka det är av betydelse att få tillgång till uppgifter som med stöd av denna lag ska registreras hos Ålands polismyndighet och uppgifter som inte behöver registreras men ändå finns tillgängliga hos polismyndigheten vid skötseln av åligganden enligt denna lag, 4) verka som sambandscentral för räddningsverksamheten i landskapet genom att upprätthålla och förmedla nödvändiga kontakter mellan myndigheter inom landskapet och mellan myndigheter inom och utanför landskapet, 5) efter beslut av polisens eller räddningsväsendets operativa ledning eller en myndighet som enligt en annan lag har skyldighet att i brådskande situationer varna allmänheten, utan dröjsmål utfärda sådana meddelanden och skicka dessa till Ålands Radio och Tv Ab som förmedlar meddelandena till allmänheten. I vissa situationer är det emellertid rikets skyldighet att alarmera även på Åland.

Polismyndigheten har för utförande av sina uppgifter enligt räddningslagen rätt att få identifieringsuppgifter i enlighet med bestämmelserna i lagstiftningen om integritetsskydd vid telekommunikation och datorskydd inom televerksamhet.

Enligt 64 § i räddningslagen ska Ålands polismyndighet föra ett alarmdataregister över de nödmeddelanden som mottagits och de åtgärder som vidtagits med anledning därav. De som för registret ansvarar för att behandlingen av de införda uppgifterna sker i överensstämmelse med lag. Även övriga användare av alarmdataregistret ansvarar för att behandlingen av uppgifterna sker i överensstämmelse med lag. I lagens 65 § anges vilka uppgifter som Ålands polismyndighet får föra in i alarmdataregistret.

Enligt 27 § 24 punkten i självstyrelselagen har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om administrativa ingrepp i den personliga friheten, och ett exempel på det är användningen av begränsningar inom barnskydd som genomförs i form av vård utom hemmet. Bestämmelser om begränsningar i vård utom hemmet finns i 11 kap. i barnskyddslagen. I 11 kap. i barnskyddslagens föreskrivs bland annat om under vilka förutsättningar man får ingripa i den personliga friheten i vård utom hemmet inom barnskyddet, med andra ord under vilka förutsättningar begränsningar får användas i vård utom hemmet. Det är fråga om en procedurbestämmelse som tillämpas direkt på utförandet av en förvaltningsuppgift som omfattas av landskapets lagstiftningsbehörighet som med stöd av landskapets lagstiftning har anförtrots landskapets myndighet. Dessa bestämmelser i barnskyddslagen tillämpas således i den landskapsmyndighet som ansvarar för de tjänster (barnskydd och vård utom hemmet) som omfattas av landskapets behörighet.

I 93 a § i barnskyddslagen föreskrivs det om tillämpningen av lagen i landskapet Åland. Enligt 93 a § 1 mom. 3 punkten ska vad som i lagen föreskrivs om välfärdsområden när det gäller landskapet Åland tillämpas på kommunerna i landskapet Åland, om det är fråga om administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt 27 § 24 punkten i självstyrelselagen. Enligt 93 a § 2 mom. ska vad som i angelägenheter som avses i 1 mom. föreskrivs om tjänsteinnehavare och andra behöriga personer i tjänsteförhållande som beslutar om barnskyddsåtgärder tillämpas på motsvarande personer i tjänsteförhållande i kommunerna i landskapet Åland.

Lagstiftningen om en reform av statens regionförvaltningen har nyligen godkänts (RP 13/2025; RSv 74/2025 rd) och lagarna träder i kraft den 1 januari 2026. Genom ändringarna föreskrivs att den uppgift i 79 § 2 mom. i barnskyddslagen som för närvarande föreskrivs för regionförvaltningsverket ska i landskapet Åland skötas av Statens ämbetsverk på Åland, till den del det är fråga om administrativa ingrepp i den personliga friheten, som enligt 27 § 24 punkten

i självstyrelselagen för Åland hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Huvudregeln enligt 30 § i självstyrelselagen är att förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet ska skötas av riksmyndigheterna. Övervakningen hör till övriga delar till landskapet Ålands lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet. De uppgifter som enligt 2 och 3 mom. ska skötas av placerings- eller placerarvålfärdsområdet ska enligt förslaget även i fortsättningen i enlighet med 93 a § skötas av ifrågavarande kommuner i landskapet Åland. När det gäller 80 § ändras regionförvaltningsverket till Tillstånds- och tillsynsverket och när det gäller landskapet Åland till Statens ämbetsverk på Åland, eftersom uppgiften överförs. I paragrafens andra mening föreslås en bestämmelse om att Tillstånds- och tillsynsverket och i landskapet Åland Statens ämbetsverk på Åland i samband med tillsynen ska bereda ett barn möjlighet till förtroligt samtal med en representant för verket.

Enligt barnskyddsstatistiken 2024 var av de omhändertagna barnen på Åland 29 (83 %) i familjevård, 0 i professionell familjevård och 3 (9 %) i anstaltsvård och 3 (9 %) i annan vård den 31 december 2024, alltså sammanlagt 35 barn. Antalet brådskande placerade barn sjönk betydligt på Åland (-75 %).⁶⁸

2.12 EU:s allmänna dataskyddsförordning

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (nedan dataskyddsförordningen) är direkt tillämplig rätt och som sådan förpliktande lagstiftning i medlemsstaterna. Dataskyddsförordningen ska tillämpas inom såväl den offentliga som den privata sektorn.

Dataskyddsförordningen är förpliktande framför allt för den personuppgiftsansvarige, men också personuppgiftsbiträdet måste förbinda sig att iaktta bestämmelserna, om denne behandlar personuppgifter för den personuppgiftsansvariges räkning. Såväl den personuppgiftsansvarige som personuppgiftsbiträdet ska på eget initiativ iaktta omsorgsfullhet och god databehandlingssed vid behandlingen av personuppgifter. I artikel 5 i dataskyddsförordningen föreskrivs om principer för behandling av personuppgifter. Till dem hör kravet på laglighet, korrekthet och öppenhet vid behandlingen av personuppgifter, ändamålsbegränsning, uppgiftsminimering, personuppgifternas riktighet och lagringsminimering. I artikel 6 i förordningen föreskrivs närmare om laglig behandling av personuppgifter. För myndigheternas del är de viktigaste grunderna för behandling av personuppgifter i enlighet med artikel 6.1 fullgörande av rättsliga förpliktelser (led c), utförande av en uppgift av allmänt intresse (led e) och den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning (led e).

3 Målsättning

Syftet med regeringens proposition är att genomföra de ändringar i barnskyddslagen som ingår i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering.

För att säkerställa att barnets intresse, välfärd och säkerhet tillgodoses skapas klarhet i förutsättningarna för fostrande gränssättning samt säkerställs att barnskyddsmyndigheterna och

⁶⁸ Forsell, M. & Inget-Leinonen, S. (2025) Lastensuojelu 2024. Statistikrapport 23/2025 (på finska, Huvudresultat på svenska). Finlands officiella statistik. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025042831818>

enheterna för vård utom hemmet har tillräckliga befogenheter att utföra sitt arbete. Syftet med de förslag som gäller praxis för fostran är att säkerställa att både familjevårdarna och enheterna för vård utom hemmet i fortsättningen förfogar över tillräckliga metoder att skydda barnet när omvärlden förändras. I riksdagens uttalande (ShUB 42/2018 rd) förutsattes att rätten till balanserad utveckling och välfärd i fråga om barn som är placerade i vård utom hemmet samt användningen av begränsningar enligt barnskyddslagen utvärderas och förtydligas som ett led i beredningen av lagstiftning om klienters och patienters självbestämmanderätt. Strävan med ändringarna är att svara även på detta mål.

Strävan med förslagen som gäller frånvaro utan tillstånd från enheterna för vård utom hemmet är att säkerställa tillräckliga befogenheter och ett tillräckligt metodurval, så att ett barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet hittas snabbt och kan återföras till sin plats för vård utom hemmet. Barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet befinner sig i en särskilt sårbar ställning och ofta på flera olika sätt i fara antingen för sig själv eller andra. Syftet med förslagen är att skapa klarhet i de olika myndigheternas befogenheter och säkerställa ett effektivt samarbete vid återförandet av ett barn som är frånvarande från platsen för vård utom hemmet. Samarbetet mellan olika myndigheter när ett barn återförs konkretiseras på ett centralt sätt i förslagen och åtgärderna som gäller polisens handräckning och sänkande av tröskeln för nödlokalisering.

Det centrala målet för den nya tjänsten för rehabilitering på sluten institution är bryta brottsspiralen framför allt hos barn under åldern för straffrättsligt ansvar när det inte går att svara på barnets behov med andra tjänster. Det har visats att det finns behov av servicen, eftersom de nuvarande tjänsterna inte räcker till för att skydda barnen. Det är fråga om en service som ska tillgripas i sista hand och dess innehåll är starkt inriktad på att rehabilitera barnet.

Propositionen genomför också mål som hänför sig till förverkligandet av samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri. Strävan med förslagen är att förbättra rätten för barn i vård utom hemmet inom barnskyddet att de facto få tillgång till de barnskydds- och hälso- och sjukvårdstjänster som de behöver, även om tjänsterna inte kan svara på alla utmaningar som är kopplade till barns och ungas psykiska hälsa.

Syftet med de ändringar som gäller begränsningar och begränsade åtgärder är att säkerställa genomförandet av vården av barnet utom hemmet och i sista hand barnets rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet enligt 7 § 1 mom. i grundlagen och den subjektiva rätten till oundgänglig omsorg enligt 19 § 1 mom. i grundlagen, som ska tryggas för var och en i alla livssituationer. Samtidigt är syftet med begränsningarna att säkerställa barnets företräde till särskilt skydd, som garanteras i 1 § i barnskyddslagen.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

Genom propositionen vill man betona barnskyddets särskilda uppgift att skydda barn som har placerats utom hemmet. När det gäller dessa barn måste särskild uppmärksamhet fästas vid att barnet får daglig vård, fostran, omsorg och tillsyn. Målet är att förtydliga praxis för fostran och användningen av begränsade åtgärder både inom familjevården och i barnskyddsanstalterna. Skydd av barnet, tryggande av barnets utveckling, ansvarsfull fostran av barnet och stöd för barnets självständighetsutveckling förutsätter begränsningar som tar hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Begränsningar handlar inte alltid om att begränsa barnets grundläggande fri- och rättigheter, trots att barnet själv inte är av samma åsikt som den vuxna. För att kunna sätta behövliga gränser för barnet föreslås det att det ska vara möjligt att ingripa i barnets fysiska

integritet om det är nödvändigt. Vården, fostran, tillsynen och omsorgen får inte vara undertryckande mot barnet eller annars kränka barnets människovärde. Det föreskrivs särskilt om frångående av ämnen och föremål av barn som placerats utom hemmet. I den föreslagna bestämmelsen preciseras och de ämnen och föremål som får fråntas. Det ska vara möjligt att ta ifrån barnet sådana ämnen och föremål som barnet med stöd av annan lagstiftning inte ens skulle få inneha eller som vid felaktig användning äventyrar barnets egen eller någon annans säkerhet. Det här kan behövas också till exempel om barnet använder smartapparater för mycket eller på ett sätt som är i strid med barnets bästa. Diskussion med barnet ska alltid krävas i första hand för att gå vidare med situationen. Samtidigt tillgodoses barnets rätt att uttrycka sin åsikt och bli hört.

De förslag som gäller 4 a–c § i barnskyddslagen stödjer de vuxnas möjligheter att erbjuda barnen stöd och trygghet och en hemlik vardagsmiljö i vården utom hemmet, där det också kan uppstå konflikter. Ändringarna är särskilt betydelsefulla för barn som har placerats i familjevård, där alla slags gränser och konfliktsituationer har upplevts som problematiska inom ramen för de gällande bestämmelserna. Syftet med förslaget är att göra det möjligt för vuxna att ingripa i sådana situationer som kan uppstå i barnfamiljer. Det är nödvändigt att diskutera förfarandena på platsen för vård utom hemmet, särskilt principerna för fostran samt de regler och den praxis som hänför sig till fostran, tillsammans när klientplanen utarbetas och ses över. Vården, fostran, tillsynen och omsorgen får inte omfatta sådana begränsningar som avses i 11 kap. I fortsättningen ska det föreskrivas hur ämnen och föremål kan fråntas barn i en barnskyddsanstalt (inte i familjevård) så att även maktmedel får användas som en sista utväg.

I propositionen ingår också förslag som hänför sig till förverkligandet av tjänstenheter inom barnskyddet som samordnar barnskydd och psykiatri. Det finns ännu inte någon etablerad syn på målgruppen för samordnade enheter och således inte heller på innehållet i verksamheten, så man måste första samla praktisk erfarenhet av dem. Det ska inte föreskrivas om servicen eller innehållet i den i barnskyddslagen eller någon annan lagstiftning, utan det föreslås att till barnskyddslagen och hälso- och sjukvårdslagen fogas informativa hänvisningar till skyldigheterna att samarbeta för att säkerställa krävande barnskyddstjänster i lagen om ordnande av social- och hälsovård och den så kallade samarbetsförordningen som utfärdats med stöd av den. Samarbetsområdena instrueras genom ett särskilt styrdokument (Tillämpningsanvisning för samarbetsavtal mellan välfärdsområden 2025⁶⁹) att komma överens om samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri så att det i alla samarbetsområden finns åtminstone en barnskyddsenhet där universitetssjukhusets specialiserade sjukvård tillhandahåller psykiatriska öppenvårdstjänster och stöd.

I propositionen föreslås också att en ny tjänst för rehabilitering på sluten institution (sluten tjänst) införs. Den genomförs i form av vård utom hemmet dygnet runt i en barnskyddsanstalt inom barnskyddet, där de placerade barnens rörelsefrihet och vissa andra grundläggande fri- och rättigheter begränsas på ett mera inkräktande sätt och under en längre tid än inom annan vård utom hemmet inom barnskyddet. Ett barn som har fyllt 12 år och som orsakar allvarlig fara för den egna säkerheten eller någon annan säkerhet genom att bruka våld eller begå andra brottsliga gärningar ska kunna placeras för rehabilitering på en sluten institution, om det bedöms nödvändigt för skydda den minderåriga mot beteende som äventyrar barnets egen eller andra säkerhet. Placeringen ska göras på de grunder som föreskrivs i barnskyddslagen och den kan inte vara ett straff i brottspåföljdsbemärkelse. Avsikten är att barnet ska få den rehabilitering det behöver och långsiktigt stöd i anstalten när andra metoder inom vården utom hemmet eller

⁶⁹ [Tillämpningsanvisning](#) för samarbetsavtal mellan välfärdsområden 2025

andra tjänster inte lämpar sig i stället för den slutna tjänsten. Barnskyddet kan dock inte ensamt tillgodose behoven hos barn och familjer som behöver mycket stöd. För att lyckas med denna uppgift förutsätts att aktörerna inom olika sektorer samarbetar intensivt och långsiktigt. Den nya tjänsten för rehabilitering på slutna institution är en ny offentligt producerad form av service enligt barnskyddslagen. Det föreskrivs om skyldighet för Statens skolhem att producera servicen. Eftersom det är fråga om en barnskyddstjänst för vars ordnande välfärdsområdena ansvarar, ska de kunna producera servicen själva utan att det föreskrivs separat om det. För att fullgöra Statens skolhems skyldigheter och även i övrigt förtydliga bestämmelserna om den föreslås det att lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd samtidigt upphävs och ersätts med en ny lag om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den. Det föreslås också att lagen om tillsynen över social- och hälsovården samtidigt preciseras i fråga om Statens skolhems ställning som tjänsteproducent. Rehabilitering på slutna institution ska vara avsedd särskilt för de barn som inte kan få tillräcklig hjälp inom den särskilda omsorgen. Man kan anta att inte heller förslag som gäller den särskilda omsorgen skulle räcka till för att svara på målgruppens behov. Avsikten är att rehabiliteringen på slutna institution ska vara starkt inriktad på att skydda barnet mot sig själv och att rehabilitera barnet. För att förhindra våldsamt och brottsligt beteende hos barnet och utföra skyddsuppgiften är det nödvändigt att begränsa barnets rörelsefrihet och andra rättigheter. Därför måste rehabiliteringen i princip vara slutna.

Eftersom produktionen av den föreslagna rehabiliteringen på slutna institution är förenad med drag av åtminstone betydande utövning av offentlig makt, anförtros den en offentlig aktör i lagen, och privata tjänsteproducenter ska inte kunna producera servicen. Att uppgiften anförtros en myndighet säkerställer att barnens rättigheter de facto tillgodoses när servicen produceras under tjänsteansvar och valet av klienter inte är organisationsorienterat. Enligt 2 § 3 mom. i grundlagen ska all utövning av offentlig makt bygga på lag och i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas.

Under rehabiliteringen på slutna institution ska barnets rörelsefrihet och kontakter begränsas. Under placeringen ska barnet också fräntas anordningar och andra redskap som kan användas för kommunikation, för att barnet genom att utnyttja olika plattformar på sociala medier eller kommunikationsapplikationer inte ska kunna fortsätta att bedriva verksamhet som skadar barnet självt eller andra eller brottslig verksamhet. Detta är nödvändigt för att säkerställa att institutionen är drogfri. Smarttelefoner har identifierats som skadliga även med tanke på uppnåendet av målen för rehabiliteringsprocessen och vården utom hemmet. När barnet har fräntagits anordningar som kan användas för kommunikation måste barnets kontakter tryggas på andra sätt. Under placeringen företas också planmässiga kroppsbesiktningar för att säkerställa drogfrihet. Det ska fattas separata beslut om begränsningarna samtidigt som det beslutas att barnet placeras för rehabilitering på slutna institution. Begränsande beslut ska gälla i högst ett år.

Under rehabiliteringen på slutna institution får barnets frihet ändå inte begränsas mera eller längre än vad som är nödvändigt. Under placeringen ska barnets rehabilitering följas intensivt och när rehabiliteringen framskrider ska de begränsningar som uppställts för barnet stegvis lindras. Om man bedömer att begränsningar över huvud inte längre behövs för barnet, ska hela grunden för placeringen av barnet omvärderas till följd av den förändrade situationen. Tjänsten ställer särskilda krav inte bara på innehållet, utan också på personalens kompetens och lokalerna, för att tjänsten ska vara effektiv och trygg för både barnen och personalen.

De barn som placeras för rehabilitering på slutna institution är i läropliktåldern, så särskild vikt bör läggas vid ordnandet av utbildning. Deras skolgång samt det individuella stöd som de behöver för skolgången måste tryggas. Läropliktiga ska delta i grundläggande utbildning som

ordnas med stöd av lagen om grundläggande utbildning (628/1998) eller annars förvärva kunskaper som motsvarar den grundläggande utbildningens lärokurs. Efter slutförande av den grundläggande utbildningens lärokurs ska läroplikten fullgöras i gymnasieutbildning eller yrkesutbildning. Läroplikten kan också fullgöras i bland annat utbildning som handleder för examensutbildning. Läroplikten upphör när den läropliktige fyller 18 år eller när den läropliktige före det med godkänt resultat har avlagt en sådan examen som avses i lagen om studentexamen eller lagen om yrkesutbildning.

I propositionen föreslås det att de nuvarande bestämmelserna om särskild omsorg överförs från kapitlet om begränsningar till kapitlet om vård utom hemmet. Bestämmelser om särskilda begränsningar under en period av särskild omsorg föreslås ingå i 11 kap. (72 §). Enligt propositionen ska en period av särskild omsorg av särskilda skäl kunna fortgå 90 dygn längre än nu, varvid den totala längden blir högst 180 dygn. Beslut om placering i anslutning till en period av särskild omsorg ska fattas för högst 90 + 90 dygn i stället för nuvarande 30 + 60 dygn. Dessutom slopas det nödvändiga psykologutlåtandet som en del av beslutsfattandet om särskild omsorg. Enligt propositionen ska en överlappande plats för vård utom hemmet inte behöva hållas reserverad under en period av särskild omsorg, men vid uppsägningen av den tidigare platsen för vård utom hemmet ska barnets helhetssituation beaktas. Dessutom föreslås det bestämmelser om möjlighet att ordna perioden av särskild omsorg i barnets egen barnskyddsanstalt.

I de begränsningar enligt 11 kap. som är möjliga inom vård utom hemmet föreslås ändringar som syftar till att göra det möjligt att skydda barn i vård utom hemmet bättre än nu. I fortsättningen ska beslut om begränsning av kontakterna också kunna fattas beträffande personer som inte är kända men vilkas betydelse i barnets liv ändå har en sådan inverkan att det är ändamålsenligt att begränsa kontakterna på det sätt som anges i 62 §. Det finns behov av att begränsa kontakterna i en situation där de personer som bidrar till ett beteende som skadar barnet självt, såsom begående av brott eller användning av berusningsmedel, av någon orsak inte kan identifieras. För att trygga barnets kontakter i dessa situationer förutsätts att i beslutat nämns alla de närstående till barnet som barnet får ha kontakt med.

I barnskyddslagen föreslås en bestämmelse om kameraövervakning i isoleringsrum. I den nya bestämmelsen i 70 a § anges grunderna för kameraövervakning och hur den får genomföras. Kameraövervakningen är en del av klientsäkerheten och denna grund bör konstateras i verksamhetsenhetens plan för egenkontroll. Likaså bör syftet med kameraövervakningen förklaras i planen om gott bemötande av barnen som det föreskrivs om i 61 a §.

Säkerheten i barnskyddsanstalterna förbättras också genom förslaget som gör det möjligt att använda metalldetektor för att företa kroppsvisitation.

Det föreslås att den nuvarande bestämmelsen om fasthållande i 68 § i barnskyddslagen ändras samt att det som en ny sak föreskrivs om fasthållande för att förhindra att ett barn avlägsnar sig från barnskyddsanstalten utan tillstånd (68 a §). I fortsättningen ska 68 § gälla fasthållande vid barnskyddsanstalter liksom för närvarande. I bestämmelsen förtydligas att fasthållande i princip innebär att ett maktmedel riktas mot barnet. I bestämmelsen nämns också förutsättningarna för användning av maktmedel. Till lagen fogas möjlighet att hålla fast barnet och i samband med det använda maktmedel också utanför barnskyddsanstalten i anslutning till rymningar. Situationerna gäller förutom fasthållande på anstaltsområdet för att förhindra att barnet avlägsnar sig från barnskyddsanstalten och situationer utanför anstaltsområdet i samband med gripande och transport av barnet. Regleringen utsträcks till att gälla även barn som är i familjevård, men så att det föreskrivs att befogenheterna tillkommer endast en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. För att trygga säkerheten vid gripandet och under

transporten ska det vara möjligt att företa kroppsvisitation och frånta barnet föremål och för att genomföra detta ska det vara möjligt att använda maktmedel. I barnskyddslagen föreslås dessutom bestämmelser om polisens handräckning i samband med rymningar. Syftet med utvidgningen och å andra sidan preciseringen av befogenheterna är att förtydliga uppgiftsfördelningen mellan vård- och fostringspersonalen och polisen i dessa situationer. Polisen agerar med stöd av bestämmelserna om polisens allmänna befogenheter och dessutom med stöd av den handräckningsuppgift som föreskrivs särskilt i lagen. Behovet av polisens handräckning baserar sig alltid på en situationsspecifik bedömning, som alltid görs av någon som hör till anstaltens vård- och fostringspersonal.

Tröskeln för att i samband med rymningar få lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet sänks jämfört med nuläget genom författningsändringar. Syftet är att påskynda eftersökningen av barn som är på rymmen. Avsikten är att placerarvårdsområdet av Nödcentralverket i form av en brådskande stödtjänst enligt 2 § 4 punkten i lagen om nödcentralverksamhet ska kunna begära lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalten eller familjehemmet samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, om placerarvårdsområdet har grundad anledning att anta att barnet allvarligt äventyrar sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämfällbart beteende eller att risken för att barnet blir föremål för ett brott allvarligt äventyrar barnets hälsa eller utveckling.

I propositionen föreslås det att lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd och lagen om statens uppfostringsanstalter och grunderna för de i dessa anställda personers pensionsrätt upphävs och att det utfärdas en lag om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till dem. Anstalten föreslås bestå av barnskyddets tjänstenheter (de nuvarande skolhemsenheter), en skola och fängelsets familjeavdelning samt deras gemensamma förvaltning. Den föreslagna nya lagen förtydligar Statens barnskyddsanstalts ställning som ett självständigt ämbetsverk. Målet är också att förtydliga styrningen av och tillsynen över anstalten samt beslutsbefogenheterna. Genom förslaget och de ändringar som föreslås i lagen om tillsynen över social- och hälsovården förtydligas Statens barnskyddsanstalts ställning som producent av barnskyddstjänster. Det ska även i fortsättningen vara möjligt att producera barnskyddstjänsten på fängelsets familjeavdelning i form av köpta tjänster och det föreskrivs uttryckligen om detta i lagen med beaktande av 124 § i grundlagen. Dessutom föreskrivs det i lagen om förutsättningarna för att anlita privata tjänsteproducenter på samma sätt som i 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård och om bland annat straffrättsligt tjänsteansvar. I den föreslagna nya lagen föreskrivs det dessutom separat om rätt att få och lämna ut uppgifter mellan personalen vid fängelsets familjeavdelning och de tjänstemän vid Brottpåföljdsmyndigheten som deltar i verkställigheten av straffet för en fånge som placerats på familjeavdelningen.

4.2 Huvudsakliga konsekvenser

Konsekvenserna bedömdes i olika faser av beredningen av regeringens proposition bland annat genom en enkät riktad till producenterna av vård utom hemmet, genom att höra placerade barn som ett led i den tväradministrativa beredningsgruppens arbete, genom att höra välfärdsområdena, tillsynsmyndigheterna, barnombudsmannen, organisationer och andra centrala intressentgrupper om beredningsgruppens förslag, genom att ordna verkstäder för tillsynsmyndigheterna och Institutet för hälsa och välfärds experter samt genom att samarbeta med Institutet för hälsa och välfärd och Statens skolhem. I konsekvensbedömningen utnyttjades dessutom information från utredningar och undersökningar samt tidigare lagberedningsarbete.

Propositionens konsekvenser sträcker sig till flera olika förvaltningsområden och därför har de bedömts tillsammans med företrädare för olika förvaltningsområden. Konsekvensbedömningen kompletterades efter remissbehandlingen.

Av de barn (26) som i november och december 2024 hördes om förslagen från den beredningsgrupp som social- och hälsovårdsministeriet tillsatt den 6 mars 2024 var lite mer än hälften flickor. I samband med att barnen hördes utredde man deras uppfattningar om fenomen som våld, brottslighet och användning av berusningsmedel och om orsakerna till dem samt faktorer som kan påverka barnens situation. Samtidigt hade barnen möjlighet framföra sina synpunkter på förslaget om den nya tjänst för rehabilitering på sluten institution som höll på att beredas. Dessutom hördes barnen om metoder för att förbättra situationen för barn som utan tillstånd avlägsnat sig från platsen för vård utom hemmet.

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

De centrala förslagen i propositionen preciserar ordandet och organiseringen av tjänster för barn som har placerats utom hemmet, men kostnaderna för dem förändras inte avsevärt. Specialarrangemang för undervisningen och hälso- och sjukvården i en enhet som producerar rehabilitering på sluten institution ger sannolikt upphov till merkostnader, men de är svåra att uppskatta på förhand och de kan variera från barn till barn. Kostnadseffekterna berör flera förvaltningsområden och de föreslagna ändringar delvis ökar och delvis minskar kostnaderna. Till exempel att barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet kan lokaliseras och återföras effektivare kan orsaka merkostnader, men åtgärderna kan också ha effekter som minskar de totala kostnaderna.

Tabellen nedan innehåller en sammanställning av de centrala kostnadseffekterna.

Tabell 3. Sammanställning av de centrala kostnadseffekterna.

	Välfärdsområdenas och andra myndigheters kostnader	Kommunernas kostnader
Rehabilitering på sluten institution	Det förutsätts att tjänsten är effektiv, rehabiliterande och säker. Detta ställer särskilda krav på personalens kompetens och lokalerna. Kostnaderna för barnskydd och hälso- och sjukvård för de barn som omfattas av tjänsten bedöms inte som helhet vara väsentligt större än i nuläget. Hälso- och sjukvårdstjänsterna kan kräva specialarrangemang, som ger upphov till merkostnader. De är dock svåra att uppskatta på förhand, eftersom barnens behov av hälso- och sjukvård varierar. Den nya tjänsten minskar bytena av placeringsplatser och frånvaron utan tillstånd och samtidigt kostnaderna för detta. I bestämmelserna anges kriterierna för placering av ett barn i enheten. På så vis utvidgas välfärdsområdenas	De barn som placeras i tjänsten omfattas i vilket fall som helst av utbildning som överensstämmer med deras behov. Undervisningen i den slutna enheten kan i någon mån kräva tilläggsresurser på grund av de små grupperna. Merkostnaderna är svåra att uppskatta på förhand, eftersom de är beroende av bostadsgrupperna storlek och barnens varierande behov. Hemkommunen betalar skolhemmet eller placeringskommunen för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen enligt de faktiska kostnaderna, minskade med den erhållna

	förpliktelser, men eftersom kostnaderna för dem placeras som placeras i tjänsten inte är avsevärt högre än för närvarande, är det inte nödvändigt att utöka välfärdsområdenas finansiering. Anläggningskostnader: 2,5 mn euro har reserverats för momentet Omkostnader för de barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd (33.01.05.) för att ändra ett av statens skolhem till en sådan enhet (åtminstone för 2025, reservationsanslag 2 år)	statliga finansieringen, på samma sätt som i annan vård utom hemmet inom barnskyddet.
Samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri	Till barnskyddslagen och hälso- och sjukvårdslagen fogas en informativ bestämmelse om att det föreskrivs i ordnadelagen och samarbetsförordningen om säkerställande av samordnade enheter inom samarbetsområdet. Det föreskrivs alltså inte separat om innehållet i tjänsten och det föreskrivs inte om någon ny skyldighet för välfärdsområdena. De barn som placeras i tjänsten är redan klienter inom såväl vården utom hemmet som psykiatri - de totala kostnaderna för barnskydd och hälso- och sjukvård är sannolikt högst ungefär desamma som de nuvarande kostnaderna för barn som placeras i tjänsten. Anläggningskostnader: Under SHM:s projektmoment finns projektpengar på 0,5 miljoner euro för de första åren, används för startkostnaderna för verksamheten.	De barn som placeras i tjänsten omfattas i vilket fall som helst av utbildning som överensstämmer med deras behov, så det uppstår inga nya kostnader. Hemkommunen betalar placeringskommunen för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen enligt de faktiska kostnaderna, minskade med den erhållna statliga finansieringen, på samma sätt som i annan vård utom hemmet inom barnskyddet.
Frånvaro utan tillstånd	Behovet av polisens handräckning minskar när barnskyddet får ökade befogenheter. Också det administrativa arbetet minskar när bestämmelserna förtydligas. Socialvårdsmyndigheten kan redan inom ramen för de gällande bestämmelserna begära lokalisering av Nödcentralsverket. I propositionen sänks tröskeln för lokalisering genom författningsändringar. Samtidigt preciseras socialvårdsmyndighetens anvisningar till Nödcentralsverket i fråga om tillämpningen av de nya bestämmelserna. När lokaliseringarna ökar uppstår merkostnader för Nödcentralsverket på grund av teleoperatörernas fakturor, men det bedöms inte finnas något behov av personalökningar. Eftersökningen av barn som är frånvarande utan tillstånd effektiviseras, men som helhet minskar kostnaderna för flera myndigheter.	

Klarare förhållande mellan praxis för fostran och begränsningar samt ändringar i begränsningarna	Det skapas klarhet i förhållandet mellan fostrande åtgärder och begränsningar. Detta kan rentav minska kostnaderna. Mer exakta bestämmelser kan minska antalet begränsande beslut och kan i vissa fall göra det möjligt att fortsätta placeringen i familjevård, som är billigare än anstaltsvård. Bestämmelserna om begränsande åtgärder preciseras. De har inga betydande kostnadseffekter, t.ex. det administrativa arbetet ökar inte.	
Särskild omsorg	Under en förlängd period av särskild omsorg är vården utom hemmet något dyrare, men å andra sidan försvinner kostnaderna för den överlappande platsen för vård utom hemmet (det föreskrivs att en överlappande plats inte behöver hållas reserverad). Sålunda uppstår inga merkostnader för välfärdsområdena jämfört med nuläget och välfärdsområdenas finansiering behöver inte utökas trots att skyldigheten utvidgas.	

4.2.1.1 Konsekvenser för välfärdsområdenas, kommunernas och statens kostnader

Rehabilitering på sluten institution och välfärdsområdenas kostnader

Enligt propositionen ska rehabiliteringen på sluten institution vara en tjänst inom barnskyddet där barnet kan placeras utom hemmet dygnet runt, och den ska ordnas av välfärdsområdena och Helsingfors stad precis som det övriga barnskyddet. Tjänsten ska kunna produceras endast av offentliga tjänsteproducenter, dvs. Statens skolhem, välfärdsområdena och Helsingfors stad. I propositionen åläggs Statens barnskyddsanstalt att producera rehabilitering på sluten institution.

Med hjälp av den nya tjänsten fås effektivare vård utom hemmet på i princip motsvarande kostnadsnivå som vad tjänster för barn som placeras i sluten anstaltsvård kostar inom de tjänster som finns att tillgå för närvarande. I nuläget har många välfärdsområden svårigheter med att hitta en lämplig och bestående plats för vård utom hemmet för barn som behöver krävande anstaltsvård. Byten av plats för vård utom hemmet och barn som upprepande gånger utan tillstånd avlägsnar sig från platsen för vård utom hemmet orsakar mycket administrativt arbete och kostnader inte bara för barnskyddets socialarbete utan också för andra myndigheter, såsom polisen. Dessa kostnader minskar i och med den mer slutna och effektiva tjänsten.

De barn som avsikten är att placera för rehabilitering på sluten institution omfattas i vilket fall som helst av vård utom hemmet inom barnskyddet och de är berättigade till alla de tjänster som tillhandahålls inom rehabiliteringen på sluten institution. De barn som placeras för rehabilitering på sluten institution har särskilt krävande behov, så deras vård utom hemmet kostar mycket även inom den vård utom hemmet som finns att tillgå för närvarande. Enligt Statens skolhems prislista är det kostnads motsvarande vårddagspriset för den mest krävande formen av vård utom hemmet, dvs. särskild omsorg, 910 euro från och med den 1 april 2025. Enligt de faktiska kostnadsuppgifterna från välfärdsområdena rör sig de dyraste vårddygnspriserna för anstaltsvård inom barnskyddet för närvarande kring 1500–2000 euro. Bakgrunden till detta är att utöver vårddygnspriset kan det för viss tid betalas en separat tilläggsresurs för barnets vård

utom hemmet på cirka 150–350 euro/dygn. Ett barn kan också placeras på en plats för två barn, varvid dubbelt pris betalas för barnet. Vårddygnspriset har stigit mycket särskilt när välfärdsområdena har varit tvungna att förhandla särskilt för varje barn om priset, dvs. när det har varit fråga om ett barn som behöver särskilt krävande vård utom hemmet.

- Det faktiska vårddygnspriset för rehabilitering på sluten institution är svårt att uppskatta exakt på förhand, eftersom det är beroende av till exempel storleken på den enhet som inrättas, personalstrukturen och antalet bostadsenheter. Man kan få någon slags uppfattning genom att jämföra den för närvarande mest krävande anstaltstjänsten inom barnskyddet (särskild omsorg) och den nya slutna tjänsten. Jämförelsen visar att den nya slutna tjänsten som helhet ligger nära nuläget inom den särskilda omsorgen, vad gäller såväl bostadsgruppernas storlek, personaldimensioneringen och personalens yrkesstruktur. Sålunda kommer dygnspriset sannolikt inte att vara åtminstone mycket större än för särskild omsorg, som alltså är cirka 900–1 000 euro vid Statens skolhem. Sedan april 2025 är avsikten att det inom Statens skolhems särskilda omsorg ska finnas i regel 3 barn (variationsbredd 2–4) och alltid minst 8 anställda som hör till vård- och fostringspersonalen. Utöver handledare arbetar vid enheten bland annat en psykiater, en psykolog och en socialarbetare.
- Undervisningen inom särskild omsorg sker i bostadsenheten i smågrupper under ledning av en specialklasslärare.
- Antalet barn i rehabiliteringen på sluten institution uppskattas vara 2–3 per bostadsenhet och minst 9 anställda som hör till vård- och fostringspersonalen per bostadsenhet. Inom den slutna tjänsten behövs sannolikt mer personal än för närvarande som möjliggör säkerheten. Till skolhemmen har skaffats säkerhetspersonal enligt behov i form av köpta tjänster från privata bevakningsföretag, och kostnaderna har inkluderats i vårddygnspriset.
- Inom den nuvarande särskilda omsorgen finns både social- och hälsovårdspersonal och till exempel en del av skolhemmen har haft en egen läkare, men inom rehabiliteringen på sluten institution satsas ännu mera på multiprofessionell personal. Inom den slutna tjänsten måste det enligt propositionen finnas till exempel tillräckligt med hälso- och sjukvårdspersonal. Därtill kommer undervisningspersonal.

Den beredningsgrupp som tillsatts av social- och hälsovårdsministeriet bedömde i sin slutrapport att priset för rehabilitering på sluten institution sannolikt placerar sig kring det nuvarande vårddygnspriset för ett barn som är på en plats för två barn, dvs. cirka 1 800–2 000 euro. Jämförelsen ovan med särskild omsorg tyder dock på att priset för den nya tjänsten inte nödvändigtvis blir såhär högt. Skillnaden jämfört med den nuvarande kostnaderna för vård utom hemmet för de barn som placeras i tjänsten kan dock variera. De nuvarande kostnaderna för vård utom hemmet påverkas bland annat av vilka slags tjänster respektive tjänsteanordnare förfogar över och till vilket pris de till exempel måste köpa tjänster. Under remissbehandlingen bedömde tjänsteanordnarna att det inte blir aktuellt att betala de allra högsta nuvarande priserna för de barn som placeras i den nya tjänsten.

Det är mycket svårt att uppskatta de kommande kostnaderna för rehabiliteringen på sluten institution. För att åskådliggöra saken har man ändå försökt att på ungefärlig nivå granska kostnaderna för särskild omsorg enligt den gällande regleringen och den kommande slutna tjänsten. Det finns inte samlad information för hela landet om kostnaderna för den nuvarande särskilda omsorgen eller antalet anstaltsplatser. Kapaciteten inom särskild omsorg har utifrån förfrågningar uppskattats till cirka 70 klientplatser i hela landet. Om man använder

vård dagspriset 910 euro enligt Statens skolhems prislista samt antagandet att 75 procent av platserna är fyllda, skulle den årliga kostnaden för särskild omsorg grovt beräknat vara cirka 15–20 miljoner euro. Antalet platser inom den slutna tjänsten uppskattas i fortsättningen vara cirka 20–25 platser i hela landet. Uppskattningen i slutrapporten från social- och hälsovårdsministeriets beredningsgrupp att kostnaden för den slutna tjänsten skulle motsvara ungefär två gånger kostnaden för en vård dag skulle med motsvarande 75 procent av platserna fyllda innebära att kostnaden för den slutna tjänsten skulle vara 10–12 miljoner euro på årsnivå. Dessa kostnader täcks i form av vårddygnspriser av de välfärdsområden som placerar barn i tjänsten.

Enligt social- och hälsovårdsministeriets beredningsgrupp och responsen från hörandena finns det ett klart behov av den nya tjänsten. Detta minskar risken för att belägningsgraden inom den nya tjänsten ska bli låg. Den nya tjänsten för rehabilitering på slutna institution måste också erbjuda brådskande mottagningsverksamhet, dvs. det måste vara möjligt att placera barn även brådskande i den nya tjänsten. Statens skolhem förfogar över ett prisstöd, som vid behov kan användas för att täcka hyreskostnader som inte kan täckas på grund av till exempel uteblivna vårddygnsavgifter till följd av eventuellt underutnyttjande. Vårddygnspriserna grundar sig inte heller för närvarande på en belägningsgrad på 100 %. Eftersom det åtminstone i början kommer att finnas endast ett ställe som tillhandahåller rehabilitering på slutna institution, kan det också uppstå kö till tjänsten.

Hälso- och sjukvården för de barn som placeras i den nya tjänsten för rehabilitering på slutna institution ska ordnas på samma sätt som även annars inom vården utom hemmet inom barnskyddet. De barn som placeras i tjänsten omfattas i vilket fall som helst av vård utom hemmet inom barnskyddet och hälso- och sjukvårdstjänster för dem ska ordnas enligt deras behov, även om den slutna tjänsten inte skulle finnas.

Inom den rehabiliteringen på slutna institution måste det finnas tillräckligt med hälso- och sjukvårdspersonal. De kan arbeta i vård- och fostringsuppgifter eller i egentliga hälso- och sjukvårdsuppgifter (t.ex. om anstalten har en anställd läkare). Anstalten behöver också hälsovårdstjänster från välfärdsområdena, som också kan vara mobila tjänster. Anstalten ska dessutom ha tillgång till en expertgrupp, i vilken ingår även hälso- och sjukvårdsexperten. Även om de förutsätts stå i anställningsförhållande till Statens barnskyddsanstalt eller välfärdsområdet, behöver inte alla av dem vara placerade vid enheten på heltid.

I 16 b § i barnskyddslagen föreskrivs det om placeringsvälfärdsområdets skyldighet att ordna tjänster. Det ska tillsammans med det välfärdsområde som placerat barnet (placerarvälfärdsområdet) ordna bland annat sådana hälso- och sjukvårdstjänster som barnet behöver (69 § i hälso- och sjukvårdslagen). Placeringsvälfärdsområdet har rätt att ta ut kostnaderna av placerarvälfärdsområdet. En del av barnen kan behålla vårdförhållandet till det egna välfärdsområdets hälsovårdstjänster.

Barn som placeras för rehabilitering på slutna institution kan ha sådana särskilda behov som orsakar merkostnader. Merkostnader kan orsakas av till exempel undersökningar och vård som genomförs i form av mobila tjänster i barnskyddsanstalten eller av säkerhetsarrangemang som måste beaktas i situationer där undersökningar och vård av barnet genomförs på en sjukhusavdelning eller i en öppenvårdsenhet inom den specialiserade sjukvården. Barnens behov av hälso- och sjukvård kan dock variera, så sannolikt varierar även kostnadseffekterna från barn till barn. Det är således svårt att uppskatta hur mycket behovet ökar och dessa barn behöver i vilket fall som helst särskilda hälsovårdstjänster även om den slutna tjänsten inte skulle finnas. Den rehabiliterande och effektiva anstaltstjänsten kan bidra till att minska dessa barns behov av vissa hälsovårdstjänster åtminstone på längre sikt. Eftersom propositionen

innehåller kriterier för placeringen av barn i den nya tjänsten för rehabilitering på slutna institutioner är det fråga om en ny eller åtminstone utvidgad skyldighet för välfärdsområdena. Det behövs ingen tilläggsfinansiering för välfärdsområdena, eftersom barnskydds- och hälso- och sjukvårdskostnaderna för de barn som placeras i den nya tjänsten inte blir avsevärt högre än i nuläget.

Det administrativa arbetet i anslutning till rehabiliteringen på slutna institutioner kommer att öka i någon mån särskilt för den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Antalet barn som kommer att placeras i tjänsten är dock mycket litet om man ser till hela landet, så som helhet kommer de inte att orsaka några betydande kostnader.

Anläggningskostnader för rehabilitering på slutna institutioner

I det skede då rehabiliteringen på slutna institutioner inrättas orsakas kostnader av utvecklingen av verksamheten och ändringar av lokalerna. Social- och hälsovårdsministeriets beredningsgrupp kartlade anläggningskostnaderna utifrån Statens skolhems uppskattningar, om åtminstone en av de nuvarande skolhemsenheter skulle producera rehabilitering på slutna institutioner. Enligt en grov uppskattning skulle anläggningskostnaderna uppgå till cirka 2–2,5 miljoner euro. Under moment (33.01.05) Omkostnader för de barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd (reservationsanslag 2 år) har anvisats ett tillägg på 2,5 miljoner euro åtminstone för 2025 för inrättande av en tjänst för barn som har allvarliga problem med berusningsmedel och som tar till våld och begår brott.

Produktionen av rehabiliteringen på slutna institutioner förutsätter förändringar i den strukturella säkerheten. Senatfastigheter har bedömt att dessa ändringsarbeten innebär en hyreshöjning för Statens skolhem. En del av höjningen kan överföras till vårddygnspriset, men till exempel prisstödet till Statens skolhem kan täcka en del av den kommande hyreshöjningen.

Det är viktigt att placeringsvälfärdsområdets konkreta bärkraft att svara på servicebehovet hos de särskilt utmanande minderåriga som placerats i anstalten bedöms när enheten inleder verksamheten. När tjänsten produceras i ett befintligt skolhem är välfärdsområdet i fråga redan berett på att vårda utmanande barn. I den nya slutna enheten placeras också sannolikt färre barn än tidigare i skolhemmet i fråga. Behoven hos barnen inom den slutna tjänsten kan också förutsätta särskild hälso- och sjukvårdskompetens och därmed att nya yrkesutbildade personer anställs för enhetens placeringsvälfärdsområdes hälsovårdstjänster.

Även Helsingfors och välfärdsområdena har möjlighet att producera rehabilitering på slutna institutioner. Finansieringen fungerar på samma sätt som när en ny barnskyddsanstalt inrättas även annars. För välfärdsområdenas del begränsas investeringarna av den av statsrådet fastställda fullmakten att uppta lån, och välfärdsområdena är skyldiga att upprätta en investeringsplan som godkänns av ministeriet. Även när utbildningen ordnas agerar man på samma sätt som när en ny barnskyddsenhet inleder sin verksamhet även annars. Den kommun där barnskyddsanstalten är placerad ansvarar för undervisningen.

Rehabilitering på slutna institutioner och kommunernas kostnader (undervisning)

Om den nya tjänsten för rehabilitering på slutna institutioner inte skulle finnas, skulle dessa barn i vilket fall som helst vara placerade i vård utom hemmet inom barnskyddet och behöva krävande multiprofessionellt stöd inom den undervisning som ges där. Den nya slutna tjänsten ska åtminstone i början produceras inom nuvarande Statens skolhem, som redan har tillstånd att ordna både grundläggande utbildning och utbildning som handleder för yrkesutbildning. För

eleven kan med stöd av ett beslut om målen för läroplanen som fattats med stöd av 20 h § i lagen om grundläggande utbildning bildas helheter av olika omfattning och efter att ha fått avgångsbetyg har eleven möjlighet att övergå till utbildning som handleder för examensutbildning.

Statens skolhems utbildningsverksamhet finansieras i huvudsak med de ersättningar som kommunerna betalar, och dessutom får de finansiering från undervisnings- och kulturministeriet och finansministeriet för grundläggande utbildning och annan utbildning. I 38 § 2 mom. i lagen om statsandel för kommunal basservice (618/2021) föreskrivs att hemkommunen för en elev som får grundläggande utbildning i ett i 57 § i barnskyddslagen avsett skolhem som beviljats tillstånd enligt 7 eller 8 § i lagen om grundläggande utbildning, är skyldig att för eleven till den som ordnar skolhemsundervisningen betala en ersättning, som beräknas genom att de arbetsdagar vid skolan under vilka eleven getts undervisning multipliceras med de genomsnittliga faktiska årskostnaderna för undervisningen per arbetsdag. Om undervisningen i den slutna tjänsten ordnas av den kommun där anstalten är belägen, ingår bestämmelsen om ersättningen för grundläggande utbildning i 38 § 3 mom.

Kostnaderna för undervisningen i den nya tjänsten för rehabilitering på slutna institution påverkas att när undervisningen ordnas måste man beakta säkerhetsaspekterna under skoldagen samt möjligheten att vid behov hålla elever och studerande som är placerade i olika bostadsenheter i sär också när undervisningen genomförs. Detta kan förutsätta mycket små undervisningsgrupper och således mera lärar- och personalresurser än för motsvarande antal elever och studerande under andra förhållanden. Å andra sidan genomförs undervisningen i skolhemmens enheter för särskild omsorg redan nu i anslutning till bostadsenheten.

Det är svårt att exakt uppskatta merkostnaderna för undervisningen på förhand, innan man känner till enhetens storlek och antalet bostadsgrupper. Behoven hos de barn som placeras i tjänsten kan variera, så i praktiken varierar det också i hur små gruppen undervisningen måste ordnas i respektive fall och vilka slags specialarrangemang som behövs för att stödja undervisningen för dem. Det är dock sannolikt att det behövs mera undervisningspersonal än till exempel inom den nuvarande särskilda omsorgen. I enheten placeras barn från olika kommuner, så en eventuell ökning av hemkommunersättningarna ökar sannolikt inte en enskild kommuns kostnader i någon betydande mån. Det är således svårt att på förhand uppskatta kostnaderna för den undervisning som de barn som placeras i den nya tjänsten för rehabilitering på slutna institution behöver, men enligt uppgifter från de största kommunerna⁷⁰ kostar undervisningen för de barn som orsakar mest kostnader ungefär fyra gånger mera än undervisningen för de barn som orsakar minst kostnader. Detta tyder på att undervisningen redan nu enligt ordnas med hjälp av krävande specialarrangemang. Hemkommunens ersättningen ökar således sannolikt inte kännbart jämfört med om dessa barn placeras i de enheter för vård utom hemmet inom barnskyddet som används för närvarande. Dessa barn skulle i vilket fall som helst omfattas av särskild undervisning i små undervisningsgrupper.

Övriga kostnader inom rehabilitering på slutna institution

Inrättandet av rehabiliteringen på slutna institution bedöms inte ha några betydande konsekvenser för Brottpåföljdsmyndighetens resurser eller verksamhet.

⁷⁰ SHM skickade i juni 2025 en förfrågan om undervisningskostnaderna till de 10 största kommunerna, av vilka sex svarade.

Brottspåföljdsmyndigheten samarbetar redan nu nära med barnskyddsmyndigheterna i situationer där en minderårig klient inom barnskyddet också avtjänar en brottspåföljd.

Åtgärder för att skydda barn som utan tillstånd avlägsnat sig från platsen för vård utom hemmet

De föreslagna utvidgade befogenheterna för aktörerna inom barnskyddet minskar behovet av polisens handräckning i situationer där man för närvarande begär handräckning av polisen. Bestämmelserna om gripande av barn skapar klarhet i handräckningssituationer tillsammans med den exakta bestämmelsen om polisens handräckning, vilket kan i någon mån minska det administrativa arbetet för såväl polisen som aktörerna inom barnskyddet. Möjligheten för personalen vid privata institutioner att i fortsättningen själv begära handräckning av polisen ökar i princip inte begärandena om handräckning av polisen och polisens operativa arbete, eftersom begäran i motsvarande situationer tidigare har framställts av socialvårdsmyndigheten. Förslagen som gäller lokalisering påskyndar eftersökningen och återförandet av barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet. Propositionen innebär reformer som i sin helhet antas minska den olovliga frånvaron.

Reformen kan i sin helhet minska kostnaderna för frånvaro utan tillstånd, eftersom ändringen gör att barnen påträffas snabbare än nu och kan återföras snabbare. Antalet fall av frånvaro utan tillstånd och deras längd orsakar på det hela taget kostnadseffekter för flera olika aktörer, såsom välfärdsområdets socialväsande, barnskyddsanstalterna, polisen och nödcentralerna. Den handräckning som behövs av polisen orsakar merkostnader inte bara för polisens arbete i form av handräckning utan också för socialväsandet (det administrativa arbetet för att begära handräckning). Barnskyddsanstalten kan orsakas merkostnader av eftersökningen och återförandet av ett barn som är frånvarande utan tillstånd till exempel i form av extra lönekostnader (bland annat övertidsarbete). Välfärdsområdena och Helsingfors stad har åtminstone i någon mån olika praxis när det gäller kostnaderna för dygn av frånvaro utan tillstånd. I ramavtalen har man till exempel kunnat komma överens om att det fulla vård dygnspriset ersätts för en viss tid, trots att barnet är frånvarande utan tillstånd från sin plats för vård utom hemmet. Kostnaden kan sänkas i enlighet med hur länge frånvaron utan tillstånd varar.

Samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri

I samordnade enheter är det fråga om en anstaltstjänst inom vården utom hemmet inom barnskyddet, där behövliga psykiatriska tjänster integreras i form av öppenvård. Det är möjligt att inrätta sådana enheter med stöd av den gällande lagstiftningen och de har också redan inrättats i vissa områden.

De barn som placeras i tjänsten är redan för närvarande klienter hos vården utom hemmet inom barnskyddet och hos barn- och ungdomspsykiatri och berättigade till alla de tjänster som tillhandahålls i enheten. Behoven hos de barn som placeras i tjänsten, liksom de tjänster som de får för närvarande, varierar, så kostnadseffekterna av placeringen i den nya enheten varierar från barn till barn. De totala kostnaderna för tjänsterna för dessa barn i den samordnade enheten är dock sannolikt billigare och mer effektiva än för närvarande, eftersom dessa barn genomgår upprepade perioder av psykiatrisk vård på avdelning och upprepade byten av plats för vård utom hemmet. Barn- och ungdomspsykiatriska tjänster tillhandahålls i huvudsak i universitetssjukhus och centralsjukhus. Samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri inrättas sannolikt i närheten av universitetssjukhusen, men det är välfärdsområdena och samarbetsområdena som bedömer detta.

Undervisningen i en samordnad enhet ordnas på samma sätt som även annars när en ny barnskyddsenhet inleder sin verksamhet och den kommun där enheten är belägen anvisar eleven en lämplig studieplats. Sålunda utvidgas inte kommunernas skyldigheter. I flera fall torde enheten inrättas vid en befintlig barnskyddsanstalt, där undervisning redan har ordnats i samarbete med kommunens undervisningsväsende. I vissa fall kan en ny enhet inrättas till exempel i anslutning till ett sjukhus. I det skede då samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri inrättas är det viktigt att samarbeta med bildningsväsendet i den kommun där enheten är belägen.

De barn som placeras i tjänsten behöver i vilket fall som helst krävande multiprofessionellt stöd vid undervisningen. Så som konstateras i avsnittet om rehabilitering på sluten institution ordnas enligt uppgifterna från de största städerna redan nu undervisning enligt behov med hjälp av krävande specialarrangemang. Sålunda kommer undervisningen för dem i den nya tjänsten att kosta hemkommunen sannolikt ungefär lika mycket som för närvarande. I 38 § 3 mom. i lagen om statsandel för kommunal basservice föreskrivs att den kommun som under den tid undervisningen pågår är hemkommun för en elev som är placerad på det sätt som avses i 16 b § 1 mom. i barnskyddslagen och som får förskoleundervisning eller grundläggande utbildning är skyldig att till den kommun eller en annan utbildningsanordnare som ordnar undervisningen betala ersättning som motsvarar kostnaderna för förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen. I det skede då enheten inrättas uppstår startkostnader även för undervisningens del, men så är fallet alltid när en ny barnskyddsanstalt inleder sin verksamhet.

Från och med 2025 har 0,5 miljoner euro anvisats för utvecklingen av samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri. För närvarande finns finansieringen under social- och hälsovårdsministeriets moment 33.60.39. Åren 2025 och 2026 är avsikten att använda finansieringen för sådana kostnader i anslutning till uppstarten av enheterna inom barnskydd och psykiatri som barnombudsmannen har föreslagit i sitt ställningstagande⁷¹. Ansökan om statsunderstöd utlyses hösten 2025. Erfarenheterna av de nya enheterna kommer att förbättra kunskapen om på vilket sätt det är ändamålsenligt att utveckla de samordnade enheternas verksamhet i framtiden.

Rätt till balanserad utveckling och särskilt skydd för barn som har placerats (4 a § i barnskyddslagen), granskning av barnets hälsotillstånd samt begränsande åtgärder

I propositionen förtydligas praxis för fostran och preciseras bestämmelserna om begränsande åtgärder. Preciseringarna kan till och med ha en kostnadsminskande effekt. För närvarande har barnskyddslagen tolkats så att om barnet är av annan åsikt om praxis för fostran, är det fråga om en begränsande åtgärd, och ett beslut enligt barnskyddslagen måste fattas om den. Beslut om begränsningar kan inte verkställas inom familjevården, med undantag för beslut om begränsning av kontakterna. I propositionen skapas klarhet i möjligheterna att sätta gränser i syfte att genomföra vården, fostran, tillsynen och omsorgen som gäller barnet också i sådana situationer där barnet är av annan åsikt om saken. Förhoppningen är att detta ska stödja fortsatt familjevård för barnet i situationer där man nu har varit tvungen att ändra platsen för vård utom hemmet till betydligt dyrare anstaltsvård. Inom anstaltsvården bedöms tydligare praxis för fostran också minska antalet beslut.

⁷¹ Barnombudsmannens ställningstagande: Allvarligt utagerande och självdestruktiva barn behöver hjälp av hybridenheter. I verket Förverkligas barnets rätt till hälsa? Barnombudsmannens årsberättelse 2023. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165532>

Bestämmelsen om att barnets hälsotillstånd ska granskas efter fasthållande förutsätter inte avsevärt mera resurser än för närvarande. Hälsotillståndet granskas vid behov, om fasthållandet tillfogar barnet skador eller fysiska märken eller om barnet begär det. Granskning av hälsotillståndet och behovsenligt hälsovårdstjänster ordnas redan nu. Granskningen av hälsotillståndet kan utföras av till exempel enheten egen läkare.

Det administrativa arbetet i anslutning till begränsande åtgärder ökar inte i helhet. Exempelvis barnspecifik bedömning efter upprepade begränsningar kopplas till den befintliga skyldigheten att göra barnspecifik bedömning. Anstalten ska lämna en skriftlig rapport om användning av maktmedel samt om åtgärder i samband med eftersökning och återförande av barnet till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Det har inte angetts någon bunden form för rapporten, utan den kan vara en beskrivning som i huvudsak innehåller samma saker som även annars antecknas i klienthandlingarna. I vissa situationer måste det fattas ett beslut om framtägnande av ämnen och föremål, men det ska inte längre fattas ett separat skriftligt beslut om återförande av barnet.

Utbildning av personal och familjevårdare

I propositionen föreslås bestämmelser om rätt för en person i anstaltsens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården att använda maktmedel i samband med gripande. Maktmedel används redan nu inom ramen för de gällande bestämmelserna om fasthållande (68 § i barnskyddslagen), men när befogenheterna att hålla fast barn utvidgas breddas också situationerna där maktmedel får användas. I fortsättningen tillåts fasthållande också utanför anstaltsområdet, varvid kompetensbehoven i anslutning till användning av maktmedel accentueras. Framför allt barnskyddsanstaltens personal kan behöva tilläggsutbildning, men den ordnas, liksom annan kompetensutveckling, som en del av fortbildningsskyldigheten. Utbildningsbehov finns också inom familjevården.

Ändringar som gäller särskild omsorg

Även om perioden av särskild omsorg inte skulle förlängas, skulle dessa barn i vilket fall som helst behöva krävande anstaltsvård inom barnskyddet. Sålunda uppstår en merkostnad till följd av prisskillnaden mellan särskild omsorg och krävande vård utom hemmet. Enligt Statens skolhems prislista (fr.o.m. 1.4.2025) är vårdpriserna inom särskild omsorg 910 euro och priset för krävande vård 703 euro. Skillnaden i vårdpriserna är således åtminstone drygt 200 euro.

Enligt uppgifter från välfärdsområdena hålls den fasta platsen för vård utom hemmet för ett barn som genomgår en period av särskild omsorg i allmänhet reserverad för barnet, varvid kostnaderna för två platser betalas för barnet. Åtminstone det verk som styr praxisen och tillämpningen i fråga om barnskyddslagen har lett till detta förfarande⁷².

⁷² Tapio Rätty skriver i sin guide Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen, 5:e reviderade upplagen såhär i punkt 11.17.1: Det är ofta förenligt med barnets bästa att barnet kan återvända till sin gamla plats för vård utom hemmet efter en period av särskild omsorg. På den gamla platsen för vård utom hemmet har barnet kunnat få förtroendefulla och positiva relationer till anstalts eller familjens vuxna som är förenliga med barnets bästa. Därför är det viktigt att det välfärdsområde som ansvarar för vården utom hemmet inte säger upp platsen för vård utom hemmet *enbart* på grund av en period av särskild omsorg. Välfärdsområdet bör således förbereda sig på att betala avgifter till två ställen, barnets gamla

I propositionen föreslås det att den överlappande platsen för vård utom hemmet inte ska behöva hållas reserverad. Jämfört med nuläget sparar man således in kostnaderna för den plats som föregick perioden av särskild omsorg, men å andra sidan uppstår det en liten merkostnad när en ny plats för vård utom hemmet ska ordnas efter perioden av särskild omsorg.

I bestämmelsen konstateras det emellertid att när den tidigare platsen för vård utom hemmet sägs upp måste barnets helhetssituation beaktas. Sålunda är det svårt att uppskatta hur stor del av de dubbla platserna som faller bort. En dubbel plats som faller bort sparar dock i sin helhet minst två gånger mera kostnader än de merkostnader som en förlängd period av särskild omsorg orsakar. En längre period möjliggör dessutom effektivare service, vilket kan minska antalet upprepade perioder av särskild omsorg och de högre vårddygnskostnader som de orsakar.

I propositionen ingår dessutom bestämmelser om möjlighet att tillhandahålla särskild omsorg i barnets egen barnskyddsanstalt. Till denna del är kostnadseffekten densamma som vid en förlängning av perioden av särskild omsorg. Under en period av särskild omsorg är vården utom hemmet något dyrare, men å andra sidan faller kostnaderna för en överlappande vårdplats bort. Enligt propositionen slopas det nödvändiga psykologutlåtandet som en del av beslutsfattandet om särskild omsorg, och detta minskar sannolikt kostnaderna.

Sålunda uppkommer inga betydande merkostnaderna för välfärdsområdena jämfört med nuläget och välfärdsområdenas finansiering behöver inte utökas trots att skyldigheten utvidgas.

4.2.1.2 Konsekvenser för företagen

Privata tjänsteproducenter producerar största delen av barnskyddsanstaltstjänsterna. Den professionella familjevården produceras i praktiken helt och hållet av privata. Även familjevård i uppdragsförhållande skaffas från den privata sektorn. Företagen bör beakta de ändringar som ingår i propositionen och beakta dem i sin tjänsteproduktion till exempel genom att introducera personalen i tillämpningen av de nya bestämmelserna.

De förslag som gäller perioden av särskild omsorg kan bidra till att perioderna då barnen omfattas av särskild omsorg blir längre och således till att omsättningen bland barnen blir långsammare. I den nationella helhetsbilden påverkar ändringen sannolikt tillgången till platser inom särskild omsorg och kan förlänga kötiderna. Å andra sidan kan de föreslagna ändringarna minska tjänsteproducenternas administrativa arbete i någon mån, om barnen omfattas av längre perioder av särskild omsorg och omsättningen minskar.

Att det inte är nödvändigt att behålla barnets plats för vård utom hemmet under en period av särskild omsorg kan kortvarigt eller för längre tid påverka barnskyddsanstaltarnas belägningsgrad.

Privata tjänsteproducenter ska inte kunna producera den nya tjänsten för rehabilitering på sluten institution. Detta bedöms ändå inte ha några betydande konsekvenser för företagen, eftersom det är fråga om en helt ny tjänst som är riktad till en liten och begränsad grupp av klienter.

Inrättandet av samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri kan ha lokala konsekvenser för tjänsteproduktionen vid privata barnskyddsenheter som är specialiserade på psykiatriska

enhet för vård utom hemmet och enheten för särskild omsorg. Välfärdsområdet bär ansvaret (även kostnadsansvaret) för att behovsfull vård utom hemmet ordnas.”

symtom. Konsekvenserna är dock svåra att förutspå, eftersom tjänsten inte är exakt definierad och det är samarbetsområdenas och välfärdsområdenas uppgift att profilera enheterna.

4.2.2 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet

4.2.2.1 Konsekvenser för välfärdsområdenas verksamhet

Propositionen förtydligar och preciserar framför allt praxisen och myndighetssamarbetet under tiden för vård utom hemmet samt stödjer den nya formen av produktion av vård utom hemmet i närmare samarbete med psykiatri, vilket sannolikt har positiva konsekvenser för ordnandet av barnskydd. Konsekvenserna konkretiseras såväl i barnskyddets sociala arbete och sociala jourarbete som i välfärdsområdenas egen anstaltstjänsteproduktion och köpta tjänster. Dessutom har propositionen konsekvenser för hälso- och sjukvårdstjänsterna och samarbetet på samarbetsområdesnivå. Välfärdsområdena styrs att utveckla och starta verksamhetsmodeller som kan trygga en långvarig tjänst för barnskyddets och psykiatriens mest krävande gemensamma klienter.

Konsekvenserna av de ändringsförslag som gäller familjevården sträcker sig till fullgörandet av skyldigheten att ordna barnskydd. Enligt responsen i remissvaren utvidgar förslagen sannolikt möjligheterna att använda familjevård och minskar ändringarna i platsen för vård utom hemmet från familjevård till barnskyddsanstalt. Detta har framför allt positiva mänskliga, men också ekonomiska konsekvenser. Enligt uppskattning upphör placeringarna i familjevård inom barnskyddet oförutsett i cirka 500 fall⁷³, och en del av dem skulle kunna undvikas genom de föreslagna ändringar.

Ändringar har konsekvenser för arbetet för den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter genom att skyldigheterna att fatta beslut ökar och genom kraven på att effektivisera den barnspecifika övervakningen. Konsekvenserna kan variera mellan välfärdsområdena beroende på hur barnskyddets sociala arbete är organiserat. Konsekvenserna bedöms ändå inte vara betydande i sin helhet, eftersom den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter redan nu är skyldig att följa framstegen i fråga om placeringarna i familjevården och övervaka dem. Den gällande maximigränsen för antalet klienter för en socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter (högst 30 barnklienter per socialarbetare) bidrar sannolikt positivt till att socialarbetarna får mera tid att utföra dessa uppgifter. Konsekvenserna riktar sig också till andra behöriga tjänsteinnehavare inom socialvården genom de föreslagna beslutsförfarandena, men välfärdsområdena kan beakta detta i sina delegeringsregler.

Den ökade befogenheterna i anslutning till återförandet av barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet och de ändringar som föreslås i fråga om lokalisering bedöms ha positiva konsekvenser för välfärdsområdena, eftersom dessa kan med lägre tröskel föreslå lokalisering för att söka efter och hitta ett barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet. Detta gör att barnet snabbare återvänder till sin plats för vård utom hemmet och förkortar sannolikt frånvaron utan tillstånd, vilket kan ha konsekvenser för välfärdsområdenas arbete.

⁷³ Utkast till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 5 § i lagen om stöd för närståendevård och 12 § i familjevårdslagen (RP 110/2025 rd).

Målet för den nya tjänsten för rehabilitering på slutna institutioner är att svara på framför allt sådana barns behov, för vilka de nuvarande lösningarna för vård utom hemmet är otillräckliga och vilkas särskilda skydd förutsätter att barnets möjligheter att agera begränsas betydligt i en kontrollerad miljö. Vårdsområdena och Helsingfors stad får enligt förslaget möjlighet att skaffa tjänsten från Statens barnskyddsanstalt eller börja producera den själv.

Socialarbetarna får intensifierad skyldighet att följa och bedöma målen för placeringen och hur de uppnås under tiden för rehabiliteringen på slutna institutioner. Detta kan öka enskilda socialarbetares arbetsmängd. Att barnet placeras i en långvarigare tjänst, där barnet är närvarande och där man kan arbeta effektivt tillsammans med barnet, kan å andra sidan minska socialarbetarens administrativa arbete, om tjänsten kan bryta till exempel upprepade frånvaro utan tillstånd eller ändringar av barnets plats för vård utom hemmet.

4.2.2.2 Konsekvenser i landskapet Åland

Eftersom största delen av placeringarna på Åland sker i familjevård, riktas propositionens konsekvenser sannolikt mest till frågor som berör familjevården. Eftersom barn från Åland kan placeras i barnskyddsanstalter på fastlandet har förslagen ändå konsekvenser för fattandet av beslut om anstaltsplaceringar när det gäller rehabilitering på slutna institutioner och särskild omsorg. Förslagen träder i kraft på Åland, om Åland inte föreskriver något annat. Bestämmelserna om begränsningar (11 kap.) är direkt tillämpliga på Åland med stöd av 27 § 24 punkten i självstyrelselagen för Åland. Bestämmelserna om begränsningar påverkar verkställandet av anstaltsplaceringar på Åland särskilt när det gäller beslutsfattandet, med beaktande av att största delen av barnen sannolikt är i anstaltsvård på fastlandet. Anstaltens faktiska utövning av begränsande befogenheter gäller befogenheter på fastlandet. När det gäller bestämmelserna om barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet måste man fortfarande beakta att största delen av placeringarna görs i familjevård på Åland. I förslaget till 69 d § är den behöriga tjänsteinnehavaren inom socialvården med stöd av 93 a § 2 mom. i barnskyddslagen motsvarande person i tjänsteförhållande i kommunerna i landskapet Åland. Polisväsendet omfattas i huvudsak av landskapets behörighet. I fråga om polisens tvångsmedel tillämpas dock rikslagstiftningen.

I 18 och 27 § i självstyrelselagen för Åland föreskrivs det om behörighetsfördelningen mellan riket och landskapet Åland. Enligt 27 § i självstyrelselagen för Åland har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om televerksamhet. I Ålands landskapsregerings meddelande av den 29 januari till utrikesministeriet om det nationella genomförandet av unionslagstiftningen (ÅLR 2019/175) konstateras att riket har lagstiftningsbehörighet i fråga om det rättsområde som kodexdirektivet reglerar.

I artikel 109 i kodexdirektivet föreskrivs om nödkommunikation och tillgängliggörande av lokaliseringsinformation om varifrån samtalet kommer. Trots att den föreslagna ändringen i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation innehåller förpliktelser som det inte föreskrivs om i direktivet, så är utgångspunkten i propositionen med avseende på självstyrelselagen att när det gäller lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation så är det uttryckligen fråga om televerksamhet.

4.2.2.3 Konsekvenser för polisens och Nödcentralsverkets verksamhet

Det centrala målet för de föreslagna ändringarna är minska barns frånvaro utan tillstånd från platserna för vård utom hemmet samt att vården utom hemmet inom barnskyddet ska fungera bättre och att det ska bli möjligt att snabbare hitta och återföra barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet. Antalet fall av frånvaro utan tillstånd är

tusentals per år. Genom propositionen sänks tröskeln för att få teleidentifieringsuppgifter om ett barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet när de kriterier som föreskrivs särskilt är uppfyllda. För att begära uppgifterna förutsätts en barnspecifik bedömning. Sålunda kan nödlokalisering inte begäras automatiskt om alla barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet. Tröskeln sänks genom författningsändringar.

Nödcentralsverket för inte statistik över antalet stödtjänster för något verksamhetsområdes del, eller huruvida det är fråga om en brådskande eller annan stödtjänst. Merparten av de stödtjänster som hänför sig till nödcentralsverksamheten handlar om tilläggsalarm och registerförfrågningar och merparten av begärandena hänför sig till polisens eller den preshospitäliska akutsjukvårdens uppgifter. Inom socialvårdens uppgifter är den vanligaste stödtjänsten förmedling av uppdrag som står i kö till enheter som blir lediga, dvs. i mycket stor utsträckning upprepade larm. Uppskattningen är att sänkningen av lokaliseringströskeln de facto inte har några betydande konsekvenser för Nödcentralsverkets eller teleoperatörernas verksamhet eller uppgifter.

Propositionen bedöms inte ha någon betydande inverkan på Nödcentralsverkets uppgiftsmängd även därför att socialvårdsmyndigheten redan nu kan instruera Nödcentralsverket att ett nödmeddelande om ett barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet alltid överförs till socialvårdsmyndigheten och att myndigheten kan begära lokaliseringssuppgifter av Nödcentralsverket om barnet befinner sig i uppenbar nöd eller omedelbar fara.

Eftersom det är nödcentralen som framställer begäran om uppgifter till teleföretaget, kan befintliga system utnyttjas för att behandla begärandena om uppgifter. Sålunda föranleder propositionen inget behov av att upprätta nya gränssnitt mellan teleföretagen och de behöriga myndigheterna. Ändringarna bedöms ändå öka teleföretagens arbetsmängd och kostnader, särskilt på grund av manuella begäranden och beredskap dygnet runt. Trots att begärandena om uppgifter i regel går automatiskt via gränssnittet, kan det ökade antalet begäranden också öka antalet felsituationer, som behöver behandlas manuellt. De föreslagna ändringarna kan påverka polisens tröskel för att ge handräckning på olika sätt. De utvidgade befogenheter som föreslås för barnskyddsaktörerna kan medverka till att polisen bedömer beviljandet av handräckning enligt strängare kriterier än nu. Å andra sidan kan effekten också vara den att aktörerna inom barnskyddet lätt bedömer till exempel situationer som förutsätter användning av maktmedel så att handräckning av polisen behövs i situationerna. Detta kan öka antalet begäranden om handräckning.

Om de föreslagna ändringarna går vidare, blir det aktuellt att uppdatera social- och hälsovårdsministeriets, Nödcentralsverkets och Polisstyrelsens gemensamma anvisningar om situationer där barn utan tillstånd är frånvarande från sina platser för vård utom hemmet. I detta uppdateringsarbete kan särskild uppmärksamhet fästas vid ovannämnda risker. Dessutom kan de beaktas i eventuellt myndighetssamarbete för att utveckla riskbedömningen.

De föreslagna ändringarna kan ha positiva konsekvenser för polisen om tjänsterna kan bidra till att minderårigas brottsliga beteende och användning av berusningsmedel bryts effektivare än nu. Polisens resurser kan frigöras för andra uppgifter, om antalet brott som eventuellt begås av minderåriga och till exempel antalet förundersökningar minskar.

4.2.2.4 Konsekvenser för Statens barnskyddsenheters verksamhet

Den föreslagna nya lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den och de ändringar som föreslås i lagen om tillsynen över social- och hälsovården har sannolikt positiva konsekvenser för ämbetsverkets verksamhet, eftersom de skapar klarhet i nuläget. När

det gäller barnskyddstjänster definieras barnskyddsanstalten i fortsättningen tydligt som tjänsteproducent. De förslag som gäller fängelsets familjeavdelning skapar klarhet i framför allt utmaningarna för informationsbehandlingen och informationsutbytet. Kompetensen kan tillfälligt försämrats i en situation där Statens barnskyddsanstalt börjar producera tjänsten själv och den samlade erfarenheten hos den tjänsteproducent som producerat familjeavdelningstjänsten inte överförs. Förslaget om att Statens barnskyddsanstalt i fortsättningen ska producera rehabiliteringen på slutna institutioner, stärker dess ställning som producent av vård utom hemmet som den tjänst som kommer i sista hand.

Förslaget om att en person som avlagt grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen kan utföra nattarbete på andra ställen än vid Statens barnskyddsanstalts tjänstenheter barnskyddsenhet som producerar rehabilitering på en slutna institution kan utföras av personer med grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen påverkar direkt personalsituationen på ett positivt sätt.

4.2.2.5 Konsekvenser för tillsynen

De ändringar som föreslås i 4 a–c § inverkar på myndighetstillsynen så att de etablerade tolkningarna av praxis för fostran och förhållandet mellan praxis för fostran och begränsningar bör i fortsättningen bedömas i enlighet med den ändrade regleringen. Det kan ta någon tid innan ny tolkningspraxis har utvecklats och etablerats och detta kan påverka samarbetet mellan tillsynsmyndigheten, välfärdsområdena och tjänsteproducenterna. De ändringar som ingår i propositionen kan öka behovet av styrning.

De ändringsförslag som gäller lagen om tillsynen över social- och hälsovården och Statens barnskyddsanstalt och skolan i anslutning till dem kommer att skapa klarhet i nuläget. Innan barn kan placeras i en tjänstenhet som producerar rehabilitering på slutna institutioner måste tillsynsmyndigheten försäkra sig om klientsäkerheten i enheten. I fråga om den nya tjänsten har tillsynsmyndigheterna tillgång till de tillsynsmetoder som föreskrivs i 5 kap. i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. I dem ingår också styrnings- och utvärderingsbesök samt vid behov inspektionsrätt. Förhandsinspektion enligt 20 § i lagen om tillsynen över social- och hälsovården kommer ändå inte på fråga, eftersom den är tillämplig endast på registreringsförfarande, som inte tillämpas i detta skede på grund av övergångstiden som gäller offentliga tjänsteproducenter. För att tillsynen ska vara intensivast under en längre initialfas, är det motiverat att bestämmelserna om rehabilitering på slutna institutioner träder i kraft först senare, trots att den övriga regleringen träder i kraft tidigare. Saken har beaktats i kapitlet om ikraftträdande.

Välfärdsområdet ska även i fortsättningen utföra egenkontroll i fråga om de barn som välfärdsområdet placerat på det sätt som föreskrivs i 4 kap. i lagen om tillsynen över social- och hälsovården och 79 § 1 mom. i barnskyddslagen. I 79 § 2 mom. i barnskyddslagen föreskrivs dessutom om övervakning av verksamheten på platsen för vård utom hemmet.

Välfärdsområdet kan också vid behov kontakta tillsynsmyndigheten, om det finns oro för huruvida verksamheten på platsen för vård utom hemmet är lagenlig, och tillsynsmyndigheten kan utföra en inspektion där även en expert från välfärdsområdet medverkar. Bestämmelser om saken finns i 37 § i lagen om tillsynen över social- och hälsovården.

4.2.2.6 Konsekvenser för socialvårdens klientdatasystem

Förslagen i propositionen har konsekvenser för registreringen av klientuppgifter inom socialvården och för klientdatasystemen. De ändringar som gäller registreringen görs i de

handlingsstrukturer som utnyttjas nationellt och som publiceras i Institutet för hälsa och välfärds tjänst Sosmeta och därmed i Socialvårdens klientdatalagar i Kanta-tjänsterna och i socialvårdens klientdatasystem. Därefter kan de utnyttjas i tjänsteleverantörernas verksamhet.

I september 2026 blir det obligatoriskt att använda handlingsstrukturerna i tjänsten Sosmeta i enlighet med kunduppgiftslagen och den föreskrift om klienthandlingar inom socialvården som Institutet för hälsa och välfärd utfärdat (föreskrift om klienthandlingar inom socialvården 1/2024, THL/2/4.05.00/2024). De strukturer som publicerats i Sosmeta har redan genomförts i största delen av socialvårdens klientdatasystem.

De handlingsstrukturer som uppdaterats i Sosmeta och de klassifikationer som uppdaterats på Kodservern publiceras så snart som möjligt efter att lagen antagits. Därefter gör Folkpensionsanstalten behövliga ändringar i Socialvårdens klientdatalager, så att man kan ta emot handlingar enligt de nya versionerna. Informationssystemleverantörerna genomför de strukturer som publicerats i Sosmeta och de klassifikationer som publicerats på Kodservern i sina klientdatasystem. Trots att det inte är möjligt att slutföra denna process före den 1 januari 2026 och yrkesutbildade personer inom socialvården sålunda inte har tillgång till handlingsstrukturer enligt den antagna lagen i sina klientdatasystem, är registrering möjlig på lämpligt sätt utan uppdaterade handlingsstrukturer och klassifikationer. Detta gäller i hög grad beslut om framtagna av ämnen och föremål och begränsning av kontakter samt de ändringar som föreslås i begränsningarna i kapitel 11. Social- och hälsovårdsministeriet kommer att instruera yrkesutbildade personer inom barnskyddet om sätten att registrera klientuppgifter innan de uppdaterade handlingsstrukturerna är i användning. De ändringar i strukturerna för registrering av perioder av särskild omsorg och rehabilitering på en sluten institution är betydligt mer omfattande och därför behövs mera tid för att genomföra dem. Detta har beaktats i ikraftträdandet av dessa bestämmelser.

4.2.3 Andra samhälleliga konsekvenser för människor

4.2.3.1 Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna

I FN:s konvention om barnens rättigheter erkänns behovet av särskilt skydd och stöd för barn i vård utom hemmet inom barnskyddet. Förslagen i propositionen tryggar tillgodoseendet av denna rätt på det sätt som avses i konventionen och de allmänna principerna. Genom de föreslagna bestämmelserna kan barnets rätt till livet, överlevnad och utveckling (artikel 6 i barnkonventionen) tryggas bättre än nu, när man till exempel kan reagera genom praxis för fostran på barns användning av berusningsmedel och ingripa effektivare än nu i frånvaro utan tillstånd som är skadlig för barnet. De skyldigheter i anslutning till de grundläggande och mänskliga rättigheter som ska beaktas i begränsningar för barnet och andra förslag i propositionen behandlas ingående i kapitel 12 om lagstiftningsordning.

Rätten till liv samt personlig frihet, integritet och trygghet tryggas i 7 § 1 mom. i grundlagen. Enligt 7 § 2 mom. i grundlagen får ingen dömas till döden eller torteras eller utsättas för någon annan behandling som kränker människovärdet. Den personliga integriteten får inte heller kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund, och rättigheterna för den som berövats sin frihet ska tryggas genom lag (7 § 3 mom. i grundlagen). De förslag och ändringar i propositionen som hänför sig till placeringen av ett barn för rehabilitering på en sluten institution, längden på perioden av särskild omsorg och begränsningar och begränsande åtgärder enligt 11 kap. i barnskyddslagen innebär betydande ingrepp i barnets självbestämmanderätt och andra grundläggande och mänskliga rättigheter, såsom frihet, rätt till privat- och familjeliv, egendomsskydd och integritet.

När det gäller valet av plats för vård utom hemmet och placeringens varaktighet samt användningen av begränsande åtgärder är det viktigt att barnen och barnens vårdnadshavare förstår beslutens betydelse och motiveringen till dem och upplever att de är godtagbara, proportionerliga och ändamålsenliga. När det gäller åtgärdernas godtagbarhet kan situationen kompliceras, om barnet eller föräldrarna inte erkänner att de har nytta av barnskyddets åtgärder.

4.2.3.2 Konsekvenser för barn som är i vård utom hemmet och barn som har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården

Ett allmänt mål för den föreslagna lagstiftningen är att förbättra möjligheterna att svara på behoven av särskilt skydd för barn som har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården och för barn som är i vård utom hemmet och att få tjänster som bättre motsvarar barnens individuella behov. Förslagen skyddar barnet självt samt bidrar till att tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna för andra som har placerats i vård utom hemmet samt för de vuxna som arbetar där.

De direkta konsekvenserna riktar sig i princip till alla barn som har placerats, och som 2024 var totalt 17 100. Propositionens konsekvenser riktar sig dock på olika sätt till enskilda barn beroende på placeringsbesluten och platserna för vård utom hemmet. Även när det gäller till exempel begränsande åtgärder och frånvaro utan tillstånd ser man att de hopas till vissa barn⁷⁴, varvid konsekvenserna berör enskilda barn på olika sätt. Det centrala målet är att förbättra möjligheterna att trygga livet, hälsa och utveckling för alla barn som har placerats. Man kan också ingripa effektivare i barns beteende som allvarligt hotar barnet självt eller andra. Barn som har placerats är överrepresenterade såväl som gärningsmän som brottsoffer vid egendoms-, vålds-, narkotika- och sexualbrott innan de kommer till platsen för vård utom hemmet, men också medan de är på rymmen därifrån (inrikesministeriets utlåtande). Detta kan påverkas genom propositionen bland annat genom att effektivare än nu förhindra att barn avlägsnar sig utan tillstånd.

De konkreta konsekvenserna på klientnivå av förslagen som gäller 4 a–c § och 11 kap. har koppling till tillämpningen av regleringen. Vid tillämpningen är det till centrala delar fråga om att väga olika rättigheterna mot varandra samt om socialarbetarnas, familjevårdarnas och de anstaltsanställdas förmåga att utifrån denna avvägning träffa de lösningar som bäst tillgodoser barnets bästa och särskilda skydd. Kunskapsmässigt stöd till de vuxna inom vården utom hemmet i deras uppgift bidrar sannolikt positivt till att de föreslagna bestämmelserna tillämpas lagenligt.

Strävan med propositionen är att stärka möjligheterna för platserna för vård utom hemmet att effektivare än nu ingripa i användningen av produkter som äventyrar barnets hälsa och att frånta minderåriga produkter som är förbjudna med stöd av annan lagstiftning. Man kan till exempel svara effektivare på behoven hos barn med allvarliga missbrukarproblem, varvid man stödjer ett drogfritt liv och barnets rätt till bästa möjliga hälsotillstånd. Genom regleringen stärks barnets möjlighet att uppleva att de vuxna som ansvarar för omsorgen om dem har faktiska metoder att ingripa i barnets självdestruktiva beteende samt i beteende som äventyrar andra personers säkerhet, och att de vuxna arbetar för detta mål på ett konsekvent och förutsägbart sätt.

⁷⁴ Till exempel Utriainen, S. & Eriksson, P. (2023); undersökningar om frånvaro utan tillstånd.

Tobaksprodukter, alkohol och andra berusningsmedel är vanliga på platserna för vård utom hemmet och för närvarande kan man inte ingripa tillräckligt i fenomen som är relaterade till dem. Propositionen bidrar sannolikt till att dessa ämnen och föremål tas ifrån barnen oftare än nu. Åtgärderna har också positiva konsekvenser som stärker ett hälsosamt levnadssätt och minskar problemen samt bidrar till att barnen inte innehar ämnen och föremål som är förbjudna genom annan lagstiftning. Propositionen kan medverka till att minska handeln med och andra negativa följder av berusningsmedel. En direkt konsekvens är sannolikt också att ämnen och föremål (till exempel redskap om äventyrar brandsäkerheten eller som kan användas för att skada sig själv) samt redskap som möjliggör kommunikation (såsom tabletter och spelkonsoler), vilkas innehav äventyrar antingen barnets egen eller andra välfärd och säkerhet eller skadar egendom kan fräntas barnet tydligare än nu även i familjevård⁷⁵. De tydligare befogenheterna minskar sannolikt de för närvarande oklara tolkningssituationerna, även om de inte försvinner helt. Situationer där barnet fräntas något kan å andra sidan öka motsättningarna mellan barnen och vård- och fostringspersonalen. En betydande del av de barn som hördes i samband med beredningen av propositionen (se början av avsnitt 4.2) betonade att inte ens långvarig placering med de kraftigaste begränsningarna för barnet tryggar barnets situation efter placeringen om inte barnet blir motiverat att förändra sig. Genom att undvika sådana åtgärder som de facto inte bidrar till att uppnå de uppställda målen eller där till exempel öppenhet kan leda till begränsande åtgärder, kan barnets placering löpa smidigare.

I propositionen beaktas barnets rätt till fostrande gränssättning också när barnet självt är av annan åsikt om saken. Detta har sannolikt direkta konsekvenser även för praxis för fostran under placeringen framför allt i familjevård, och barnets rätt till skydd förbättras sannolikt. Tydligare fostrande gränssättning stärker den fostran, vård, tillsyn samt omsorg som barnets ålder och utvecklingsnivå förutsätter. I propositionen stärks rätten för ett barn som har placerats att få kunskap om och möjlighet att diskutera tillvägagångssätten för vård, fostran, tillsyn och omsorg, principerna för fostran samt reglerna och praxis för fostran under placeringen. Möjligheten till kunskap och diskussion kan hjälpa barnet att förstå innebörden av de vuxnas åtgärder samt att lita på att de vuxnas åtgärder är ändamålsenliga och förutsägbara.

De tolkningsproblem som hänför sig till praxis för fostran gäller alla former av vård utom hemmet. Fostran borde inte ha olika innehåll beroende på var barnet lever. Mer exakt fostrande gränssättning bedöms minska sådan praxis för fostran som lämnar rum för tolkning på platserna för vård utom hemmet och sålunda minska oenhetligt bemötande av barnen. Samtidigt bedöms den föreslagna regleringen stärka barnets delaktighet. Genom den föreslagna regleringen minskar således sådana situationer där man tvungen att använda begränsningar enligt 11 kap. i barnskyddsanstalterna, eftersom meningsskiljaktigheter som gäller sedvanlig vardagspraxis kan behandlas som en fråga om fostran tillsammans med barnet.

De ändringar som föreslås i 4 a-c § gäller också familjevården. Strävan med de föreslagna ändringarna är att trygga en familjevård som är förenlig med barnets bästa och medverka till att överföringarna från familjevård till anstaltsvård minskar (se också 4.2.2.1). Ändringarna stödjer sannolikt också en rättvis behandling av de barn som bor i familjen oberoende om de har placerats eller inte. Om befogenheten ändå inte används rätt i familjehemmet kan det ha negativa konsekvenser för barnen. Man bör särskilt se till att barn som har placerats i familjevård blir mera medvetna om sina rättigheter. Om den socialarbetare som ansvarar för barnets

⁷⁵ Förbundet för Familjevård i Finland hänvisade i sitt utlåtande till förbundets utredning om utmanande fostringssituationer i familjevårdens vardag (Haastavat kasvatustilanteet perhehoitoarjessa) 2025 (N=200).

angelägenheter till exempel inte har tillräckligt med tid för arbetet med barnet och tillsynen över familjeplaceringen kan det ha negativa konsekvenser.

Tryggandet av en ändamålsenlig placering av barnet kan förutsätta att barnets egendom fräntas barnet. Exempelvis kontroll av användningen eller fräntagande av penningtillgångar och betalningsmedel kan påverka barnets möjlighet att agera självständigt och sköta sina egna ärenden. Begränsning av användningen av penningtillgångar och egendom kan leda till att man hittar på sätt att kringgå begränsningarnas effekter till exempel genom att gå till butiken tillsammans med andra barn från platsen för vård utom hemmet eller ty sig till kontakter utanför platsen för vård utom hemmet. Brottslig verksamhet och att låta sig bli utnyttjad är metoder som barnen kan använda för att försöka stärka sin ekonomiska situation till exempel för att få berusningsmedel. Barnet kan vara beroende av tobaksprodukter eller tobakssurrogat, och behöva pengar för att skaffa dem. Begränsning av användningen av penningtillgångar förhindrar inte helt användningen av alternativa finansieringsmetoder.

Såväl barnen som de yrkesutbildade personerna förknippar genomförandet av begränsningarna med såväl önskade som oönskade konsekvenser (se avsnitt 2.7.2). På platserna för vård utom hemmet kan det uppstå allvarliga våldssituationer mellan barnen eller mellan barnen och de anställda, och en säker hantering av dem med respekt för de olika parternas rättigheter kan förutsätta att polis tillkallas. Sådana situationer kan ha negativa konsekvenser för det barn som är föremål för åtgärderna eller andra barn som är på plats. De kort- och långvariga konsekvenserna står sannolikt i samband med hur tillspetsade situationer sköts och genomgås tillsammans med barnen. De barn som hördes om beredningsgruppens förslag framförde att en kraftig begränsning kan påverka barnets psykiska välfärd negativt. Propositionens mål är att stärka de önskade konsekvenserna och undanröja de oönskade. Begränsande situationers inverkan på barnen står dock i samband med bland annat hur situationerna behandlas tillsammans med till exempel den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Begränsningarnas direkta och indirekta konsekvenser syns först i uppföljningen av hur lagen verkställs.

Samordnade enheter och konsekvenser för barn

I de mest utmanande situationerna förbättrar det föreslagna inrättandet av samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri sannolikt tillgången till tjänster för gemensamma klienter hos vården utom hemmet inom barnskyddet och psykiatrin. Detta bedöms inverka positivt på barnets rätt att få behövliga hälso- och sjukvårdstjänster även under vården utom hemmet. Målet är att man till exempel ska behöva ändra platsen för vård utom hemmet mera sällan än tidigare. Eftersom välfärdsområdena ges möjlighet att besluta hur de genomför tjänsten i praktiken, försämrar det sannolikt inte de psykiatriska tjänsterna för andra barn än de som är klienter hos enheterna i fråga jämfört med nuläget. Detta därför att välfärdsområdena kan i sina lösningar beakta de regionala behovet och resurssituationen som en helhet.

Perioder av särskild omsorg och konsekvenser för barn

Det ändrade beslutsförfarandet i anslutning till perioder av särskild omsorg effektiviserar möjligheterna att fokusera på arbetet med barnet under en längre tid och således åstadkomma mer beständiga förändringar än nu. För närvarande är den genomsnittliga längden på en period av särskild omsorg i Statens skolhem cirka 80 och inom Ehot Oy:s tjänst cirka 70 dygn. Enligt Ehot Oy har den gällande maximitiden eller nästan maximitiden förekommit i ungefär en tredjedel av fallen. Enligt Statens skolhem kommer cirka 40 % av barnen till en ny period av särskild omsorg. Detta tyder på att uppskattningsvis åtminstone cirka 30–40 % av barnen skulle

behöva en längre period. Åtminstone en del av dem som för närvarande upprepade gånger genomgår särskild omsorg skulle sannolikt omfattas av den nya tjänsten för rehabilitering på sluten institution.

Risken med längre perioder av särskild omsorg kan vara att begränsande åtgärder används på samma sätt under hela perioden oberoende av om det inträffar förändringar i barnets situation. Dessutom kan långa perioder av särskild omsorg hindra att barnet återvänder till sin tidigare plats för vård utom hemmet, eftersom det finns klarare möjlighet än nu att säga upp den tidigare platsen för vård utom hemmet. Detta kan inverka negativt på kontinuiteten i barnets mänskliga relationer. Å andra sidan kan välfärdsområdet beakta detta i sin helhetsbedömning.

När den maximala längden på en period av särskild omsorg ändras förlängs den begränsning som riktas mot barnet i motsvarande mån. Barnets rörelser begränsas tidsmässigt och geografiskt. Långvarig begränsning av rörelsefriheten kan passivera barnet och försämra barnets initiativkraft och påverka barnets utveckling och välfärd även i övrigt. Barnets situation kan kompliceras av att barnet inte erkänner grunderna och målen för placeringen.

De barn som hördes 2021 framförde att barnet kan uppleva att särskild omsorg inte är en fungerande lösning, om behovet fastställs till en period som varar ett halvt år och barnet under hela den tiden är föremål för begränsande åtgärder. Saken bedömdes emellertid också så att om den unga personen använder tunga droger är alla åtgärder tillåtna när man vill få honom eller henne bort från situationen och få ordning på hans eller hennes liv. Barnen upplever att begränsningens varaktighet har koppling till hur allvarligt barnets verksamhet har varit. Man anser det acceptabelt att våldsam beteende, självdestruktivt beteende eller brottslig verksamhet kan leda till att barnets rörelsefrihet begränsas för en längre tid. En del av dem som hördes ansåg dock att begränsningar som varar längre tid än 30 dagar inte behövs, om inte den unga personen är särskilt benägen att rymma och kamratkretsen ger anledning att tro att barnet behöver skyddas. De som hördes bedömde att långa begränsningar som varar 60–90 dygn påverkar barnets psykiska välfärd och mentala hälsa. Långvariga begränsningar upplevs också som straff. Det ansågs viktigt att en begränsning bedöms ofta och att den genast hävs när förutsättningarna uppfylls.

I samband med hörandet framfördes att begränsningarna inte borde vara automatiska utan basera sig på prövning av varje enskilt fall. Upplevelsen av rättvisa är viktig. Långa perioder kan också inverka så att barnet upplever att sakerna upprepar sig och aldrig avancerar. Å andra sidan ansåg de barn som hördes att långvariga begränsningar kan bidra positivt till en attitydförändring hos ett barn som genomgår rehabilitering.

En period av särskild omsorg och rehabilitering på sluten institution kan leda till att barnet isoleras från omvärlden, nära relationer och andra relationer som är viktiga för barnet. Placeringen kan de facto påverka barnets möjligheter att hålla kontakt med närstående, vänner och andra personer som är viktiga för barnet. Barnet kan uppleva detta som tungt och begränsningen kan således inverka negativt på barnets rehabilitering, eftersom det till exempel blir svårare att personligen träffa människor utanför anstaltsmiljön. Långvariga placeringar kan avsevärt förändra barnets sociala relationer och deras betydelse utan att barnet själv har önskat det eller kunnat påverka det. Till detta kan bidra bland annat fysiska avstånd och sådana metoder som möjliggör kontakt som inte motsvarar barnets vanliga sätt att upprätthålla sociala relationer. Begränsningarna av kontakter under perioder av särskild omsorg och rehabilitering på sluten institution och genomförandet av dem, som gör det möjligt att frånta barnet telefoner och andra kontaktredskap, bidrar till att de sociala relationerna förändras.

De föreslagna planmässiga kroppsbesiktningarna under perioden av särskild omsorg och rehabilitering på slutna institution har sannolikt olika konsekvenser. En positiv effekt kan vara att barnet har en metod att visa att han eller hon är drogfri. Å andra sidan kan barnen uppleva dem som ogrundat ingripande i deras integritet. Dessutom kan barnet uppleva det som oklart när påvisad drogfrihet räcker till för att de planmässiga kroppsbesiktningarna ska förekomma mera sällan eller upphöra. Barnet kan försöka förbereda sig på förhand på de planmässiga kroppsbesiktningarna genom att dölja användningen av berusningsmedel till exempel genom att försöka påverka provets kvalitet.

De barn som hördes i samband med beredningen (se början av avsnitt 4.2) ansåg i regel att perioder av särskild omsorg är en nödvändig metod att stoppa barnet och säkerställa det stöd barnet behöver. Enligt fleras åsikt svarar perioden ändå inte på barnets psykiska problem, och tjänster som gäller dem upplevdes som viktiga. Det konstaterades att perioderna av särskild omsorg är korta med tanke på förändringar. En del av dem som hördes påpekade att intensivt arbete liknande särskild omsorg borde kunna fortsätta längre tider, men barnen förhöll sig ändå till övervägande del negativt till användningen av de begränsande åtgärder som ingår i perioden, särskilt långvarig begränsning av rörelsefriheten. Kraftiga begränsningar för barnet ansågs tvinga barnet att frigöra sig från sin mänskliga relationer och normala liv, varvid placeringen kan jämföras med fängelseförhållanden. Trots att kraftiga begränsningar möjligen och rentav sannolikt har negativa konsekvenser, erkänns i propositionen att begränsningar är nödvändiga för att skydda barnet i vissa situationer till exempel när det är fråga om trygga barnets överlevnad. Samtidigt måste det säkerställas att barnet bemöts som en individ och att barnets välfärd tryggas så att barnets motivation att arbeta och förändras under placeringen samtidigt stärks. Detta uppmärksammas särskilt i samband med verkställandet.

Under hörandet 2021 påpekades att när anordningar och andra redskap som barnet äger tas i anstaltens besittning måste barnet garanteras möjlighet till någon aktivitet. Barnet behöver en trevlig handledares närvaro, möjlighet att vara ute och röra på sig och gemensamma aktiviteter, för att de negativa konsekvenserna av begränsningarna ska lindras. Barnen är ofta också väldigt beroende av till exempel sin mobila enhet. Aktiviteter hjälper dem att tänka på andra saker än berusningsmedel. De som hördes betonade att varje barn har egna intressen och önskemål om hobbyn. Det är viktigt att stödja dem även under rehabiliteringen.

Rehabilitering på slutna institution och konsekvenser för barn

De direkta konsekvenserna av den föreslagna rehabiliteringen på slutna institution riktar sig åtminstone i initialfasen till ett litet antal barn, uppskattningsvis cirka 20–25. I tjänsten kan barnet skyddas från våldsamhet och annat brottsligt beteende och barnets utveckling tryggas effektivare än nu. Tjänsten gör det möjligt att ingripa i våld som barnet riktar mot andra och att förhindra till exempel skadliga konsekvenser av barnets brottsliga verksamhet. Tjänsten säkerställer effektiva metoder att skydda barnen mot skador som orsakas av berusningsmedel, olika former av utnyttjande och kriminalitet. Man kan svara på barnens individuella behov till exempel genom att stärka den psykiska hälsan, bryta användningen av berusningsmedel, erbjuda en rehabiliterande vardag inklusive stark handledning i anslutning till omsorgen om barnet, trygga vuxnas närvaro och tillsyn samt genom att stödja fullgörandet av läroplikten. Tjänsten förbättrar sannolikt möjligheterna för de allra sårbaraste barnen som har placerats att få behövliga social- och hälsovårdstjänster samt ovannämnda dagliga vuxenledda omsorg. Det har inte angetts någon motsvarande tidsfrist för den slutna tjänsten som för perioderna av särskild omsorg, och den kan pågå flera år ända fram till myndig ålder. Konsekvenserna för barnets grundläggande fri- och rättigheter av långvarig placering med kraftiga begränsningar för barnet har behandlats ovan under rubriken perioder av särskild omsorg och konsekvenser

för barn. Båda formerna av vård utom hemmet kan antas ha liknande konsekvenser. Det bör påpekas att längden på en period av särskild omsorg är begränsad till högst 180 dygn och rehabilitering på sluten institution kan fortsätta endast när de förutsättningar som föreslås i propositionen är uppfyllda.

Kommittén för barnets rättigheter har i sina senaste slutledningar till Finland rekommenderat att Finland i de undantagssituationer där det är motiverat att begränsa barnets frihet som en sista utväg säkerställer att barnet hålls frihetsberövat så kort tid som möjligt och att behovet av frihetsberövande omprövas regelbundet med tanke på återtagande av åtgärden.⁷⁶ I rehabilitering på sluten institution är det inte fråga om frihetsberövande som en brottspåföljd, men kommitténs synpunkt har beaktats i propositionens förslag.

Grunderna för placering för rehabilitering på sluten institution fastställs i lagen, och placeringen förutsätter ett överklagbart beslut. För hur lång tid barnet placeras beror på placeringsbeslutet (brådskanie placering eller omhändertagande). Grunderna för placeringen bedöms med minst fyra månaders mellanrum i samband med att den klientplan som ska utarbetas ses över. I praktiken kan placeringen dock pågå länge och ända tills barnet blir myndigt. Barnets delaktighet i sitt ärende stärks av att om barnet har fyllt 12 år kan barnet om han eller hon så vill överklaga placeringsbeslutet. Ett problem med tanke på barnets rättsskydd är de långa behandlingstiderna vid förvaltningsdomstolarna. Ett barn som är part kan uppleva situationen som orimlig om det räcker flera månader att behandla besvären. Det säkerställs dock att barnet hörs på behörigt sätt i samtliga behandlingsfaser, vilket sannolikt ökar känslan av rättvisa och gör att ett negativt beslut kan accepteras. Särskilt en längre placering försvårar sannolikt barnets möjligheter att upprätthålla sociala relationer och kan förändra deras betydelse i barnets liv. Trots att sociala relationer är viktiga för barnet, begränsas i tjänsten på ett betydande sätt relationer som måste betraktas som skadliga för barnets rehabilitering. Det är till exempel nödvändigt att bryta barnets kontakter till drog- eller brottsvärlden. Å andra sidan måste man försöka hitta lösningar för varje enskilt barn som gör det möjligt att behålla barnets föräldrarelationer och andra nära relationerna och sådana kamratrelationer som kan understödjas. Barnets möjlighet att upprätthålla betydelsefulla relationer till familjen och andra närstående påverkar också barnets möjligheter att upprätthålla sina etniska, kulturella, religiösa och språkliga rötter.⁷⁷

Med tanke på jämlik tillgång till rehabilitering på sluten institution och tjänstens tillgänglighet kan problem uppstå på grund av geografiska avstånd. Långa avstånd till barnets hemort och begränsande åtgärder som riktas mot barnet kan försämra barnets möjlighet att hålla kontakt med familjemedlemmar och andra närstående och att utveckla sina sociala relationer. Å andra sidan kan man använda alternativa kontaktmetoder. Strävan är att trygga så omfattande besöksmöjligheter som möjligt till anstalten. Att barnet genom placeringen fjärras från människorelationer som skadar barnet och förhindrar utförandet av uppgiften att skydda barnet (såsom relationer som upprätthåller barnets brottsliga beteende eller användning av berusningsmedel), har positiva konsekvenser.

⁷⁶ Slutledningar om den kombinerade femte och sjätte rapporten om Finland, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), punkt 41 e.

⁷⁷ Research commissioned by the European Network of Ombudspersons for Children (ENOC). The Protection and Promotion of the Rights of Children in Alternative Care. ENOC synthesis report 2024, 51. Ks. myös EOAK/6446/2021.

Risken med rehabilitering på sluten institution kan vara att barnen kommer under inflytande av andra barn som betar sig våldsamt och begår brott, och i anstalten kan uppstå subkulturella fenomen som stör barnets rehabilitering och förändringsarbete samt direkta säkerhetshot. Strävan är att bekämpa detta särskilt genom fungerande lokallösningar samt genom att begränsa antalet barn som placeras i bostadsenheterna och fästa uppmärksamhet vid placeringen av barn som företräder olika kön.

Storleken på de framtida bostadsenheterna inom rehabiliteringen på sluten institution kan enligt de barn som hörts om förslagen ha såväl positiva som negativa konsekvenser. De förhåll sig i princip negativa till inrättandet av bostadsenheter för endast några barn, eftersom det kan vara utmanande att anpassa sig till samlevnad med bara ett annat eller några andra barn. Å andra sidan framkom också åsikten att barnet kan arbeta bättre med sig själv i en liten bostadsenhet utan att behöva koncentrera sig på andra barns närvaro. Detta kan vara en positiv konsekvens av en liten bostadsenhet. Enligt barnen borde barn med missbrukarproblem och som använder allvarligt våld och begår brott inte placeras i samma bostadsenhet. Åldersfördelningen bland barnen i bostadsenheten borde beaktas. Engagerade och yrkesskickliga vuxnas fortlöpande närvaro i vardagen och anstaltens säkerhetslösningar kan stärka barnets och de anställdas säkerhet och på så vis inverka positivt på genomförandet av tjänsten.

Barnets framtid påverkas också av att barnets rätt till grundläggande utbildning och utbildning efter grundskolan kan tryggas. Effekterna av tjänster som stödjer barnets rehabilitering är dock till stor del beroende av hur man lyckas motivera barnet få barnet att förbinda sig till långsiktigt arbete och identifiera förändringsbehov i det egna livet. Planmässig bedömning och uppföljning av barnets situation sker samordnat som en del av barnskyddsanstaltens grundläggande arbete, vilket gör tjänsterna mindre splittrade samt effektiviserar tillgången till dem och deras effektivitet. Detta kan på ett positivt sätt bidra till att stärka barnets motivation och delaktighet, som i sin tur stödjer barnets välfärd.

Strävan är att minska eventuella negativa konsekvenser av rehabiliteringen på sluten institution bland annat genom att barnets rätt att vara ute och röra på sig tillgodoses. Uppmärksamhet fästs vid fritidsaktiviteterna så att barnet kan erbjudas meningsfull sysselsättning. Barnet lär sig att hantera sin vardag och detta har sannolikt en positiv inverkan på barnets framtid. Samarbetet mellan barnet och den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter intensifieras till exempel i samband med att rehabiliteringen på sluten institution genomförs. En placering förutsätter i praktiken nära samarbete med inte bara socialarbetaren utan också andra experter som är insatta i barnets angelägenheter. Strävan med förslagen är att stärka barnets rätt att bli hörd, delta i behandlingen av sitt eget ärende och få den rehabilitering och det stöd som han eller hon behöver.

Barn som har placerats betonar ofta att de behöver få prata i förtroende om saker som de varit med om. Detta kan dock vara svårt i en anstalt, där öppenhet kan leda till begränsande åtgärder. Detta kan också vara en risk i rehabiliteringen på sluten institution. I den slutna tjänsten kan å andra sidan till exempel den kontinuerliga översynen av begränsande åtgärder tillsammans med barnet ge barnet en möjlighet att strukturera och ta ansvar för viktiga saker, och den kan således bidra till att förtroendefulla relationer uppstår. Enligt barnen är det viktigt att man kan diskutera sakerna i genuin och förtroendefull växelverkan med en vuxen. I den slutna tjänsten tryggas denna möjlighet genom tillräcklig personal och kompetens. När det gäller de vuxnas närvaro är det också viktigt att barnen har möjlighet till ett privatliv.

Framför allt i rehabiliteringen på sluten institution framhävs kravet i artikel 3.3 i FN:s konvention om barnets rättigheter på att personalen ska vara behörig och kompetent så att institutioner tillräckligt kan svara på barns mångahanda och krävande särskilda behov samt

förmår trygga barnens och personalens säkerhet. I den slutna tjänsten kommer det med stöd av lagstiftningen att finnas tillräckligt med personal vars uppgift är att erbjuda barnen stöd och omsorg och skydda barnen. Personalen måste särskilt ha färdighet att bemöta barn som uppträder våldsamt.

FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sin allmänna kommentar nr 24⁷⁸ betonat att i alla slutna inrättningar måste det finnas oberoende tillsynsmekanismer för regelbunden inspektion av barnens förhållanden. Kommittén har också i sina slutledningar till Finland rekommenderat att Finland säkerställer att det finns ändamålsenliga tillsynsmekanismer för övervakning av förhållandena och kvaliteten inom vården utom hemmet.⁷⁹ Förutsättningarna för att genomföra sådana beaktas i det skede då tjänsten inrättas och verkställs.

De olika potentiella konsekvenser som identifierats ovan uppmärksammas i planerings- och startprocessen för rehabiliteringen på slutna institution, och i samband med den preciseras till exempel lösningar som hänför sig till bostadsenheternas storlek och barnens placering samt som möjliggör sådan delaktighet som är viktig för barnen och även deras aktivitet.

Konsekvenser för barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet

De förslag som hänför sig till lokalisering av barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet bidrar sannolikt positivt till att barnet hittas tidigare och återförs till sin plats för vård utom hemmet. Detta inverkar positivt särskilt på eftersökningen av barn som befinner sig i en sårbar ställning. Detta kan trygga barnets liv, hälsa, uppväxt och utveckling effektivare samt inverka positivt på riskerna under rymningen, som att barnet blir utnyttjat eller själv gör sig skyldig till brott. Risken med effektivare lokalisering kan å andra sidan vara att barnet skaffar sig sådana kontaktredskap beträffande vilka kontaktuppgifter inte finns tillgängliga. Då går det inte nödvändigtvis att nå barnet. Sänkningen av lokaliseringströskeln kan således också ha negativa konsekvenser.

Konsekvenser för tryggheten av utbildningsmässiga rättigheter för barn som har placerats

Den föreslagna lagstiftningen berör i hög grad barn i läropliktsåldern. Ändringar i stödet för lärande inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen träder huvudsakligen i kraft den 1 augusti 2025, inom gymnasieutbildningen den 1 augusti 2025 och inom yrkesutbildningen den 1 augusti 2026. Genom reformen förtydligas och preciseras stödformerna för elever och studerande i överensstämmelse med de individuella behoven. Ändringarna i syfte att reformera stödet har sannolikt positiva konsekvenser för tryggheten av utbildningsmässiga rättigheter för de barn som berörs av denna proposition.

Problemen med finansieringen av utbildning som handleder för examensutbildning beskrivs i avsnitt 2.9.2 (Praxis i fråga om Statens barnskyddsenheter och särskilt punkten Finansiering av utbildning som handleder för examensutbildning). Det bristfälliga lagstödet för finansieringen påverkar i praktiken säkerställandet av utbildning efter grundskolan för de barn som har placerats i skolhem. Problemet accentueras under perioderna av särskild omsorg, då barnet inte får lämna enheten för att delta i utbildning i utbildningslokaler för en utbildningsanordnare

⁷⁸ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 24 (2019). Om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, CRC/C/GC/24.

⁷⁹ Slutledningar om den kombinerade femte och sjätte rapporten om Finland, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), punkt 27 c.

utanför skolhemmet och studier på egen hand sällan lyckas. Motsvarande problem kan konkretiseras i den nya tjänsten för rehabilitering på sluten institution.

4.2.3.3 Konsekvenser för barnens föräldrar och andra närstående

De föreslagna ändringarna påverkar sannolikt på olika sätt föräldrarna och andra närstående till barn som har placerats. De förslag som gäller praxis för fostran kan begränsa kontaktmöjligheterna i någon mån. Å andra sidan betonas vikten av att säkerställa rätten till kontakter med alternativa metoder, om man till exempel måste begränsa barnets användning av det egna kontaktnätet.

Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska i fortsättningen när klientplanen görs upp diskutera tillvägagångssätt och principer för fostran samt regler och praxis för fostran, som gäller barnets vård, fostran, övervakning och omsorg, med barnet, barnets vårdnadshavare och vid behov barnets förälder. Genom förslaget stärks också vårdnadshavarens och förälderns roll i dessa frågor. Detta bidrar också till att stärka deras roll i situationer som gäller fostrande gränssättning och användning av begränsande åtgärder.

De längre perioderna av särskild omsorg och rehabiliteringen på sluten institution genomförs i en mycket begränsad miljö, där barnens möjligheter att röra sig och hålla kontakt begränsas konkret och eventuellt för även långa tider. Detta begränsar sannolikt möjligheter för föräldrar och andra människor som står barnet nära att umgås med barnet på önskat eller vanligt sätt. Detta kan ha såväl positiva som negativa konsekvenser för olika parter. Å andra sidan träffas avgöranden som gäller kontakter efter individuell prövning. Dessutom kan till exempel kontaktmetoderna och kontaktintensiteten förändras när placeringen och barnets rehabilitering framskrider. Ändringarna har sannolikt olika konsekvenser för individnivå, som konkretiseras när den nya regleringen verkställs.

Å andra sidan kan de föreslagna ändringarna sannolikt förhindra att kontakter som äventyrar barnets välfärd fortsätter eller att nya sådana uppstår. Barnet själv kan ha svårt att begränsa dylika relationer, så de begränsningar av kontakterna som utgör en väsentlig del av tjänsten kan underlätta barnets roll när det gäller att till exempel bryta kamratrelationer för längre eller kortare tid.

Att platsen för vård utom hemmet kan erbjuda barnet långvarigare stöd kan stödja föräldrarna och vid behov andra närstående att förbinda sig till långsiktigt och målinriktat förändringsarbete. Olika parter engagemang i och positiva inställning till arbetet under placeringen är förenligt med barnets bästa och bidrar sannolikt på ett positivt sätt till att målen för placeringen uppnås och till att de förändringar som åstadkommit under placeringen fortgår även efter den.

De ökade befogenheterna när det gäller barn som utan tillstånd avlägsnat sig från platsen för vård utom hemmet kan öka samarbetsmöjligheterna mellan föräldrarna och vård- och fostringspersonalen eller familjevårdarna, och således inverka positivt på barnets välfärd.

4.2.3.4 Konsekvenser för jämlikhet, jämställdhet och språkliga rättigheter

Pojkarnas andel av alla barn som placerats utom hemmet är något större än flickornas (2024 var 52 % pojkar och 48 % flickor)⁸⁰, varvid konsekvenserna kan vara större för pojkar än för flickor. Av samma orsak är det möjligt att flera begränsande åtgärder riktas mot pojkar än mot flickor. Beteendestörningar är ungefär dubbelt vanligare hos pojkar än hos flickor. Hos flickor i tonåren framhävs depressions- och ångestsymtom. Exempelvis i Statens skolhem ha man iakttagit könsrelaterade drag i samband med placeringarna. Enligt iakttagelserna är våldsamt beteende riktat mot andra och mot egendom vanligare hos pojkar än hos flickor, varvid det är möjligt att flera pojkar styrs till rehabiliteringen på slutna institutioner. Det är möjligt att framför allt flickor som är i behov av stabilt psykiskt stöd styrs till längre perioder av särskild omsorg. För närvarande rapporteras inte intergenderpersoner i barnskyddsstatistiken. Produktionen av barnskyddets anstaltstjänster är dock sällan uppdelad enligt kön.

Enligt en utredning (se avsnitt 2.2.1) upplevde barn som utan tillstånd var frånvarande från barnskyddsanstalten alarmerande ofta sexuellt våld medan de var på rymmen. En fjärdedel av alla som svarade och 29 % av flickorna berättade att de fallit offer för våldtäkt under rymningen. Av dem som fallit offer för våldtäkt var 91 % flickor. Resterande 9 % uppgav pojke som kön eller så ville de inte uppge sitt kön. Våldtäkter riktas på samma sätt som annat sexuellt våld ofta mot intergenderpersoner och flickor. Syftet med propositionen är att minska och förhindra rymningar samt påskynda återförandet av barnen. Sålunda har propositionen sannolikt en avsevärd positiv inverkan särskilt för flickor, som upplever sexuellt våld oftare än pojkar medan de är på rymmen.

I undersökningar om våld i kamratrelationer inom vård utom hemmet har man hittat flera riskfaktorer för att falla offer för dylikt våld. Barnets kön är en av de individuella riskfaktorerna. I internationella undersökningar har det konstaterats att pojkar och flickor upplever lika mycket våld i kamratrelationer inom vård utom hemmet, men formerna och nivåerna av våld varierar mellan könen. Pojkar upplever oftare (allvarligare) fysisk våld, men flickor oftare upplever indirekt och sexuellt våld.⁸¹ Särskilt inom rehabiliteringen på slutna institutioner kan bostadsenheterna som är planerade för ett litet antal barn minska de riskfaktorer som hänför sig till våld i kamratrelationer för både pojkar och flickor. Detta kan antas ha positiva konsekvenser för upplevelsorna av våld under vården utom hemmet för alla som har placerats.

Konsekvenserna av den föreslagna lagstiftningen bör bedömas med avseende på verkställandet av lagstiftningen om språkliga rättigheter. Propositionen har i princip inga betydande konsekvenser för tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna i fråga om nationalspråken, eftersom den inte ändrar rätten för serviceanvändarna att få tjänster på sitt eget språk. Tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna är ofta en förutsättning för att andra grundläggande rättigheter ska förverkligas. Strävan är att trygga tillgången på svenskspråkiga tjänster inom den mest krävande vården utom hemmet och särskild omsorg genom att utveckla till exempel den svenskspråkiga skolhemsservicen i Lagmansgårdens skolhem, där man skulle

⁸⁰ Pojkarnas andel av de barn som placerats utom hemmet har varit större än flickornas sedan 1990-talet. Forsell, M. & Inget-Leinonen, S. (2025) Barnskydd 2024. Statistikrapport 23/2025 (på finska, Huvudresultat på svenska). Finlands officiella statistik. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025042831818>, s. 11.

⁸¹ Mononen, R., Hakovirta, M., Rasinkangas, J. & Ikonen, R. (2021) Lasten vertaissuhdeväkivalta lastensuojelun sijaishuollossa. Yhteiskuntapolitiikka 86 (3), s. 277. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021060936126>

kunna svara på behoven hos till exempel barn som placeras från Åland. Där har nyligen öppnats en svenskspråkig enhet för särskild omsorg. Om ett barn som är i behov av rehabilitering på slutna institutioner är svenskspråkigt, är det möjligt att det krävs samarbete med detta skolhem för att genomföra tjänsten.

Den språkliga bakgrunden bör beaktas när åtgärdsalternativ och lösningar som ligger i barnets intresse vägs. Inom vården utom hemmet finns barn som talar minoritetsspråk, och deras särskilda språkliga behov bör beaktas till exempel med hjälp av tolktjänster. Vårdsområdena, som ansvarar för ordnandet av barnskyddstjänster, måste säkerställa språklig tillgång till tjänster och att barnskyddsklienternas språkliga rättigheter de facto tillgodoses. Detta betyder till exempel att ett barn som placerats i vård utom hemmet kan ha kontakt med familjen och andra närstående på sitt eget språk. I enlighet med 5 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård är vårdsområdena skyldiga att beakta klienternas språkliga rättigheter och att de tillgodoses. Vårdsområdenas samarbetsavtal kan också samordnas med det samarbetsavtal mellan de tvåspråkiga vårdsområdena som avses i 39 §.

Tillgången på samiskspråkiga barnskyddstjänster är dålig. Enligt 17 § 3 mom. i grundlagen har samerna som urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp ska tryggas genom lag. Även under vård utom hemmet måste det ses till att dessa skyldigheter fullgörs.

Enligt födelsekohortundersökningen var placeringar utom hemmet nästan dubbelt vanligare bland barn vars ena förälder eller båda föräldrar var födda utomlands.⁸² När bestämmelserna i propositionen verkställs bör man i enlighet med barnskyddslagen beakta att barnets nära och fortgående mänskliga relationer tryggas samt att barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund beaktas.

Propositionens konsekvenser riktar sig mot barn i sårbar ställning. Exempelvis de barn som hördes (se början av avsnitt 4.2) nämnde ekonomisk och regional ojämlikhet samt upplevd fattigdom som faktorer som bidrar till brottsliga gärningar. Enligt enkäten Hälsa i skolan upplevde 29,2 procent av den tonåriga barnen som hade placerats mycket svag delaktighet 2023. Motsvarande siffra bland dem som bodde med föräldrarna var 11,9 procent.⁸³ Dylika erfarenheter bör beaktas när de föreslagna bestämmelserna verkställs.

4.2.3.5 Konsekvenser för personalens välfärd inom vården utom hemmet och för familjevårdarna

Konsekvenserna av belastningen i arbetet har länge varit kända inom barnskyddets anstaltsvård. Propositionens konsekvenser för arbetarskyddet för barnskyddsanstaltens anställda kommer att konkretiseras när bestämmelserna verkställs, och därför är bedömningen av propositionens konsekvenser för arbetarskyddet osäkra. Det kan dock konstateras att propositionen sannolikt har både konsekvenser som sannolikt förbättrar arbetarskyddet och sådana som eventuellt

⁸² Kääriälä, Keski-Säntti, Aaltonen, Haikkola, Huotari, Ilmakunnas, Juutinen, Kiilakoski, Merikukka, Pekkarinen, Rask, Ristikari, Salo, Gissler. (2020) Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä – Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi (Finland som nästa generations uppväxtmiljö, på finska med sammandrag på svenska). Rapport 15/2020. Institutet för hälsa och välfärd. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-582-7>

⁸³ Niemi, M. & Eriksson, P. (2023).

försämrar det. Arbetsgivaren ansvarar för utredning och bedömning av riskerna i arbetet enligt arbetarskyddslagen när det gäller arbetsuppgifterna, varför propositionens konsekvenser kommer att ha koppling även till lösningar som främjar säkerheten i barnskyddsanstalterna, till exempel när det gäller att säkerställa personalens utbildning och kompetens samt tillräcklig personal. Exempelvis åtgärder för att minska våldsriskerna och förutsäga situationer fastställs delvis specifikt för varje plats för vård utom hemmet.

I barnskyddsanstalterna och familjehemmen möter man redan nu olika våldssituationer eller risker för våld. En del av dem hänför sig exempelvis till situationer där barnets beteende begränsas. De föreslagna ändringarna kan ha positiva konsekvenser för personalens välfärd och arbetarskydd genom att praxis som för närvarande betraktas som oklar förtydligas till exempel när det gäller framtagna av förbjudna ämnen och föremål. Detta främjar sannolikt enhetligare tillvägagångssätt på platserna för vård utom hemmet, vilket kan antas ha positiva konsekvenser för såväl barnen som de vuxna som tar hand om dem. Befogenheterna förtydligas och familjevårdarna får större möjligheter att genomföra praxis för fostran. Å andra sidan har det till exempel inom tillsynen över arbetarskyddet i enstaka fall framkommit att tonåringar som beter sig våldsamt fysiskt kan vara lika stora som en vuxen och större än den anställda, varvid den anställda inte nödvändigtvis klarar sig ensam i en våldssituation. Tillräcklig och kompetent personal spelar en central roll för att begränsande situationer ska kunna genomföras tryggt.

Tydligare befogenheter för vård- och fostringspersonalen inom vården utom hemmet och tydligare myndighetssamarbete kan ha positiva konsekvenser för personalens arbetshälsa och lust att stanna kvar i jobbet. Å andra sidan kan till exempel de utvidgade befogenheterna att använda maktmedel för de anställda inom vården utom hemmet ha motsatta konsekvenser, eftersom de anställda kan hamna i farliga situationer till exempel när de fysiskt hindrar ett barn från att utan tillstånd avlägsna sig från barnskyddsanstalten. Fasthållande har inom arbetarskyddstillsynen identifierats som en faktor som äventyrar arbetarskyddet. Fasthållande har redan i nuläget tolkats som användning av maktmedel och personalen måste ha tillräcklig kompetens för att genomföra fasthållande på ett säkert sätt. I propositionen föreslås det att befogenheten att hålla fast ett barn för barnskyddsanstaltens anställda ska utvidgas till offentliga platser. I samband med att ett barn gripas på en offentlig plats kan de anställda också utsättas för utomstående hot, varvid de är tvungna att avväga möjligheterna att genomföra gripandet tryggt i förhållande till exempelvis en eventuell extern risk för våld. Även i dessa situationer bör arbetarskyddsfaktorer i anslutning till de anställda beaktas. En eventuell risk som identifierats är att tröskeln för polisens handräckning höjs, vilket kan ha negativa konsekvenser för såväl barnens säkerhet som de anställdas arbetarskydd.

Strävan med de ändringar som föreslås i familjevården är att det ska bli möjligt att genomföra placeringar i familjevård på ett bättre sätt än nu. Genom ändringarna eftersträvas möjlighet till en tillräckligt konsekvent vardag och regler för alla som hör till familjen, som kan påverka familjevårdarnas välfärd. Familjevårdarna kan emellertid behöva förstärka sin kompetens samt stöd och handledning för att genomföra praxis för fostran på ett tryggt sätt.

4.2.4 Konsekvenser för sysselsättningen

Genom propositionen effektiviseras eftersökningen och återförandet av barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet. Snabbare lokalisering av barnet och möjlighet till gripande bidrar sannolikt positivt till en ändamålsenlig användning av arbetskraftsresursen inom olika förvaltningsområden. De föreslagna åtgärderna torde spara arbetstid och således bidra till att resurserna räcker till bättre. Det går ändå inte att exakt uppskatta konsekvenserna för användningen av personalresursen.

I den föreslagna styrningen och informativa regleringen som gäller samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri har strävan varit att beakta situationen när det gäller personalresurser för särskilt den barn- och ungdomspsykiatriska tjänsten på specialiserad sjukvårdsnivå. Tillräckligt med specialistläkare inom de psykiatriska specialområdena har länge varit ett problem som förvärras på grund av pensioneringar. Bristen på specialistläkare inom barnpsykiatri och ungdomspsykiatri inom den offentliga hälso- och sjukvården är stor, och antalet läkare motsvarar inte befolkningens och servicesystemets behov. Antalet specialistläkare och det riksomfattande utbildningsbehovet har uppskattats fram till 2035. År 2035 skulle det behövas minst 100 flera barnpsykiatriker och 50 flera ungdomspsykiatriker än för närvarande. Detta skulle förutsätta att cirka 25 specialistläkare inom barnpsykiatri samt minst 13 specialistläkare inom ungdomspsykiatri utexamineras varje år. I genomsnitt har färre än 10 specialistläkare inom dessa områden utexaminerats varje år.

Inom mentalvårds- och missbrukartjänsterna råder det också regionalt underskott på psykologer och psykoterapeuter. För att säkerställa den barn- och ungdomspsykiatriska uppgiftshelheten är det viktigt att de tillgängliga resurserna används optimalt, så att verksamheten samordnas med alla samarbetsaktörer. I praktiken är det då fråga om till exempel tjänster som tillhandahålls i eller i anslutning till en samarbetsaktörs lokaler. Om det begränsade personalantalet skingras från den specialiserade sjukvården till andra organisationer kan det äventyra, förutom ordnandet av icke-brådskande vård, särskilt genomförandet av välfärdsområdenas jourverksamhet, sjukhusverksamhet och vård oberoende av viljan, som förutsätter ett tillräckligt antal tjänsteinnehavare. Sålunda har man bedömt att om samarbetsområdena ges ett starkt eget bedömningsansvar när det gäller samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri, stödjer detta på bästa sätt hela servicesystemets funktion också med avseende på sysselsättningsfrågorna.

4.2.5 Konsekvenser för säkerheten

Den föreslagna lagstiftningen inverkar på säkerheten för barn som har placerats, men framför allt på minderåriga som begår brott och på tillgången till tjänster för barn som faller offer för brott samt på hur dessa tjänster fungerar. Åtgärderna kan också bidra till att stärka säkerheten i samhället. Effektivare samarbete mellan barnskydd och psykiatri kan stödja god psykisk hälsa hos barnen och barnens välfärd i övrigt. Stöd i ett så tidigt skede som möjligt kan minska till exempel senare drogstörningar, marginalisering och brottslighet.

4.2.6 Sammandrag av viktiga konsekvenser och de risker som hänför sig till förslagen

Den föreslagna lagstiftningen har viktiga konsekvenser för ordnandet av barnskydd, genomförandet av placeringar inom öppenvården och vård utom hemmet, myndigheternas samarbete samt effektivare samarbete mellan barnskydd och psykiatri. Dessa viktiga konsekvenser förväntas konkretiseras framför allt i form av en vård utom hemmet som bättre motsvarar barnens behov. Till exempel bättre tillgång till och kvalitet på barnskydds- och psykiatriska tjänster har betydande konsekvenser för barnen och deras närstående.

På lång sikt kan propositionen ha positiva konsekvenser för den offentliga ekonomin om verkställandet lyckas.

Viktiga risker och påverkan på dem

Samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri:

- Förverkligas inte genom samarbetsavtal utan genom förpliktande (innehållsmässig) reglering.
- Kan psykiatrien förpliktas att delta i samarbetet?
- Psykiatriens resurser räcker inte till.
- Finansieringens tillräcklighet och allokeringen av den på lång sikt (finansieringsmekanismen).

Strävan är att påverka riskerna genom nationell styrning (framför allt samarbetsavtalsstyrning), stöd i anslutning till statsunderstödet, uppföljning av konsekvenserna samt bedömning av behovet av mer förpliktande reglering och finansieringsmekanismen efter projektutvecklingen.

Period av särskild omsorg:

- Ändringarna kan påverka tillräckligheten av platser inom särskild omsorg. En del av dem som i nuläget skulle behöva särskild omsorg kommer dock i fortsättningen att placeras inom den nya tjänsten för rehabilitering på slutna institutioner.
- Möjligheten att säga upp barnets tidigare plats för vård utom hemmet kan leda till lösningar som strider mot barnets bästa. Å andra sidan ska situationen alltid bedömas barnspecifikt och som en helhet och det finns inga uppsägningsförpliktelser.

Efterfrågan på platser inom särskild omsorg kan påverkas av att det blir möjligt att genomföra perioden av särskild omsorg i barnets egen barnskyddsanstalt. Konsekvenserna av ändringen följs.

Rehabilitering på slutna institutioner

- Den kommande Statens barnskyddsanstalts förmåga att producera den förslagna helt nya särskilt krävande tjänsten.
- Problem med personaltillgången och säkerställande av kompetensen.
- Det faktiska tillhandahållandet av hälso- och sjukvårdstjänster.
- Tillgodoseende av de utbildningsmässiga rättigheterna inom annan utbildning än vad skolhemma tillstånd att ordna utbildning omfattar.
- Om vårddygnspriset blir mycket högt kan välfärdsområdena få incitament att hitta andra lösningar än att placera barn i tjänsten i fråga, dvs. tjänsten utnyttjas inte till fullo, vilket har konsekvenser för tjänstens driftskostnader.
- Å andra sidan kan det finnas en risk för att efterfrågan är större än utbudet, dvs. det uppstår köer till tjänsten.
- Tjänstens innehåll motsvarar inte barnens behov och tjänsten leder inte till de eftersträlvade effekterna (därför är det viktigt med fortlöpande utvärdering och att en uppföljningsmekanism utvecklas).

- Övergångsfasen efter att tjänsten avslutats: hur säkerställs att barnet eller den unga personen får tillräckligt med behövliga tjänster och/eller stöd.

Strävan är att påverka riskerna bland annat så att social- och hälsovårdsministeriet tillsätter en arbetsgrupp som stöd i det skede då tjänsten inrättas och startar. En viktig uppgift för arbetsgruppen är att utarbeta en innehållsmässig tjänstebeskrivning och att stödja Statens skolhem i uppstartsprocessen. Målet är att inleda planmässig utvärdering och inrätta en uppföljningsmekanism för tjänstens verkningsfullhet. Strävan är att beakta de risker som eventuellt hänför sig till barnskyddsanstaltens beläggningsgrad (underutnyttjande eller kösituation) genom att på förhand identifiera alternativa tillvägagångssätt för att reagera på dem.

Praxis för fostran samt begränsningar (4 a–c §):

- Den föreslagna regleringen skapar ännu inte tillräcklig klarhet i situationerna.
- Eventuella överdrifter och otillräcklig utomstående övervakning framför allt i familjevården.
- Barnets rättsmedel förverkligas inte.

Strävan är att påverka riskerna genom nationellt stöd för verkställandet och genom uppföljning av konsekvenserna.

Bestämmelser om frånvaro utan tillstånd:

- Förpliktar bestämmelserna myndigheterna att samarbeta tillräckligt. I förslagen ingår samarbete i fråga om nödlokalisering, bestämmelser om polisens handräckning. Dessutom leder bestämmelserna till att de anvisningar om rymningar som social- och hälsovårdsministeriet, Nödcentralverket och Polisstyrelsen utarbetats tillsammans måste uppdateras.
- Konsekvenserna för polisens handräckningströskel av de utvidgade befogenheter som föreskrivs för barnskyddsaktörerna: risken är att tröskeln blir onödigt hög, men å andra sidan kan risken vara att anstaltsaktörerna inte använder de befogenheter som föreskrivits för dem.
- Risker som hänför sig till användningen av de utvidgade befogenheterna för barnskyddet framför allt utanför anstalten: barnets klientförhållande till barnskyddet avslöjas för utomstående, risker som hänför sig till de anställdas arbetarskydd, barnets säkerhet i situationer där maktmedel används (eventuell överdriven användning av befogenheterna).
- Personalens kompetens stärks inte.

Strävan är att påverka riskerna genom att stärka myndigheternas samarbete, stödja verkställandet och följa konsekvenserna.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Tabell 4. Förtydligande av förhållandet mellan praxis för fostran och begränsningarna enligt 11 kap.

Beskrivning av alternativet	Fördelar	Brister
Föreslagen modell: Gränsen mellan praxis för fostran och begränsningarna enligt 11 kap. förtydligas och ett större metodurval för att skydda barnet även i familjevård möjliggörs.	Kan svara bättre på barnets skyddsbehov utan att det är fråga om begränsande åtgärder. Den föreslagna regleringen ger fortfarande utrymme åt barnspecifika tolkningar. Bidrar positivt till att barnet inte nödvändigtvis behöver flytta till en barnskyddsanstalt i situationer där man kan svara på barnets behov genom att sätta gränser. I förslaget har barnets rättsskydd beaktats.	Gränsen mellan praxis för fostran och begränsningar som ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna försvinner inte helt. Den föreslagna regleringen ger fortfarande utrymme åt barnspecifika tolkningar. Även överdrifter är möjliga framför allt i anslutning till barnets fysiska integritet. Uppmärksamhet borde fästas framför alltid vid övervakningen av familjevården och familjevårdarna borde få stöd i fråga om praxis för fostran. I uppdragsavtalet för familjevårdare i uppdragsförhållande (10 § 1 mom. 6 punkten i familjevårdslagen) ska man komma överens om förberedelse, handledning och utbildning för familjevårdaren och hur dessa ska genomföras.
Alternativ 1: Förteckningar över tillåtna uppfostringsmetoder skulle tas in i lagstiftningen.	Förteckningen skulle kunna göras upp med beaktande av en betydande del av de nuvarande problemen i vardagen inom vården utom hemmet. Detta skulle undanröja åtminstone en del av de tolkningsproblem som hänför sig till saken. Detta skulle sannolikt minska de situationer där barnet i brist på ett begränsande metodurval måste flyttas från familjevård till anstaltsvård.	I förteckningen skulle man ändå inte kunna beakta alla situationer där praxis för fostran och dess förhållande till begränsningar måste bedömas. Förteckningen skulle sannolikt inte stå sig över tiden och lagstiftningen skulle sannolikt behöva uppdateras ofta. Detta skulle kunna äventyra det individuella bemötande av barnet.
Alternativ 2: De begränsande befogenheterna skulle utvidgas till familjevården i större utsträckning än vad som föreslagits.	Barn skulle inte behöva flyttas från familjevård till barnskyddsanstalter enbart på grund av bristande begränsande befogenheter.	Familjevårdarna vårdar barnen i privathem, där en så normal vardag som möjligt är central. Familjevårdarna är inte nödvändigtvis yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården till professionen. Det är avsevärt mera utmanande att

		övervaka familjevård än anstaltsvård. Det skulle inte vara ändamålsenligt att utvidga användningen av begränsande åtgärder till familjevårdarna med beaktande av målen för familjevården och sättet att genomföra den. Utvidgade begränsande befogenheter skulle sannolikt också innebära större arbetsbörda för den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter, eftersom socialarbetaren skulle vara den centrala beslutsfattaren.
--	--	---

Samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri

En betydande utmaning när det gäller den samordnade tjänster som ska ordnas inom barnskyddets vård utom hemmet ligger i att bygga upp samarbetet: i de flesta områden har det varit mycket svårt att få till stånd ett genuint operativt samarbete mellan barn- och ungdomspsykiatri och barnskyddsenheterna, trots att även den gällande lagstiftningen förpliktar till detta. Dessutom finns det stort utrymme för utveckling i samarbetet mellan välfärdsområdena. De samordnade enheterna berör en liten klientgrupp, och därför är samarbete på åtminstone samsamarbetsområdesnivå nödvändigt.

Tabell 5. Samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri.

Beskrivning av alternativet	Fördelar	Brister
Föreslagen modell: Samarbetsområdena styrs att avtala om inrättande av samordnade enheter, informativa bestämmelser om saken tas in i barnskyddslagen och hälso- och sjukvårdslagen. Samarbetsområdena behåller rätt att fastställa profilen närmare i enlighet med områdets behov. Med finansiering under projektmomentet uppmuntras och stöd inrättandet av enheter enligt barnombudsmannens förslag.	Lösningen ger områdena frihet att utveckla modellen med hänsyn till områdets behov och resurser. Åtgärder enligt förslaget i barnombudsmannens årsberättelse för 2023 uppmuntras genom ansökan om finansiering. Tjänsterna dygnet runt börjar inte omfattas av någon ny segmentering, strängt förpliktande reglering, som skulle gälla en mycket liten grupp av barn.	Lösningen medför inte någon ny, klart avgränsad serviceform. Det är möjligt att tjänsten fortfarande inte produceras explicit på grund av bristande reglering om tjänstens innehåll. Aktörerna i branschen har förväntningar på att psykiatrins stöd till barnskyddet ska förbättras avsevärt genom de samordnade enheterna. Detta rättas dock inte till enbart genom reglering.
Alternativ 2: Det skulle utfärdas en gemensam centraliseringsförordning för socialvården/social- och hälsovården eller alternativt skulle centraliseringsförordningen för den specialiserade sjukvården utökas med skyldighet att tillhandahålla	Mera förpliktandet än det föreslagna alternativet. Bemyndigande att utfärda förordning ingår redan i socialvårdslagen (33 a § 3 mom.).	Inom barnskyddet och psykiatri råder det varierande åsikter på fältet om vad som avses med samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri. Det behövs mera erfarenhet av hur enheterna fungerar och hur de borde profileras innan det utfärdas

mobila tjänster i den samordnade enheten inom barnskydd och psykiatri som arbetar i området.	Det är möjligt att ändra centraliseringsförordningen för den specialiserade sjukvården och tillfoga skyldigheten.	detaljerade och förpliktande bestämmelser om saken. Alternativet borde bedömas i framtiden. En centraliseringsförordning för att förplikta psykiatrin skulle skapa en ny uppgift och nya kostnader.
Alternativ 3: I barnskyddslagen skulle intas bestämmelser om den nya barnskyddstjänsten och åläggas skyldighet att ordna den. Eventuellt så att hälso- och sjukvården uttryckligen åläggs skyldighet att delta i produktionen av tjänsten. Målgruppen fastställs och avgränsas noggrant i enlighet med barnombudsmannens förslag.	Skulle var förpliktande för alla välfärdsområden och Helsingfors.	Skulle inte lösa det största problemet som gäller hur psykiatrin ska fås med i barnskyddsenheternas verksamhet. I den lokala tillämpningen skulle man sannolikt stöta på överraskande utmaningar och skillnader. Utan förpliktelse på samarbetsområdesnivå finns det en risk för att tjänsten riktas endast till barn som kommer från universitetssjukhus- välfärdsområdena. Kostnaderna skulle öka i och med förpliktelsen.
Alternativ 4: Det skulle föreskrivas om en social- och hälsovårdstjänst som ska produceras gemensamt och som skulle motsvara barnombudsmannens förslag.	Det finns redan bestämmelser om en tjänst av denna typ i kunduppgiftslagen. Det skulle handla om en administrativt och operativt gemensamt producerad social- och hälsovårdstjänst.	Det finns inga bestämmelser om innehållet i den gemensamt producerade tjänsten, utan det handlar om antingen social- eller hälso- och sjukvårdens tjänster. Psykiatrins begränsade resurser och deras ändamålsenliga allokering torde inte möjliggöra en ur barnskyddets synvinkel ”ideal modell” för alla välfärdsområden. Det långsammaste alternativet.

Barns frånvaro utan tillstånd för platserna för vård utom hemmet

Ett alternativ som borde beaktas är förslaget från den tväradministrativa beredningsgruppen om att eftersökningen och återförandet av barn på rymmen borde effektiviseras genom att inrätta eftersökningsteam som upprätthålls av en offentlig aktör. Ett sådant team skulle kunna inrättas under antingen socialvården eller polisförvaltningen. Teamet skulle ha omfattande befogenheter och regionala samarbetsnätverk. Detta skulle möjliggöra ett mera systematiskt tväradministrativt samarbete. Modellen skulle också kunna vara kostnadseffektiv, eftersom den skulle undanröja de problem med att eftersöka och återföra barn som beror på långa avstånd. Å andra sidan skulle modellen kunna minska viljan på platserna för vård utom hemmet att söka efter barn som är på rymmen.

Ett alternativ skulle också vara riksdagens justitieombudsmans åsikt att endast polisen borde ha föreskriven rätt att gripa barn som är på rymmen. Alternativet skulle sannolikt förutsätta en betydande resursökning för polisens förvaltningsområde. Modellen skulle utesluta barnskyddsaktörernas möjligheter att gripa barn och skulle kunna fördröja återförandet av barn, om polis inte finns att tillgå när barnet påträffas.

Ett alternativ för att effektivisera lokaliseringen av barn skulle vara att ändra bestämmelserna om lokalisering. Detta skulle förutsätta åtminstone lagberedningsresurser.

Rehabilitering på slutna institution

Ett alternativ skulle vara att föreskriva att tjänsten är tidsbegränsad, på samma sätt som särskild omsorg. Ett alternativ skulle också kunna vara en modell som genomförs i samarbete mellan Statens skolhem och Brottspåföljdsmyndigheten, eller en modell där Statens skolhem ställs under Brottspåföljdsmyndigheten. Mer omfattande samarbete mellan Brottspåföljdsmyndigheten och barnskyddsmyndigheterna skulle såväl principiellt och praktiskt innebära att brottspåföljdsmyndigheternas uppgifter utökas och förändras betydligt. Alternativet skulle inte sitta helt problemfritt i det nuvarande systemet, där barnskydds- och brottspåföljdssystemet i princip är separata och oberoende av varandra med undantag av fängelsets familjeavdelning. Brottspåföljdsmyndighetens primära uppgift är att verkställa brottspåföljder. Dessa alternativ skulle också vara för långsamma med avseende på dagens behov. Det skulle sannolikt också bli problematiskt att ordna undervisningen.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

Som ett led i beredningen utarbetade Institutet för hälsa och välfärd en forskningsbaserad översikt av praxis i de nordiska länder⁸⁴. Dessutom begärdes skriftligt beskrivningar av de nordiska länderna och senare också av Estland. Här granskas Sverige, Norge, Danmark och Island. Granskningen fokuserar framför allt på barnskyddssystemet och anstaltarnas begränsande praxis. I Estland finns en slutna barnskyddsanstalt, men Estland ställdes utanför granskningen.

Institutet för hälsa och välfärds forskningslitteraturoversikt visade att det finns knapphändig med egentlig forskning kring verkningfullheten av begränsande åtgärder och/eller slutna institutioner. I Sverige och Danmark har begränsande åtgärder och slutna institutioner undersökts i huvudsak med kvalitativa forskningsmetoder genom att utnyttja bland annat dokument samt intervjuer med barn som har placerats samt experter på socialt arbete och barnskyddsanstaltarnas experter. Denna beskrivande och erfarenhetsbaserade information ger en kritisk bild av enheternas verksamhet, enligt vilken de slutna enheternas kontrollbetonade vardag och barnens ringa delaktighet försämrar resultaten av rehabiliteringen. I Danmark pågår som bäst forskning kring delaktighet, men resultaten har ännu inte publicerats.

⁸⁴ Niemi, M. & Juuriala, E. (2024) Frihetsinskränkande åtgärder för minderåriga och slutna institutioner. Ett barnskyddsperspektiv på de nordiska länderna, (på finska, med sammandrag på svenska). Diskussionsunderlag 34/2024. Institutet för hälsa och välfärd. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-323-2>.

5.2.1 Sverige

I Sverige ansvarar kommunerna för ordnandet av socialtjänster och barnskydd. Den nya socialtjänstlagen trädde i kraft den 1 juli 2025 (Socialtjänstlag 2025:400, SoL). I Sverige kan ett barn placeras utom hemmet som ett inslag i socialtjänsten med stöd av socialtjänstlagen eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Placeringar med stöd av socialtjänstlagen ska göras i samförstånd med vårdnadshavarna och barn som fyllt 15 år. Ett barn kan placeras oberoende av samförstånd med stöd av LVU. En grund för placering enligt LVU kan vara brister i omsorgen (LVU 2 §) eller barnets eget beteende (LVU 3 §). Bakom de grunder som hänför sig till barnets eget beteende kan ligga missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Barnen kan placeras i familjehem, jourhem, stödboende, hem för vård eller boende, (HVB) eller i särskilda ungdomshem som lyder under Statens institutionsstyrelse (SiS). De sistnämnda inrättningarna är framför allt avsedda för barn som placerats enligt LVU 3 § och som behöver särskild övervakning.

Bestämmelserna om särskilda ungdomshem och begränsande åtgärder har reviderats i Sverige våren 2024 (Lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. SFS 2024:259), men regeringen utreder möjligheterna till ytterligare befogenheter. Även ändringsbehov och nödvändigheten av begränsande åtgärder som gäller säkerheten i hemmen för vård eller boende (HVB) granskas som bäst.⁸⁵ I HVB utarbetas hemliknande ordningsregler, som syftar till att skapa en trygg miljö för alla som vistas där. Föreståndaren vid HVB har i någon mån befogenhet att till exempel begränsa umgänget för barn som placerats med stöd av LVU, men detta kan inte gälla barnets föräldrar eller vårdnadshavare. Föreståndaren får också besluta att barn som har placerats vid HVB inte får inneha berusningsmedel oberoende av beslutet som gäller barnets placering.

Det finns 22 särskilda ungdomshem med cirka 700 klientplatser. De särskilda ungdomshemmen är indelade i tre säkerhetsklasser. SiS har getts vissa särskilda befogenheter, med stöd av vilka personalen vid de särskilda ungdomshemmen under vissa förutsättningar får använda tvångsmedel. Bestämmelser om dem ingår i LVU. Det kan handla om till exempel begränsningar av rörelsefriheten, begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och besök, kroppsvisitation, rumsvisitation och drogtester. I de särskilda ungdomshemmen kan det finnas låsbara enheter, där den unge kan vårdas med stöd av LVU 15 b § om det är nödvändigt med hänsyn till den unges eller andras säkerhet, eller för att förhindra att den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården under högst två månader i följd. SiS får besluta att de särskilda befogenheterna enligt LVU 16, 17 och 17 b–c § ska gälla för alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem. Enligt LVU 20 a § får tvångsmedel användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga, ska de användas.

I Sverige är åldern för straffrättsligt ansvar 15 år. Sektorsövergripande samarbete bedrivs i anslutning till brott som begås av minderåriga samt förebyggande och behandling av sådana brott. Barn som gjort sig skyldiga till allvarliga brott döms i regel till sluten ungdomsvård, som verkställs så att barnet placeras i enlighet med LSU-lagen (Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård) i de särskilda ungdomshem som upprätthålls av SiS under tiden för ett

⁸⁵ Kommittédirektiv. Stärkt trygghet och säkerhet för barn och unga i hem för vård eller boende. Dir. 2024:18.

<https://www.regeringen.se/contentassets/16f025ddb76041bd8c697da41b38489f/dir.-2024-18.pdf>

tidsbestämt straff. I LSU 13–18 c § föreskrivs om de åtgärder som kan riktas mot den dömd. Det handlar om bland annat begränsningar av rörelsefriheten, begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster, begränsningar av besök, kroppsvisitation, rumsvisitation och drogtestar.

I Sverige bereds som bäst inrättandet av ungdomsfängelser under brottspåföljdsområdet. Ungdomsfängelserna skulle ersätta de enheter i de särskilda ungdomshemmen som lyder under SiS, där brottspåföljder för barn som dömts till slutna ungdomsvård verkställs. Målet är att från och med juli 2026 ska 15-åriga barn och unga gärningsmän dömas till fängelse och straffet ska avtjänas på fängelsets ungdomsavdelningar. Målet är att minska risken för återfallsbrottlighet samt att skydda barn som gjort sig skyldiga till allvarliga brott och andra barn som vårdas i de särskilda ungdomshemmen.

I Sverige har HVB-personalen inga metoder att hindra ett barn från att avlägsna sig utan tillstånd, om barnet vårdas frivilligt med stöd av socialtjänstlagen. Om barnet har placerats i enlighet med LVU, får personalen vidta åtgärder för att hindra barnet från att avlägsna sig från anstalten. Barnet får ändå inte låsas in på anstalten. I LVU 43 § föreskrivs om situationer där polismyndigheten eller Kriminalvården på begäran ska lämna hjälp för att lokalisera och hitta någon som vårdas i ett särskilt ungdomshem och som avviker från hemmet. Beslutet om begäran om hjälp från polisen fattas beroende på situationen av socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten och i vissa situationer av SiS. SiS får begära hjälp, om barnet vårdas med stöd av LVU 3 §. Kriminalvården ska lämna hjälp i vissa situationer när det gäller en transport av någon som vårdas i ett särskilt ungdomshem. Begäran till polisen eller Kriminalvården får göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan de särskilda befogenheter som anges i polislagen för polisen eller i häkteslagen för Kriminalvården. Ett barn som avviker får vid behov flyttas från HVB till en slutna institution. Om barnet redan vårdas i ett särskilt ungdomshem kan man överväga att ändra behandlingsplanen samt den tekniska och fysiska säkerhetsnivån.

Samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri

I Sverige ansvarar kommunerna för socialvården och länen för hälso- och sjukvården. Kommunerna och länen är skyldiga att samarbeta för att ordna tjänster för barn som vårdas utom hemmet. Psykiatrisk sjukhusvård oberoende av viljan är möjlig för ett barn som vårdas utom hemmet om förutsättningarna är uppfyllda. Lagstiftningen känner inte samordnad vård och omsorg. Utvecklingsarbete pågår dock för att utveckla den psykiatriska vården för barn som har placerats och för att förankra den i HVB. En rapport om utvecklingsarbetet kommer 2025.

Den svenska Socialstyrelsen publicerade 2019 rapporten ”Vård för barn och unga i HVB utifrån deras samlande behov – Förutsättningar och former för integrerad och annan specialiserad vård”. Syftet med rapporten var att utreda förutsättningarna och sätten att genomföra integrerad hälso- och sjukvård, särskilt psykiatrisk vård för barn som har placerats, och att ge rekommendationer för ovannämnda utvecklingsarbete som pågår nu. Principerna är desamma som i Finland, dvs. hälso- och sjukvården är i princip frivillig. Det bör påpekas att vid arbete i integrerade tjänster är det viktigt att hela personalen vet vad som kan genomföras oberoende av viljan och vad som förutsätter barnets eller den ungas samtycke. I utvecklingsarbetet tog Sverige modell av Norge, där liknande utveckling hade påbörjats tidigare.

5.2.2 Norge

Norges nuvarande barnskyddslag (lov om barnevern 18.6.2021 nr. 97; barnevernsloven) trädde i kraft i början av 2023. Det är kommunernas uppgift att ordna barnskydd, men kommunerna kan också ingå ett interkommunalt samarbete. Barnskyddslagen innehåller heltäckande bestämmelser om barnskyddstjänster och andra barnskyddsåtgärder som baserar sig på frivillighet eller tvång.⁸⁶

I Norge ansvarar brottspåföljdsmyndigheten för verkställigheten av fängelsestraff för minderåriga och övervakar att brottspåföljdsvillkoren iakttas. Unga personer i åldern 15–17 år som dömts för allvarliga brott placeras i tre ungdomsfängelser (ungdomsenhet). Före utgången av 2025 kommer de att ha sammanlagt 21 bäddplatser.

Kapitel 6 i den norska barnskyddslagen innehåller bestämmelser om placeringsgrunder som hänför sig till barnets beteende. Barn kan placeras i barnskyddsanstalt genom beslut av den norska Barneverns- og helsenemnda. Beslut om placering kan fattas på grund av allvarliga beteendeproblem som tar sig uttryck i allvarliga eller upprepade brott, fortsatt allvarlig användning av berusningsmedel eller något annat normlöst beteende. Beslut om placering kan även, på samma villkor, fattas av kommunens barnskydd med vårdnadshavarens samtycke eller, om barnet har fyllt 15 år, med barnets eget samtycke. I barnskyddsanstalten får barnet besluta om sina personliga angelägenheter, röra sig fritt i anstalten och på dess område, ha kontakt med andra och ta emot besökare. Dessa rättigheter kan begränsas i anstalten, om det är nödvändigt för vården av barnet och med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå, eller om det är nödvändigt med tanke på den allmänna tryggheten och trivseln för alla i anstalten. I Norge finns det inga slutna barnskyddsanstalter.

I kapitel 10 i den norska barnskyddslagen föreskrivs det om begränsande metoder i barnskyddsanstalten. I och med de lagändringar som träder i kraft vid ingången av 2026 kan anstalten på motsvarande sätt som föräldrarna sätta gränser för barnets rörelsefrihet, besök, användning av elektroniska kommunikationsmedel och internet. Anstalterna är skyldiga att arbeta systematiskt för att förebygga tvång och andra ingrepp i barns personliga integritet. Anstalten har dock möjlighet att använda milda former av fysisk makt för att kortvarigt hålla fast eller leda barnet, om det är nödvändigt för att ge barnet behövlig vård eller med tanke på den allmänna säkerheten och trivseln för alla i anstalten. Det är inte tillåtet att tvångsmedicinera, isolera, använda mekaniska tvångsmedel eller annat psykiskt eller fysiskt tvång eller makt för att straffa barn eller för att ge barnet vård eller omsorg annat än i enlighet med 10 kap. 3 och 7 § i lagen. Vid nödvärn eller i en nödsituation, dvs. när det råder akut fara för skada på liv, hälsa eller egendom får anstalten, om det är absolut nödvändigt, använda maktmedel i enlighet med de grunder som anges i strafflagen (Lov om straff). Om det är absolut nödvändigt att isolera barnet, ska minst en av personalen vara närvarande i rummet eller i ett grannrum med olåst dörr. Beslut om isolering fattas av anstaltens föreståndare eller av en person som föreståndaren gett fullmakt.

⁸⁶ Huhtanen, R. (2024) Systemet för beslutsfattande och ändringssökande gällande omhändertagande och brådska placering av barn. Rättslig bedömning. Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2025:2. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet (på finska, med presentationsblad på svenska), 29.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/166058/STM_2025_2_rap.pdf?sequence=1&iAllowed=y.

Barnet får kroppsvisiteras och barnets rum undersökas, om det finns grundad anledning att misstänka att barnet innehar stöldgods, farliga föremål, berusningsmedel eller andra skadliga ämnen eller redskap för deras användning, och undersökningen är nödvändig för att säkerställa barnets vård och omsorg eller med tanke på den allmänna säkerheten och trivseln för alla i anstalten. Paket och brev som kommer till barnet får undersökas på samma villkor. Beslut om undersökning fattas av anstaltens föreståndare eller av en person som föreståndaren gett fullmakt. Ämnen och föremål enligt 10 kap. 8 § som hittas ska omhändertas av anstalten.

För att utreda om barnet använder berusningsmedel får med barnets samtycke tas prover, om det är nödvändigt för att säkerställa barnets vård och omsorg. När det gäller barn under 15 år måste också barnets vårdnadshavare eller barnskyddsmyndigheten ge samtycke. Om beslut om placeringen har fattats av Barneverns- og helsenemnda kan nämnden i sitt beslut föreskriva att institutionen har rätt att kräva att barnet lämnar drogprov. För ett barn som har placerats på grund av sitt beteende får rörelsefriheten, användningen av elektroniska kommunikationsmedel och besök begränsas i barnskyddsanstalten utöver den gränssättning som hör till fostran, om det är nödvändigt med tanke på ändamålet med placeringen. Barnets rätt att röra sig fritt inom och utanför anstalten kan begränsas. Barnet kan nekas att lämna anstalten, och dörren till anstalten kan hållas låst för barnet. Det kan också beslutas att utanför anstalten får barnet röra sig endast tillsammans med någon som tillhör personalen. Barnets rätt att ta emot besök kan begränsas eller så kan besök förbjudas. Barnets användning av elektroniska kommunikationsmedel kan begränsas, och om barnet inte rättar sig efter begränsningarna, kan anstalten omhänderta utrustningen. Begränsning av användningen eller beslag av elektroniska kommunikationsmedel får pågå högst fyra veckor efter det att barnet kom till anstalten, och därefter högst 14 dagar i sänder. Barnets rörelsefrihet och besök får begränsas högst 14 dagar i sänder.

Att minderåriga avviker från barnskyddsanstalterna utan tillstånd eller låter bli att meddela var de befinner sig är ett tämligen vanligt fenomen. Trots att antalet barn som kommer för att vårdas på anstalt har minskat överlag, förefaller antalet fall av frånvaro utan tillstånd öka. Ett barn som avviker från anstalten utan tillstånd har vanligtvis fler motsvarande fall bakom sig. I Norge har man utvecklat anvisningar för dylika situationer som ska hjälpa barnskyddet, anstaltsvården och polisen.

Samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri

I Norge har samarbetet mellan barnskyddet och hälso- och sjukvården förbättrats genom utvecklingsarbete. Det har beslutats att varje institution ska vara knuten till ett mobilt hälsoteam förankrat i specialistvården. Hälsoteamen ska bidra med handledning till personalen och hälsohjälp till ungdomarna på institutionen.

5.2.3 Danmark

I Danmark är kommunerna skyldiga att ordna barnskydd. Bestämmelser om barn som vårdas utom hemmet ingår i barnlagen som trädde i kraft den 1 januari 2024 (Barnets lov, LBK nr 83 af 25/01/2024). Genom kommunfullmäktiges beslut kan ett barn placeras utom hemmet, om vårdnadshavarna och ett barn som fyllt 15 år ger sitt samtycke och om barnets behov av särskilt stöd kräver det. Ett barn kan placeras genom beslut av barn- och ungdomsnämnden, om det finns uppenbar risk för att barnets utveckling eller hälsa äventyras på grund av bristande omsorg eller illabehandling eller på grund av barnets rusmedelsproblem, brottsliga beteende eller andra allvarliga beteendemässiga eller sociala svårigheter, och det finns grundad anledning att anta att situationen inte kan lösas medan barnet bor hemma. Som platser för vård utom hemmet fungerar

bland annat familjehem med olika färdighetsnivåer och barnskyddsanstalter, som kan vara slutna på olika nivåer eller där det kan finnas slutna avdelningar på olika nivåer.

Genom de reformer av ungdomsrättssystemet som genomfördes 2019 försökte man påskynda och effektivisera reaktionen på brott som begås av minderåriga. Då integrerades rätts- och brottspåföljdssystemet i högre grad med socialvården, och åtgärderna utsträcktes också till 10–14-åringar. Numera behandlas brott som begåtts av barn under 15 år i domstolsliknande sammansättningar. Den nämnd (Ungdomskriminalitetsnævnet) som tillsatts genom lagen om bekämpning av ungdomskriminalitet (Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet) har befogenheter att fastställa ett särskilt åtgärdsprogram för personer i åldern 15–17 år som dömts till fängelsestraff eller personer i åldern 10–14 år som misstänks för ett allvarligt brott. Programmet kan innehålla bland annat familjeterapi eller stöd för hemmet. Nämnden kan också besluta att barnet ska placeras utom hemmet, den som är 12–17 år också i en sluten institution eller ett hem. Kommunen beslutar om den exakta platsen.

I Danmark styrs merparten av de 15–17-åringar som gjort sig skyldiga till brott till barnskyddsanstalter. De barn inom barnskyddet som avtjänar fängelsestraff bor i slutna institutioner, varav sju administreras av regionförvaltningsmyndigheten och en av Köpenhamns stad. Barnen har egna rum, möjlighet att gå i skola samt kognitiva program som tar tag i rusmedelsproblem och våldsbeteende. De slutna barnskyddsanstalterna är låsta, har kameraövervakning och är inhägnade. Utöver socialmyndigheterna är brottspåföljdsmyndigheten skyldig att övervaka och bedöma genomförandet av placeringen och besluta om vardagliga funktioner, såsom tillstånd att avlägsna sig. I samband med regelbrott bedömer man om barnet kan fortsätta att bo i barnskyddsanstalten eller ska han eller hon flyttas till fängelse.

I Danmark finns också delvis slutna barnskyddsanstalter, där en del av avdelningarna är slutna och en del öppna. Ett barn får fasthållas eller ledas till ett annat rum med fysisk makt, om barnet uppför sig på ett sätt som är till fara för barnets själv eller andra som befinner sig på platsen. I slutna institutioner och på slutna avdelningar får ett barn också fasthållas med fysisk kraft om barnet bryter mot husets regler, och om användning av maktmedel är nödvändigt för att få barnet att upphöra med detta. (Lov om voksenansvar for anbragte børn og unge 9 §) I delvis slutna institutioner och delvis slutna avdelningar får barnets möjligheter att röra sig utanför anstalten begränsas genom kommunfullmäktiges beslut så att dörrar och fönster låses, om det är av avgörande betydelse för barnets socialpedagogiska vård att förhindra rymning och om en rymning kan äventyra barnets hälsa eller utveckling. Kommunstyrelsen ger anvisningar om hur inlåsningen ska genomföras och begränsningen genomförs av anstaltens föreståndare eller en person som denne gett fullmakt. Inlåsningen får pågå högst 5 dagar utan avbrott och får sammanlagt inte överstiga 30 dagar under ett år.

5.2.4 Island

I Island ansvarar kommunerna för barnskyddet. Enligt barnskyddslag nr 80/2002 kan barn placeras med samtycke från föräldrarna och ett barn som fyllt 15 år eller mot deras vilja.

Familjevård tillhandahålls som en tillfällig (från 3 månader till 2 år) eller permanent lösning. Målet för permanenta placeringar är att familjehemsföräldrarna får en bestående relation till barnet och att barnets lagliga hemort blir hos familjehemsföräldrarna. I familjevård får de grundläggande fri- och rättigheterna inte begränsas, utan endast anstalter har tillstånd att begränsa dem. Barnskyddsanstalternas målgrupp är i första hand tonåringar som har flera riskbeteenderelaterade faktorer i bakgrunden, såsom rusmedels- och våldsbeteende. Barnskyddsanstalterna är öppna anstalter med undantag av den mottagningsenhet som finns i

anslutning till Stuðlar. Stuðlar tillhandahåller bedömning och terapeutisk vård för alla kön. Mottagningsenheten finns för brådskande placeringar till följd av våld, användning av narkotika eller annat allvarligt riskbeteende, och de pågår högst 14 dygn. Lækjarbakki tillhandahåller ungefär sex månader lång terapeutisk vård för pojkar och Bjargey för flickor och intergender. I den anstaltsenhet som finns i anslutning till Stuðlar tillhandahålls anstaltsvård för sådana som inte kan återvända hem och för vilka familjevård inte är ett alternativ.

Enligt 82 § i den isländska barnskyddslagen ska strävan i all anstaltsverksamhet vara att säkerställa barnets rätt till privatliv, rätt att besluta om sina personliga angelägenheter och rätt att ha kontakt med andra människor på det sätt som passar bäst med tanke på barnets ålder och utvecklingsnivå, och när det är förenligt med målen för anstaltsplaceringen samt målen att sörja för verksamheten samt barnets och andra personers välfärd och säkerhet. Barnet får röra sig fritt på anstaltsens område och utanför det med de begränsningar som är nödvändiga för att säkerställa barnets och andra personernas säkerhet och välfärd. Barn som får terapeutisk anstaltsvård kan förbjudas att lämna anstaltsområdet inom rimliga gränser och enligt behov för att uppnå målen för placeringen. Ett barn får inte a) påföras kroppsligt eller psykiskt straff, b) utsättas för tvångsmedel eller allvarliga disciplinära metoder, om det inte anses nödvändigt för att uppnå lagliga mål, skydda det berörda barnets eller andra barns liv, hälsa och utvecklingsnivå eller personalens liv eller hälsa eller egendom, och c) barnets brevväxling, kommunikation via dator och telefon får inte följas, om det inte är nödvändigt med beaktande av bland annat ändamålet med placeringen. Ministeriet utfärdar föreskrifter om a) verkställande av bestämmelserna i 3 mom., inbegripet tvångsmedel och förfaranden för att tillämpa dem, vilkas syfte är att förhindra att alkohol, narkotika och andra farliga ämnen hämtas till hemmet, och b) förvaring av barnets personliga pengar och egendom. Privata aktörer, som driver ett hem eller en anstalt med stöd av ett serviceavtal, kan ges tillstånd att besluta om begränsning av rättigheterna enligt denna artikel och om användning av maktmedel. I ministeriets föreskrifter ska också nämnas att barnet och barnets föräldrar har rätt att överklaga ett beslut som gäller begränsning av rättigheterna och tvångsmedel.

Personalen iakttar de anvisningar om barnets rättigheter och användning av tvångsmedel i barnskyddsanstalter som meddelades 1999.⁸⁷ Anvisningarna gäller bland annat möjligheterna att begränsa kontakter och besök samt ingripande i farligt beteende, fysiskt fasthållande, isolering, kroppsvisitation och till exempel drogtest.

I Island är åldersgränsen för straffrättsligt ansvar 15 år. Om barn som är yngre än så gör sig skyldiga till brott, tillämpas i första hand barnskyddslagen på dem. När det gäller barn i åldern 15–17 år som gjort sig skyldiga till brott behandlar straffrättssystemet ärendena tillsammans med barnskyddssystemet. Ett barn som påförts en brottspåföljd placeras i barnskyddsanstalt, om inte fängelse bedöms vara en lösning som är förenlig med barnets bästa.

I Island är avvikelser från anstalten utan tillstånd inte något stort problem, men ibland rymmer barn från anstalterna. Det finns anvisningar för dessa situationer. Anstalterna underrättar barnskyddet och föräldrarna om olovlig frånvaro. Polisen underrättas om alla allvarliga avvikelser utan tillstånd från anstalterna. Barnen hittas nästan alltid inom 24 timmar eller strax därefter. Polisen kan återföra barnet till anstalten, men i allmänhet beslutar barnskyddet och anstalten om åtgärder ska vidtas för att anlita polismakt och tvångsmedel användas för att återföra barnet. Om en klient som avlägsnat sig från anstalten utan tillstånd tros befinna sig i

⁸⁷ Rules on children's rights and the use of coercion in residential care under supervision of the National Agency for Children and Families.

akut och omedelbar fara (till exempel på grund av väderförhållanden), kan anstaltens föreståndare ge personalen fullmakt att eftersöka och hämta barnet och återföra barnet oberoende av barnets vilja. Därefter ska minst två i personalen observera barnet och saken ska också anmälas till polisen. Om barnet är narkotikapåverkat eller har avvänjningssymtom när han eller hon återvänder till anstalten, placeras barnet i Stuölar-mottagningsenheten innan han eller hon återvänder till sin plats för vård utom hemmet. Om ett barn som gjort sig skyldig till brott och som har ålagts att stanna i anstalten, avlägsnar sig utan tillstånd, ska brottspåföljdsmyndigheten underrättas (the regulation on sentences for liable children, no. 533/2015). Brottspåföljdsmyndigheten tar kontakt med polisen och utfärdar en häktningsorder som gäller barnet. Polisen ska återföra barnet till anstalten.

6 Remissvar

6.1 Inledning

Utkastet till regeringsproposition var ute på remiss under tiden 13 maj–16 juli 2025. Utlåtanden begärdes av sammanlagt 109 remissinstanser, och dessutom kunde alla intresserade ge ett utlåtande via tjänsten Utlåtande.fi. Det kom in sammanlagt 99 yttranden. Av remissinstanserna företrädde 20 välfärdsområden (välfärdsområdena och Hyvil Ab), 2 kommuner och samkommuner (Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna KT och Finlands Kommunförbund rf), 19 statliga myndigheter (inkl. Statens skolhem, barnombudsmannen, regionförvaltningsverken, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, riksdagens justitieombudsman, justitiekanslern i statsrådet, domstolarna, ministerierna och underlydande inrättningar), 30 organisationer, 13 företag och 13 andra remissinstanser, som omfattande bland annat Ålands landskapsregering, Tammerfors universitet, Nylands kompetenscenter inom det sociala området Socca och Universitetsnätverket för socialarbetarutbildningar i Finland SOSNET.

6.2 Barnets rätt till en balanserad utveckling och särskilt skydd samt fostrande gränssättning

Remissvar

Av dem som besvarade flervalsfrågan bedömde (n=56) att propositionen åtminstone i huvudsak överensstämmer med syftet att stärka rätten till särskilt skydd för barn som placerats utom hemmet. En del tog inte ställning (n=8) eller så var inställningen negativ (n=5).

Majoriteten av remissinstanserna understödde syftet att förtydliga praxis för fostran (4 a–c §) och begränsningarna enligt 11 kap., men en stor del ansåg att ytterligare preciseringar är nödvändiga. En del ansåg ändå att förslaget förtydligar eller eventuellt förtydligar nuläget (t.ex. Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, justitiekanslern i statsrådet). Enligt vissa kan förslaget möjliggöra starkare fokus på begränsningar. För att minska denna risk föreslogs bland annat att särskilt skydd skulle förklaras mer ingående. Exempelvis Riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården ETENÉ erkände att gränser kan vara inte bara nödvändiga med tanke på barnets säkerhet, utan också önskvärda med tanke på barnets utveckling och rehabilitering. Regleringen måste dock vara tillräckligt noggrant avgränsad, proportionerlig och förutsägbar, något som en betydande del av remissinstanserna önskade att skulle beaktas i den fortsatta beredningen. En betydande del ansåg att begreppet fostrande gränssättning är oklart och önskade att de skulle definieras närmare i förhållande till begränsningarna enligt 11 kap. Justitieministeriet ansåg att förslaget är konstgjort, eftersom den föreslagna praxisen ingriper de facto i de grundläggande fri- och rättigheterna och gränsdragningen är inte klar. Också enligt riksdagens justitieombudsman förtydligar till exempel inte ändringen av terminologin från omhändertagande till fråntagande tillräckligt

skillnaden mellan begränsande åtgärder och fostrande metoder. Behovet av att ytterligare precisera syftet, längden och intensiteten när skillnad görs mellan fostrande metoder och begränsningar som ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna påpekades. Riksdagens justitieombudsman konstaterade att det kan anses som mycket sannolikt att ett allmänt omnämnande utan åldersgräns av möjligheter att ingripa i den fysiska integriteten kan ge den som sköter barnet en sådan uppfattning att rätten att ingripa är någonting mer och större än under normala förhållanden när barnet bor tillsammans med sina föräldrar.

Flera remissinstanser (inkl. justitieministeriet) hänvisade till grundlagsutskottets tidigare tolkningspraxis (GrUU 64/2018 rd) och konstaterade att förslaget inte motsvarar riksdagens tidigare uttalande utan gränsen mellan fostrande metoder och begränsningar enligt 11 kap. är fortfarande otydlig.

I flera utlåtanden nämndes eventuella svårigheter att tillämpa de föreslagna bestämmelserna inom familjevården, framför allt med avseende på familjevårdarnas kompetens, övervakningen av familjevården och tillgodoseendet av barnets rättigheter. Enligt en del åsikter skulle förslagen kunna bidra positivt till ökad familjevård. Framför allt inom familjevården efterlystes tydligare beslutsförfarande (inkl. flera välfärdsområden, regionförvaltningsverket, Förbundet för Familjevård i Finland rd). Man föreslog att det borde övervägas huruvida den ansvariga arbetstagaren för familjevårdaren enligt 15 § i familjevårdslagen skulle kunna vara den som fattar beslut enligt 4 c § inom familjevården. Riksdagens justitieombudsman betraktade det som problematiskt att befogenheterna på det sätt som nämns i propositionsutkastet skulle utökas när den primära övervakningen har konstaterats vara otillräcklig. Enligt justitieombudsmannens åsikt skulle dock förhandsöverenskommelse i fråga om alla barn som placeras i familjevård kunna förebygga godtycklig behandling och främja föregripande övervakning genom att socialarbetaren och familjen i samband med placeringen diskuterar principerna för fostran samt regler och praxis för fostran. Riksdagens justitieombudsman konstaterade att för familjevårdaren är fråntagande en ny offentlig förvaltningsuppgift som borde bedömas med avseende på 124 § i grundlagen. Å andra sidan påpekades det att förslagen inte stödjer normal och hemliknande vård utom hemmet inom familjevården, om bestämmelserna förutsätter att familjevårdaren gör anteckningar, att hörande av barnet antecknas och annat administrativt arbete. Vikten av förtydligande togs upp i fråga om situationer där familjevårdaren och socialarbetaren eller vårdnadshavaren är av olika åsikt om till exempel fråntagande av ämnen eller föremål.

I flera utlåtanden ansågs att framför allt förhållandet mellan förslaget till 4 b § och 65 § är oklart och svårtolkat (t.ex. riksdagens justitieombudsman). Som oklara betraktades situationer där barnet motsätter sig en fostrande gränssättning eller fråntagande av ämnen eller föremål. Man efterlyste konkreta och tydliga exempel i motiveringen. Dessutom föreslogs att bland annat barnets funktionsförmåga skulle tillfogas i 4 a § (Autism i Finland rf) och att obligatorisk certifierad personsäkerhetsutbildning för personalen skulle tas in i lagen för att undvika eventuell excess i samband med användningen av maktmedel (Familiar Oy). I flera utlåtanden påpekades också vikten av att beakta personalens rättsskydd.

Riksdagens justitieombudsman funderade om hänvisningen till 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § är ändamålsenlig och nödvändig.

Institutet för hälsa och välfärd understödde inte skyldigheten att frånta barnet penningtillgångar, betalningsmedel och annat motsvarande och föreslog att det skulle tillfogas i bestämmelsen att barnet ska få behålla dispositionsmedel enligt 55 § i barnskyddslagen för personligt bruk. Exempelvis skyldigheten att frånta barnet tobaksprodukter delade åsikterna. I flera utlåtanden nämndes förslagets positiva och negativa konsekvenser. Enligt regionförvaltningsverken har

proportionalitetsprincipen inte vägts när det gäller fråntagande av ämnen och föremål. Enligt regionförvaltningsverkens ansvarsområde för arbetarskydd kan sättandet av gränser öka risken för våld i arbetet.

Inrikesministeriet och Polisstyrelsen föreslår att begreppet ”allmän ordning” ändras i 4 a och 4 b §, så att det inte blandas ihop med de etablerade begreppen i polislagen (872/2011) eller ordningslagen (612/2003). Inrikesministeriet föreslog att det vore bra att i motiveringen till 4 c § förtydliga tröskeln för nödvändighet i 1 mom. så att synpunkter som gäller barnets vård och fostran beaktas även i avvägningen av de grundläggande fri- och rättigheterna. En beskrivning av den tidsmässiga dimensionen skulle också förtydliga tillämpningen.

Fortsatt beredning

På grund av remissvaren har 4 a § omstrukturerats och hänvisningen till 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § strukits. I anslutning till klientplanen har diskussionen om regler och praxis för fostran ändrats i en mer förpliktande form. Dessutom har formuleringen ”som tillämpas för att vård utom hemmet ska kunna ordnas” strukits för att förtydliga att bestämmelsen gäller också dem som placeras som en stödåtgärd inom öppenvården.

Begreppet fostrande gränssättning har strukits i rubriken för och 5 mom. i 4 b §. Till 1 mom. har fogats en anställd vid ett professionellt familjehem och anstalten har preciserats till barnskyddsanstalten. 2 mom. har preciserats när det gäller skada på egendom och till 3 mom. har fråntagande av ägodelar tillfogats. 4 mom. har ändrats så att det blir möjligt att frånta även anordningar och andra redskap som kan användas för kommunikation så att barnets utveckling och välfärd äventyras. Ordet ”allmän” har strukits i samband med ordningen på platsen för vård utom hemmet i 2 och 3 mom. Till 5 mom. har fogats någon annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården, som kan underrättas om fråntagande av ämnen och föremål. Ett motsvarande tillägg har gjorts till 4 c § 2 mom.

Dessutom har motiveringen till 4 a–4 c § preciserats till exempel i fråga om ingrepp i den fysiska integriteten, regleringen i 65 § samt förhållandet mellan situationer där det handlar om nödvärn och nödtillstånd. Motiveringen har utökats med konkretiserande exempel och någon annan behörig myndighet i välfärdsområdet har definierats. Dessutom nämns behovet av tilläggsutbildning och stöd för verkställandet i samband med motiveringen av alla paragrafer.

6.3 Ordnande och verkställighet av rehabilitering på slutna institution, innehållet i rehabiliteringen, beslutsfattande om rehabiliteringen, personalen inom rehabiliteringen samt säkerhetskontroll i samband med tjänsten

Remissvar

En betydande del av remissinstanserna ansåg att förutsättningen för placering för rehabilitering på slutna institution, dvs. att barnet begår ”andra brottsliga gärningar” bör preciseras. Andra brottsliga gärningar tillåter för mycket tolkning beträffande vilka barn som kan placeras i den slutna tjänsten (bl.a. justitiekanslern i statsrådet och Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården). Den inexakta definitionen ansågs äventyra barnens rättskydd. Inrikesministeriet ansåg att andra brottsliga gärningar borde preciseras åtminstone i motiveringen. Vanda och Kervo välfärdsområde föreslog att ”andra brottsliga gärningar” borde ändras till formen ”eller upprepade gånger begår andra allvarliga brottsliga gärningar”. Socialarbetarförbundet rf föreslog att beteende hos barnet som möjliggör placering skulle definieras så att barn som använder våld eller på något annat sätt genom sitt beteende allvarligt

äventyrar sin egen och andra hälsa och säkerhet på ett särskilt allvarligt sätt kan placeras för rehabilitering på sluten institution.

I remissvaren uppmärksammades i stor utsträckning att ett beslut om placering för rehabilitering på sluten institution som gäller tills vidare tillsammans de särskilda begränsande åtgärder enligt 71 § som vidtas under placeringen utgör ett rättsskyddsproblem. I utlåtandena (bl.a. justitiekanslern i statsrådet, riksdagens justitieombudsman, barnombudsmannen, regionförvaltningsverken, Institutet för hälsa och välfärd, Mannerheims Barnskyddsförbund, Humana Oy, Socca) föreslogs att placeringsbeslutet ska vara tidsbestämt. Som varaktighet för placeringen föreslog Institutet för hälsa och välfärd ett år. Justitiekanslern i statsrådet ansåg att en tidsbestämd placering borde förutsätta, om det bedöms nödvändigt att förlänga placeringen, ett nytt motiverat och överklagbart beslut, som skulle göra det möjligt att föra ärendet även till förvaltningsdomstolen för prövning. På så vis skulle ett tidsbestämt beslut trygga såväl barnets som föräldrarnas och vårdnadshavarnas rättsskydd bättre. I flera utlåtanden ansågs att tidsbestämda beslut, som kan överklagas, bör meddelas om begränsningar. Enligt SOS Barnbyar borde bedömningen av behovet av särskilda begränsningar basera sig på faktiska bevis och genomföras så att det fattas tidsbestämda beslut om särskilda begränsningar för fyra månader, varvid behovet av och förutsättningarna för att förlänga en enskild begränsning alltid bedöms separat. Regionförvaltningsverken ansåg likaså att ett barn de facto inte kan lära sig att agera utan begränsningar under rehabiliteringen på sluten institution och rehabiliteringen kan sålunda vara skenbar. Institutet för hälsa och välfärd ansåg att sättet att lätta upp begränsningarna är oklart. I flera utlåtanden framfördes också att översyn av klientplanen inte i sig ansågs tillräckligt med tanke på barnets rättsskydd, om det inte fattas några beslut om begränsningar. Barnombudsmannens ansåg att med tanke på rättsskyddet är det viktigt att i propositionen ta upp hur begränsningar under rehabiliteringen på sluten institution påförs och upphävs, och hur barnet eller vårdnadshavaren kan ansöka om ändring i beslut om begränsningar eller upphävande av placeringen under placeringen. Hyvil Ab funderade om det alltid finns tillräckligt med information om begränsningar tillgänglig när beslutet om placering fattas.

Det ansågs viktigt att klientplanen ses över med fyra månaders mellanrum. Å andra sidan ansåg Helsingfors stad att översynen borde ske med minst tre månaders mellanrum på grund av att enheten kraftigt begränsar de grundläggande fri- och rättigheterna. Birkalands välfärdsområde ansåg åter att det räcker om klientplanen uppdateras vid behov när barnets situation kräver det, eftersom den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ändå har större behov av och skyldighet att arbeta aktivt med barnet och barnets nätverk till följd av de begränsningar som riktas mot barnet och barnets behov av särskilt skydd. Översyn av klientplanen i sig ansågs inte tillräckligt med tanke på barnets rättsskydd, om det inte fattas några beslut om begränsningar.

En del remissinstanser ansåg att förhållandet mellan rehabiliteringen på sluten institution och straffrättssystemet är oklar. Begränsningarna under placeringen, såsom begränsning av barnets rörelsefrihet och frångående av kommunikationsanordningar under hela placeringen, konstaterades fördunkla gränsen mellan barnskyddet och straffsystemet (Humana Oy, Mellersta Finlands välfärdsområde, barnombudsmannen). Inrikesministeriet påpekade att det inte framgår av utkastet hur barnskydds- och straffprocessen samordnas när någon som är under 15 år har begått en (allvarliga) brottslig gärning.

Centralförbundet för barnskydd ansåg att det är viktigt att säkerställa att åldersfördelningen hos de barn som placeras i tjänsten och de utvecklingsfaser som barnen befinner sig i identifieras när tjänsten produceras. Bland annat ETENE ansåg att det inte förenligt med barnets bästa att barn som är under 12 år placeras i den slutna tjänsten och man under den fortsatta beredningen borde överväga att införa en åldersgräns eller någon annan skyddsmekanism för att trygga

barnets rättigheter och utveckling. Även flera andra remissinstanser ansåg att det inte är motiverat att placera barn som är under 12 år för rehabilitering på sluten institution med tanke på barnets rättigheter. Avsaknaden av åldersgräns för rehabiliteringen på sluten institution skulle stå i konflikt med lagstiftarens bedömning i fråga om åldersgränsen för särskild omsorg (Institutet för hälsa och välfärd, Statens skolhem, Vanda och Kervo välfärdsområde, MIELI rf). SOS Barnbyar hänvisade i sitt utlåtande till de kritiska bedömningarna i fråga om placeringen av barn under 12 år i en period av särskild omsorg i RP 225/2007 rd, 35–36. Institutet för hälsa och välfärd påpekade att den föreslagna regleringen gör det möjligt att placera den som är under 12 år för rehabilitering på sluten institution bara därför att han eller hon är för ung för en period av särskild omsorg.

Fortsatt beredning

På grund av remissvaren preciserades förutsättningarna för att placera ett barn för rehabilitering på sluten institution och strävan var att definiera dem noggrannare i 49 a § 1–2 mom. Paragrafens 1 mom. ändrades så det betonas konsekvenserna av barnets brottsliga gärningar. I bestämmelsen avgränsas inte placeringsgrunden enligt ett enskilt slag eller en enskild typ av brott. Uppmärksamhet ska i första hand fästas vid konsekvenserna, som måste vara allvarliga. Konsekvenserna av barnets våldsamma beteende och brottsliga gärningar bör alltid komma till uttryck som att barnets egen eller andra personers säkerhet allvarligt äventyras, för att barnet ska kunna placeras för rehabilitering på sluten institution. Syftet med placeringen är således barnets omedelbara behov av skydd mot sitt eget beteende, som allvarligt äventyrar egen och andra säkerhet, och genom placeringen ordnas dessutom de rehabiliterande tjänster och det långsiktigt stöd som barnet behöver. Beteendet som orsakar allvarlig fara ska dock ha samband med barnets brottsliga gärningar, som är våldsamt beteende och andra brottsliga gärningar.

Under den fortsatta placeringen preciserades placeringens varaktighet så att när beslut fattas om en placering ska barnskyddslagens gällande bestämmelser iakttas i fråga om varaktigheten. I enlighet med dem fortgår en brådsnande placering på det sätt som föreskrivs i 38 § samt i 47 § 1 mom. om omhändertagandets varaktighet, dvs. tills vidare. Placeringsens varaktighet påverkas dock av att den ska avslutas när det inte längre finns i 49 a § avsedda förutsättningar för placeringen, trots att barnets behov av vård utom hemmet inte har upphört i övrigt.

På grund av responsen i remissvaren föreslogs att varaktigheten av de särskilda begränsningar enligt 71 § som placeringen förutsätter skulle begränsas till ett år. Det föreslogs att beslut om begränsningar skulle fattas i samband med placeringsbeslutet så att det fattas ett separat överklagbart beslut om begränsningarna. Det föreskrevs att behov av att sätta gränser för barnet genom särskilda begränsningar och beslut om begränsningarna ska utgöra förutsättningar för att placera barn för rehabilitering på sluten institution. Det föreskrevs inte att nya beslut ska fattas om särskilda begränsningar, eftersom begränsningarnas innehåll och omfattning justeras och preciseras medan begränsningarna varar i klientplanen med minst fyra månaders mellanrum på det sätt som anges i 49 e § 2 mom.

På grund av responsen föreslogs att åldersgränsen för barn som placeras för rehabilitering på sluten institution ska vara 12 år. Samtidigt föreslogs ändå möjlighet att placera även barn under 12 år för rehabilitering på sluten institution, om det finns särskilda skäl till det. Enligt uppskattningar skulle det vara sällsynt att barn under 12 år placeras för rehabilitering på sluten institution. Det uppskattas att en betydande del av de barn i denna ålder som uppfyller kriterierna enligt 49 a § har svåra våldsproblem och problem med att hantera ilska, som har kopplingar till psykiska störningar eller särskilt svårkontrollerat självdestruktivt beteende, som förutsätter att de ordnas vård som ordnas i till exempel EVA- eller NEVA-enheten. Det kan ändå inte

uteslutas att det bakom allvarligt brottsligt beteende som utgör en säkerhetsrisk för barnet själv och andra kan finnas även andra orsaker än sådana som har att göra med det ovannämnda vårdbehovet. I dessa situationer bör barnet kunna placeras för rehabilitering på sluten institution, om grunderna är förenliga med 49 a § och placeringen bedöms vara förenlig med barnets bästa. Även när det gäller dessa barn utgör tjänsten en sista utväg för att hjälpa barnet.

På grund av responsen i remissvaren ströks förslagen om säkerhetskontroll i propositionen.

6.4 Ordnande och genomförande av period av särskild omsorg, beslut om period av särskild omsorg

Remissvar

De förslag som gäller perioder av särskild omsorg, som att bestämmelserna om innehållet flyttas från 11 kap. till 10 kap., ändringen av beslutsstrukturen och möjligheten att förlänga perioden, understöddes i huvudsak.

Förslaget om att ett utlåtande av en psykolog är nödvändigt i samband med ett beslut om placering för en period av särskild omsorg delade åsikterna. Bland andra Suomen Psykologiliitto, MIELI rf, Centralförbundet för barnskydd, Mellersta Finlands välfärdsområde och några tjänsteproducenter motsatte sig förslaget, men till exempel Hyvinvointiala HALI ry och flera välfärdsområden understödde förslaget. Några föreslog att bestämmelserna skulle ändras så att utlåtande av en psykolog ska i princip vara nödvändigt, men att det ska gå att avvika från huvudregeln under vissa förutsättningar. Som lösning föreslogs att även bedömningsprocesserna och tillgången till utlåtanden ska utvecklas samt att psykologbefattningarna ska utökas i välfärdsområdena. Enligt vissa välfärdsområden har man varit tvungen att beställa utlåtandena i form av köpta tjänster från psykologer som har träffat barnet bara en gång eller, om barnet vägrat, inte alls, eller så har utlåtandet varit baserat på enbart skriftligt material. Enligt psykologförbundet kan förslaget öka läkarnas arbetsbörda.

Mellersta Finlands välfärdsområde ansåg att beredningen av beslutet om särskild omsorg borde utvidgas till att gälla en annan socialarbetare som känner till barnets situation eller den ledande socialarbetaren utöver den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Kymmenedalens välfärdsområde föreslog att den som fattar beslut om att perioden ska avslutas ska förtydligas så att beslutet kan beredas och fattas av den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter.

I vissa utlåtanden konstaterades att en period av särskild omsorg som genomförs på barnets egen plats för vård utom hemmet är förenad med utmaningar bland annat när det gäller personalens kompetens och det konkreta genomförandet av perioden. Å andra sidan erkände man att förslaget torde göra det lättare att få tillgång till en period av särskild omsorg och förkorta köerna till tjänsten.

De som förhöll sig reserverat eller negativt till förslaget om möjlighet att säga upp barnets plats för vård utom hemmet betonade att uppsägningen inte nödvändigtvis stöder barnets rehabiliteringsprocess eller så kan den ha mera negativa än positiva konsekvenser. Uppsägning kan leda till att flera mänskliga relationer bryts och öka antalet flyttningar mellan platser för vård utom hemmet. Flera remissinstanser ansåg att uppsägningen inte borde motiveras med enbart besparingar. Å andra sidan föreslog man (Helsingfors stad) att formuleringen ”om det inte strider mot barnets bästa att säga upp platsen” skulle strykas i paragrafen.

Enligt justitiekanslern i statsrådet borde man när det gäller perioder av särskild omsorg redogöra för grundlagsutskottets tolkningspraxis och bedöma de begränsningar som ingår i perioden i sin helhet i förhållande till tidigare tolkningspraxis. Enligt regionförvaltningsverken har konsekvenserna för tillgången till perioder av särskild omsorg av förlängningen av perioden av särskild omsorg och inrättandet av rehabiliteringen på slutet institution inte bedömts tillräckligt i utkastet.

Enligt institutet för hälsa och välfärd och CGI Suomi Oy kan eventuella ändringar i de nuvarande informationshanteringslösningarna för särskild omsorg påverka ikraftträdandet och detta borde beaktas under den fortsatta beredningen.

Fortsatt beredning

På grund av remissvaren kompletterades motiveringen i fråga om till exempel fattandet av beslut om en period av särskild omsorg och uppsägning av den plats för vård utom hemmet som föregick perioden av särskild omsorg. Dessutom ändrades 60 b § 3 och 4 mom. så att beslutet om uppsägning fattas av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom. sedan den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet.

6.5 Förslag som gäller begränsningar i vården utom hemmet

Aktörerna inom barnskyddets vård utom hemmet understödde i huvudsak de föreslagna bestämmelserna och framför allt de nya befogenheterna och ansåg att de skapar klarhet i den praktiska vardagen.

När det gäller de förslag som tillåter användning av maktmedel påpekades det i flera utlåtanden att begreppet maktmedel borde definieras och förhållandet mellan användning av maktmedel och fasthållande borde förklaras. Dessutom borde det preciseras vilka slags maktmedel som avses i fråga om respektive befogenhet. I utlåtandena efterlystes också en närmare definition i förhållande till excess i samband med användning av maktmedel. Flera remissinstanser fäste också uppmärksamhet vid nödvändigheten av utbildning i användningen av maktmedel och starkt stöd för genomförandet.

Strävan har varit att beakta ovannämnda saker i bestämmelserna och motiveringen till dem.

När det gäller förslaget om **begränsning av kontakterna** ansågs den föreslagna möjligheten att begränsa barnets kontakter med personer som det inte går att identifiera vara motiverad i stor utsträckning. I flera utlåtanden konstaterades emellertid att det vore viktigt att säkerställa att regleringen inte leder till att barnets kontakter begränsas orimligt, utan att tillräckliga kontakter till närstående tryggas. Med tanke på den fortsatta beredningen fäste riksdagens justitieombudsman uppmärksamhet vid att den som är föremål för en begränsning borde specificeras på något sätt så att det uppfyller kravet på noggrann avgränsning. Dessutom måste det bedömas vilka slags rättsskyddsarrangemang den föreslagna begränsningen av kontakterna eventuellt förutsätter. Bland annat Institutet för hälsa och välfärd och Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården frågade i sina utlåtanden hur man ska göra om identiteten på en person som inte kunde namnges när beslutet om begränsning fattades klarnar senare. Det ansågs bra att beslutanderätten utvidgas till en ersättare för anstaltens föreståndare, eftersom det säkerställer att man kan reagera bättre än nu på brådskande situationer även utanför tjänstetid eller när föreståndaren inte är anträffbar. I vissa utlåtanden efterlystes närmare precisering av till vem det är möjligt att delegera beslutanderätten i dessa situationer. Kymmenedalens välfärdsområde föreslog att paragrafen skulle utökas med möjlighet att

övervaka telefonkontakterna mellan barnet och föräldrarna eller andra närstående personer medan kontakterna är begränsade.

Fortsatt beredning

På grund av responsen i remissvaren fogades till 62 § 1 mom. ett omnämnande av att kontakterna med sådana personer som inte kan identifieras vid den tidpunkt då beslutet fattas begränsas för att bryta ett beteende som allvarligt skadar barnet självt eller för att bryta ett svårt missbruk eller gravt brottsligt beteende. I motiveringen beaktas rättsskyddet samt betonas att strävan ska vara att identifiera barnets närstående så bra som möjligt vid den tidpunkt då beslutet fattas. I barnskyddslagen föreskrivs det inte särskilt om avlyssning av samtal. Möjligheten att avlyssna samtal mellan barnet och barnets närstående bedöms i den andra fasen i reformen av barnskyddslagstiftningen.

Förslaget om **teknisk övervakning** understöddes i stor utsträckning som en faktor som förbättrar säkerheten. Å andra sidan konstaterades det att kameraövervakning gör enheten mindre hemliknande och försämrar skyddet för barnens privatliv, så grunderna för att använda den måste vara tydliga och noggrant avgränsade. Det föreslogs att till propositionen ska fogas bestämmelser om att införande av kameraövervakning förutsätter planmässig och dokumenterad behovsprövning med avseende på anstaltens klientkategori och serviceuppgift. Bland annat justitieministeriet, justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsmans kansli tog i sina utlåtanden upp samma utmaningar som aktörerna hade tagit upp under remissbehandlingen som gäller regeringens proposition om ändring av socialvårdslagen, äldreomsorgslagen och lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (förslaget om utnyttjandet av tekniska lösningar i socialvården). I utlåtandena framfördes att i regeringens proposition om ändring av socialvårdslagen har fokus i hög grad legat på tjänster för äldre och de föreslag som gäller 48 § 2 och 3 mom. är allmänt hållna och även svårtolkade. Tillstånds- och tillsverket konstaterade att det skulle vara möjligt att tillämpa den föreslagna 47 § i socialvårdslagen i den propositionen även inom barnskyddslagens vård utom hemmet. Nu har det inte tagits ställning till om bestämmelsen vore tillämplig inom barnskyddet. I många utlåtanden påpekades det att teknisk övervakning får inte ersätta bristfälliga resurser. I en del utlåtanden föreslog man att det skulle föreskrivas uttryckligen om saken.

Fortsatt beredning

Det föreslås att hänvisningen till den föreslagna 48 § i socialvårdslagen stryks och att endast bestämmelsen om kameraövervakning i samband med isolering i 70 a § kvarstår, eftersom de föreslagna 47 och 48 § i socialvårdslagen inte är tillämpliga vid isolering. Förslagen till 47 § om tekniska lösningar samt till 48 § om teknisk övervakning i gemensamma utrymmen i verksamhetsenheter inom socialvården i socialvårdslagen gäller utan särskilt föreskrivna begränsningar i princip också barnskyddet på grund av socialvårdslagens karaktär av allmän lag för socialvården. På grund av responsen på regeringens proposition med förslag om ändring av socialvårdslagen bereds sådana ändringar i de föreslagna bestämmelserna som även togs upp i responsen på denna proposition. Om det framkommer behov av specialbestämmelser om barnskyddet, bedöms de i den andra fasen i reformen av barnskyddslagstiftningen.

Förslagen som gäller **fasthållande i anstalten och på dess område** understöddes i tämligen stor utsträckning, men i flera utlåtanden uttrycktes oro för möjligheter till överdrifter och betonades behovet av starkt stöd för utbildning och genomförande. Bland annat i Birkalands välfärdsområdes och Institutet för hälsa och välfärds utlåtanden påpekades att det krav på att fasthållandet ska vara kortvarigt som fogats till bestämmelsen kan i vissa situationer öka

behovet av hälso- och sjukvård (till exempel ambulans), om barnet inte hinner lugna ner sig under den korta tiden. Barnombudsmannen föreslog i sitt utlåtande att man borde ännu fundera på om bestämmelserna kunde preciseras i en situation där barnet påträffas i omedelbar närhet av anstaltens område. Nu utgår de föreslagna bestämmelserna från att befogenheten utanför området gäller att få in barnet i ett transportmedel.

Fortsatt beredning

I bestämmelserna om fasthållande har kravet på att fasthållandet ska vara kortvarigt strukits och syftet att fasthållandet ska vara kortvarigt understryks i motiveringen. Fasthållandets rättsliga karaktär har precisats i bestämmelserna liksom begreppen maktmedel och användning av maktmedel.

Fråntagande av ämnen och föremål och användning av maktmedel. Bestämmelserna förhållande till 4 c § upplevdes som oklart i en del utlåtanden. I vissa utlåtanden efterlystes möjlighet till prövning i fråga om tobaksprodukter och tobakssurrogat. Beträffande penningtillgångar och andra ämnen och föremål som inte är förbjudna i lag borde det förklaras mer ingående i motiveringen när förutsättningarna för fråntagande är uppfyllda. I en del utlåtanden ansågs bestämmelserna i föreslagen form vara bra. I vissa utlåtanden förhöll man sig kritiskt till möjligheten att använda maktmedel och uttryckte oro för att klientsäkerheten och arbetarskyddet äventyras. Förbudet mot maktmedelsredskap ansågs motiverat i flera utlåtanden.

Fortsatt beredning

Den användning av maktmedel som möjliggörs i paragrafen berörs av bestämmelsen i 61 a § om allmänna förutsättningar för bruk av begränsningar. Enligt den ska begränsningen och den kraft som används för att genomföra den stå i rätt proportion till det intresse som ska skyddas. Dessutom konstateras i 65 § 1 mom. att maktmedlen ska vara försvarliga med beaktande av en samlad bedömning av situationen. Vidare föreskrivs det i 2 mom. att lindrigare metoder kommer i första hand och att fråntagandet ska genomföras säkert. Bestämmelserna har inte ändrats på grund av remissvaren, men motiveringen har precisats.

När det gäller **kroppsvisitation** fick möjligheten att använda metalldetektor brett understöd i utlåtandena. Polisstyrelsen föreslog i sitt utlåtande att en person i anstaltens vård- och fostringspersonal ska ha rätt att använda nödvändiga och försvarliga maktmedel också för att genomföra kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Också inrikesministeriet påpekade att användningen av maktmedel är begränsad till endast vissa befogenheter.

Fortsatt beredning

Det har inte gjorts några ändringar i förslaget till 66 §.

6.6 Eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet samt handräckning av polisen

Remissvar

Målen för bestämmelserna understöddes i stor utsträckning, eftersom frånvaro utan tillstånd utsätter barnen för betydande faror, såsom utnyttjande, våld eller användning av berusningsmedel. Bland annat barnombudsmannen anser att det är positivt att bestämmelserna

preciseras och välkomnar de ändringsförslag som gäller gripande och återförande till platsen för vård utom hemmet.

I utlåtandena föreslogs det att begreppet behörig tjänsteinnehavare inom socialvården skulle definieras noggrannare i motiveringen. Dessutom föreslogs att man skulle överväga att föreskriva om handräckning mellan välfärdsområdena. För familjevårdaren efterlystes en aktivare roll vid eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från familjehemmet.

I utlåtandena förhöll man sig tämligen positivt eller neutralt till de utvidgade befogenheterna. Det konstaterades att möjligheten att hålla fast barnet när barnet flyttas till bilen är ett tillägg till lagstiftningen som bättrar skyddet, men i vardagen kan det ändå uppstå förvirrande situationer, om en civilklädd person i barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal använder nödvändiga maktmedel för att flytta ett högljutt protesterande barn genom trappuppgången i ett höghus till en civilbil som väntar utanför. Några remissinstanser motsatte sig att fasthållande och användning av maktmedel tillåts för barnskyddsaktörer utanför anstaltsområdet och i allmänna utrymmen på grund av de riskfaktorer som hänför sig till detta (avsaknad av namnskyltar, dataskydd, säkerhetsfrågor, brist på utbildning). I några utlåtanden uttrycktes dessutom oro för att ändringarna av bestämmelserna höjer tröskeln för polisens handräckning ytterligare och därmed de facto äventyrar de eftersträvande fördelarna.

Många yttrade sig om förslaget till rätt att gå in i privatbostäder för att hålla fast barn. I flera utlåtanden (bl.a. justitieministeriet och Polisstyrelsen) konstaterades att befogenheten är omfattande och tröskeln låg med beaktande av att det också kan vara fråga om en bostad som omfattas av hemfriden. Bestämmelsen borde bedömas med avseende på skyddet för privatlivet och skyddet för hemfriden (t.ex. justitiekanslern i statsrådets utlåtande). I vissa utlåtanden konstaterades att bestämmelsen ändå kan behövas i vissa situationer som bedöms som säkra, men å andra sidan konstaterades att situationerna är förenade med säkerhetsrisker samt att bestämmelserna kan försämra möjligheterna att få handräckning av polisen i dessa situationer.

Framför allt i välfärdsområdenas utlåtanden ansågs det motiverat att det inte längre ska fattas beslut om eftersökning och återförande av barn, eftersom det har i praktiken förefallit ganska oklart och onödigt och en anteckning i handlingarna anses tillräcklig. Möjligheten till teknisk lokalisering ansågs nödvändig och mycket bra. Polisstyrelsen konstaterade i sitt utlåtandet att det inte är möjligt att sänka lokaliseringströskeln enbart genom anvisningarna och planerna för verksamhetsområdena. Kommunikationsministeriet, till vars förvaltningsområde lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation hör, har inte yttrat sig i ärendet. Inrikesministeriet konstaterade att man vid behov yttrar sig om saken efter semesterperioden. Nödcentralsverket yttrade sig inte.

Förslaget om möjlighet att företa kroppsvisitation i omedelbar närhet av en bil eller något annat transportmedel är en bra reform med tanke på vardagliga situationer. Det är mycket besvärligare att företa kroppsvisitation inne i en bil än i närheten av den.

Bestämmelserna om handräckning av polisen ansågs i många utlåtanden vara bra och nödvändiga och framför allt att också en person i vård- och fostringspersonalen vid platsen för vård utom hemmet får framställa begäran om handräckning direkt till polisen. I utlåtandena framfördes att det inte alltid är ändamålsenligt att transportera barnet till den närmast möjliga barnskyddsanstalten, utan det borde ordnas transport av ett våldsamt barn direkt till den egentliga platsen för vård utom hemmet. Å andra sidan konstaterade inrikesministeriet att transport till den närmaste barnskyddsanstalten inte får betyda långa transportsträckor. Inrikesministeriet föreslog också att det skulle betonas i början av bestämmelsen att

handräckning kommer i sista hand samt att det är viktigt att polisen fortfarande har förutsättningar att sköta sina primära uppgifter. Inrikesministeriet föreslog också att polislagens skyldighet att ställa uppgifterna i viktighetsordning när förhållandena kräver det skulle nämnas i motiveringen till början av paragrafen. Polisstyrelsen och inrikesministeriet föreslog att förutsättningarna för begäran om handräckning skulle förtydligas ytterligare och Polisstyrelsen föreslog att förhållandet mellan de föreslagna bestämmelserna och 22 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården skulle förtydligas. Enligt Polisstyrelsens utlåtande skulle de föreslagna bestämmelserna vara av betydelse endast för en person i anstaltens vård- och fostringspersonal som söker efter barnet, eftersom 22 § i den ovannämnda lagen täcker dessa situationer för den behöriga myndigheten inom socialvården.

Fortsatt beredning

Förslaget till 69 b § har ändrats så att i 1 mom. nämns för tydlighetens skull rätt att gripa. Dessutom har bestämmelsen om rätt att få tillträde till en bostad eller någon annan vistelseplats ändrats på grund av responsen i remissvaren. I motiveringen har det dessutom preciserats vad som avses med behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. Det har getts rätt att använda nödvändiga maktmedel för att företa kroppsvisitation och för att frånta ämnen och föremål. För att trygga en säker transport har det i förslaget till 69 c § likaså getts möjlighet att använda nödvändiga maktmedel för att företa kroppsvisitation samt frånta ämnen och föremål. Bestämmelsen i 69 e § om handräckning av polisen har skrivits om helt och hållet på grund av responsen i remissvaren. Dessutom har strävan varit att förtydliga begreppen maktmedel och användning av maktmedel i fråga om hela regleringshelheten.

När det gäller lokalisering har man under den fortsatta beredningen till skillnad från tidigare beslutat att föreslå sådana lagändringar som de facto sänker tröskeln för lokalisering av barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet. Det föreslås att till 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation fogas ett nytt 2 mom., enligt vilket teleföretag är skyldiga att till nödcentralen på dess begäran lämna ut lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som på det sätt som avses i 69 a eller 69 d § i barnskyddslagen (417/2007) utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter. En förutsättning för begäran är att placerarvårdsområdet eller motsvarande myndighet i landskapet Åland har grundad anledning att anta att barnet allvarligt äventyrar sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämförbart beteende eller att risken för att barnet blir föremål för ett brott allvarligt äventyrar barnets hälsa eller utveckling. I lagen om nödcentralverksamhet föreslås det dessutom ändringar i 17 §, som gäller personuppgifter som behandlas i nödcentralverksamheten, samt 19 §, som gäller nödcentralverkets rätt att få uppgifter ur registren. De föreslagna ändringarna har beretts i samarbete med inrikesministeriet och kommunikationsministeriet. De föreslagna ändringarna påverkar också förslaget till 69 a § 2 mom. i barnskyddslagen, som också föreslås bli ändrat. I bestämmelserna har landskapet Åland beaktats särskilt, eftersom Åland inte har välfärdsområden. Lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation gäller dock även Åland.

6.7 Samarbetskyldighet för att inrätta samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri

Remissvar

I remissvaren ansåg en stor del av dem som yttrade sig att de föreslagna informativa lagändringarna var för litet förpliktande. Bland annat justitiekanslern i statsrådet ansåg att det

borde föreskrivas mer förpliktande om genomförandet av tjänsten. Barnombudsmannen krävde tydligare och mer förpliktande bestämmelser om målgruppen, innehållet och genomförandet. I flera utlåtanden fästes uppmärksamhet vid att förslaget i sig inte förbättrar annat samarbete mellan psykiatrin och barnskyddet eller problemen med systemet för mentalvårds- och missbrukartjänster för barn och unga, inbegripet de svaga resurserna för psykiatri. I utlåtandena framfördes behov att utveckla de psykiatriska stödet för barn som är klienter inom barnskyddets öppenvård och vård utom hemmet i större utsträckning än de samordnade enheterna. ETENE ansåg att antingen måste enheternas verksamhetsförutsättningar och syfte preciseras så att verksamheten ges tydliga rättsliga ramar, eller alternativt måste man försöka uppnå målen genom att utveckla de befintliga tjänsterna. Förslaget fick positiv respons för att det råder en bred förståelse för behovet av mest krävande samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri. De samordnade enheterna anses stärka samarbetet mellan barnskyddet och psykiatrin och eventuellt bidra till att tjänsterna i högre grad utvecklas i samarbete. I utlåtandena ansågs det möjligt att enheterna minskar bytena av plats för vård utom hemmet. Finansministeriet konstaterade i sitt utlåtande att det borde förtydligas ytterligare i propositionen huruvida inrättandet av hybridenheter är en frivillig uppgift och att den valda lösningen bör också behandlas i propositionens motivering till lagstiftningsordningen.

Fortsatt beredning

Vid den tidpunkt då regeringens proposition sändes på remiss var planen för inrättandet av samordnade enheter halvfärdig i fråga om samsamarbetsområdenas styrmekanism. I den tillämpningsanvisning för välfärdsområdenas samsamarbetsavtal som social- och hälsovårdsministeriet publicerade den 19 juni 2025 styrs välfärdsområdena att komma överens om samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri som följer: ”I avtalet ska man komma överens om ordnande och produktion av samordnade s.k. hybridenheter för barnskydd och psykiatri. I avtalet ska man komma överens om att den barn- och ungdomspsykiatriska specialiserade sjukvården tillhandahåller barnskyddsenheten stöd, och att de barn som är placerade där och som behöver krävande vård ska tillhandahållas psykiatriska öppenvårdstjänster. Man ska samarbeta med den kommun där enheten är placerad bl.a. så att barnens utbildningsmässiga rättigheter tillgodoses under placeringen. I avtalet ska man komma överens om att i samsamarbetsområdet finns minst en enhet för vilken universitetssjukhuset producerar psykiatrisk service.”

Under den fortsatta beredningen har det varit viktigt att förtydliga styrmekanismen samt de samordnande enheternas roll i servicesystemet. För servicesystemets del är det väsentligt att peka på de samordnade enheternas ställning som serviceenheter för vård utom hemmet enligt barnskyddslagen, för vilka den specialiserade sjukvården tillhandahåller öppna barn- och ungdomspsykiatriska tjänster samt stöd för enheternas verksamhet. I regeringens proposition har det precisats att man nu inte bygger upp någon helt ny form av vård utom hemmet på samma sätt som i fråga om rehabiliteringen på slutna institutioner. När det gäller de samordnade enheterna inom barnskydd och psykiatri är det centralt att förbättra samarbetet genom att styra välfärdsområdena, Helsingfors stad och HUS-sammanslutningen och genom ansökan om statsunderstöd. Innehållet i tjänsten har inte fastställts desto närmare i lagstiftningen, utan områdena har fria händer att bedöma vilken lösning som betjänar deras område och barnskyddets och psykiatrins gemensamma klienter bäst med beaktande av hela servicesystemets bärkraft och de lokala förhållandena. I regeringens proposition har användningen av statsunderstöd för 2025 och 2026 för inrättandet av samordnade enheter precisats. I regeringens proposition har dessutom tillfogats förpliktelser i de alternativa handlingsvägarna, som man kan ty sig till om de åtgärder som ska vidtas nu inte leder till önskat resultat.

6.8 Statens barnskyddsanstalt och skolan i anslutning till den

Remissvar

Den nya lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den och preciseringen av ämbetsverkets nuvarande struktur understöddes i huvudsak (bland annat regionförvaltningsverken, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården och barnombudsmannen). Regionförvaltningsverken fäste uppmärksamhet vid kravet på den erfarenhet som förutsätts av anstaltens direktör. Enligt Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården borde det av direktören med ansvar för verksamheten vid ämbetsverket förutsättas formell behörighet som legitimerad socialarbetare samt stark kännedom om vård utom hemmet inom barnskyddet. Enligt Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården är det oklart hur man på tjänsteproducentnivå tryggar tillräcklig sakkunskap om socialt arbete och barnskydd samt hur serviceenheterna styrs och övervakas på tjänsteproducentnivå.

Statens skolhem föreslog bland annat att personalens yrkesbeteckningar och behörighetskrav skulle anges noggrannare (även tillfälliga anställda och semestervikarier), att vård- och fostringspersonalens tjänstebeteckningar, behörighetsvillkor och personalstrukturens fördelning skulle anges noggrannare till exempel i form av procentandelar och att det skulle föreskrivas om säkerhetspersonal samt att rätt att begära handräckning skulle tillfogas i förordningen och att Institutet för hälsa och välfärds resultatstyrarroll skulle förtydligas genom att termen ”lyder under” utelämnas ur lagen. Dessutom fäster de uppmärksamhet vid att tillgången till yrkesutbildning och gymnasieutbildning måste tryggas under rehabiliteringen på slutna institutioner. De anser att det borde föreligga rätt att fakturera skoldagsavgifter för ordnandet av utbildning och stöd för lärandet för dem som är över 17 år bland annat när det gäller särskilda avgifter för distansgymnasium. Statens skolhem föreslog också att rehabiliteringen på slutna institutioner skulle finansieras direkt ur statsbudgeten (årsbudgeten uppskattas till 9 miljoner euro).

De rådde delade åsikter om förslaget att ändra barnskyddstjänsten vid fängelsets familjeavdelning till en tjänst som produceras av Statens barnskyddsanstalt. De nuvarande tjänsteproducenterna (Kanta-Hämeen ensi- ja turvakoti ry och Ensi- ja turvakotien liitto ry) understödde inte förslaget. De betonade bland annat att tjänsteproducenten besitter specialkompetens, som har utvecklats i nära samarbete med Brottsförklaringsmyndigheten. De ansåg inte att påpekandena i anslutning till dataskyddsfrågorna var motiverade. Enligt barnombudsmannen kan förslaget i bästa fall effektivisera och förbättra verksamheten, men betonade att tillräckliga resurser måste reserveras för familjeavdelningens verksamhet och att den erfarenhet och kompetens om verksamheten vid fängelsets familjeavdelning som samlats hittills måste utnyttjas på ändamålsenligt sätt.

Åsikterna om det skulle tillsättas en direktion för skolan i anslutning till Statens barnskyddsanstalt var delade (Utbildningsstyrelsen understödde och Institutet för hälsa och välfärd motsatte sig). Institutet för hälsa och välfärd föreslog att det skulle tillfogas en ny övergångsbestämmelse som skulle göra det möjligt att förlänga giltigheten av avtalen, förbindelserna och partnerskapen för ämbetsverket med det gamla namnet också när det nya ämbetsverket inleder sin verksamhet den 1 januari 2026. Institutet föreslog att direktören för Statens barnskyddsanstalt skulle få befogenhet att utnämna ledande rektorn i stället för skolans direktion samt att motiveringen till förslaget om arbetsordning skulle preciseras med beaktande av skolans direktion.

Det framfördes kommentarer till skyldigheten att producera Statens barnskyddsanstalts tjänster och konkurrensneutraliteten samt önskemål om preciseringar. Hyvil Ab ansåg inte att förslaget att lägga ner direktionen är ändamålsenligt och föreslog att det skulle utvecklas så att de välfärdsområden som anlitar tjänsterna och andra intressentgrupper skulle vara bättre representerade i direktionen.

Fortsatt beredning

Under den fortsatta beredningen ströks 1 § om lagens tillämpningsområde. Under den fortsatta beredningen preciserades rubriken för och innehållet i 5 § (tidigare 6 §) i fråga om produktionen av tjänsten. Dessutom tillfogades åtta nya paragrafer om fängelsets familjeavdelning: 6 § om anskaffning av tjänsten av privata tjänsteproducenter, 7 § om krav som ställs på privata tjänsteproducenter, 8 § om avtalsvillkor för den tjänst som skaffas och beredskap när avtalet upphör, 9 § om motivering av beslut om anskaffning av tjänsten, 10 § om privata tjänsteproducenters skyldigheter, 11 § om tillämpning av allmänna förvaltningslagar på privata tjänsteproducenters verksamhet, 12 § om straffrättsligt tjänsteansvar och skadeståndsansvar och 13 § om fängelsets familjeavdelnings egenkontroll. Dessutom tillfogades motivering till de nya paragraferna. Till följd av ändringarna ändrades numreringen i lagförslaget jämfört med det förslag som var ute på remiss. Dessutom förtydligades rubriken för 15 § (tidigare 8 §) i fråga om rätt att få och lämna ut uppgifter och tillfogades 3 nya moment om saken. Personalbestämmelserna ändrades så att till 17 § (tidigare 10 §) fogades ett nytt 2 mom., där det föreskrivs om behörigheterna för dem som utför nattarbete. Rubriken för 21 § (tidigare 14 §) med övergångsbestämmelser ändrades och till paragrafen fogades ett nytt 2 mom. Dessutom ändrades och preciserades motiveringen framför allt i fråga om ovannämnda paragrafändringar. Under den fortsatta beredningen har förbudet mot köpta tjänster när det gäller fängelsets familjeavdelning strukits, och det är således möjligt att även i fortsättningen producera tjänsten i form av köpta tjänster. Med beaktande av 124 § i grundlagen föreskrivs det i fortsättningen exakt om möjligheten att producera tjänsten i form av köpta tjänster och om tjänsteansvar. Bestämmelser om rätt att få och lämna ut uppgifter mellan personalen vid familjeavdelningen och de tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten som deltar i verkställigheten av straffet för en fänge som placerats på familjeavdelningen har fogats till 15 § 2 och 3 mom. Under den fortsatta beredningen hördes företrädare för justitieministeriet, Brottspåföljdsmyndigheten, Institutet för hälsa och välfärd, Statens skolhem, Regionförvaltningsverket i Södra Finland och Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården. Institutet för hälsa och välfärd lämnade ett och Brottspåföljdsmyndigheten två skriftliga promemorior under den fortsatta beredningen.

6.9 Ekonomiska konsekvenser

Finansiering av utbildning som handleder för examensutbildning

Finlands Kommunförbund och finansministeriet ansåg i sina utlåtanden att det inte är kommunernas lagstadgade uppgift att ordna utbildning som handleder för examensutbildning och sålunda bör det inte föreskrivas om ersättningsskyldighet för kommunen när det gäller den. Finansministeriet ansåg också att eftersom bara några unga studerar i utbildning som handleder för examensutbildning i skolhemmen, är statsandelssystemet för basservice inte rätt kanal för att ersätta kommunernas växande utgifter. Det privata skolhemmet Perhekuntoutuskeskus Lauste understödde däremot den föreslagna ersättningsskyldigheten. På grund av responsen i remissvaren har förslaget om ersättningsskyldighet strukits i propositionen och ersatts med förhöjd statlig finansiering. För de privata skolhemmens del är det fråga om en ändring av lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet. Utbildningsstyrelsen, Statens

skolhem samt Perhekuntoutus Lauste och Nuorten Ystävät ry hördes separat om de ändringar som gjordes efter remissbehandlingen. Samtliga dessa aktörer yttrade sig om saken och understödde det nya förslaget. Statens skolhem önskade dessutom att det skulle preciseras i propositionen hur finansieringen årligen allokeras automatiskt till Statens skolhems skola. Finansieringen borde enligt Statens skolhems åsikt särskiljas från Utbildningsstyrelsen anslag som allokeras på grundval av redovisningsdagen och i högre grad motsvara det anslag som budgeterats i statens budgetproposition.

Övriga ekonomiska konsekvenser

I avsnittet om ekonomiska konsekvenserna har texterna om rehabilitering på slutna institution och utbildningskostnaderna uppdaterats på grund av remissbehandlingen. Kostnaderna för bägge utredde ännu noggrannare efter remissbehandlingen: för den slutna tjänstens del tillsammans med Helsingfors stad och Statens skolhem och för utbildningens del tillsammans med undervisnings- och kulturministeriet och de största städerna.

Till texten om ekonomiska konsekvenser har också tillfogats en beskrivning av hur finansieringen skulle fungera om Helsingfors eller något välfärdsområde skulle börja producera rehabilitering på slutna institution. Dessutom har avsnittet om ekonomiska konsekvenser utökats med en uppskattning av de kostnadseffekter som hänför sig till administrativt arbete och utbildning för barnskyddsanstaltens personal och familjevårdare.

Finansministeriet påpekade att en eventuell uppstart av samordnade enheter inte får öka välfärdsområdenas kostnader på grund av den informativa hänvisningsbestämmelsen. Finansministeriet ansåg att propositionen behöver förtydligas beträffande huruvida inrättandet av samordnade enheter handlar om en frivillig uppgift. Saken förklaras i avsnittet om tjänsten i fråga i avsnittet om lagstiftningsordning.

Förslaget om ökad finansiering till utbildningen som handleder för examensutbildning ströks i propositionen eftersom tilläggsfinansiering inte kunde ordnas.

6.10 Andra kommentarer

Framför allt riksdagens justitieombudsman, justitiekanslern i statsrådet och justitieministeriet lyfte i sina utlåtanden fram brister i propositionens avsnitt om lagstiftningsordning som främst gällde rättsskyddsgarantier under rehabiliteringen på slutna institution och säkerhetskontroll av utomstående personer samt teknisk övervakning, tillträde till bostäder som omfattas av hemfriden och vissa begränsade åtgärder. Det konstaterades att propositionen ställvis är bristfällig när det gäller hänvisningar till grundlagsutskottets utlåtandep Praxis samt ojämnh när det gäller bedömningen av begränsningarna av grundläggande fri- och rättigheter. Avsnittet om lagstiftningsordning har kompletterats på grund av responsen i remissvaren. På grund av responsen i remissvaren ströks också förslagen om säkerhetskontroll i propositionen.

I utlåtandet från landskapet Åland uttrycktes oro över tidtabellen för ikraftträdandet av de föreslagna bestämmelserna och särskilt bestämmelserna om barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet. Dessutom uttrycktes oro för tryggheten av tillgången till svenskspråkiga barnskyddsanstaltstjänster särskilt i fråga om den föreslagna nya tjänsten för rehabilitering på slutna institution. Propositionens konsekvenser för Åland beskrivs i avsnitt 4.2.2.2, som tillfogats efter remissbehandlingen. Eftersom de utmaningar som Åland påpekar är marginella i förhållande till propositionens mål i fråga om barnskyddet på fastlandet, är det inte motiverat att skjuta fram ikraftträdandet av hela regleringen.

I flera utlåtanden påpekades att det är nödvändigt att följa och utvärdera lagändringarnas konsekvenser systematiskt.

I barnombudsmannens utlåtande nämndes placeringen av minderåriga fångar och rannsakningsfångar i barnskyddsanstalter och hänvisades till justitieministeriets beredningsarbete för att revidera fängelselagen. Även riksdagens justitieombudsman nämnde saken i sitt utlåtande. Saken hänför sig till beredningen av den andra fasen i reformen av barnskyddslagstiftningen i samarbete med justitieministeriet. Barnombudsmannen betonade i sitt utlåtande nödvändigheten av en totalreform av barnskyddslagstiftningen. I utlåtandet kritiserades den stegvisa reformen av lagstiftningen, som splittrar lagen ytterligare och gör det svår att få en helhetsuppfattning av regleringen. Ett förtydligande skulle kräva att lagen skrivs om i sin helhet. I utlåtandet konstaterades dessutom att det är oklart hur de föreslagna reformerna och andra pågående projekt för att reformera tjänsterna och servicestrukturen förskjuter tyngdpunkten från tjänster som kommer i sista hand mot förebyggande tjänster och en servicestruktur som betonar barnskyddets öppenvårdstjänster.

I flera utlåtanden påpekades det att i propositionen har uppgifter direkt ålagts den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter, vilket ökar arbetsmängden och den administrativa bördan samt tar tid. En del av dem som svarade ansåg också att det är problematiskt att för stort ansvar åläggs den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter, särskilt när det gäller beslutsfattandet. Flera remissinstanser föreslår att uppgiftsfördelningen och beslutanderättens omfattning bör ses över i den andra fasen i reformen av barnskyddslagen.

Högsta förvaltningsdomstolen (HD) lyfte i sitt utlåtande fram ändringen av besluts- och besvärssystemet inom barnskyddet och slopandet av den direkta besvärsrätten i fråga om beslut om omhändertagande mot barnets vilja. Saken hänför sig till arbetsgruppen för rättsväsendets preliminära förslag i fråga om barnskyddet⁸⁸. Saken har inte beretts i den föreliggande regeringspropositionen om den första fasen i reformen av barnskyddslagstiftningen.

Finlands Kommunförbund påpekade i sitt utlåtande oklarheterna mellan kommunerna och välfärdsområdena när det gäller kostnadsansvaret för morgon- och eftermiddagsverksamheten. Oklarheterna har varit kända redan tidigare och strävan är att hitta lösningar på dem i den andra fasen i reformen av barnskyddslagstiftningen.

6.11 Utlåtande från rådet för bedömning av lagstiftningen

Rådet för bedömning av lagstiftningen gav utlåtande om regeringens proposition den 6 augusti 2025. I utlåtandets allmänna del konstateras att det delvis är svårt att få en uppfattning om de centrala förslagen i propositionen, dess mål och behovet av lagändringen. Enligt rådet är det möjligt att komprimera propositionen på många punkter. Enligt rådet har konsekvenserna i huvudsak behandlats mångsidigt, men propositionens konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna bör preciseras ytterligare.

I de centrala anmärkningarna från rådet för bedömning av lagstiftningen konstateras att propositionens ekonomiska konsekvenser bör kompletteras ytterligare när det gäller kostnadernas storleksklass. Dessutom bör propositionens konsekvenser för tillgodoseendet av barns och ungdomars grundläggande och mänskliga rättigheter beskrivas konkretare i propositionen, till exempel genom att beskriva konsekvenserna för barnets eller den unga

⁸⁸ [Arbetsgruppen för rättsväsendets preliminära förslag](#): åtgärderna 66. och 69., s. 37–38.

personens rätt till personlig frihet och integritet, egendomsskyddet eller skyddet av privatlivet och familjeliv. De föreslagna ändringarnas konsekvenser för arbetarskyddet för barnskyddsanstaltarnas anställda bör också bedömas mer ingående.

I samband med den fortsatta beredningen av propositionen har strävan varit att svara på de omständigheter som rådet för bedömning av lagstiftningen påpekat genom att komplettera propositionens avsnitt om konsekvenser. Dessutom har propositionen förtydligats såväl strukturellt som innehållsmässigt. Strävan har också varit att i möjligaste mån komprimera texten.

7 Specialmotivering

7.1 Barnskyddslagen

1 kap. Allmänna bestämmelser

4 a §. Rätt till balanserad utveckling och särskilt skydd för barn som har placerats. Det föreslås att hela paragrafen och dess rubrik ska ändras. Enligt förslaget ändras 1 mom. så att bestämmelserna uttryckligen gäller barn som har placerats utom hemmet i familje- eller anstaltsvård. Med placeringar utom hemmet avses placeringar som gjorts som stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet. Genom att ändra paragrafens rubrik och precisera innehållet i paragrafen strävar man efter att betona barnskyddets skyldighet att särskilt sörja för omsorgen om, skyddet av och rättigheterna för barn som har placerats utom hemmet. Barn som har placerats utom hemmet är i en särskilt utsatt ställning och välfärdsområdet har en förstärkt skyldighet att säkerställa rätten till skydd och balanserad utveckling för dessa barn. Föräldrar och övriga vårdnadshavare till barn som har en klientrelation inom det barn- och familjeinriktade barnskyddet men som inte har placerats stöds också i fortsättningen i sin uppgift som fostrare genom barnskydd i enlighet med 2 § i barnskyddslagen. Inom barnskyddet finns det inte i alla situationer faktiska metoder för att trygga en balanserad utveckling och välfärd för alla de barn vars vårdnad vårdnadshavarna eller andra närstående har huvudansvaret för. Målet är således att göra barnskyddets ansvar och befogenheter tydligare i fråga om barn som placerats utom hemmet. Bestämmelsen avses också gälla placeringar som genomförs som stödåtgärder inom öppenvården, å ena sidan för att alla barn som har placerats har rätt till sådant bemötande utanför det egna hemmet som avses i paragrafen och å andra sidan för att de vuxna som tar hand om barn som har placerats inom barnskyddet har en skyldighet att sörja för deras välfärd på det sätt som förutsätts i lagen. Syftet med bestämmelserna är att tillgodose rätten till en trygg uppväxtmiljö för alla barn på platser för vård utom hemmet.

I 1 mom. preciseras de åtgärder som gör det möjligt att bättre än för närvarande uppfylla de förutsättningar som föreskrivs i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt under den tid placeringen av barnet varar. Barnet ska säkerställas en god vård och fostran, ägnas en med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövlig tillsyn och omsorg samt tryggas rätten till en balanserad utveckling och välfärd. Det är fråga om en precisering av nuläget. För närvarande är situationen för praxis för fostran oklar i vardagen på platser för vård utom hemmet: man kan eller vågar inte sätta gränser som är lämpliga med hänsyn till barnets ålder för barn som placerats i familjevård, och när det gäller barn som placerats på barnskyddsanstalt fattas i sådana situationer ofta beslut om begränsningar som inte är sådana begränsningar som avses i 11 kap. i barnskyddslagen. Den fostrande dimensionen behöver därför förtydligas.

Vårdnad om barn innebär att man sörjer för vardagliga och ofta återkommande saker, såsom tillräcklig vila, näring, skolgång och välbefinnande. I momentet betonas att vikt särskilt ska fästas vid åtgärder genom vilka barnets psykiska och fysiska välfärd skyddas samt barnets

sociala utveckling stöds på individuell nivå och i enlighet med de mål som ställts för placeringen av barnet. Sådana metoder kan till exempel vara att fastställa hemkomsttider för barnet eller tidpunkter då barnet ska gå och lägga sig, att trygga sömnrutinen genom att tillfälligt ta bort föremål som stör sömnrutinen eller genom att skäligen begränsa användningen av sociala medier eller annan elektronisk kommunikation, om barnet genom sina handlingar stör sin psykiska eller fysiska välfärd eller äventyrar sin sociala utveckling. Det ska dock finnas förståelse för barnets rätt till privatliv och till att bygga en egen identitet med beaktande av åldersnivån samt också till sådant okonventionellt beteende som hör till uppväxten.

I 2 mom. föreskrivs det att gränser kan ställas för barnet för att tillgodose barnets balanserade utveckling och särskilda skydd. Sådana gränser är i praktiken trygga och förutsebara gränser som styr och definierar barnets handlingar samt individuella och gemensamma verksamhetsprinciper och regler. Det är inte fråga om begränsningar enligt 11 kap. i barnskyddslagen. Genom sådan gränssättning som avses i momentet får barnets grundläggande fri- och rättigheter inte begränsas i samma bemärkelse som i situationer där bestämmelserna om begränsningar i 11 kap. ska tillämpas. Fostrande metoder får inte till sitt syfte, sin varaktighet och sin intensitet motsvara de begränsningar som avses i barnskyddslagen. Fostran ska omfatta fastställande av sedvanliga godtagbara gränser för vården av och omsorgen om barn. Gränserna får inte vara godtyckliga eller överdrivna. Vid användningen av gränser ska barnets individuella bakgrund och behov samt omständigheterna beaktas. De gränser som hör till fostran kan jämföras med vad som allmänt godtas som sedvanlig fostran i förhållande till barnets ålder och utvecklingsnivå och bedömas i förhållande till vad som stöder barnets individuella uppväxt, utveckling och välfärd. Vad som kan anses vara sedvanlig fostran varierar med tiden, och definitionen förändras till exempel till följd av nya forskningsresultat. Barnets religion, övertygelse och kulturella bakgrund kan påverka hurdana gränser som inom ramen för fostran kan sättas för barnet i fråga. Också lagstiftningen och kriminaliseringen av gärningar förändras med tiden. Gärningar som vid en given tidpunkt är lagstridiga kan inte godkännas som metoder för fostran. Ett exempel på detta är kroppslig bestraffning av barn, som i Finland har varit förbjudet enligt lag sedan 1984 och som aldrig kan anses vara godtagbart.

Den föreslagna bestämmelsen gör det också möjligt att ställa gränser i situationer där barnet är av annan åsikt om gränserna. Vid gränssättning ska barnets individuella bakgrund och behov samt omständigheterna beaktas. Barnets åsikter ska utredas och barnet ska med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå informeras om grunderna och målen för gränssättningen samt om hur åtgärderna stöder barnets utvecklingsfärdigheter. Gränserna får inte vara godtyckliga, och det är till exempel inte godtagbart att straffa hela gruppen för att ett barn har handlat mot reglerna.

Barnets utveckling kräver behövlig handledning och rådgivning från vuxna på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling. Sådan handledning förbereder barnet för ett ansvarsfullt liv i samhället. Styrande av barnet till ansvarstagande förutsätter att det sätts gränser till exempel mellan tillåtet och otillåtet beteende och för att särskilja betydelsen av dessa. Genom att visa orsakssamband genom diskussion och motivering med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå hjälper man barnet att öva sina färdigheter i känsloreglering och problemlösning. Syftet med regler inom vård utom hemmet är till exempel enligt ett avgörande av riksdagens biträdande justitieombudsman (6.11.2013, dnr 2777/4/12) att lära barnet att förstå det omgivande samhällets krav och hjälpa barnet att göra egna val och fatta egna beslut i enlighet med sin ålder och utvecklingsnivå.

Syftet med den föreslagna regleringen är att stärka möjligheterna för vuxna på platser för vård utom hemmet att fostra och ta hand om placerade barn på ett ändamålsenligt sätt samt skapa en trygg och vuxenledd vardag för barnen. Aktörer på platser för vård utom hemmet har uppgett

att vanliga skadeverkningar av tekniska anordningar är bland annat störningar i sömnrutmen, försämrade sociala relationer, upplevelser av otrygghet på grund av skadligt innehåll, utsatthet för utnyttjande, skadliga kontakter, skadligt innehåll, mobbning och trakasserier, spelberoende, anskaffning av berusningsmedel, ordnande av frånvaro utan tillstånd samt brottslig verksamhet. Om exempelvis användningen av olika tekniska anordningar är till nackdel för barnets uppväxt och utveckling så att barnets sömn och vila störs och barnet inte själv förstår de negativa effekterna för den egna utvecklingen, kan den vuxna som svarar för barnets placering omhändertaga barnets tekniska anordningar till exempel nattetid. Också om barnen irriteras varandra med hjälp av mobilapplikationer och barngruppen behöver lugnas, kan man tillfälligt frånta barnet mobiltelefonen. Detta är möjligt också till exempel om barnet tillbringar mycket tid på sin telefon och det skulle göra barnet gott att vistas utomhus med resten av barnen och personalen på platsen för vård utom hemmet i stället för att se på telefonen. Om användningen av anordningarna inte är till nackdel för barnet finns det inte någon grund för att ingripa i användningen av dem eller frånta anordningar för säkerhets skull. Grunden för fråntagandet får inte vara bestraffning av barnet.

Ändringarna syftar också till att göra det möjligt att behandla barn som bor tillsammans så jämnt som möjligt i vardagen. Avsikten är att skapa möjligheter för barnet att få personliga erfarenheter av behovet av sådana motiverade gränser som behövs som stöd för vården och uppväxten samt av vuxna som agerar förutsebart och vars centrala uppgift är relationsbaserat och förtroendebaserat förändringsarbete. De regler och gränser som ingår i en god fostran som respekterar barnet som individ ska stå i rätt proportion till sina syften.

Dessutom föreskrivs det om ingripande i barnets fysiska integritet. För att säkerställa behövliga gränser för barnet kan man bli tvungen att ingripa i barnets fysiska integritet i de situationer där det är nödvändigt. Det är inte fråga om fasthållande enligt 11 kap. och användning av maktmedel i samband med det, utan om att i skyddande och fostrande syfte fysiskt beröra barnet och sätta gränser. Användningen av maktmedel får således inte motsvara fasthållande enligt 11 kap. till sitt syfte, sin varaktighet eller sin intensitet. Bestämmelserna om excess i samband med användning av maktmedel i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen ska alltid tas i beaktande i situationen. Ett sådant ingripande får aldrig skada barnet eller orsaka barnet smärta. Ett placerat barn kan till exempel fysiskt styras genom att lätt ta i barnets axel. FN:s kommitté för barnets rättigheter (allmän kommentar nr 8⁸⁹) erkänner att fostran av och omsorg om barn, särskilt spädbarn och småbarn, kräver återkommande fysiska åtgärder och ingripanden för att skydda barnen. Detta skiljer sig helt från avsiktlig och bestraffande användning av våld för att tillfoga barnet ett visst mått av smärta, obehag eller förödmjukelse. Det är ändamålsenligt att uttryckligen föreskriva om ingripande i barnets fysiska integritet för att förtydliga nuläget. Enligt FN:s anvisningar om vård utom hemmet⁹⁰ ska ingen användning av maktmedel eller begränsningar tillåtas, om inte det är absolut nödvändigt för att trygga barnets eller andra personers fysiska eller psykiska integritet. Användningen av begränsningar ska vara skälig och proportionerlig och respektera barnets grundläggande fri- och rättigheter (punkt 97).

När det är fråga om nödvärn eller nödtillstånd (4 kap. 4 och 5 § i strafflagen) kan man bli tvungen att använda maktmedel mot barnet. Nödvärn och nödtillstånd är så kallade berättigande grunder, det vill säga omständigheter som undanröjer straffrättsligt ansvar. Också

⁸⁹ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 8 (2006). Barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrande former av bestraffning, CRC/C/GC/8.

⁹⁰ UN Guidelines for the Alternative Care of Children 24.2.2010. A/RES/64/142. Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2009.

den behörighet att använda maktmedel som ges genom lag är en sådan berättigandegrund som nämns i 4 kap. 6 § i strafflagen, om maktmedlen används i enlighet med vad som föreskrivs i lag. Nedan i 11 kap. finns bestämmelser genom vilka användning av maktmedel möjliggörs för personer som hör till anstaltens vård- och fostringspersonal och för behöriga tjänsteinnehavare inom socialvården. Vid ingrepp i barnets fysiska integritet enligt den föreslagna 4 a § är det inte fråga om sådan användning av maktmedel.

Nödvärn kan till exempel komma i fråga om barnet använder ett föremål som barnet innehar, såsom ett eggvapen, för att skada sig självt, någon annan person eller egendom. Man kan bli tvungen att ingripa i ett barns självdestruktiva beteende också till exempel om barnet måste hindras från att förtära en kemikalie som eventuellt orsakar förgiftning.

Om det till exempel i fråga om ett barn i tonåren som har placerats upprepade gånger uppstår situationer som kräver ingripande i barnets fysiska integritet ska de vuxna och barnet erbjudas tillräckligt stöd för att förbättra interaktionen. Lämpligheten hos platsen för vård utom hemmet ska bedömas enligt vad som i övrigt föreskrivs i barnskyddslagen.

Till momentet fogas också ett omnämnande av att vården, fostran, tillsynen och omsorgen inte får vara undertryckande mot barnet eller annars kränka barnets människovärde. Syftet med ändringen är att betona barnets rätt till ett gott bemötande och tillgodose barnets grundläggande fri- och rättigheter.

I 3 mom. föreskrivs det att socialarbetaren i samband med att barnets klientplan görs upp har en skyldighet att diskutera de tillvägagångssätt och principer för fostran som tillämpas under vården utom hemmet samt de regler och den praxis för fostran genom vilka vården, fostran och tillsynen av och omsorgen om barnet genomförs. Målet är att göra nuläget tydligare för att det bland de personer som har en central anknytning till barnets angelägenheter ska finnas en så enhetlig uppfattning som möjligt om praxis för fostran och dess betydelse vid genomförandet av en trygg vardag. I klientplanen kan också antecknas fostrande åtgärder genom vilka man strävar efter att stödja barnets balanserade utveckling och särskilda skydd. Målet med den gemensamma diskussionen är att göra de fostrande lösningarna i vardagen förutsebara och trygga både för det placerade barnet och för de vuxna som ansvarar för barnets vardag. Betydelsen av klientplanen framhävs i synnerhet inom familjevården, eftersom en plan för vård och fostran inte görs upp för barn i familjevård på samma sätt som för barn som placerats på en barnskyddsanstalt. Målet med att på förhand komma överens om fostrande metoder är att förebygga eventuellt godtyckligt bemötande av barnet och på så sätt också främja den förebyggande övervakningen. En öppen diskussion om frågor som gäller fostran och anteckningar om eventuella motstridiga åsikter i klientplansdokumentet behövs också för en konsekvent fostran av barnet: det är bra att vara medveten om motsättningar mellan socialarbetaren, föräldrarna och platsen för vård utom hemmet och att behandla dem öppet och på ett sätt som är till stöd för barnet med beaktande av barnets ålder.

Tillämpningen av paragrafen på det sätt som avses förutsätter att familjevårdare och personalen vid barnskyddsanstalter får utbildning och starkt stöd för verkställigheten.

4 b §. *Fråntagande av ämnen och föremål av barn som placerats utom hemmet.* Paragrafen är ny. Den ska tillämpas på barn som placerats som stödåtgärd inom öppenvården och barn i vård utom hemmet. Målet är att ämnen och föremål som avses i 65 § i den gällande lagen ska tas ifrån placerade barn också annanstans än vid barnskyddsanstalter. Det föreslås att begreppet omhändertagande i den gällande 65 § ska ändras till fråntagande, för att ändringen ska vara tydlig i förhållande till den gällande regleringen om begränsande åtgärder. Paragrafen ska tillämpas både inom familjevården och på barnskyddsanstalter. I den föreslagna 65 § föreskrivs

separat om frångående av sådana ämnen och föremål som avses i denna paragraf vid barnskyddsanstalter. I 4 b § 1 mom. föreskrivs det att om ett barn innehar ämnen eller föremål som den som inte har fyllt 18 år inte får inneha med stöd av någon annan lag, ska familjevårdaren, en anställd vid ett professionellt familjehem eller en person i barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal ta dem ifrån barnet. I momentet avses till exempel de bestämmelser i tobakslagen och alkohollagen enligt vilka det uttryckligen är förbjudet för den som inte har fyllt 18 år att inneha tobaksprodukter och alkohol. Den ändrade 118 § i tobakslagen (lagen om ändring av tobakslagen 251/2025) trädde i kraft den 1 augusti 2025, varefter den som inte har fyllt 18 år inte får inneha tobaksprodukter eller tobakssurrogat. Den föreslagna bestämmelsen är förpliktande. Den förpliktar familjevårdaren, en anställd vid ett professionellt familjehem eller en person i vård- och fostringspersonalen att genomföra frångående av sådana ämnen eller föremål som avses i bestämmelsen.

Dessutom föreskrivs det att om ett barn innehar andra än ovan avsedda ämnen som används i berusningssyfte eller föremål eller redskap som särskilt lämpar sig för bruket av sådana ämnen, ska också de tas ifrån barnet. Den föreslagna bestämmelsen är förpliktande. Redskap som särskilt lämpar sig för bruket av berusningsframkallande ämnen kan vara till exempel narkotikasprutor och narkotikanålar, skedar eller olika typer av bongar.

I 2 mom. föreskrivs det att barnet också ska fråntas andra än i 1 mom. avsedda ämnen och föremål vars egenskaper gör att de lämpar sig för att äventyra barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet, ordningen på platsen för vård utom hemmet eller för att skada egendom. Till exempel tändstickor, tändare och hygienprodukter med drivgas kan äventyra brandsäkerheten. Barnet kan ha föremål som gör det möjligt att skada barnet självt eller andra, såsom tillhyggen, eggvapen, smycken, hygienartiklar, kärl eller ledningar. Frångående får dock vidtas endast om en person som avses i 1 mom. har grundad anledning att misstänka att barnet använder ämnena eller föremålen så att det äventyrar barnets eller någon annans säkerhet eller så att det skadar egendom. Den grundade anledningen ska bedömas och motiveras skilt för varje barn och situation. Barnet kan ha ämnen eller föremål, såsom till exempel sprayfärger, som kan användas för att skada egendom utan att det äventyrar barnets egen eller andras säkerhet.

Genom det föreslagna 3 mom. förtydligas möjligheten att frånta ett barn penningtillgångar, betalningsmedel eller övriga med dessa jämförbara redskap eller nyttigheter som barnet innehar, om barnet eller eventuellt någon annan genom att använda dem sannolikt äventyrar barnets egen eller någon annans liv, hälsa, säkerhet eller ordningen på platsen för vård utom hemmet eller skadar egendom. De ska fråntas barnet till exempel om barnets användning av berusningsmedel eller övriga farliga beteende inte kan brytas på något annat sätt. Barnet kan exempelvis använda sina penningtillgångar för att skaffa berusningsmedel eller tjänster som utsätter barnet eller någon annan för fara. På platsen för vård utom hemmet ska uppmärksamhet särskilt fästas vid om barnet med hänsyn till sin socioekonomiska bakgrund har stora penningtillgångar, värdesaker (t.ex. klockor, guldsmycken) eller lyxmärkeskläder. Sådana penningtillgångar eller sådan egendom kan användas för att fortsätta brottslig verksamhet ännu från platsen för vård utom hemmet, och de upprätthåller kopplingen till brottslig verksamhet, till och med gängkultur. Värdefull egendom fungerar också som betalningsmedel, bytesmedel. Den kan också ha förvärvats genom brottslig verksamhet eller genom fortsatt utnyttjande av barnet (t.ex. grooming, sexuellt utnyttjande, människohandel). Ett barn kan också begå olika brott (t.ex. häleri, penningtvätt) genom att inneha sådan egendom. Därför bidrar identifieringen av den ovannämnda egendomen och att dess ursprung förs på tal till att målet för placeringen uppnås. På detta sätt stöder man barnets utveckling mot ett liv utan brottslighet och barnets frigörelse från kriminell gängkultur.

I de situationer som beskrivs ovan ska det dock säkerställas att barnet kan använda sina penningtillgångar till exempel under övervakning. Bestämmelsen gör det möjligt att ingripa i barnets rätt att använda sin egendom, såsom till exempel barnets dispositionsmedel enligt 55 § i barnskyddslagen.

I 4 mom. föreskrivs det att barnet ska fråntas anordningar eller andra redskap som kan användas för kommunikation, om barnet använder anordningen eller redskapet så att barnets utveckling och välfärd äventyras. Det kan till exempel vara fråga om att barnet har ett spelberoende. Dessutom ska anordningar eller andra redskap fråntas, om barnet använder dem på ett sätt som äventyrar barnets egen eller andras säkerhet eller ordningen på platsen för vård utom hemmet. Sådana redskap kan vara till exempel telefoner, SIM-kort, pekplattor, datorer och spelkonsoler. En begränsning av användningen av mobila enheter ska dock övervägas med tanke på rätten till kontakter, yttrandefriheten samt telefonhemligheten och hemligheten i fråga om andra förtroliga meddelanden. Dessutom ska en begränsning av användningen av mobila enheter göras med beaktande av barnets hälsa, eftersom behandlingen av en sjukdom kan kräva att barnets hälsotillstånd följs med hjälp av en mobil enhet. Barnet kan dessutom på sin mobila enhet ha till exempel en biljett för kollektivtrafiken eller andra applikationer som är en del av ett smidigt vardagsliv för barnet. Dessutom föreskrivs det att barnets kontakter ska tryggas på andra sätt, om de anordningar eller andra redskap som avses ovan har tagits ifrån barnet. Bestämmelser om begränsning av barnets kontakter finns i 62 och 63 §. Likaså ska det säkerställas att barnet har möjligheter att använda egenskaper som påverkar smidigheten i vardagslivet, såsom nödvändiga applikationer.

Enligt det föreslagna 5 mom. ska den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter eller någon annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården i välfärdsområdet utan dröjsmål underrättas om fråntagande av ämnen och föremål av ett placerat barn. Med behörig tjänsteinnehavare inom socialvården avses det välfärdsområde som ansvarar för vården av barnet utom hemmet och socialjouren och den tjänsteinnehavare som välfärdsområdet bemyndigat genom en delegeringsbestämmelse. Med fråntagande avses i detta sammanhang inte till exempel situationer där barnets mobila enhet enligt en överenskommelse förvaras på kontoret för platsen för vård utom hemmet eller på en annan överenskommen plats för att trygga barnets nattsömn. Med fråntagande avses situationer som är avvikande till sin varaktighet eller situationer som avviker från de sedvanliga vardagsrutinerna.

I det föreslagna 6 mom. föreskrivs att om fråntagande av ämnen och föremål som en begränsande åtgärd vid barnskyddsanstalter föreskrivs särskilt i 11 kap. Bestämmelsen avses gälla barn som placerats i vård utom hemmet på en barnskyddsanstalt.

Det är inte möjligt att utfärda bestämmelser om en absolut gräns mellan fråntagande av ämnen och föremål i form av fostrande åtgärder och begränsande åtgärder. Man ska dock alltid i första hand sträva efter att framskrida så att barnets eget ansvarstagande i situationen stärks genom diskussion med barnet. Samtidigt förverkligas också barnets rätt att uttrycka sin åsikt. Med hjälp av diskussionen stöds också barnet så att det kan bilda sig en uppfattning om hur en vuxen motiverar nödvändigheten av att barnet inte kan inneha de ämnen eller föremål som barnet har och om vilka alternativ det finns för att gå vidare i situationen. Barnet ska uppmuntras till att frivilligt överlämna ämnena och föremålen. Om det i situationen inte är möjligt att komma överens med barnet, ska situationen och tillvägagångssättet bedömas individuellt.

En fostrande metod som är nödvändig med tanke på den tillsyn som barnet behöver är till exempel att kräva att barnet visar att det i barnets fickor eller ryggsäck inte finns sådana ämnen eller föremål som avses i 4 b §, såsom berusningsmedel, eggvapen eller andra föremål vars innehav sannolikt äventyrar barnets eller andras säkerhet. Med detta avses dock inte en sådan

kroppsvisitation som utförs som en begränsande åtgärd. Det är fråga om att fästa barnets uppmärksamhet vid att en vuxen misstänker att barnet innehar något som barnet inte borde ha. Vid behov ska en vuxen i sådana situationer som nämns ovan också ha möjlighet att omedelbart ta ämnena och föremålen ifrån barnet, om det med beaktande av helhetssituationen är nödvändigt för att skydda barnet och andra. Sådana kontroller och sådant fråtagande av ämnen och föremål får dock inte utföras rutinmässigt eller utan anledning.

Fråtagandet av ett ämne eller föremål som avses i 1 och 3–4 mom., inklusive en anordning eller något annat redskap som kan användas kommunikation, ska således alltid grunda sig på en helhetsbedömning av situationen. Tillämpningen av paragrafen på det sätt som avses förutsätter att familjevårdare och personalen vid barnskyddsanstalter får utbildning och starkt stöd för verkställigheten.

4 c §. *Beslutsfattande om fråtagande av ämnen och föremål.* Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om beslutsfattande om fråtagande av ämnen och föremål och om återlämnande av fråtagen egendom till barnet. I det föreslagna 1 mom. föreskrivs det att fråtagandet inte får pågå längre än vad som är nödvändigt av skäl som avses i 4 b § och med avseende på barnets vård och fostran. Bestämmelsen framhäver att åtgärden ska vara tidsmässigt begränsad och nödvändig. Fråtagande av ämnen och föremål som ett barn innehar är en betydande åtgärd som innebär ett ingrepp i barnets privatliv. Dessutom innebär åtgärden ett ingrepp i barnets egendomsskydd, vilket tryggas som en grundläggande fri- och rättighet.

I 1 mom. föreskrivs det också att det ska fattas ett beslut om fråtagande av ett ämne eller föremål, om det fråtagna ämnet eller föremålet inte återlämnas till barnet genast när situationen upphört. Hur länge det tar innan situationen upphör kan variera. Till exempel: om ett barn fråntas sin telefon för att trygga nattsömnen, krävs det inte ett beslut enligt momentet för att telefonen ska kunna återlämnas till barnet på morgonen. Med tanke på barnets rättsskydd är det viktigt att beslut fattas. I bestämmelsen konstateras också att på överlämnande och förstöring av fråtagen egendom tillämpas vad som föreskrivs annanstans i lag. Exempelvis ska narkotika, olovliga skjutvapen, vapendelar, patroner, särskilt farliga projektiler och gassprayer samt sprängämnen som fråntagits barn med stöd av narkotikalagen (373/2008), alkohollagen (1102/2017), polislagen, ordningslagen (612/2003) eller skjutvapenlagen (1/1998) överlämnas till polisen.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om vem som fattar beslut om fråtagande i fråga om barn som placerats i familjevård. Det beslut som avses i 1 mom. ska i fråga om barn som har placerats i familjevård fattas av den socialarbetare som avses i 13 b § och ansvarar för barnets angelägenheter eller av någon annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården i välfärdsområdet. Med behörig tjänsteinnehavare inom socialvården avses det välfärdsområde som ansvarar för vården av barnet utom hemmet och socialjouren och den tjänsteinnehavare som välfärdsområdet bemyndigat genom en delegeringsbestämmelse. Familjevårdaren utför en offentlig förvaltningsuppgift, men familjevårdaren har inte motsvarande beslutanderätt som anställda på barnskyddsanstalter. Beslutsfattandet är viktigt med tanke på barnets rättsskydd, och eftersom den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter är den mest centrala aktören i anslutning till placeringen av ett barn i familjevård och tillsynen över placeringen, är det motiverat att socialarbetaren ansvarar för beslutsfattandet. Det kan dock bli aktuellt att fatta beslut medan den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter är frånvarande. Därför är det motiverat att beslutet kan fattas av någon annan behörig myndighet i det välfärdsområde som ansvarar för placeringen av barnet. Om den som fattar beslutet är av annan åsikt än familjevårdaren om fråtagandet av ämnet eller föremålet, upphäver han eller hon familjevårdarens avgörande. I praktiken har ämnet eller föremålet redan fråntagits barnet. Om

beslutsfattaren är av annan åsikt än familjevårdaren, ska ämnet eller föremålet således återlämnas till barnet eller situationen avgöras på något annat sätt.

Dessutom föreslås bestämmelser om beslutanderätten vid barnskyddsanstalter. Enligt förslaget ska beslutet i fråga om barn som har placerats på en barnskyddsanstalt fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Förslaget motsvarar bestämmelserna i den gällande 65 §.

I 3 mom. föreskrivs att sådana i alkohollagen avsedda alkoholdrycker och sådana i 118 § i tobakslagen (549/2016) avsedda produkter som minderåriga inte får inneha får förstöras jämte förpackning, om ämnet eller produkten inte har något nämnvärt försäljnings- eller bruksvärde. Ett barn har till exempel ingen rättsligt giltig grund för innehav och användning av sådana produkter som avses i 118 § i tobakslagen. En minderårig person kan inte lagligen få tag på till exempel tobak eller alkohol genom köp, byte eller någon annan överlåtelse. Det behövs särskilda bestämmelser, eftersom barnskyddsaktörer inte nämns i alkohollagen eller tobakslagen bland de aktörer som har rätt att förstöra alkoholdrycker eller tobaksprodukter. Det är till exempel av säkerhetsskäl inte ändamålsenligt att förvara alkoholdrycker eller tobaksprodukter på platsen för vård utom hemmet. Det är inte heller ändamålsenligt att alkoholdrycker eller tobaksprodukter lämnas in till polisen för förstöring.

I 4 mom. föreskrivs det att framtagna egendom ska återlämnas till barnet senast när placeringen avslutas, om det inte i någon annan lag föreskrivs något annat om att återlämna eller förstöra egendomen. Momentet motsvarar det gällande 65 § 5 mom., men det utvidgas så att det gäller alla barn som placerats utom hemmet. Om framtagna egendom har förstörts med stöd av 3 mom. eller någon annan lag, ska förstöringen nämnas i det beslut som avses i 1 mom.

Ett beslut enligt 1 mom. som gäller framtagna av ämnen och föremål som avses i 4 b § får överklagas hos förvaltningsdomstolen i enlighet med 90 § 1 mom. På förvaltningsdomstolens beslut tillämpas förbudet mot fortsatta besvär enligt 92 § 4 mom.

16 b §. *Placeringsvårdsområdets ansvar för ordnande av barnskydd.* Enligt förslaget fogas ett nytt 2 mom. till paragrafen, och det nuvarande 2 mom. delas upp i nya 3 och 4 mom.

I det föreslagna nya 2 mom. ingår en informativ hänvisning till de gällande bestämmelserna om ansvar för ordnande av tjänster inom krävande social- och hälsovård (10 §, 36 § 3 mom. 6 punkten och 36 § 5 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård). Motsvarande ändring föreslås också i 69 § 2 mom. i hälso- och sjukvårdslagen. Genom hänvisningarna betonas välfärdsområdets skyldighet enligt den gällande regleringen att samordna de social- och hälsovårdstjänster som tillhandahålls kunderna till helheter och att ordna tjänster för barn som behöver krävande specialtjänster genom samarbete mellan välfärdsområden samt att avtala om tjänsterna i välfärdsområdenas samarbetsavtal. Samordnade enheter inom barnskyddet och psykiatri är sådana krävande specialtjänster som avses i bestämmelserna och i fråga om vilka välfärdsområdena och den specialiserade sjukvården ska samarbeta. I 57 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård finns bestämmelser om kostnadsersättningar mellan välfärdsområden. I det föreslagna momentet konstateras det dock i fråga om kostnadsfördelningen att det välfärdsområde som ordnat en tjänst inom det mest krävande barnskyddet har rätt att ta ut kostnaderna som orsakats av placerarvälfärdsområdet. Avsikten är att det välfärdsområde som ordnat tjänsten med säkerhet ska få ersättning för sina kostnader, om kostnaderna måste tas ut av ett välfärdsområde som inte hör till samarbetsområdet, när det inte finns någon egentlig innehållsmässig bestämmelse om ordnande av krävande tjänster.

30 §. Klientplan. Enligt förslaget ändras 2 mom. så att klientplanen för ett barn som placerats för rehabilitering på en sådan sluten institution som avses i 49 a § ska ses över med minst fyra månaders mellanrum. Placering av ett barn för rehabilitering på en sluten institution är en åtgärd som särskilt kraftigt begränsar barnets grundläggande och mänskliga rättigheter. I praktiken förutsätter grunderna för placering enligt 49 a § och genomförandet av sådan vård utom hemmet som motsvarar barnets behov att begränsningar riktas mot barnet under hela placeringen.

Tillräckligt med tid ska reserveras för målinriktat och planmässigt arbete med barnet samt för bedömning av förändringar. Å andra sidan är utgångspunkten för rehabilitering på en sluten institution att arbetsgreppet med barnet är intensivt. Det är viktigt att barnet självt deltar i fastställandet av målen och prioriteringarna för arbetet. Rehabiliterande tjänster för barnet ska finnas tillgängliga under placeringen. Regelbunden översyn av klientplanen möjliggör systematisk uppföljning. Den stöder uppföljningen av uppnåendet av målen för placeringen av barnet och strävan efter att avsluta placeringen.

I samband med att klientplanen ses över ska särskild vikt fästas vid de grunder för placering av barnet som anges i 49 a §. Om det konstateras att det inte längre finns en i 49 a § avsedd grund för placeringen, ska placeringen avslutas. Om barnet till exempel inte längre orsakar sådan fara som avses i 49 a § och det inte finns grunder för begränsningar enligt 71 kap., finns det inte tillräckliga grunder för barnets placering för rehabilitering på en sluten institution. Bedömningen av placeringsgrunderna har ett samband med bedömningen av om det är nödvändigt att använda särskilda begränsningar. Avslutande av placeringen och åtgärder efter det ska bedömas i samband med att klientplanen ses över. I samband med att klientplanen ses över ska det också tas ställning till innehållet i och omfattningen av användningen av särskilda begränsningar, vilka ska motsvara de faktiska behoven. En begränsning av rörelsefriheten ska till exempel verkställas endast med det innehåll och i den omfattning som den är nödvändig. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska utifrån den tillgängliga informationen bedöma med vilket innehåll och i vilken omfattning begränsningarna enligt 71 § ska fortsätta samt besluta om eventuella ändringar som behövs i samband med att klientplanen ses över.

I samband med att klientplanen ses över ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter få tillgång till en i 49 e § avsedd bedömning av barnets situation som de experter som arbetar i anslutning till barnskyddsanstalten har utarbetat tillsammans med vård- och fostringspersonalen. Vid behov ska också en annan experts bedömning av barnets behov av vård, omsorg och rehabilitering inhämtas.

10 kap. Vård utom hemmet

Allmänna bestämmelser om vård utom hemmet

49 a §. Rehabilitering på sluten institution. Paragrafen är ny. I den föreslås bestämmelser om målgruppen för rehabilitering på sluten institution och allmänna förutsättningar för placering samt om produktionsansvaret för tjänsten. Enligt 1 mom. kan ett barn som har fyllt 12 år och som orsakar allvarlig fara för den egna säkerheten eller någon annans säkerhet genom att bruka våld eller begå andra brottsliga gärningar placeras för rehabilitering på en sluten institution. Barnets verksamhet som orsakar allvarlig fara för säkerheten är en följd av våld som barnet riktar mot andra eller barnets övriga verksamhet som inbegriper brottsliga gärningar. En förutsättning är att placeringen är nödvändig för att skydda barnet mot beteende som äventyrar antingen barnets egen eller andras säkerhet samt för att ordna de rehabiliterande tjänster och det långsiktiga stöd som barnet behöver. Inom rehabilitering på en sluten institution bemöts barnets verksamhet som grundar sig på användning av våld eller andra brottsliga gärningar och som i

enlighet med den ovannämnda definitionen har allvarliga konsekvenser. Grunden för placeringen avgränsas sålunda inte utifrån enskilda brottsrubriceringar, utan enligt hur följden av en enskild gärning eller flera brottsliga gärningar kommer till uttryck som allvarligt äventyrande av barnets eller andra personers säkerhet på det sätt som anges i 1 mom. Placeringen av ett barn förutsätter att barnets användning av våld och andra brottsliga gärningar och deras konsekvenser bedöms som en helhet. Placeringen förutsätter att det visas att barnets verksamhet leder till att barnets egen eller andras säkerhet allvarligt äventyras.

Äventyrande av säkerheten framgår av sådana gärningar som beskrivs i 21 kap. i strafflagen (39/1889), såsom till exempel vållande av skada på hälsan, tillfogande av smärta eller kroppsskada eller försättande av någon i livshotande tillstånd. Också hot om allvarliga följder kan på det sätt som avses i 1 mom. innebära att säkerheten äventyras med allvarliga konsekvenser. Den som är föremål för hot om våld har grundad anledning att misstänka allvarliga följder för sig själv. I typiska fall gäller detta situationer där barnet tvingar någon annan att överlåta egendom. Förberedelse till grovt brott mot liv eller hälsa visar också på allvarlighet.

Utöver beteende som inbegriper våld kan allvarligt äventyrande av säkerheten bero på en mycket stor omfattning olika gärningar. Det kan således till exempel vara fråga om gärningar som beskrivs i följande kapitel i strafflagen: 17 kap. om brott mot allmän ordning, 20 kap. om sexualbrott, 24 kap. om kränkning av integritet och frid samt ärekränkning, 25 kap. om brott mot friheten, 28 kap. om stöld, förskingring och olovligt brukande, 31 kap. om rån och utpressning, 32 kap. om häleri- och penningtvåtsbrott, 34 kap. om allmänfarliga gärningar, 34 a kap. om terroristbrott, 35 kap. om skadegörelse, 36 kap. om bedrägeri eller annan oredlig verksamhet, 41 kap. om vapenbrott eller 50 kap. om narkotikabrott. De exempel som lyfts fram här är inte en uttömmande förteckning över enskilda gärningar eller de gärningar vars konsekvenser kan allvarligt äventyra barnets egen och andras säkerhet. De rekvisit som ingår i grova brottsrubriceringar som ingår i grova brottsrubriceringar beskriver utan tvekan hur allvarliga följderna av gärningen är. I fråga om andra än grova gärningar förutsätter bedömningen av konsekvenserna av situationen en mer omfattande helhetsbedömning av hurdana konsekvenser barnets verksamhet har för både barnets egen och andras säkerhet.

Om barnet beter sig på det sätt som avses i 1 mom. kan det på många sätt allvarligt äventyra barnets egen säkerhet. Till exempel är narkotikabrottslighet ofta förenad med egen användning av narkotika. Användning av berusningsmedel är inte i sig en grund för placering på en sluten institution, men en helhetsbedömning av barnets situation kan visa att barnets eller närståendes säkerhet allvarligt äventyras av barnets verksamhet, till exempel på grund av kontakter med personer som förmedlar narkotika. Det kan ofta också visas att bakgrunden till ett barns brottsliga verksamhet är att barnet självt utnyttjas på många olika sätt. Barnet kan i praktiken vara ett brottsoffer, vilket barnet självt eller barnets närstående inte nödvändigtvis identifierar.

I 1 mom. konstateras som en förutsättning för placeringen utöver barnets behov av skydd att placeringen är nödvändig för att ordna rehabilitering och långsiktigt stöd för barnet. Rehabilitering på en sluten institution skiljer sig från andra tjänster vid barnskyddsanstalter, såsom period av särskild omsorg, särskilt genom att syftet med tjänsten är att effektivt och enligt barnets individuella behov långsiktigt bidra till att barnets brottsliga beteende bryts och mångsidigt inverka på orsakerna till beteendet genom att tillämpa expertis inom olika områden. Utgångspunkten för ett verkningsfullt stöd är en omsorgsfull bedömning av de orsaker som ligger bakom barnets våldsamma beteende. Det är centralt att skilja våldsbrott som anknyter till en allvarlig antisocial utvecklingsväg och våldsamt beteende som beror på allvarliga psykiatriska störningar från beteendesymtom som hänför sig till normal utveckling under ungdomen. Rehabiliteringen är avsedd för barn med våldsamt beteende som inte behöver till

exempel psykiatrisk sjukhusvård. Inom barnskyddet kan barnets normativa beteendesymtom till exempel bemötas genom multiprofessionellt samarbete, men det är hälso- och sjukvården som ansvarar för att behandla symtom som beror på allvarliga psykiatriska sjukdomar. Barnets beteende kan också bero på användning av berusningsmedel, vilket är viktigt att identifiera i samband med placeringen av barnet. Det är utmanande för ett barn att engagera sig i sin placering, om barnet beter sig våldsamt och upplever att den närmaste egna referensgruppen är ett gatugäng eller någon annan grupp vars centrala gemensamma faktor är brott och våld samt användning av berusningsmedel.

Barnets placering ska alltid vara förenlig med barnets bästa på det sätt som avses i 4 § i barnskyddslagen, trots att det inte särskilt lyfts fram i den föreslagna paragrafen. I 50 § föreskrivs det dessutom att vid valet av plats för vård utom hemmet bör särskild uppmärksamhet ägnas åt grunderna för omhändertagandet och barnets behov, upprätthållandet av barnets syskonförhållanden och andra nära mänskliga relationer samt kontinuiteten i vården. Dessutom ska hänsyn i den mån det är möjligt tas till barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund. Anstaltsvård ordnas om vård av barn utom hemmet inte med hjälp av tillräckliga stödåtgärder kan ordnas som familjevård eller någon annanstans på ett sätt som motsvarar barnets bästa.

Tryggandet av delaktigheten är en stark utgångspunkt i barnskyddslagen. Tryggandet av delaktigheten innebär dock inte att barnets godkännande av åtgärder som gäller barnskyddet förutsätts. Beslut om placering för rehabilitering på en sluten institution ska kunna fattas när placeringskriterierna uppfylls och beslutet ska kunna verkställas trots barnets avvikande åsikt och trots att ändring har sökts.

Enligt 1 mom. kan i regel endast barn som har fyllt 12 år placeras i för rehabilitering på en sluten institution. Denna avgränsning motiveras av den utvecklingsnivå som är typisk för åldern i fråga och som anses ge barnet färdigheter att delta i behandlingen av sitt barnskyddsärende. Ett barn som har fyllt 12 år kan självständigt föra talan i sitt barnskyddsärende. Barnet ska höras vid beslutsfattande som gäller barnet och barnet har tryggats en självständig besvärsmålsrätt. Barnets delaktighet och barnets färdigheter i anslutning till den har betydelse för fastställandet och uppnåendet av målen för vården utom hemmet. Det är viktigt att barnet förstår de bakomliggande orsakerna till placeringen och att barnet får vara med och bedöma målen för placeringen, framföra sin åsikt om sätten att stödja barnet och aktivt delta också i bedömningen av sin egen situation och det utförda arbetet. Det är motiverat att fastställa åldersgränsen till 12 år inte bara av ovannämnda orsaker utan också med beaktande av de omständigheter som lyfts fram i regeringens proposition RP 225/2009 rd. I propositionen bedömdes det att åldersgränsen för särskild omsorg ska vara 12 år. Detta motiverades bland annat med att det med tanke på barnets bästa inte är motiverat att vård och omsorg för barn under 12 år ordnas vid sådana enheter. Det är inte till fördel för yngre barn att bo tillsammans med unga som har många olika problem. Det är inte heller motiverat med tanke på barnets utveckling att ett barn under 12 år för en kort tid placeras i en annan miljö. Av yngre barn kan man inte på samma sätt som av barn som fyllt 12 år förvänta sig förståelse eller eget ansvarstagande, utan när det gäller yngre barn accentueras sådana mål som nås i växelverkan med en vuxen.

Enligt förslaget begränsas inte placeringens längd. Arbetet för barnets rehabilitering och långsiktiga stöd ska vara verkningsfullt. Verkningsfullheten tryggas av att det inte fastställs en för kort utgångspunkt för placeringens längd. Sådan placering bedöms bättre stödja uppnåendet av de mål som fastställts för placeringen än en placering som gäller en viss tid. En placering erbjuder en bättre möjlighet att ordna barnets rehabilitering och långsiktigt stöd för barnet. Det centrala är arbete som eftersträvar förändring. Faktorer som kan ha betydelse för förändringen identifieras och bearbetas under placeringen tillsammans med barnet och barnets familj. Detta stöds av den periodiska bedömningen och översynen av klientplanen. Stödjandet av barnets

delaktighet har en viktig roll. Nackdelen med en placering som är bunden till en viss tid kan vara att barnets uppmärksamhet riktas mot att vänta på att tidsfristen löper ut och att barnet inte motiveras av det förändringsarbete som erbjuds.

Placeringen i en sluten institution ska avslutas, om de grunder för placeringen av barnet som anges i 1 och 2 mom. inte längre föreligger. Bestämmelser om avslutande av placeringen av barnet finns i 49 c § 3 mom. Behovet av en eventuell fortsatt placering och valet av plats för placeringen bedöms enligt barnets behov. Ett alternativ kan alltid också vara att barnet återvänder hem. Placeringen upphör senast när barnet fyller 18 år.

I 2 mom. förutsätts att det på grund av barnets beteende som äventyrar den egna säkerheten eller andras säkerhet inte är möjligt att ordna vården utom hemmet på något annat sätt. Syftet med denna avgränsning är att ytterligare förtydliga vem som ska hänvisas till rehabilitering på en sluten institution och göra det tydligt att servicen sannolikt inte kommer i fråga i de flesta fall där ett barn som behöver vård utom hemmet beter sig våldsamt eller brottsligt. Rehabilitering på en sluten institution tryggar på längre sikt än en period av särskild omsorg barnets möjligheter att få de tjänster och den undervisning som barnet behöver. I momentet konstateras dessutom att det förutsätts att andra social- och hälsovårdstjänster inte heller lämpar sig för syftet i stället för rehabilitering på en sluten institution. Med detta avses till exempel perioder av ungdomspsykiatrisk avdelningsvård, då barnet vårdas vid en enhet inom hälso- och sjukvården på det sätt som barnets vårdbehov förutsätter.

I 2 mom. konstateras dessutom att en förutsättning för placeringen är att det är nödvändigt att skydda barnet med sådana särskilda begränsningar som avses i 71 §. De risker som barnets situation och beteende medför ska kunna förebyggas under placeringen av barnet och samtidigt ska man kunna inverka på de bakomliggande orsakerna till barnets beteende. Med tanke på uppnåendet av målen är det inte tillräckligt att möjligheterna till rehabilitering för barnet minskar på grund av att de faktorer som inverkar på barnets beteende inte kan ingripas i tillräckligt effektivt. De mest typiska incitamenten för att ett barn ska fortsätta sitt skadliga beteende kan vara enskilda människorelationer, nätverk av människorelationer, såsom gäng, berusningsmedel, strävan efter ekonomisk fördel, heder och yttre rollförväntningar som riktar sig mot barnet. Det är viktigt att identifiera dessa faktorer för att deras effekter ska kunna minimeras under placeringen. Detta förutsätter att barnets sedvanliga verksamhetskrets begränsas i den mån det är nödvändigt. Behovet av begränsningar gäller i synnerhet barnets rörelsefrihet och kontakter. Det är också väsentligt att faktorer som hänför sig till strukturerna och förhållandena inom rehabilitering på sluten institution inte möjliggör ett beteende som äventyrar barnets egen eller andras säkerhet. Därför är det viktigt att försöka förhindra att berusningsmedel och redskap som är avsedda för att skada andra förs in på anstalten. Begränsningarna är således nödvändiga när ett barn placeras för rehabilitering på en sluten institution. I momentet visas de begränsande åtgärdernas betydelse som en nödvändig förutsättning för placeringen och hänvisas till de särskilda begränsande åtgärder som det föreslås bestämmelser om i 71 §.

I 3 mom. föreskrivs det att ett barn under 12 år får placeras för rehabilitering på en sluten institution endast av särskilda skäl. I motiveringen till 1 mom. har det fästs vikt vid att placeringen ska vara förenlig med barnets bästa och att bestämmelserna i 50 § ska beaktas i den. Antalet barn under 12 år i fråga om vilka de förutsättningar för placering för rehabilitering på en sluten institution som anges i 1 och 2 mom. uppfylls kommer sannolikt att vara endast några per år. Den bakomliggande orsaken till deras beteende kan vara en psykisk störning och deras vårdbehov kan förutsätta att vården ges vid en enhet inom hälso- och sjukvården, såsom en enhet för psykiatrisk undersökning och behandling av särskilt svårbehandlade minderåriga. Om det däremot inte finns något psykiatriskt vårdbehov och barnet behöver sådan vård utom

hemmet som bestäms enligt 1–2 mom., kan det från fall till fall bedömas om det är förenligt med barnets bästa att placera barnet för rehabilitering på en sluten institution trots att barnet är under 12 år. Också i detta fall ska placeringsbeslutet stödjas av en bedömning av barnets situation. Bestämmelser om bedömningen finns i 49 c § 1 mom.

I det föreslagna 4 mom. finns en hänvisning till den föreslagna lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den. Enligt 4 § 2 mom. i det lagförslaget ska minst en tjänsteenhet för barnskydd producera sådan rehabilitering på en sluten institution som avses i 49 a § i barnskyddslagen. I praktiken avses skyldigheten när tjänsteproduktionen börjar gälla ett av de statens skolhem som för närvarande är verksamma. Dessutom kan sådan rehabilitering som avses i 1 mom. ordnas och produceras av Helsingfors stad eller ett välfärdsområde. Bestämmelser om välfärdsområdets och Helsingfors stads ordnande och produktion av tjänster inom social- och hälsovård finns i lagen om ordnande av social- och hälsovård och lagen om välfärdsområden. Lagen om ordnande av social- och hälsovård ålägger inte välfärdsområdena och Helsingfors stad att ordna eller producera rehabilitering på en sluten institution. Om välfärdsområdet producerar rehabilitering på sluten institution, ska det se till att den grundläggande utbildningen för barn ordnas enligt vad som föreskrivs i 16 b § 2 mom. i barnskyddslagen. Barnets hemkommun ansvarar också för ordnandet av annan undervisning för barnet så länge barnet är i läropliktsåldern.

49 b §. Innehållet i rehabilitering på sluten institution. Paragrafen är ny. I 1 mom. föreslås bestämmelser om syftet med och innehållet i tjänsten. Syftet med rehabilitering på en sluten institution är i egenskap av den mest slutna verksamhetsformen inom vård utom hemmet att sörja för barnets särskilda skydd. Förverkligande av syftet förutsätter att rehabilitering som svarar på barnets individuella behov tryggas under placeringen. Den multiprofessionella tjänsten ska ordnas dygnet runt och motsvara de stödbehov som identifierats vid bedömningen av barnets stödbehov. Behoven definieras och antecknas i barnets klientplan och i den plan för vård och fostran som konkretiserar klientplanen. Den multiprofessionella personalen vid institutionen ansvarar i första hand för helhetsinriktad vård, fostran, övervakning och rehabilitering av barnet samt helhetsinriktad omsorg om barnet. Tillgången till de hälso- och sjukvårdstjänster som behövs utifrån ska tryggas. Helheten av hälso- och sjukvårdstjänster består i första hand av hälso- och sjukvårdsåtgärder som vidtas av yrkesutbildade personer i samband med rehabilitering på en sluten institution samt av de hälso- och sjukvårdstjänster som placeringsvälfärdsområdet ansvarar för att ordna. Hälso- och sjukvårdstjänsterna för barnet ska dock ordnas på det sätt som barnets behov förutsätter, och om barnet till exempel redan har en vårdrelation där det ingår tjänster på universitetssjukhusnivå ska vårdrelationens kontinuitet tryggas i den mån det är möjligt. Målet är att det vid en barnskyddsanstalt som producerar den tjänst som avses i paragrafen ska finnas till exempel en läkare i tjänsteförhållande. I 1 mom. föreskrivs särskilt om skyldigheten att ordna behövliga läkarkontroller för barnet under placeringen. Motsvarande skyldighet gäller också under en period av särskild omsorg (60 c § 2 mom.). Det är nödvändigt att det finns en skyldighet att göra läkarkontroller för att barnets behov av hälso- och sjukvård ska kunna tillgodoses på ett ändamålsenligt sätt.

Rehabilitering på en sluten institution genomförs genom intensifierat arbete som baserar sig på yrkeskompetens inom social- och hälsovården. Intensifierad rehabilitering på en sluten institution är ett nytt begrepp i barnskyddslagen. Det intensifierade arbetet med rehabilitering framgår såväl av den kontinuerliga utvärderingen inom tjänsten, personalvolymen och personalens kompetens som av integreringen av annan expertis i vården av barnet utom hemmet. Den föreslagna bestämmelsen har ett samband med valet av platsen för vård utom hemmet, personaldimensioneringen vid barnskyddsanstalten och behörighetsvillkoren för personalen. Det är fråga om en barnskyddstjänst och den kan inte ersätta till exempel psykiatrisk avdelningsvård som barnet behöver.

Tillgodoseendet av barnets kulturella rättigheter tryggas i huvudsak genom undervisning vid barnskyddsanstalten, men vid behov kan det tryggas till exempel med hjälp av distansförbindelser. Utgångspunkten är att grundläggande utbildning inte kan ordnas som distansundervisning för barn i läropliktsåldern. Det är dock tillåtet att utnyttja distansförbindelser i undervisningen, om undervisningen uppfyller kriterierna för närundervisning, det vill säga att det i undervisningslokalen finns en lärare som uppfyller behörighetsvillkoren. Möjligheterna att genomföra undervisning med hjälp av distansförbindelser ska bedömas från fall till fall.

I 1 mom. föreskrivs dessutom att tjänsten ska grunda sig på intensiv närvaro och intensivt arbete av yrkesutbildade vuxna. Detta innebär att personalen är intensivt närvarande med barnen till exempel i samma rum och arbetar i växelverkan med barnen för att vården utom hemmet ska kunna genomföras genom arbete som baserar sig på mänskliga relationer och som eftersträvar förändringar. Den intensiva närvaron genomförs genom individuellt arbete med barnet till exempel genom arbete med en egenvårdare, men också gemensamt vid bostadsenheten till exempel i form av aktiva gruppfunktioner. Arbetet med barnen ska vara systematiskt. Arbetets innehåll och intensitet bestäms enligt barnets individuella behov och enligt vilka arbetssätt som passar för barnet.

Inom rehabilitering på en sluten institution förutsätter vården av barnet utom hemmet och barnets rehabilitering att det finns en multiprofessionell och stabil personalstruktur samt fungerande, tillitsbaserat samarbete och gemensamt ansvar mellan föräldrarna eller föräldrarnas företrädare, barnets andra närstående, den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter och det övriga nätverket. Hela vård- och fostringspersonalen ska ha aktuella kunskaper om sådan expertis som behövs för specialkompetens. Vården av barn som placerats för rehabilitering på en sluten institution kräver långvarigt förvärv av kunskaper och intensiv rehabilitering som baserar sig på forskning. Vardagen inom rehabilitering på en sluten institution ska vara tydligt strukturerad och genomföra den plan för vård och fostran där de rehabiliterande målen i vardagen har konkretiserats. Barnets i 30 a § avsedda plan för vård och fostran ska göras upp med särskild omsorg och med hjälp av experter. I rehabiliteringen ska det till exempel ingå att barnet övar sig i att ta ansvar för sina egna saker och handlingar. Dessutom är det bra att i det dagliga arbetet öva sig i att beakta andra människor. Det rehabiliterande målet förutsätter ett särskilt aktivt grepp som söker efter positivt stöd tillsammans med barnets familj och nätverk.

Även om våldsamt beteende inte är en sjukdom, har en betydande del av både de barn som är föremål för straffrättsliga påföljder och de barn som befinner sig på barnskyddsanstalter och har gjort sig skyldiga till våldsbrott någon psykisk störning. De vanligaste psykiska störningarna är användning av berusningsmedel, affektiva störningar, aktivitets- och uppmärksamhetsstörning (ADHD) samt olika inlärningssvårigheter. Vård av psykiska störningar har också en positiv inverkan på våldsamt beteende. I vissa fall har våldsamt beteende samband med allvarliga psykiska sjukdomar, såsom begynnande schizofreni. Det är viktigt att utreda den psykiska hälsan och behandla psykiska störningar hos det barn som placeras för rehabilitering för att tjänsten ska ha en rehabiliterande effekt.

Risken för våld ska beaktas såväl vid planeringen av de fysiska lokalerna som genom tillräckliga personalresurser och trygg praxis i vardagen. Målet är att risken för att barnet beter sig våldsamt bedöms före barnet placeras på enheten och regelbundet under placeringen genom sådana risk- och behovskartläggningar som visat sig vara pålitliga (till exempel SAVRY, structured assessment of violence risk in youth), men i brådskande situationer är detta inte nödvändigtvis möjligt. En högkvalitativ riskkartläggning identifierar de centrala bakgrundsfaktorerna till en allvarlig risk för våld samt de faktorer som skyddar mot risken.

Faktorer som bidrar till att service på en institution har framgång är bland annat atmosfären på institutionen, att institutionen är hemlik och kvaliteten på relationerna mellan personalen och barnen. Säkerhet är grunden för all verksamhet. Av terapeutiska metoder som syftar till beteendeförändring finns det mest forskningsrön om interventioner som grundar sig på kognitiv beteendeterapi (KBT). Dialektisk beteendeterapi (DBT) har i internationell litteratur konstaterats minska oönskat beteende hos unga som uppvisar symtom genom att begå brott. I Finland används ART, det vill säga Aggression Replacement Training. Det finns preliminära internationella belägg för att metoden Multi-Dimensional Family Therapy (MDFT) är effektiv också inom anstaltsvård. Barn med beteendestörningar och känslolokala drag drar inte nödvändigtvis nytta av gruppterapi, eftersom aggressionen hos dem inte beror på bristande impulskontroll.⁹¹ Användning av psykosociala behandlingsmetoder förutsätter samarbete med hälso- och sjukvården.

Enligt det föreslagna 2 mom. kan rehabiliteringen också produceras som brådsnande mottagnings- och bedömningsverksamhet för barn som har placerats brådsnande enligt de placeringskriterier som avses i 49 a §. Målet är att möjliggöra brådsnande placering för rehabilitering på en sluten institution i situationer där det bedöms vara nödvändigt för särskilt skydd av barnet och det bedöms vara det alternativ som bäst tillgodoser barnets bästa. Antalet sådana situationer är sannolikt litet och i dem accentueras betydelsen av bedömning i samband med att placeringen inleds.

Enligt 3 mom. ska verkställandet av i 71 § avsedda särskilda begränsningar under tiden för placeringen preciseras i klientplanen. Detta innebär att verkställandet av besluten om begränsningar konkretiseras i klientplanen och i den plan för vård och fostran som kompletterar den. Syftet med begränsningar enligt 11 kap. i barnskyddslagen och i synnerhet de i 71 § avsedda särskilda begränsningarna under placeringen är att tillgodose barnets behov och möjliggöra trygga ramar för genomförandet av vård utom hemmet genom att så effektivt som möjligt hindra barnet från att fortsätta sitt skadliga beteende som är farligt för barnet självt och andra. Genomförandet och konsekvenserna av dem ska bedömas regelbundet i samband med att klientplanen för barnet ses över med minst fyra månaders mellanrum.

I 4 mom. betonas rätten för föräldrar till barn som placerats för rehabilitering på en sluten institution att få de tjänster och det stöd de behöver planmässigt på det sätt som föreskrivs i 30 § 4 mom. Målet är att också barnets föräldrars individuella behov av tjänster uppfylls på ett ändamålsenligt sätt och i rätt tid. Detta stöder en helhetsinriktad rehabilitering av barnet, uppnåendet av strävan efter att återförening familjen och barnets förutsättningar att anpassa sig till följande livsskede efter att placeringen har avslutats.

49 c §. Beslutsfattande om rehabilitering på sluten institution. Paragrafen är ny. I 1 mom. föreskrivs om de beslut genom vilka ett barn kan placeras för rehabilitering på en sluten institution. Eftersom rehabilitering på sluten institution tillhandahålls som vård utom hemmet, fattas beslutet om placering genom beslut om brådsnande placering, omhändertagande eller ändring av platsen för vård utom hemmet enligt 38 § 2 mom. och 43 §.

⁹¹ Laajasalo, T., Eriksson, P., Tervo, J., Manninen, M. & Hulkko, E. (2024) Rikoskierteessä olevien lasten suljetut lastensuojelulaitokset - näkökulmia kuntoutuksen toiminnan sisältöön STM:n valmisteluryhmälle. Institutet för hälsa och välfärdens promemoria. I publikationen <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8677-0>.

I momentet preciseras förutsättningarna för att fatta beslut om omhändertagande och placering i vård utom hemmet om barnet redan har placerats brådsakande för rehabilitering på en sluten institution. I detta fall ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter begära en sådan bedömning av barnets situation som avses i 49 e § 1 mom. Bedömningen ska göras av den expertgrupp som avses i 49 d § 2 mom. Enligt förslaget ska det finnas en skyldighet att begära en bedömning. Syftet med bedömningen är att stödja socialarbetaren vid beslutsfattandet när socialarbetaren bedömer om barnet eventuellt ska placeras för rehabilitering på en sluten institution. En viktig del av beslutsfattandet är att bedöma om förutsättningarna enligt 49 § uppfylls för barnets del och om en placering för rehabilitering på en sluten institution är förenlig med barnets bästa. En ansökan om omhändertagande och därtill ansluten placering i vård utom hemmet som görs till förvaltningsdomstolen ska i enlighet med 44 § 1 mom. 10 punkten utöver de övriga utredningar som nämns i momentet också innehålla eventuella andra utredningar och handlingar som påverkar beslutsfattandet. Den ovannämnda bedömningen är en sådan utredning som avses i 10 punkten och som ska lämnas till förvaltningsdomstolen. Skyldigheten att begära en bedömning gäller också när den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter bereder ett beslut om ändring av platsen för vård utom hemmet i en situation där det inte längre finns ett behov för rehabilitering på en sluten institution och barnet håller på att flytta till en annan plats för vård utom hemmet.

För att bedöma barnets situation behöver den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter multiprofessionellt stöd och kunskaper, till exempel av den expertgrupp som avses i 49 d § 2 mom. och som står till förfogande inom rehabilitering på en sluten institution samt expertis och kompetens inom missbruksmedicin och barn- och ungdomspsykiatri.

Den expertgrupp inom barnskydd som avses i 14 § i barnskyddslagen biträder socialarbetaren i beredningen av ärenden som gäller omhändertagande av barn samt vård utom hemmet och vid genomförandet av barnskyddet i övrigt. Dessutom kan den ge yttranden till stöd för beslutsfattande som gäller barnskyddsåtgärder. När rehabilitering på en sluten institution övervägs som ett alternativ för placering är det önskvärt att denna expertgrupp utnyttjas. Den bedömning som görs av de experter som står till förfogande inom rehabilitering på en sluten institution i enlighet med 49 d § 2 mom. ändrar inte rollen för den i 14 § avsedda expertgruppen vid beredningen av ärenden som gäller omhändertagande av barn och vård utom hemmet. I 1 mom. föreskrivs det att en bedömning av de experter som avses i 49 d § 2 mom. ska begäras oberoende av om en sådan expertgrupp som avses i 14 § biträder den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter i ärendet. En central skillnad mellan expertgrupperna är att experterna i anslutning till rehabilitering på en sluten institution har aktuell och konkret information om barnets situation, eftersom barnet är placerat för rehabilitering på en sluten institution. Utifrån denna information ska de lägga fram en bedömning om huruvida förutsättningarna för placering av barnet uppfylls på det sätt som förutsätts i 49 a §. I bedömningen ska det redogöras för med vilket innehåll och i vilken omfattning barnets situation förutsätter begränsningar enligt 71 § eller andra begränsningar enligt 11 kap.

I 2 mom. föreskrivs det om beslutets motivering. Enligt momentet ska i beslutet antecknas grunderna och målen för placeringen. I beslutet ska dessutom antecknas vård- och rehabiliteringsformerna och övriga stödåtgärder för att nå målen. Det sistnämnda gäller inte beslut om brådsakande placering och inte heller interimistiska förordnanden av domstolar. Målen för placeringen och placeringens längd fastställs individuellt på samma sätt som i fråga om annan vård utom hemmet. Målet kan till exempel vara att barnet efter rehabiliteringen ska kunna flytta till en plats för vård utom hemmet med en lägre grad av stöd, till sitt hem eller till självständigt boende. Å andra sidan kan barnet behöva rehabilitering på en sluten institution under hela tiden för vård utom hemmet. Liksom för närvarande ska eventuella ändringar av platsen för vård utom hemmet bedömas utifrån barnets behov och en helhetsbedömning av

barnets bästa. Om barnet med stöd av 38 § i barnskyddslagen har placerats brådslande för rehabilitering på en sluten institution, bestäms placeringens längd inom ramen för tidsfristerna för brådslande placering.

I 3 mom. föreskrivs det om hur längden på barnets placering bestäms. I barnskyddslagen finns bestämmelser om placeringens längd. Bestämmelser om varaktigheten för brådslande placering finns i 38 § och bestämmelser om förlängning av brådslande placering finns i 38 a §. Bestämmelser om omhändertagandets varaktighet finns i 47 §. I samband med beslutsfattandet ska det säkerställas att det samtidigt fattas separata begränsningsbeslut om sådana särskilda begränsningar enligt 71 § 1–3 mom. som är en förutsättning för placeringen. Besluten om begränsningar fattas för högst ett år. När beslut om begränsningar bereds ska de allmänna förutsättningarna för bruk av begränsningar enligt 61 a § beaktas. De förutsättningarna ska alltid uppfyllas innan begränsningar enligt 11 kap. får användas. Bestämmelser om rätten att söka ändring i beslut om placering och beslut om begränsningar enligt 71 § finns i 89 § och bestämmelser om sökande av ändring finns i 90 och 92 §.

Med tanke på syftet med placeringen är det nödvändigt att barnets rörelsefrihet och kontakter begränsas under placeringen. Genom att begränsa barnets rörelsefrihet förhindras det beteende utanför anstalten som ligger till grund för placeringen av barnet och att barnet avlägsnar sig utan tillstånd. På detta sätt kan också barnets deltagande i undervisningen tryggas. Kontakterna med personer som kan bidra till att barnet fortsätter sitt brottsliga beteende som äventyrar barnets egen utveckling och säkerhet och andras säkerhet ska begränsas. Kontakterna kan äventyra uppnåendet av de mål som ställts för placeringen av barnet och barnets motivation för förändringsarbete och rehabilitering under placeringen. I beslutet om begränsning av kontakterna anges de personer som inte omfattas av begränsningen. Sålunda kan barnets kontakter med en på förhand odefinierad och oidentifierad grupp människor förhindras. I fråga om begränsning av kontakter, begränsning av användningen av anordningar som kan användas för kommunikation och beslutsfattande om dessa ska 62 och 63 § om begränsning av kontakterna och de nya 4 b § och 65 § om fråntagande av ämnen och föremål iaktas. Som en särskild begränsning företas vid anstalten planmässiga kroppsbesiktningar med hjälp av vilka man strävar efter att trygga barnets drogfrihet och att anstalten förblir drogfri.

I 3 mom. föreskrivs det också att placeringen av barnet och de begränsningar som avses i 71 § 1–3 mom. ska avslutas när det inte längre finns en sådan grund som avses i 49 a § för placeringen. I momentet konstateras det inte separat att placeringen avslutas när barnet blir myndigt. Placeringen kan i praktiken upphöra också på grund av att barnet döms till ovillkorligt fängelsestraff eller barnet flyttas till ett sjukhus. Placeringen upphör också om omhändertagandet upphör.

49 d §. *Personalen inom rehabilitering på sluten institution.* Paragrafen är ny. I det föreslagna 1 mom. finns bestämmelser om behörighetsvillkor. I 1 mom. konstateras det att utöver vad som i 60 § föreskrivs om personal, är behörighetsvillkor för anställda inom rehabilitering på sluten institution för uppgiften lämplig högskoleexamen eller sådan yrkesexamen på institutnivå som föregick yrkeshögskoleexamen. Med beaktande av de särskilda utmaningar som är förenade med de barn som placeras på institutionen, är det motiverat att behörighetsvillkoren för institutionens vård- och fostringspersonal är högre än vad som förutsätts i 60 §. I fråga om behörighetsvillkoren för den övriga personalen gäller vad som bestäms om detta någon annanstans i lag och med stöd av lag. Med övrig personal avses till exempel undervisningspersonal. Dessutom konstateras det i momentet att ett tillräckligt antal yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården ska vara anställda vid institutionen. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att de placerade barnens behov av hälso- och sjukvård kan tillgodoses på ett ändamålsenligt sätt och i rätt tid och att till exempel läkemedelsbehandlingar

genomförs på rätt sätt. Även om rehabilitering på en sluten institution är service på en institution inom socialvården, är yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården en nödvändig del av den multiprofessionella arbetsgrupp som ansvarar för omsorgen om och rehabiliteringen av barnet. I fråga om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården är det viktigt att fastställa om deras arbete hänför sig till uppgifter inom socialvården eller hälso- och sjukvården.

I 1 mom. konstateras också att institutionens personal ska ha tillräcklig förtrogenhet och yrkesskicklighet för att trygga säkerheten. Personalens välbefinnande i arbetet kan bland annat stödjas genom tillräckliga personalresurser. Upprätthållande och stärkande av yrkeskompetens och kunskaper ska stödjas genom att aktivt erbjuda möjligheter till tilläggsutbildning. Utöver utbildning inom social- och hälsovården ska personalen också ha sådan säkerhetskompetens som verksamhetens art inom rehabilitering på en sluten institution förutsätter och särskild kompetens i fråga om att ingripa i våldsamt beteende och i fråga om behandling av våld och våldsamma situationer med barn samt trygg användning av begränsningar.

I 2 mom. föreskrivs det att producenten av rehabilitering på en sluten institution ska ha tillgång till specialkompetens inom missbrukar- och beroendevård och övrig medicin, psykologi, socialt arbete, fostran och undervisning för att genomföra planmässig rehabilitering av barnet. Dessutom preciseras det att ovannämnda experter inom annat än undervisning ska stå i anställningsförhållande till ett välfärdsområde, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen eller Statens barnskyddsanstalt. I fråga om experter inom undervisning föreskrivs det att de ska stå i tjänsteförhållande till Statens barnskyddsanstalt eller den kommun som ansvarar för ordnandet av undervisningen. Produktionen av den föreslagna servicen anses ha drag av betydande utövning av offentlig makt, och därför ska produktionen av den vara en myndighetsuppgift. De ovannämnda experterna behöver inte nödvändigtvis vara heltidsanställda vid den institution som producerar rehabilitering på en sluten institution, men deras kompetens ska regelbundet stå till institutionens förfogande. På så sätt kan till exempel läkares arbetsinsats utnyttjas flexibelt. De ovannämnda experterna deltar i verkställigheten av placeringarna på det sätt som föreskrivs i 49 e §.

49 e §. Verktällighet av rehabilitering på sluten institution. Paragrafen är ny. Enligt det föreslagna 1 mom. ska de experter som avses i 49 d § 2 mom. träffa barnet personligen och delta i planeringen och genomförandet av barnets vård utom hemmet på ett sätt som motsvarar barnets behov. Genom skyldigheten att träffa barnet säkerställs det att barnet har en faktisk möjlighet att delta i planeringen av sin egen process för vård utom hemmet och i bedömningen av målen för den tillsammans med experter som har särskild expertis. Skyldigheten kan också utgöra ett stöd för experterna när de sätter sig in i barnets angelägenheter, och de kan utnyttja direkt arbete med barnet vid planeringen av vården utom hemmet. Situationen för varje barn är dock individuell, och det är inte nödvändigt att alla tillgängliga experter arbetar med barnen med samma intensitet. Om barnet till exempel inte har ett missbruksproblem, är expertis inom missbrukarvård sannolikt inte central för barnets rehabilitering.

Dessutom föreskrivs det i 1 mom. att experterna regelbundet ska följa och bedöma hur barnets rehabilitering fortskrider i samarbete med barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal. Den föreslagna bestämmelsen medför en skyldighet i fråga om uppföljning, bedömning och samarbete för experterna. Dessutom föreskrivs det om innehållet i bedömningen. Enligt förslaget ska experterna bedöma uppnåendet av målen för placeringen, genomförandet av det multiprofessionella stödet och rehabiliteringen och tillgodoseendet av de kulturella rättigheterna. Dessutom ska experterna samtidigt bedöma nödvändigheten av de i 71 § avsedda särskilda begränsningar som riktas mot barnet. Dessutom konstateras det i 1 mom. att om det fortfarande finns grunder enligt 49 a § för att fortsätta sådana särskilda begränsningar som avses i 71 §, ska man i bedömningen ta ställning till innehållet i och omfattningen av genomförandet

av begränsningen. Bestämmelsen är nödvändig för att konsekvenserna av de åtgärder som begränsas barnets grundläggande fri- och rättigheter samt behovet av åtgärderna ska bedömas regelbundet. Bestämmelsen förpliktar olika experter att delta i bedömningen av de förutsättningar som krävs för att verkställa särskilda begränsningar. De ska också ta ställning till innehållet i och omfattningen av begränsningarna. Bestämmelserna förutsätter att experterna ska producera information om hur placeringen av barnet fortskrider. Expertbedömningen har betydelse också för beslutsfattandet hos den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter, eftersom socialarbetaren ska beakta bedömningen i samband med att han eller hon fattar beslut. Enligt förslaget inhämtas vid behov också en annan experts bedömning av för att bedöma fortskridandet av barnets rehabilitering och bemöta barnets behov. Det är ändamålsenligt att den behovsbedömning som avses i momentet görs i samarbete med den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter.

Enligt 2 mom. ska experterna sammanställa en sådan bedömning som avses i 1 mom. med minst fyra månaders mellanrum till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter som stöd för att se över klientplanen. Målet är att säkerställa att grunderna för placeringen enligt 49 a § och barnets behov påverkas effektivt genom arbete under placeringen. Detta förverkligas i synnerhet genom att man bedömer hur placeringen och rehabiliteringen fortskrider. För att bedömningen ska vara tillräckligt systematisk ska klientplanen och den plan för vård och fostran som kompletterar den ses över och preciseras tillräckligt ofta. Det är nödvändigt att föreskriva om ett tillräckligt tätt intervall för översynen för att framstegen i fråga om barnets placering de facto ska följas och effekterna bedömas aktivt. Förfarandet bidrar till att barnet inte bara förvaras i slutna förhållanden, utan att arbetet är aktivt och målinriktat. Dessutom föreskrivs det att anteckningar om expertbedömningen ska göras i barnets klienthandlingar i enlighet med 33 § och lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

Enligt det föreslagna 3 mom. ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter under den tid rehabilitering på en sluten institution pågår planera genomförandet av vården av barnet utom hemmet efter att placeringen för rehabilitering på en sluten institution avslutats. Bestämmelsen förpliktar till planering av tiden efter placeringen och beredskap för arbete under övergångsperioden så att övergången på ett ändamålsenligt sätt motsvarar barnets behov.

Period av särskild omsorg

Det föreslås att särskild omsorg ändras till period av särskild omsorg och att helheten flyttas från 11 kap. (71–73 §), som gäller begränsningar, till kapitlet om vård utom hemmet, där det enligt förslaget tas in nya 60 a–60 c § om period av särskild omsorg. Ändringen förtydligar nuläget och stärker den materiella karaktären hos och målet för den särskilda omsorgen. Det är alltså inte fråga om en begränsande åtgärd, utan om särskild vård och omsorg som ordnas för barn i vård utom hemmet. Under en period av särskild omsorg kan sådana begränsningar och begränsande åtgärder som avses i 11 kap. samt sådana särskilda begränsningar som avses i den föreslagna 72 § användas. Dessa bestämmelser ska enligt förslaget ingå i 11 kap. Användningen av begränsningar enligt 72 § ska grunda sig på ett beslut om placering i särskild omsorg. När det gäller de övriga begränsningarna i 11 kap. följs beslutsfattandet om dem. Begreppet period av särskild omsorg beskriver bättre än för närvarande att särskild omsorg till sin karaktär är en tillfällig tjänst inom vård utom hemmet.

60 a §. Period av särskild omsorg. I den föreslagna paragrafen föreskrivs det om syftet med, innehållet i och förutsättningarna för en period av särskild omsorg. I 1 mom. föreskrivs det om syftet med en period av särskild omsorg och i momentet finns bestämmelser som för närvarande finns i 71 § och 72 § 1 mom. Till rubriken för den gällande 71 § fogas begreppet period. Avsikten är att precisera tjänstens tidsbundna karaktär. Definitionen av period av särskild

omsorg avses ha nästan samma innehåll som den gällande definitionen. Med period av särskild omsorg avses också i fortsättningen sådan särskild, multiprofessionell vård och omsorg som genomförs vid en barnskyddsanstalt för ett barn i vård utom hemmet som fyllt 12 år. Syftet med perioden av särskild omsorg är att bryta ett beteende som skadar barnet självt och att möjliggöra att barnet får helhetsinriktad omsorg. Innehållet i paragrafen motsvarar den gällande regleringen. Målsättningarna på en allmän nivå preciseras och får sitt detaljerade innehåll utifrån den individuella situationen för de barn vars placering genomförs som en period av särskild omsorg, precis som inom barnskyddet i övrigt. Jämfört med definitionen i den gällande 71 § ändras verbet ordna till verbet genomföra, för att förtydliga förhållandet mellan den nuvarande skyldigheten att ordna social- och hälsovårdstjänster och det konkreta genomförandet av tjänsten inom särskild omsorg. Valfärdsområdet och Helsingfors stad har en skyldighet att ordna vård utom hemmet inom barnskyddet, men särskild omsorg kan genomföras vid en barnskyddsanstalt som uppfyller förutsättningarna för att producera den. Perioder av särskild omsorg ska kunna genomföras antingen på en barnskyddsanstalt som är specialiserad på att producera tjänsten i fråga eller vid en bostadsenhet på anstalten eller på barnets egen plats för vård utom hemmet, om förutsättningarna för att verkställa en period av särskild omsorg uppfylls.

I det föreslagna 1 mom. ändras hänvisningsbestämmelsen om begränsningar som genomförs under en period av särskild omsorg så att barnet under en period av särskild omsorg begränsas på det sätt som anges i 72 § i den utsträckning som vården av och omsorgen om barnet förutsätter. Med stöd av 72 § i 11 kap. ska rörelsefriheten för ett barn som placerats för en period av särskild omsorg begränsas under hela perioden. Den föreslagna regleringen motsvarar i praktiken nuläget i fråga om begränsning av barnets rörelsefrihet, och en period av särskild omsorg ska även i fortsättningen genomföras vid en tätt kontrollerad bostadsenhet som liknar en sluten enhet. Utöver de bestämmelser som föreslås i 72 § kan också andra begränsningar enligt 11 kap. i tillämpliga delar användas under en period av särskild omsorg. Perioden av särskild omsorg får inte heller i fortsättningen vara av förvarande eller bestraffande karaktär, utan tjänsten ska till sitt innehåll vara särskild och multiprofessionell vård och omsorg. I det föreslagna momentet föreskrivs på en allmän nivå om syftet med perioden av särskild omsorg. Syftet med perioden av särskild omsorg ska vara att bryta ett beteende som skadar barnet självt och möjliggöra att barnet får helhetsinriktad omsorg. Innehållet i paragrafen motsvarar den gällande regleringen. Målsättningarna på en allmän nivå preciseras och får sitt detaljerade innehåll utifrån den individuella situationen för de barn vars placering genomförs som en period av särskild omsorg, precis som inom barnskyddet i övrigt.

I 2 mom. anges förutsättningarna för ordnande av en period av särskild omsorg. En period av särskild omsorg kan ordnas för barnet, när barnets eget beteende allvarligt äventyrar barnets liv, hälsa eller utveckling. Det föreslås att brytande av ett svårt rusmedelsmissbruk eller gravt brottsligt beteende som en specifik grund för placering ska strykas i bestämmelsen. Avsikten är enligt förslaget att situationer med svårt missbruk av berusningsmedel eller gravt brottsligt beteende i fortsättningen löses genom den nya tjänsten rehabilitering på sluten institution. Det ska dock även i fortsättningen vara möjligt att placera ett barn för en period av särskild omsorg, om barnets situation förutsätter att barnets användning av berusningsmedel eller brottsliga beteende bryts genom särskild omsorg. Enligt till exempel Olycksutredningscentralen kan man genom den nuvarande tjänsten för särskild omsorg inte tillräckligt effektivt svara på barns allvarliga problem med berusningsmedel och bryta missbruksspiraler. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska utifrån barnets individuella situation göra en avvägning och bedömning av om barnets behov i tillräcklig mån kan tillgodoses genom en period av särskild omsorg. I den föreslagna bestämmelsen utelämnas hänvisningen till ett barns synnerligen viktiga enskilda intresse, som enligt det gällande 72 § 1 mom. är en förutsättning för placering. Placering av ett barn för en period av särskild omsorg ska också i fortsättningen i

enlighet med skyldigheterna enligt barnskyddslagen grunda sig på avvägning av barnets intresse och på behovsprövning och beslutsfattande. Därför föreslås det att den uttryckliga hänvisningen till barnets enskilda intresse ska strykas.

Enligt det föreslagna 2 mom. är också i fortsättningen på samma sätt som enligt den gällande regleringen en ytterligare förutsättning för en period av särskild omsorg att det med beaktande av barnets behov av vård och omsorg inte är möjligt att ordna vården utom hemmet på något annat sätt och att hälso- och sjukvårdstjänster inte lämpar sig för syftet i stället för en period av särskild omsorg. En period av särskild omsorg kan inte heller i fortsättningen ersätta till exempel psykiatrisk sjukhusvård som ett barn behöver.

60 b §. *Beslut om period av särskild omsorg.* Paragrafen är ny. I den föreslås bestämmelser om det beslut som krävs för genomförandet av en period av särskild omsorg och om beredningen av beslutet samt om tidsfristerna för perioden, avslutandet av perioden och platsen för vård utom hemmet under perioden. I den föreslagna paragrafen ingår både gällande bestämmelser och nya bestämmelser. Avsikten är att förtydliga nuläget.

Enligt det föreslagna 1 mom. ska det fattas ett beslut för viss tid om en period av särskild omsorg. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar nuläget, men betonar noggrannare än tidigare att perioden av särskild omsorg och beslutet om den endast ska gälla för viss tid. Dessutom föreslås det att maximitiden för särskild omsorg enligt gällande 72 § 3 mom. ska ändras. I fortsättningen kan beslutet fattas för 90 dygn åt gången i stället för nuvarande 30 dygn. Det föreslås att begreppet period tas in i bestämmelserna om beräkningen av tidsfristen för beslutet och förfall av beslutet, men annars motsvarar den föreslagna regleringen nuläget. Tiden räknas också i fortsättningen från det att perioden av särskild omsorg faktiskt inleds. Beslutet om ordnande av särskild omsorg förfaller om verkställigheten inte har kunnat inledas inom 90 dygn från det att beslutet fattades. Till momentet fogas en bestämmelse som preciserar innehållet i beslutet. Enligt förslaget ska i beslutet om en period av särskild omsorg antecknas grunderna för perioden, målen, vård- och rehabiliteringsformerna och övriga stödåtgärder för att nå målen. Detta framhäver att arbetet ska vara målinriktat och att det är viktigt att fastställa innehållet i arbetet. Perioden av särskild omsorg ska även i fortsättningen utgöra individuell, väl planerad och målinriktad vård, omsorg och rehabilitering. Längden av beslutet och perioden av särskild omsorg ska också i fortsättningen bedömas skilt för varje barn och utifrån barnets individuella behov.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om beslut om förlängning av en period av särskild omsorg. Således föreslås det att beslutsfattandet fortsättningsvis ska ske i två faser. Enligt det gällande 72 § 3 mom. är maximitiden för ett beslut om förlängning 60 dygn. Enligt förslaget ändras maximitiden till 90 dygn. I bestämmelsen om förutsättningarna för beslut om förlängning av placeringen föreslås en hänvisning till 60 a §. Dessutom föreslås det en mer noggrann bestämmelse än för närvarande om att det är en förutsättning för att förlänga perioden att förlängningen är nödvändig med hänsyn till barnets liv, hälsa eller säkerhet och för ordnandet av barnets behovsenliga tjänster. Den föreslagna ytterligare förutsättningen är behövlig, eftersom det föreslås att maximilängden för en period av särskild omsorg fördubblas från högst 90 dygn till högst 180 dygn. Beslutet för viss tid avses inte i sig vara en grund för att förlänga perioden, utan situationen ska följas kontinuerligt. Till exempel kan brytande av en missbruksspiral och ett missbruksproblem som eventuellt har blivit ett beroende förutsätta att perioden av särskild omsorg förlängs för att trygga barnets liv och hälsa. Abstinenssymtomen kan pågå i flera veckor och det kan ta månader att bryta ett beroende. Perioder av särskild omsorg ordnas till exempel också för barn som betar sig gravt självdestruktivt. Deras servicebehov kan förutsätta flera månaders arbete för att åstadkomma förändringar. I sådana fall är det ofta fråga om att trygga barnets liv och hälsa. I beslutet om förlängning ska utöver

grunderna för förlängningen antecknas målen för den förlängda perioden samt vård- och rehabiliteringsformerna och övriga stödåtgärder för att nå målen.

I det föreslagna 3 mom. finns bestämmelser om den multiprofessionella bedömning som beslutet om en period av särskild omsorg ska grunda sig på. Bestämmelsen avses i enlighet med nuvarande reglering och praxis gälla det första beslutet om perioden. Bestämmelsen om hurdan expertis den multiprofessionella bedömningen ska grunda sig på är tvingande till formen. Enligt den gällande bestämmelsen ska beslutet basera sig på expertis inom fostran, socialt arbete, psykologi och medicin. I praktiken kan det faktiska beslutet fattas först och därefter väntas det på att de expertbedömningar som behövs blir klara för att ett officiellt beslut ska kunna fattas.⁹² Målen för perioderna hänför sig vanligen till att stoppa och stabilisera en krissituation, att förhindra rymning och användning av berusningsmedel samt att främja skolgången. Ofta kan man först under perioden göra behövliga undersökningar och bedöma barnets stödbehov.⁹³

Det föreslås att ovillkorligheten i bestämmelsen om multiprofessionell bedömning ska ändras så att det i fortsättningen anges hurdan expertis bedömningen åtminstone ska grunda sig på. Också i fortsättningen ska bedömningar som baserar sig på expertis inom fostran, socialt arbete och medicin inhämtas som stöd för beslutsfattandet. Samtidigt föreslås det att den psykologiska expertisen stryks som ett absolut krav i bestämmelsen. Även i fortsättningen ska det vara möjligt att till stöd för beslutsfattandet inhämta utlåtande av en psykolog i enlighet med barnets behov. Den föreslagna regleringen utesluter inte heller att expertis av eventuella andra experter utnyttjas vid utarbetandet av den multiprofessionella bedömningen. Ändringen behövs för att barnets placering för en period av särskild omsorg inte ska fördröjas på grund av den tid som går åt till att få expertutlåtanden. Det kan vara fråga om en situation där det med tanke på barnets bästa och tryggheten av barnets liv och hälsa är nödvändigt att en period av särskild omsorg för barnet kan inledas så snabbt som möjligt. I nuläget är detta inte nödvändigtvis möjligt, om de multiprofessionella utlåtandena inte fås. Det har i synnerhet förekommit problem med att få utlåtanden av psykologer.⁹⁴ De har bland annat skaffats som köpta tjänster av psykologer. Utlåtandet har kunnat basera sig endast på skriftligt material, och den psykolog som upprättar bedömningen har inte nödvändigtvis träffat barnet. Det kan även i fortsättningen vara viktigt att få stöd för beslutsfattandet av en expert inom psykologi, till exempel i situationer där barnet har en befintlig kontakt med en psykolog. Tillgången till psykologisk expertis under perioden är mycket viktig för att psykologen ska kunna arbeta med barnet under perioden. Således är det motiverat att luckra upp den nuvarande ovillkorligheten.

I 3 mom. föreskrivs dessutom om beslutanderätten om en period av särskild omsorg. Ett beslut om ordnande och förlängning av en period av särskild omsorg fattas av den tjänsteinnehavare som bestäms enligt 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar nuläget. Perioden av särskild omsorg ska omedelbart avslutas, om perioden visar sig vara verkningslös med avseende på uppnåendet av målen för den eller när behov av den inte längre finns. Med verkningslös kan i praktiken avses till exempel en situation där barnet behöver sjukhusvård eller specialomsorger enligt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda i stället för en period av särskild omsorg. Grunderna för att avsluta en period ska bedömas individuellt för varje barn. Beslut om

⁹² Wennberg, M., Rausmaa, S., Luomala, N. & Ristikari, T. (2023) Selvitys valtion koulukotien EHO-osastoille sijoitettujen nuorten nykytilanteesta. Itlan raportit ja selvitykset 2023:1, s. 15.

⁹³ Ibid., s. 16.

⁹⁴ Wennberg, M., Rausmaa, S. & Kortelainen, J. (2020) Erityisen huolenpidon nuorten palvelupolut. Itlan raportit ja selvitykset 2020:3, s. 11.

avslutande fattas av den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter. Beslut om avslutande kan också fattas av någon annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården i välfärdsområdet, vilket är en ändring jämfört med nuläget. Bestämmelserna om avslutande av perioder av särskild omsorg och beslutanderätten följer nuläget, med undantag för den ovannämnda ändringen. Till bestämmelsen fogas begreppet period.

Enligt förslaget föreskrivs i 4 mom. att om perioden av särskild omsorg ordnas någon annanstans än på barnets egen plats för vård utom hemmet, kan välfärdsområdet säga upp den plats för vård utom hemmet som barnet har haft före perioden av särskild omsorg. Uppsägningen ska grunda sig på en helhetsbedömning av barnets situation och på individuell prövning. Den föreslagna bestämmelsen är ny och syftet med den är att förtydliga nuläget, som har visat sig vara oklart i praktiken. I fortsättningen ska välfärdsområdet inte automatiskt åläggas att bevara två samtidiga platser för vård av barnet utom hemmet under perioden av särskild omsorg. Ordnande av placeringar som perioder av särskild omsorg beror i regel på att vården av barnet utom hemmet inte annars har kunnat ordnas på ett sätt som motsvarar barnets behov. Det finns i allmänhet flera bakgrundsfaktorer, men en faktor kan vara att platsen för vård utom hemmet inte lämpar sig för barnets behov. En tolkning enligt vilken platsen för vård utom hemmet trots detta ska bevaras under perioden av särskild omsorg kan leda till ett oändamålsenligt resultat. Att reservera en tidigare plats för vård utom hemmet till exempel under hela perioden på 180 dygn medför också avsevärda kostnader för välfärdsområdet. Situationen kan också vara sådan att barnets tidigare plats för vård utom hemmet själv säger upp platsen och inte är villig att fortsätta arbeta med barnet under perioden eller efter den. Genom bestämmelsen ges välfärdsområdet befogenheter att bedöma frågan från fall till fall. Barnets bästa ska avvägas på det sätt som avses i 4 § i samarbete med parterna och även med beaktande av bestämmelserna i 50 §. Vid prövningen är det ändamålsenligt att beakta bland annat den uppskattade längden på perioden av särskild omsorg och planen efter perioden. Uppsägningen ska således inte motiveras enbart av kostnadsskäl. Beslutet fattas av den tjänsteinnehavare som bestäms enligt 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet på motsvarande sätt som det föreskrivs i 43 § 3 mom. i barnskyddslagen.

60 c §. Genomförande av en period av särskild omsorg. Paragrafen är ny. I 1 mom. fastställs de förutsättningar som en barnskyddsanstalt som genomför perioder av särskild omsorg ska uppfylla. En period av särskild omsorg kan ordnas vid en barnskyddsanstalt som till sitt förfogande har tillräcklig expertis inom fostran, socialt arbete, psykologi och medicin för att genomföra perioden. Förslaget motsvarar den gällande regleringen, bortsett från att två begrepp ändras. Begreppet särskild omsorg ändras till period av särskild omsorg. I det gällande 73 § 1 mom. används begreppet ordnande, men i den föreslagna bestämmelsen föreslås det att det senare begreppet ordnande ändras till genomförande. Målet är att förtydliga användningen av begreppet ordnande. Välfärdsområdena och Helsingfors stad ansvarar för ordnandet av perioder av särskild omsorg, och därför föreslås det att begreppet ordnande ska kvarstå i början av den första meningen i det föreslagna 1 mom. för att göra organiseringsansvaret tydligt. Offentliga och privata tjänsteproducenter kan även i fortsättningen producera perioder av särskild omsorg, och därför föreslås det att begreppet genomförande används senare i den första meningen i 1 mom. Detta innebär en ändring av den gällande regleringen. Motsvarande begreppsändring föreslås i momentets andra mening. Ändringarna motsvarar nuläget bättre.

Det föreslås att begreppet särskild omsorg ändras till period av särskild omsorg också i den andra meningen i 1 mom. Till övriga delar motsvarar innehållet i det föreslagna 1 mom. gällande bestämmelser. En anstalt som genomför perioder av särskild omsorg ska ha personal med en sådan för uppgiften lämplig yrkesexamen som verksamheten förutsätter och lokaler som i sanitärt och övrigt hänseende lämpar sig för genomförandet av perioden av särskild omsorg. Perioden av särskild omsorg är till sin karaktär intensivare än den övriga anstaltsvården inom

barnskyddet så att barnen i regel är på plats på bostadsenheten dygnet runt under hela perioden och man arbetar intensivt med dem enligt ett noggrant strukturerat dag- och veckoprogram. Perioderna genomförs i en mycket begränsad verksamhetsmiljö. Till exempel genomförs undervisningen ofta i bostadsenhetens lokaler.

Enligt den första meningen i det föreslagna 2 mom. ska under perioden av särskild omsorg personer med i 1 mom. avsedd expertis träffa barnet regelbundet samt delta i planeringen, genomförandet och utvärderingen av perioden av särskild omsorg för barnet. Förslaget motsvarar bestämmelserna i det gällande 73 § 2 mom. förutom att begreppet särskild omsorg preciseras. Dessutom föreslås det att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska planera genomförandet av vården av barnet utom hemmet efter perioden av särskild omsorg. Det förutsätts inte att socialarbetaren utarbetar en separat skriftlig plan, men det är ändamålsenligt att behövliga anteckningar om planeringen görs i barnets klienthandlingar. Enligt förslaget ska det i fortsättningen inte finnas separata bestämmelser om att göra anteckningar eller se över klientplanen under tiden för en period av särskild omsorg, eftersom de förpliktande bestämmelserna om detta i varje fall ska iakttas på det sätt som lagen förutsätter. Planeringen ska göras tillsammans med barnet, platsen för vård utom hemmet efter perioden och personalen under perioden av särskild omsorg. Särskild vikt ska fästas vid de åtgärder som kan stödja en trygg övergång för barnet till platsen för vård utom hemmet efter perioden av särskild omsorg och med hjälp av vilka man efter perioden kan säkerställa positiva effekter av de mål som uppnåtts under perioden. Vid behov ska också de experter som nämns i 1 mom. höras eller den multiprofessionella expertgrupp som avses i 14 § utnyttjas. Beroende på barnets behov och situation kan det också finnas ett behov att konsultera andra experter. Genom framsynt planering kan man stärka kontinuiteten av de förändringar som uppnåtts under perioden av särskild omsorg under tiden efter perioden. Samtidigt kan barnets kommande plats för vård utom hemmet förbereda sig på barnets flyttning och få behövlig information om barnets individuella behov och om de metoder som behövs för att bibehålla förändringarna. Även om barnet sedan tidigare känner till den kommande platsen för vård utom hemmet är det ändamålsenligt att arbetet under övergångsperioden planeras omsorgsfullt.

I 2 mom. föreskrivs dessutom att barnet under perioden av särskild omsorg ska genomgå behövliga läkarkontroller. Bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll den gällande regleringen. Det är nödvändigt att bibehålla skyldigheten att göra läkarkontroller för att barnets behov av hälso- och sjukvård ska kunna tillgodoses på ett ändamålsenligt sätt. Detta kan till exempel förutsätta att barnet vårdas vid en hälso- och sjukvårdsenhet i stället för inom vård utom hemmet.

11 kap. Begränsningar som tryggar särskilt skydd för barnet under vård utom hemmet

Rubriken för kapitlet ändras så att den bättre beskriver den rättsliga betydelsen av de begränsningar som kapitlet gäller.

61 §. Bestämmelsernas tillämpningsområde. Det föreslås att 1 mom. ska ändras på grund av de ändringar som föreslås i 11 kap. Till momentet fogas hänvisningar till de föreslagna paragraferna om de nya begränsande åtgärder som endast kan tillgripas inom sådan vård utom hemmet som ordnas som anstaltsvård. I momentet tas det in ett omnämnande av att de begränsande åtgärder som avses i den föreslagna 69 d § kan tillgripas inom sådan vård utom hemmet som ordnas som familjevård samt ett omnämnande av att bestämmelsen om handräckning av polisen i 69 e § tillämpas både inom sådan vård utom hemmet som ordnas som anstaltsvård och inom sådan vård utom hemmet som ordnas som familjevård. Utöver detta konstateras det separat i momentet att de särskilda begränsningar som avses i 71 § får tillgripas endast under placering för sådan rehabilitering på en sluten institution som avses i 49 a §.

Dessutom konstateras det att de särskilda begränsningar som avses i 72 § får tillgripas endast under tiden för en period av särskild omsorg som avses i 60 a §.

62 §. Begränsning av kontakterna. Det föreslås att ett nytt 3 mom. fogas till paragrafen. Utöver vad som i 1 och 2 mom. föreskrivs om möjligheten att begränsa barnets kontakter ska det i 3 mom. föreskrivas om möjligheten att begränsa barnets kontakter med personer som inte kan identifieras på förhand. Barnets kontakter begränsas i praktiken också med andra personer än personer som traditionellt sett anses stå barnet nära. Namnen på dessa personer är inte alltid kända, och barnet kan uppleva att personerna står barnet nära, även om det för att skydda barnet ändå är motiverat att begränsa kontakterna med personerna. En sådan begränsning av kontakterna som föreslås kan göras när syftet med begränsningen är att bryta ett beteende som allvarligt skadar barnet självt eller bryta barnets berusnings- eller brottspiral. Den personkrets som är föremål för begränsningen utformas således genom denna skyddsuppgift. Bestämmelsen kan exempelvis bli tillämplig i en situation där barnet inte berättar eller vet de verkliga namnen på de personer som barnet köper berusningsmedel av. Med hjälp av olika kommunikationsmedel och kommunikationsplattformar är det lättare än tidigare att sexuellt utnyttja barn, skaffa berusningsmedel och rekrytera barn till nätverk för brottslig verksamhet eller gängbrottslighet. Situationen kan också vara aktuell när barnet till exempel befinner sig i s.k. självskadegrupper på sociala medier och därigenom äventyrar sitt liv och sin hälsa och det är viktigt att barnet frigörs från dessa kontakter. Om barnet inte berättar om personerna eller om barnet förhåller sig passivt kan det till exempel bero på att barnet inte har makten att motsätta sig kontakter med personer som använder eller säljer berusningsmedel eller på att barnet är rädd för dessa personer. Barnet kan också vara i ett underordnat förhållande till dessa personer och därför inte berätta något eller förhålla sig passivt. Barnet klarar inte nödvändigtvis heller av att identifiera personerna. Det bör dock noteras att begränsningen inte får användas för säkerhets skull. När en begränsning genomförs ska också de allmänna förutsättningarna för användning av begränsningar enligt 61 a § beaktas, liksom alltid i fråga om åtgärder enligt 11 kap. När en begränsning genomförs ska det också ses till att begränsningen inte i onödan begränsar kretsen av personer som står barnet nära. Detta förutsätter i praktiken att det ska finnas mycket god kännedom om barnets närmaste krets vid tidpunkten för beslutsfattandet. Naturligtvis ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter också ha en grundad uppfattning om de omständigheter som påverkar barnets situation, såsom barnets användning av berusningsmedel eller inriktning på brottslig verksamhet eller användning av sociala medier och hur dessa påverkas av kontakterna, för att begränsningen ska kunna genomföras. Eftersom det tas in ett nytt 3 mom. blir det gällande 3 mom. i paragrafen 4 mom. Dessutom blir det nuvarande 4 mom. i paragrafen 5 mom. och samtidigt ändras det med beaktande av det nya 3 mom. så att det i momentet hänvisas till 1–4 mom. i stället för 1–3 mom.

63 §. Beslut om begränsning av kontakterna. Det föreslås att paragrafens struktur och innehållet i 1 och 2 mom. ska ändras. I fortsättningen innehåller paragrafen tre moment. I 1 mom. hänvisas det till 62 § 1–4 mom., i stället för till 62 § 1–3 mom. Dessutom föreskrivs det i momentet att när beslut enligt 62 § 3 mom. fattas om begränsning av barnets kontakter med personer som inte kan identifieras ska i beslutet anges de i 62 § 1 mom. avsedda personer som begränsningen av kontakterna inte gäller. Begränsning av kontakter med okända personer begränsar barnets rätt till socialt umgänge. All social kontakt är dock inte i situationen skadlig för barnet, så i samband med att begränsningen genomförs ska det säkerställas att barnet annars kan upprätthålla kontakten med personer som står barnet nära. En oidentifierad person kan inte höras i ett förvaltningsärende som gäller begränsning av kontakter och beslutet kan inte delges en sådan person. Ett begränsningsbeslut som gäller en okänd målgrupp vinner således inte laga kraft, eftersom besvärstidens början hänför sig till delgivningen av beslutet. För att skydda barnet är det dock av de orsaker som anges i 3 mom. motiverat att fatta beslutet. Om identiteten hos en person som inte tidigare har identifierats senare framgår, ska ärendet behandlas i enlighet med

62 och 63 §. Om personen anses stå barnet nära och kontakten med honom eller henne bör begränsas, ska det i ärendet meddelas ett nytt överklagbart beslut som delges parterna. Beslutsprocessen inklusive förfarandet för hörande och personens partsställning till exempel i fråga om tillgången till uppgifter kan dock vara skadlig för barnet.

Det föreslås att 2 mom. ska förkortas för tydlighetens skull. På motsvarande sätt som för närvarande föreskrivs det i 2 mom. att ett beslut om begränsning av kontakterna fattas av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. I ärenden som gäller brådskanie placering av ett barn och vid behov i andra brådskanie situationer fattas beslutet av den socialarbetare som avses i 13 § 1 mom. Om det finns behov av att förlänga begränsningen fattas beslutet av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet.

I 3 mom. finns bestämmelser om beslut om sådan kortvarig begränsning av kontakterna som gäller i högst 30 dygn. Beslutet om begränsningen kan i dessa fall fattas också av föreståndaren för barnskyddsanstalten eller dennes ställföreträdare. I fråga om begränsningar hänvisas det till 62 § 1 och 2 mom. och till det föreslagna nya 3 mom. Begränsningsbefogenheten utvidgas också till ställföreträdaren för anstaltens föreståndare. Det förstärker möjligheterna att begränsa barnets kontakter i brådskanie situationer, till exempel när det är nödvändigt för att förhindra att barnet skaffar eller använder berusningsmedel eller rymmer och socialarbetaren eller föreståndaren för anstalten inte går att nå. I 3 mom. konstateras det på motsvarande sätt som i nuvarande 2 mom. att begränsningen av kontakterna ska avslutas så snart den inte längre behövs med hänsyn till 62 § 1 mom.

65 §. Fråntagande av ämnen och föremål vid barnskyddsanstalter. Det föreslås att paragrafen och dess rubrik ändras i sin helhet. Liksom i nuläget avses paragrafen gälla vid barnskyddsanstalter, men den innehåller centrala bestämmelser om hur fråntagande av sådana ämnen och föremål som avses i 4 b § ska genomföras vid anstalten. I det föreslagna 1 mom. föreskrivs det om rätten att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att genomföra fråntagandet och som kan anses försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. Fråntagandet ska genomföras av föreståndaren för barnskyddsanstalten eller en person i anstaltens vård- eller fostringspersonal. Paragrafen avses således inte gälla familjevård.

Utgångspunkten är att fråntagande av sådana ämnen och föremål som räknas upp i 4 b § inom alla former av placering i första hand ska vara en sådan fostrande åtgärd som hänför sig till omsorgen om och övervakningen av barnet och som det föreskrivs om i 4 a § 1 mom. När fråntagandet av sådana ämnen och föremål som avses i 4 b § ur barnets besittning förutsätter sådan användning av maktmedel som ingriper i barnets självbestämmanderätt, personliga frihet och integritet ska det i 11 kap. föreskrivas särskilt om behörigheten att använda maktmedel.

Användning av maktmedel mot barn ska alltid vara en sista utväg och användningen av maktmedel ska alltid bedömas i förhållande till den nytta som uppnås. I 1 mom. betonas att fråntagande av i 4 b § avsedda ämnen och föremål med hjälp av maktmedel endast får genomföras genom användning av sådana maktmedel som kan anses försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. I den gällande barnskyddslagen finns inga bestämmelser om rätten för vård- och fostringspersonalen vid barnskyddsanstalter att använda maktmedel i situationer där det anses vara nödvändigt att ämnen och föremål som barnet innehar omhändertas av anstalten, men barnet motsätter sig omhändertagandet (t.ex. EOAK/5985/2021).

Bestämmelser om rätten att använda maktmedel ska alltid utfärdas genom lag. Begreppet maktmedel och maktmedlens rättsliga innehåll fastställs i 4 kap. i strafflagen. När maktmedel används får enligt 4 kap. 6 § 2 mom. i strafflagen endast sådana åtgärder tillgripas som är nödvändiga för att uppdraget ska kunna utföras och som utifrån en helhetsbedömning ska anses försvarliga med beaktande av hur viktigt och brådskande uppdraget är, hur farligt motståndet är samt situationen också i övrigt. I speciallagstiftning, såsom barnskyddslagen, kan det inte föreskrivas att en metod är ett maktmedel, om den inte är det enligt strafflagen. Då leder användningen av metoden i regel alltid till straffansvar. Man kan bli tvungen att använda maktmedel också i situationer som innefattar nödvärn och nödtillstånd (4 kap. 4 § och 5 § i strafflagen).

Användning av maktmedel förutsätter en noggrann bedömning av om de allmänna förutsättningarna för bruk av begränsande åtgärder enligt 61 a § uppfylls i situationen. Om maktmedlen dessutom inte under några omständigheter skulle ha kunnat leda till det eftersträvade resultatet, kan de inte heller anses vara nödvändiga för att uppdraget ska kunna utföras. Maktmedel ska alltså avstås från, om de inte skulle ge önskat resultat. Användningen av maktmedel kan vara av olika intensitet i olika situationer där maktmedel används. Vid fråntagande av ämnen och föremål kan man till exempel använda fasthållande av barnet eller om möjligt ta ett lättare grepp om barnets hand, vilket alltid är mindre intensivt. Man ska sträva efter att fasthållandet är kortvarigt. Bestämmelserna om fasthållande i 68 § 3 mom. ska också iakttas. I praktiken förutsätter situationer där fasthållande vidtas ofta att flera anställda är närvarande och har befogenhet att använda maktmedel för att säkerställa att situationen är säker.

Till exempel har en närvarande väktare inte med stöd av bestämmelsen rätt att genomföra fråntagandet, eftersom väktaren inte hör till anstaltens vård- och fostringspersonal. Fråntagande av ämnen och föremål kan i vissa situationer vara motiverat också när det är fråga om situationer med nödvärn och nödtillstånd enligt strafflagen (4 kap. 4 och 5 § i strafflagen).

Avsikten är att användning av maktmedel enligt paragrafen ska vara en sista utväg för att trygga fråntagandet av ämnen och föremål. Det primära målet ska dock alltid vara att handla så att situationen inte utvecklas till en situation där maktmedel används. I det föreslagna 2 mom. föreskrivs det därför att man i första hand ska sträva efter att komma överens med barnet när det konstateras att barnet innehar egendom som barnet inte ska ha, även om det bedöms att det inte kommer att lyckas. I brådskande situationer där barnet motsätter sig fråntagandet är det inte ändamålsenligt att försöka nå en överenskommelse, om det är fråga om en allvarlig fara för barnets eller andra personers hälsa eller säkerhet. Barnet ska ges en motiverad förklaring till varför barnet ska överlämna det föremål eller ämne som barnet innehar till anstalten. Barnets ålder och utvecklingsnivå ska tas i beaktande. Både före och under eventuell användning av maktmedel ska barnet informeras om hur barnets eget beteende och andra eventuella omständigheter under situationen inverkar på hur fråntagandet av ämnen och föremål genomförs och hur barnets säkerhet beaktas i samband med fråntagandet. I situationen ska man sträva efter att kommunicera med barnet med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå. I situationen ska man sträva efter att säkerställa att barnet förstår situationen.

Enligt det föreslagna 3 mom. ska den som använt maktmedel lämna en skriftlig rapport om användningen av maktmedel till föreståndaren för anstalten. På detta sätt säkerställs det att socialarbetaren har en möjlighet att bedöma med vilka metoder sådana situationer som leder till att en begränsande åtgärd enligt 1 mom. vidtas i fortsättningen kan undvikas.

I 4 mom. konstateras att maktmedelsredskap inte får användas vid användningen av maktmedel. Maktmedelsredskap är till exempel teleskopbatonger, gassprayer och handbojor. Bestämmelser om excess i samband med användning av maktmedel finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i

strafflagen. Med excess i samband med användning av maktmedel avses i allmänhet situationer där strängare maktmedel har använts än vad som är nödvändigt för att utföra uppdraget.

66 §. Kroppsvisitation. Det föreslås att 1 och 2 mom. i paragrafen ska ändras. Möjligheten till kroppsvisitation ändras genom en hänvisningsändring i 1 mom. till att gälla sådana ämnen och föremål som avses i 4 b §.

Hänvisningen till 4 b § i 1 mom. innebär att i fortsättningen kan kroppsvisitation omfatta alla de ämnen och föremål som avses i 4 b § 1–4 mom. och som anges i specialmotiveringen till den paragrafen. I bestämmelsen fästs uppmärksamhet vid ämnen och produkter som det är förbjudet för barn att inneha. Syftet med regleringen är att skydda barnet mot allvarliga hälsoskador. Användningen av olovliga ämnen har också en skadlig koppling till barnets uppväxt och utveckling. Det ska i synnerhet vara möjligt att effektivt förhindra att berusningsmedel och farliga föremål kommer in på anstalter. Även tobaksprodukter och många olika ersättande produkter för tobak erkänns vara till och med livsfarliga för barn. I dagsläget kan barnets möjligheter att hålla kontakt med personer utanför anstalten vara till tydlig skada för möjligheten att barnets placering lyckas. De bestämmelser som föreslås i 4 b § avser dock inte rutinmässiga kroppsvisitationer. Vid bedömningen av användningen av en begränsning ska dessutom de allmänna förutsättningarna för bruk av begränsningar alltid tas i beaktande.

Till 1 mom. fogas en bestämmelse om att en metalldetektor eller någon annan motsvarande teknisk anordning får användas vid kroppsvisitationen. Kroppsvisitationen ska grunda sig på att det finns grundad anledning att misstänka att barnet innehar föremål som avses i 4 b §. Kroppsvisitationen ska företas så att man kommer överens och förhandlar med barnet, och andra maktmedel får inte användas för att genomföra kroppsvisitationen. En personskaner är inte en i bestämmelsen avsedd teknisk anordning som motsvarar en metalldetektor. Användning av en metalldetektor är en åtgärd som innebär ett mindre ingrepp i barnets fysiska integritet än till exempel kroppsvisitation annars.

I 2 mom. tas det in en bestämmelse om att en kroppsvisitation alltid ska genomföras med respekt för barnet, så finkänsligt som möjligt och genom att kränka barnets integritet så lite som möjligt. I praktiken är det bland annat viktigt att barnets ålder och utvecklingsnivå tas i beaktande när åtgärder vidtas.

66 a §. Kroppsbesiktning. Det föreslås att 1 mom. ändras så att där hänvisas till de ämnen som avses i 4 b § 1 mom. Med dessa ämnen avses ämnen som minderåriga barn enligt lag inte får inneha. Det är i synnerhet fråga om narkotika och alkohol. Dessutom får ett barn underkastas kroppsbesiktning i enlighet med 4 b § 1 mom., om det misstänks att barnet i berusningssyfte har förtärt något annat ämne än de som avses ovan.

Dessutom ska möjligheten att ta hårprov strykas i 1 mom. Hårprov undersöks betydligt mer sällan än till exempel urinprov. Tolkningen av resultaten av hårprov är förenad med osäkerhetsfaktorer och därför har till exempel laboratoriet vid Institutet för hälsa och välfärd minskat undersökningen av dem. Således är det motiverat att slopa hårprov bland provalternativen. På barnskyddsanstalter undersöks barns eventuella användning av narkotika oftast genom urinprov. Sådana screeningar i form av snabbtest som genomförs vid anstalterna kan ge fel resultat. Ett urinprov som tagits under övervakning ska delas upp i två olika prov innan det undersöks. Den första delen av provet undersöks genom en preliminär screening av snabbtestkaraktär vid anstalten, oftast genom ett snabbtest, och den andra delen av provet ska förvaras oundersökt och orörd för en eventuell verifikationsanalys. Således görs en eventuell verifikationsanalys vid ett ackrediterat laboratorium som är specialiserat på narkotikatestning av samma urinprov som användes vid den första screeningen. Genom att provet delas i två delar

säkerställs det att verifikationsanalysen görs av ett orört delprov och att provet ger rätt resultat. Vidare analyser kan också göras som en omfattande undersökning i ett specialiserat laboratorium i en situation där det första screeningtestet är negativt, för att kunna testa för en större omfattning ämnen. Institutet för hälsa och välfärd och Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården har gett närmare anvisningar om förfaringssätt vid narkotikatestning.⁹⁵

Narkotikatestningar som genomförs som kroppsbesiktning är inte det enda sättet att mäta användning av berusningsmedel, utan endast en metod för uppföljning. Resultaten av narkotikatestningen ska tolkas som en del av helhetssituationen. Vid bedömningen av barnets situation ska man utöver resultaten av narkotikatestningen i synnerhet fästa vikt vid barnets beteende och de anteckningar enligt 33 § i barnskyddslagen som görs om ärendet vid barnskyddsanstalten

67 §. Granskning av egendom, försändelser och utrymmen samt kvarhållande av försändelser. Bestämmelserna i 1 och 2 mom. ändras så att de hänvisar till sådana ämnen och föremål som avses i 4 b §. Möjligheten till granskning av egendom, försändelser och utrymmen samt kvarhållande av försändelser utvidgas till att gälla alla ämnen och föremål som räknas upp i den nya 4 b §.

68 §. Fasthållande vid barnskyddsanstalter. Paragrafens rubrik ändras så att det tydligt framgår att paragrafen gäller fasthållande vid barnskyddsanstalter och inte sådant fasthållande på anstaltens område och utanför det som det föreslås bestämmelser om senare i lagen. De olika grunderna för fasthållande av barn i olika situationer förutsätter att det finns separata bestämmelser.

När det gäller fasthållande ska det alltid eftersträvas att åtgärden är kortvarig. Det föreslås ingen särskild bestämmelse om detta, men det ska vara målet. Det är svårt att tidsmässigt definiera kortvarighet. I vissa situationer kan det med fog ta längre tid för barnet att lugna sig. Internationell forskningslitteratur och utredningar om dödsfall som skett i samband med fasthållande visar att ett traumatiserat barn i regel inte alls ska hållas fast. Särskilt i fråga om barn som har erfarenheter av illabehandling eller lider av somatiska sjukdomar ska fasthållande undvikas så långt som möjligt, för att trygga barnets säkerhet. Särskild aktsamhet ska också iakttas i situationer där man inte känner till vilka eventuella samverkningar läkemedel eller berusningsmedel kan ha exempelvis på blodomloppet. Det föreslås att bestämmelsen om att fasthållande till sin karaktär ska vara vård- och omsorgsbetonat ska strykas i paragrafen. Fasthållande ska alltid grunda sig på att skydda barnets eller andras liv, hälsa, säkerhet eller betydande egendom. Fasthållande ska alltid vara en sista utväg och samtidigt den mest extrema metoden för att lugna ett barn. Fasthållande kan inte anses vara vård eller omsorg, utan syftet med fasthållande är att lugna barnet och förhindra att allvarligare skada uppstår. Fasthållande är inte tillåtet som en förebyggande åtgärd utan någon omedelbar fara. Fasthållande får inte tillgripas när en vuxen inte annars får ett barn att handla på önskat sätt, och det får inte heller i övrigt användas som ett redskap för maktutövning. När stresssystemet aktiveras beter sig barn på ett sätt som i stunden är det enda möjliga för dem. Ett barn som härjar kämpar bokstavligen för sitt liv. Om barnet hålls fast med våld leder det endast till att det reaktiva hotbeteendet ökar. Om fasthållande ändå är nödvändigt, ska personalen behärska en säker teknik för fasthållande, till exempel MAPA®, och metoder för att undvika situationer som förutsätter fasthållande.

⁹⁵ Mykkänen, S., Kuoppasalmi, K., Tissari, P., Henriksson, M. (toim.) (2015) Rekommendation för drogtestning av hälsoskäl. Asianmukaiset menettelytavat sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille. Handledning 5/2015. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd.

Fasthållandet kan också i fortsättningen innefatta förflyttning av barnet. Med förflyttning avses att barnet förflyttas till exempel till barnets eget rum i syfte att lugna barnet. Bestämmelsen i det gällande 1 mom. om att fasthållandet ska upphöra genast då det inte längre är nödvändigt flyttas till 3 mom.

I 2 mom. konstateras för tydlighetens skull att fasthållande i sig är ett maktmedel. Också för närvarande kan fasthållande för att lugna ett barn innebära användning av maktmedel, men det finns inga uttryckliga bestämmelser om användning av maktmedel. Som det konstateras ovan kan fasthållande också innefatta förflyttning av barnet. Situationer med fasthållande och hur intensiv användningen av maktmedel är i dem kan variera mycket beroende på situationen och barnets beteende. Fasthållande kan innebära att flera handledare håller fast ett barn som gör motstånd. Fasthållande kan också innebära att en anställd lätt håller handen på barnets rygg eller axel och på så sätt till exempel flyttar barnet till barnets eget rum. I den senare situationen samarbetar barnet i allmänhet med handledarna till skillnad från den förstnämnda situationen. Paragrafens nuvarande innehåll ändras och flyttas till det nya 4 mom. Användning av maktmedel får aldrig vara ett självändamål, utan användning av maktmedel är endast tillåtet om det är nödvändigt för att uppnå det mål som avses i 1 mom. Fasthållande får aldrig tillgripas, om barnet kan lugnas med lindrigare metoder såsom genom att tala med barnet. Om man blir tvungen att tillgripa fasthållande, ska den användning av kraft som ingår i fasthållandet vara försvarbar med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen.

Enligt 3 mom. ska fasthållandet utifrån en samlad bedömning vara nödvändigt med beaktande av barnets beteende och situationen i övrigt. I det föreslagna momentet föreskrivs också att fasthållandet ska ske på ett sätt som är tryggt för barnet med hänsyn till dess ålder, kön, kulturella och religiösa bakgrund samt individuella situation. En motsvarande bestämmelse finns för närvarande i 69 a § 5 mom., som gäller fasthållande i en bil som används för transport av barnet. Fasthållandet ska upphöra genast när det inte längre är nödvändigt.

Det gällande 2 mom. ändras och blir det nya 4 mom. Enligt det föreslagna momentet ska det i fortsättningen lämnas en skriftlig rapport om alla situationer med fasthållande till föreståndaren för anstalten, och föreståndaren för anstalten ska omedelbart lämna en rapport till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. På detta sätt säkerställs det att socialarbetaren har en möjlighet att bedöma metoder för att undvika fasthållande i fortsättningen. Socialarbetaren ska se till att uppgifter om fasthållande och bedömningar av fasthållande finns i barnets klientregistreringar.

Enligt det föreslagna 5 mom. ska en socialarbetare som en del av den i 74 a § avsedda bedömningen av en begränsning som riktats mot ett barn tillsammans med barnet och platsen för vård utom hemmet samt i den mån det är möjligt med vårdnadshavaren och barnets föräldrar bedöma hur fasthållande kan undvikas på ett sätt som beaktar barnets bästa, om man blir tvungen att tillgripa fasthållande upprepade gånger. Ändringen betonar och motsvarar 74 a § 3 mom. i den gällande lagen. I 74 a § 3 mom. föreskrivs det att om flera begränsningar efter varandra, samtidigt eller under en längre tid har riktats mot barnet, ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter bedöma barnets situation som helhet, behovet av för barnet lämplig och tillräcklig vård och av tjänster samt om antalet anställda, personalens kompetens och lokalerna på platsen för vård utom hemmet motsvarar barnets behov. Upprepade fasthållanden kan vara traumatiska och till och med skadliga situationer för barnet och personalen samt för de andra barnen. Fasthållande av ett barn kan också till exempel aktivera en traumaupplevelse hos barnet. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska dessutom barnets hälsotillstånd undersökas efter fasthållandet, om fasthållandet tillfogar barnet skador eller fysiska märken eller om barnet begär det.

I det föreslagna 6 mom. finns en informativ hänvisning till bestämmelserna om excess i samband med användning av maktmedel i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen. Bestämmelsen motsvarar det gällande 3 mom. Med excess i samband med användning av maktmedel avses i allmänhet situationer där strängare maktmedel har använts än vad som är nödvändigt för att utföra uppdraget. Fasthållande på det sätt som avses i bestämmelsen förutsätter utbildning och ett starkt stöd för verkställigheten.

68 a §. *Fasthållande för att förhindra att ett barn avlägsnar sig från barnskyddsanstalten utan tillstånd.* Paragrafen är ny. Med stöd av den föreslagna bestämmelsen får föreståndaren för barnskyddsanstalten eller en person i anstaltens vård- och fostringspersonal hålla fast ett barn för att förhindra att barnet utan tillstånd avlägsnar sig från anstalten eller från gården i anslutning till anstalten. Fasthållandet förutsätter att barnet genom att avlägsna sig utsätter sig själv eller någon annan för ett hot mot hälsa eller säkerhet. Det kan vara motiverat att ingripa i sådan användning av berusningsmedel som hotar barnets liv och hälsa genom att hindra barnet från att avlägsna sig. Dessutom kan till exempel ett barns beteende mot andra vara så hotfullt att det är motiverat att hindra barnet från att avlägsna sig. Fasthållandet kan också innefatta förflyttning av barnet. På fasthållande tillämpas bestämmelserna i 68 § 2–6 mom. Grunden för att hålla fast ett barn ska enligt bestämmelsen vara att förhindra att barnet avlägsnar sig utan tillstånd, och det krävs inte att syftet med fasthållandet är att lugna barnet på det sätt som föreskrivs i 68 §. Fasthållande med stöd av den gällande 68 § kan också innefatta förflyttning av barnet, vilket innebär att det också finns likheter mellan en situation enligt den föreslagna bestämmelsen och en situation med förflyttning av ett barn enligt den gällande 68 §, med beaktande av att fasthållande i sig redan inom ramen för den gällande regleringen har tolkats som ett maktmedel. Syftet med fasthållande är att tillgodose barnets rätt till trygghet enligt 7 § 1 mom. i grundlagen och till oundgänglig omsorg enligt 19 § 1 mom. i grundlagen. Dessutom kan syftet vara att tillgodose andra personers rätt till integritet och trygghet enligt 7 § 1 mom. i grundlagen, om till exempel ett barns kraftigt våldsamma beteende kommer att riktas mot andra personer om barnet inte hindras från att avlägsna sig.

69 a §. *Eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalten.* Paragrafen ska ses över i sin helhet. I 1 mom. föreskrivs det om välfärdsområdets och barnskyddsanstaltens skyldighet att vidta åtgärder i en situation där ett barn utan tillstånd har avlägsnat sig från anstalten eller där ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig inte återvänder dit i enlighet med vad man på förhand kommit överens om. För att välfärdsområdet ska kunna vidta behövliga åtgärder behöver det underrättas om saken. Bestämmelserna om detta avses motsvara nuläget. Till bestämmelsen fogas en ny situation där ett barn efter att i sig med tillstånd ha avlägsnat sig från anstalten är på väg till en plats eller befinner sig på en plats som man inte på förhand kommit överens om. Barnet kan till exempel ha avlägsnat sig från skolan mitt under skoldagen och vara på väg till en bekant. Även dessa situationer ska i fortsättningen omfattas av tillämpningsområdet för bestämmelsen och de åtgärder som föreskrivs i den, dock så att de åtgärder som behövs alltid ska bedömas i situationen. I bestämmelsen lyfts det fram att åtgärderna ska genomföras på ett sätt som tryggar verkställigheten. Eftersökning och återförande av barn är åtgärder som vidtas för att trygga verkställigheten av beslut om omhändertagande av barnet och vård utom hemmet samt beslut om brådiskande placering och beslut om att fortsätta brådiskande placering eller ett interimistiskt förordnande enligt 83 §. Den åtgärd som vidtas i första hand och det primära målet ska dock vara att sträva efter att diskutera med barnet och att barnet frivilligt återvänder till anstalten eller någon annan överenskommen plats. Enligt 1 mom. innefattar återförandet av barnet gripande av barnet och transport av det gripna barnet.

I praktiken bedömer anstalten situationen och gör omedelbart upp en handlingsplan för att hitta barnet och börjar aktivt söka efter barnet. Eftersökning av barnet ska inledas utan dröjsmål och

det krävs inte handledning av den ansvariga socialarbetaren. Anstalten ska utöver att inleda eftersökning av barnet utan dröjsmål under tjänstetid kontakta den ansvariga socialarbetaren och komma överens om tillvägagångssätt för att hitta barnet och återföra barnet till platsen för vård utom hemmet. Anstalten gör vid behov en anmälan om försvinnande och den ansvariga socialarbetaren eller en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården gör vid behov en begäran om handräckning till polisen. I enlighet med 69 e § 2 mom. kan en person i anstaltens vård- och fostringspersonal för en myndighets räkning göra en begäran om handräckning av polisen för gripande och transport av ett barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalten. Om barnet är i omedelbar fara är det inte fråga om ett ärende som gäller handräckning av polisen, utan då ska nödcentralen kontaktas och nödanmälan göras. Fara för barnet kan till exempel bero på ett allvarligt berusningstillstånd, hälsoproblem eller andra faktorer som medför omedelbar fara och som ska bedömas från fall till fall.

Utanför tjänstetid kan anstalten kontakta socialjouren, när anstalten har utrett barnets situation och det finns uppgift om vad som förväntas av socialjouren i situationen. Vilka åtgärder som ska vidtas bedöms i första hand av anstalten, som känner barnet bäst. Anstalten ska använda tillräckliga resurser för att genomföra eftersökningen.

Innan en begäran om handräckning eller en anmälan om försvinnande görs kan polisen efterlysa barnet på basis av en anmälan till polisen. Efterlysningen görs för att utreda barnets vistelseort, varvid polisen i samband med andra polisuppdrag kan identifiera ett barn som avlägsnat sig utan tillstånd. En efterlysning är en anmälan som finns i polisens informationssystem och som inte i sig ger polisen några särskilda befogenheter att vidta åtgärder som gäller barnet, utan dessa bedöms från fall till fall.

Polisinrättningarna sköter i enlighet med den så kallade principen om territoriellt ansvar alla slags polisuppgifter. Anmälan om efterlysning av barn, begäran om handräckning som gäller barn och anmälan om ett försvunnet barn ska göras till den polisinrättning inom vars område åtgärder mot barnet behövs. I brådskande fall görs anmälan till nödcentralen, som styr ärendet till den behöriga polisinrättningen.

I 2 mom. föreskrivs det att placerarvårdsområdet och motsvarande myndighet i landskapet Åland har rätt att av nödcentralen få lokaliseringssuppgifter om den terminalutrustning eller det abonnemang som använts av ett i 1 mom. avsett barn samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, om placerarvårdsområdet eller motsvarande myndighet i landskapet Åland har grundad anledning att anta att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott. I bestämmelsen finns dessutom en informativ hänvisning till 321 § 2 mom. i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation, där det föreskrivs om nödcentralens rätt att få information om ovannämnda uppgifter. I bestämmelsen nämns separat motsvarande myndighet i landskapet Åland, eftersom det inte finns några välfärdsområden på Åland. Lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation tillämpas dock också på Åland.

När det för ett barn har ordnats vård utom hemmet och barnet under den tiden försvinner eller är utom räckhåll för vården utom hemmet, kan den myndighet som ansvarar för vård utom hemmet i praktiken inte genomföra vården av barnet utom hemmet och trygga omsorgen om barnet och barnets uppväxtförhållanden, hälsa och utveckling. Av denna orsak är det nödvändigt att den myndighet som ansvarar för vården utom hemmet får de lokaliseringssuppgifter som den behöver, när den med kännedom om barnets bakgrund, grunderna för att barnet är i vård utom hemmet och barnets övriga uppgifter och sätt gör en motiverad bedömning av att barnet under den olovliga frånvaron äventyrar sin egen hälsa eller säkerhet.

Placerarvårdsområdet och motsvarande myndighet i landskapet Åland ska i sina egna förvaltningsstadgor fastställa vilken tjänsteinnehavare som har denna behörighet. Behöriga tjänsteinnehavare kan till exempel vara tjänsteinnehavare inom socialjouren och barnskyddet samt föreståndare i tjänsteförhållande vid välfärdsområdets och Helsingfors stads egna barnskyddsenheter.

Enligt 2 § 2 punkten och 4 § 1 mom. 1 punkten i lagen om nödcentralsverksamhet tar Nödcentralsverket emot nödmeddelanden i Finland. Nödcentralsverket är således en mottagare av nödmeddelanden enligt 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation. I verkligheten ska de myndigheter som deltar i nödcentralsverksamheten enligt 14 § 2 mom. i lagen om nödcentralsverksamhet ge Nödcentralsverket till sina verksamhetsområden knutna anvisningar och planer för behandling och förmedling av uppdrag samt för andra meddelanden och uppdrag. Nödcentralsverket agerar i praktiken i enlighet med myndigheternas anvisningar när det tar emot nödmeddelanden och förmedlar nödmeddelanden och uppdrag. Således ska socialvårdsmyndigheten ge till sina verksamhetsområden knutna anvisningar och planer för behandling och förmedling av uppdrag samt för andra meddelanden och uppdrag till Nödcentralsverket, vid behov också i fråga om mottagande och förmedling av nödmeddelanden om barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet och i fråga om skötsel av andra meddelanden eller uppdrag. Socialvårdsmyndigheten kan redan nu till exempel ge anvisningar till Nödcentralsverket om att ett nödmeddelande som gäller ett barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet alltid ska överföras som uppgift till socialvårdsmyndigheten, också när den överförs som polisuppgift till polisen.

Enligt 4 § i lagen om nödcentralsverksamhet har Nödcentralsverket också till uppgift att producera brådskande stödtjänster. Enligt 2 § 4 punkten i lagen om nödcentralsverksamhet avses med brådskande stödtjänster sådant stödande av räddningsväsendets, polisens samt social- och hälsovårdsväsendets och Gränsbevakningsväsendets brådskande verksamhet i samband med produktionen av nödcentraltjänster som är nödvändigt på grundval av ett föreläggande eller en anvisning från den berörda myndigheten. Enligt specialmotiveringen till 2 § i regeringens proposition (RP 149/2022 rd) hänför sig de brådskande stödtjänsterna till stödande av nödcentralsverksamheten och de ska tillhandahållas utan dröjsmål, eftersom den information som fås i form av en stödtjänst kan påverka till exempel bedömningen av myndigheternas resursbehov och det taktiska och tekniska utförandet av uppgifterna.

Den myndighet som ansvarar för vården utom hemmet kan redan i nuläget efter att ha tagit emot ett nödmeddelande och ett uppdrag och bedömt situationen av Nödcentralsverket begära brådskande stödtjänster som hänför sig till produktionen av nödcentraltjänster. Brådskande stödtjänster är enligt 3 § 1 mom. 5 punkten i statsrådets förordning om nödcentralsverksamhet (877/2010) utredning och förmedling av information till myndigheterna och enligt 3 § 1 mom. 8 punkten registerförfrågningar, informationssökning, utredning av kontaktuppgifter, förmedling av begäran om stöd och registrering av uppgifter, information och prestationer. Den behöriga myndighet som ansvarar för ordnandet av vården av barnet utom hemmet kan således begära att Nödcentralsverket lokaliserar barnets terminalutrustning eller tillhörande utrustning som en brådskande stödtjänst redan med stöd av gällande bestämmelser genom att precisera sina egna anvisningar. Sådan lokalisering förutsätter dock med stöd av den gällande lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation alltid ett nödmeddelande och att uppgiften överförs till den behöriga socialvårdsmyndigheten samt sådan uppenbar nöd eller omedelbar fara som förutsätts i den gällande lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation.

Avsikten är att tröskeln för lokalisering för att hitta ett barn, det vill säga när det är fråga om en sådan uppenbar nöd eller omedelbar fara som avses i 321 § 1 mom. 2 punkten i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation, ska sänkas jämfört med nuläget. Detta försnabbar

eftersökningar av barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet och därför befinner sig i en särskilt utsatt ställning. Detta förutsätter att bestämmelsen i fråga ändras och därför föreslås det att det till paragrafen fogas ett nytt 2 mom., genom vilket lokalisering av barn i de situationer som avses i den föreslagna 69 a § i barnskyddslagen möjliggörs.

Avsikten är att socialvårdsmyndigheternas ovan avsedda till verksamhetsområdena knutna anvisningar i samband med propositionen ska ses över i fråga om barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet. I så fall fastställer anvisningens innehåll när lokalisering i fortsättningen ska göras i fråga om barn som utan tillstånd avlägsnat sig från platsen för vård utom hemmet. Nödcentralverket kan dock göra begäran om lokalisering och få uppgifter av teleföretag endast när placerarvårdsområdet har grundad anledning att anta att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott. Ansvar för att förutsättningarna för begäran uppfylls ligger således hos placerarvårdsområdet och inte hos nödcentraloperatören. Teleföretaget kan för sin del lita på att grunden för nödcentralens begäran är en ovannämnd myndighetsbedömning.

I 3 mom. föreskrivs det enligt förslaget att ett ärende som gäller återförande av ett i 1 mom. avsett barn avgörs av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller, när socialarbetaren har förhinder, av en annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. Det kan till exempel vara fråga om socialarbetarens chef eller arbetspar eller en socialarbetare vid social- och krisjouren. I brådskande fall kan avgörandet göras av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren med stöd av en bestämmelse om delegering förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Det kan till exempel inte vara fråga om en vikarie. Föreståndaren för anstalten eller den av föreståndaren förordnade personen i anstaltens vård- och fostringspersonal ska utan dröjsmål meddela den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter om avgörandet. En ändring jämfört med nuläget är att det inte behöver fattas ett skriftligt beslut om återförande, men återförandet och de avgöranden som anknyter till det och grunderna för dem ska dock dokumenteras genom att behövliga anteckningar om återförandet görs i barnets klienthandlingar.

I det föreslagna 4 mom. finns bestämmelser om behörigheten i fråga om eftersökning och återförande av barn. Enligt bestämmelsen får eftersökningen och återförandet av barnet genomföras endast av en anställd inom anstaltens vård- och fostringspersonal eller av en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. Enligt det gällande 69 a § 3 mom. får transporten av barnet genomföras endast av en sådan anställd inom anstaltens vård- och fostringspersonal som har i barnskyddslagen avsedd yrkeskompetens. Detta torde ha avsett sådana yrkesutbildade personer inom socialvården som avses i 3 § i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården, som det hänvisas till i det gällande 60 § 1 mom. Ett sådant krav ska enligt förslaget inte längre finnas, eftersom det i praktiken skulle vara mycket svårt att genomföra med tanke på anstaltens personalstruktur och arbetsskiftsplanering. Det centrala är att personen hör till anstaltens vård- och fostringspersonal och således i regel är en person som barnet känner. I 4 mom. föreslås det också en bestämmelse om att åtgärder för eftersökning och återförande av barn inte får genomföras i form av köpta tjänster. En motsvarande bestämmelse finns i 69 a § 3 mom. i den gällande lagen. I det föreslagna 4 mom. finns dessutom en informativ hänvisning till 33 § och lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården i fråga om anteckningar i klienthandlingar.

I det föreslagna 5 mom. föreskrivs det om anstaltens skyldighet att lämna en skriftlig rapport om åtgärder för eftersökning och återförande av ett barn till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Det föreskrivs inte om någon form eller något sätt för rapporten. Det

väsentliga är att den dokumenterade informationen om åtgärderna förmedlas till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter för övervakningen av att barnets bästa tillgodoses. Rapporten behövs trots att anteckningar enligt 4 mom. ska göras, eftersom den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter inte nödvändigtvis automatiskt har direkt tillgång till anstaltens klientdatasystem.

Avsikten är att de till verksamhetsområdena knutna anvisningar som avses ovan och som i praktiken utfärdats av social- och hälsovårdsministeriet ska ses över i fråga om barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet. I så fall fastställer anvisningens innehåll i vilka fall lokalisering i fortsättningen ska göras i fråga om barn som utan tillstånd avlägsnat sig från platsen för vård utom hemmet. Tröskeln för lokalisering, det vill säga när det är fråga om en sådan uppenbar nöd eller omedelbar fara som avses i 321 § 1 mom. 2 punkten i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation, ska dock sänkas jämfört med nuläget, vilket försnabbar eftersökningar av barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet och därför befinner sig i en särskilt utsatt ställning.

Efter lokaliseringen har den behöriga myndighet som ansvarar för att ordna socialvård med stöd av 20 § 4 mom. i lagen om nödcentralsverksamhet rätt att få lokaliseringsuppgifterna. Enligt den bestämmelsen har en socialvårdsmyndighet som Nödcentralsverket har larmat eller för vilken informationen på begäran har inhämtats trots sekretessbestämmelserna rätt att ur nödcentralsdatasystemet avgiftsfritt få sådana uppgifter om uppdrag eller åtgärder som är nödvändiga för utförandet av dess uppgifter.

I 3 mom. föreskrivs det enligt förslaget att ett ärende som gäller återförande av ett i 1 mom. avsett barn avgörs av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller, när socialarbetaren har förhinder, av en annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. Det kan till exempel vara fråga om socialarbetarens chef eller arbetspar eller en socialarbetare vid social- och krisjouren. I brådskande fall kan avgörandet göras av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren med stöd av en bestämmelse om delegering förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Det kan till exempel inte vara fråga om en vikarie. Föreståndaren för anstalten eller den av föreståndaren förordnade personen i anstaltens vård- och fostringspersonal ska utan dröjsmål meddela den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter om avgörandet. En ändring jämfört med nuläget är att det inte behöver fattas ett skriftligt beslut om återförande, men återförandet och de avgöranden som anknyter till det ska dock dokumenteras genom att behövliga anteckningar om återförandet görs i barnets klienthandlingar.

I det föreslagna 4 mom. finns bestämmelser om behörighet i fråga om eftersökning och återförande av barn. Enligt bestämmelsen får eftersökningen och återförandet av barnet genomföras endast av en anställd inom anstaltens vård- och fostringspersonal eller av en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. Enligt det gällande 69 a § 3 mom. får transporten av barnet genomföras endast av en sådan anställd inom anstaltens vård- och fostringspersonal som har i barnskyddslagen avsedd yrkeskompetens. Detta torde ha avsett sådana yrkesutbildade personer inom socialvården som avses i 3 § i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården, som det hänvisas till i det gällande 60 § 1 mom. Ett sådant krav ska enligt förslaget inte längre finnas, eftersom det i praktiken skulle vara mycket svårt att genomföra med tanke på anstaltens personalstruktur och arbetsskiftsplanering. Det centrala är att personen hör till anstaltens vård- och fostringspersonal och således i regel är en person som barnet känner. I 4 mom. föreslås det också en bestämmelse om att åtgärder för eftersökning och återförande av barn inte får genomföras i form av köpta tjänster. En motsvarande bestämmelse finns i 69 a § 3 mom. i den gällande lagen. I det föreslagna 4 mom. finns dessutom en informativ hänvisning till 33 § och

lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården i fråga om anteckningar i klienthandlingar.

I det föreslagna 5 mom. föreskrivs det om anstaltens skyldighet att lämna en skriftlig rapport om åtgärder för eftersökning och återförande av ett barn till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Rapporten är inte formbunden, det väsentliga är att den dokumenterade informationen om åtgärderna förmedlas till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter för övervakningen av att barnets bästa tillgodoses. Rapporten behövs trots att anteckningar enligt 4 mom. ska göras, eftersom den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter inte automatiskt har direkt tillgång till anstaltens klientdatasystem.

69 b §. Gripande av barn. Paragrafen är ny. I 1 mom. föreskrivs om en befogenhet att gripa ett i 69 a § 1 mom. eller 69 d § 1 mom. avsett barn i syfte att återföra barnet till barnskyddsanstalten. Ett barn får gripas av en person i anstaltens vård- och fostringspersonal, när det är fråga om ett barn som utan tillstånd är frånvarande från anstalten samt av en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården också när det är fråga om ett barn som utan tillstånd är frånvarande från familjehemmet. Personerna bestäms närmare genom interna delegeringsregler. Med behörig tjänsteinnehavare inom socialvården avses det välfärdsområde som ansvarar för vården av barnet utom hemmet och för socialjouren och en tjänsteinnehavare som välfärdsområdet har bemyndigat genom en delegeringsbestämmelse.

I 2 mom. föreskrivs det att om en person i anstaltens vård- och fostringspersonal eller en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har grundad anledning att anta att barnet befinner sig i en bostad eller på någon annan vistelseplats och att barnets hälsa, utveckling eller säkerhet är i allvarlig fara, har en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården rätt att få tillträde till bostaden eller vistelseplatsen, om tillträdet är nödvändigt för att skydda barnets hälsa eller utveckling eller förhindra att barnets säkerhet äventyras. En annan vistelseplats kan på samma sätt som en bostad vara en plats som omfattas av hemfriden, men det kan också vara en lokal som inte omfattas av hemfriden, såsom ett förråd. Bestämmelser om detta tas in i barnskyddslagen, eftersom bestämmelsen i 41 § 2 mom. i socialvårdslagen (710/1982) inte kan tillämpas på situationer som gäller återförande av ett barn som avses i 69 a § 1 mom. Bestämmelser om handräckning av polisen i sådana situationer föreslås i 69 e §. I anstaltens vård- och fostringspersonal kan inte eventuella vikarier eller anställda inom köpta tjänster räknas in. Med behörig tjänsteinnehavare inom socialvården avses till exempel personalen inom barnskyddet i barnets placerarvälfärdsområde eller personalen vid socialjouren.

Tillträde till en hemfridsskyddad plats förutsätter att de ovannämnda personerna har en grundad uppfattning om att barnets hälsa, utveckling eller säkerhet allvarligt äventyras och att barnet vistas på en hemfridsskyddad plats. Den grundade uppfattningen om allvarlig fara kan grunda sig på olika informationskällor och observationer om saken eller på att det i barnets situation finns skäl att misstänka att barnet upprepar sådan verksamhet som orsakar allvarlig fara för barnet eller att det föreligger omständigheter som utsätter barnet för allvarlig fara, såsom berusningsmedel eller en risk för illabehandling och utnyttjande. Med grundad anledning att anta att barnet befinner sig på en hemfridsskyddad plats avses att det finns aktuell information om att det kan visas att barnet är på en plats där man kan få tag på barnet.

I 3 mom. föreskrivs om befogenheter i anslutning till fasthållande av barn i samband med gripande av barn. När man fått reda på barnets vistelseort har en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården rätt att för gripande av barnet hålla fast barnet så att barnet kan flyttas till den bil eller det andra transportmedel som används för transporten. Fasthållande innebär i detta syfte i regel lätt fysiskt ledande. Målet är

att det ska råda samförstånd mellan barnet och den anställda som söker efter barnet. Om den person som söker efter barnet hör till anstaltens vård- och fostringspersonal och är bekant för barnet sedan tidigare kan det öka trygghetskänslan hos barnet och bidra till att det inte är nödvändigt att tillgripa fasthållande i situationen. Fasthållande utgör redan i sig användning av maktmedel. Det är motiverat att det finns en befogenhet som tillåter fasthållande så att barnet kan flyttas till den bil eller det andra transportmedel som används för transporten. Ett annat transportmedel kan vara till exempel en spårvagn eller ett tåg.

Användningen av maktmedel i samband med fasthållande ska vara försvarlig med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. En person som söker efter barnet ska alltid i första hand försöka få barnet att återvända genom att tala, och de befogenheter som avses i momentet blir aktuella först om barnet motsätter sig återförandet. Motståndet kan vara aktivt eller passivt, och fasthållandet och vidtagandet av fasthållande ska alltid ställas i relation till den aktuella situationen och hur farligt och allvarligt motståndet är. I situationen ska den anställda också bedöma om motståndet är sådant att polisens befogenheter behövs för återförandet av barnet. Bestämmelser om handräckning av polisen föreslås i 69 e §. Barnet eller barnets sällskap kan till exempel bete sig starkt hotfullt eller aggressivt så att befogenheterna för en anställd inom barnskyddet i situationen inte kan utövas på ett sätt som är tryggt för de anställda och barnet. I momentet hänvisas det i fråga om fasthållande till bestämmelserna i 68 § 2–6 mom. Fasthållande är tillåtet för aktörer inom barnskyddet i enlighet med barnskyddslagen, och det ska hållas isär från de maktmedel som polisen får använda och som det separat föreskrivs om i polislagen.

Enligt det föreslagna 4 mom. får en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården under de förutsättningar och på de sätt som föreskrivs i 66 § företa en kroppsvisitation av barnet för att trygga ett säkert gripande. Dessutom får en sådan person frånta barnet sådana i 4 b § avsedda ämnen och föremål som barnet innehar. I bestämmelsen föreskrivs det också om en möjlighet att använda maktmedel som är nödvändiga för kroppsvisitation och för framtagna av ämnen och föremål. Användning av maktmedel ska alltid vara en sista utväg och maktmedlen ska vara försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. Liksom i andra situationer som tillåter användning av maktmedel ska det primära alltid vara samtal med barnet och strävan efter samförstånd så att fasthållande inte behövs. Om omhändertagna ämnen eller föremål inte återlämnas till barnet, ska det fattas ett beslut om saken i enlighet med 4 c § 1 och 4 mom. Med stöd av det gällande 69 a § 4 mom. är det endast möjligt att företa en kroppsvisitation av barnet för att trygga en säker transport i den bil som används för transporten. Dessutom möjliggör de nuvarande bestämmelserna omhändertagande av sådana i 65 § 1 mom. avsedda ämnen och föremål som barnet innehar under transporten. Enligt de gällande bestämmelserna får ett barn inte med maktmedel tvingas att underkasta sig kroppsvisitation, och fasthållande kan inte användas för att genomföra en kroppsvisitation. Detsamma gäller omhändertagande. Bestämmelser om handräckning av polisen finns i 69 e §.

Användning av maktmedel på det sätt som avses i bestämmelsen förutsätter utbildning och ett starkt stöd för verkställigheten.

69 c §. Transport av ett barn som gripits. Paragrafen är ny. I 1 mom. föreskrivs det på motsvarande sätt som i gällande 69 a § 1 mom. att när man fått reda på barnets vistelseplats, ska barnskyddsanstalten och den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet tillsammans avtala om transporten av barnet tillbaka till anstalten, om barnet inte återvänder frivilligt. Bestämmelsen gäller endast barn som avses i 69 a § 1 mom.

I det föreslagna 2 mom. föreskrivs det att en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården under de förutsättningar och på de sätt som föreskrivs i 66 § får företa en kroppsvisitation av barnet i det transportmedel som används för transporten eller i dess omedelbara närhet för att trygga en säker transport. Det som är nytt jämfört med det gällande 69 a § 4 mom. är att i den föreslagna bestämmelsen nämns transportmedel i allmänhet, medan den gällande bestämmelsen endast gäller bilar. En annan ändring är att det också ska vara möjligt att företa en kroppsvisitation i transportmedlets omedelbara närhet. Enligt förslaget får dessutom den som transporterar barnet för att trygga en säker transport omhänderta alla sådana i 4 b § avsedda ämnen och föremål som barnet innehar under transporten. Det som ändras jämfört med det gällande 69 a § 4 mom. är att det ska vara möjligt att frånta barnet alla sådana ämnen och föremål som avses i 4 b §. Ett sådant föremål som äventyrar säkerheten kan till exempel vara en smarttelefon som barnet innehar, om det utifrån barnets beteende eller omständigheterna i övrigt går att sluta sig till att barnet kan använda telefonen för att kalla personer som äventyrar transporten till platsen. Till skillnad från de nuvarande bestämmelserna ska bestämmelsen dessutom göra det möjligt att använda nödvändiga maktmedel för kroppsvisitation och för fråntagande av ämnen och föremål. Användningen av maktmedel ska alltid vara en sista utväg och maktmedlen ska vara försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. Liksom i andra situationer som tillåter användning av maktmedel ska det primära alltid vara samtal med barnet och strävan efter samförstånd så att till exempel fasthållande inte behövs. Bestämmelser om handräckning av polisen i sådana situationer finns i 69 e § 2 mom. Om omhändertagna ämnen eller föremål inte återlämnas till barnet efter transporten, ska det fattas ett beslut om saken i enlighet med 4 c § 1 och 4 mom. Bestämmelsen motsvarar nuläget.

Enligt det föreslagna 3 mom. får under transporten av barnet en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården för att trygga en säker transport hålla fast barnet i det transportmedel som används för transporten, om barnet på basis av sitt förvirrade eller hotfulla beteende sannolikt skulle skada sig självt eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av en överhängande fara för barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet. För närvarande finns bestämmelser om fasthållande för att trygga en säker transport i 69 a § 5 mom. Den nuvarande befogenheten i fråga om fasthållande gäller endast i bilar, men nu föreslås det att fasthållande ska vara tillåtet också i något annat transportmedel som används för transporten. Användningen av maktmedel i samband med fasthållande ska vara försvarlig med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. Liksom i övriga situationer med fasthållande ska den som transporterar barnet bedöma om det i det enskilda fallet är nödvändigt och ändamålsenligt att använda maktmedel. Om situationen bedöms vara sådan att polisens befogenheter behövs, ska en anställd inom barnskyddet eller en tjänsteinnehavare inom socialvården begära handräckning av polisen. Om maktmedel används ska användningen stå i rätt proportion till det mål som eftersträvas, med beaktande av det som i bestämmelsen konstateras om att maktmedel ska vara försvarliga. På fasthållande tillämpas i övrigt bestämmelserna i 68 § 2–6 mom.

Användning av maktmedel på det sätt som avses i bestämmelsen förutsätter utbildning och ett starkt stöd för verkställigheten.

69 d §. Eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från ett familjehem. I den föreslagna paragrafen föreskrivs det om eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från ett familjehem på motsvarande sätt som vad som ovan konstateras om barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt. Det behövs särskilda bestämmelser, eftersom den rättsliga ställningen för familjevårdare och barn vars vård utom hemmet ordnas som familjevård är annorlunda och det inte till alla delar är möjligt att tillämpa samma bestämmelser som gäller barn som utan tillstånd är frånvarande från anstalter.

I 1 mom. finns motsvarande bestämmelser om barn som utan tillstånd är frånvarande från ett familjehem som det i 69 a § 1 mom. finns om barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt. Familjevårdaren ska utan dröjsmål underrätta den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet om att ett barn som avses i bestämmelsen är frånvarande utan tillstånd, och myndigheten ska för att trygga verkställigheten av beslut om omhändertagande av barnet och vård utom hemmet samt om brådskande placering och beslut om att fortsätta brådskande placering eller ett interimistiskt förordnande enligt 83 § utan dröjsmål vidta behövliga åtgärder för att hitta barnet och återföra det. På motsvarande sätt som enligt 69 a § 1 mom. innefattar återförandet av barnet gripande av barnet och transport av det gripna barnet. Eftersökningen och återförandet av ett barn som är placerat i familjevård får endast genomföras av en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. På återförande av barn tillämpas dessutom i övrigt bestämmelserna i 69 a § 4 mom., vilket innebär att anteckningar om åtgärderna för eftersökning och återförande av barn ska göras i barnets klienthandlingar i enlighet med 33 § och lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården. För familjevårdare ska det inte föreskrivas någon motsvarande skyldighet som för anstalterna att söka efter barn som utan tillstånd är frånvarande från familjehemmet. Regleringen hindrar dock inte familjevårdaren från att söka efter barnet, om situationen i familjehemmet möjliggör det. Det är endast den behöriga tjänsteinnehavaren inom socialvården som har behörighet i dessa situationer. Polisen bistår genom handräckning eller genom att sköta grundläggande polisuppgifter.

I 2 mom. föreskrivs enligt förslaget att ett ärende som gäller återförande av ett barn som utan tillstånd är frånvarande från familjehemmet avgörs av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller, när socialarbetaren har förhinder, av en annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården.

I 3 mom. finns hänvisningsbestämmelser genom vilka bestämmelserna i 69 a § 2 mom., 69 b § och 69 c § 2 och 3 mom. om barn som utan tillstånd är frånvarande från anstalter utsträcks till att också gälla barn som utan tillstånd är frånvarande från familjehem. Det föreskrivs särskilt att familjevårdare inte har de befogenheter som föreskrivs i 69 b § och 69 c § 2 och 3 mom.

I 4 mom. föreslås bestämmelser om skyldigheten för den behöriga tjänsteinnehavaren inom socialvården att på behörigt sätt göra anteckningar om de begränsande åtgärder som tjänsteinnehavaren har vidtagit. Anteckningarna ska göras i enlighet med 33 § och lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

69 e §. *Handräckning av polisen för gripande och transport av barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalter och familjehem.* Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om handräckning av polisen för gripande och transport av barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalter och familjehem. Polisen ska ha kvar verksamhetsförutsättningarna för att sköta polisens primära uppgift. Polisens resurser ska användas endast för de handräckningsuppgifter där polisen är nödvändig. Utgångspunkten är att vården utom hemmet ska ordnas så att handräckning av polisen inte behövs regelbundet till exempel på grund av otillräckliga personalresurser. Enligt 1 kap. 6 § i polislagen ska polisen när förhållandena kräver det ställa sina uppgifter i viktighetsordning. Detta gäller också handräckningsuppgifter.

I 1 mom. konstateras rättsgrunden för rätten för en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården att få handräckning, vilken utgör rättsgrund också för handräckning av polisen i situationer där ett barn utan tillstånd är frånvarande från anstalten eller familjehemmet. I paragrafen föreskrivs det också att handräckningen är avgiftsfri. Närmare bestämmelser om uppgifter och

befogenheter för behöriga tjänsteinnehavare inom socialvården finns i de bestämmelser som nämns i 2 mom. i denna paragraf.

Enligt det föreslagna 2 mom. kan begäran om handräckning för socialvårdsmyndighetens räkning göras också av en person i barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal. Detta underlättar i fortsättningen de praktiska situationerna, eftersom det i första hand ändå är en person i anstaltens vård- och fostringspersonal som söker efter barnet. I momentet föreskrivs dessutom om de situationer där en person i anstaltens vård- och fostringspersonal kan få handräckning av polisen. Bestämmelsen behövs eftersom 22 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården endast gäller myndigheter.

Bestämmelser om huvudprincipen för handräckning finns i 3 mom. Enligt den har en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården och en person i anstaltens vård- och fostringspersonal rätt att få handräckning, om den åtgärd som ligger till grund för handräckningen hindras. Enligt bestämmelsen kan den åtgärd som ligger till grund för handräckningen (till exempel en kroppsvisitation) hindras, om en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården eller en person i anstaltens vård- och fostringspersonal vid utförandet av åtgärder bedömer att barnets beteende eller omständigheterna i övrigt innebär en betydande risk för att säkerheten för barnet, en person som deltar i återförandet av barnet eller någon annan person äventyras. Barnets eget beteende eller beteendet hos barnets sällskap kan till exempel vara sådant att barnets, de anställdas eller utomståendes säkerhet förutsätter polisnärvaro. Tillräckliga resurser ska reserveras för eftersökning och återförande av barnet, och en sådan omständighet som avses i bestämmelsen kan i regel inte innebära en situation där det redan i utgångsläget har funnits otillräckliga resurser för utförandet av åtgärden. Det beror på situationen om det är fråga om ett handräckningsärende eller en grundläggande uppgift för polisen. En handräckningsuppgift kan också ändras till en grundläggande polisuppgift till exempel när en person som är föremål för handräckningen brukar våld eller om personen hotas av omedelbar och allvarlig fara för sitt liv, sin hälsa, sin säkerhet eller sin fysiska integritet. Då finns det skäl att också överväga att ringa nödcentralen. Syftet med bestämmelserna är att polisen i situationen ska bistå den som begär handräckning, vilket i regel innebär att också den person som söker efter barnet själv är närvarande i situationen.

I 4 mom. konstateras det att när polisen ger handräckning i en situation som avses i 2 mom. 5 punkten, är polisen skyldig att transportera barnet till den närmaste möjliga barnskyddsanstalt som barnets behöriga tjänsteinnehavare inom socialvården och en behörig tjänsteinnehavare inom välfärdsområdet på barnets vistelseort kommer överens om. Den närmaste möjliga barnskyddsanstalten kan vara en tillfällig barnskyddsanstalt eller barnets egen plats för vård utom hemmet. Skyldigheten gäller den närmaste möjliga barnskyddsanstalten, eftersom den närmaste barnskyddsanstalten kan vara så full att barnet inte kan återföras dit. Enligt förslaget ska polisen bistå vid transporten, vilket i princip innebär att polisen med sina befogenheter tryggar en transport av barnet som utförs av en person som söker efter barnet. Detta kan till exempel ske i det fordon som den anställda som söker efter barnet använder för transporten eller om situationen kräver det i polisens eget fordon. Också när det är fråga om handräckning kan polisen ställa sina uppgifter i viktighetsordning enligt 1 kap. 6 § i polislagen.

70 a §. Kameraövervakning i samband med isolering. Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om kameraövervakning i samband med isolering. Kameraövervakning i samband med isolering har genomförts vid barnskyddsanstalter utan särskilda bestämmelser i lag. Rätten till skydd av privatlivet för ett barn i ett isoleringsrum har begränsats kraftigt. Begränsningens effekt ökar av att barnet är föremål för kameraövervakning. Jämfört med kameraövervakning i anstaltens gemensamma lokaler innebär kameraövervakning i ett isoleringsrum ett kraftigare ingrepp i barnets personliga integritet. Det har dock ansetts vara möjligt att genomföra

kameraövervakning i isoleringsrum, i synnerhet om den används för att trygga säkerheten för barnet i isoleringsrummet.

När isolering enligt 70 § genomförs i ett isoleringsrum i anslutning till anstalten, kan enligt förslaget teknisk övervakning i form av kameraövervakning utföras i rummet, om säkert genomförande av isoleringen förutsätter det. Det kan till exempel vara fråga om en situation där barnet försöker skada sig själv. Utöver självdestruktivt beteende kan det i situationen finnas en risk för att barnet begår självmord. I sådana situationer är kontinuerlig övervakning av barnet nödvändig och den genomförs delvis med hjälp av kameraövervakning. Kameraövervakning behövs när den vuxna inte är närvarande i isoleringsrummet med barnet. Kameraövervakning behövs till exempel på natten. Det är då fråga om att iakttä hälsotillståndet hos och trygga säkerheten för ett barn som är berusat eller lider av abstinenssymtom efter användning av berusningsframkallande ämnen.

I 70 a § ska det också föreskrivas att kameraövervakning får användas endast när det är nödvändigt och proportionerligt med tanke på syftet med kameraövervakningen. Ordandet av kameraövervakning får inte grunda sig på bristfälliga personalresurser på anstalten. Barnets isolering ska skötas på det sätt som föreskrivs i 70 § och en vuxen ska fortlöpande finnas som stöd för barnet under isoleringen. När det har bestämts att ett barn ska hållas isolerat ska det samtidigt bestämmas vem i anstaltens vård- och fostringspersonal som ska se till barnets säkerhet. Hela den tid barnet hålls isolerat ska den som ser till barnets säkerhet övervaka barnet inne i samma rum eller i omedelbar närhet av rummet, så att denne har möjlighet att få kontakt med barnet. Barnets förhållanden under den tid isoleringen pågår ska ordnas så att barnet får tillräcklig omsorg och vård samt möjlighet att samtala med den som ser till barnets säkerhet. I praktiken kan grunderna för användning av kameraövervakning endast fastställas genom behovsprövning som baserar sig på barnets individuella situation.

I 70 a § konstateras ytterligare att kameraövervakning inte får riktas mot den del av isoleringsrummet som utgör toalett och tvättrum och att barnet alltid ska underrättas om kameraövervakningen.

Beslut om isolering fattas enligt 70 § 2 mom. av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. När det har bestämts att ett barn ska hållas isolerat ska det samtidigt bestämmas vem i anstaltens vård- och fostringspersonal som ska se till barnets säkerhet. Användning av kameraövervakning i samband med isolering ska betraktas som en faktisk förvaltningsåtgärd, vars verkställighet den person i vård- och fostringspersonalen som har förordnats att ta hand om barnet ansvarar för. Enligt förslaget ska det inte finnas någon möjlighet att separat anföra besvär om kameraövervakning i isoleringsrum.

I 2 och 3 mom. konstateras det att på behandlingen av klientuppgifter i samband med teknisk övervakning tillämpas lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och att bestämmelser om kameraövervakning finns i 16 och 17 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004).

71 §. Särskilda begränsningar under rehabilitering på sluten institution. Innehållet i den föreslagna paragrafen är nytt och den ersätter den gällande 71 § om särskild omsorg.

I paragrafen föreskrivs det om särskilda begränsningar som endast ska vidtas under placering för rehabilitering på en sluten institution. Det är fråga om en tjänst vid en barnskyddsanstalt som genomförs på ett sådant sätt och där utgångspunkterna är sådana att det krävs omfattande begränsningar för att vården utom hemmet ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt.

Placering för rehabilitering på en sluten institution förutsätter att skyddet av barnet mot beteende som äventyrar barnets egen och andras säkerhet nödvändigt förutsätter sådana begränsningar som nämns i paragrafen. Målet med de särskilda begränsningarna är att möjliggöra trygg vård utom hemmet utan berusningsmedel och uppnående av målen för placeringen. Begränsningarna bidrar till att bryta det beteende som ligger bakom placeringen av barnet och inverkar på faktorer som eventuellt försvårar fortskridandet av rehabiliteringen, såsom barnets möjligheter att upprätthålla människorelationer som är skadliga för barnet. Bestämmelserna syftar också till att trygga säkerheten för andra barn som har placerats och för personalen, eftersom bestämmelserna inverkar på anstaltens allmänna säkerhet, som är en central förutsättning för att rehabiliteringen ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt. Genom de föreslagna särskilda begränsningarna utvidgas personalens befogenheter i fråga om att hindra ett barn från att fortsätta ett beteende som är skadligt för barnet självt eller för andra. Tryggandet av syftet med vården utom hemmet får en särskilt stor betydelse eftersom tryggandet innebär att barnets rättigheter begränsas. Därför ska placeringen avslutas när det inte längre finns någon risk för att sådant beteende som avses i 49 a § fortsätter.

I den första meningen i 1 mom. föreskrivs det informativt att också i fråga om de särskilda begränsningar som anges i paragrafen gäller för beslut och verkställighet vad som i 11 kap. föreskrivs om användning av begränsande åtgärder. I momentet föreskrivs det att barnets rörelsefrihet begränsas under placeringen för rehabilitering på en sluten institution. Också barnets kontakter begränsas på det sätt som avses i 62 § 3 mom. under placeringen för rehabilitering på en sluten institution.

Behovet av att begränsa barnets rörelsefrihet har samband med det beteende som ligger bakom placeringen och som det är nödvändigt att förebygga. Begränsning och tillräcklig kontroll av barnets rörlighet är centrala förutsättningar för att få barnet att stanna på barnskyddsanstalten och se till att barnet omfattas av den rehabilitering och det stöd som tillhandahålls där. Rehabiliteringsprocessen förutsätter att barnet är närvarande på barnskyddsanstalten. De förutsättningar för placering som nämns i 49 a § är ofta förenade med att barnet har varit frånvarande utan tillstånd från platsen för vård utom hemmet. Rehabilitering på en sluten institution är till exempel en lösning i situationer där barn upprepade gånger är frånvarande från platsen för vård utom hemmet. Effektiv begränsning av rörelsefriheten bidrar till att betydligt minska barnets möjligheter att rymma. Det ska fattas ett överklagbart beslut om begränsning av rörelsefriheten, i vilket begränsningens varaktighet fastställs till ett år. Behovet av, omfattningen av och det konkreta sättet att genomföra begränsningen av rörelsefriheten ska bedömas med beaktande av 61 a § i samband med att klientplanen ses över med minst fyra månaders mellanrum.

Syftet med den begränsning av kontakterna som det föreskrivs om i 1 mom. är att skydda i synnerhet barnet från personer vars kontakter äventyrar syftet med placeringen och medför en risk för att grunderna för placeringen fortsätter att existera och som inte heller kan identifieras. Syftet med begränsningarna har således samband med barnets behov av nödvändigt skydd, som är en förutsättning för placeringen och som det föreskrivs om i 49 a §. När det inte går att fastställa de personer vars kontakter som är skadliga för barnet, ska kontakterna begränsas i enlighet med 62 § 3 mom. Utgångspunkterna för användningen av begränsningen beskrivs i detaljmotiveringen till 62 §. Genom ett begränsningsbeslut begränsas kontakterna under tiden för placeringen, som kan vara högst ett år. Kontakten med barnets närstående tryggas genom att dessa personer namnges i beslutet. Det ska fattas ett överklagbart beslut om begränsning av kontakterna, i vilket begränsningens varaktighet fastställs till ett år. Behovet av, omfattningen av och det konkreta sättet att genomföra begränsningen ska bedömas med beaktande av 61 a § i samband med att klientplanen ses över med minst fyra månaders mellanrum. Vid behov ska

det fattas ett nytt överklagbart begränsningsbeslut om begränsning av kontakterna, om barnets behov av kontakter förutsätter det.

I 2 mom. föreskrivs det att barnet dessutom ska fråntas sådana i 4 b § 4 mom. avsedda anordningar som kan användas för kommunikation och som barnet innehar under placeringen för rehabilitering på en sluten institution. När barnet fråntagits en anordning som kan användas för kommunikation, ska barnets kontakter under placeringen för rehabilitering på en sluten institution tryggas på andra sätt. Begränsningen av barnets kommunikation utanför anstalten har ett samband i sak med begränsningen av barnets kontakter och grunderna för den. När anordningar eller andra redskap har fråntagits barnet, ska barnets kontakter tryggas på andra sätt. Det ska fattas ett överklagbart beslut om fråntagande av anordningar som kan användas för kommunikation och som barnet innehar, i vilket begränsningens varaktighet fastställs till ett år. Behovet av, omfattningen av och det konkreta sättet att genomföra begränsningen ska bedömas med beaktande av 61 a § i samband med att klientplanen ses över med minst fyra månaders mellanrum.

I 3 mom. föreskrivs det att planmässiga kroppsbesiktningar av barnet ska företas under placeringen för rehabilitering på en sluten institution. Avsikten är att följa och bedöma barnets eventuella användning av berusningsmedel och å andra sidan barnets drogfrihet. Trots att det genom kroppsvisitationer enligt 66 § är möjligt att kontrollera om berusningsmedel når anstalten, är det ändå möjligt att berusningsmedel kommer in på anstalten. Planmässiga kroppsbesiktningar är en metod för att stärka både barnets vilja att sluta använda berusningsmedel och personalens förtroende för barnets drogfrihet. Resultaten av kroppsbesiktningen ska tolkas som en del av helhetssituationen. Planmässiga kroppsbesiktningar får inte företas godtyckligt. Individuell prövning ska göras i synnerhet i situationer där de testresultat som verifierats genom analyser vid ett ackrediterat laboratorium upprepade gånger är negativa. Det ska fattas ett överklagbart beslut om planmässiga kroppsbesiktningar, i vilket begränsningens varaktighet fastställs till ett år. Till skillnad från kroppsbesiktning enligt 66 a § är systematiska kroppsbesiktningar inte till sin karaktär faktiska förvaltningsåtgärder. Åtgärder som ingriper i ett barns integritet och begränsar barnets självbestämmanderätt ska basera sig på mål som fastställs på förhand och en plan för genomförande av kroppsbesiktningar. Behovet av, omfattningen av och det konkreta sättet att genomföra begränsningen ska också i fråga om kroppsbesiktningar bedömas med beaktande av 61 a § i samband med att klientplanen ses över med minst fyra månaders mellanrum.

I 4 mom. konstateras det att beslut om begränsningar enligt 1–3 mom. fattas i samband med beslut om placering av barnet för sådan rehabilitering på sluten institution som avses i 49 a §. Begränsningarna baserar sig på ett nödvändigt behov av att skydda barnet mot sådant beteende som avses i 49 a § och som allvarligt äventyrar barnets egen eller andras säkerhet.

I 5 mom. föreskrivs det om beslutsfattande om begränsningar enligt 1–3 mom. i samband med brådskande placering för rehabilitering på en sluten institution. Besluten fattas av den tjänsteinnehavare som avses i 13 § 1 mom. Syftet med bestämmelsen är att i samband med brådskande placering av barn förtydliga förhållandet mellan beslut om begränsningsåtgärder och beslut om placering av barn. När beslut fattas om brådskande placering av barn gäller besluten om begränsningar enligt vad som anges i momentet. Besluten om begränsningar fortsätter att gälla trots att den brådskande placeringen förfaller, om den brådskande placeringen förfaller på grund av ett beslut om omhändertagande av barn enligt 43 § 1 mom. eller på grund av ett beslut av förvaltningsdomstolen på en ansökan om omhändertagande och placering i vård utom hemmet enligt 43 § 2 mom. eller på grund av ett interimistiskt förordnande av en förvaltningsdomstol enligt 83 §, när ett ärende som gäller omhändertagande eller vård utom

hemmet är anhängigt vid förvaltningsdomstolen. Besluten om begränsningar kan dock gälla i högst ett år från det att beslutet om brådskanie placering meddelades.

I 6 mom. föreslås bestämmelser om bedömning av innehållet i och omfattningen av de särskilda begränsningarna. Innehållet och omfattningen ska åtminstone bedömas i samband med att klientplanen för barnet ses över. Bedömningen görs således minst var fjärde månad. I momentet föreskrivs dessutom att särskilda begränsningar får användas endast i den mån och i den omfattning som det är nödvändigt för att skydda barnet av skäl som anges i 49 a § 1 mom. Bedömningen ska göras med beaktande av vad som föreskrivs i 49 e §. De experter som nämns i den paragrafen ska bedöma behovet av särskilda begränsningar. Målet med begränsningarna är att stödja förändringsprocessen och uppnåendet av målen för placeringen. Därför ska bedömningen fästa vikt vid grunderna för placeringen av barnet och uppnåendet av de mål som ställts för placeringen. Detta kan till exempel innebära att begränsningens intensitet ändras. Bedömningen av om målen har uppnåtts konkretiserar hur rehabiliteringsprocessen fortskrider och hur man har kunnat påverka orsakerna till placeringen genom arbete under tiden för placeringen. I klientplanen och den kompletterande planen för vård och fostran ska det göras anteckningar om verkställandet av särskilda begränsningar.

Vidare konstateras det i momentet att begränsningar enligt 1–3 mom. får användas endast i den mån och i den omfattning som det är nödvändigt för att uppnå syftena med placeringen. Detta innebär att användningen av dem ska avslutas omedelbart när det inte längre finns grunder för användningen. Således är det ytterst viktigt att identifiera den fas i barnets rehabiliteringsprocess och placering när användningen av särskilda begränsningar kan avslutas. I praktiken innebär detta en situation där placeringen avslutas.

72 §. Särskilda begränsningar under en period av särskild omsorg. Innehållet i den föreslagna paragrafen är nytt och paragrafen ersätter den gällande 72 § om ordnande av särskild omsorg.

I paragrafen föreskrivs det om särskilda begränsningar som endast ska vidtas under en period av särskild omsorg. En period av särskild omsorg är också i nuläget en tjänst vid en barnskyddsanstalt som genomförs på ett sådant sätt att det krävs mer omfattande begränsningar av barnets grundläggande fri- och rättigheter än inom sedvanlig anstaltsvård. Placeringen av ett barn ska genomföras som en period av särskild omsorg om vården av barnet utom hemmet bedöms förutsätta särskilda begränsningar enligt denna paragraf. Målet med de särskilda begränsningarna är att möjliggöra trygg och drogfri vård av barnet utom hemmet och uppnående av målen för placeringen. Med hjälp av begränsningarna kan man inverka på uppnåendet av målen för vården utom hemmet. Bestämmelserna syftar också till att trygga säkerheten för andra barn som har placerats för en period av särskild omsorg och för personalen genom att de inverkar på den allmänna säkerheten vid bostadsenheten. Säkerhet är en central förutsättning för att perioden ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt.

Enligt 1 mom. ska barnets rörlighet begränsas under perioden av särskild omsorg så att barnet hindras från att avlägsna sig från anstaltens lokaler utan tillstånd eller övervakning. På motsvarande sätt som enligt den gällande regleringen meddelas inget separat beslut om begränsning av rörelsefriheten, även om den maximala längden på den nu föreslagna placeringen föreslås vara längre än vad som är möjligt enligt den gällande regleringen. Innehållet i och omfattningen av rörelsefriheten ska dock bedömas under placeringen av barnet. Utgångspunkten för begränsning av rörelsefriheten är att bryta ett beteende som skadar barnet självt och förhindra sådana störningar i arbete med målen för perioden som till exempel kan bero på att barnet låter bli att återvända till sin plats för vård utom hemmet. Även om barnets rörlighet utanför bostadsenheten kontrolleras, ska barnet ha möjlighet att vistas utomhus på anstaltens område och i anstaltens andra eventuella hobby- eller idrottslokaler. Genom att främja

barnets möjligheter att röra sig också utanför anstalten kan man främja barnets förankring i arbetet under perioden av särskild omsorg och således inverka positivt på uppnåendet av målen för perioden av särskild omsorg samt eventuellt främja uppbyggnaden av barnets vardag också efter en intensiv period på barnskyddsanstalten.

De bestämmelser som föreslås i 2 mom. är nya. Enligt förslaget ska planmässiga kroppsbesiktningar av barnet företas under perioden av särskild omsorg, om det är nödvändigt för att skydda barnet. Syftet med de planmässiga kroppsbesiktningarna är att följa och bedöma barnets eventuella användning av berusningsmedel och å andra sidan barnets drogfrihet. Möjligheten till planmässiga kroppsbesiktningar grundar sig på beslutet om period av särskild omsorg. När beslutet bereds och fattas ska nödvändigheten av planmässiga kroppsbesiktningar bedömas från fall till fall. Tröskeln för kroppsbesiktning föreslås således vara lägre än enligt 66 a §. Trots att det genom kroppsvisitationer enligt 66 § är möjligt att kontrollera om berusningsmedel kommer in på anstalten, är det ändå möjligt att berusningsmedel kommer in på anstalten. Planmässiga kroppsbesiktningar kan vara en metod för att stärka både barnets vilja att vara drogfri och personalens förtroende för barnets drogfrihet. Resultaten av kroppsbesiktningen ska tolkas som en del av helhetssituationen. Planmässiga kroppsbesiktningar ska företas enligt prövning från fall till fall och de får inte företas godtyckligt. Prövning ska göras i synnerhet i situationer där testresultaten upprepade gånger är negativa och resultaten har verifierats genom verifikationsanalyser vid ett ackrediterat laboratorium. De planmässiga kroppsbesiktningarna grundar sig på beslutet om placering och det fattas inget separat beslut om dem.

I 3 mom. föreskrivs det att de begränsningar som avses i 1 och 2 mom. ingår i det beslut som avses i 60 b §. Utöver vad som i 11 kap. föreskrivs om begränsande åtgärder, begränsas genom ett beslut om period av särskild omsorg enligt 60 b § barnets grundläggande fri- och rättigheter genom begränsande åtgärder enligt denna paragraf under en sådan period av särskild omsorg som avses i 60 a §.

74 §. Anteckningar om begränsande åtgärder. Det föreslås att 1 mom. preciseras i enlighet med de ändringar som görs i paragraferna i 11 kap. Skyldigheten att göra anteckningar om begränsande åtgärder utvidgas till att gälla också de begränsande åtgärder som det föreslås bestämmelser om i 68 a, 69 b, 69 c, 70 a, 71 och 72 §. Den föreslagna 1 mom. 5 punkten om anteckningar om grundade anledningar avses också gälla kroppsvisitationer som företas med stöd av de föreslagna 69 b § 4 mom., 69 c § 2 mom. och 69 d § 3 mom.

15 kap. Sökande av ändring

89 §. Rätt att söka ändring. Enligt förslaget fogas till 1 mom. en ny 6 punkt, enligt vilken barnets förälder och vårdnadshavare samt den som svarar eller omedelbart före beredningen av ärendet har svarat för barnets vård och fostran var för sig får söka ändring också i ett ärende som gäller sådan period av särskild omsorg som avses i 60 b §. I paragrafens 4 mom. stryks hänvisningen till 65 §. Bestämmelser om fråntagande av ämnen och föremål i 4 b § och bestämmelser om beslutsfattande finns i 4 c § i den föreslagna lagen. Det föreslås att en hänvisning till den nya 4 c § fogas till momentet. I momentet konstateras också att de särskilda begränsande åtgärder som föreskrivs i 72 § ingår i beslutet om placering och således bestäms rätten att söka ändring i fråga om dem enligt 1 mom. Besluten om placering räknas upp i 1 mom.

I det gällande 4 mom. finns bestämmelser om de begränsande åtgärder som vårdnadshavaren har rätt att söka ändring i. Vårdnadshavaren har med stöd av bestämmelsen kunnat söka ändring i ett ärende som gäller ordnande av särskild omsorg enligt 72 §. Enligt förslaget ska bestämmelser om beslut om ordnande av en period av särskild omsorg i fortsättningen finnas i

60 b § i 10 kap., som gäller vård utom hemmet, i stället för i 11 kap., som gäller begränsande åtgärder. Bestämmelser om vårdnadshavarens rätt att söka ändring i ett beslut som avses i 60 b § föreslås i 89 § 1 mom. 6 punkten. Eftersom en period av särskild omsorg i fortsättningen inte längre ska betraktas som en begränsande åtgärd ska det inte längre föreskrivas om vårdnadshavarens rätt att söka ändring i ett ärende som gäller särskild omsorg i 89 § 4 mom. och således ska hänvisningen till 72 § strykas i momentet.

Till 3 mom. fogas dessutom en hänvisning till sådan begränsning av kontakter som avses i 71 § 1 mom.

90 §. Sökande av ändring hos förvaltningsdomstolen. Det föreslås att 1 mom. ändras och att ett nytt 2 mom. fogas till paragrafen. I 1 mom. ändras hänvisningen till lagen om rättegång i förvaltningsärenden till en materiell hänvisningsbestämmelse och i 1 punkten tas det enligt förslaget in en möjlighet att söka ändring i ett beslut av välfärdsområdet direkt genom besvär i förvaltningsdomstol med iakttagande av lagen om rättegång i förvaltningsärenden också i ärenden som gäller framtagna av ämnen och föremål och som avses i 4 c §. I den föreslagna 7 punkten tas det in motsvarande rätt i fråga om ärenden som gäller sådan period av särskild omsorg som avses i 60 b §. Gällande 1–6 punkten blir 2–7 punkt och gällande 7 och 11 punkten stryks. Till 1 mom. fogas en ny 12 punkt. Enligt den punkten är det möjligt att genom besvär direkt hos förvaltningsdomstolen med iakttagande av bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden söka ändring i ett beslut om begränsning av rörelsefriheten och begränsning av kontakter enligt 71 § 1 mom., framtagna av en anordning som kan användas för kommunikation och som barnet innehar enligt 71 § 2 mom. samt i ett beslut om planmässig kroppsbesiktning enligt 71 § 3 mom.

I det nya 2 mom. föreskrivs det att de särskilda begränsande åtgärder som föreskrivs i 72 § ingår i beslutet om placering och att rätten att söka ändring bestäms enligt 1 mom. De gällande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom. I det gällande 3 mom. stryks omnämnandet av att besvaren ska anföras inom 30 dagar från delfäendet av beslutet, eftersom bestämmelser om det finns i 13 § 2 mom. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

92 §. Sökande av ändring hos högsta förvaltningsdomstolen. Det föreslås att 1 mom. ändras så att hänvisningen till lagen om rättegång i förvaltningsärenden ändras till en materiell hänvisningsbestämmelse. I 1 mom. 6 punkten tas det in ett omnämnande av begränsning av kontakter enligt 71 § 1 mom., som det således ska gå att söka ändring i hos högsta förvaltningsdomstolen med iakttagande av bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

7.2 Lag om ändring av 69 § i hälso- och sjukvårdslagen

69 §. Skyldigheter enligt barnskyddslagen. Ett nytt 2 mom. fogas till paragrafen. Det är närmast fråga om en informativ hänvisning till gällande reglering. En motsvarande ändring föreslås också i 16 b § 1 mom. i barnskyddslagen. Genom hänvisningarna betonas välfärdsområdets skyldighet enligt den gällande regleringen att samordna de social- och hälsovårdstjänster som tillhandahålls kunderna till helheter och att ordna tjänster för barn som behöver krävande specialtjänster genom samarbete mellan välfärdsområden samt att avtala om tjänsterna i välfärdsområdenas samarbetsavtal. Samordnade enheter inom barnskyddet och psykiatri är sådana krävande specialtjänster som avses i bestämmelserna och i fråga om vilka välfärdsområdena och den specialiserade sjukvården ska samarbeta. I 57 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård finns bestämmelser om kostnadsersättningar mellan välfärdsområden. I det föreslagna momentet konstateras det dock i fråga om kostnadsfördelningen att det välfärdsområde som ordnat tjänsten inom det mest krävande barnskyddet har rätt att ta ut

kostnaderna för ordnandet av vården av placerarvårdsområdet enligt vad som föreskrivs i 4 mom. i denna paragraf. Avsikten är att det vårfärdsmråde som ordnat tjänsten med säkerhet ska få ersättning för kostnaderna, om de tas ut hos ett vårfärdsmråde som inte hör till samarbetsområdet, eftersom det inte finns någon egentlig innehållsmässig bestämmelse om ordnande av krävande tjänster.

Det nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom.

7.3 Lag om ändring av lagen om tillsynen över social- och hälsovården

4 §. Definitioner. Bestämmelserna i 1 mom. 1 och 2 punkten ändras så att statens skolhem stryks bland tjänsteanordnarna i 1 punkten och Statens barnskyddsanstalt tas in bland tjänsteproducenterna i 2 punkten. Ändringen är motiverad eftersom statens skolhem, i fortsättningen Statens barnskyddsanstalt, de facto är en producent av barnskyddstjänster.

40 §. Avförande av en tjänsteproducent ur registret. I paragrafen finns bestämmelser om avförande av en tjänsteproducent ur registret. Vid riksdagsbehandlingen av lagförslaget fogades till paragrafen med anledning av grundlagsutskottets utlåtande ett nytt 6 mom., enligt vilket bestämmelserna om avförande av en tjänsteproducent ur registret inte tillämpas när de offentliga samfund som nämns i momentet är tjänsteproducenter. Grundlagsutskottet ansåg i sitt utlåtande (GrUU 96/2022 rd) att även om också den offentliga social- och hälsovården bör övervakas på behörigt sätt och missförhållanden i verksamheten bör åtgärdas, kan avförande ur registret och det därmed sammanhängande förbudet mot produktion av social- och hälsovårdstjänster svårligen samordnas med det allmännas skyldigheter enligt 19 § i grundlagen. Det föreslås att också Statens barnskyddsanstalt tas in i momentet för tydlighetens skull.

52 §. Ikraftträdande och övergångsbestämmelser. I 52 § finns en bestämmelse om lagens ikraftträdande. I bestämmelsen räknas de offentliga samfund upp för vilkas del lagens 3 kap. om registrering av tjänsteproducenter och tjänsteenheter träder i kraft först den 1 januari 2028. Syftet med det senare ikraftträdandet i fråga om offentliga samfund är att säkerställa organiseringen av de tjänster som anordnas och produceras av offentliga samfund, som nu för första gången blir föremål för förhandstillsyn, och att möjliggöra insamling och registrering av uppgifter om dem i enlighet med övergångsbestämmelserna i lagen. Till övriga delar, det vill säga i fråga om innehållet i och tillsynen över tjänsterna, har lagen tillämpats på offentliga samfund redan från ingången av 2024. Det föreslås att också Statens barnskyddsanstalt tas in i bestämmelsen för tydlighetens skull. Statens barnskyddsanstalt får i enlighet med 56 § och trots 5 § i lagen fortsätta sin verksamhet med iakttagande av bestämmelserna i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. Trots övergångsbestämmelsen kan bestämmelserna om och förfarandena för myndighetstillsyn och styrning i 5 kap. i lagen tillämpas på Statens barnskyddsanstalt. Statens barnskyddsanstalt ska till tillsynsmyndigheten lämna de uppgifter som avses i 16 § för registrering innan 3 kap. träder i kraft den 1 januari 2028. Uppgifterna förs in i det riksomfattande registret över tjänsteproducenter (Soteri) utan avgift senast den 31 december 2030.

7.4 Lag om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den

1 §. Statens barnskyddsanstalts struktur. I 1 mom. föreslås bestämmelser om Statens barnskyddsanstalts karaktär som ett självständigt ämbetsverk. Avsikten är att förtydliga nuläget, eftersom befogenhetsfrågorna för närvarande delvis är oklara. Genom propositionen förtydligas Institutet för hälsa och vårfärd ställning som ansvarig för resultatstyrningen och Institutets arbetsledningsrätt. Ämbetsverket avses vara riksomfattande och dess verksamhetsområde omfattar hela landet.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om delområdena i statens barnskyddsanstaltsverksamhet. Barnskyddets tjänstenheter avses motsvara de nuvarande skolhemmen. Termerna avseende barnskydd samordnas också till exempel med termerna i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. Det föreslås att verksamhetsställena för skolan i anslutning till Statens barnskyddsanstalt ska finnas vid tjänstenheterna. Strukturen motsvarar i praktiken nuläget. I Statens barnskyddsanstalt ska också fängelsets familjeavdelning ingå, vilket också motsvarar nuläget. Dessa funktioner har även i fortsättningen en gemensam förvaltning som utöver direktören för ämbetsverket består av bland andra en ekonomichef och en förvaltningsdirektör. Målet är att förtydliga den gemensamma förvaltningens roll så att ämbetsverket effektivare kan fungera som ett enda ämbetsverk.

2 §. *Direktionen för skolan i anslutning till Statens barnskyddsanstalt.* I enlighet med 2 § i lagen om förvaltning av utbildning som ordnas av staten och privata (634/1998) ska skolan i anslutning till Statens barnskyddsanstalt ha en direktion. Enligt det föreslagna 1 mom. tillsätts direktören av Institutet för hälsa och välfärd för fyra kalenderår åt gången. Vid beredningen samarbetar Utbildningsstyrelsen med Institutet för hälsa och välfärd. Förfarandet motsvarar nuläget. Enligt förslaget ska direktionen bestå av en ordförande, en vice ordförande samt minst tre andra medlemmar och personliga ersättare för dem.

I det föreslagna 2 mom. föreskrivs det att skolans ledande rektor ska utnämnas av direktionen. Bestämmelser om rektorer finns i 3 § i lagen om förvaltning av utbildning som ordnas av staten och privata. Den ledande rektorn utnämns tills vidare efter föredragning av direktören för Statens barnskyddsanstalt. Det föreslagna förfarandet motsvarar nuläget.

3 §. *Ledning av Statens barnskyddsanstalt.* I paragrafen föreslås bestämmelser om utnämning av direktören för Statens barnskyddsanstalt och om ledningsstrukturen och ledningens befogenheter. Enligt 1 mom. leds ämbetsverket av en direktör som utnämns av Institutet för hälsa och välfärd. Direktören för anstalten utnämns till tjänsten för en femårsperiod, om det inte av särskilda skäl finns grund för att utnämna för kortare tid. Av direktören med ansvar för verksamheten vid Statens barnskyddsanstalt förutsätts en lämplig högre högskoleexamen, sådan mångsidig erfarenhet som uppgiften förutsätter, i praktiken visad ledarförmåga och erfarenhet av ledarskap. Avsikten är att göra utnämningsprocessen tydligare och överföra utnämningsbehörigheten från direktionen enligt den gällande lagen till Institutet för hälsa och välfärd. Den föreslagna ändringen är nödvändig, eftersom det i fortsättningen inte kommer att finnas en direktion som ansvarar för att utnämna direktören för ämbetsverket. Det har också i övrigt bedömts vara nödvändigt att förtydliga behörigheten. Det har också bedömts nödvändigt att förtydliga behörigheten på de grunder som anges i avsnitt 2.9.2.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om godkännandet av och innehållet i arbetsordningen. Arbetsordningen ersätter det nuvarande reglementet, som godkänns av direktionen för statens skolhem och fängelsets familjeavdelning. Eftersom det i fortsättningen inte ska finnas någon motsvarande direktion, ska arbetsordningen godkännas av direktören för ämbetsverket. I arbetsordningen ska det också anges vem som fattar beslut om upphandling av tjänsten på fängelsets familjeavdelning. Enligt 5 § i lagen kan Statens barnskyddsanstalt producera tjänsten själv eller helt eller delvis anskaffa den av en privat tjänsteproducent.

Bestämmelser om beslutanderätten för direktören för anstalten finns i 3 och 4 mom. Målet är att skapa klarhet i det nuvarande oklara läget. Direktören för anstalten avgör de ärenden som ska avgöras av ämbetsverket och som enligt vad som föreskrivs eller vad som bestäms i arbetsordningen inte ska avgöras av någon annan tjänsteman. Dessutom har direktören rätt att överta avgörandet av ärenden som en tjänsteman vid ämbetsverket enligt arbetsordningen får avgöra.

4 §. Uppgifter som utförs av Statens barnskyddsanstalt och dess skola. I paragrafen föreskrivs det om de uppgifter som utförs av Statens barnskyddsanstalt och dess skola. Enligt det föreslagna 1 mom. har Statens barnskyddsanstalt till uppgift att producera anstaltsvård enligt barnskyddslagen samt ordna grundläggande utbildning och utbildning som handleder för examensutbildning enligt vad som föreskrivs om dem i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) och lagen om utbildning som handleder för examensutbildning (1215/2020). Tjänsterna är avsedda för sådana barn som är placerade i vård utom hemmet och som inte på ett ändamålsenligt sätt kan fostras och vårdas i någon annan vård utom hemmet och inte heller på grund av sjukdom behöver vård som ges någon annanstans. I momentet föreskrivs det också att vid behov kan också annan undervisning ordnas enligt vad som separat föreskrivs om den undervisning som ska ordnas. Vid statens barnskyddsenheter kan också i fortsättningen tillhandahållas sådana mentalvårdstjänster som avses i socialvårdslagen (1301/2014) eller hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010). Statens barnskyddsanstalt eller dess tjänsteenheter ska inte heller i fortsättningen ha organiseringsansvar för tjänsterna.

Det föreslagna 1 mom. innebär i viss mån en ändring av nuläget. Avsikten är att det tydligt ska föreskrivas att Statens barnskyddsanstalt är en producent av barnskyddstjänster. I fråga om grundläggande utbildning och utbildning som handleder för examensutbildning är Statens barnskyddsanstalt en utbildningsanordnare, eftersom den har tillstånd att ordna både grundläggande utbildning och utbildning som handleder för examensutbildning. När det gäller ordnande av annan undervisning ska det som separat föreskrivs om undervisningen beaktas. I fråga om mentalvårdstjänster ska Statens barnskyddsanstalt fortsättningsvis ha möjlighet att tillhandahålla sådana tjänster. När det gäller barnskyddstjänster är den föreslagna ändringen förenlig med de ändringar i lagen om tillsynen över social- och hälsovården som föreslås i denna proposition. Syftet med ändringarna är att bibehålla Statens barnskyddsanstalts uttryckliga ställning som tjänsteproducent.

Enligt den gällande lagen har verksamheten vid statens skolhem också kunnat produceras som familjevård. Skolhemmen har dock inte producerat familjevård på flera år och den har i praktiken skötts av andra tjänsteproducenter. Det är inte längre ändamålsenligt att bibehålla möjligheten att producera familjevård.

I 2 mom. föreskrivs det om skyldigheten för Statens barnskyddsanstalt att på minst en tjänstenhet producera sådan rehabilitering på en sluten institution som avses i den 49 a § i barnskyddslagen som föreslås i denna proposition. I fråga om förutsättningarna för att producera tjänsten iakttas bestämmelserna i 49 a–49 e § i barnskyddslagen. Tjänsten kan också produceras som brådskande mottagnings- och bedömningsverksamhet. Målet är att möjliggöra vård utom hemmet också i samband med placering i krissituationer. I praktiken är det fråga om situationer där ett barn under samma dag behöver få komma till en verksamhetsmiljö inom vård utom hemmet som har starka resurser och möjliggör sluten vård och där en plats för mottagning och bedömning inte kan ordnas på annat sätt med hänsyn till tryggheten av barnets eller andras säkerhet. Ansvar för mottagnings- och bedömningsverksamheten förutsätter eventuellt att personalens kompetens stärks.

5 §. Uppgifter som utförs av fängelsets familjeavdelning som hör till Statens barnskyddsanstalt och produktion av tjänsten. I paragrafen föreslås bestämmelser om uppgifterna för fängelsets familjeavdelning och om produktion av tjänsten. Bestämmelsen i 1 mom. motsvarar till sitt innehåll bestämmelsen i 1 § 3 mom. i den gällande lagen, men dessutom konstateras det i momentet på motsvarande sätt som i 5 § 3 mom. i den gällande lagen att fängelsets familjeavdelning finns i anslutning till fängelset. I 2 mom. föreskrivs det att Statens barnskyddsanstalt svarar för att producera tjänsten på fängelsets familjeavdelning och att den

antingen kan producera tjänsten själv eller skaffa den delvis eller helt som en köpt tjänst på det sätt som föreskrivs i 6 §.

6 §. *Anskaffning av tjänsten av privata tjänsteproducenter.* I denna paragraf och de därpå följande 7–12 § föreskrivs det på liknande sätt som i 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård om anskaffning av tjänsten på fängelsets familjeavdelning av en privat tjänsteproducent. I 13 § i den föreslagna lagen föreskrivs dessutom om fängelsets familjeavdelnings egenkontroll. Bestämmelserna i 13 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård om användning av inhyrd arbetskraft och arbetskraft som skaffas från privata tjänsteproducenter och i 17 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård om privata tjänsteproducenters anlitande av underleverantörer utsträcks dock inte till att gälla Statens barnskyddsanstalt.

Enligt 124 § i grundlagen kan offentliga förvaltningsuppgifter endast genom lag eller med stöd av lag anförtros andra än myndigheter, om det behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna och det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt får dock ges endast myndigheter. Enligt regeringens proposition om grundlagen används begreppet offentliga förvaltningsuppgifter i grundlagen i en relativt vidsträckt bemärkelse, så att det omfattar uppgifter som hänför sig till t.ex. verkställigheten av lagar samt beslutsfattande om enskilda personers och sammanslutningars rättigheter, skyldigheter och förmåner. Betydande utövning av offentlig makt, som innefattar uppgifter som enligt 124 § i grundlagen inte överhuvudtaget kan anförtros någon instans utanför den offentliga förvaltningen, är till exempel på självständig prövning baserad rätt att använda maktmedel eller att på något annat konkret sätt ingripa i en enskild persons grundläggande fri- och rättigheter. Utgångspunkten för 124 § i grundlagen är att offentliga förvaltningsuppgifter kan anförtros andra än myndigheter endast genom lag. Eftersom framför allt skötseln av offentliga tjänster bör kunna ordnas smidigt och det inte i fråga om sådana uppgifter med hänsyn till syftena med regleringen finns behov av detaljreglering i lag, ska det också vara möjligt att med stöd av lag genom föreskrifter eller beslut bestämma om överföring av förvaltningsuppgifter på andra än myndigheter. Också då ska befogenheten att överföra uppgiften grunda sig på lag. Ändamålsenligheten i att överföra offentliga förvaltningsuppgifter på andra än myndigheter är en juridisk förutsättning för en överföring, och det bedöms därför från fall till fall om denna förutsättning uppfylls. Vid bedömningen av ändamålsenligheten bör man särskilt uppmärksamma enskilda personers och sammanslutningars behov vid sidan av förvaltningens effektivitet och övriga interna behov. Också arten av den förvaltningsuppgift som överförs är av betydelse vid bedömningen. Kravet på ändamålsenlighet kan när det är fråga om uppgifter i samband med serviceproduktion uppfyllas lättare än i fråga om beslutsfattande som gäller en enskild persons eller sammanslutnings centrala rättigheter (RP 1/1998 rd, s. 179/II).

I motiveringen till 12 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård (RP 241/2020 rd) har det konstaterats att det inte är möjligt att genom lagstiftning ge en uttömmande specifikation över vilka enskilda tjänster eller uppgifter inom social- och hälsovården som i varje enskilt fall ska anses vara offentliga förvaltningsuppgifter eller utövning av offentlig makt. Det har också konstaterats att det är svårt att i produktionen av social- och hälsovårdstjänster som helhet avskilja sådana funktioner som 124 § i grundlagen inte ska tillämpas på. Därför är utgångspunkten i bestämmelserna om välfärdsområdenas anskaffning av tjänster i 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård att ett välfärdsområde när det skaffar social- och hälsovårdstjänster från en privat tjänsteproducent ska se till att alla de tjänster som tillhandahålls kunderna och som överförs för produktion av en privat tjänsteproducent uppfyller de krav på överföring av offentliga förvaltningsuppgifter som ställs i 124 § i grundlagen, även om inte alla tjänster som skaffas hos privata tjänsteproducenter nödvändigtvis entydigt är skötsel av

offentliga förvaltningsuppgifter. I motiveringen till 12 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård har det särskilt konstaterats att med tjänster som avses i 12 § som ska tillhandahållas kunder avses dock inte sådana uppgifter som ingår i en privat tjänsteproducents verksamhet och som inte är social- och hälsovårdstjänster som tillhandahålls kunder direkt, såsom en privat tjänsteproducents bokföring, löneutbetalning eller andra administrativa stödtjänster, städning av verksamhetslokaler, personalbespisning eller andra tjänster som ordnas för personalen. De nämnda tjänsterna hör således inte till tillämpningsområdet för 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård och de kan inte heller anses vara offentliga förvaltningsuppgifter.

I 12 § 2 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård föreskrivs om begränsningar i fråga om välfärdsområdets anskaffning av tjänster. Enligt bestämmelsen får välfärdsområdet till exempel inte från en privat tjänsteproducent skaffa tjänster som är förenade med utövande av offentlig makt, om inte något annat föreskrivs särskilt genom lag. Individ- och familjeinriktat socialt arbete som avses i 15 § i socialvårdslagen eller socialjour som avses i 29 § i socialvårdslagen får inte heller skaffas. I 12 § 3 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård föreskrivs bland annat att välfärdsområdet ska ansvara för bedömningen av servicebehovet när det skaffar tjänster av en privat tjänsteproducent.

I de föreslagna bestämmelserna om fängelsets familjeavdelning har bestämmelserna om välfärdsområdenas anskaffning av tjänster från privata tjänsteproducenter i 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård använts som utgångspunkt. Bestämmelserna i 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård gäller inte direkt eller som sådana Statens barnskyddsanstalt, eftersom Statens barnskyddsanstalt inte är en privat tjänsteproducent. Välfärdsområdet är inte den som skaffar tjänsten på fängelsets familjeavdelning, utan det är Statens barnskyddsanstalt som skaffar tjänsten. Tjänsten på fängelsets familjeavdelning är emellertid en barnskyddstjänst och bestämmelser om ansvaret för ordnande av tjänsten finns i 16 och 16 b § i barnskyddslagen.

När det gäller tjänsten på fängelsets familjeavdelning är det inte fråga om utövning av offentlig makt eller om socialt arbete enligt barnskyddslagen eller socialvårdslagen. Det föreskrivs inga uppgifter som innebär utövning av offentlig makt för personalen vid fängelsets familjeavdelning. I praktiken utgör tjänsten familjearbete som ges ett barn som välfärdsområdet placerat i fängelset och dennes förälder. Välfärdsområdet fattar beslut om placering av barnet och vid behov andra beslut. Placeringen görs i regel som en stödåtgärd inom öppenvården, men bestämmelsen i 49 § 4 mom. gör det möjligt att placera barnet på fängelsets familjeavdelning också som vård utom hemmet. Brottpåföljdsmyndigheten placerar fången på familjeavdelningen genom sitt eget beslut och svarar för verkställigheten av fångens straff och övervakningen av fången i fängelset.

I det föreslagna 1 mom. föreskrivs det att Statens barnskyddsanstalt kan producera tjänsten själv eller helt eller delvis skaffa den av en privat tjänsteproducent på grundval av avtal, om tjänsten behöver skaffas av en privat tjänsteproducent för att uppgiften ska skötas på ett ändamålsenligt sätt. Även för närvarande produceras tjänsten av en privat tjänsteproducent och detta ska vara möjligt också i fortsättningen. Enligt det föreslagna 3 § 3 mom. avgör direktören för Statens barnskyddsanstalt vilken aktör som producerar tjänsten på fängelsets familjeavdelning. I upphandlingsbeslutet ska det motiveras att det är ändamålsenligt att skaffa tjänsten. Närmare bestämmelser om motivering av beslut finns i 9 §. Det kan vara ändamålsenligt att skaffa tjänsten av en privat tjänsteproducent till exempel av den orsaken att det på så vis är möjligt att sörja för tillräcklig kompetens i anslutning till tjänsteproduktionen.

Enligt 2 mom. i paragrafen ska Statens barnskyddsanstalt underrätta alla välfärdsområden, inklusive Helsingfors stad, om den privata tjänsteproducenten eller om byte av privat

tjänsteproducent. Med tanke på tjänsteordnarens tillsynsansvar kan det vara motiverat att en förutsättning för anskaffningen är att det välfärdsområde som placerat barnet, dvs. placerarvälfärdsområdet, ger sitt samtycke till anskaffningen, men detta förutsätts inte, eftersom samtycke då ska inhämtas och fås från alla välfärdsområden, eftersom det på fängelsets familjeavdelning kan placeras barn från alla välfärdsområden. Det är inte heller ändamålsenligt att förutsätta samtycke av det välfärdsområde där fängelsets familjeavdelning finns, det vill säga placeringsvälfärdsområdet, eftersom placeringsvälfärdsområdet i praktiken inte har metoder för att övervaka platsen för vård utom hemmet. I en situation där det övervägs att placera ett barn på fängelsets familjeavdelning ska placerarvälfärdsområdet i vilket fall som helst bedöma bland annat förhållandena på platsen för placeringen samt tjänsteproducentens förutsättningar att tillgodose det placerade barnets behov. Om placerarvälfärdsområdet bedömer att placeringen inte är förenlig med barnets bästa på grund av faktorer som hänför sig till tjänsteleverantören, ska barnet inte placeras på fängelsets familjeavdelning.

Enligt det föreslagna 3 mom. svarar den privata tjänsteproducenten för att tjänsten produceras i enlighet med lag och upphandlingsavtalet. I bestämmelsen ingår dessutom en informativ hänvisning till 10 § i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. I enlighet med den bestämmelsen ansvarar också Statens barnskyddsanstalt för att den anskaffade tjänsten är av hög kvalitet och säker samt för uppfyllandet av andra krav som föreskrivs i den paragrafen.

Enligt 4 mom. finns bestämmelser om upphandlingsförfarandet när tjänster skaffas från en privat tjänsteproducent i lagen om offentlig upphandling och koncession (1397/2016), nedan upphandlingslagen. På konkurrensutsättning av upphandling av social- och hälsovårdstjänster tillämpas bestämmelserna i avdelning I i upphandlingslagen (syfte, principer och definitioner, tillämpningsområde, gemensam upphandling och tröskelvärden). På konkurrensutsättning av upphandling av social- och hälsovårdstjänster ska bestämmelserna i 12 kap. i upphandlingslagen tillämpas, i vilka det föreskrivs närmare om upphandlingsförfarandet, såsom direktupphandling, beaktande av kundernas synpunkter i upphandlingsvillkoren, obligatoriska och av prövning beroende behörighetsvillkor samt grunder för valet av anbud. I avdelning IV i lagen finns bestämmelser om upphandlingsbeslut, upphandlingskontrakt och ändringar i dem, tillsyn och rättsmedel.

7 §. Krav som ställs på privata tjänsteproducenter. I paragrafen föreskrivs det på motsvarande sätt som i 14 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård om de obligatoriska krav som en privat tjänsteproducent som producerar tjänster för Statens barnskyddsanstalt ska uppfylla. De obligatoriska kraven gäller bland annat den privata tjänsteproducentens solvens, vilket innebär att det inte är möjligt att skaffa tjänster av en tjänsteproducent som till exempel är försatt i konkurs eller har skatteskulder eller skulder i utsökning. Den privata tjänsteproducenten ska också ha tillräckliga resurser och andra förutsättningar för att bedriva verksamheten.

Enligt 1 mom. i paragrafen ska privata tjänsteproducenter av vilka Statens barnskyddsanstalt skaffar tjänster på det sätt som avses i 6 § uppfylla de förutsättningar som föreskrivs i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. I 2 kap. i lagen om tillsynen över social- och hälsovården finns bestämmelser bland annat om krav på tjänsteproducenten och dess verksamhet, såsom de allmänna kraven i 6 §, lokalerna i 8 §, personalen i 9 § och kvalitetsmässiga krav på servicen och ansvar för tjänsternas kvalitet i 10 §. Dessutom finns bestämmelser om registrering av tjänsteproducenter och tjänsteenheter i 3 kap. i den lagen. Enligt 5 § i den lagen är registrering av tjänsteproducenter och tjänsteenheter en förutsättning för produktion av tjänster. Bestämmelser om tjänsteproducentens egenkontroll finns i 4 kap.

I 2 mom. i paragrafen föreskrivs om obligatoriska krav som gäller tjänsteproducentens solvens och resurser. Enligt momentet ska en privat tjänsteproducent ha tillräcklig kompetens med

hänsyn till innehållet i och omfånget av tjänsten, ha den yrkesutbildade personal inom social- och hälsovården som verksamheten förutsätter samt även annars ha tillräckliga verksamhetsförutsättningar. En privat tjänsteproducent ska alltså ha sådana verksamhetsförutsättningar att den förmår producera de tjänster som skaffas från den på ett korrekt sätt. En privat tjänsteproducent ska ha egen kompetens och för det ändamålet ha yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården i sin tjänst. Om en privat tjänsteproducent använder vikarier, ska de stå i anställningsförhållande till tjänsteproducenten så att bestämmelserna om tjänsteansvar också gäller dem. Tjänsteproducenten ska också beakta eventuella krav som gäller arbete inom fängelseområdet, såsom säkerhetsutredningsförfarandet. Dessutom ska en privat tjänsteproducent ha övriga tillräckliga verksamhetsförutsättningar såsom lokaler, utrustning och datakommunikationsförbindelser. En privat tjänsteproducents verksamhetsförutsättningar ska vara tillräckliga med hänsyn till innehållet i och omfattningen av de tjänster som Statens barnskyddsanstalt skaffar.

Enligt 2 mom. ska tjänsteproducenten vara tillräckligt solvent för att kunna sörja för verksamheten och dess kontinuitet och fullgöra sina lagstadgade skyldigheter. Dessutom ska tjänsteproducenten utse en ansvarsperson som svarar för verksamheten och tillräckligt många ansvarspersoner för de olika funktionerna med hänsyn till verksamhetens art och omfattning. Den ansvarsperson som svarar för verksamheten har till uppgift att säkerställa att kraven i denna lag och de avtalsförpliktelser som avses i 8 § uppfylls i praktiken i den privata tjänsteproducentens verksamhet. Den ansvarsperson som svarar för en funktion ska inom sitt ansvarsområde se till att de uppgifter som omfattas av avtalet i praktiken sköts i enlighet med lag. Den privata tjänsteproducenten svarar på det sätt som avses i 6 § 3 mom. för att tjänsten produceras i enlighet med lag och avtal. Ansvarspersonerna svarar dessutom för att genomföra tjänsterna i praktiken. Således ansvarar de ansvariga personerna inte ensamma för att tjänsterna är ändamålsenliga, utan det övergripande ansvaret för tjänsterna ligger hos den privata tjänsteproducenten.

Enligt 3 mom. ska Statens barnskyddsanstalt säkerställa att det i den privata tjänsteproducentens tidigare verksamhet inte har konstaterats allvarliga eller upprepade brister i klient- och patientsäkerheten. Uppgifter om eventuella anmärkningar och förelägganden som tillsynsmyndigheten meddelat tjänsteproducenten eller om andra åtgärder som tillsynsmyndigheten vidtagit kan fås av tillsynsmyndigheterna till den del de är offentliga och inte innehåller sekretessbelagda uppgifter om enskilda kunder. Om det framgår att tjänsteproducenten inte har beaktat tidigare anmärkningar eller förelägganden av tillsynsmyndigheten och bristerna eller missförhållandena i verksamheten inte har avhjälpits, ska tjänsten inte skaffas av tjänsteproducenten. Bristens allvarlighet med hänsyn till klient- och patientsäkerheten ska alltid bedömas i det enskilda fallet och med beaktande av tjänstens innehåll. Avsikten är dock att beakta vad som är skäligt och proportionerligt och därför beaktas till denna del tjänsteproducentens verksamhet under de tre år som föregår upphandlingen eller, om sådana brister har förekommit, huruvida tjänsteproducenten i verksamheten har avhjälpit de brister eller missförhållanden som tillsynsmyndigheten har anmärkt eller meddelat ett föreläggande om. Trots att det i tjänsteproducentens tidigare verksamhet funnits allvarliga eller upprepade brister, men tjänsteproducenten dock kan visa att förhållandena i tjänsteverksamheten har förändrats så väsentligt och bristerna har avhjälpits på ett ändamålsenligt sätt, kan det bedömas att tjänsteproducenten inte längre är uppenbart olämplig att producera tjänster. Bestämmelsen gäller endast sådana tjänsteproducenter som har tidigare verksamhet. För varje tjänsteproducent granskas den tid som den hunnit verka i branschen under de föregående tre åren. Bestämmelsen hindrar således inte att tjänster skaffas också av privata tjänsteproducenter som just har inlett sin tjänsteproduktion och som inte har tidigare verksamhet som kan granskas.

Enligt 4 mom. får den privata tjänsteproducenten inte vara försatt i konkurs.

Paragrafens 5 mom. innehåller närmare bestämmelser om ekonomiska krav på privata tjänsteproducenter. Om en privat tjänsteproducent under de föregående tre åren har andra försummelser som gäller skatter, premier för lagstadgade pensions-, olycksfalls- eller arbetslöshetsförsäkringar, eller andra skulder som är föremål för utsökning som är större än ringa i förhållande till betalningsförmågan och som äventyrar den privata tjänsteproducentens trovärdighet, uppfyller tjänsteproducenten inte förutsättningarna. Sådana underlåtelser ska bedömas utifrån en prövning där i synnerhet bestämmelsernas syfte beaktas. Till exempel en hur stor privaträttslig skuld som är större än ringa och huruvida en sådan skuld äventyrar den privata tjänsteproducentens trovärdighet ska bedömas i det enskilda fallet. Genom avgränsningen säkerställs det att livskraftig näringsverksamhet får fortsätta. De ekonomiska förutsättningarna innebär att förpliktelserna ska skötas långsiktigt och sakligt. Regelbunden försummelse eller försenat fullgörande av skyldigheter, ackumulerad skatteskuld, långsamma prestationer och missförhållanden som upptäckts vid skattegranskning samt skatter och skattepåföljder som debiterats på grund av dem kan tyda på att den privata tjänsteproducenten agerar på ett sätt som också kan påverka patient- och klientsäkerheten samt tjänsternas kvalitet och som inte är godtagbart med tanke på tjänsternas och bestämmelsernas syfte.

Vid bedömningen ska i regel beaktas alla skulder och uppgifter som framgår av utsökningsregistret och andra register oavsett om till exempel ett anhängigt utsökningsärende är föremål för ändringssökande eller avbruten verkställighet. Avsikten är att förhindra att rätten till ändringssökande utnyttjas i syfte att kringgå syftet med den föreslagna lagstiftningen. Å andra sidan förutsätter också rättssäkerheten och en exakt och entydig tillämpning av bestämmelserna en sådan avgränsning.

Enligt 6 mom. ska det som i 4 och 5 mom. föreskrivs om privata tjänsteproducenter gälla också den som genom ägande, avtal eller andra arrangemang utövar bestämmande inflytande för en privat tjänsteproducents räkning. Det är till exempel möjligt att en ansvarsperson i ett företag som tidigare försummat sina förpliktelser grundar ett nytt företag och via det nya företaget strävar efter att bli tjänsteproducent. Då finns det behov av att förhindra att verksamheten fortgår och bestämmelserna därmed kringgås. Också då ska den privata tjänsteproducenten enligt 7 mom. ha möjlighet att visa att inga hinder finns för att verka som tjänsteproducent.

Enligt 7 mom. ska den privata tjänsteproducenten i de situationer som avses i 3–5 mom. dock ges möjlighet att visa att det inte finns några hinder för dess verksamhet som privat tjänsteproducent. Bestämmelsens syfte är att ge tjänsteproducenten möjlighet att visa att hindret faktiskt undanröjts.

Enligt 8 mom. kan vid anskaffning utöver 2–5 mom. även de lämplighetskrav som anges i 81 § 1 mom. i upphandlingslagen tillämpas. I den bestämmelsen i upphandlingslagen anges grunder på vilka den upphandlande enheten genom sitt beslut får utesluta en anbudssökande eller anbudsgivare ur anbudsförfarandet. Vid upphandling av social- och hälsovårdstjänster är det dock frivilligt att tillämpa de av prövning beroende grunderna för uteslutning i 81 § i upphandlingslagen, vilket har beaktats i momentets ordalydelse. Bestämmelsen i upphandlingslagen gör det till exempel möjligt att utesluta en sådan anbudsgivare som är försatt i konkurs eller som omfattas av en skuldsanering eller i fråga om vilken ett sådant förfarande är anhängigt. Det är också möjligt att utesluta en anbudsgivare som i sin yrkesverksamhet har gjort sig skyldig till ett sådant allvarligt fel som gör att dess tillförlitlighet kan ifrågasättas. De grunder för uteslutning som räknas upp i 81 § i upphandlingslagen får inte tillämpas om det har gått mer än tre år sedan händelsen. Statens barnskyddsanstalt ska således när den gör upphandlingar tillämpa åtminstone de krav på privata tjänsteproducenter som nämns i den föreslagna

paragrafen. Vid konkurrensutsättning av upphandlingar kan emellertid också de andra av provning beroende grunderna för uteslutning i 81 § i upphandlingslagen tillämpas. Den upphandlande enheten kan när den tillämpar upphandlingslagen begära en omfattande fullgöranderapport om anbudsgivaren enligt 5 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi (1207/2010) för att bedöma anbudsgivarens lämplighet.

8 §. Avtalsvillkor för den tjänst som skaffas och beredskap när avtalet upphör. I paragrafen föreskrivs det om de avtalsvillkor som åtminstone ska ingå i ett avtal mellan Statens barnskyddsanstalt och en privat tjänsteproducent. Avtalsvillkoren för upphandlingen hänför sig till de i anbudsförfrågan eller de övriga upphandlingsdokumenten angivna kraven på den tjänst som produceras och det företag eller den andra tjänsteproducent som tillhandahåller tjänsten. Avtalsvillkoren beskriver mer detaljerat villkoren för produktion av tjänsten och vad uppfyllandet av dem förutsätter. Det centrala i avtalsvillkoren är i synnerhet styrningen och övervakningen av tjänsteproduktionen under hela avtalets giltighetstid. I upphandlingslagen föreskrivs det inte separat om obligatoriska avtalsvillkor, men i en anbudsförfrågan som gäller upphandling finns ofta ett utkast till avtal som bilaga eller så framgår avtalsvillkoren annars av anbudsförfrågan. Vid upphandlingar kan också de allmänna avtalsvillkoren för offentlig upphandling tillämpas.

Enligt 1 mom. ska Statens barnskyddsanstalt när den skaffar den tjänst som avses i 5 § på basis av avtal säkerställa att den kan uppfylla sitt produktionsansvar för tjänsten när avtalet upphör att gälla och även vid eventuella avtalsbrott eller störningar i avtalets fullgörande och andra störningssituationer eller undantagsförhållanden. Statens barnskyddsanstalt ska beakta olika situationer där avtalet kan upphöra att gälla eller där den privata tjänsteproducentens avtalsbaserade verksamhet kan upphöra eller utsättas för störningar. Avtalet kan upphöra vid en tidpunkt som överenskommits i avtalet eller parterna kan på det sätt som överenskommits i avtalet säga upp avtalet eller häva avtalet på basis av avtalsbrott. Det kan också hända att avtalet hävs i strid med avtalet. En privat tjänsteproducent kan också till exempel ansöka om konkurs eller tillsynsmyndigheten kan vidta sådana åtgärder inom myndighetstillsynen som avses i 5 kap. i lagen om tillsynen över social- och hälsovården, till exempel tvångsmedel (39 §) och avförande av en tjänsteproducent ur registret (40 §). I alla olika situationer ska Statens barnskyddsanstalt redan på förhand genom avtalsvillkoren säkerställa att kunderna får sina behovenliga tjänster och att Statens barnskyddsanstalt kan fullgöra de skyldigheter som ingår i dess produktionsansvar.

I 2 mom. föreskrivs om minimiinnehållet i ett avtal mellan Statens barnskyddsanstalt och en privat tjänsteproducent som producerar tjänsten på fängelsets familjeavdelning. I avtalet ska det enligt den föreslagna bestämmelsen åtminstone avtalas om genomförande av innehåll, kvantitet och kvalitet för de tjänster som skaffas. Det ska också avtalas om praktiska arrangemang genom vilka Statens barnskyddsanstalt sköter den styrning och tillsyn som ingår i dess produktionsansvar. Bestämmelser om Statens barnskyddsanstalts ansvar för den tjänst som skaffas finns i det föreslagna 6 § 3 mom. och bestämmelser om fängelsets familjeavdelnings egenkontroll finns i den föreslagna 13 §. I den föreslagna 8 § 2 mom. 3 punkten förutsätts det att avtalet mellan Statens barnskyddsanstalt och den privata tjänsteproducenten också ska innehålla krav som gäller tjänsteproducentens solvens och som tjänsteproducenten ska iaktta under avtalsperioden. Krav som gäller solvens är i allmänhet mått som härleds från tjänsteproducentens balansräkning och eventuella andra bokslutsuppgifter. Den privata tjänsteproducentens solvens kan också granskas utifrån olika utredningar. Sådana utredningar kan till exempel vara uppgifter om skatterester och betalning av socialskyddsavgifter, eftersom dessa uppgifter ger information om företagets förmåga att sköta offentliga avgifter och skyldigheter. Vid behov kan man dessutom av kreditinstitut begära aktuella utredningar om företagets kreditvärdighet för att utreda företagets eller sammanslutningens ekonomiska

situation. I avtalet ska det enligt den föreslagna 4 punkten avtalas om beredskapen och hanteringen av verksamhetens kontinuitet i olika störningssituationer och under undantagsförhållanden. Avtalsbaserad beredskap är en central del av organisationens beredskap och kontinuitetshantering och den syftar till att garantera tjänsternas funktionssäkerhet och kontinuitet i alla situationer. Enligt den föreslagna 5 punkten ska det i avtalet avtalas om sänkning av en avtalsenlig ersättning eller inställning av betalningen av den om den privata tjänsteproducenten gör sig skyldig till fel. Om en privat tjänsteproducent till exempel inte iakttar sina lagstadgade skyldigheter eller de anvisningar som fastställts av Statens barnskyddsanstalt och inte avhjälpes brister i sin verksamhet inom utsatt tid, kan Statens barnskyddsanstalt på avtalat sätt sänka den ersättning som betalas till den privata tjänsteproducenten eller inställa betalningen av den. Enligt den föreslagna 6 punkten ska det i avtalet dessutom avtalas om uppsägning och hävning av avtalet. Vidare enligt den föreslagna 7 punkten ska beredskapen för när avtalet upphör att gälla och för avtalsbrott och störningar i avtalets fullgörande säkerställas genom att det på förhand avtalas om hur verksamhetens kontinuitet och tjänsterna för kunderna kan tryggas också i dessa situationer. I avtalet kan parterna till exempel komma överens om att Statens barnskyddsanstalt i en konkurssituation eller i en situation där avtalet hävs temporärt kan fortsätta tjänsteverksamheten i stället för den privata tjänsteproducenten så att de anställda om de vill kan övergå i anställning hos Statens barnskyddsanstalt tills produktionen av tjänsten på familjeavdelningen har ordnats på något annat sätt. Dessutom kan det i avtalet avtalas till exempel om ställande av säkerhet. Ställande av säkerhet bidrar till att trygga tjänsternas kontinuitet i störningssituationer.

9 §. Motivering av beslut om anskaffning av tjänsten. Enligt paragrafen ska ett beslut av Statens barnskyddsanstalt om att skaffa den tjänst som avses i 6 § utöver vad som föreskrivs i 123 § i upphandlingslagen och i 45 § i förvaltningslagen (434/2003) innehålla motiveringar om att förutsättningarna enligt 6 § för anskaffning av tjänster uppfylls. När Statens barnskyddsanstalt skaffar tjänster som köpta tjänster ska den bland annat iaktta upphandlingslagen. I 14 kap. i upphandlingslagen finns bestämmelser om upphandlingsbeslut. Lagens 123 § innehåller bestämmelser om upphandlingsbeslutets innehåll. Den upphandlande enheten ska fatta ett skriftligt beslut om de avgöranden som påverkar anbudssökandenas och anbudsgivarnas ställning samt om anbudsförfarandets utgång. Beslutet ska motiveras. Ett upphandlingsbeslut enligt upphandlingslagen är samtidigt ett förvaltningsbeslut som också omfattas av motiveringsskyldigheten enligt 45 § i förvaltningslagen. Utöver vad som i upphandlingslagen och förvaltningslagen föreskrivs om motivering av beslut ska det av motiveringen till upphandlingsbeslutet framgå motiveringar om att tjänsten på det sätt som avses i 6 § behöver skaffas av en privat tjänsteproducent för att uppgiften ska skötas på ett ändamålsenligt sätt. Dessutom är det bra att i motiveringen beskriva hur Statens barnskyddsanstalt bereder sig på att avtalet upphör och på avtalsbrott och störningar i avtalets fullgörande genom sådana avtalsvillkor som föreskrivs i 8 §.

10 §. Privata tjänsteproducenters skyldigheter. I paragrafen föreskrivs det om en privat tjänsteproducenters skyldigheter när Statens barnskyddsanstalt skaffar den tjänst som avses i 6 § av den.

Enligt 1 punkten ska privata tjänsteproducenter iaktta de lagstadgade krav på innehåll och kvalitet som gäller för social- och hälsovårdstjänster. I social- och hälsovårdslagstiftningen och i fråga om barnskyddet särskilt i barnskyddslagen definieras barnskyddstjänsterna och innehållet i dem. I 2 kap. i lagen om tillsynen över social- och hälsovården finns bestämmelser om krav som gäller både offentliga och privata tjänsteproducenter samt verksamheten. I 8 § i det kapitlet finns bestämmelser om bland annat lokaler och i 9 § finns bestämmelser om personalen. I 10 § finns bestämmelser om kvalitetsmässiga krav på servicen och ansvar för tjänsternas kvalitet. Tjänster som skaffas av privata tjänsteproducenter ska således till innehåll

och kvalitet motsvara de tjänster som välfärdsområdet själv producerar. Detsamma gäller naturligtvis tjänster som produceras av Statens barnskyddsanstalt. Enligt 2 punkten ska en privat tjänsteproducent iakttä det avtal om produktion av tjänsten som den har ingått. Innehållet i avtalet fastställer vid sidan av de lagstadgade kraven de tjänster som produceras av den privata tjänsteproducenten. I avtalet mellan en privat tjänsteproducent och Statens barnskyddsanstalt ska det avtalas om åtminstone de saker som anges i 8 §. Enligt 3 punkten ska den privata tjänsteproducenten följa de anvisningar som välfärdsområdet gett den i 6 § avsedda privata tjänsteproducenten med stöd av sitt organiseringsansvar och Statens barnskyddsanstalt med stöd av sitt produktionsansvar. Bestämmelser om fängelsets familjeavdelnings egenkontroll finns i 13 §. Med stöd av de föreslagna bestämmelserna säkerställs det att Statens barnskyddsanstalt och det välfärdsområde som har organiseringsansvar kan fullgöra sina ansvar. Enligt 4 punkten ska privata tjänsteproducenter dessutom säkerställa att de allmänna förvaltningslagar som nämns i 11 § iakttas i de tjänster som de producerar. Detta innebär att en privat tjänsteproducent till exempel ska ordna utbildning för sin personal om tillämpningen av de allmänna förvaltningslagarna och styra personalen i tillämpningen av bestämmelserna. Dessutom ska den privata tjänsteproducenten övervaka att bestämmelserna de facto iakttas i verksamheten.

11 §. Tillämpning av allmänna förvaltningslagar på privata tjänsteproducenters verksamhet. I paragrafen föreskrivs det om iakttagande av allmänna förvaltningslagar i en privat tjänsteproducentens verksamhet när den producerar den tjänst som avses i 6 § för Statens barnskyddsanstalt. Offentliga förvaltningsuppgifter kan enligt 124 § i grundlagen anföras andra än myndigheter endast om det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. För att säkerställa att kraven på god förvaltning uppfylls föreskrivs det i 1 mom. i den föreslagna paragrafen att en privat tjänsteproducent i verksamhet som omfattas av den föreslagna lagen ska iakttä förvaltningslagen, lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003), språklagen (423/2003), samiska språklagen (1086/2003) och teckenspråkslagen (359/2015), om inte något annat föreskrivs i den föreslagna lagen eller någon annan lag. Dessutom ska tjänsteproducenten i sådan verksamhet iakttä vad som i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) föreskrivs om verksamheten hos en myndighet som avses i 1 § 1 mom. i den lagen, om inte något annat föreskrivs i den föreslagna lagen eller någon annan lag. I förvaltningslagen föreskrivs det bland annat om grunderna för god förvaltning, vilka ska iakttas också i privata tjänsteproducenters verksamhet. I lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet finns bestämmelser om de rättigheter och skyldigheter samt det ansvar som myndigheterna och deras kunder har vid elektronisk kommunikation.

I 2 mom. finns en informativ hänvisning till att bestämmelser om handlingars offentlighet finns i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, nedan *offentlighetslagen*). I offentlighetslagen föreskrivs det om rätten att ta del av myndigheternas offentliga handlingar samt om tystnadsplikt, om handlingssekretess samt andra för skyddande av allmänna och enskilda intressen nödvändiga begränsningar av rätten att ta del av en handling och om myndigheternas skyldigheter för att offentlighetslagens syfte ska nås. Offentlighetslagen tillämpas på privata tjänsteproducenter med stöd av bestämmelserna om uppdrag i offentlighetslagen. Enligt den gällande offentlighetslagen påverkas offentligheten i en handling inte av om myndigheten när den sköter sina uppgifter anlitar köpta tjänster eller om det är en person som är anställd hos myndigheten som sköter uppgifterna. Den som sköter ett uppdrag jämföras dock inte med en myndighet i offentlighetslagen, utan enligt 5 § 2 mom. i lagen anses en handling ha blivit upprättad av en myndighet, i detta fall välfärdsområdet, även när handlingen har upprättats på uppdrag av myndigheten, och en handling anses ha inkommit till en myndighet när handlingen har inkommit till den som är verksam på uppdrag av myndigheten eller den som annars är verksam för myndighetens räkning för att denne ska kunna utföra sitt

uppdrag. Också i 14, 23 och 26 § i offentlighetslagen finns särskilda bestämmelser som gäller uppdrag. De handlingar som en privat tjänsteproducent producerar i samband med verksamhet enligt den föreslagna lagen är alltså välfärdsområdets handlingar, och hör på den grunden till offentlighetslagens tillämpningsområde.

I 3 mom. finns för tydlighetens och fullständighetens skull också en informativ hänvisningsbestämmelse till att lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019, informationshanteringslagen) och lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019, nedan lagen om digitala tjänster) tillämpas på privata tjänsteproducenters verksamhet i enlighet med tillämpningsområdet för de lagarna. I informationshanteringslagen finns bestämmelser om ordnande av informationshanteringen, informationssäkerhet, elektronisk överföring av informationsmaterial, ärendehantering och informationshantering i samband med tjänsteproduktion. I lagen om digitala tjänster föreskrivs det om de digitala tjänsternas tillgänglighet och om digitala tjänster som myndigheterna ordnar. Tillämpningsområdet för informationshanteringslagen och lagen om digitala tjänster har i de nämnda lagarna i fråga om privata aktörer kopplats till skötseln av en offentlig förvaltningsuppgift.

12 §. Straffrättsligt tjänsteansvar och skadeståndsansvar. I paragrafen föreslås bestämmelser om det tjänsteansvar och skadeståndsansvar vid tillhandahållande av tjänster som gäller anställda hos en privat tjänsteproducent som producerar tjänsten på fängelsets familjeavdelning för Statens barnskyddsanstalt samt ledningen för den privata tjänsteproducenten och självständiga yrkesutövare som är privata tjänsteproducenter.

Såsom det konstateras i motiveringen till 6 § är det enligt motiveringen till 12 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård vid anskaffning av social- och hälsovårdstjänster som omfattas av välfärdsområdets organiseringsansvar från privata tjänsteproducenter i stor utsträckning fråga om överföring av offentliga förvaltningsuppgifter till privata tjänsteproducenter, som inte är myndigheter. Produktionen av tjänsten på fängelsets familjeavdelning kan med beaktande av dess karaktär anses utgöra skötsel av en offentlig förvaltningsuppgift. Tjänsten produceras i lokaler i anslutning till fängelset och verksamheten sker i samarbete med Brottsförhållningsmyndigheten på det sätt som föreskrivs i 7 §.

Enligt 124 § i grundlagen får offentliga förvaltningsuppgifter anförtros andra än myndigheter endast om det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och rättssäkerheten säkerställs förutom genom andra bestämmelser i den föreslagna lagen också genom att det straffrättsliga tjänsteansvaret utsträcks till privata tjänsteproducenter och anskaffad och inhyrd arbetskraft.

Enligt 118 § 3 mom. i grundlagen har var och en som har lidit rättskränkning eller skada till följd av en lagstridig åtgärd eller försummelse av en tjänsteman eller någon som sköter ett offentligt uppdrag, enligt vad som bestäms genom lag, rätt att yrka att denne döms till straff samt kräva skadestånd av det offentliga samfundet eller av tjänstemannen eller den som sköter det offentliga uppdraget.

I 40 kap. i strafflagen finns straffbestämmelser om bland annat tagande av muta, brott mot tjänstehemlighet, missbruk av tjänsteställning och brott mot tjänsteplikt. Straffbestämmelserna om allmänna tjänstebrott (1–3, 5, 7, 8, 8 a, 8 b, 9 och 10 §) tillämpas på tjänstemän och med stöd av 40 kap. 12 § 1 mom. i strafflagen på personer som sköter offentliga förtroendeuppdrag och på personer som utövar offentlig makt. Strafflagens 40 kap. 8 a § (missbruk av Europeiska unionens medel) och 40 kap. 8 b § (grov gärningsform) tillämpas efter en lagändring som trädde

i kraft den 24 april 2024 (181/2024) också på tjänstemän. Bestämmelserna i 1–3, 5 och 14 § i kapitlet tillämpas dessutom, med undantag för avsättningspåföljden, på offentligt anställda arbetstagare. Vem som ska betraktas som i lagen avsedda tjänstemän, personer som utövar offentlig makt och offentligt anställda arbetstagare definieras i 40 kap. 11 § i strafflagen.

Det kan också föreskrivas särskilt genom lag om straffrättsligt tjänsteansvar (40 kap. 12 § 6 mom. i strafflagen). Det finns flera sådana särskilda bestämmelser om tjänsteansvar i vår gällande lagstiftning. I dessa särskilda bestämmelser föreskrivs det i allmänhet att bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar tillämpas på personer som sköter vissa uppgifter. I den föreslagna paragrafen ingår en sådan särskild bestämmelse om straffrättsligt tjänsteansvar när en privat tjänsteproducent producerar tjänsten på fängelsets familjeavdelning.

Enligt 1 mom. i den föreslagna paragrafen tillämpas på anställda hos en privat tjänsteproducent bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar i 40 kap. i strafflagen när de sköter offentliga förvaltningsuppgifter som ingår i den tjänst som avses i 5 §. Straffrättsligt tjänsteansvar enligt 40 kap. i strafflagen innebär att det straffrättsliga tjänsteansvaret är lika omfattande som tjänsteansvaret för tjänstemän och personer som utövar offentlig makt, vilket gäller alla allmänna tjänstebrott. Den föreslagna bestämmelsen om tjänsteansvar motsvarar de många andra särskilda bestämmelserna om tjänsteansvar i gällande lagstiftning. Uttrycket ”anställda hos” täcker personer som sköter uppgifter i ett arbetsavtalsförhållande eller i ett därmed jämförbart anställningsförhållande.

Enligt det föreslagna 2 mom. tillämpas vad som föreskrivs i 1 mom. också på medlemmar i de lagstadgade organen och ledningen för sammanslutningar, stiftelser och andra juridiska personer och på självständiga yrkesutövare när de sköter offentliga förvaltningsuppgifter som ingår i den tjänst som avses i 5 §. Bestämmelserna om tjänsteansvar gäller således privata tjänsteproducenter oberoende av företagsverksamhetens form och de gäller också den juridiska personens ledning och medlemmar i organen. Bestämmelserna om tjänsteansvar ska också gälla självständiga yrkesutövare som är privata tjänsteproducenter, vilket det föreskrivs separat om i 2 mom., eftersom uttrycket ”anställda hos” i 1 mom. inte täcker sådana aktörer.

I 3 mom. föreslås en informativ hänvisning till att bestämmelser om skadeståndsansvar finns i skadeståndslagen.

13 §. Fängelsets familjeavdelnings egenkontroll. I 1 mom. föreskrivs det om Statens barnskyddsanstalts skyldighet att styra och övervaka den tjänsteproduktion som omfattas av dess produktionsansvar. Statens barnskyddsanstalt föreslås i detta syfte ha rätt att trots sekretessbestämmelserna av privata tjänsteproducenter avgiftsfritt få de uppgifter och utredningar som är nödvändiga för kontroll av förutsättningarna för att tjänsterna produceras på behörigt sätt och för att genomföra tillsynen. Enligt bestämmelsen finns bestämmelser om Statens barnskyddsanstalts och privata tjänsteproducenters egenkontroll i övrigt i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. Statens skolhem har i enlighet med 4 § 1 mom. i den lagen definierats som tjänsteanordnare. Genom en ändring av den lagen som ingår i denna proposition definieras Statens barnskyddsanstalt i fortsättningen endast som tjänsteproducent, vilket den de facto också har varit. I den lagen föreskrivs bland annat om tjänsteproducentens skyldighet att för varje tjänstenhet utarbeta en plan för egenkontroll för att säkerställa att den dagliga verksamheten är av god kvalitet, ändamålsenlig och säker och för uppföljning av att den personal som deltar i klient- och patientarbetet är tillräcklig samt om tjänsteproducentens och personalens anmälningsskyldighet om missförhållanden som framkommer i verksamheten. Enligt 29 § 1 mom. i den lagen ska tjänsteproducenten trots sekretessbestämmelserna omedelbart underrätta tjänsteanordnaren och tillsynsmyndigheten om sådana missförhållanden som framkommer i tjänsteproducentens egen eller dennes underleverantörs verksamhet och som

i väsentlig grad äventyrar klient- och patientsäkerheten samt om händelser, skador eller tillbud där klient- och patientsäkerheten har äventyrats allvarligt och om andra sådana brister som tjänsteproducenten inte har förmått eller förmår åtgärda genom egenkontroll. Statens barnskyddsanstalt och den privata tjänsteproducenten ska underrätta det placeringsvårdsområdet som är tjänsteanordnare och Tillstånds- och tillsynsverket om sådana missförhållanden som avses i bestämmelsen. Enligt 2 mom. i samma paragraf ska en person som ingår i tjänsteanordnarens eller tjänsteproducentens personal eller arbetar med motsvarande uppgifter i ett uppdragsförhållande eller som underleverantör trots sekretessbestämmelserna utan dröjsmål underrätta ansvarspersonen för tjänstenheten eller någon annan person som ansvarar för övervakning av verksamheten, om han eller hon i sina uppgifter upptäcker eller får kännedom om ett missförhållande eller en uppenbar risk för ett missförhållande vid tillhandahållandet av socialvård och hälso- och sjukvård för klienten eller patienten eller upptäcker eller får kännedom om en lagstridighet av annat slag. Enligt 3 mom. i samma paragraf ska den som tagit emot anmälan trots sekretessbestämmelserna underrätta tjänsteanordnaren eller tjänsteproducenten om saken. Tjänsteanordnaren, tjänsteproducenten och ansvarspersonen ska vidta åtgärder för att avhjälpa missförhållandet eller den uppenbara risken för ett missförhållande eller lagstridigheten av annat slag. I det föreslagna 1 mom. föreskrivs det att en privat tjänsteproducent utöver till placeringsvårdsområdet och tillsynsmyndigheten ska lämna den anmälan som avses i 29 § 1 mom. i lagen om tillsynen över social- och hälsovården till Statens barnskyddsanstalt, för att den sistnämnda ska kunna sköta den styrnings- och övervakningsuppgift som föreskrivits för den. Av samma orsak föreskrivs det att en person som avses i 3 mom. i den paragrafen också alltid ska underrätta Statens barnskyddsanstalt om en omständighet som personen fått kännedom om på det sätt som avses i 2 mom. i den paragrafen. I 25 § i lagen om tillsynen över social- och hälsovården finns bestämmelser om det förfarande som tjänsteanordnaren ska följa till följd av missförhållanden och brister som framkommit i egenkontrollen. I det föreslagna 1 mom. föreskrivs det att vad som i den bestämmelsen föreskrivs om tjänsteanordnare tillämpas också på Statens barnskyddsanstalt när den skaffar den tjänst som avses i 5 § i den föreslagna lagen av en privat tjänsteproducent.

I 2 mom. föreskrivs det att placeringsvårdsområdet ska övervaka att barnets placering på fängelsets familjeavdelning förverkligas i enlighet med denna lag och barnskyddslagen och att barnet under den tid placeringen varar får de tjänster och stödåtgärder som det behöver och som placeringsvårdsområdet och placeringsvårdsområdet i enlighet med 16 b § i barnskyddslagen ska ordna.

I 3 mom. föreslås en informativ hänvisning till 10 § i lagen om vårdsområden, där det föreskrivs om tjänsteanordnarens skyldighet att styra och övervaka den tjänsteproduktion som omfattas av dess organiseringsansvar, rätt att av tjänsteproducenter få uppgifter och utredningar som är nödvändiga för att genomföra tillsynen och rätt att inspektera tjänsteproducenters lokaler och utrustning. Placeringsvårdsområdet är den tjänsteanordnare som avses i den paragrafen. Den rätt att få uppgifter och utföra inspektioner som avses i 2 mom. gäller dock endast privata tjänsteproducenter och deras underleverantörer. Därför föreskrivs det i det föreslagna 3 mom. att vad som i 10 § 2 mom. i lagen om vårdsområden föreskrivs om vårdsområdets rätt att få uppgifter och inspektionsrätt gäller också den tjänst som Statens barnskyddsanstalt och privata tjänsteproducenter producerar med stöd av denna lag. Placeringsvårdsområdet har med stöd av den föreslagna bestämmelsen rätt att trots sekretessbestämmelserna av Statens barnskyddsanstalt och privata tjänsteproducenter avgiftsfritt få de uppgifter och utredningar som är nödvändiga för kontroll av förutsättningarna för att tjänsterna produceras på behörigt sätt och för att genomföra tillsynen. En myndighet i placeringsvårdsområdet har dessutom för kontroll av förutsättningarna för att tjänsterna produceras på behörigt sätt och för att genomföra tillsynen rätt att inspektera Statens barnskyddsanstalts och den privata tjänsteproducentens lokaler och utrustning och då få tillträde till lokaler och utrymmen som Statens

barnskyddsanstalt och den privata tjänsteproducenten förfogar över. Inspektionsrätten gäller dock inte utrymmen som används för boende av permanent natur, om inte inspektionen är nödvändig för att trygga kundens ställning och rättigheter och ändamålsenliga tjänster. På inspektioner tillämpas i övrigt 39 § i förvaltningslagen.

Enligt det föreslagna 4 mom. finns bestämmelser om placerarvårdsområdets egenkontroll i övrigt i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. Placerarvårdsområdet är i enlighet med 16 § i barnskyddslagen i fråga om den barnskyddstjänst som avses i 5 § i den föreslagna lagen den tjänsteanordnare som avses i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. I 23 § 2 mom. i den lagen föreskrivs det om tjänsteanordnarnas skyldighet att utöver sin egen tjänsteproduktion övervaka att de avtal som de ingått med olika tjänsteproducenter iakttas samt styra och övervaka privata tjänsteproducenter och deras underleverantörer kontinuerligt då tjänster produceras. Tjänsteanordnaren ska enligt det momentet säkerställa tillgången till egna tjänster och till de tjänster som anskaffats samt tjänsternas kontinuitet, säkerhet och kvalitet. Tjänsteanordnaren ska också följa att det finns tillräckligt med personal för social- och hälsovårdstjänsterna och att lokalerna och utrustningen är säkra och lämpliga för att tillhandahålla tjänsterna. I 25 § i samma lag finns bestämmelser om det förfarande som tjänsteanordnaren ska följa till följd av missförhållanden och brister som framkommit i egenkontrollen. I 1 mom. i den paragrafen föreskrivs det att om det i en tjänsteproducents eller dess underleverantörs verksamhet framkommer missförhållanden eller brister, ska tjänsteanordnaren styra tjänsteproducenten eller vid behov be tjänsteproducenten och underleverantören lämna en redogörelse för saken inom en rimlig tidsfrist som tjänsteanordnaren sätter ut. När missförhållanden eller brister har framkommit ska tjänsteanordnaren kräva att de avhjälpas inom en skälig tidsfrist som sätts ut av tjänsteanordnaren. Om det är fråga om missförhållanden eller brister som i väsentlig grad äventyrar klient- eller patientsäkerheten, ska tjänsteanordnaren kräva att de avhjälpas omedelbart. I 2 mom. i den paragrafen föreskrivs det att om inte den som producerar tjänster för tjänsteanordnaren eller dennes underleverantör avhjälpas missförhållandena eller bristerna inom den tidsfrist som tjänsteanordnaren satt ut, ska tjänsteanordnaren vid behov vidta åtgärder i enlighet med sitt avtal med tjänsteproducenten för att sänka ersättningen eller hålla inne betalningen av den. Om överträdelserna är väsentliga eller om de upprepas, ska tjänsteanordnaren vidta åtgärder för att säga upp eller häva avtalet. Bestämmelserna i 23 § 2 mom. och 25 § 2 mom. i lagen om tillsynen över social- och hälsovården grundar sig den grundläggande principen enligt 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård, enligt vilken välfärdsområdet skaffar en tjänst av en privat aktör och också ingår ett avtal om produktion av tjänsten. I denna proposition föreslås det att Statens barnskyddsanstalt enligt lag ska ha produktionsansvar för tjänsten på fängelsets familjeavdelning och att Statens barnskyddsanstalt också ingår avtal om produktion av tjänsten. Därför föreskrivs det i bestämmelsen för tydlighetens skull att vad som i 23 § 2 mom. och 25 § i lagen om tillsynen över social- och hälsovården föreskrivs om välfärdsområdets skyldighet att styra och övervaka privata tjänsteproducenter samt om det förfarande som tjänsteanordnaren ska följa till följd av missförhållanden och brister som framkommit i egenkontrollen också gäller den tjänst som Statens barnskyddsanstalt och privata tjänsteproducenter producerar med stöd av denna lag. Dessutom föreskrivs det att vad som i 25 § i den lagen föreskrivs om tjänsteanordnarens skyldighet att vidta åtgärder i enlighet med sitt avtal med tjänsteproducenten för att sänka ersättningen eller hålla inne betalningen av den eller för att säga upp eller häva avtalet också gäller Statens barnskyddsanstalt och dess avtal med privata tjänsteproducenter. Om det i Statens barnskyddsanstalts eller en privat tjänsteproducents verksamhet framkommer missförhållanden eller brister, ska placerarvårdsområdet i enlighet med 25 § i lagen om tillsynen över social- och hälsovården styra Statens barnskyddsanstalt eller den privata tjänsteproducenten eller vid behov be dem lämna en redogörelse för saken inom en rimlig tidsfrist som placerarvårdsområdet sätter ut. När missförhållanden eller brister har framkommit ska

placerarvårdsområdet kräva att de avhjälpas. Av den föreslagna bestämmelsen följer också att om en privat tjänsteproducent som har ingått ett avtal med Statens barnskyddsanstalt om produktion av den tjänst som avses i 5 § i denna lag inte avhjälpas missförhållandena eller bristerna inom den tidsfrist som placerarvårdsområdet satt ut, ska Statens barnskyddsanstalt vid behov vidta åtgärder i enlighet med sitt avtal med den privata tjänsteproducenten för att sänka ersättningen eller hålla inne betalningen av den. På motsvarande sätt, om överträdelserna är väsentliga eller om de upprepas, ska Statens barnskyddsanstalt vidta åtgärder för att säga upp eller häva avtalet.

14 §. Styrning och tillsyn. I paragrafen föreskrivs det om styrnings- och tillsynsstrukturen för Statens barnskyddsanstalt och om föremålen för styrningen och tillsynen. Avsikten är att skapa klarhet i nuläget. Enligt 1 mom. svarar Institutet för hälsa och välfärd för resultatstyrningen av Statens barnskyddsanstalt. Avsikten är att Institutet för hälsa och välfärd ingår ett resultatavtal med social- och hälsovårdsministeriet och är en av två aktörer som resultatstyr Statens barnskyddsanstalt. Dessutom föreskrivs det att grundläggande utbildning och annan undervisning i anslutning till den styrs av Utbildningsstyrelsen. Institutet för hälsa och välfärd uppgift inom styrningen och tillsynen utgörs uttryckligen av resultatstyrning, medan Utbildningsstyrelsen i fråga om undervisningen har en styrningsuppgift med ett mer omfattande innehåll.

Enligt det föreslagna 2 mom. utövar välfärdsområdena och Tillstånds- och tillsynsverket tillsyn över den verksamhet vid tjänsteenheter för barnskydd och vid fängelsets familjeavdelning som det föreskrivs om i barnskyddslagen. Tillstånds- och tillsynsverket utövar också tillsyn över den undervisning och utbildning som ges av verksamhetsställena för anstaltens skola. Målet är att förtydliga nuläget och beakta den reform av organiseringen av tillstånds- och tillsynsverksamheten som träder i kraft 2026.

I det föreslagna 3 mom. finns en informativ hänvisning till 13 §, där det föreskrivs om fängelsets familjeavdelnings egenkontroll.

15 §. Samarbete med Brottsförhållandenmyndigheten samt rätt att få och lämna ut uppgifter. I paragrafen föreskrivs det om samarbete med Brottsförhållandenmyndigheten i fråga om fängelsets familjeavdelning. I 1 mom. konstateras det att avdelningarna i ett fängelse enligt 5 kap. 8 § i fängelselagen ska ha en dagordning. Enligt 5 kap. 9 § 1 mom. i fängelselagen fastställs dagordningen av enhetschefen för fängelset. Eftersom dagordningen också inverkar på ordnandet av familjeavdelningens barnskyddsverksamhet, föreskrivs det i 1 mom. i paragrafen att dagordningen bereds av Brottsförhållandenmyndigheten i samarbete med personalen vid familjeavdelningen. I övrigt motsvarar 1 mom. till sitt innehåll 6 § 2 mom. i den gällande lagen.

I 2 och 3 mom. föreskrivs det om utlämnande av uppgifter och rätt att få uppgifter mellan personalen på familjeavdelningen och tjänstemän vid Brottsförhållandenmyndigheten. Det är fråga om en helhet av tjänster som produceras av Statens barnskyddsanstalt eller en privat tjänsteproducent som handlar för dess räkning och av Brottsförhållandenmyndigheten på samma verksamhetsställe.

På fängelsets familjeavdelning svarar Brottsförhållandenmyndigheten för övervakningen av fången och verkställigheten av straffet, begränsande åtgärder och planen för strafftiden. Tjänsteproducenten inom barnskyddet svarar för barnets välfärd och stödjandet av föräldraskapet i samarbete med välfärdsområdets socialarbetare. Genomförandet av tjänsten på familjeavdelningen förutsätter samarbete och att nödvändigt informationsutbyte mellan tjänsteproducenten inom barnskyddet och tjänstemännen vid Brottsförhållandenmyndigheten möjliggörs.

Motsvarande bestämmelser om rätten för personer från olika verksamhetsområden som genomför en gemensam tjänst att få uppgifter av och lämna ut uppgifter till varandra finns i 53 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och i 23 § i lagen om elev- och studerandevård (1287/2013). Det är fråga om uppgifter som är nödvändiga för det dagliga genomförandet av tjänsten på familjeavdelningen och som det inte är ändamålsenligt att låta gå via den socialarbetare inom välfärdsområdet som ansvarar för barnets angelägenheter. Uppgifterna är inte av sådan betydelse att de inverkar på barnets klientplan eller att det är nödvändigt att ordna en diskussion enligt 31 § i barnskyddslagen om dem.

Eftersom tjänsten på familjeavdelningen grundar sig på en lagstadgad skyldighet att tillhandahålla socialservice, är grunden för behandling av personuppgifter artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen, det vill säga fullgörande av en rättslig förpliktelse. Till den del det är fråga om sådana särskilda kategorier av personuppgifter som avses i artikel 9 i dataskyddsförordningen är behandlingsgrunden i enlighet med artikel 9.2 h behandling av skäl som hör samman med förebyggande hälso- och sjukvård och yrkesmedicin, bedömningen av en arbetstagares arbetskapacitet, medicinska diagnoser, tillhandahållande av hälso- och sjukvård, behandling, social omsorg eller förvaltning av hälso- och sjukvårdstjänster och social omsorg och av deras system, på grundval av medlemsstaternas nationella rätt eller enligt avtal med yrkesverksamma på hälsoområdet. Behandlingsgrunderna är desamma vid all behandling av klientuppgifter inom socialvården och uppgifter i klientuppgifterna som hör till särskilda kategorier av personuppgifter.

När det gäller familjeavdelningens verksamhet är det fråga om klientuppgifter inom socialvården och andra uppgifter om klienter inom socialvården, vilka är sekretessbelagda med stöd av 24 § 1 mom. 25 punkten i offentlighetslagen. Familjeavdelningens tjänsteproducent och dess personal ska utöver annan lagstiftning iakttäga bestämmelserna i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023, kunduppgiftslagen), inklusive sekretessplikten enligt 4 § och tystnadsplikten enligt 5 §. Tystnadsplikten gäller alla personliga uppgifter om kunden. I kunduppgiftslagen finns också bestämmelser om personuppgiftsansvaret för kunduppgifter. Den tjänstetillhandahållare som svarar för ordnandet av socialservice är personuppgiftsansvarig. Således är det välfärdsområde som placerar ett barn på familjeavdelningen som en åtgärd inom barnskyddet personuppgiftsansvarig för de klientuppgifter inom socialvården som antecknas på familjeavdelningen.

Också uppgifter om fängelse och fängelsevistelse är sekretessbelagda. Enligt 24 § 1 mom. 27 punkten i offentlighetslagen är Brottspåföljdsmyndighetens handlingar som innehåller uppgifter om till exempel en plan för strafftiden, frigivningsplan eller övervakningsplan sekretessbelagda handlingar. Enligt 24 § 1 mom. 28 punkten är också bland annat en förvaltningsmyndighets handlingar och register med uppgifter om en dömd, en häktad eller en person som annars berövats sin frihet och uppgifter som förts in i straffregistret, bötesregistret och justitieförvaltningens nationella informationsresurs sekretessbelagda.

Bestämmelser om planen för strafftiden finns i 4 kap. 6 § i fängelselagen och den innehåller uppgifter om placeringen av en fånge, sysselsättning och stödåtgärder som främjar den dömdes livshantering under strafftiden, kontakter utanför fängelset och frigivningen samt stödåtgärder under frigivningsskedet. Bestämmelser om Brottspåföljdsmyndighetens behandling av personuppgifter finns i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021), och vid behandling av personuppgifter tillämpas dessutom lagen om behandling av personuppgifter i brottmål och vid upprätthållandet av den nationella säkerheten (1054/2018), nedan lagen om behandling av personuppgifter i brottmål, samt informationshanteringslagen.

Enligt 23 § i offentlighetslagen får den som är anställd hos en myndighet eller innehar ett förtroendeuppdrag inte röja en handlings sekretessbelagda innehåll eller en uppgift som vore sekretessbelagd om den ingick i en handling, och inte heller någon annan omständighet som personen har fått kännedom om i samband med sin verksamhet hos myndigheten och för vilken tystnadsplikt föreskrivs genom lag. En myndighet kan enligt 26 § i offentlighetslagen lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd myndighetshandling om det i lag särskilt har tagits in uttryckliga bestämmelser om rätten att lämna ut eller att få uppgifter eller när sekretessplikt har föreskrivits till skydd för någons intressen och denne samtycker till att uppgifter lämnas ut. Enligt 29 § i offentlighetslagen kan en myndighet till en annan myndighet lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar antingen med stöd av samtycke av personen eller om det i lag särskilt tagits in uttryckliga bestämmelser om rätten att lämna ut eller att få uppgifter. Eftersom det är fråga om uppgifter som är nödvändiga för myndigheternas och familjeavdelningens verksamhet och säkerhet, kan rätten att få eller lämna ut uppgifter inte bero på samtycke. Därför är det nödvändigt att utfärda bestämmelser i lag om rätten att få uppgifter och utlämnande av uppgifter.

I den gällande regleringen finns inga lämpliga bestämmelser med stöd av vilka utlämnande av uppgifter eller rätten att få uppgifter kan genomföras. Enligt 64 § i kunduppgiftslagen har en myndighet inom socialvården trots sekretessbestämmelserna rätt att av bl.a. statliga och kommunala myndigheter på begäran avgiftsfritt få sådana uppgifter och utredningar som i väsentlig grad inverkar på en klientrelation inom socialvården och som är nödvändiga för tjänstetillhandahållaren på grund av dess lagstadgade uppgifter att utreda klientens behov av socialvård, för att ordna socialvård och genomföra åtgärder i anslutning till den samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten. Rätten att få uppgifter enligt 64 § i kunduppgiftslagen gäller i enlighet med paragrafens ordalydelse tillgång till uppgifter för att ordna socialvård och genomföra åtgärder i anslutning till den, inte för produktion och tillhandahållande av socialservice. Således lämpar sig inte 64 § i kunduppgiftslagen för genomförande av rätten att få uppgifter på familjeavdelningen.

I 4 kap. i lagen om behandling personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten finns bestämmelser om rätten att få uppgifter av olika myndigheter och andra aktörer. Lagens 16 § täcker i sig Brottspåföljdsmyndighetens rätt att få uppgifter av kommunala social- och hälsovårdsmyndigheter efter specificering och motivering av sin begäran, men rätten att få uppgifter gäller endast kommunala socialmyndigheter, det vill säga i nuläget välfärdsområdet, som svarar för att ordna socialservice för barn. För det andra fastställs i bestämmelsen noggrant de uppgifter som rätten att få uppgifter gäller samt för vilka ändamål uppgifter får begäras, och de täcker inte det behov av informationsutbyte som föreslaget gäller. I 5 kap. i lagen finns bestämmelser om utlämnande av uppgifter till andra myndigheter, men bestämmelserna gör det inte möjligt att lämna uppgifter till socialvårdsmyndigheter eller privata tjänsteproducenter som handlar för deras räkning. Således lämpar sig inte heller bestämmelserna i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten för att genomföra utlämnanden av uppgifter och rätten att få uppgifter, så det behöver föreskrivas särskilt om rätten att få och lämna ut uppgifter. Målet är att se till att de säkerhetsfaktorer som hänför sig till tjänsten effektivare tas i beaktande.

I 2 mom. i den föreslagna paragrafen föreskrivs det om rätten för personalen vid familjeavdelningen vid Statens barnskyddsanstalt och personalen vid familjeavdelningen vid en privat tjänsteproducent som på det sätt som avses i 6 § producerar tjänsten vid fängelsets familjeavdelning att trots sekretessbestämmelserna av Brottspåföljdsmyndigheten, som svarar för verkställigheten av straffet för en fänge som placerats på familjeavdelningen, få uppgifter om ett barn som placerats på familjeavdelningen och barnets förälder som är fänge eller andra fångar, som är nödvändiga för att trygga tillgodoseendet av det på fängelsets familjeavdelning

placerade barnets bästa och för att tillhandahålla tjänsten eller för att trygga tjänstens säkerhet. Nödvändiga uppgifter som fås av Brottspåföljdsmyndigheten kan till exempel vara uppgifter som gäller fångar utanför fängelsets familjeavdelning. Det kan till exempel vara fråga om en situation där faktorer som hänför till en viss fånges beteende, hälsotillstånd eller bakgrund (t.ex. familjeförhållanden, traumabakgrund eller brott mot barn) kan utgöra en grund för att få uppgifter. Uppgifterna ska antecknas i barnets klientuppgifter på det sätt som föreskrivs i kunduppgiftslagen. Enligt 17 § i den lagen ska yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården och bistående personer som deltar i tillhandahållandet av tjänsterna i kundhandlingarna anteckna behövliga och tillräckliga uppgifter för att säkerställa ordnandet, planeringen, genomförandet, uppföljningen och övervakningen av servicen för en klient och vården av en patient.

Utöver de uppgifter som fås av personalen vid Brottspåföljdsmyndigheten är tjänsteproducenten inom barnskyddet verksam i fängelsets lokaler och hör och ser också andra fångar än de som placerats direkt på familjeavdelningen och får således kännedom om uppgifter också om dem. Tjänsteproducentens personal får kännedom om uppgifter om planen för strafftiden för en fånge som placerats på familjeavdelningen, vilka inte hänför sig till barnskyddet, eftersom tjänsteproducentens personal bland annat ska komma överens om vården av barnet med fångarna. Således kan personalen vid familjeavdelningen som utomstående få kännedom om uppgifter om fångar som placerats på familjeavdelningen eller andra fångar genom att se och höra dem, men å andra sidan är det fråga om en lagstadgad uppgift vid familjeavdelningen där personalen inte kan undvika att se och höra andra fångar.

I 3 mom. föreskrivs det å andra sidan att personalen vid familjeavdelningen vid Statens barnskyddsanstalt och personalen vid familjeavdelningen vid en privat tjänsteproducent som på det sätt som avses i 6 § producerar tjänsten vid fängelsets familjeavdelning trots sekretessbestämmelserna har rätt att till tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten som deltar i verkställigheten av straffet för en fånge som placerats på familjeavdelningen lämna de uppgifter om ett barn som placerats på familjeavdelningen eller barnets förälder eller andra fångar, som är nödvändiga för att trygga tillgodoseendet av det på fängelsets familjeavdelning placerade barnets bästa och för att tillhandahålla tjänsten eller för att trygga tjänstens säkerhet. När Brottspåföljdsmyndigheten får uppgifter om barnskyddet kan det till exempel vara fråga om uppgifter om huruvida det ligger i barnets intresse att fången beviljas permission. Familjeavdelningen ska kunna underrätta fängelset om nödvändiga ändringar i förälderns eller barnets situation som eventuellt kräver åtgärder som inverkar på tillgodoseendet av barnets bästa och tillhandahållandet av tjänsten eller tryggheten av tjänstens säkerhet.

I det föreslagna 4 mom. föreskrivs det om skyldigheten för personalen vid familjeavdelningen att utan dröjsmål underrätta Brottspåföljdsmyndighetens tjänstemän, om en fånge som placerats på familjeavdelningen äventyrar sin egen eller andra personers säkerhet eller om fången inte klarar av att ta hand om sig själv eller sitt barn. Således gäller anmälningsskyldigheten utöver ärenden som gäller barnet också i situationer där fångens eller andra personers säkerhet kan äventyras. Dessutom föreskrivs det i 62 § i kunduppgiftslagen att en tjänstetillhandahållare eller en person som utför tjänstetillhandahållarens uppgifter oberoende av skyldigheten att iaktta sekretess till polisen får anmäla uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av ett hot mot liv eller hälsa eller för förhindrande av en hotande gärning, om han eller hon vid fullgörandet av uppgifter enligt socialvårdslagen eller hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) har fått kännedom om omständigheter som ger skäl att misstänka att någon löper risk att bli utsatt för våld.

16 §. Ordnande av undervisning. I paragrafen föreslås bestämmelser om ordnande av grundläggande utbildning, annan undervisning i anslutning till den och utbildning som

handleder för examensutbildning. I fråga om ordnande av undervisning vid Statens barnskyddsanstalt tillämpas vad som föreskrivs i lagen om grundläggande utbildning eller lagen om utbildning som handleder för examensutbildning. I paragrafen tas det in ett omnämnande av ordnande av utbildning som handleder för examensutbildning. Dessutom preciseras det att vid behov kan också annan undervisning ordnas enligt vad som i övrigt föreskrivs om den undervisning som ska ordnas. I övrigt motsvarar den föreslagna paragrafen nuläget.

17 §. Behörighetsvillkor för personalen vid tjänstenheter för barnskydd. I 1 mom. finns bestämmelser om behörighetsvillkoren för vård- och fostringspersonal. Bestämmelser om personalen vid barnskyddsanstalter finns i 60 § i barnskyddslagen. Bestämmelser om behörighetsvillkor för personalen inom social- och hälsovården finns i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (817/2015) och i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994). Statens tjänstenheter för barnskydd ska också i fortsättningen sköta den allra mest krävande uppgiften inom vård utom hemmet, och skötseln av den förutsätter att vård- och fostringspersonalen har tillräcklig utbildnings- och kompetensbakgrund. De svarar för tjänster för de barn som har placerats och som befinner sig i de allra mest krävande livssituationerna. Därför kan det krävas att de har högre utbildning än personalen inom andra tjänster vid barnskyddsanstalter. Genom de föreslagna bestämmelserna förenhetligas de tjänstebenenämningar som är i bruk (såsom handledare, specialhandledare och övervakare) under överbegreppet vård- och fostringspersonal i stället för en enskild tjänstebenenämning. Utgångspunkten är att den vård- och fostringspersonal som räknas in i personaldimensioneringen främst ska bestå av för uppgifterna lämpliga yrkesutbildade personer som har avlagt yrkeshögskoleexamen eller sådan yrkesexamen på institutnivå som föregick yrkeshögskoleexamen. Det är nödvändigt att föreskriva om personalens sakkunnighet med tanke på att statens tjänstenheter för barnskydd har till uppgift att producera den mest krävande tjänsten inom vård utom hemmet och perioder av särskild omsorg.

I fråga om behörighetsvillkoren för den övriga personalen gäller vad som föreskrivs om dessa någon annanstans i lag och med stöd av lag.

I 2 mom. föreskrivs det att nattarbete också kan utföras av en person med grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen, med undantag för tjänstenheter för barnskydd som producerar rehabilitering på en sluten institution. I momentet avses personer som avlagt närvårdarexamen och som kan vara registrerade antingen i centralregistret över yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården eller i centralregistret över yrkesutbildade personer inom socialvården. Med nattarbete avses bestämmelsen i 8 § i arbetstidslagen (872/2019), enligt vilken nattarbete utförs mellan klockan 23 och klockan 6. De föreslagna bestämmelserna är ändamålsenliga med tanke på tillräckligheten och fördelningen av yrkesutbildad personal. Barn som är placerade sover i huvudsak nattetid, medan det aktiva arbetet med barnen utförs på dagarna. Det gör det möjligt att koncentrera den yrkeshögskoleutbildade personalens arbete till vård- och fostringsarbete under dagtid. De personer som utför nattarbete och som har avlagt grundexamen inom social- och hälsovården inräknas i vård- och fostringspersonalen.

18 §. Behörighetsvillkor för personalen vid skolan i anslutning till Statens barnskyddsanstalt. I paragrafen föreskrivs det att bestämmelser om behörighetsvillkor för personalen vid anstaltens skola finns i de bestämmelser som utfärdats med stöd av 37 § 3 mom. i lagen om grundläggande utbildning. Sådana bestämmelser finns i förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (986/1998).

19 §. Närmare bestämmelser. I paragrafen föreskrivs ett bemyndigande att utfärda förordning, enligt vilket närmare bestämmelser om behörighetsvillkor för personalen vid Statens barnskyddsanstalt får utfärdas genom förordning av statsrådet.

20 §. Ikraftträdande. Lagen avses träda i kraft vid ingången av 2026, på motsvarande sätt som de övriga lagarna.

I 2 mom. konstateras att genom lagen upphävs lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd och lagen om statens uppfostringsanstalter och grunderna för de i dessa anställda personers pensionsrätt samt förordningen om statens skolhem.

I 3 mom. föreskrivs det att lagens 4 § 2 mom. träder i kraft först den 1 augusti 2026. Orsaken är att bestämmelserna om rehabilitering på sluten institution (49 a–49 e § i barnskyddslagen) träder i kraft först den 1 augusti 2026.

I 4 mom. konstateras att om det någon annanstans i lagstiftningen hänvisas till lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd eller till förordningen om statens skolhem ska denna lag tillämpas i stället för den.

21 §. Övergångsbestämmelser. I paragrafens första moment föreskrivs det att bestämmelser om personalens ställning finns i 5 a–5 c § i statstjänstemannalagen (750/1994). De nämnda paragraferna tillämpas också på anställda i arbetsavtalsförhållande.

I det andra momentet föreskrivs det att avtal, förbindelser och partnerskap som ingåtts i det gamla ämbetsverkets namn, det vill säga i under Institutet för hälsa och välfärd lydande barnskyddsenheters namn, kan fortsätta att gälla när Statens barnskyddsanstalt inleder sin verksamhet.

7.5 Lag om ändring av 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation

321 §. Rätt för myndigheter som tar emot nödmeddelanden att få information. Det föreslås att ett nytt 2 mom. fogas till paragrafen, enligt vilket teleföretag är skyldiga att till nödcentralen på dess begäran lämna ut lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som på det sätt som avses i 69 a eller 69 d § i barnskyddslagen utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter. En förutsättning för nödcentralens begäran är att placerarvälfärdsområdet eller motsvarande myndighet i landskapet Åland har grundad anledning att anta att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott. Förslaget sänker tröskeln för lokalisering och gör det möjligt att med hjälp av lokalisering söka efter ett barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet och därför är i en särskilt utsatt ställning.

Enligt 2 § 2 punkten och 4 § 1 mom. 1 punkten i lagen om nödcentralverksamhet tar Nödcentralverket emot nödmeddelanden i Finland. Enligt 2 § i lagen om nödcentralverksamhet avses med *nödmeddelande* meddelanden som gäller nödsituationer och andra motsvarande meddelanden som förutsätter omedelbara åtgärder av räddningsväsendet, polisen, social- och hälsovårdsväsendet och Gränsbevakningsväsendet, med *nödcentralstjänster* avses mottagande och bedömning av nödmeddelanden samt förmedling av nödmeddelanden och uppdrag till den berörda myndigheten eller till den som enligt avtal sköter myndighetens uppgifter, med *nödcentralverksamhet* avses nödcentralstjänster och utförande av sådana lagstadgade uppgifter i anslutning till ett av Nödcentralverket förmedlat nödmeddelande eller uppdrag som förutsätter omedelbara åtgärder av räddningsväsendet, polisen, social- och hälsovårdsväsendet och Gränsbevakningsväsendet med Nödcentralverkets stöd.

I Finland tas nödmeddelanden emot av Nödcentralsverket utom i landskapet Åland. Nödcentralsverket och Landskapsalarmcentralen på Åland samarbetar, men lagen om nödcentralsverksamhet (692/2010) tillämpas inte på Åland. Åland ansvarar för nödcentralsverksamheten och tillhörande lagstiftning på grundval av sin självstyrelse. Åland har ingen separat lagstiftning om nödcentralsverksamhet. Bestämmelser om nödcentralsverksamheten finns till vissa delar i räddningslagen (2006:106) för landskapet Åland (nedan räddningslagen). Enligt 55 § i räddningslagen sköter Ålands polismyndighet mottagande av nödmeddelanden och alarmering av räddningsenheter.

Nödcentralsverket är en sådan mottagare av nödmeddelanden som avses i den paragrafen. Enligt 14 § 2 mom. i lagen om nödcentralsverksamhet ska myndigheter som deltar i nödcentralsverksamheten ge Nödcentralsverket till sina verksamhetsområden knutna anvisningar och planer för behandling och förmedling av uppdrag samt för andra meddelanden och uppdrag. Nödcentralsverket agerar i praktiken i enlighet med myndigheternas anvisningar när det tar emot nödmeddelanden och förmedlar nödmeddelanden och uppdrag. Nödcentralsverket bedömer alltså inte självständigt om förutsättningarna för lokalisering enligt paragrafen uppfylls för uppenbar nöd eller omedelbar fara. Denna bedömning görs av den behöriga myndighet som deltar i nödcentralsverksamheten.

Förslaget är nödvändigt eftersom anstalten enligt 69 a och 69 d § i barnskyddslagen och de ändringar som föreslås i dem utan dröjsmål ska underrätta den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet, det vill säga det placerarvålfärdsområde som avses i 16 b § 1 mom. i barnskyddslagen, om barnets olovliga frånvaro. Placerarvålfärdsområdet och anstalten ska för att trygga verkställigheten av beslut om omhändertagande av barnet och vård utom hemmet samt beslut om brådskande placering och beslut om att fortsätta brådskande placering eller ett interimistiskt förordnande enligt 83 § utan dröjsmål vidta behövliga åtgärder för att hitta barnet och återföra det till anstalten. Bestämmelserna i den gällande lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation gör det inte möjligt att lokalisera ett barn, om barnet inte tydligt befinner sig i uppenbar nöd eller omedelbar fara och det har sänts ett nödmeddelande om detta. Propositionen gör det möjligt att lokalisera barnet med lägre tröskel än för närvarande och också när det inte har sänts något nödmeddelande om barnet. Bestämmelser om behandling av uppgifter och sociala myndigheters rätt att få uppgifter finns i lagen om nödcentralsverksamhet, i barnskyddslagen och i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården. De föreslagna bestämmelserna ska också tillämpas på Åland.

Regleringen och rätten att få information ska tillämpas både på nödcentralerna i riket och på nödcentralen i landskapet Åland.

Enligt 40 § i barnskyddslagen ska ett barn omhändertas och för barnet ska ordnas vård utom hemmet om 1) brister i omsorgen om barnet eller andra uppväxtförhållanden hotar att allvarligt äventyra barnets hälsa eller utveckling, eller 2) om barnet allvarligt äventyrar sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämförbart beteende. När det för ett barn har ordnats vård utom hemmet och barnet under den tiden försvinner eller är utom räckhåll för vården utom hemmet, kan den myndighet som ansvarar för vård utom hemmet i praktiken inte genomföra vården av barnet utom hemmet och trygga omsorgen om barnet och barnets uppväxtförhållanden, hälsa och utveckling. Av denna orsak är det nödvändigt att den myndighet som ansvarar för vården utom hemmet får de lokaliseringsuppgifter som den behöver via nödcentralen, när den myndighet som ansvarar för vården utom hemmet, som känner till barnets bakgrund, grunderna för att barnet är i vård utom hemmet och barnets övriga uppgifter och sätt, gör en motiverad bedömning av att barnet under den olovliga frånvaron äventyrar sin egen hälsa eller utveckling eller löper risk att själv bli utsatt för ett brott. Nödcentralens rätt att få

information uppkommer när den har underrättats om den bedömning som gjorts under tjänsteansvar. Teleföretag är för sin del skyldiga att lämna ut lokaliseringssuppgifter på begäran av nödcentralen. Ansvaret för att förutsättningarna för begäran uppfylls ligger således hos placerarvårdsområdet och inte hos nödcentralens operatören. Teleföretaget kan för sin del lita på att grunden för nödcentralens begäran är en ovannämnd myndighetsbedömning.

Nödcentralens rätt att få information av teleföretag i de situationer som avses i propositionen är nödvändig för att vårdsområdet eller motsvarande behörig myndighet i landskapet Åland, som har omhändertagit barnet efter att förutsättningarna i 40 § i barnskyddslagen har uppfyllts, ska kunna ansvara för omsorgen om det omhändertagna barnet och för barnets hälsa och utveckling och särskilda skydd. Rätten att få information gäller också barn som placerats i vård utom hemmet genom brådska placering enligt 38 § i barnskyddslagen och genom ett interimistiskt förordnande enligt 83 § i den lagen. Propositionen minskar mycket sannolikt belastningen särskilt på polisen. Den förebygger också att barnets olovliga frånvaro blir långvarig och de risker och farosituationer som därigenom ökar.

Placerarvårdsområdet och motsvarande myndighet i landskapet Åland ska i sin egen förvaltningsstadga fastställa vilka tjänsteinnehavare som har i propositionen avsedda befogenheter att bedöma och begära lokaliseringssuppgifter om barnet av nödcentralen. Behöriga tjänsteinnehavare kan till exempel vara tjänsteinnehavare inom socialjouren och barnskyddet samt föreståndare i tjänsteförhållande vid vårdsområdenas och Helsingfors stads egna barnskyddsenheter.

Det föreslås att det nuvarande 2 mom. blir ett nytt 3 mom. och att det nuvarande 3 mom. blir ett nytt 4 mom. I momenten tas det också in hänvisningar till det nya 2 mom.

7.6 Lag om ändring av 17 och 19 § i lagen om nödcentralens verksamhet

17 §. *Personuppgifter som behandlas i nödcentralens verksamhet.* Det föreslås att 1 mom. 3 punkten i paragrafen ändras så att den till sin ordalydelse motsvarar 321 § 1 mom. 2 punkten i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation, enligt vilken teleföretag är skyldiga att till nödcentralen för behandling lämna ut lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress. Till punkten fogas dessutom rätten att behandla personuppgifter till följd av de ändringar i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation och barnskyddslagen som föreslås i denna proposition. Enligt förslaget får Nödcentralverket också behandla lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem samt uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter. I övrigt motsvarar paragrafen den gällande lagen.

19 §. *Nödcentralverkets rätt att få uppgifter ur registren.* Det föreslås att 1 mom. 7 punkten i paragrafen ändras så att den till sin ordalydelse motsvarar 321 § 1 mom. 2 punkten i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation, enligt vilken teleföretag är skyldiga att till nödcentralen för behandling lämna ut lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress.

Dessutom föreslås det att 1 mom. 7 punkten ändras så att den motsvarar ändringarna i det nya 2 mom. som föreslås i 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation. Enligt propositionen ska Nödcentralverket och de som hör till dess personal ha rätt att med

iakttagande av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation få lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter. Genom propositionen sänks tröskeln för att lokalisera barn som utan tillstånd är frånvarande från vård utom hemmet, det vill säga i situationer som avses i de föreslagna 69 a och 69 d §.

Enligt 4 § i lagen om nödcentralsverksamhet har Nödcentralsverket till uppgift att producera brådskande stödtjänster. Enligt 2 § 4 punkten i lagen om nödcentralsverksamhet avses med *brådskande stödtjänster* sådant stödande av räddningsväsendets, polisens samt social- och hälsovårdsväsendets och Gränsbevakningsväsendets brådskande verksamhet i samband med produktionen av nödcentralstjänster som är nödvändigt på grundval av ett föreläggande eller en anvisning från den berörda myndigheten. Enligt specialmotiveringen till 2 § i regeringens proposition (RP 149/2022 rd) hänför sig de brådskande stödtjänsterna till stödande av nödcentralsverksamheten och de ska tillhandahållas utan dröjsmål, eftersom den information som fås i form av en stödtjänst kan påverka till exempel bedömningen av myndigheternas resursbehov och det taktiska och tekniska utförandet av uppgifterna. Brådskande stödtjänster är enligt 3 § 1 mom. 5 punkten i statsrådets förordning om nödcentralsverksamhet (877/2010) utredning och förmedling av information till myndigheterna och enligt 3 § 1 mom. 8 punkten registerförfrågningar, informationssökning, utredning av kontaktuppgifter, förmedling av begäran om stöd och registrering av uppgifter, information och prestationer. De brådskande stödtjänster som avses i 3 mom. i den paragrafen tillhandahålls oberoende av om informationen om en situation som kräver omedelbara åtgärder av myndigheterna förmedlas via Nödcentralsverket eller om det är fråga om ett myndighetsuppdrag som sker på eget initiativ. Enligt 2 § i lagen om nödcentralsverksamhet avses med *uppdrag på eget initiativ* en lagstadgad uppgift som räddningsväsendet, polisen, social- och hälsovårdsväsendet eller Gränsbevakningsväsendet inleder på eget initiativ utan Nödcentralsverkets åtgärder och där de myndighetsresurser för nödcentralsverksamhet som finns i nödcentralsdatasystemet används eller som kan ha betydande inverkan på Nödcentralsverkets verksamhet eller där myndigheten har en förhöjd risk när det gäller säkerheten i arbetet.

Enligt propositionen kan den behöriga myndigheten i placerarvårdsområdet i fortsättningen när den mottagit ett nödmeddelande och ett uppdrag av Nödcentralsverket begära brådskande stödtjänster som hänför sig till produktionen av nödcentralstjänster, det vill säga lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter. Placerarvårdsområdet bedömer om förutsättningarna för lokalisering uppfylls i enlighet med lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation och det nya föreslagna 321 § 2 mom., det vill säga om det finns ett hot för att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begär en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott. Nödcentralsverket har enligt förslaget rätt att få lokaliseringssuppgifterna av teleföretaget i dessa situationer med stöd av den föreslagna ändringen av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation.

Utöver propositionen är avsikten att samtidigt precisera också social- och hälsovårdsministeriets till verksamhetsområdena knutna anvisningar till Nödcentralsverket om mottagande av nödmeddelanden om barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet och om förmedling av uppgiften till placerarvårdsområdet. På så sätt säkerställs det att placerarvårdsområdet i fortsättningen bedömer alla nödmeddelanden som gäller barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet, men begär lokalisering av

barnet endast när det bedömer att det omhändertagna barnets hälsa och utveckling äventyras på det sätt som anges i propositionen.

Enligt förslaget ska den behöriga myndigheten i placerarvårdsområdet i fortsättningen kunna begära lokaliseringssuppgifter om ett barn av Nödcentralsverket också när inget nödmeddelande har sänts om barnet. I situationer där anstalten eller någon annan aktör anmäler barnets olovliga frånvaro till den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet bedömer den behöriga myndigheten i placerarvårdsområdet om den åtar sig uppdraget som ett uppdrag på eget initiativ. Då bedömer den samtidigt faran för barnets hälsa och utveckling och vid behov kan den begära att Nödcentralsverket lokaliserar barnet som en brådsakande stödtjänst.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

8.1 Statsrådets förordning om Statens barnskyddsanstalt

Enligt 12 § i den föreslagna lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den utfärdas närmare bestämmelser om behörighetsvillkor för personalen vid Statens barnskyddsanstalt genom förordning av statsrådet. I förordningen föreskrivs det att behörighetsvillkor för tjänster och befattningar är att personen i fråga genom sin tidigare verksamhet visat att han eller hon besitter sådan förmåga som en framgångsrik skötsel av tjänsten förutsätter. Dessutom krävs av föreståndare för statens tjänstenheter för barnskydd behörighet i enlighet med 46 a § 3 mom. i socialvårdslagen. Behörigheten för föreståndare för tjänstenheter motsvarar behörigheten för den föreståndare som ansvarar för vård- och fostringsuppgifter vid barnskyddsanstalten enligt 60 § i barnskyddslagen. Av övriga ordinarie tjänstemän och tjänstemän för viss tid krävs för tjänsten eller befattningen lämplig utbildning eller vad som föreskrivs någon annanstans i lag eller med stöd av lag. Vid fängelsets familjeavdelning kan det finnas en ansvarig handledare, handledare och vid behov annan personal.

Den gällande lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd upphävs genom den nya lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den. Dessutom upphävs lagen om statens uppfostringsanstalter och grunderna för de i dessa anställda personers pensionsrätt. I enlighet med etablerad tolkning upphävs med de lagar som upphävs också de förordningar som utfärdats med stöd av de bemyndiganden att utfärda förordning som finns i dem. En sådan förordning som kommer att upphävas är förordningen om statens skolhem. För att undvika oklarheter upphävs förordningen om statens skolhem i samband med lagens ikraftträdande.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagarna träder i kraft den 1 januari 2026.

Den nya servicen rehabilitering på sluten institution förutsätter bland annat ändringar i lokalerna hos den tjänstenhet som producerar servicen. Tillsynsmyndigheten ska också försäkra sig om att den nya enhet som producerar rehabilitering på sluten institution uppfyller kraven på klientsäkerhet innan barn kan placeras på tjänstenheten. I fråga om den nya servicen har tillsynsmyndigheterna tillgång till de tillsynsmetoder som föreskrivs i 5 kap. i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. I dem ingår också styrnings- och utvärderingsbesök samt vid behov inspektionsrätt. Av dessa orsaker ska lagen träda i kraft stegvis så att bestämmelserna om rehabilitering på sluten institution (49 a–49 e och 71 §) träder i kraft först den 1 augusti 2026.

Också de föreslagna bestämmelserna om period av särskild omsorg träder i kraft först den 1 augusti 2026 på grund av de ändringar i informationssystemen som förslagen förutsätter. Innan de nya bestämmelserna träder i kraft ska de nuvarande bestämmelserna om särskild omsorg (71–73 §) tillämpas. Det föreslås att den gällande 73 § upphävs den 1 augusti 2026, eftersom motsvarande bestämmelser ingår i de föreslagna nya bestämmelserna om period av särskild omsorg.

För tydlighetens skull föreskrivs det i samband med ikraftträdandet att på beslut som fattats före ikraftträdandet av den föreslagna lagen tillämpas den lag som gällde när beslutet fattades.

På besvär eller underställning med anledning av ett beslut som fattats före ikraftträdandet av lagen eller på behandlingen av ett sådant ärende vid en högre besvärinstans med anledning av besvär tillämpas dessutom de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av den föreslagna lagen.

Lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den föreslås likaså träda i kraft den 1 januari 2026. Genom den nya lagen upphävs lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd och lagen om statens uppfostringsanstalter och grunderna för de i dessa anställda personers pensionsrätt samt förordningen om statens skolhem. Lagen föreslås träda i kraft stegvis så att 4 § 2 mom. träder i kraft först den 1 augusti 2026. I momentet finns bestämmelser om att en tjänstenhet vid Statens barnskyddsanstalt ska producera den föreslagna nya tjänsten rehabilitering på slutna institutioner. Bestämmelserna om rehabilitering på slutna institutioner i barnskyddslagen föreslås träda i kraft först den 1 augusti 2026. I 13 § i den lagen föreskrivs det om övergångsbestämmelser. I paragrafen konstateras att bestämmelser om personalens ställning finns i 5 a–5 c § i statstjänstemannalagen (750/1994) och att de nämnda paragraferna också tillämpas på anställda i arbetsavtalsförhållande. Enligt 2 mom. i paragrafen kan avtal och andra förbindelser som ingåtts i under Institutet för hälsa och välfärd lydande barnskyddsenheters namn fortsätta att gälla när Statens barnskyddsanstalt inleder sin verksamhet.

10 Verkställighet och uppföljning

För att säkerställa ett enhetligt och verkningsfullt genomförande av de föreslagna ändringarna är det väsentligt att sörja för information, utbildning och uppföljning. Social- och hälsovårdsministeriet stöder verkställigheten av lagen genom anvisningar om tillämpningen och följer tillsammans med Institutet för hälsa och välfärd verkställigheten av lagen. Social- och hälsovårdsministeriet kommer att ge anvisningar till yrkespersoner inom barnskyddet om hur anteckningar i klienthandlingarna ska göras innan de uppdaterade dokumentstrukturerna tas i bruk.

Inrättandet av samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri stöds genom styrning, statsunderstöd och stöd i anslutning till det samt genom uppföljning och utvärdering av utvecklingsarbetets konsekvenser. Samtidigt bedöms behovet av eventuella mer förpliktande författningsändringar.

Social- och hälsovårdsministeriet tillsätter en arbetsgrupp för att bereda och stödja inrättandet av rehabilitering på slutna institutioner och följa servicens inledningsfas. Om de föreslagna ändringarna framskrider ska social- och hälsovårdsministeriets, Nödcentralsverkets och Polisstyrelsens gemensamma anvisningar om situationer där barn utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet uppdateras. I fråga om lokalisering är avsikten att också social- och hälsovårdsministeriets till verksamhetsområdena knutna anvisningar till Nödcentralsverket om mottagande av nödmeddelanden om barn som utan tillstånd är

frånvarande från sin plats för vård utom hemmet och om förmedling av uppgiften till placerarvårdsområdet ska preciseras. På så sätt säkerställs det att placerarvårdsområdet i fortsättningen bedömer alla nödmeddelanden som gäller barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet, men begär lokalisering av barnet endast när det bedömer att det omhändertagna barnets hälsa och utveckling äventyras på det sätt som anges i propositionen.

De förslag som gäller lokalisering ska anmälas till kommissionen på det sätt som avses i artikel 17 i direktivet om integritet och elektronisk kommunikation (Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/58/EG), om de föreslagna ändringarna träder i kraft.

11 Förhållande till andra propositioner

11.1 Samband med andra propositioner

Samtidigt med denna proposition behandlar riksdagen sannolikt regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av socialvårdslagen och lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre och klientavgiftslagen. I den propositionen föreslås bestämmelser om användning av tekniska lösningar i socialservice, med beaktande av klienternas grundläggande fri- och rättigheter. Enligt förslaget ska det vara möjligt att använda tekniska lösningar för att stödja klientens funktionsförmåga, säkerhet, delaktighet och välfärd och lösningarna ska lämpa sig för att användas i servicen och svara mot klientens behov. Lösningarnas lämplighet för klienten bedöms som en del av klientprocessen inom socialvården. När tekniska lösningar tas i bruk och används ska dessutom de villkor som anges i lagen iakttas, till exempel att klienten ska kunna använda lösningen när det behövs och att lösningen inte får ingripa i klientens integritetsskydd mer än klientens behov av vård och omsorg nödvändigtvis förutsätter. Klientens rätt till mänskligt bemötande och personlig växelverkan ska tillgodoses. Den tekniska lösningen ska också fungera på ett sätt som motsvarar dess syfte och den får inte äventyra klientsäkerheten. Till socialvårdslagen fogas en allmän bestämmelse om teknisk övervakning i gemensamma lokaler vid verksamhetsenheter inom socialvården. Genom bestämmelsen ställs enhetliga villkor för den tekniska övervakningen i gemensamma lokaler vid verksamhetsenheter inom socialvården. Den tekniska övervakning som avses i bestämmelsen kan utföras till exempel som kameraövervakning eller som övervakning som baserar sig på rörelsedetektorer. Det föreslås att teknisk övervakning får utföras när det behövs för att trygga klientens hälsa, säkerhet och välfärd, och den ska begränsas tids- och områdesmässigt till vad som är nödvändigt. Den tekniska övervakningen ska stå i proportion till sitt syfte. Den tekniska övervakningen ska stå i proportion till sitt syfte och i de lokaler i vilka teknisk övervakning används ska det informeras på ett tydligt sätt om den tekniska övervakningen.

Utgångspunkten är att de föreslagna bestämmelserna i socialvårdslagen också gäller barnskyddet. Eftersom den föreslagna nya bestämmelsen i socialvårdslagen gäller teknisk övervakning i gemensamma lokaler, föreslås i barnskyddslagen dessutom särskilda bestämmelser om kameraövervakning i samband med isolering (den föreslagna 70 a §). Om det i fråga om barnskyddet identifieras särskilda behov av reglering som gäller tekniska lösningar eller teknisk övervakning, bedöms ändringsbehoven som en del av den andra fasen av totalreformen av barnskyddslagstiftningen.

11.1 Förhållande till budgetpropositionen

Propositionen innehåller inga nya förslag som hänför sig till budgetpropositionen för 2026.

Under momentet för omkostnader för de barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd (reservationsanslag 2 år) (33.01.05) ingår på motsvarande sätt som i statsbudgeten för 2025 2,5 miljoner euro för 2026 för inrättande av en rehabiliterande tjänst för barn som har allvarliga problem med berusningsmedel och som tar till våld och begår brott, det vil säga rehabilitering på en sluten institution.

För utveckling av samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri har det anvisats 0,5 miljoner euro under moment 33.60.39 för 2026 på motsvarande sätt som i budgeten för 2025.

12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Syftet med barnskyddslagen är att trygga barnets rätt till en trygg uppväxtmiljö, till en harmonisk och mångsidig utveckling samt till särskilt skydd. Syftet med de ändringar i barnskyddslagen som nu föreslås är att förbättra skyddet särskilt för de barn i vård utom hemmet som är mest utsatta. I barnkonventionen erkänns behovet av särskilt skydd och stöd för barn i vård utom hemmet inom barnskyddet. Barn i vård utom hemmet inom barnskyddet är i en särskilt utsatt ställning. Den föreslagna regleringen handlar till stor del om att främja tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna för barn i vård utom hemmet inom barnskyddet och om det allmännas accentuerade skyldighet enligt 22 § i grundlagen att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses särskilt i fråga om människogrupper som är i en utsatt ställning. Omhändertagande av ett barn och placering av barnet i vård utom hemmet är en stark intervention i familjens autonomi. Därför har det allmänna ett särskilt ansvar för skyddet av barn i vård utom hemmet. Barnets rätt till skydd är en stark grundläggande och mänsklig rättighet. Syftet med de begränsningar av de grundläggande och mänskliga rättigheterna som ingår i propositionen är att skydda barn och ge de aktörer inom barnskyddet som svarar för barnets vård och fostran faktiska möjligheter att sköta denna skyddsuppgift. Utgångspunkterna för den konstitutionella bedömningen har således delvis andra grunder än vid bedömningen av bestämmelser som enbart syftar till att begränsa de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Enligt artikel 3.1 i barnkonventionen ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala värdfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Enligt artikel 3.2 åtar sig konventionsstaterna att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet. Konventionsstaterna ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder. Enligt artikel 3.3 ska konventionsstaterna säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn. Enligt artikel 23 i barnkonventionen erkänner konventionsstaterna att ett psykiskt eller fysiskt handikappat barn bör åtnjuta ett fullvärdigt och hyggligt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och underlättar barnets aktiva deltagande i samhället. Enligt barnkonventionen har barnet rätt till särskilt skydd.

I avsnitt 4.2.3 beskrivs propositionens konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna (4.2.3.1), för barn i vård utom hemmet och barn som placerats som stödåtgärd inom öppenvården (4.2.3.2) samt för barnens föräldrar och andra närstående (4.2.3.3).

Oundgänglig omsorg och tillräckliga social- och hälsovårdstjänster

Det har för rätten till tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster enligt 19 § 3 mom. i grundlagen etablerats ett bestämt juridiskt innehåll och bestämda bedömningsgrunder. Enligt dem kan en bedömning av om tjänsterna är tillräckliga eller inte utgå från en nivå som "ger alla människor förutsättningar att fungera som fullvärdiga medlemmar i samhället" (se RP 309/1993 rd, s. 75–76). Hänvisningen till att var och en har rätt till hälso- och sjukvårdstjänster förutsätter "i sista hand en individuell bedömning av om tjänsterna är tillräckliga eller inte" (se GrUU 30/2013 rd, s. 3/1). Rätten till tillräckliga hälsovårdstjänster tryggas i de allvarligaste situationerna ytterst av rätten till liv enligt 7 § i grundlagen (se GrUU 17/2021 rd, stycke 71 och GrUU 65/2014 rd, s. 4/II).

Grundlagsutskottet har betonat att även om den första meningen i 19 § 3 mom. i grundlagen inte tryggar något specifikt sätt att erbjuda tjänster, utgår grundlagen till denna del från att tjänsterna ska vara tillräckliga (se GrUU 17/2021 rd, stycke 72, GrUU 26/2017 rd, s. 33 och 37–42, GrUU 12/2015 rd, s. 3, och GrUU 11/1995 rd, s. 2). Utskottet har uttryckligen betonat att bestämmelsen förpliktar det allmänna att trygga tillgången till tjänster (se GrUU 26/2017 rd, särskilt s. 45–46, och GrUU 54/2014 rd, s. 1/II–2/I). Bestämmelsen innebär således ett krav på ett tillräckligt utbud av tjänster i hela landet (se GrUU 17/2021 rd, stycke 72, GrUU 26/2017 rd, s. 33, GrUB 25/1994 rd, s. 33/I).

Till de centralaste metoderna hör att stifta lagar som tryggar och preciserar utövningen av en grundläggande fri- och rättighet och att inrikta de ekonomiska resurserna (RP 309/1993 rd, s. 80).

FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) kräver att konventionsstaterna erkänner rätten för var och en att åtnjuta högsta möjliga fysiska och psykiska hälsa. Detta omfattar rätten till hälsovårdstjänster.

Finland förpliktas av skyldigheten i artikel 3 i barnkonventionen, det vill säga att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av den offentliga eller den privata social- och hälsovården, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Det handlar om att säkerställa tillräckliga social- och hälsovårdstjänster för barn som är berättigade till särskild omsorg och hjälp, även enligt andra internationella avtal som är bindande för Finland, såsom konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och ESK-konventionen. Alla personer som omfattas av en konventionsstats jurisdiktion – barn, unga och vuxna – omfattas av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och ESK-konventionen.

Samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri

Enligt artikel 6 i barnkonventionen har varje barn en medfödd rätt till liv. Konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Enligt artikel 24 i barnkonventionen har barnet rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna ska sträva efter att säkerställa att inget barn berövas sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård. Konventionsstaterna ska vidta åtgärder för att säkerställa att alla barn tillhandahålls nödvändig hälso- och sjukvård och för att utveckla förebyggande hälsovård, föräldrarådgivning samt undervisning om och hjälp i familjeplaneringsfrågor.

FN:s kommitté för barnets rättigheter betonar i sin allmänna kommentar nr 15 (2012) om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa (CRC/C/GC/15) att barnets rätt till hälsa inte bara är viktig i sig, utan att tillgodoseendet av denna rätt också är nödvändigt för att barnet ska kunna åtnjuta alla

de andra rättigheterna i konventionen (punkt 7). Kommittén har i den allmänna kommentaren uppmanat staterna att sätta barnets bästa (artikel 3 i barnkonventionen) i centrum i alla beslut som påverkar barnets hälsa och utveckling och konstaterat att barnets bästa till exempel bör styra valet av behandlingsalternativ och där det är möjligt ersätta ekonomiska hänsyn (punkt 13). Staterna ska utarbeta rutiner och kriterier för att ge hälso- och sjukvårdspersonal vägledning i att bedöma barns bästa när det gäller hälsa (punkt 14), och särskild uppmärksamhet ska fästas vid vissa barngrupper, såsom barn och unga med psykosociala funktionsnedsättningar (punkt 15).

Det har länge funnits betydande brister och regionala variationer i tillgången till mentalvård och mentalvårdstjänster för barn och unga. Barnskyddets roll i servicesystemet som den som i sista hand tillgodoser barnets bästa har lett till att det i vård utom hemmet inom barnskyddet finns barn som inte har fått och inte heller får de tillräckliga mentalvårdstjänster som de behöver. Detta trots att lagstiftningen redan nu innehåller en stark skyldighet att ordna hälso- och sjukvårdstjänster för barn som är klienter inom barnskyddet (69 § 2 mom. i hälso- och sjukvårdslagen) samt skyldigheter att samordna i synnerhet de mest krävande social- och hälsovårdstjänsterna (36 § 3 mom. 6 punkten i lagen om ordnande av social- och hälsovård och statsrådets förordning om innehållet i och beredningen av samarbetsavtal mellan välfärdsområden (309/2023), som utfärdats med stöd av 36 § 5 mom. i den lagen). I propositionen föreslås informativa hänvisningar till skyldigheten att ordna krävande barnskyddstjänster både i barnskyddslagen och i hälso- och sjukvårdslagen. Samtidigt styrs välfärdsområdena till att avtala om samordnade enheter inom barnskyddet och psykiatri på samarbetsområdesnivå⁹⁶. Det är fråga om en sådan krävande barnskyddstjänst som avses i 2 § i förordningen. Genom förslagen strävar man efter att främja rätten för barn i vård utom hemmet inom barnskyddet att de facto få tillgång till de tjänster som de behöver, inte endast inom barnskyddet utan också inom hälso- och sjukvården, även om propositionen inte kan bemöta alla utmaningar som är kopplade till barns och ungas psykiska hälsa. Regeringen har också anvisat finansiering för inrättande av samordnade enheter.

Propositionen ålägger inte välfärdsområdena nya lagstadgade skyldigheter. I barnskyddslagen och hälso- och sjukvårdslagen hänvisas det endast till befintliga skyldigheter som gäller välfärdsområdena. Genom anvisningen om samarbetsavtal styrs välfärdsområdena till att sinsemellan komma överens om inrättande av samordnade enheter inom barnskydd och psykiatri, vilket tryggar tillhandahållandet av tjänster enligt 36 § 3 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård. Statsrådet har enligt 38 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård i sista hand behörighet att besluta om ett samarbetsavtal mellan välfärdsområden och dess innehåll. Denna behörighet har inte utövats i ärendet, utan man har gått framåt i ärendet genom styrning. Statsrådets behörighet enligt 38 § är också begränsad, eftersom välfärdsområdena när som helst kan ingå ett avtal som ersätter statsrådets beslut. Propositionen är inte till denna del problematisk med tanke på välfärdsområdenas lagstadgade regionala självstyrelse enligt 121 § 4 mom. i grundlagen.

Tjänsten på fängelsets familjeavdelning

Förslaget om möjligheten att skaffa tjänsten på fängelsets familjeavdelning som en köpt tjänst av en privat tjänsteproducent anknyter till sådana bestämmelser om offentliga förvaltningsuppgifter som avses i 124 § i grundlagen. Enligt 124 § i grundlagen kan offentliga förvaltningsuppgifter anförtros andra än myndigheter endast genom lag eller med stöd av lag,

⁹⁶ [Anvisning för tillämpning av samarbetsavtal 2025](#)

om det behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna och överföringen inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Kravet understryker betydelsen av att de som sköter uppgifterna ska vara utbildade för ändamålet och sakkunniga samt att de ska stå under tillräcklig offentlig tillsyn (RP 1/1998 rd, s. 179/II). Dessutom ska rättssäkerheten och god förvaltningssed säkerställas genom bestämmelser i lag (GrUB 10/1998 rd). De allmänna förvaltningslagarna, såsom förvaltningslagen (434/2003), tillämpas på skötseln av offentliga förvaltningsuppgifter redan med stöd av de bestämmelser om tillämpningsområde som ingår i dem. Om skötseln av en offentlig förvaltningsuppgift kan innebära utövning av offentlig makt är det särskilt viktigt att genom lag säkerställa att den som utövar offentlig makt är tjänsteman i den mening som avses i strafflagen, det vill säga att den omfattas av straffrättsligt tjänsteansvar (GrUB 10/1998 rd, s. 33/II, se även Muukkonen 2012, s. 18–19). I grundlagsutskottets utlåtandepraxis har kravet på tjänsteansvar utsträckts till att gälla också sådana uppgifter som kan karakteriseras som offentliga förvaltningsuppgifter och som inte innebär utövning av offentlig makt (t.ex. GrUU 8/2014 rd, GrUU 15/2018 rd, s. 33–34). Utövning av betydande offentlig makt, vilket innefattar uppgifter som enligt 124 § i grundlagen inte överhuvudtaget kan anförtros någon instans utanför den offentliga förvaltningen, är t.ex. på självständig prövning baserad rätt att använda maktmedel eller att på något annat konkret sätt ingripa i en enskild persons grundläggande fri- och rättigheter. Enligt grundlagsutskottet innebär samtliga lösningar genom vilka man på ett betydande sätt ingriper i den personliga frihet och integritet som avses i 7 § i grundlagen, till exempel intagning för observation eller vård och begäran om handräckning, en betydande utövning av offentlig makt. Dessutom är till exempel beslut om omhändertagande av barn som fattas med stöd av barnskyddslagen och beslut om specialomsorger oberoende av en persons vilja som fattas med stöd av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977) beslut som ingriper så starkt i individens rättsliga ställning att det är fråga om betydande utövning av offentlig makt. Å andra sidan innebär till exempel skrivande av en observationsremiss enligt mentalvårdslagen inte betydande utövning av offentlig makt (GrUU 5/2014 rd).

Det är till exempel fråga om utövning av offentlig makt i uppgifter i vilka den som fullgör uppgiften enligt lag har befogenhet att ensidigt besluta om någon annans förmåner, rättigheter eller skyldigheter eller ge ett påbud som förpliktar någon annan eller på något annat sätt i praktiken påverka någon annans intresse eller rätt, dock utan att det är fråga om betydande utövning av offentlig makt. Till exempel kan ett beslut om beviljande av socialservice, såsom exempelvis social rehabilitering, som fattas med stöd av socialvårdslagen eller ett beslut om begränsning av kontakter som fattas med stöd av barnskyddslagen anses innebära utövning av offentlig makt (se t.ex. GrUU 5/2006 rd, s. 7–8).

Enligt motiveringen till 124 § i grundlagen och grundlagsutskottets tolkningspraxis hänvisar ”offentlig förvaltningsuppgift” till en större helhet än ”utövning av offentlig makt”. En offentlig förvaltningsuppgift kan också vara en serviceuppgift som inte nödvändigtvis innebär utövning av offentlig makt eller i vilken andelen utövning av offentlig makt är liten.

Utgångspunkten för 124 § i grundlagen är att offentliga förvaltningsuppgifter kan anförtros andra än myndigheter endast genom lag. Eftersom framför allt skötseln av offentliga tjänster bör kunna ordnas smidigt och det inte är fråga om sådana uppgifter med hänsyn till syftena med regleringen finns behov av detaljreglering i lag, ska det också vara möjligt att med stöd av lag genom föreskrifter eller beslut bestämma om överföring av förvaltningsuppgifter på andra än myndigheter. Också då ska befogenheten att överföra uppgiften grunda sig på lag.

Ändamålsenligheten i att överföra offentliga förvaltningsuppgifter på andra än myndigheter är en juridisk förutsättning för en överföring, och det bedöms därför från fall till fall om denna förutsättning uppfylls. Vid bedömningen av ändamålsenligheten bör man särskilt

uppmärksamma enskilda personers och sammanslutningars behov vid sidan av förvaltningens effektivitet och övriga interna behov. Också arten av den förvaltningsuppgift som överförs är av betydelse vid bedömningen. Kravet på ändamålsenlighet kan när det är fråga om uppgifter i samband med serviceproduktion uppfyllas lättare än i fråga om beslutsfattande som gäller en enskild persons eller sammanslutnings centrala rättigheter (RP 1/1998 rd, s. 179/II).

I sina utlåtanden har grundlagsutskottet i princip förhållit sig avvisande till att en offentlig förvaltningsuppgift som överförs till en enskild delegeras vidare (subdelegering). Det har dock inte funnits grunder för något absolut förbud i situationer där uppgiften har varit av teknisk art och underleverantören har berörts av samma kvalitetskrav och motsvarande tillsyn som den primära serviceproducenten (GrUU 6/2013 rd, s. 4).

Med stöd av 37 § 3 mom. i barnskyddslagen kan som stödåtgärd inom öppenvården ett barn som är yngre än två år placeras på fängelsefamiljeavdelning hos sin förälder som avtjänar ett fängelsestraff eller är häktad. Ett barn kan genom beslut av välfärdsområdet placeras på fängelsefamiljeavdelning också som sådan vård utom hemmet som avses i 49 § i barnskyddslagen. Således fattas beslutet om placering av barnet av en myndighet. Bestämmelser om välfärdsområdets organiseringsansvar finns i 16 och 16 b § i barnskyddslagen. Tjänsten på familjeavdelningen är en tjänst inom öppenvården i enlighet med barnskyddslagen. Tjänsten utgör i praktiken familjearbete som i praktiken utförs i anslutning till ett öppet fängelse i familjeavdelningens lokaler. Det finns flera platser på avdelningen och flera barn och deras föräldrar kan placeras där. Barnets förälder placeras på familjeavdelningen genom ett beslut av Brottsåtgärdsmyndigheten och Brottsåtgärdsmyndigheten svarar för verkställigheten av fängelse och övervakningen av fången enligt fängelselagstiftningen och för säkerheten på avdelningen. En fånge som placeras på familjeavdelningen ska vara duglig för en öppen anstalt, det vill säga får en fånge inte placeras på avdelningen, om fången inte bedöms kunna ta hand om sitt lilla barn eller om fången på avdelningen orsakar fara för andra fångar eller deras barn. Myndigheterna (Brottsåtgärdsmyndigheten och det välfärdsområde som överväger att placera barnet) samarbetar i frågan. Det har inte föreskrivits några befogenheter att utöva offentlig makt för personalen på familjeavdelningen för genomförande av tjänsten. Vid nödvärn eller nödtillstånd, det vill säga när det föreligger en akut fara för liv, hälsa eller egendom och om det är absolut nödvändigt, får maktmedel användas i enlighet med de grunder som föreskrivs i strafflagen.

När det gäller tjänsten på familjeavdelningen är det fråga om en offentlig förvaltningsuppgift och skötseln av den. De social- och hälsovårdstjänster som välfärdsområdet ansvarar för att ordna har över huvud taget i lagen om ordnande av social- och hälsovård i stor utsträckning betraktats som offentliga förvaltningsuppgifter, eftersom det är fråga om tillgodoseende av individens grundläggande fri- och rättigheter. Tjänsten bedöms inte innefatta uppgifter som innebär utövning av offentlig makt, eftersom besluten fattas hos myndigheten. Det är inte heller fråga om utövning av offentlig makt som faktisk förvaltningsverksamhet. Tjänsten utgör inte sådant individ- och familjeinriktat socialt arbete som avses i 12 § 2 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård eller sådan bedömning av servicebehovet som avses i 3 mom. i den bestämmelsen, vilka är tjänster som inte heller välfärdsområdena får skaffa av privata tjänsteproducenter. Även om tjänsten på familjeavdelningen tillhandahålls i en fängelsemiljö, är det inte fråga om betydande utövning av offentlig makt som i princip inte kan anförtros andra än myndigheter. Det bör också tas i beaktande att till exempel anstaltsvård inom barnskyddet i stor utsträckning produceras av privata tjänsteproducenter och att det är möjligt att utöva begränsningsbefogenheter inom tjänster som produceras av privata aktörer. Tjänsteproduktionen har trots det inte ansetts innebära betydande utövning av offentlig makt. I fråga om fängelsefamiljeavdelning svarar Brottsåtgärdsmyndigheten för fängelsefamiljeavdelningens säkerhet och verkställigheten av fångarnas straff och övervakningen av verkställigheten. Tjänsten på

familjeavdelningen är en barnskyddstjänst som inte hänför sig till ovannämnda uppgifter och det har inte heller föreskrivits om uppgifter eller befogenheter i anslutning till detta för personalen på fängelsets familjeavdelning. Det föreskrivs separat om fängelsets familjeavdelnings egenkontroll i 13 §.

Eftersom social- och hälsovårdsreformen och regleringen om välfärdsområdena har trätt i kraft efter ikraftträdandet av den nuvarande lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd är det motiverat att de principer i 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård som tillämpas när välfärdsområdena skaffar social- och hälsovårdstjänster av privata tjänsteproducenter också ska tillämpas på Statens barnskyddsanstalt när den skaffar tjänster som köpta tjänster, i synnerhet när det är fråga om tjänster som omfattas av välfärdsområdets organiseringsansvar.

I lagen ska det föreskrivas tydligt att produktionsansvaret för tjänsten hör till Statens barnskyddsanstalt och att anstalten kan producera tjänsten själv eller helt eller delvis skaffa den som en köpt tjänst. Kraven på överföring av offentliga förvaltningsuppgifter enligt 124 § i grundlagen har beaktats i propositionen genom att i tillämpliga delar i regleringen ta in bestämmelser från 3 kap. i lagen om ordnande av social- och hälsovård om bland annat krav och skyldigheter som gäller privata tjänsteproducenter samt straffrättsligt tjänsteansvar, tillämpning av allmänna förvaltningslagar på köpta tjänster samt styrningen av och tillsynen över privata tjänsteproducenter. Statens barnskyddsanstalt ska med stöd av lag besluta om anförtroende av offentliga förvaltningsuppgifter till privata tjänsteproducenter, och detta förutsätter att Statens barnskyddsanstalt från fall till fall bedömer om överföringen av uppgiften är ändamålsenlig samt i enlighet med den föreslagna 9 § motiverar anskaffningsbeslutet ur denna synvinkel. Tjänsten får inte produceras genom underleverans.

Skydd för personuppgifter – förslagen avseende fängelsets familjeavdelning

Skyddet för personuppgifter är en del av skyddet för privatlivet, som är en grundläggande rättighet som garanteras i 10 § i grundlagen samt i Europakonventionen, EU:s grundfördrag och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, vilka är bindande för Finland. Personuppgifter ska behandlas lagenligt för bestämda ändamål och antingen på grundval av den berörda personens samtycke eller på någon annan legitim och lagenlig grund.

Grundlagsutskottet har särskilt påpekat att inskränkningar i skyddet för privatlivet måste bedömas utifrån de allmänna villkoren för inskränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 42/2016 rd, s. 2–3). Grundlagsutskottet har bedömt bestämmelser om myndigheternas rätt att få och skyldighet att lämna ut information trots sekretessbestämmelserna med avseende på skyddet för privatliv och personuppgifter i 10 § 1 mom. i grundlagen och då noterat bland annat vad och vem rätten att få information gäller och hur rätten är kopplad till nödvändighetskriteriet (GrUU 15/2018 rd). Grundlagsutskottet har understrukt att det vid en särskiljning mellan behövlighet respektive nödvändighet att få eller lämna ut uppgifter är frågan inte bara om omfattningen av innehållet i uppgifterna utan också om att rätten till information, som går före sekretessbestämmelserna, i sista hand går ut på att den myndighet som är berättigad till informationen i och med sina egna behov åsidosätter de grunder och intressen som är skyddade med hjälp av den sekretess som gäller myndigheten som innehar informationen (GrUU 15/2018 rd).

Rätten att få och lämna ut uppgifter enligt de föreslagna 7 § 2 och 3 mom. i lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den gäller endast begränsade uppgifter som hänför sig till ett visst användningsändamål, det vill säga uppgifter som är nödvändiga för att trygga tillgodoseendet av det på fängelsets familjeavdelning placerade barnets bästa och för att

tillhandahålla tjänsten eller för att trygga tjänstens säkerhet. Eftersom tjänsten på familjeavdelningen också kan tillhandahållas av en privat tjänsteproducent, gäller den föreslagna rätten att få och lämna ut uppgifter också den privata tjänsteproducentens personal. I specialmotiveringen beskrivs närmare och med exempel hurdana uppgifter det kan vara fråga om. Dessutom möjliggör förslaget i 7 § 4 mom. om skyldigheten för personalen vid familjeavdelningen att underrätta Brottsförklaringsmyndighetens tjänstemän om att fångens eller andra personers säkerhet äventyras eller om att fången inte klarar av att ta hand om sig själv eller sitt barn endast utlämnande av sådana uppgifter som är nödvändiga i situationen.

Tjänsteproducenten och dess personal ska utöver annan lagstiftning iaktta bestämmelserna i kunduppgiftslagen, inklusive sekretessplikten enligt 4 § och tystnadsplikten enligt 5 §. Tystnadsplikten gäller alla personliga uppgifter om kunden. Tjänsteproducenten inom barnskyddet är verksam i fängelsets lokaler och hör och ser också andra fångar än de som placerats direkt på familjeavdelningen och får således kännedom om uppgifter också om dem. Likaså genomför fångar som placerats på en familjeavdelning sin plan för strafftiden genom åtgärder som inte har någon anknytning till barnskyddsärenden. Dessa kommer dock till barnskyddsaktörens kännedom, eftersom de bland annat ska komma överens om vården av barnet. Bland annat bestämmelsen om straffrättsligt tjänsteansvar och skadeståndsansvar förtydligar ansvarsfrågorna. Målet är att se till att de säkerhetsfaktorer som hänför sig till tjänsten effektivare tas i beaktande.

Bestämmelserna om rätten att få och lämna ut uppgifter samt anmälningsskyldigheten ska anses vara godtagbara, noggrant avgränsade och proportionerliga i ljuset av förutsättningarna för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna, med beaktande av vad som i 7 § i grundlagen föreskrivs om rätten till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet och i 19 § i grundlagen om rätten till oundgänglig omsorg och det allmännas skyldighet att trygga tillräckliga social- och hälsovårdstjänster och främja befolkningens välfärd.

Förslagen avseende begränsningar

Med stöd av barnskyddslagen kan ett barns grundläggande fri- och rättigheter enligt grundlagen och de rättigheter som tryggas i internationella människorättskonventioner under tiden för vård utom hemmet behöva begränsas med fog och av nödvändiga orsaker för att trygga vården av och omsorgen om barnet eller för att skydda det berörda barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet. Samtidigt ingriper begränsande åtgärder i barnets självbestämmanderätt och flera andra grundläggande fri- och rättigheter.

Utgångspunkten för regleringen är bestämmelserna i 19 § i grundlagen om vars och ens rätt till oundgänglig omsorg samt det allmännas skyldighet att stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. Vid bedömningen ska uppmärksamhet fästas vid den personliga frihet och integritet som tryggas i 7 § i grundlagen, den rörelsefrihet som tryggas i 9 § i grundlagen samt bestämmelserna om skydd för privatlivet och egendomsskydd i 10 och 15 § i grundlagen. Bestämmelserna ska också granskas med tanke på bestämmelserna om rättsskydd och tryggnad av de grundläggande fri- och rättigheterna i 21 och 22 § i grundlagen. Det är dessutom motiverat att bedöma bestämmelserna också med tanke på 124 § i grundlagen, som gäller överföring av offentliga förvaltningsuppgifter på andra än myndigheter.

När bestämmelser om begränsande åtgärder utfärdas ska det säkerställas att regleringen är förenlig med skyldigheten att främja de grundläggande fri- och rättigheterna och å andra sidan att regleringen uppfyller villkoren för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna

(GrUB 25/1994 rd, s. 5). Med tanke på skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna betonas i den konstitutionella bedömningen särskilt aspekter som hänför sig till regleringens nödvändighet och proportionalitet. Grundlagsutskottet har ansett det vara viktigt att också kraven på en lagstadgad åtgärds ändamålsbundenhet understryks genom uttryckliga bestämmelser i lagstiftning som är känslig med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 9/2007 rd, GrUU 58/2006 rd, GrUU 321/2006 rd och GrUU 20/2005 rd).

De föreslagna ändringarna i begränsningar och begränsande åtgärder enligt 11 kap. i barnskyddslagen innebär ett ytterligare eller ett utvidgat ingrepp i barnets självbestämmanderätt och andra grundläggande och mänskliga rättigheter. Regleringen ska således bedömas utifrån de allmänna villkoren för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna och vid behov utifrån de särskilda villkoren för begränsning av en viss grundläggande fri- och rättighet. Utöver kravet på att begränsningarna ska vara godtagbara, noggrant avgränsade och proportionerliga ska vikt också fästas vid rättsskyddet för den som är föremål för begränsande åtgärder.

Syftet med de föreslagna ändringarna är att trygga genomförandet av vården av barnet utom hemmet och i sista hand barnets rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet enligt 7 § 1 mom. i grundlagen och den subjektiva rätt till oundgänglig omsorg enligt 19 § 1 mom. i grundlagen som ska tryggas för var och en i alla livssituationer. Samtidigt är syftet med begränsningarna att trygga barnets företräde till särskilt skydd, som garanteras i 1 § i barnskyddslagen.

Enligt rättsstatsprincipen i 2 § 3 mom. i grundlagen ska all utövning av offentlig makt bygga på lag. Därtill ska lag noggrant iakttas i all offentlig verksamhet. Därför föreslås det bestämmelser i lag om de nya uppgifter som innebär utövning av offentlig makt och om befogenheter och verkställighet i anslutning till skötseln av dem.

I detta lagförslag har man strävat efter att beakta de allmänna förutsättningarna för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna både i den gällande bestämmelsen om allmänna principer för utövande av begränsningsbefogenheter (61 och 61 a §) och i de föreslagna bestämmelserna om enskilda begränsningar. I propositionen ingår ändringar i de nuvarande bestämmelserna i 4 a § samt nya förslag om fråtagande av ämnen och föremål av placerade barn som fostrande gränssättning. Regleringen avses gälla alla barn som har placerats. Bestämmelsen om fråtagande av ämnen och föremål i 4 b § ska vara primär i förhållande till begränsande åtgärder också i fråga om barn som placerats på barnskyddsanstalter. Om det är nödvändigt att utöva begränsningsbefogenheter för att genomföra fråtagandet, är detta möjligt i enlighet med de bestämmelser som föreslås i 65 § i fråga om barn som placerats på barnskyddsanstalter.

När det gäller kraven på att bestämmelser om begränsningar ska vara noggrant avgränsade och exakta har man i enlighet med vad grundlagsutskottet förutsatt också strävat efter att fästa särskild uppmärksamhet vid att det tillräckligt klart ska framgå av varje föreslagen bestämmelse vem som får utöva begränsningsbefogenheter, vilka åtgärder befogenheterna berättigar till och hur åtgärderna ska utföras. I bestämmelserna betonas att användningen av begränsande åtgärder ska vara nödvändig och motiverad och att åtgärderna ska upphöra genast när de inte längre är nödvändiga. De specifika förutsättningarna för användning av begränsningar enligt de olika bestämmelserna tillsammans med de allmänna principerna för begränsningar är avsedda att betona att användningen av begränsande åtgärder ska vara exceptionell, proportionerlig och en sista utväg. I regleringen har man också strävat efter att beakta rättssäkerhetsaspekter.

Barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal har en central ställning i vardagen för ett barn som har placerats på anstalten och för tryggheten av barnets välfärd och uppväxt. Anstaltsvård

inom barnskyddet produceras av privata tjänsteproducenter i en stor del av välfärdsområdena. Med stöd av de gällande bestämmelserna har också vård- och fostringspersonal vid privata institutioner getts begränsningsbefogenheter. Frågan har bedömts av grundlagsutskottet (GrUU 5/2006 rd). Genom de föreslagna bestämmelserna utökas begränsningsbefogenheterna inte bara för behöriga tjänsteinnehavare inom socialvården utan också för anstaltens vård- och fostringspersonal i situationer där begränsningar är ändamålsenliga och nödvändiga för att skydda barnet.

I propositionen föreslås också ändringar i de nuvarande bestämmelserna om särskild omsorg samt bestämmelser om en ny service, rehabilitering på slutna institutioner. I propositionen har man valt en struktur där bestämmelserna om ovannämnda tjänster, med undantag av bestämmelserna om särskilda begränsningar under placeringen, finns i kapitlet om vård utom hemmet, och separata bestämmelser om särskilda begränsningar finns i 71 och 72 § i 11 kap. För närvarande finns alla bestämmelser om särskild omsorg i 11 kap. Enligt propositionen ska det i fråga om bägge tjänsterna fattas separata överklagbara beslut om särskilda begränsningar. De särskilda begränsningarna är dock en organisk del av servicen och de behövs för att trygga dess genomslag. Enligt propositionen kan ett barn inte placeras för rehabilitering på en slutna institution eller för en period av särskild omsorg, om särskilda begränsningar inte är nödvändiga för barnet. Därför har båda tjänsterna bedömts som en helhet i detta kapitel.

Överföring av begränsningsbefogenheter på andra än myndigheter

Enligt 124 § i grundlagen kan offentliga förvaltningsuppgifter anförtros andra än myndigheter endast genom lag eller med stöd av lag, om det behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna och det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt får dock ges endast myndigheter. Som betydande utövning av offentlig makt betraktas till exempel på självständig prövning baserad rätt att använda maktmedel eller att på något annat betydande sätt ingripa i en enskild persons grundläggande fri- och rättigheter.

Överföring av behörigheten att vidta begränsande åtgärder inom barnskyddet på en privat aktör har bland annat behandlats i grundlagsutskottets utlåtande GrUU 5/2006 rd (RP 225/2004). Då ansåg grundlagsutskottet att det med tanke på barnets bästa kan vara nödvändigt att tillgripa begränsande åtgärder som innebär utövning av offentlig makt och som i sig möjliggör ett mycket omfattande ingripande i individens grundläggande fri- och rättigheter oavsett om barnet är placerat på en privat eller offentlig institution. Enligt utskottet skulle den konstitutionella bedömningen av förslaget beakta särdragen i barnskyddet. Om man dessutom tog hänsyn till att besluten om de största begränsningsåtgärderna enligt förslaget skulle åläggas en myndighet, gällde enligt grundlagsutskottet bestämmelserna i detta givna sammanhang inte överföring av betydande utövning av offentlig makt till någon annan än myndigheter i den mening som 124 § i grundlagen avser. Eftersom bestämmelserna dessutom på behörigt sätt beaktade kraven på respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerhet och god förvaltning enligt 124 § i grundlagen, medförde de heller inga problem med avseende på exakthet, noga avgränsning eller rättssäkerhet. Personalen vid privata institutioner omfattas med stöd av bestämmelserna också av straffrättsligt tjänsteansvar, och det föreskrivs om rätt att söka ändring i ett beslut om begränsande åtgärder som fattats vid institutionen. Dessutom finns det bestämmelser om andra omständigheter som är viktiga med tanke på rättssäkerheten, såsom anteckningar om begränsande åtgärder.

Period av särskild omsorg

Den gällande bestämmelsen om särskild omsorg ingriper djupt i barnets rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet enligt 7 § 1 mom. i grundlagen, barnets rörelsefrihet enligt 9 § 1 mom. i grundlagen och barnets rätt till skydd för privatlivet enligt 10 § 1 mom. i grundlagen. Regleringen har tidigare bedömts av grundlagsutskottet i samband med den omfattande regeringspropositionen om begränsningsbestämmelser i barnskyddslagen (RP 225/2004 rd, GrUU 5/2006 rd). Grundlagsutskottet konstaterade då att regleringen inte är problematisk med avseende på grundlagen. När det gäller särskild omsorg föreslås det nu att varaktigheten för särskild omsorg förlängs till högst 90 dygn i fråga om det första beslutet och till ytterligare högst 90 dygn i fråga om fortsatt beslut. Den totala maximilängden förlängs således från 90 dygn till 180 dygn. Det föreslås att kriteriet att bryta ett svårt missbruk av berusningsmedel eller gravt brottsligt beteende stryks bland förutsättningarna för ordnande av särskild omsorg, för att servicen i fortsättningen bättre ska gå att särskilja från den nya rehabiliteringen på slutna institution. Trots att det uttryckliga omnämmandet av brytande av ett svårt missbruk av berusningsmedel eller gravt brottsligt beteende stryks bland kriterierna för en period av särskild omsorg, ska det också i fortsättningen vara möjligt att ordna en period av särskild omsorg för ett barn på denna grund, om barnets eget beteende allvarligt äventyrar barnets liv, hälsa eller utveckling, vilket i fortsättningen föreslås vara förutsättningen för att ordna en placering som en period av särskild omsorg.

Bestämmelser om särskilda begränsningar under en period av särskild omsorg finns i fortsättningen i 11 kap. och bestämmelser om perioden i sig finns alltså i kapitlet om vård utom hemmet. Syftet med att skilja åt bestämmelserna är att betona det rehabiliterande och vårdmässiga syftet med en period av särskild omsorg. Maximilängden för en period av särskild omsorg förlängs, för att perioden i fortsättningen bättre ska kunna trygga de mål som ställts för perioden. Det är alltid fråga om en maximilängd, och barnets situation och förändringar som sker i den i den styr periodens längd i praktiken. Under perioden av särskild omsorg begränsas barnets rörlighet så att barnet hindras från att avlägsna sig från anstaltens lokaler utan tillstånd eller övervakning. Barnets rörlighet begränsas också i nuläget i samband med särskild omsorg. Det föreslås separata bestämmelser om detta och om andra begränsningar som kan riktas mot barnet under perioden av särskild omsorg (72 § Särskilda begränsningar under en period av särskild omsorg). Som en särskild begränsning får i fortsättningen kroppsbesiktningar av barnet företas planmässigt under perioden av särskild omsorg, om det är nödvändigt för att skydda barnet. Bestämmelser om övriga begränsningar finns i 11 kap. I bestämmelserna beaktas särskilt problem som hänför sig till att barn använder berusningsmedel samt övriga utmaningar som gäller skyddet för barnets liv, hälsa och utveckling.

De skadliga fysiska, psykiska och sociala konsekvenserna av användning av berusningsmedel framträder först efter en längre användning. Ett barn som inte är motiverat att minska användningen av berusningsmedel vårdas för närvarande vid en barnskyddsanstalt med hjälp av en högst 90 dygn lång period av särskild omsorg och begränsande åtgärder. Genom en period av särskild omsorg är det möjligt att bryta barnets användning av berusningsmedel. Begränsning av tillgången till berusningsmedel under en viss tidsperiod och fysisk drogfrihet förebygger dock inte fortsatt användning av berusningsmedel, om barnet inte får andra beteendemönster och källor till tillfredsställelse och meningsfullhet. För att bryta ett psykiskt och socialt beroende krävs det förändringar till exempel i vardagsrytmen, sömnen, matvanorna, hobbyer, kamratkretsen, emotionell reglering, självaktning, målsättning och strävan efter tillfredsställelse. Den nuvarande särskilda omsorgen varar en kort tid med hänsyn till det ovannämnda. I praktiken blir man i fråga om vissa barn tvungen att tillgripa särskild omsorg på nytt genast eller en kort tid efter det att den föregående perioden avslutats.

En förlängning av särskild omsorg innebär att det också är nödvändigt att förlänga begränsningen av rörelsefriheten. Rörelsefriheten ska högst kunna begränsas i sammanlagt 180

dygn. När en begränsning av rörelsefriheten genomförs under en period av särskild omsorg ska dock 61 a § tas i beaktande. Nivån på rörelsefriheten ska ställas i relation till barnets rehabilitering. Med avvikelse från den gällande regleringen föreslås det i 72 § att det under perioden ska vara möjligt att utföra planmässiga kroppsbesiktningar för att säkerställa att barnet inte använder berusningsmedel utan att det i enskilda fall alltid finns grundad anledning att misstänka det. Möjligheten att genomföra planmässiga kroppsbesiktningar ska nämnas i beslutet om perioden. Även om testresultaten för barnet har varit negativa under den första perioden, ska behovet av begränsningar under en eventuell fortsatt period ändå alltid övervägas från fall till fall. Syftet med bestämmelserna är att säkerställa barnets drogfrihet och trygga barnets liv, hälsa och utveckling under perioden.

Överklagbara beslut ska meddelas om en period av särskild omsorg (högst 90 dygn) samt om en eventuell förlängning (högst 90 dygn). En begränsning av rörelsefriheten som ingår i ett placeringsbeslut kan överklagas som en del av placeringsbeslutet. I placeringsbeslutet ska också nämnas möjligheten till planmässiga kroppsbesiktningar under perioden. Själva utförandet av kroppsbesiktningar är sådan faktisk förvaltningsverksamhet som inte kan överklagas.

Regleringen uppfyller de allmänna villkoren för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna i fråga om godtagbarhet och kravet på proportionalitet. Bakom de föreslagna bestämmelserna finns starka grunder som hänför sig till barnets och andras liv, hälsa och säkerhet. Därför är det nödvändigt att begränsa barnets grundläggande fri- och rättigheter på det föreslagna sättet. Begränsningarna har också definierats noggrant så att de endast gäller perioder av särskild omsorg. Regleringen är inte problematisk i konstitutionellt hänseende.

Rehabilitering på sluten institution

Såsom ovan konstateras är rehabilitering på sluten institution en service som innebär ett mer omfattande ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna än till och med den nuvarande särskilda omsorgen inom barnskyddet. Rehabilitering på sluten institution avses svara mot att de nuvarande tjänsterna (till och med särskild omsorg) inte i tillräcklig utsträckning kan skydda de barn som genom sitt beteende som grundar sig på brottsliga gärningar allvarligt äventyrar den egna säkerheten och andras säkerhet. Det är fråga om en service som ska tillgripas i sista hand och innehållet i den är starkt rehabiliterande för barnet.

Det bör noteras att särskild omsorg redan i nuläget i praktiken är en form av sluten vård, eftersom barnets rörelsefrihet kan begränsas under särskild omsorg. Skillnaden är dock att den särskilda omsorgen är tidsbegränsad, för närvarande högst 90 dygn. I människorättskonventionerna finns ingen enhetlig och exakt definition av ”slutna institutioner”, men med begreppet avses i allmänhet institutioner där personers rörelsefrihet har begränsats eller hindrats. Definitionen av slutna institutioner och tillsynen över dem hänför sig särskilt till personernas rätt till frihet och skydd mot godtyckligt eller oskäligt frihetsberövande. Barnkonventionen innehåller inte heller någon direkt definition av en sluten institution, men i konventionen finns flera punkter som gäller barnets rättigheter på slutna institutioner, såsom omständigheterna under frihetsberövande och tillsynen över institutioner.

Rätten till liv samt personlig frihet, integritet och trygghet tryggas i 7 § 1 mom. i grundlagen. Enligt 7 § 2 mom. i grundlagen får ingen dömas till döden eller torteras eller utsättas för någon annan behandling som kränker människovärdet. Den personliga integriteten får inte heller kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund, och rättigheterna för den som berövats sin frihet ska tryggas genom lag (7 § 3 mom. i grundlagen). Utöver grundlagen skyddar flera människorättskonventioner som är förpliktande för Finland tillgodoseendet av

barnens rättigheter på slutna institutioner. I barnkonventionen tryggas barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och barnets rätt till privatliv (artikel 16). Barn får inte utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privatliv. Utöver barnkonventionen är också FN:s andra konventioner om mänskliga rättigheter viktiga med tanke på barnets rättigheter och slutna institutioner. Särskilt viktiga är FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning (CAT) samt det fakultativa protokollet till FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (OPCAT). När det gäller personer med funktionsnedsättning är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) viktig. Också FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter behandlar rätten till frihet och säkerhet och förbjuder godtyckligt frihetsberövande (artikel 9) samt ställer krav på behandlingen av personer som har berövats sin frihet, till exempel avseende omständigheterna vid institutioner inom fängvården och andra slutna institutioner (artikel 10). Dessutom har FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter till exempel ett samband med jämlik rätt till utbildning och social- och hälsovård.

Europarådet har behandlat barnets rättigheter och slutna institutioner inom barnskyddet i olika dokument, anvisningar och rekommendationer. I dessa betonas särskilt skyddet av barnets rättigheter, barnets bästa och respekten för de mänskliga rättigheterna också i situationer där barnet placeras på en sluten institution. I den reviderade europeiska sociala stadgan ingår bestämmelser om bland annat barns hälsa, utbildning och skydd mot våld, inklusive skydd av särskilt utsatta barn, såsom barn som placerats på institutioner. I Europarådets strategi för barnets rättigheter (2022–2027) uppmärksammas att slutna institutioner kan utgöra särskilt riskfyllda miljöer när det gäller tillgodoseendet av barnets rättigheter och medlemsstaterna uppmanas att se till att barnets rättigheter respekteras vid dessa institutioner och att tillsynen över dem är tillräcklig.

Artikel 5 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ställer begränsningar i fråga om när och hur en person lagligen får berövas friheten i en institution, såsom fängelse eller psykiatrisk vård. I artikel 3 i Europakonventionen förbjuds tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling, vilket är viktigt att beakta vid bedömningen av omständigheterna på slutna institutioner. Även om Europakonventionen inte direkt behandlar slutna institutioner inom barnskyddet, tillämpas bestämmelserna i konventionen i dessa miljöer. Särskilt barnets rätt till frihet (artikel 5) och skydd för privat- och familjeliv (artikel 8) är centrala skyldigheter som gäller behandlingen av barn på slutna institutioner.

En central människorättskonvention är också den europeiska konventionen till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, genom vilken det inrättades en europeisk kommitté till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT-kommittén).

I CPT-kommitténs rapport om sitt sjätte periodiska besök i Finland fäste kommittén bland annat uppmärksamhet vid att barn med allvarliga psykiska problem upprepade gånger förflyttades mellan barnskyddsanstalter och psykiatriska sjukhus, eftersom ingendera parten ansåg sig kunna erbjuda dem ändamålsenlig hjälp. Kommittén framhöll att det finns ett uppenbart behov av närmare samarbete mellan barnskyddsanstalterna och hälso- och sjukvårdsinrättningarna. Kommittén rekommenderade också att enheterna för vård utom hemmet ska ha effektiva metoder för att skydda omhändertagna barn mot de faror som orsakas av narkotikamissbruk, sexuellt utnyttjande eller brottslig verksamhet. Kommittén lyfte också fram möjligheterna för barn att vistas utomhus, vilket ska vara möjligt minst två timmar per dag. Kommittén uppskattade att barnen på enheter för normal vård och krävande vård på eftermiddagarna erbjöds

ett brett utbud av fritidsaktiviteter.⁹⁷ Vid verkställigheten av de föreslagna bestämmelserna bör vikt fästas vid ovannämnda aspekter.

Europarådets ministerkommitté har utfärdat rekommendation CM/Rec (2005) 5 om barns rätt till skydd i institutionsvård. Rekommendationen innehåller riktlinjer för hur barns rättigheter bör skyddas på institutioner, inklusive deras rätt till säkerhet, utbildning och mänskligt bemötande.

Med tanke på förslaget är det viktigt att kommittén för barnets rättigheter betonar barnets rätt att i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen delta i alla beslut som gäller barnet, också när det är fråga om placering på en institution. Hörande av barnets åsikt är centralt i beslutsfattandet om placering av barnet på en sluten institution.⁹⁸ De grundläggande och mänskliga rättigheterna är viktiga både med tanke på innehållet i bestämmelserna och med tanke på tolkningen och verkställigheten av dem.

Inom rehabilitering på en sluten institution accentueras kravet på personalens kompetens och kunskaper, för att institutionerna i tillräcklig mån ska kunna tillgodose barnens varierande och krävande särskilda behov samt ha förmåga att trygga barnens och personalens säkerhet. Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter ska barnets psykiska och emotionella utveckling tryggas på institutioner. Enligt artikel 3.3 i barnkonventionen ska institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfylla av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn. Enligt artikel 25 i barnkonventionen har barnet dessutom rätt till regelbunden översyn av den behandling som barnet får och alla andra omständigheter som rör barnets omhändertagande. Personalen ska i synnerhet ha förmåga att bemöta barn som betar sig våldsamt. I kommitténs senaste slutsatser till Finland rekommenderade kommittén att tillräckliga personalresurser och finansiella resurser ska garanteras för verkställighet av en strategi för vård av barn utom hemmet och verkställighet av barnskyddslagen, bland annat genom att öka antalet yrkesutbildade personer och förbättra deras färdigheter.⁹⁹ Rehabilitering på sluten institution avses uppfylla dessa krav.

FN:s kommitté för barnets rättigheter har också betonat vikten av oberoende tillsyn. Oberoende och behöriga tillsynsmyndigheter bör ges befogenhet att utföra regelbundna inspektioner och utföra dem på eget initiativ och utan förhandsanmälan. Tillsynsmyndigheterna ska lägga särskild betoning på förtroliga samtal med barnen på institutionerna (allmän kommentar nr 24, punkt 95 j¹⁰⁰). Kommittén har rekommenderat att Finland ska säkerställa att det finns lämpliga tillsynsmekanismer för övervakningen av omständigheterna inom och kvaliteten på vård utom hemmet.¹⁰¹ Utöver vad som föreskrivs om tillsynen över institutionsvården ska anställda inom rehabilitering på en sluten institution utföra sitt arbete under tjänsteansvar. Deras särskilda

⁹⁷ Report to the Finnish Government on the visit to Finland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 September to 18 September 2020 (<https://rm.coe.int/1680a25b54>).

⁹⁸ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 12 (2009). Barnets rätt att bli hörd, CRC/C/GC/12.

⁹⁹ Slutsatser om Finlands kombinerade femte och sjätte rapport, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), punkt 27 b.

¹⁰⁰ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 24 (2019). Barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, CRC/C/GC/24.

¹⁰¹ Slutsatser om Finlands kombinerade femte och sjätte rapport, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), punkt 27 c.

skyldigheter, såsom bedömningen av hur placeringen av barnet fortskrider och de lagstadgade förutsättningarna för användning av begränsningar, förutsätter att de har förmåga att objektivt och opartiskt granska barnets situation under placeringen. Placeringen ska avslutas genast när det inte längre finns lagstadgade grunder för den. Dessa aspekter har man strävat efter att beakta i de bestämmelser som nu föreslås.

Barn på slutna institutioner är i en särskilt utsatt ställning, eftersom de ofta har begränsade möjligheter att söka hjälp eller anmäla missförhållanden. Även deras kontakter med omvärlden ska enligt förslaget begränsas. Enligt kommittén för barnets rättigheter ska barn ha möjlighet att på ett säkert och konfidentiellt sätt lämna in klagomål om de utsätts för illabehandling. De har också rätt att få information om hur deras klagomål behandlas och vad de kan leda till (allmän kommentar nr 24, punkt 95 i¹⁰²). I fråga om rehabilitering på en sluten institution tryggas barnets möjligheter att söka ändring i beslut som gäller barnet, och som rättsmedel kan barnet också anföra klagomål. Kommittén rekommenderade i sina senaste slutsatser till Finland att Finland säkerställer att barn i vård utom hemmet har möjlighet att få barnvänlig information om sina rättigheter och att de kan uttrycka sina åsikter i samband med beslutsfattandet om placeringen av dem och under hela sin tid i vård utom hemmet.¹⁰³ Detta krav tryggas av arbetsstrukturen mellan barnet och socialarbetaren under placeringen, som baserar sig på regelbunden uppdatering av klientplanen. Regelbundna besök stärker socialarbetarens möjligheter att trygga tillgodoseendet av barnets bästa enligt 24 § i barnskyddslagen.

I lagförslaget betonas att placeringen på en sluten institution alltid ska grunda sig på en individuell bedömning av barnets behov och situation och att barnets bästa är den primära grunden för bedömningen. Också kommittén för barnets rättigheter har betonat att barn ska placeras på slutna institutioner endast om det är nödvändigt för barnet och placeringen baserar sig på en helhetsbedömning av prioriteringen av barnets bästa (allmän kommentar nr 14¹⁰⁴). Som det konstateras ovan ska barnets situation följas regelbundet och det ska bedömas om placeringen fortfarande är nödvändig och förenlig med barnets bästa. Syftet med lagförslaget är att säkerställa att man genom arbete under placeringen kan påverka grunderna för placeringen så effektivt som möjligt och att målet är att stödja barnets återgång till en öppnare miljö.

Den slutna institutionen ska vara en trygg livsmiljö och rehabiliteringsmiljö för barnet och främja barnets hälsa och uppväxt och så långt som möjligt möjliggöra en normal vardag och verksamhet för barnet, såsom rätten till utbildning (artiklarna 28 och 29 i barnkonventionen), rätten att upprätthålla nära mänskliga relationer (artikel 9 i barnkonventionen), rätten till fritid och rekreationsverksamhet (artikel 31 i barnkonventionen). På en sluten institution begränsas barnets rörlighet så att det i alla situationer eftersträvas att säkerställa att barnet inte använder berusningsmedel och inte rör sig i sällskap som medför en risk för sådant beteende som ligger till grund för placeringen.

¹⁰² FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 24 (2019). Barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, CRC/C/GC/24.

¹⁰³ Slutsatser om Finlands kombinerade femte och sjätte rapport, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), punkt 27 d.

¹⁰⁴ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 14 (2013). Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa, CRC/C/GC/14.

Barn som bor på institutioner är enligt kommittén särskilt utsatta för både institutionellt våld och interpersonellt våld (allmän kommentar nr 4, punkt 23¹⁰⁵). Enligt artikel 19 i barnkonventionen ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder för att förebygga och avskaffa institutionellt våld mot barn som bor på institutioner. Kommittén förutsätter också att den personal som ansvarar för barnen utbildas och övervakas i anslutning till detta (ibid.). I praktiken kan våld på slutna institutioner förhindras effektivt till exempel genom att införa tydliga rutiner och förfaranden, såsom utbildning för personalen, tydliga rapporteringsförfaranden för våldsamma situationer och effektiv tillsynspraxis. Dessutom ska barnen vara medvetna om sin rätt att anmäla våld eller missförhållanden utan rädsla för hämnd. Barnrättskommittén rekommenderade att Finland ska se till att det finns tillgängliga och barnvänliga kanaler för att anmäla våld och utnyttjande¹⁰⁶.

Slutna barnskyddsanstalter kan medföra särskilda utmaningar för barnets utveckling. Skyddet av barn på slutna institutioner förutsätter att de erbjuds den vård, det stöd och den rehabilitering som behövs för att deras fysiska och psykiska välfärd ska kunna tryggas. Därför ska institutionerna erbjuda barnen mångsidigt stöd som främjar deras utveckling och förbereder dem för återanpassning till samhället. Avsikten är att detta krav i huvudsak ska uppfyllas genom den reglering som verkställer servicen.

Enligt 10 § i grundlagen är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade. Enligt artikel 16 i barnkonventionen får inget barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv eller sitt hem. I artikel 8 i Europakonventionen finns bestämmelser om rätten till skydd för privat- och familjeliv. Enligt barnrättskommittén ska barn på institutioner ha rätt att upprätthålla kontakter med sin familj och omgivning, vilket är viktigt för deras sociala utveckling. För mycket isolering kan äventyra barnets sociala utveckling och integration i samhället. Kommittén har betonat att barnets rätt att hålla kontakt med sin familj kvarstår även om barnet placeras på en sluten institution. Stöd från familjen och närstående är en viktig del av barnets välfärd, och begränsning av kontakterna ska användas endast i specialfall och i enlighet med barnets bästa.

På sådana slutna institutioner som avses i lagförslaget kan det uppstå många praktiska problem i anslutning till kontakterna, särskilt när barnet under placeringen fråntas anordningar som kan användas för kommunikation. I bestämmelserna konstateras det dock separat att barnets kontakter ska tryggas på andra sätt i dessa situationer. Om man blir tvungen att begränsa kontakterna, ska det göras i enlighet med vad som separat föreskrivs om begränsning av kontakterna. Man kan bli tvungen att begränsa barnets umgänge av säkerhetsskäl eller för att förhindra användningen av berusningsmedel eller att barnet fortsätter sin brottsliga verksamhet. Brist på personalresurser eller institutionens interna regler får inte påverka familjekontakterna eller kontakterna med närstående. Kommittén för barnets rättigheter har upprepade gånger betonat att det är viktigt att stödja barnets familjeförhållanden också när barnet är placerat på en institution. Begränsningarna ska i enlighet med förslaget och den gällande barnskyddslagen vara klart motiverade och alltid grunda sig på barnets bästa.

Grundlagsutskottet har betonat att begränsande åtgärder inte får tas in i lagen för säkerhets skull, utan att det noggrant ska övervägas om de i vissa fall kan vara nödvändiga. Enligt utskottet var

¹⁰⁵ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 4 (2003). Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, CRC/C/GC/4. Punkt 23.

¹⁰⁶ Slutsatser om Finlands kombinerade femte och sjätte rapport, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), punkt 27 e.

det lika viktigt att i bestämmelserna om begränsande åtgärder ta in exakta särskilda villkor som kraftigt begränsar användningen av begränsande åtgärder. Utskottet betonade också att när det föreskrivs om användningen av åtgärder och när lagen tillämpas gäller det att vara mycket noga med att uppfylla kravet på att begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna ska vara proportionella och nödvändiga (GrUU 15/2015 rd, s. 9–10). Eftersom bestämmelserna i de föreslagna 49 a–49 e § och bestämmelserna i den anknyttande 71 § om särskilda begränsningar kraftigt begränsar tillgodoseendet av barns grundläggande och mänskliga rättigheter, ingår det i lagförslaget förutsättningar för att barnet ska kunna placeras på en sådan institution. Ett barn som placerats för rehabilitering på en sluten institution ska omfattas av begränsningar enligt 71 §, oberoende av om barnet annars begränsas genom andra begränsande åtgärder enligt 11 kap. Enligt den föreslagna 71 § förhindras barnet att avlägsna sig från anstaltens lokaler utan tillstånd eller övervakning under tiden för placeringen. Barnets kontakter ska begränsas genom att förhindra kontakter med sådana personer som inte kan specificeras i beslutet. Bakgrunden till beslutet är dock att det identifieras att barnet har kontakter som tydligt har en sådan negativ inverkan på barnet att det stärker barnets beteende som äventyrar den egna säkerheten och andras säkerhet. Det kan vara fråga om en eller flera personer vars verksamhet påverkar barnet eller om kontakter med hjälp av vilka barnet självt ökar risken för sådant skadligt beteende som placeringen syftar till att ingripa i. Dessutom ska barnet fråntas sådana i 4 b § avsedda anordningar och redskap som kan användas för kommunikation under placeringen. Dessutom kan kroppsbesiktningar av barnet företas planmässigt under placeringen. Åtgärderna är nödvändiga för att säkerställa drogfriheten och säkerheten på institutionen och för de barn och vuxna som befinner sig där. Under placeringen ska barnets rehabilitering regelbundet bedömas och samtidigt ska också begränsningarnas intensitet bedömas. Om bedömningen visar att det inte längre finns grunder för begränsningarna, ska grunden för barnets placering för rehabilitering på en sluten institution bedömas på nytt.

I lagförslaget har man strävat efter att beakta att placering av barn på en sluten institution ska vara en sista utväg, vilket också kommittén för barnets rättigheter betonar i sin allmänna kommentar nr 24. Enligt artikel 37 b i barnkonventionen får barn inte olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller annat frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Enligt 7 § 3 mom. i grundlagen får den personliga integriteten inte kränkas och ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. Straff som innefattar frihetsberövande får dömas ut endast av domstol. Lagligheten av andra frihetsberövanden ska kunna underkastas domstolsprövning. Rättigheterna för den som har berövats sin frihet ska tryggas genom lag. Det ska finnas ovannämnda samhälleligt vägande skäl att placera barnet på en sluten institution. Skyldigheten att skydda barn i fråga om barn som begår brottsliga gärningar innebär särskilda utmaningar för den uppgift som tryggar barnens skydd, välfärd och utveckling. Med beaktande av kravet på bestämmelser i lag utfärdas bestämmelser om begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna för barn som placeras för rehabilitering på en sluten institution i 71 § i barnskyddslagen. I bestämmelserna om särskilda begränsningar strävar man efter att exakt beskriva att begränsningen vidtas av de orsaker som ligger till grund för placeringen och att begränsningarna är nödvändiga för att skydda barnet. Syftet med de särskilda begränsningarna är att förhindra det beteende hos barnet som ligger till grund för placeringen och att påverka sådana orsaker i samband med det som barnet inte förmår skydda sig mot. Användningen av särskilda begränsningar grundar sig på behovet att förhindra att ett barn innehar och använder berusningsmedel, att förhindra kontakter mellan barnet och personer som styr barnet till skadlig verksamhet samt att förhindra att barnet handlar under förhållanden som leder barnet till brottsliga gärningar. De särskilda begränsningarna kan inte heller granskas separat från målen för vården av barn utom hemmet och kraven på genomförandet av den i samband med placering för rehabilitering på en sluten institution. Nödvändigheten av att använda särskilda begränsningar beror på att skyddet av barnet inte genom andra åtgärder kan

tryggas på ett ändamålsenligt sätt. Om det däremot inte längre finns behov av begränsningar, ska placeringen på en sluten institution avslutas. Regleringen avgränsar noggrant och exakt de barn vars rättigheter begränsas genom rehabilitering på sluten institution. Det väsentliga innehållet i de särskilda begränsningarna framgår av 71 §.

Barnet och barnets vårdnadshavare ska ha möjlighet att separat anföra besvär över beslut om placering av barn och beslut om begränsande åtgärder. Användningen av begränsande åtgärder ska bedömas under hela placeringen. Vid sidan av skyddet av barnet är barnets rehabilitering en central utgångspunkt under placeringen. Målen för rehabiliteringen och arbetet med barnet och familjen för att uppnå målen har samband med bedömningen av behovet av begränsningar för barnet. Det stöd som barnet behöver och dess olika former har också samband med behovet av begränsningar för barnet och fastställandet av dess innehåll och omfattning. Begränsningens nödvändighet bedöms genom intensivt arbete under tiden för barnets placering. På lagnivå förutsätts det att klientplanen för barnet ses över med minst fyra månaders mellanrum. Barnets situation och behovet av begränsande åtgärder bedöms i stor utsträckning också av de experter som arbetar i anslutning till rehabilitering på en sluten institution. I enlighet med barnets framsteg kan de begränsande åtgärdernas inverkan på tryggheten av barnets skydd minskas. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter svarar för att göra anteckningar om genomförandet av begränsningarna i barnets klientplan och barnets plan för vård och fostran. Det föreslås ingen separat besvärsmöjlighet i fråga om detta.

Regleringen uppfyller kravet på proportionalitet och godtagbarhet i fråga om begränsningar som riktas mot barn. Regleringen avgränsar noggrant de barn vars rättigheter begränsas genom rehabilitering på sluten institution. Bestämmelserna om rehabilitering på sluten institution och de begränsningsbestämmelser som har ett nära samband med dem strider inte mot internationella avtal som är bindande för Finland.

Barnets rättigheter, såsom rätten till utbildning, ska tryggas också på slutna institutioner (allmän kommentar nr 24). Enligt kommittén har barn på slutna institutioner rätt att fortsätta sin utbildning och att få högklassig undervisning som stöder deras utveckling och ger dem möjligheter i framtiden. Dessutom ska de få delta i fritidsaktiviteter som främjar social och kognitiv utveckling. I 52 a § i barnskyddslagen finns bestämmelser om barnets kulturella rättigheter under tiden för vård utom hemmet. I de föreslagna bestämmelserna om rehabilitering på sluten institution ingår en skyldighet att tillgodose barnets kulturella rättigheter under placeringen. I praktiken förverkligas detta i första hand i skolan i anslutning till den barnskyddsanstalt som producerar tjänsten. Skolan finns fysiskt i samma lokaler som barnskyddsanstalten. I skolan ges utöver grundläggande utbildning åtminstone HUX-utbildning.

På slutna institutioner kan ett problem vara bristfälligt ordnande av utbildning. Till exempel kan inlärningsmiljön vara svag, lärarna inkompetenta eller utbildningsmöjligheterna begränsade på grund av resursbrist vid barnskyddsanstalten. Dessutom kan segregation och stigmatisering bli problem. Det kan hända att barn på institutioner separeras från det övriga skolsystemet, vilket kan leda till utslagning eller sämre utbildning jämfört med barn utanför institutionen. När barn placeras på slutna institutioner kan det medföra att deras skolgång avbryts eller blir oregelbunden, vilket kan påverka deras inlärningsresultat. Det är viktigt att institutioner och läroanstalter samarbetar för att säkerställa att barnets skolgång fortsätter smidigt under och efter placeringen. Riksdagens justitieombudsman har utfört inspektioner på barnskyddsanstalter och fäst uppmärksamhet vid att det kan finnas brister i ordnandet av utbildningen. Under inspektionerna har det till exempel upptäckts att undervisningsmängden kan vara otillräcklig eller att barnskyddsanstalternas lokaler inte lämpar sig för undervisning. I lagförslaget har

särskild vikt fästs vid barnets rätt till utbildning. Rehabilitering på en sluten institution ska verkställas så att läroplikten kan tryggas i institutionens egen skola i anslutning till institutionen.

Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter ska barn som placerats på slutna institutioner få tillräckligt stöd efter placeringen för att deras rättigheter och välbefinnande ska tillgodoses. Detta stöd omfattar psykosocial hjälp, utbildning, boendearrangemang, upprätthållande av familjeförhållanden och ett socialt stödnätverk samt effektiv rehabilitering och social integration. Det är också viktigt att dessa stödåtgärder övervakas och bedöms för att barnets rättigheter och behov ska tillgodoses på bästa möjliga sätt. Med hjälp av dem kan barnet anpassa sig till ett normalt liv utanför den slutna institutionen. Kommittén rekommenderade till Finland att Finland ska säkerställa att individuell fortsättning efter vård utom hemmet planeras för barnen i syfte att tillhandahålla dem socialt, utbildningsmässigt och annat relevant stöd så att de med framgång kan anpassa sig på nytt till familjen och samhället¹⁰⁷.

Välfärdsområdena (21) och Helsingfors stad ansvarar för ordnandet av barnskydd. Enligt 12 § 2 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård får välfärdsområdet inte från en privat tjänsteproducent skaffa tjänster som är förenade med utövande av offentlig makt, om inte något annat föreskrivs särskilt genom lag. Vård utom hemmet inom barnskyddet, i synnerhet anstaltsvård inom barnskyddet, produceras för närvarande i betydande utsträckning av privata tjänsteproducenter. Särskild omsorg enligt barnskyddslagen kan också produceras av en privat tjänsteproducent. Den föreslagna nya servicen rehabilitering på sluten institution är på grund av sin karaktär och sina särdrag en service som ska produceras av en myndighet.

Användning av maktmedel

I propositionen föreslås bestämmelser om användning av maktmedel i fråga om barn som placerats på barnskyddsanstalter i 65 § när det gäller frångående av ämnen och föremål, i 68 § när det gäller fasthållande, i 68 a § när det gäller fasthållande för att förhindra att barnet avlägsnar sig från anstalten utan tillstånd och i 69 b § när det gäller gripande och förflyttning av ett barn till en bil eller ett annat fordon för transport samt när det gäller utförande av en kroppsvisitation för gripande. Dessutom ska det med stöd av 69 c § vara möjligt att använda maktmedel vid en kroppsvisitation som företas för att trygga en säker transport och under transport av barn för att trygga en säker transport.

Användning av maktmedel innebär ett ingrepp i den personliga integriteten, som skyddas i grundlagens 7 § 1 mom. Enligt grundlagens 7 § 3 mom. får ingrepp i sådana rättigheter inte göras godtyckligt eller utan en i lagen angiven grund.

Grundlagsutskottet har konstaterat (t.ex. GrUU 6/2018 rd) att uppgifterna att upprätthålla allmän ordning och säkerhet enligt lag hör till polisen. Utgångspunkten är således att uppgifter och befogenheter som hör till polisen kan anvisas andra myndigheter bara i undantagsfall och att det krävs särskilda grunder för detta. Grundlagsutskottet har ansett att ett lagstadgat bemyndigande för en annan myndighet än polisen att utöva samma befogenheter som polisen inte utan vidare är förenligt med det nödvändighetskrav som ingår i förutsättningarna för att begränsa de grundläggande fri- och rättigheterna. Detta innebär att inte enbart asymmetrin i befogenheterna i sig är ett sådant tungt vägande samhälleligt behov som förutsätts för

¹⁰⁷ Slutsatser om Finlands kombinerade femte och sjätte rapport, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), punkt 27 f.

inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna och som motiverar att befogenheterna är nödvändiga.

I fråga om privata aktörer har grundlagsutskottet i enskilda fall ansett det vara möjligt att överlåta rätt att använda maktmedel till andra än myndigheter, om användningen av maktmedel sker i noggrant avgränsade lokaler eller situationer och när myndigheten har ett tillfälligt behov av utomstående hjälp (t.ex. GrUU 23/2014 rd, GrUU 22/2014 rd, s. 2, GrUU 48/2005 rd, s. 4/I, GrUU 49/2002 rd, s. 2, GrUU 20/2002 rd, s. 3/II, GrUU 22/2020 rd och GrUU 45/2014 rd).

I förslagen har befogenheterna att använda maktmedel utsträckts förutom till den behöriga socialvårdsmyndigheten också till personer i vård- och fostringspersonalen vid privata institutioner. I 69 b § tillåts dessutom maktmedel för andra än myndigheter också i andra än noggrant avgränsade lokaler. Det är också för närvarande möjligt att använda maktmedel i samband med fasthållande med stöd av 68 §. Det som är nytt är bestämmelsen i 68 a § om fasthållande för att förhindra att ett barn avlägsnar sig från anstaltens område utan tillstånd samt bestämmelserna om användning av maktmedel utanför anstaltens område för att återföra barnet till platsen för vård utom hemmet. I situationer där användningen av maktmedel hänför sig till återförande av barn är det fråga om ett barn i en särskilt utsatt ställning. Det är fråga om situationer där ett barn utan tillstånd håller på att avlägsna sig eller redan är frånvarande från den plats för vård utom hemmet där barnet genom ett beslut om omhändertagande och placering i vård utom hemmet har placerats. Det är förenligt med barnets bästa att barnet så snabbt som möjligt återförs och i fråga om barn som är frånvarande från barnskyddsanstalter att återförandet utförs av anställda vid barnskyddsanstalten som sedan tidigare är bekanta för barnet. Också en person i anstaltens vård- och fostringspersonal som söker efter barnet ska alltid från fall till fall bedöma om det är nödvändigt och säkert att använda maktmedel. Det föreskrivs separat om polisens skyldighet att ge handräckning i situationer där en person som söker efter ett barn bedömer att barnets beteende eller omständigheterna i övrigt förutsätter polisens befogenheter. Även en person i vård- och fostringspersonalen vid en privat institution kan av denna anledning begära handräckning för en myndighets räkning. Familjevårdare ges inga motsvarande befogenheter, utan i fråga om barn som utan tillstånd avlägsnat sig från familjehemmet har endast en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården rätt att använda maktmedel. Polisen ska också i dessa situationer ge handräckning, om en tjänsteinnehavare bedömer att situationen förutsätter det. Antalet barn som är frånvarande utan tillstånd är så stort att det med beaktande av polisens resurser inte alltid är möjligt att få handräckning av polisen i en situation där det förutsätts för återförande av barnet. Enligt 1 kap. 6 § 2 mom. i polislagen ska polisen dock när förhållandena kräver det ställa sina uppgifter i viktighetsordning. Polisen är inte heller nödvändigtvis på plats så snabbt som situationen kräver. Barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet är på många sätt i en utsatt ställning. Arbetsfördelningen mellan barnskyddsaktörerna och polisen är godtagbar och utökandet av barnskyddsaktörernas befogenheter är godtagbart. Det kan konstateras att en bestämmelse som motsvarar den föreslagna 68 a § finns i 42 n § i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977) (RP 96/2015 rd). Såsom har konstaterats föreskrivs det redan om fasthållande i 68 § i barnskyddslagen. Enligt den bestämmelsen ska fasthållandet till sin karaktär vara vård- och omsorgsbetonat. Fasthållandet kan också innefatta förflyttning av barnet. I bestämmelsen finns inget separat förbud mot användning av maktmedel i samband med fasthållande. Det har ansetts att det finns ett nödvändigt behov av de gällande bestämmelserna om fasthållande på grund av situationer som uppkommit i praktiken (RP 225/2004 – GrUU 5/2006). I samband med behandlingen av förslagen till bestämmelser om begränsande åtgärder i barnskyddslagen bedömde grundlagsutskottet (GrUU 5/2006 rd) att fasthållande är en motiverad åtgärd i en situation då en persons förvirrade eller hotfulla uppträdande sannolikt skulle medföra att han eller hon skadar sig själv eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av överhängande fara för personens eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller för att förhindra skada på

egendom i större omfattning. När det gäller regleringen av begränsande åtgärder i fråga om fasthållande har grundlagsutskottet tidigare fäst uppmärksamhet vid att åtgärden ska vara kortvarig, att den i fråga om barn ska vara vård- och omsorgsbetonad och att den utifrån en samlad bedömning ska kunna anses försvarlig med beaktande av den berörda personens beteende och situationen i övrigt. Dessutom har utskottet ansett det vara viktigt med avseende på proportionalitetsprincipen att fasthållandet ska upphöra genast när åtgärden inte längre är nödvändig. Utskottet har också framhållit att proportionalitetsprincipen spelar en stor roll för hur mycket kraft som får sättas in i respektive fall (GrUU 70/2002 rd och GrUU 5/2006 rd).

Bestämmelsen i 68 § i barnskyddslagen tillämpas också inom privat anstaltsverksamhet inom barnskyddet. Fasthållande ska vara en självständig begränsningsåtgärd, som liksom övriga begränsande åtgärder får tillgripas också vid privata barnskyddsanstalter eller av personer i anstaltens vård- och fostringspersonal som inte är anställda i tjänsteförhållande. Fasthållande har inte betraktats som sådan betydande utövning av offentlig makt som avses i 124 § i grundlagen och som inte kan anförtros andra än myndigheter (RP 225/2004 rd – GrUU 5/2006 rd och RP 96/2015 rd – GrUU 15/2015 rd).

Enligt grundlagsutskottet (GrUU 54/2001 rd, GrUU 28/2001 rd och GrUU 70/2002 rd) är det med hänsyn till den personliga integriteten för den fasthållna viktigt att maktmedel får användas bara av dem som är utbildade i att använda dem och som beaktar de grundläggande och mänskliga rättigheterna som begränsande faktorer i användningen av maktmedel.

Enligt lagen om grundläggande utbildning är det tillåtet för lärare och rektorer att använda maktmedel i vissa situationer som anges i den lagen. I 36 b § i den lagen finns bestämmelser om avlägsnande av en elev som uppför sig störande och äventyrar säkerheten. Enligt paragrafen har skolans rektor och lärare rätt att avlägsna en elev från klassrummet eller ett annat utrymme där det ges undervisning, eller från en skoltillställning, om eleven inte lyder en uppmaning att avlägsna sig enligt 36 § 2 mom. Rektor och läraren har också rätt att avlägsna en elev från skolans område, om eleven inte avlägsnar sig efter att ha fått veta att han eller hon avstängts från undervisningen enligt 36 § 3 mom. i den lagen. Enligt 36 b § 3 mom. är det tillåtet att använda maktmedel. Försöker en elev som ska avlägsnas förhindra detta genom att göra motstånd, har rektor och läraren enligt bestämmelsen rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att få eleven avlägsnad och som med hänsyn till elevens ålder och situationens hotfullhet eller motståndets allvar och en helhetsbedömning av situationen kan anses vara försvarbara. I 36 d § 2 mom. i lagen om grundläggande utbildning tillåts dessutom användning av maktmedel för omhändertagande av föremål och ämnen. Försöker en elev som innehar ett föremål eller ämne som ska omhändertas förhindra omhändertagandet genom att göra motstånd, har rektor och en lärare vid skolan enligt den bestämmelsen rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att frånta eleven föremålet eller ämnet och som med hänsyn till elevens ålder och situationens hotfullhet eller motståndets allvar och en samlad bedömning av situationen kan anses vara försvarbara. Rätten att använda maktmedel gäller enbart föremål eller ämnen som äventyrar elevens eller andras säkerhet och föremål eller ämnen som eleven stör undervisningen eller inläringen med. Grundlagsutskottet har behandlat bestämmelserna i utlåtandena GrUU 35/2013 rd, GrUU 70/2002 rd och senast i GrUU 6/2025 rd.

Grundlagsutskottet konstaterade i utlåtandet GrUU 70/2002 rd i fråga om förslaget till bestämmelserna om behörighet att använda maktmedel i 36 b § i lagen om grundläggande utbildning att bestämmelserna inte är problematiska med tanke på vare sig det grundlagsfästa kravet på bestämmelser i lag eller förbudet mot godtycklighet. Det är godtagbart med hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna att en elev som stör undervisningen eller genom sitt uppförande hotar andra elever avlägsnas från klassrummet eller skolans område. Till denna del är bestämmelserna också tillräckligt exakta. Utskottet konstaterade dock att grundlagsutskottet

i sin bedömning av möjligheten att anförtro andra än myndigheter befogenheter att använda maktmedel har ansett att det med tanke på skyddet av den personliga integriteten är viktigt att rätten att använda maktmedel anförtros bara dem som är utbildade i att använda dem och att man i utbildningen tar hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna som faktorer som begränsar användningen av maktmedel (GrUU 54/2001 rd, s. 5/I, GrUU 28/2001 rd, s. 4/II). Enligt grundlagsutskottet var det därför i konstitutionellt hänseende problematiskt att rätten att använda maktmedel enligt förslagen skulle ges personer som inte kan förutsättas ha kunskaper i hur maktmedel används eller veta vilka juridiska faktorer som gäller. Om maktmedel tillgrips är risken i sådana sammanhang stor att det går ut över rättigheterna för dem som är föremål för maktmedlen.

Utskottet ansåg dock att problemen i det praktiska livet hade varit så stora att det fanns ett nödvändigt behov för regleringen. Utskottet betonade dock att användning av maktmedel kan komma i fråga endast i mycket exceptionella fall. För att manifestera detta fanns det enligt utskottet skäl att komplettera lagförslagen med en bestämmelse om skolans och läroanstaltens rätt att få handräckning av polisen för att avlägsna en elev eller studerande som sätter sig till motvärn. Utskottet konstaterade i sitt utlåtande dessutom att bestämmelserna är nya och tillämpningen av dem kan medföra vissa risker för rättssäkerheten. Med tanke på uppföljningen av bestämmelserna och rättssäkerheten för de olika parterna var det enligt utskottet nödvändigt att lagarna kompletteras med en bestämmelse om att den som tillgripit maktmedel är skyldig att lämna en skriftlig redogörelse till utbildningsanordnaren om varje enskilt fall av användning av maktmedel. Det fanns också skäl att betona utbildningsstyrelsens skyldighet att följa och bedöma hur maktmedelsbestämmelserna tillämpas och vilka effekter de får.

I den gällande bestämmelsen om fasthållande (68 §) konstateras det att fasthållandet ska vara vård- och omsorgsbetonat. Med hänsyn till betoningen på nödvändighets- och proportionalitetskraven och nuvarande vårdpraxis och forskning inom hälso- och sjukvården anses fasthållande inte längre vara en vård- och omsorgsbetonad åtgärd ens när det är fråga om barn. Fasthållande kan i värsta fall förvärra barnets ångest, aktivera tidigare traumaupplevelser eller öka barnets motstånd. Av dessa orsaker kan fasthållande inte längre anses vara vårdbetonat, utan det ska vara en nödvändig säkerhetsåtgärd.

I de situationer med användning av maktmedel som det nu föreslås bestämmelser om har det bedömts att det finns ett nödvändigt behov att tillåta användning av maktmedel. Användning av maktmedel ska alltid vara en sista utväg. De allmänna förutsättningarna för bruk av begränsningar enligt 61 a § i barnskyddslagen ska alltid uppfyllas och dessutom ska villkoren för den enskilda begränsande åtgärden uppfyllas. Även när maktmedel används ska de allmänna förutsättningarna i 61 a § beaktas. Detta gäller bland annat intensiteten i användningen av maktmedel i förhållande till den eftersträlvade åtgärden. I de bestämmelser som tillåter användning av maktmedel konstateras det att maktmedlen ska vara nödvändiga för att uppnå syftet med användningen av dem och att de ska vara försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. Vid bedömningen ska också barnets utvecklingsnivå tas i beaktande. Vid bedömningen av om maktmedlen är försvarliga ska det fästas vikt vid hur farligt eller allvarligt eventuellt motstånd är. I fråga om fasthållande föreskrivs det att fasthållandet ska ske på ett sätt som är tryggt för barnet med hänsyn till dess ålder, kön, kulturella och religiösa bakgrund samt individuella situation och att fasthållandet ska upphöra genast när det inte längre är nödvändigt. Ytterligare föreskrivs det om fasthållande att om man blir tvungen att tillgripa fasthållande upprepade gånger, ska en socialarbetare tillsammans med barnet och platsen för vård utom hemmet samt i den mån det är möjligt med vårdnadshavaren och barnets föräldrar bedöma hur fasthållande kan undvikas på ett sätt som beaktar barnets bästa. Dessutom föreskrivs det att barnets hälsotillstånd ska undersökas efter fasthållandet, om fasthållandet tillfogar barnet skador eller fysiska märken eller om barnet begär

det. Det hänvisas också till dessa bestämmelser i samband med användning av maktmedel vid kroppsvisitation.

Användning av maktmedel i samband med fråntagande av ämnen och föremål ska vara tillåten endast om det inte är möjligt att komma överens om fråntagandet med barnet och fråntagandet inte kan fördröjas. Fråntagandet ska alltid genomföras så säkert som möjligt, och maktmedlen får inte innebära ett mer omfattande ingrepp i barnets personliga integritet och privatliv än vad som är nödvändigt.

Det föreskrivs särskilt om förbud mot maktmedelsredskap och konstateras att bestämmelser om excess i samband med användning av maktmedel finns i strafflagen. Det ska lämnas en skriftlig rapport om användning av maktmedel till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter.

De föreslagna bestämmelserna om användning av maktmedel är godtagbara och förenliga med proportionalitetskravet. I lagen föreskrivs det också tillräckligt noggrant avgränsat och exakt om vem som får använda maktmedel och i vilka situationer maktmedel får användas samt om förutsättningarna för användning av maktmedel.

Rätt att få tillträde till en bostad eller någon annan vistelseplats för att gripa ett barn

I det föreslagna 69 b § 2 mom. föreskrivs att om en person i anstaltens vård- och fostringspersonal eller en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har grundad anledning att anta att barnet befinner sig i en bostad eller på någon annan vistelseplats och att barnets hälsa, utveckling eller säkerhet är i allvarlig fara, har en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården rätt att få tillträde till bostaden eller vistelseplatsen, om tillträdet är nödvändigt för att skydda barnets hälsa eller utveckling eller förhindra att barnets säkerhet äventyras.

Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade. Enligt 3 mom. i paragrafen kan det genom lag föreskrivas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas eller för att brott ska kunna utredas. Bestämmelserna i 10 § 3 mom. i grundlagen representerar s.k. kvalificerat lagförbehåll som avser att så exakt och strikt som möjligt ange möjligheten att genom en vanlig lag föreskriva om inskränkningar så att grundlagstexten inte tillåter större befogenheter att inskränka de grundläggande fri- och rättigheterna än vad som är absolut nödvändigt (se GrUU 54/2014 rd, s. 2/II). Hemfriden omfattar i princip alla utrymmen som används för boende av permanent natur (t.ex. GrUU 49/2005 rd, s. 3/II, GrUU 40/2010 rd, s. 4/I och GrUU 43/2010 rd, s. 2/I). Den sfär som skyddas av hemfriden definieras således inte på samma sätt i grundlagen som i till exempel strafflagen. Boutrymmen på fartyg och i andra transportmedel har enligt utskottets praxis ansetts vara en sorts gråzon när det gäller hemfriden (GrUU 8/1994 rd, s. 4).

Grundlagsutskottet har ofta framhållit att formuleringen i 10 § 3 mom. i grundlagen är absolut i den meningen att inspektioner i hemfridsskyddade lokaler måste vara kopplade till ett nödvändighetskrav. I den meningen är grundlagsutskottets utlåtandepraxis etablerad (t.ex. GrUU 54/2014 rd, s. 3/I–II och de utlåtanden som nämns där). Utskottet anser att en åtgärd som ingriper i hemfriden ska ha ett klart och tillräckligt nära samband med en bestämmelse om grundläggande fri- och rättigheter som tryggas enligt grundlagen, för att en sådan åtgärd ska vara nödvändig för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas. Utskottet har till exempel ansett att en brandinspektion är den typen av ingrepp i skyddet för hemfriden som är nödvändigt för att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna, såsom rätten till liv och

säkerhet och skyddet för egendom, på det sätt som avses i grundlagen. Enligt utskottet kan olycksfallsutredningar likaså göras inom hemfridens gränser, trots att kopplingen till syftet att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna kanske inte är lika nära, men man generellt kan bedöma att utredningarna förebygger framtida hot mot dessa rättigheter (GrUU 31/1998 rd, s. 2/I).

Med tanke på regleringens exakthet är det väsentligt att det av lagen framgår i vilket syfte (ett konkret syfte som återgår till att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna) en åtgärd som ingriper i hemfriden är tillåten och att det av lagen på detta sätt framgår vad som avses med tryggnad av de grundläggande fri- och rättigheterna i det aktuella regleringssammanhanget.

Nödvändighetskravet ska beaktas på behörigt sätt också i konkreta situationer. Grundlagsutskottet har upprepade gånger förutsatt att det i befogenhetsbestämmelserna skrivs in att inspektioner i till exempel bostäder bara får förrättas om det är nödvändigt för att utreda de frågor som inspektionen avser (t.ex. GrUU 54/2014 rd s. 3/I och GrUU 30/2014 rd s. 3/I-II) eller nödvändigt för att utreda ett straffbart förfarande.

En bostad enligt den föreslagna bestämmelsen omfattas av hemfriden. En sådan annan vistelseplats som nämns i bestämmelsen kan också omfattas av hemfriden. Såsom konstaterats omfattar hemfriden enligt grundlagsutskottets utlåtandepraxis i princip alla slags utrymmen som används för boende av permanent natur. För att underlätta tillämpningen av bestämmelsen har det i bestämmelsen inte gjorts någon åtskillnad mellan hemfridsskyddade platser och övriga vistelseplatser när det gäller befogenheterna och förutsättningarna för att utöva dem. Den föreslagna bestämmelsen är nödvändig för att skydda barnets liv och hälsa och förhindra att barnets säkerhet äventyras. I bestämmelsen konstateras vilka personer som har befogenheter och under vilka förutsättningar befogenheterna får utövas. Bestämmelsen uppfyller kravet på godtagbarhet och proportionalitet i fråga om begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna och den är tillräckligt noggrant avgränsad. I bestämmelsen har grundlagsutskottets utlåtandepraxis om inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna beaktats.

Den föreslagna bestämmelsen anknyter till 124 § i grundlagen, eftersom behörigheten att få tillträde till en hemfridsskyddad bostad i den föreslagna 69 b § 2 mom. har utsträckts också till andra än myndigheter. Enligt förslaget förutsätter tillträde till en hemfridsskyddad plats inte samtycke av andra parter som omfattas av hemfridsskyddet (se GrUU 30/2010 rd, s. 5).

Grundlagsutskottet har bland annat i sitt utlåtande GrUU 30/2010 rd konstaterat att det enligt 124 § i grundlagen är förbjudet att ge andra än myndigheter uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt. I utlåtandena GrUU 28/2001 rd och GrUU 62/2010 rd har utskottet konstaterat att till exempel på självständig prövning baserad rätt att på ett konkret sätt ingripa i en persons grundläggande fri- och rättigheter är betydande utövning av offentlig makt. Till exempel innebär rätten att utföra inspektioner i bostäder enligt grundlagsutskottet betydande utövning av offentlig makt, eftersom en sådan inspektionsrätt ingriper i den grundlagsskyddade hemfriden, och därför kan en sådan rätt att utföra inspektioner endast ges till myndigheter. Befogenheten kan inte genom vanlig lag ges en enskild (se GrUU 40/2002 rd, s. 3/II och GrUU 46/2001 rd, s. 5/I). Denna utgångspunkt finns också i 41 § i socialvårdslagen (710/1982), där det föreskrivs att om någon är i uppenbart behov av socialvård och kräver hans eller hennes intresse på grund av allvarlig risk för hans eller hennes hälsa, utveckling eller trygghet ovillkorligen detta och kan behovet av socialvård annars inte utredas, har en socialarbetare på förordnande av en ledande tjänsteinnehavare inom socialvården, som har utsetts av välfärdsområdet, för utredning av vårdbehovet rätt att få tillträde till en sådan persons bostad eller någon annan plats där han eller hon vistas. Då tillträde förhindras till den bostad eller den plats där personen i fråga vistas, ska de sociala myndigheterna begära sådan handräckning av

en polismyndighet som avses i 22 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

Grundlagsutskottet har emellertid ansett att en uppgift som har samband med betydande utövning av offentlig makt kan ges andra än myndigheter om uppgiften innebär att man bistår myndigheterna. Då ska det säkerställas att personen inte ges en på självständig prövning baserad rätt att vidta sådana här åtgärder. Grundlagsutskottet har konstaterat att det kan vara ändamålsenligt att anlita hjälp utanför myndighetsverksamheten om uppgifterna kräver speciell kompetens. (GrUU 46/2001 rd, s. 4). Till exempel får dock inspektioner i hemfridsskyddade utrymmen uteslutande göras av myndigheter (GrUU 61/2010 rd, s. 4).

Utskottet har med tanke på 124 § i grundlagen också ansett det vara möjligt att andra än myndigheter ges rätt att få tillträde till boendetrymmen i fordon, vilka är en sorts gråzon när det gäller hemfriden (GrUU 43/2010 rd, s. 2, GrUU 40/2002, s. 4/I, GrUU 16/2004 rd, s. 5/II).

De föreslagna bestämmelserna gäller inte användning av inspektionsrätt på hemfridsskyddade platser, utan nödvändiga och brådskande åtgärder som förutsätts för att trygga utvecklingen, hälsan och säkerheten för ett barn som utan tillstånd är frånvarande från platsen för vård utom hemmet och i anslutning till vilka det föreslås befogenheter för de anställda vid barnets plats för vård utom hemmet. I dessa situationer är barnskyddsanstaltens uppgift att trygga barnets rätt till oundgänglig omsorg (19 § 1 mom. i grundlagen).

Grundlagsutskottets utlåtandepraxis ger inte direkt stöd för den föreslagna regleringen. De föreslagna bestämmelserna anses dock vara nödvändiga för att skydda barn i särskilt utsatt ställning, så att det i fortsättningen vid behov är möjligt att agera så snabbt som möjligt. För närvarande anknyter problemen i huvudsak till att socialvårdsmyndigheter inte nödvändigtvis kan fås till platsen tillräckligt snabbt. Även när detta är möjligt har det förekommit problem med att få handräckning av polisen. Polisen har i vissa situationer förutsatt så kallad full säkerhet om att den person som eftersöks är närvarande för att ge handräckning. Det är inte heller någon garanti för att barnet slutligen kan nå att polisen kallas till platsen. Om barnets vistelseplats är en privat bostad ska polisen dessutom iaktta polislagens befogenhetsbestämmelser om tillträde till platser som omfattas av hemfriden (t.ex. 2 kap. 6 § i polislagen). Av ovannämnda orsaker är det inte möjligt att vidta åtgärder som skyddar barnet, även om barnets vistelseplats är känd, om vård- och fostringspersonalen på barnets plats för vård utom hemmet inte har befogenheter att få tillträde till den plats där barnet vistas. Situationen kan snabbt ändras så att barnet inte längre kan nås och hittas.

I en i förslaget avsedd situation där en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården eller en person i barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal har grundad anledning att anta att barnets hälsa, utveckling eller säkerhet har äventyrats och det kan visas att barnet vistas på en viss adress eller någon annan hemfridsskyddad plats, har de enligt förslaget rätt att få tillträde till den hemfridsskyddade plats där barnet befinner sig, om det är nödvändigt för att skydda barnet.

Kulturella rättigheter

Enligt 16 § 2 mom. i grundlagen ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv. Enligt motiveringen till regeringens proposition som gäller reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna täcker bestämmelsen i 16 § 2 mom. om envars rätt att på enahanda grunder i

enlighet med den egna förmågan och de egna särskilda behoven erhålla utbildning samt att utveckla sig själv utan hinder av medellöshet utbildningen allt från förskoleundervisning till den högsta undervisningen och vuxenutbildningen (RP 309/1993 rd, s. 68).

Enligt artikel 28 i barnkonventionen erkänner konventionsstaterna barnets rätt till utbildning. Enligt artikel 28.1 e i barnkonventionen ska konventionsstaterna vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott. Enligt artikel 29.1 a i barnkonventionen ska barnets utbildning syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga. Enligt artikel 4 i barnkonventionen vidtar konventionsstaterna alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen.

I 52 a § i barnskyddslagen finns bestämmelser om barnets kulturella rättigheter under tiden för vård utom hemmet. Barnets kulturella rättigheter ska tryggas också under rehabilitering på en sluten institution. I praktiken kommer de kulturella rättigheterna att tillgodoses vid skolan i anslutning till Statens barnskyddsanstalt. Behovet av yrkesutbildning och gymnasieutbildning kommer att öka på grund av att varaktigheten för perioder av särskild omsorg förlängs och på grund av att barn placeras för rehabilitering på sluten institution. Statens skolhem har i nuläget tillstånd att ordna grundläggande utbildning och HUX-utbildning. Tillsammans med undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen bör det i fortsättningen avgöras hur yrkes- och gymnasieundervisningen i skolhemmen kan genomföras och finansieras. Tillgodoseendet av och konsekvenserna för de kulturella rättigheterna beskrivs närmare i avsnitt 2.9.2 och 4.2.3.2 i propositionen samt i fråga om rehabilitering på sluten institution ovan i detta kapitel i avsnittet rehabilitering på sluten institution.

Fostrande gränssättning och dess förhållande till begränsningar och begränsande åtgärder enligt 11 kap. i barnskyddslagen

Fostrande metoder och begränsningar inom vård utom hemmet beskrivs i avsnitt 2.7 i propositionen. De föreslagna bestämmelserna i 4 a–4 c § gäller alla barn som placerats utom hemmet. Den föreslagna 4 b § tillämpas också inom familjevården. Inom familjevården kan ämnen och föremål tas ur barnets besittning som fostrande gränssättning i enlighet med 4 a–4 c § i barnskyddslagen. Fråtagande utgör en del av den helhet av offentliga förvaltningsuppgifter som anförtrotts familjevårdaren och vars innehåll är vård och fostran av ett barn i vård utom hemmet eller bedömning av stödbehovet för och rehabilitering av ett barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller ordnande av tillfällig vård. Familjevård är enligt 49 § ett sätt att ordna vård utom hemmet för ett barn som placerats brådskande eller omhändertagits eller som har placerats med stöd av ett interimistiskt förordnande av förvaltningsdomstolen. Med vård av barn utom hemmet avses att vården och fostran av ett barn ordnas utanför hemmet. Bestämmelser om innehållet i den vård och fostran som ges ett barn som familjevård finns i barnskyddslagen. Bestämmelser om familjevården och familjevårdarens ställning finns i familjevårdslagen. Utöver att grundlagens 124 § på det sätt som nämns ovan förutsätter det föreskrivs i lag om överföring av förvaltningsuppgifter på andra än myndigheter förutsätts det också att överföringen behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna. I barnskyddslagen föreskrivs det att familjevården är primär i förhållande till placering på barnskyddsanstalt. Förslaget syftar till att stärka familjevårdarens möjligheter att sköta sin uppgift och att förhindra att platsen för vård utom hemmet byts ut till en barnskyddsanstalt enbart på grund av bristande befogenheter. Det väsentliga är att det vid sådant fråtagande av ämnen och föremål som avses i 4 b § inte är fråga om en begränsande åtgärd enligt 65 §. Familjevårdarens fostringsuppgift enligt 4 b § äventyrar inte barnets grundläggande fri- och rättigheter, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter har till

uppgift att säkerställa barnets rättsskydd och en god förvaltning. Det centrala i verkställandet är utbildning för familjevårdare och tillsyn över familjevården.

Såsom har konstaterats är den föreslagna bestämmelsen om frångående av ämnen och föremål som fostrande gränssättning i 4 b § ett nytt förslag som i fortsättningen gör det möjligt att också utanför anstalter frånta ett barn sådana ämnen och föremål som minderåriga inte ens får inneha med stöd av någon annan lag (till exempel alkohol och tobak) och å andra sidan också andra ämnen och föremål vars egenskaper gör att de lämpar sig för att äventyra barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet, ordningen på platsen för vård utom hemmet eller för att skada egendom eller som kan göra det om de missbrukas. Det föreskrivs separat att barnet ska fråntas anordningar eller andra redskap som kan användas för kommunikation, om barnet använder anordningen eller redskapet så att barnets utveckling och välfärd äventyras. Dessutom ska anordningar eller andra redskap fråntas, om barnet använder anordningen eller redskapet så att det äventyrar barnets egen eller någon annans säkerhet eller ordningen på platsen för vård utom hemmet. Om en sådan anordning eller ett sådant redskap tas ifrån barnet, ska barnets kontakter med sina närstående eller andra personer tryggas på andra sätt, om inte barnets kontakter separat har begränsats. Om barnet i sin mobiltelefon har applikationer som används till exempel för resor, hobbyer eller motsvarande ska användningen av dem möjliggöras på något annat sätt.

Genom frångående av penningtillgångar, betalningsmedel eller jämförbara redskap säkerställs det att barnet inte använder dem på ett sätt som äventyrar barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet, ordningen på platsen för vård utom hemmet eller skadar egendom till exempel genom att barnet använder sina penningtillgångar för att skaffa berusningsmedel eller till exempel för att skada familjehemmets egendom. När barnet fråntas penningtillgångar ska det dock säkerställas att barnet kan använda sina penningtillgångar under övervakning. För att möjliggöra tillsyn över fostrande gränssättning föreskrivs det särskilt om en skyldighet att utan dröjsmål underrätta den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter om frångående av ämnen och föremål.

Grundlagsutskottet har bedömt omhändertagande av föremål som stör undervisningen. När 36 d § i lagen om grundläggande utbildning föreslogs bedömde grundlagsutskottet att det med hänsyn till elevernas säkerhet och inlärningsmiljö finns tungt vägande skäl och godtagbara grunder med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna för den föreslagna rätten att omhänderta föremål och ämnen (GrUU 35/2013 rd, s. 2). Nyligen, den 1 augusti 2025 trädde en lag om ändring av lagen om grundläggande utbildning (245/2025, RP 212/2024 rd) i kraft. Enligt 36 d § i den lagen har rektorn och en lärare vid en skola rätt att tillsammans eller var för sig under arbetsdagen frånta en elev en telefon eller någon annan mobil enhet om eleven stör undervisningen eller inläringen med den. Enligt det utlåtande som grundlagsutskottet i tiden lämnade om propositionen (GrUU 6/2025 rd, s. 2) är den föreslagna regleringen inte sådan reglering som begränsar eller ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessutom anser utskottet att det är klart att en sådan användning av mobila enheter som inte tjänar inläringen eller som inte har att göra med hälso- och sjukvården och som stör undervisningen eller inläringen inte ens omfattas av skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna. Inte heller bestämmelserna om att begränsa användningen av mobila enheter under arbetsdagen annat än på lektionerna är problematiska.

I den föreslagna 65 § föreskrivs det separat om frångående av ämnen och föremål vid barnskyddsanstalter. För att genomföra frångandet ska det vara möjligt att använda nödvändiga maktmedel som kan anses försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. De föreslagna nya bestämmelserna om användning av maktmedel har bedömts mer ingående ovan.

Den föreslagna regleringen ingriper i barnets egendomsskydd. Enligt 15 § 1 mom. i grundlagen är vars och ens egendom tryggad. Egendomsskyddet omfattar förutom rätt att disponera och använda sin egendom även rätt att bestämma över den. Det nämnda momentet i grundlagen innehåller en allmän klausul om egendomsskydd (RP 1/1998 rd, s. 81). I det aktuella fallet ska det bedömas om det finns godtagbara och tillräckligt vägande grunder för fråntagande med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna och om ingreppet i egendomsskyddet kan anses oskäligt med tanke på barnet. Om ett barn innehar ämnen eller föremål som barnet inte får inneha med stöd av någon annan lag, ska de tas ifrån barnet. Om det inte i någon annan lag föreskrivs något annat om att återlämna egendomen, ska fråntagen egendom återlämnas till barnet senast när placeringen avslutas. I fråga om alkoholdrycker och tobaksprodukter som avses i alkohollagen och tobakslagen föreskrivs det i barnskyddslagen om en möjlighet att förstöra egendomen, om ämnet eller produkten inte har något nämnvärt försäljnings- eller bruksvärde. Om sådana ämnen och produkter förvaras på barnskyddsanstalter eller i familjevårdarens hem kan de till exempel utgöra en säkerhetsrisk. Om egendomen bedöms ha ett försäljnings- eller bruksvärde som är mer än ringa, ska egendomen dock förvaras tills placeringen avslutas. De bestämmelser som ingriper i egendomsskyddet kan med beaktande av de framförda grunderna anses vara godtagbara för att trygga barnens liv och säkerhet. Begränsningen kan således bedömas vara godtagbar och uppfylla proportionalitetskravet.

Bestämmelserna om fråntagande av telefoner eller andra redskap för kommunikation eller anordningar ska också bedömas med tanke på skyddet för hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden. Bestämmelsen om hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden i 10 § 2 mom. i grundlagen har formulerats så att den är neutral när det gäller redskap och teknik. Brev- och telefonhemligheten nämns särskilt i bestämmelsen, men bestämmelsen tryggar allmänt hemligheten i fråga om all slags förtrolig kommunikation (RP 309/1993 rd, s. 57). Hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden gäller således till exempel textmeddelanden samt meddelanden som sänds via sociala medier och elektroniska kommunikationstjänster. Det primära syftet med grundlagens bestämmelser om hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden är att innehållet i meddelanden som är avsedda att vara förtroliga skyddas mot utomstående. Grundlagen tryggar vars och ens rätt till förtrolig kommunikation utan att utomstående på ett obehörigt sätt kan få vetskap om innehållet i de förtroliga meddelanden som en person har sänt eller som har adresserats till personen. Bestämmelsen tryggar dock också andra uppgifter om ett sådant meddelande som kan ha betydelse för att meddelandet förblir förtroligt. I typiska fall är sådana uppgifter exempelvis identifieringsuppgifter om samtal (RP 309/1993 rd, s. 57). Skyddet för förtroliga meddelanden innebär ett skydd till exempel mot att brev eller andra förslutna försändelser öppnas eller förstörs och mot att samtal avlyssnas eller bandas. Bestämmelsen skyddar inte bara avsändaren utan det avses som en grundläggande rättighet för båda parterna i kommunikationen (RP 309/1993 rd, s. 57). I propositionen föreslås inga bestämmelser som ingriper i eller inskränker kommunikationens förtrolighet. Om ett barn fräntas en telefon eller någon annan anordning som kan användas för kommunikation, ska det säkerställas att anordningarna fräntas och förvaras på en plats som utomstående inte har tillträde till.

Begränsning av kontakterna

Bestämmelsen om begränsning av kontakterna i 62 § i barnskyddslagen har ett nära samband med det skydd för privatlivet och familjelivet och hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden som tryggas i 10 § i grundlagen och i internationella människorättskonventioner. I privatlivet ingår bland annat individens rätt att knyta och upprätthålla kontakter till andra människor och miljön.

Det är nödvändigt att i enskilda fall kunna begränsa rätten att upprätthålla kontakter så att barnets rätt att hålla kontakt med sådana personer utanför anstalten som inte kan identifieras begränsas. Detta avses vara möjligt när syftet med begränsningen är att bryta ett beteende som allvarligt skadar barnet självt eller att bryta barnets berusnings- eller brottsspiral. Bestämmelsen kan exempelvis bli tillämplig i en situation där barnet inte berättar eller vet de verkliga namnen på de personer som barnet köper berusningsmedel av. Den personkrets som är föremål för begränsningen utformas således genom denna skyddsuppgift. I praktiken anges i beslutet endast de personer som barnet får hålla kontakt med.

Begränsningen får inte användas för säkerhets skull och när begränsningen genomförs ska de allmänna förutsättningarna för användning av begränsningar enligt 61 a § tas i beaktande. När en begränsning genomförs ska det ses till att begränsningen inte i onödan begränsar kretsen av personer som står barnet nära. Detta förutsätter i praktiken att det vid beslutsfattandet ska finnas mycket god kännedom om barnets närmaste krets. För att begränsningen ska kunna genomföras ska det dessutom vid beslutsfattandet finnas en grundad uppfattning om de omständigheter som påverkar barnets situation, såsom barnets användning av berusningsmedel eller inriktning på brottslig verksamhet eller användning av sociala medier och om hur dessa påverkas av kontakterna.

En oidentifierad person kan inte höras i ett förvaltningsärende som gäller begränsning av kontakter och beslutet kan inte delges en sådan person. Ett begränsningsbeslut som gäller en okänd målgrupp vinner således inte laga kraft, eftersom besvärstidens början hänför sig till delgivningen av beslutet. Om identiteten hos en person som inte tidigare har identifierats senare klarnar, ska ärendet behandlas i enlighet med de gällande 62 och 63 §. Om personen bedöms stå barnet nära och kontakten med honom eller henne bör begränsas, ska det i ärendet meddelas ett nytt överklagbart beslut som delges parterna. Beslutsprocessen inklusive förfarandet för hörande och partsställningen för den person vars kontakter med barnet begränsas kan dock vara skadlig för barnet, till exempel på grund av en parts rätt att få uppgifter.

Kameraövervakning i isoleringsrum

Skyddet för privatlivet omfattar enligt 10 § i grundlagen vars och ens privatliv, som kan förstås som ett samlande begrepp för en persons privata krets och därmed mer omfattande än hemfriden (RP 309/1993 rd, s. 57). Till skyddet för privatlivet hör också bland annat en persons självbestämmanderätt och kommunikation samt dataskydd.

I barnskyddslagen finns för närvarande inga bestämmelser om kameraövervakning. Enligt 58 § i barnskyddslagen ska barnets vård och fostran vid en barnskyddsanstalt ordnas och barnet behandlas så att dess personliga integritet respekteras. Enligt 45 § i lagen svarar den myndighet som omhändertagit barnet, det vill säga välfärdsområdet, för det omhändertagna barnets vård, uppfostran och tillsyn samt den övriga omsorgen om barnet. Välfärdsområdet kan skaffa vård utom hemmet inom barnskyddet av en privat aktör. För närvarande produceras sådan vård utom hemmet inom barnskyddet som ordnas som anstaltsvård i betydande utsträckning av privata aktörer. En privat barnskyddsanstalt kan med stöd av den nuvarande regleringen också isolera ett barn på det sätt som föreskrivs i 70 §. Isoleringen av barnet ska ske under ständig omsorg av anstaltens vård- och fostringspersonal. Bestämmelserna innebär inte att vårdpersonalen ska kunna se barnet hela tiden, men de förutsätter dock att barnets situation hålls under ständig uppsikt (RP 225/2004 rd, s. 106). Det har ansetts att isolerade barn under vissa förutsättningar

omfattas av en särskild omsorgsplikt (biträdande justitieombudsmannen den 31 december 2010¹⁰⁸).

Enligt artikel 4 i EU:s allmänna dataskyddsförordning är varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person en personuppgift. Förordningens definition av personuppgift är mycket omfattande och förutsätter inte alltid att personen kan identifieras direkt. Teknisk övervakning kan genomföras till exempel genom kameraövervakning, och då gäller behandlingen videobild. När en person kan identifieras av en sådan bild antingen utifrån bilden eller med hjälp av kompletterande uppgifter är det fråga om en personuppgift. Förordningen förutsätter till exempel lagenlig behandling, tryggnad av den registrerades rättigheter, skyldigheter i fråga om öppenhet och information samt vissa tekniska och organisatoriska åtgärder, bland annat inbyggt dataskydd och dataskydd som standard. Europeiska dataskyddsstyrelsen har också utfärdat anvisningar om behandling av personuppgifter med videoapparater. Syftet med anvisningarna är att ge handledning om hur dataskyddsförordningen ska tillämpas i samband med behandling av personuppgifter som finns på videoapparater.

I lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården finns inga bestämmelser om teknisk övervakning eller om behandling av klientuppgifter i samband med teknisk övervakning. Det är dock fråga om känsliga uppgifter som är sekretessbelagda med stöd av lag, och att tillåta behandlingen av dem anses beröra kärnan i det skydd för personuppgifter som i grundlagen tryggs som en del av skyddet för privatlivet.

Om det är fråga om kameraövervakning med inspelning, ska bestämmelserna om dataskydd tillämpas. Upptagningarna från kameraövervakning med inspelning är personuppgifter och de är en del av de handlingar som gäller barnet och som myndigheten ansvarar för och beslutar om. Om det är fråga om kameraövervakning utan inspelning, är det i allmänhet inte fråga om behandling av personuppgifter. Om uppgifter som framgår av kameraövervakning utan inspelning antecknas i barnets handlingar, är det dock fråga om behandling av personuppgifter.

Utöver klientuppgifter inom socialvården behandlas vid teknisk övervakning också personuppgifter för andra personer än klienter inom socialvården. I 5 kap. i lagen om integritetsskydd i arbetslivet finns bestämmelser om kameraövervakning på arbetsplatsen.

Med tanke på EU:s dataskyddslagstiftning och den nationella dataskyddslagstiftningen är det motiverat att det i barnskyddslagen tas in bestämmelser på lagnivå om kameraövervakning i samband med isolering. Genom regleringen tryggas tillgodoseendet av individens rättigheter när teknisk övervakning används. I den föreslagna regleringen fastställs förutsättningar och begränsningar för teknisk övervakning i syfte att säkerställa att individens grundläggande och

¹⁰⁸ Biträdande justitieombudsmannen ansåg att kameraövervakning under vissa förutsättningar kan vara möjlig, om tillsyns- och omsorgsuppgiften kräver det. Isoleringsrummet har en särställning med tanke på integritetsskyddet, eftersom anstaltens vård- och fostringspersonal har ett särskilt omsorgsansvar för säkerheten och välfärden hos det isolerade barnet. Omsorgen om ett isolerat barn ska vara kontinuerlig. Ett sådant kontinuerligt omsorgsansvar som grundar sig på lag berättigar också till övervakning med tekniska hjälpmedel. Kameraövervakning är dock inte tillåten i barnens egna rum eller till exempel i tvätt- och sanitetsutrymmen. Kameraövervakning i anstaltens gemensamma lokaler ingriper i barnens privatliv, men inte lika kraftigt som övervakning i barnets rum eller i isoleringsrum. Även i anstaltens gemensamma lokaler ska det finnas grundad anledning till kameraövervakning, och alla ska känna till kameraövervakningen och orsaken till den.

mänskliga rättigheter tillgodoses som en helhet på bästa möjliga sätt vid varje föremål för teknisk övervakning.

Syftet med isolering av ett barn är att bryta ett farligt beteende hos barnet, som kan riktas mot barnet självt eller mot andra barn eller personalen på platsen för vård utom hemmet. Grundlagsutskottet har bedömt bestämmelserna om isolering i sitt utlåtande GrUU 5/2006 rd. Genom isolering tryggas barnets rätt till den trygghet och omsorg som behövs för ett människovärdigt liv och som tryggas i 19 § 1 mom. i grundlagen. Isolering innebär samtidigt ett starkt ingrepp i den rätt till frihet som tryggas som en grundläggande fri- och rättighet i 7 § i grundlagen och i det skydd för privatlivet som tryggas i 10 § i grundlagen. Utskottet påpekade att den "konstanta omsorgen" i vissa fall, till exempel vid självdestruktivt beteende, kan kräva att vårdpersonalen har konstant ögon- och hörselkontakt med barnet.

Skyddet för privatlivet innebär skydd mot bland annat obehörig kameraövervakning. Obehörig kameraövervakning har kriminaliserats som olovlig observation i strafflagen (24 kap. 6 § i strafflagen). Kameraövervakning kan vara straffbar enligt den bestämmelsen, om den är obehörig och riktar sig mot en hemfridsskyddad plats. Bestämmelser om hemfridsskyddade platser finns i 24 kap. 11 § i strafflagen. Riksdagens biträdande justitieombudsman har i sitt avgörande AOA 31.12.2010 Dnr 4138/2/09 konstaterat att barnets eget rum är det viktigaste rummet med tanke på integritetsskyddet. Isoleringsrummet har en särställning med tanke på integritetsskyddet, eftersom anstaltens vård- och fostringspersonal har ett särskilt omsorgsansvar för säkerheten och välfärden hos det isolerade barnet. Omsorgen om ett isolerat barn ska vara kontinuerlig. Ett sådant kontinuerligt omsorgsansvar som grundar sig på lag berättigar enligt biträdande justitieombudsmannen också till övervakning med tekniska hjälpmedel.

Genom kameraövervakning tryggas målen för isoleringen. Syftet är särskilt att skydda barnets hälsa mot att barnet skadar sig självt. Dessutom kan det finnas ett behov av kontinuerlig övervakning för att observera barnets abstinenssymtom. Den vuxna som befinner sig i barnets omedelbara närhet ansvarar alltid i första hand för att trygga barnets vård, omsorg och övervakning under isoleringen. I praktiken när en vuxen till exempel nattetid inte är närvarande med barnet i isoleringsrummet hela tiden fungerar kameraövervakningen som hjälp för den vuxna som stöder barnet. Isoleringen är exceptionell och kortvarig till sin karaktär och sker i ett särskilt rum som på anstalten reserverats för ändamålet. De föreslagna bestämmelserna uppfyller kraven på godtagbarhet och proportionalitet. Bestämmelsen om förutsättningarna för användning av kameraövervakning är noggrant avgränsad och i bestämmelsen hänvisas det i fråga om behandlingen av kunduppgifter i samband med teknisk övervakning till lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och till att bestämmelser om kameraövervakning av arbetstagare finns i 16 och 17 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet. Enligt bestämmelsen ska barnet också underrättas om kameraövervakningen i samband med isoleringen. I fråga om upptagningarna är placerarvälfärdsområdet personuppgiftsansvarig.

Lokalisering

Förslaget om rätten att få lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter innebär ett ingrepp i det skydd för privatlivet som tryggas för barnet i 10 § i grundlagen (om lokaliseringssuppgifternas konstitutionella karaktär se t.ex. GrUU 36/2002 rd, GrUU 24/2001 rd). Förslaget hänför sig också till bestämmelserna om rörelsefrihet i 9 § i grundlagen. De barn som regleringen gäller är placerade i vård utom hemmet och utgångspunkten är då med stöd av

45 § 1 mom. i barnskyddslagen att välfärdsområdet har rätt att besluta om barnets vistelseort samt barnets vård, uppfostran och tillsyn och den övriga omsorgen om barnet. Rörelsefriheten för ett barn som har placerats på en barnskyddsanstalt kan begränsas på det sätt som särskilt föreskrivs i 69 §. Uppgiften om var en person befinner sig omfattas av det i 10 § 1 mom. i grundlagen tryggade skyddet för privatlivet (t.ex. GrUU 24/2001 rd, s. 5). Den föreslagna rätten för Nödcentralsverket att på begäran få uppgifter ska därför bedömas med tanke på de allmänna förutsättningarna för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna.

Barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet är i en särskilt utsatt ställning. Enligt förslaget är en förutsättning för Nödcentralsverkets begäran att placerarvälfärdsområdet eller motsvarande myndighet i landskapet Åland har grundad anledning att anta att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott. Avsikten är således inte att lokaliseringssuppgifter ska begäras om alla i 69 a eller 69 d § i barnskyddslagen avsedda barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet. I förslaget har det fastställts en tröskel för att få tillgång till lokaliseringssuppgifter och syftet med regleringen är att påskynda eftersökningen av dessa barn och återförande av dem till platsen för vård utom hemmet och på så sätt skydda barnens rätt till liv och personlig trygghet enligt 7 § 1 mom. i grundlagen. Den nuvarande regleringen ställer en hög tröskel för tillgången till lokaliseringssuppgifter, och denna tröskel behöver sänkas. Det bedöms att det allmänna kravet på att den grund som ligger bakom begränsningen av grundläggande fri- och rättigheter ska vara godtagbar uppfylls. De begärda uppgifterna möjliggör också i praktiken ett effektivt eftersökande av barnet och tillgodoseendet av den nämnda grundläggande fri- och rättigheten. Grundlagsutskottet har ansett att detta är centralt med hänsyn till proportionalitetskravet (GrUU 24/2001 rd, s. 5). Teleföretagets skyldighet realiseras först när Nödcentralsverket begär uppgifterna, och Nödcentralsverket kan å andra sidan inte göra begäran, om inte placerarvälfärdsområdet, som har kännedom om barnets situation och bakgrund, har grundad anledning att anta att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott. Bestämmelserna är således också tillräckligt noggrant avgränsade och exakta. Avsikten är att socialvårdsmyndigheternas branschspecifika anvisningar ska ses över i samband med propositionen i fråga om barn som utan tillstånd är frånvarande från sin plats för vård utom hemmet. I så fall fastställer anvisningens innehåll mer exakt när lokalisering i fortsättningen i praktiken ska göras i fråga om barn som utan tillstånd avlägsnat sig från platsen för vård utom hemmet med beaktande av den föreslagna bestämmelsen.

Behandling av personuppgifter

De bestämmelser om lokaliseringssuppgifter som föreslås i propositionen är i konstitutionellt hänseende viktiga särskilt med tanke på det i 10 § i grundlagen tryggade skyddet för privatlivet och personuppgifter. Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen utfärdas närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter genom lag. I lokaliseringssuppgifterna ingår lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter. I lokaliseringssuppgifterna ingår inte uppgifter som hör till särskilda personuppgifter eller känsliga uppgifter.

För skyddet för personuppgifter har grundlagsutskottet i sin etablerade praxis ansett det viktigt att reglera åtminstone syftet med registreringen, innehållet i de registrerade uppgifterna, det

tillåtna användningsändamålet inklusive rätten att lämna ut uppgifter, hur länge uppgifterna ska lagras i personregister och de registrerades rättsskydd (till exempel GrUU 31/2017 rd, GrUU 13/2016 rd).

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i sin rättspraxis ansett att artikel 8 i Europakonventionen, som gäller skyddet för privatliv, ska tillämpas på registrering av personuppgifter som rör en persons privatliv. Europadomstolen har i flera sammanhang konstaterat att enbart det att personuppgifter införs i myndighetsregister innebär att skyddet för privatlivet begränsas (t.ex. *S. och Marper mot Förenade kungariket*, 4.12.2008, punkt 67 och *Leander mot Sverige*, 26.3.1987, punkt 48). För att en begränsning av integritetsskyddet ska vara tillåten, måste den grunda sig på lag, vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle och stå i rätt proportion till det eftersträvade syftet.

Europadomstolen har konstaterat en överträdelse av konventionen bland annat för att den nationella lagstiftningen inte hade innehållit bestämmelser om datainnehåll, bevaringstider och de persongrupper om vilka uppgifter fick samlas (t.ex. *Rotaru mot Rumänien* 4.5.2000, punkterna 45–43 i domen).

För att en begränsning av integritetsskyddet ska vara tillåten, måste den grunda sig på lag, vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle och stå i rätt proportion till det eftersträvade syftet. I rättspraxis har till exempel ordningsstörningar, brottsbekämpning och upprätthållande av den nationella säkerheten i allmänhet ansetts vara godtagbara grunder för till och med långtgående begränsningar av integritetsskyddet. Staten har också i vissa situationer en bred prövningsmarginal när det gäller vad som är nödvändigt, t.ex. i fråga om upptagning av personuppgifter om personer som misstänks för terroristbrott (*Segerstedt-Wiberg m.fl. mot Sverige*, 6.6.2006, punkterna 87 och 88). En förutsättning för att prövningsmarginalen ska kunna utnyttjas är dock att effektiva tillsynsarrangemang används.

Grundlagsutskottet har betonat att skyddet för privatlivet och personuppgifter bör stå i proportion till andra grundläggande och mänskliga rättigheter samt till andra vägande samhällseliga intressen, som i extrema fall kan gå tillbaka på den personliga säkerheten som grundläggande rättighet (GrUU 5/1999 rd). Lagstiftaren ska garantera skyddet för privatlivet och personuppgifter på ett sätt som är godtagbart med avseende på de samlade grundläggande fri- och rättigheterna. Grundlagsutskottet har ansett att skyddet för privatlivet och personuppgifter inte har företräde framför andra grundläggande fri- och rättigheter. Analysen går ut på att samordna och avväga två eller flera bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna (t.ex. GrUU 14/2018 rd, GrUU 54/2014 rd, GrUU 10/2014 rd).

Grundlagsutskottet har i ett utlåtande (GrUU 14/2018 rd) särskilt lyft fram behovet av reglering i de fall där personuppgifterna behandlas av en myndighet. Enligt artikel 6.1 c i den allmänna dataskyddsförordningen är behandling av personuppgifter tillåten om behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige. Enligt grundlagsutskottet är det i princip tillräckligt att regleringen om skyddet för personuppgifter och deras behandling överensstämmer med dataskyddsförordningen. Enligt utskottet gör de detaljerade bestämmelserna i dataskyddsförordningen det också möjligt att i fråga om myndighetsverksamhet lagstifta betydligt mer generellt om skydd för och behandling av personuppgifter jämfört med vår nuvarande nationella regleringsmodell.

Grundlagsutskottet ser det dock som klart att behovet av speciallagstiftning i enlighet med det riskbaserade synsätt som också krävs i dataskyddsförordningen måste bedömas utifrån de hot och risker som behandlingen av personuppgifter orsakar. Ju större risk fysiska personers rättigheter och friheter utsätts för på grund av behandlingen, desto mer motiverat är det med

mer detaljerade bestämmelser. Denna omständighet är av särskild betydelse när det gäller behandling av känsliga uppgifter (GrUU 14/2018 rd).

Bestämmelser i lag om behandling av personuppgifter ska vara heltäckande, detaljerade och noggrant avgränsade (GrUU 14/2018 rd, s. 2, GrUU 25/1998 rd, s. 2, GrUU 51/2002 rd och GrUU 18/2012 rd). Grundlagsutskottet har i sin praxis (GrUU 14/2018 rd) ansett att det inte finns något hinder för att kraven på räckvidd för, exakthet hos och noggrann avgränsning av bestämmelser om skyddet för personuppgifter till vissa delar kan uppfyllas genom en allmän unionsförordning eller genom en allmän nationell lag. I princip är det tillräckligt om bestämmelserna om skyddet för och behandlingen av personuppgifter är förenliga med dataskyddsförordningen. Enligt grundlagsutskottet bör skyddet för personuppgifter härfter i första hand tillgodoses med stöd av dataskyddsförordningen och den nya nationella allmänna lagstiftningen. Det är därmed inte längre av konstitutionella skäl nödvändigt att speciallagstiftningen inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde är heltäckande och detaljerat föreskriver om behandling av personuppgifter. Nationell speciallagstiftning bör reserveras för situationer då den är dels tillåten enligt dataskyddsförordningen, dels nödvändig för att tillgodose skyddet för personuppgifter. (GrUU 14/2018 rd, s. 3, GrUU 2/2018 rd, s. 4–8). På myndigheternas behandling av personuppgifter tillämpas som allmän lag också lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, offentlighetslagen). Med tanke på behandlingen av personuppgifter är i synnerhet offentlighetslagens bestämmelser om sekretess för uppgifterna av betydelse. En parts rätt att ta del av en handling bestäms också med stöd av offentlighetslagen.

Grundlagsutskottet har ansett att det är problematiskt om bestämmelsens formulering i sista hand ger myndigheten rätten att själv bestämma innehållet av de personuppgifter som ska registreras (GrUU 18/2012 rd). Grundlagsutskottet har ansett att regleringen i lagen i det stora hela ska vara så pass exakt att man genom den kan erbjuda tillräcklig förutsägbarhet om myndigheternas verksamhet (GrUU 15/1996 rd). Grundlagsutskottet hade inga invändningar (GrUU 7/2019 rd) mot förslaget att basera lagen om behandling av personuppgifter inom migrationsförvaltningen på en ändamålsbunden regleringsmodell (se även GrUU 62/2018 rd, s. 3). Den föreslagna lagen om behandling av personuppgifter inom migrationsförvaltningen godkändes i riksdagen och den tillämpas på behandlingen av personuppgifter i migrationsförvaltningen. Lagen är inte bunden till register eller informationssystem utan till de ändamål för vilka personuppgifter behandlas.

I fråga om en proposition med förslag till lag om behandling av personuppgifter i migrationsförvaltningen och till vissa lagar som har samband med den (RP 224/2018 rd) ansåg grundlagsutskottet i sitt utlåtande GrUU 62/2018 rd att frågor som har betydelse för lagstiftningsordningen gällde bland annat precisering av bestämmelserna om gemensamt personuppgiftsansvar och rätten att få information i anslutning till det. Utskottet fäste också särskild uppmärksamhet vid regleringens tydlighet, vissa uttalanden i motiveringen som var problematiska med tanke på bestämmelsen om tjänsteansvar i 118 § i grundlagen och den då föreslagna sekretessbestämmelsens förhållande till lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (offentlighetslagen). Regeringens proposition förföll till följd av riksmötets avslutande och förrättandet av riksdagsval (RSk 56/2018 rd).

I de lagförslag i denna proposition som gäller ändring av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation och lagen om nödcentralsverksamhet föreslås bestämmelser om lokalisering av barn i vård utom hemmet, det vill säga om kravet på laglig behandling av personuppgifter, vilka personuppgifter som får behandlas och om myndigheternas rätt att få information. Det föreslås heltäckande och detaljerade bestämmelser om de personuppgifter som behandlas. Behandling av personuppgifter och lagring av uppgifter i en myndighets register är en åtgärd som begränsar

skyddet för privatlivet. Regleringen är dock nödvändig och proportionell för att säkerställa barnets personliga säkerhet, liv eller hälsa, för att förhindra att egendom skadas och för att förhindra brott samt för att i dessa situationer sköta placerarvårdsområdets lagstadgade uppgifter. Regleringen är motiverad utifrån ett riskbaserat perspektiv. Inom nödcentralsverksamheten och vård utom hemmet behandlas uppgifter som går mycket djupt i personens privatliv och ofta känsliga uppgifter eller särskilda kategorier av personuppgifter enligt dataskyddsförordningen och lagen om behandling av personuppgifter i brottmål. Det är således nödvändigt att detaljerade bestämmelser utfärdas om lagligheten i behandlingen av personuppgifter och om utlämnande av uppgifter. Samtidigt stärker propositionen de registrerades rättsskydd, eftersom personuppgifter får behandlas endast i situationer enligt de nämnda lagförslagen och för de ändamål om vilka det föreskrivs detaljerat i lag.

Bestämmelserna om lagringstiden för personuppgifter som behandlas i nödcentralsverksamheten bestäms enligt lagen om nödcentralsverksamhet. Enligt 18 § 1 mom. i den lagen ska också lokaliseringssuppgifterna raderas senast fem år efter det att anmälan togs emot.

Behandlingen av personuppgifter inom tillämpningsområdet för dataskyddsförordningen i nödcentralsverksamheten grundar sig på artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen, det vill säga behandlingen behövs för fullgörandet av en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige. Enligt 16 a § i lagen om nödcentralsverksamhet är följande aktörer personuppgiftsansvariga för de personuppgifter som avses i lagen: i fråga om polisens information Polisstyrelsen, i fråga om social- och hälsovårdens information den behöriga myndighet som svarar för ordnandet av social- och hälsovårdstjänsterna, i fråga om räddningsväsendets information den behöriga myndighet som svarar för ordnandet av räddningsväsendet och i fråga om Gränsbevakningsväsendets information staben för Gränsbevakningsväsendet. Detta innebär att när placerarvårdsområdet begär lokaliseringssuppgifter om ett barn som det placerat, är placerarvårdsområdet personuppgiftsansvarig för uppgifterna i fråga. Bestämmelserna om skydd för och behandling av personuppgifter i propositionen är förenliga med dataskyddsförordningen och utgör således en tillräcklig rättslig grund med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § i grundlagen.

Bestämmelserna om behandlingen av personuppgifter kan anses uppfylla grundlagsutskottets krav på nödvändighet och proportionalitet och bestämmelserna om behandling av personuppgifter i lagförslagen är noggrant avgränsade och exakta.

Direktivet om integritet och elektronisk kommunikation

I direktivet om integritet och elektronisk kommunikation (s.k. ePrivacy-direktivet), särskilt artikel 5.1, finns bestämmelser om konfidentialitet vid kommunikation. Av artikel 6 och skäl 22 och 26 i ingressen i direktivet om integritet och elektronisk kommunikation framgår det däremot att behandling av trafikuppgifter endast är tillåten i den utsträckning och så länge som krävs för marknadsföring av tjänster, fakturering av tjänster och tillhandahållande av mervärdestjänster. Uppgifter som behandlas och lagras efter utgången av denna tid ska utplånas eller avidentifieras. I artikel 9.1 i direktivet föreskrivs det i fråga om andra lokaliseringssuppgifter än trafikuppgifter att dessa uppgifter endast får behandlas på vissa villkor och efter att de har avidentifierats eller om användarna eller abonnenterna har gett sitt samtycke (dom av den 21 december 2016, Tele2, C 203/15 och C 698/15, EU:C:2016:970, punkt 86).

Enligt artikel 15.1 i direktivet om integritet och elektronisk kommunikation får medlemsstaterna genom lagstiftning vidta åtgärder för att begränsa omfattningen av bland annat de rättigheter

och skyldigheter som anges i artiklarna 5, 6 och 9 i direktivet ”när en sådan begränsning i ett demokratiskt samhälle är nödvändig, lämplig och proportionell för att skydda nationell säkerhet (det vill säga statens säkerhet), försvaret och allmän säkerhet samt för förebyggande, undersökning, avslöjande av och åtal för brott eller vid obehörig användning av ett elektroniskt kommunikationssystem enligt artikel 13.1 i direktiv 95/46/EG”. Uppräkningen av mål är uttömmande, och medlemsstaterna får inte avvika från konfidentialiteten för trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter av andra anledningar än de som räknas upp i den första meningen i artikel 15.1 (La Quadrature du Net m. fl., de förenade målen C-511/18, C-512/18 och C-520/18, punkt 112).

EU-domstolen har dock fäst uppmärksamhet vid att uppräkningsavslutningen av undantag avslutas med en hänvisning till artikel 13.1 i personuppgiftsdirektivet 95/46/EG, vilken i huvudsak motsvarar artikel 23.1 i förordning 2016/679. Den bestämmelsen tillåter såväl i unionsrätten som i den nationella rätten i den medlemsstat som den personuppgiftsansvarige eller personuppgiftsbiträdet omfattas av att omfattningen av skyldigheten att iaktta sekretess för personuppgifter inom sektorn för elektronisk kommunikation begränsas genom lagstiftningsåtgärder, när en sådan begränsning är förenlig med grundläggande fri- och rättigheter och utgör en proportionerlig inskränkning i ett demokratiskt samhälle för att garantera bland annat skyddet för andras fri- och rättigheter liksom verkställighet av civilrättsliga krav. (C-597/19 M.I.C.M., punkt 116, för motsvarande resonemang se C-275/06 Promusicae, punkt 53)

Enligt rättspraxis ska direktivet om integritet och elektronisk kommunikation tolkas mot bakgrund av stadgan (dom av den 21 december 2016, Tele2 Sverige, de förenade målen C-203/15 och C-698/15, EU:C:2016:970, punkt 91). Artiklarna 7, 8 och 11 i stadgan är av betydelse. Såsom har konstaterats i rättspraxis är rättigheterna i stadgan inte absoluta, utan de ska bedömas utifrån deras funktion i samhället (dom La Quadrature du Net m.fl., de förenade målen C-511/18, C-512/18 och C-520/18, punkt 120).

I den första meningen i artikel 15.1 i direktiv 2002/58/EG förutsätts det att proportionalitetsprincipen iakttas. Av EU-domstolens rättspraxis framgår det att medlemsstaternas möjlighet att motivera en begränsning av de rättigheter och skyldigheter som föreskrivs i bland annat artiklarna 5, 6 och 9 i det direktivet ska bedömas med hänsyn till hur allvarligt det ingrepp är som en sådan begränsning medför i de grundläggande fri- och rättigheter som föreskrivs i artiklarna 7, 8 och 11 i stadgan. Det ska också kontrolleras att betydelsen av det mål av allmänt samhällsintresse som eftersträvas med denna begränsning står i proportion till hur allvarligt ingreppet är (C-511/18, C-512/18 och C-520/18 La Quadrature du Net m.fl., punkt 131, C-207/16 Ministerio Fiscal, punkt 55).

De rättigheter som avses i direktivet om integritet och elektronisk kommunikation kan således begränsas bland annat på de grunder som avses i artikel 23.1 led i i den allmänna dataskyddsförordningen, vilka är skydd av den registrerade eller andras rättigheter och friheter.

Förslaget bedöms vara förenligt med direktivet, eftersom det är fråga om särskilt skydd för barnet, det vill säga den registrerade. Enligt det föreslagna 321 § 2 mom. i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation är en förutsättning för att få uppgifterna att det bedöms att hälsan eller utvecklingen för ett barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott.

Förslaget bedöms vara förenligt med proportionalitetsprincipen och uppfylla förutsättningarna för begränsning av grundläggande fri- och rättigheter enligt unionsrätten.

Kroppsvsitation samt granskning av egendom, försändelser och utrymmen och kvarhållande av försändelser

I propositionen föreslås det att bestämmelsen om kroppsvsitation i 66 § ändras. Kroppsvsitation utvidgas till att gälla alla ämnen och föremål som avses i 4 b § och som det med beaktande av situationen, barnets historia under den senaste tiden och barnets beteende är motiverat att ta ifrån barnet för att skydda barnet och trygga syftet med vården utom hemmet. Det föreslås att kroppsvsitation ska gälla 4 b § 2 mom., som gäller ämnen och föremål vars egenskaper gör att de lämpar sig för att äventyra barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet, ordningen på platsen för vård utom hemmet eller för att skada egendom, om vård- och fostringspersonalen har grundad anledning att misstänka att barnet använder ämnena eller föremålen så att det äventyrar barnets eller någon annans säkerhet eller så att det på något annat sätt skadar egendom. Dessutom föreslås det att bestämmelsen om kroppsvsitation utvidgas till att gälla 4 b § 3 mom., som gäller penningtillgångar, betalningsmedel och övriga med dessa jämförbara redskap eller nyttigheter, och till att gälla produkter som avses i 118 § i tobakslagen och som omfattas av 4 b § 1 mom. Vidare ska kroppsvsitation gälla i 4 b § 4 mom. avsedda anordningar eller andra redskap som kan användas för kommunikation, om barnet använder anordningen eller redskapet så att barnets utveckling och välfärd äventyras. Dessutom föreslås det i propositionen att en metalldetektor eller någon annan motsvarande teknisk anordning får användas vid kroppsvsitationen för att kontrollera barnet och de saker det har med sig. Kroppsvsitation innebär ett ingrepp i barnets integritet och privatliv. Bestämmelser i grundlagen som är av betydelse med tanke på den personliga integriteten är framför allt skyddet för privatlivet enligt 10 § i grundlagen samt rätten till personlig integritet och kravet på rättsskydd i anslutning till människovärdig behandling enligt 7 § 1 och 2 mom. i grundlagen. Båda grundlagsbestämmelserna ger skydd mot kroppsvsitation som utförs med hjälp av en metalldetektor eller en annan motsvarande teknisk anordning på det sätt som avses i den föreslagna 66 § i barnskyddslagen. Med någon annan motsvarande teknisk anordning avses inte en personskaner. Skyddet för privatlivet är en rättighet som skyddas både av grundlagen och av människorättskonventioner.

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande GrUU 64/2018 rd bedömt huruvida kroppsvsitation av barn kan utvidgas till att gälla situationer enligt 65 § 3 mom. i barnskyddslagen. Utskottet konstaterade att en lag som begränsar den personliga integriteten ska vara exakt och noggrant avgränsad samt även i övrigt uppfylla de allmänna förutsättningarna för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna, såsom kravet på begränsningarnas acceptabilitet och proportionalitet (GrUU 53/2006 rd, s. 2/I). Grundlagsutskottet har konstaterat att man på det hela taget bör förhålla sig reserverat till polisbefogenheter för tvångsmedel mot barn och utövande av befogenheterna. Grundlagsutskottet tog fasta på att de ämnen och föremål som avses i 65 § 1 och 3 mom. i barnskyddslagen och omhändertagande av dem och syftena med kroppsvsitation inte är sinsemellan jämförbara med tanke på tryggandet av barnets grundläggande fri- och rättigheter. I lagens 65 § 1 mom. är det fråga om ämnen och föremål vars egenskaper gör att de kan äventyra barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller skada egendom, om det är sannolikt att barnet använder ämnena eller föremålen på det sätt som avses i momentet. Paragrafens 3 mom. handlar däremot om andra än i 1 mom. avsedda ämnen och föremål som ett barn innehar och som sannolikt är till allvarligt förfång för ordnandet av vården av barnet eller andra barn utom hemmet eller för den allmänna ordningen på anstalten. Grundlagsutskottet ansåg att man skulle överväga huruvida kroppsvsitation över huvud taget är nödvändig i de situationer som avses i 3 mom. I varje fall ska förutsättningarna för

kroppsvsitation i de situationer som avses i 3 mom. vara striktare än i de situationer som avses i 1 mom. I den nu föreslagna regleringen delar momenten i 4 b § upp de föremål som ska fråntas barnet så att de skyddsmässiga målen i fråga om barnet avviker från varandra. I propositionen anses det att de befogenheter som föreslås i 4 b § är nödvändiga för att trygga de mål som anges i bestämmelsen. I de föreslagna bestämmelserna beaktas att fråntagande enligt 4 b § 1–4 mom. enligt förslaget är en skyldighet på de grunder som anges i momentet. I varje moment anges individuella grunder för fråntagande. Det krävs minst prövning när det är fråga om ett föremål som barn enligt lag inte får inneha. I propositionen anses det att de grunder för fråntagande av ämnen och föremål som anges i 4 b § är en tillräcklig förutsättning för kroppsvsitation av barnet. Kravet på grundad anledning för kroppsvsitation enligt 1 mom. förutsätter också att det visas att förutsättningarna för fråntagande enligt 4 b § uppfylls. I propositionen betonas att personalen vid barnskyddsanstalten ska ha tillräckliga befogenheter för att trygga skyddet av barnet och syftet med vården utom hemmet. Regleringen bedöms till denna del vara noggrant avgränsad och stå i rätt proportion till de mål som ställs upp för regleringen.

Placerade barn upplever oftare illabehandling än andra barn.¹⁰⁹ I praktiken har barn fört in eggvapen och andra redskap på barnskyddsanstalter i syfte att använda dem för att skada sig själv eller andra och de har också använts för det. Användning av metalldetektorer är i alla fall en åtgärd som innebär ett mindre ingrepp i barnets integritet än till exempel att klä av barnet eller en kroppsvsitation som utförs genom ytlig undersökning av kläderna. Alla barn i vård utom hemmet och anställda vid barnskyddsanstalter har rätt till personlig integritet och skydd för livet.

Genom bestämmelsen om kroppsvsitation tillåts kroppsvsitation som gäller penningtillgångar, betalningsmedel och övriga med dessa jämförbara redskap eller nyttigheter eller sådana produkter som avses i 118 § i tobakslagen. Det är motiverat att kontrollera betalningsrörelsen på alla sätt, om det är fråga om ett barn som skaffar berusningsmedel för eget bruk eller för andra eller om betalningarna hänför sig till arrangemang som utgör en del av brottslig verksamhet som barnet bedriver eller som riktar sig mot barnet eller som annars innebär att barnet eller någon annan utnyttjas.

När det gäller tobaksprodukter får ett barn underkastas kroppsvsitation. Situationen ska alltid bedömas individuellt. I samband med en revidering av tobakslagen (lagen om ändring av tobakslagen 251/2025) har den grupp av produkter som enligt 118 § i tobakslagen är förbjudna för barn utvidgats. Enligt paragrafen får den som inte har fyllt 18 år inte inneha tobaksprodukter eller tobakssurrogat. Riksdagen förutsatte i sitt svar (RSv 48/2025 rd – RP 221/2024 rd) att statsrådet följer användningen av nikotinpreparat och konsekvenserna av användningen särskilt för personer under 20 år och vid behov vidtar åtgärder för att höja åldersgränserna för tobaks- och nikotinprodukter. Dessutom förutsätter riksdagen att statsrådet främjar drogfrihet också i fråga om tobaks- och nikotinprodukter när det gäller idrottsföreningar och fritidsverksamhet för barn och unga. Social- och hälsovårdsutskottet fäste särskild vikt vid åtgärder för att förebygga barns nikotinberoende (ShUB 9/2025 rd). Utskottet fäste uppmärksamhet vid att redan små doser av nikotin kan orsaka förgiftningssymtom och att större doser är särskilt farliga för barns och ungas kropp som ännu utvecklas. Nikotinberoende beror i synnerhet på smaker som är populära bland barn, såsom godis och fruktsmaker. På grund av nikotinprodukters skadliga och beroendeframkallande effekter är det nödvändigt att i bestämmelserna om kroppsvsitation ta in

¹⁰⁹ Niemi, M. & Eriksson, P. (2023) Sijoitettuna asuvien peruskouluikäisten kokemuksia terveydestä, päihteistä, väkivallasta ja palveluista. Tutkimuksesta tiiviisti 53/2023. Institutet för hälsa och välfärd, Helsingfors.

befogenheter att visitera barnet också för att hitta tobaksprodukter. Regleringen har tydliga, godtagbara och noggrant avgränsade mål.

Möjligheten till kroppsvisitation gäller också situationer där barnet använder en anordning eller ett redskap som kan användas för kommunikation så att barnets egen utveckling och välfärd äventyras. Dessutom ska anordningar eller andra redskap fråntas, om barnet använder en anordning eller ett redskap som kan användas för kommunikation så att det äventyrar barnets egen eller någon annans säkerhet eller ordningen på platsen för vård utom hemmet.

I bestämmelsen om kroppsvisitation föreskrivs det att kroppsvisitationen ska utföras med respekt för barnet, så finkänsligt som möjligt och genom att kränka barnets integritet så lite som möjligt. De föreslagna bestämmelserna uppfyller kraven på godtagbarhet och proportionalitet. Bestämmelserna är också noggrant avgränsade.

Liksom i samband med kroppsvisitation utvidgas också befogenheterna för personalen vid barnskyddsanstalten enligt 67 §, som gäller granskning av egendom, försändelser och utrymmen och kvarhållande av försändelser, för att utreda om barnet innehar ämnen eller föremål som avses i 4 b §. Grunderna för de utökade befogenheterna är desamma som vad som ovan framförts i samband med kroppsvisitation. Befogenheterna ska i fortsättningen gälla till exempel penningtillgångar, betalningsmedel och andra därmed jämförbara redskap eller nyttigheter, produkter som avses i 118 § i tobakslagen eller en telefon som barnet innehar.

I 67 § 2 mom. utvidgas befogenheterna för anstaltens vård- och fostringspersonal till att gälla granskning av förtroliga meddelanden när det finns grundad anledning att misstänka att en försändelse innehåller ämnen och föremål som avses i 4 b § 1–4 mom.

Kroppsbesiktning

Kroppsbesiktning innebär ett ingrepp i rätten till personlig frihet och integritet enligt 7 § i grundlagen och rätten till skydd för privatlivet enligt 10 § i grundlagen. Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande GrUU 5/2006 rd ansett att kroppsbesiktning kan företas om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn har använt berusningsframkallande ämnen som avses i 31 § 1 mom. (65 § 1 mom. i den gällande lagen).

I propositionen föreslås det att barn som placerats för rehabilitering på en sluten institution enligt 49 a § och för en period av särskild omsorg enligt 60 a § ska underkastas planmässiga kroppsbesiktningar. Åtgärden är till sin karaktär en övervakningsåtgärd som kontrollerar barnets eventuella användning av berusningsmedel, och den omfattar ett utandningsprov eller tagande av blod-, urin eller salivprov för att utreda om barnet har använt ämnen som avses i det föreslagna 4 b § 1 mom. Paragrafen motsvarar i sak de berusningsframkallande ämnen som avses i 65 § 1 mom. i den gällande lagen. Utförande av planmässiga kroppsbesiktningar förutsätter inte att det finns grundad anledning att misstänka att barnet har använt berusningsmedel i den aktuella situationen, utan i första hand är syftet med åtgärden att följa och bedöma barnets eventuella användning av berusningsmedel och å andra sidan barnets drogfrihet under placeringen.

Syftet med de planmässiga kroppsbesiktningarna är att kontrollera att barnet inte använder berusningsmedel under placeringen för rehabilitering på en sluten institution eller under en period av särskild omsorg. På så sätt stöds barnets möjligheter att frigöra sig från användning av berusningsmedel och barnets förtroende för ett liv utan berusningsmedel. Dessutom tryggar planmässiga kroppsbesiktningar drogfriheten på slutna bostadsenheter där rehabilitering på en

sluten institution och perioder av särskild omsorg ordnas. Detta stärker i sin tur barnens och personalens (upplevda) säkerhet, vilken också är en förutsättning för genomförande av sådan vård utom hemmet som bemöter barnets behov.

Grundlagsutskottet har i olika sammanhang ansett att det kan finnas godtagbara skäl för drogtestning med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och att testningen inte behöver förutsätta misstanke om att den som testas är berusad. Grunderna för testningen kan till exempel hänföra sig till att en studerande uppträder påverkad av berusningsmedel under utbildningstiden eller i praktikarbete eller om arbetsuppgifterna kräver noggrannhet, tillförlitlighet, självständig omdömesförmåga eller god reaktionsförmåga eller om arbetsuppgifterna kan äventyra arbetstagarens eller andras liv, hälsa eller säkerhet i arbetet (GrUU 10/2004, GrUU 12/2006 rd, s. 2–3). Det har också ansetts vara en grundad anledning till testning att en dömd person avtjänar ett övervakningsstraff (GrUU 30/2010 rd).

Grundlagsutskottet har också ansett att det för att upprätthålla säkerhet och ordning i slutna institutioner finns ett godtagbart behov att utföra prov för konstaterande av alkohol eller något annat berusningsframkallande ämne för att kontrollera och hindra användningen av alkohol och narkotika (GrUU 12/1998 rd, s. 4). När ett barn placeras för sådan rehabilitering på en sluten institution som föreslås är grunden för placeringen alltid ett beteende som allvarligt äventyrar barnets egen och andras säkerhet och som ofta beror på användning av berusningsmedel. Användningen av planmässiga kroppsbesiktningar för att genomföra övervakningen på slutna barnskyddsanstalter är motiverad för att hindra användning och spridning av berusningsmedel (alkohol- och narkotikabrottslighet) och för att garantera säkerheten för placerade barn och personalen. Också under perioder av särskild omsorg är det motiverat att säkerställa drogfriheten genom planmässiga kroppsbesiktningar för att minska ordningsstörningar, stärka säkerheten och trygga genomförandet av syftet med placeringen och uppnåendet av målen för placeringen.

På det sätt som anges i 71 och 72 § ska det fattas ett överklagbart beslut om utförande av planmässiga kroppsbesiktningar.

Ändringssökande och rättsskydd

Med stöd av 21 § 1 mom. i grundlagen har var och en rätt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt organ. Enligt 2 mom. ska garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning tryggas genom lag.

I samband med behandlingen av lagförslag som gällde begränsande åtgärder enligt 4 a kap. i mentalvårdslagen och begränsande åtgärder enligt barnskyddslagen (GrUU 34/2001 rd och GrUU 5/2006 rd) har grundlagsutskottet betonat att begränsningarna inte bara ska vara nödvändiga, godtagbara, noggrant avgränsade och proportionerliga utan också betydelsen av rättsskyddet för dem som begränsande åtgärder riktas mot. Åtgärderna ska också vidtas med iakttagande av så stor säkerhet som möjligt och med respekt för den berörda personens människovärde. Det har ansetts att en övergripande möjlighet att överklaga hos domstolarna generellt sett räcker till för att uppfylla rättsskyddskravet. Det som i 21 § i grundlagen föreskrivs om garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning hindrar emellertid inte att man lagstiftar om obetydliga undantag från rätten att söka ändring, så länge undantagen inte rubbar rättighetens ställning som huvudregel eller i något enskilt fall äventyrar den enskildes rättsskydd. Grundlagsutskottet har påpekat att även om rätten att söka ändring står som utgångspunkt kan det i vissa fall vara tillräckligt också med lindrigare rättsskyddsarrangemang än den ordinära rätten att söka ändring (GrUU 5/2006 rd och GrUU 51/2006 rd).

Rättsskyddet i fråga om rehabilitering på en sluten institution och period av särskild omsorg har bedömts i avsnitten om tjänsterna i fråga i detta kapitel.

Rätten att söka ändring omfattar fortsättningsvis inte åtgärder som gäller fasthållande, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Dessa åtgärder har karaktären av faktiska förvaltningsåtgärder som måste verkställas utan dröjsmål, och det rättsläge som föregått dem kan inte återställas genom sökande av ändring. Med beaktande av åtgärdens karaktär handlar det inte om ett sådant beslut om individens rättigheter och skyldigheter som ska kunna föras till domstol i enlighet med 21 § 1 mom. i grundlagen.

Barn i vård utom hemmet eller deras föräldrar, vårdnadshavare eller andra närstående ska dessutom fortsättningsvis ha möjlighet att framställa en anmärkning enligt lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och anföra förvaltningsklagan enligt förvaltningslagen hos tillsynsmyndigheten samt möjlighet att väcka skadeståndstalan och åtal för brott.

Bemyndiganden att utfärda förordning

Enligt 80 § 1 mom. i grundlagen kan republikens president, statsrådet och ministerierna utfärda förordningar med stöd av ett bemyndigande i grundlagen eller i någon annan lag. Genom lag ska dock utfärdas bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter samt om frågor som enligt grundlagen i övrigt hör till området för lag. Om det inte särskilt anges vem som ska utfärda en förordning, utfärdas den av statsrådet.

Med anledning av 80 § i grundlagen har det i grundlagsutskottets praxis i fråga om bemyndiganden att utfärda förordning ställts krav på att bestämmelserna ska vara exakta och noggrant avgränsade (t.ex. GrUU 38/2013 rd, s. 3/II–4/I). Utskottet har betonat att detta innebär att när förordningar endast kan utfärdas med stöd av en lagstadgad fullmakt och ett bemyndigande att utfärda förordning inte kan ges i ärenden som enligt grundlagen ska föreskrivas genom lag, måste ett bemyndigande att utfärda förordning som tas in i lagen formuleras så att innehållet i bemyndigandet tydligt framgår av lagen och avgränsas tillräckligt noggrant (se GrUU 26/2017 rd, s. 27). Utifrån 80 § i grundlagen är det väsentligt att det finns tillräckligt uttömmande grundläggande bestämmelser i lag om det som ska regleras och att ett bemyndigande i regel bör placeras i samband med den grundläggande bestämmelsen (se GrUU 10/2016 rd, s. 5, och GrUU 49/2014 rd, s. 6).

I 3 § i den föreslagna lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den finns bestämmelser om behörighetsvillkor för anstaltens ansvariga direktör. I 17 § i lagen finns däremot bestämmelser om behörighetsvillkor för personalen vid anstaltens tjänstenheter och i 18 § finns bestämmelser om behörighetsvillkor för personalen vid anstaltens skola. I 19 § föreskrivs det att närmare bestämmelser om behörighetsvillkor för personalen vid anstalten får utfärdas genom förordning av statsrådet. I 60 § i barnskyddslagen finns dessutom bestämmelser om barnskyddsanstaltens personal och i 2 mom. i den paragrafen finns bestämmelser om behörighetsvillkor för den föreståndare som ansvarar för vård- och fostringsuppgifter vid anstalten. Bestämmelsen gäller också föreståndare för Statens barnskyddsanstalts tjänstenheter. De grundläggande bestämmelserna om behörighetsvillkor finns därmed i lag. De bestämmelser om bemyndigande att utfärda förordningar som ingår i lagförslagen är noggrant avgränsade på det sätt som grundlagen förutsätter, och de preciserar bestämmelserna i lagförslagen. De står i sig inte i strid med de förutsättningar för utfärdande av förordningar som anges i 80 § i grundlagen.

På de grunder som anges ovan kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock vara önskvärt att grundlagsutskottet avger ett utlåtande i frågan, eftersom det i propositionen finns flera aspekter som är av betydelse när det gäller tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna. Det är motiverat att få grundlagsutskottets utlåtande i synnerhet om de föreslagna bestämmelserna i 4 a–4 c § och bestämmelsernas förhållande till bestämmelserna om begränsningar i 11 kap. Vidare är det motiverat att få grundlagsutskottets utlåtande om de bestämmelser om utökade befogenheter för aktörer inom barnskyddet som föreslås i 11 kap.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av barnskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i barnskyddslagen (417/2007) 73 §,

ändras 4 a och 16 b §, 30 § 2 mom., rubriken för 11 kap., 61 § 1 mom., 62 § 4 mom., 63 och 65 §, 66 § 1 och 2 mom., 66 a § 1 mom., 67 § 1 och 2 mom., 68, 69 a, 71 och 72 §, 74 § 1 mom., 89 § 1, 3 och 4 mom., 90 § och 92 § 1 mom.,

av dem 4 a §, 30 § 2 mom., 65 §, 66 § 1 och 2 mom., 66 a § 1 mom., 67 § 1 och 2 mom., 69 a § och 74 § 1 mom. sådana de lyder i lag 542/2019, 16 b § sådan den lyder i lag 1283/2023, 61 § 1 mom., 71 och 72 § sådana de lyder i lag 88/2010, 63 och 68 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 88/2010, 89 § 1, 3 och 4 mom. sådana de lyder i lag 1489/2019 och 90 § och 92 § 1 mom. sådana de lyder i lagarna 1489/2019 och 610/2022, samt

fogas till lagen nya 4 b, 4 c och 49 a–49 e § samt nya 60 a–60 c § och en ny mellanrubrik före dem, till 62 § ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom. och det ändrade 4 mom. blir 5 mom. samt till lagen nya 68 a, 69 b–69 e och 70 a § som följer:

4 a §

Rätt till balanserad utveckling och särskilt skydd för barn som har placerats

Barn som med stöd av denna lag har placerats utom hemmet ska säkerställas en god vård och fostran, ägnas en med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövlig tillsyn och omsorg samt tryggas rätten till en balanserad utveckling och välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Vikt ska särskilt fästas vid åtgärder genom vilka barnets psykiska och fysiska välfärd skyddas samt barnets sociala utveckling stöds.

För att tillgodose barnets balanserade utveckling och särskilda skydd kan gränser ställas för barnet, även om barnet är av annan åsikt om gränserna. För att säkerställa behövliga gränser för barnet får det ingripas i barnets fysiska integritet, om det är nödvändigt. Vården, fostran, tillsynen och omsorgen får inte vara undertryckande mot barnet eller annars kränka barnets människovärde. Vården, fostran, tillsynen och omsorgen får inte omfatta begränsningar som avses i 11 kap. Särskilda bestämmelser om förutsättningarna för bruk av och skyldigheten att fatta beslut om begränsningar finns i 11 kap.

När en socialarbetare gör upp en sådan klientplan som avses i 30 § ska socialarbetaren diskutera med de aktörer som avses i 2 mom. i den paragrafen om tillvägagångssätt och principer för fostran samt om de regler och den praxis för fostran genom vilka vården, fostran och tillsynen av och omsorgen om barnet genomförs.

4 b §

Fråntagande av ämnen och föremål av barn som placerats utom hemmet

Om ett barn innehåller ämnen eller föremål som den som inte har fyllt 18 år inte får inneha med stöd av någon annan lag, ska familjevårdaren, en anställd vid ett professionellt familjehem eller en person i barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal ta dem ifrån barnet. Om ett barn

innehåller andra än ovan avsedda ämnen som används i berusningssyfte eller föremål eller redskap som särskilt lämpar sig för bruket av sådana ämnen, ska också de tas ifrån barnet.

Barnet ska också fråntas andra än i 1 mom. avsedda ämnen och föremål vars egenskaper gör att de lämpar sig för att äventyra barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet, ordningen på platsen för vård utom hemmet eller för att skada egendom, om en person som avses i 1 mom. har grundad anledning att misstänka att barnet använder ämnena eller föremålen så att det äventyrar barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller ordningen på platsen för vård utom hemmet eller så att det skadar egendom.

Dessutom ska barnet fråntas penningtillgångar, betalningsmedel eller övriga med dessa jämförbara redskap, nyttigheter eller ägodelar, om användningen av dem sannolikt äventyrar barnets egen eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller ordningen på platsen för vård utom hemmet eller skadar egendom.

Dessutom ska barnet fråntas anordningar eller andra redskap som kan användas för kommunikation, om barnet använder anordningen eller redskapet så att barnets utveckling och välfärd äventyras. Dessutom ska anordningar eller andra redskap fråntas, om barnet använder en anordning eller ett redskap som kan användas för kommunikation så att det äventyrar barnets egen eller någon annans säkerhet eller ordningen på platsen för vård utom hemmet. Om de anordningar eller andra redskap som avses ovan har tagits ifrån barnet, ska barnets kontakter tryggas på andra sätt. Bestämmelser om begränsning av barnets kontakter finns i 62 och 63 §.

Den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter eller någon annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården i välfärdsområdet ska utan dröjsmål underrättas om fråntagande av ämnen och föremål.

Om fråntagande av ämnen och föremål som en begränsande åtgärd vid barnskyddsanstalter föreskrivs särskilt i 11 kap.

4 c §

Beslutsfattande om fråntagande av ämnen och föremål

Fråntagandet får inte pågå längre än vad som är nödvändigt av skäl som avses i 4 b § och med avseende på barnets vård och fostran. Det ska fattas ett beslut om fråntagande av ett ämne eller föremål, om det fråntagna ämnet eller föremålet inte återlämnas till barnet genast när situationen upphört. På överlämnande eller förstöring av fråntagen egendom tillämpas vad som föreskrivs annanstans i lag.

Det beslut som avses i 1 mom. ska i fråga om barn som har placerats i familjevård fattas av den socialarbetare som avses i 13 b § och ansvarar för barnets angelägenheter eller av en annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården i välfärdsområdet. I fråga om barn som har placerats på en barnskyddsanstalt ska beslutet fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal.

Sådana i alkohollagen (1102/2017) avsedda alkoholdrycker och sådana i 118 § i tobakslagen (549/2016) avsedda produkter som minderåriga inte får inneha får förstöras jämte förpackning, om ämnet eller produkten inte har något nämnvärt försäljnings- eller bruksvärde.

Fråntagen egendom ska återlämnas till barnet senast när placeringen avslutas, om det inte i någon annan lag föreskrivs något annat om att återlämna eller förstöra egendomen. Om fråntagen egendom har förstörts med stöd av 3 mom. eller någon annan lag, ska förstörelsen nämnas i det beslut som avses i 1 mom.

16 b §

Placeringsvälfärdsområdets ansvar för ordnande av barnskydd

Det välfärdsområde där ett barn eller en ung person har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård (*placeringsvälfärdsområde*) ska i samarbete med det välfärdsområde som enligt 16 § 1 mom. eller 17 § ansvarar för ordnandet av barnskydd (*placerarvälfärdsområde*) och den kommun där barnets eller den unga personens placeringsplats finns eller boningskommunen för ett barn eller en ung person i eftervård ordna den service och de stödåtgärder för barnet eller den unga personen som behövs för omsorgen eller vården. Placeringsvälfärdsområdet har rätt till ersättning av placerarvälfärdsområdet för sina kostnader för servicen och stödåtgärderna.

Placeringsvälfärdsområdet ska när det ordnar tjänster se till att tjänsterna samordnas till en ändamålsenlig helhet. Bestämmelser om samordnandet av tjänsterna finns i 10 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård. Sådana mest krävande social- och hälsovårdstjänster där uppgifter inom socialvården och hälso- och sjukvården tillsammans bildar den helhet som behövs för att genomföra tjänsterna ska samordnas i enlighet med 36 § 3 mom. 6 punkten i den lagen och de bestämmelser som utfärdats med stöd av 36 § 5 mom. i den lagen. Det välfärdsområde som ordnat en tjänst inom det mest krävande barnskyddet har rätt att ta ut kostnaderna som orsakats av placerarvälfärdsområdet.

Bestämmelser om placeringsvälfärdsområdets skyldighet att i en situation som avses i 1 mom. ordna de hälso- och sjukvårdstjänster som behövs för ett barn eller en ung person som har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård samt om ersättning för kostnaderna för hälso- och sjukvårdstjänster finns i 69 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010).

Bestämmelser om skyldigheten för den kommun där ett barns placeringsplats finns och boningskommunen för ett barn i eftervård att ordna förskoleundervisning och grundläggande utbildning för ett barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård finns i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) och bestämmelser om ersättning för kostnaderna för detta finns i 38 § i lagen om statsandel för kommunal basservice (618/2021). Bestämmelser om ordnande av småbarnspedagogik för barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård och om ersättning för kostnaderna för den finns i lagen om småbarnspedagogik (540/2018).

30 §

Klientplan

Klientplanen ska, om det inte finns något uppenbart hinder för det, göras upp och ses över i samråd med barnet och vårdnadshavaren samt vid behov med en annan laglig företrädare för barnet, föräldrarna, någon annan person som svarar för barnets vård och fostran eller står barnet nära och någon som i väsentlig omfattning deltar i vårdnaden om barnet. I klientplanen ska antecknas de omständigheter och saker som målet är att påverka, barnets och familjens behov av stöd, tjänster och andra stödåtgärder genom vilka målet är att behovet av stöd ska mötas samt den tid inom vilken man uppskattar att målen kan uppnås. I klientplanen ska även antecknas de berörda avvikande meningar om behovet av stöd och ordnandet av tjänster och andra stödåtgärder. Klientplanen ska ses över vid behov, dock minst en gång om året. Med avvikelse från vad som föreskrivs ovan ska klientplanen ses över med minst fyra månaders mellanrum, om barnet är placerat för rehabilitering på en sådan sluten institution som avses i 49 a §.

10 kap.

Vård utom hemmet

49 a §

Rehabilitering på sluten institution

Ett barn som har fyllt 12 år och som orsakar allvarlig fara för den egna säkerheten eller någon annans säkerhet genom att bruka våld eller begå andra brottsliga gärningar kan placeras för rehabilitering på en sluten institution, om det är nödvändigt för att skydda barnet mot beteende som äventyrar barnets egen eller andras säkerhet samt för att ordna de rehabiliterande tjänster och det långsiktiga stöd som barnet behöver.

En ytterligare förutsättning är att det på grund av barnets beteende som äventyrar den egna säkerheten eller andras säkerhet inte är möjligt att ordna vården utom hemmet på något annat sätt och att en i 60 a § avsedd period av särskild omsorg eller andra social- och hälsovårdstjänster inte lämpar sig för syftet i stället för rehabilitering på en sluten institution. Dessutom är en förutsättning för placeringen att det är nödvändigt att skydda barnet med sådana särskilda begränsningar som avses i 71 §.

Ett barn under 12 år får placeras för rehabilitering på en sluten institution endast av särskilda skäl.

Bestämmelser om skyldigheten för Statens barnskyddsanstalt att producera den tjänst som avses i 1 mom. finns i lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den (/). Bestämmelser om välfärdsområdets och Helsingfors stads ordnande och produktion av tjänster inom social- och hälsovård finns i lagen om ordnande av social- och hälsovård och i lagen om välfärdsområden.

49 b §

Innehållet i rehabilitering på sluten institution

Syftet med rehabilitering på en sluten institution är att sörja för barnets särskilda skydd. Detta förutsätter sådan intensifierad rehabilitering baserad på yrkeskompetens inom social- och hälsovården som svarar på barnets individuella behov. Tjänsten ska vara multiprofessionell och grunda sig på intensiv närvaro och intensivt arbete av yrkesutbildade vuxna. Under placeringen ska barnet säkerställas de hälso- och sjukvårdstjänster som barnet behöver. Under placeringen ska också tillgodoseendet av barnets kulturella rättigheter säkerställas. Under placeringen ska barnet genomgå behövliga läkarkontroller. Innehållet i rehabiliteringen preciseras skilt för varje barn utifrån barnets klientplan och den kompletterande planen för vård och fostran.

I rehabiliteringen kan det ingå brådskande mottagnings- och bedömningsverksamhet.

Verkställandet av i 71 § avsedda särskilda begränsningar under tiden för placeringen preciseras i klientplanen.

Under tjänsten ska det sörjas för ordnande av stöd för barnets föräldrar i enlighet med 30 § 4 mom.

49 c §

Beslutsfattande om rehabilitering på sluten institution

Ett barn kan placeras för rehabilitering på en sluten institution genom sådana beslut som avses i 38 § 2 mom. och 43 §. När barnet redan har placerats brådskande för rehabilitering på en sluten institution, ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter när han eller hon bereder ett beslut enligt 43 § 1 eller 3 mom. eller en ansökan enligt 44 § begära en sådan bedömning av barnets situation som avses i 49 e § 1 mom. av de experter som avses i 49 d § 2 mom. Bedömningen ska begäras oberoende av om en sådan expertgrupp som avses i 14 § 2

mom. biträder den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter i beredningen av beslutet eller ger yttranden till stöd för beslutsfattandet.

I beslutet om rehabilitering på en sluten institution ska antecknas grunderna och målen för placeringen. I beslutet ska dessutom antecknas vård- och rehabiliteringsformerna och övriga stödåtgärder för att nå målen. Det sistnämnda gäller inte beslut om brådska placering och inte heller sådana interimistiska förordnanden som avses i 83 § 1 mom.

Barnets placering för rehabilitering på en sluten institution gäller på det sätt som i 38 § föreskrivs om varaktigheten för brådska placering och i 38 a § om varaktigheten av förlängningen av brådska placering samt i 47 § om omhändertagandets varaktighet. De beslut om begränsningar enligt 71 § som är en förutsättning för placering av barnet ska fattas i samband med de beslut som avses i 1 mom. Besluten om begränsningar fattas för högst ett år. Placeringen av barnet för rehabilitering på en sluten institution och en särskild begränsning enligt 71 § ska avslutas, när det inte längre finns en i 49 a § avsedd grund för placeringen.

49 d §

Personalen inom rehabilitering på sluten institution

Utöver vad som i 60 § föreskrivs om personal, är behörighetsvillkor för anställda i vård- och fostringsuppgifter för uppgiften lämplig högskoleexamen eller sådan yrkesexamen på institutnivå som föregick yrkeshögskoleexamen. I fråga om behörighetsvillkoren för den övriga personalen gäller vad som föreskrivs om dessa någon annanstans i lag och med stöd av lag. Ett tillräckligt antal yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården ska vara anställda i rehabiliteringen på en sluten institution. Barnskyddsanstaltens personal ska ha tillräcklig förtrogenhet och yrkesskicklighet för att trygga säkerheten.

Producenten av rehabilitering på en sluten institution ska ha tillgång till specialkompetens inom missbrukar- och beroendevård och övrig medicin, psykologi, socialt arbete, fostran och undervisning för att genomföra planmässig rehabilitering av barnet. Ovannämnda experter inom annat än undervisning ska stå i anställningsförhållande till ett välfärdsområde, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen eller Statens barnskyddsanstalt. Experter inom undervisning ska stå i tjänsteförhållande till Statens barnskyddsanstalt eller den kommun som ansvarar för ordnandet av undervisningen.

49 e §

Verkställighet av rehabilitering på sluten institution

De experter som avses i 49 d § 2 mom. ska träffa barnet personligen och delta i planeringen och genomförandet av barnets vård utom hemmet på ett sätt som motsvarar barnets behov. Experterna ska regelbundet följa och bedöma hur barnets rehabilitering fortskrider i samarbete med barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal. Experterna ska bedöma uppnåendet av målen för placeringen, genomförandet av det multiprofessionella stödet och rehabiliteringen och tillgodoseendet av de kulturella rättigheterna och samtidigt bedöma nödvändigheten av de i 71 § avsedda särskilda begränsningar som riktas mot barnet. Om det fortfarande finns grunder enligt 49 a § för att fortsätta sådana särskilda begränsningar som avses i 71 §, ska man i bedömningen ta ställning till innehållet i och omfattningen av genomförandet av begränsningen. För att bedöma fortskridandet av barnets rehabilitering och bemöta barnets behov ska vid behov också en annan experts bedömning inhämtas.

Experterna ska sammanställa en sådan bedömning som avses i 1 mom. med minst fyra månaders mellanrum till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter som stöd för att se över klientplanen. Anteckningar om bedömningen ska göras i enlighet med 33 § och lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

Under den tid rehabilitering på en sluten institution pågår ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter planera genomförandet av vården av barnet utom hemmet efter att placeringen för rehabilitering på en sluten institution avslutats.

Period av särskild omsorg

60 a §

Period av särskild omsorg

Med period av särskild omsorg avses sådan särskild, multiprofessionell vård och omsorg som genomförs vid en barnskyddsanstalt i vård utom hemmet för ett barn som fyllt 12 år. Syftet med perioden av särskild omsorg är att bryta ett beteende som skadar barnet självt och att möjliggöra att barnet får helhetsinriktad omsorg. Under en period av särskild omsorg riktas särskilda begränsningar mot barnet i enlighet med 72 § i den utsträckning som vården av och omsorgen om barnet förutsätter. Bestämmelser om övriga begränsningar av barn finns i 11 kap.

En förutsättning för placeringen är att det är nödvändigt att skydda barnet med sådana särskilda begränsningar som avses i 72 §. Under tiden för vård utom hemmet kan en period av särskild omsorg ordnas för barnet, om barnets eget beteende allvarligt äventyrar barnets liv, hälsa eller utveckling. En ytterligare förutsättning för placeringen är att det med beaktande av barnets behov av vård och omsorg inte är möjligt att ordna vården utom hemmet på något annat sätt och att hälso- och sjukvårdstjänster inte lämpar sig för syftet i stället för en period av särskild omsorg.

60 b §

Beslut om period av särskild omsorg

Det ska fattas ett beslut för viss tid om en period av särskild omsorg. Beslutet får fattas för högst 90 dygn åt gången. Tiden räknas från det att perioden av särskild omsorg faktiskt inleds. Beslutet om perioden av särskild omsorg förfaller om verkställigheten inte har kunnat inledas inom 90 dygn från det att beslutet fattades. I beslutet om en period av särskild omsorg ska antecknas grunderna för perioden, målen, vård- och rehabiliteringsformerna och övriga stödåtgärder för att nå målen.

En period av särskild omsorg kan förlängas av ytterst tungt vägande skäl med högst 90 dygn, om förlängningen utöver det som föreskrivs i 60 a § om förutsättningarna för genomförande av en period av särskild omsorg är nödvändig med hänsyn till barnets liv, hälsa eller säkerhet och för ordnandet av barnets behovsenliga tjänster.

Beslutet ska grunda sig på en multiprofessionell bedömning av barnets situation som gjorts med avseende på ordnandet av en period av särskild omsorg och som baserar sig på expertis inom åtminstone fostran, socialt arbete och medicin. Ett beslut om ordnande och förlängning av en period av särskild omsorg fattas av den tjänsteinnehavare som bestäms i enlighet med 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. Perioden av särskild omsorg ska omedelbart avslutas om den visar sig vara verkningslös med avseende på uppnåendet av målen för den eller när behov av den inte längre finns. Beslut om avslutande fattas av den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter eller av någon annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården i välfärdsområdet.

Om perioden av särskild omsorg ordnas någon annanstans än på barnets egen plats för vård utom hemmet, kan välfärdsområdet med beaktande av en helhetsbedömning av barnets situation säga upp den plats för vård utom hemmet som avses ovan. Beslutet fattas av den

tjänsteinnehavare som bestäms i enlighet med 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet.

60 c §

Genomförande av en period av särskild omsorg

En period av särskild omsorg kan ordnas vid en barnskyddsanstalt som till sitt förfogande har tillräcklig expertis inom fostran, socialt arbete, psykologi och medicin för att genomföra perioden. Anstalten ska ha personal med en sådan för uppgiften lämplig yrkesexamen som verksamheten förutsätter och lokaler som i sanitärt och övrigt hänseende lämpar sig för genomförandet av perioden av särskild omsorg.

Under perioden av särskild omsorg ska personer med i 1 mom. avsedd expertis träffa barnet regelbundet samt delta i planeringen, genomförandet och utvärderingen av perioden av särskild omsorg för barnet. Under perioden av särskild omsorg ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter planera genomförandet av vården av barnet utom hemmet efter perioden av särskild omsorg. Under perioden av särskild omsorg ska barnet dessutom genomgå behövliga läkarkontroller.

11 kap.

Begränsningar som tryggar särskilt skydd för barnet under vård utom hemmet

61 §

Bestämmelsernas tillämpningsområde

De begränsningar som avses i 62 och 63 § kan tillgripas under den tid sådana placeringar som avses i 49 § varar. De begränsande åtgärder som avses i 65, 66, 66 a, 67, 68, 68 a, 69, 69 a–69 c, 70, 70 a och 74 § kan tillgripas endast inom sådan vård utom hemmet som ordnas som anstaltsvård. De begränsande åtgärder som avses i 69 d § kan tillgripas inom sådan vård utom hemmet som ordnas som familjevård. Bestämmelserna i 69 e § tillämpas både inom sådan vård utom hemmet som ordnas som anstaltsvård och inom sådan vård utom hemmet som ordnas som familjevård. De särskilda begränsningar som avses i 71 § får tillgripas endast under placering för sådan rehabilitering på en sluten institution som avses i 49 a § och de särskilda begränsningar som avses i 72 § får tillgripas endast under tiden för en period av särskild omsorg som avses i 60 a §.

62 §

Begränsning av kontakterna

Utöver vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. får barnets rätt att hålla kontakt med sådana personer utanför familjehemmet eller anstalten som inte kan identifieras begränsas för att bryta ett beteende som allvarligt skadar barnet självt eller för att bryta barnets berusnings- eller brottsspiral.

Begränsning av kontakterna enligt 1–4 mom. får ske bara i den utsträckning som i det specifika fallet är nödvändigt för att det i lagen föreskrivna syftet ska uppnås. Kvarhållna brev

och andra förtroliga meddelanden ska förvaras åtskilda från andra handlingar som gäller barnet så, att de endast kan läsas av dem som avses i 63 § 2 mom.

63 §

Beslut om begränsning av kontakterna

I fråga om sådan begränsning av kontakterna som avses i 62 § 1–4 mom. ska det fattas ett beslut för viss tid, högst ett år åt gången. I beslutet ska nämnas orsaken till begränsningen, vilka personer som omfattas av begränsningen, vilket slag av kontakt begränsningen gäller och i vilken utsträckning begränsningen ska genomföras. När beslut enligt 62 § 3 mom. fattas om begränsning av barnets kontakter med personer som inte kan identifieras ska i beslutet anges de i 62 § 1 mom. avsedda personer som begränsningen av kontakterna inte gäller.

Ett beslut om begränsning av kontakterna fattas av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. I ärenden som gäller brådskanie placering av ett barn och vid behov i andra brådskanie situationer fattas beslutet av den socialarbetare som avses i 13 § 1 mom.

Ett beslut om en sådan kortvarig begränsning enligt 62 § 1–4 mom. som gäller i högst 30 dygn kan dock fattas också av föreståndaren för en barnskyddsanstalt eller av dennes ställföreträdare. Föreståndaren för barnskyddsanstalten eller dennes ställföreträdare ska omedelbart lämna beslutet till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter för kännedom. Om det finns behov av att förlänga begränsningen eller om det redan från början finns behov av att bestämma att begränsningen ska gälla i mer än 30 dygn, fattas beslutet av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. Begränsningen av kontakterna ska avslutas så snart den inte längre behövs med hänsyn till 62 § 1 mom.

65 §

Fråntagande av ämnen och föremål vid barnskyddsanstalter

För att frånta ett barn sådana ämnen och föremål som avses i 4 b § har föreståndaren för barnskyddsanstalten eller en person i anstaltens vård- eller fostringspersonal rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att genomföra fråntagandet och som kan anses försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen.

Fråntagande av sådana ämnen eller föremål som avses i 4 b § av barnet med hjälp av maktmedel enligt 1 mom. får tillgripas endast om det inte är möjligt att komma överens om fråntagandet med barnet och fråntagandet inte kan fördröjas. Fråntagandet ska genomföras så säkert som möjligt, och fråntagandet får inte innebära ett mer omfattande ingrepp i barnets personliga integritet och privatliv än vad som är nödvändigt.

Den som använt maktmedel enligt 1 mom. ska lämna en skriftlig rapport om användningen av maktmedel till föreståndaren för anstalten. Föreståndaren för anstalten ska omedelbart lämna en rapport om användning av maktmedel som skett vid anstalten till den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter. Bestämmelser om beslutsfattande i fråga om fråntagande av ämnen och föremål finns i 4 c §.

Vid fråntagande enligt 2 mom. får maktmedelsredskap inte användas. Bestämmelser om excess i samband med användning av maktmedel finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen.

66 §

Kroppsvsitation

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn i sina kläder har eller annars bär på sig sådana ämnen, föremål, penningtillgångar, betalningsmedel eller övriga med dessa jämförbara redskap eller nyttigheter som avses i 4 b § eller produkter som avses i 118 § i tobakslagen, får kroppsvsitation företas för att utreda saken. Vid kroppsvsitationen får en metalldetektor eller någon annan motsvarande teknisk anordning användas för att kontrollera barnet och de saker det har med sig.

Kroppsvsitationen företas av föreståndaren för barnskyddsanstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Om inte något annat följer av särskilda skäl ska kroppsvsitationen företas i närvaro av en annan person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Kroppsvsitationen ska utföras med respekt för barnet, så finkänsligt som möjligt och genom att kränka barnets integritet så lite som möjligt.

66 a §

Kroppsbesiktning

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn har använt ämnen som avses i 4 b § 1 mom., får barnet underkastas kroppsbesiktning som kan omfatta ett utandningsprov eller tagande av blod-, urin- eller salivprov. Om ett barn som på barnskyddsanstalten har underkastats kroppsbesiktning bestrider bruk av berusningsmedel enligt 4 b § 1 mom., eller om det annars är påkallat för att utreda om resultatet av kroppsbesiktningen är tillförlitligt, ska provet skickas för kontroll på tillbörligt sätt.

67 §

Granskning av egendom, försändelser och utrymmen samt kvarhållande av försändelser

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn innehar ämnen eller föremål som avses i 4 b § eller om barnets vistelseort måste utredas skyndsamt för att syftet med vården utom hemmet ska uppnås, får de utrymmen som barnet förfogar över eller den egendom som barnet innehar granskas.

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett brev eller ett därmed jämförbart annat förtroligt meddelande eller någon annan försändelse till barnet innehåller ämnen eller föremål som avses i 4 b §, får innehållet i försändelsen granskas utan att brev eller andra förtroliga meddelanden läses.

68 §

Fasthållande vid barnskyddsanstalter

Föreståndaren för barnskyddsanstalten eller en person i anstaltens vård- och fostringspersonal får, för att lugna ett barn, hålla fast barnet, om det på basis av sitt förvirrade eller hotfulla beteende sannolikt skulle skada sig själv eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av en överhängande fara för barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller för

förhindrande av betydande skador på egendom. Fasthållandet kan också innefatta förflyttning av barnet.

Fasthållande innebär att ett maktmedel riktas mot barnet. Den användning av kraft som ingår i fasthållandet ska vara försvarlig med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen.

Fasthållandet ska utifrån en samlad bedömning vara nödvändigt med beaktande av barnets beteende och situationen i övrigt. Fasthållandet ska ske på ett sätt som är tryggt för barnet med hänsyn till dess ålder, kön, kulturella och religiösa bakgrund samt individuella situation. Fasthållandet ska upphöra genast när det inte längre är nödvändigt.

Den som hållit fast ett barn ska lämna en skriftlig rapport om fasthållandet till föreståndaren för anstalten. Föreståndaren för anstalten ska omedelbart lämna en rapport om fasthållande som skett vid anstalten till den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter.

Om man blir tvungen att tillgripa fasthållande upprepade gånger, ska en socialarbetare som en del av den i 74 a § avsedda bedömningen av en begränsning som riktats mot ett barn tillsammans med barnet och platsen för vård utom hemmet samt i den mån det är möjligt med vårdnadshavaren och barnets föräldrar bedöma hur fasthållande kan undvikas på ett sätt som beaktar barnets bästa. Barnets hälsotillstånd ska undersökas efter fasthållandet, om fasthållandet tillfogar barnet skador eller fysiska märken eller om barnet begär det.

Vid fasthållande av barn får maktmedelsredskap inte användas. Bestämmelser om excess i samband med användning av maktmedel finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen.

68 a §

Fasthållande för att förhindra att ett barn avlägsnar sig från barnskyddsanstalten utan tillstånd

Föreståndaren för barnskyddsanstalten eller en person i anstaltens vård- och fostringspersonal får hålla fast ett barn för att förhindra att barnet utan tillstånd avlägsnar sig från anstalten eller från gården i anslutning till anstalten, om barnet genom att avlägsna sig utsätter sig själv eller någon annan för ett hot mot hälsa eller säkerhet. Fasthållandet kan också innefatta förflyttning av barnet. På fasthållande tillämpas i övrigt bestämmelserna i 68 § 2–6 mom.

69 a §

Eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalten

Om ett barn utan tillstånd har avlägsnat sig från barnskyddsanstalten eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig inte återvänder dit i enlighet med vad man på förhand kommit överens om eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig från anstalten är på väg till en plats eller befinner sig på en plats som man inte på förhand kommit överens om, ska anstalten utan dröjsmål underrätta den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet om barnets olovliga frånvaro. Valfärdsområdet och anstalten ska för att trygga verkställigheten av beslut om omhändertagande av barnet och vård utom hemmet samt beslut om brådskande placering och beslut om att fortsätta brådskande placering eller ett interimistiskt förordnande enligt 83 § utan dröjsmål vidta behövliga åtgärder för att hitta barnet och återföra det till anstalten. Återförandet av barnet innefattar gripande av barnet och transport av det gripna barnet.

Placerarvalfärdsområdet och motsvarande myndighet i landskapet Åland har rätt att av nödcentralen få lokaliseringssuppgifter om den terminalutrustning eller det abonnemang som använts av ett i 1 mom. avsett barn samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, om placerarvalfärdsområdet eller motsvarande myndighet i landskapet Åland har grundad

anledning att anta att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott. Bestämmelser om nödcentralens rätt att få information om ovannämnda uppgifter finns i 321 § 2 mom. i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation (917/2014).

Ett ärende som gäller återförande av ett i 1 mom. avsett barn avgörs av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller, när socialarbetaren har förhinder, av en annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. I brådskande fall ska ärenden som gäller återförande av barn avgöras av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Föreståndaren för anstalten eller den av föreståndaren förordnade personen i anstaltens vård- och fostringspersonal ska utan dröjsmål meddela den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter om avgörandet.

Eftersökningen och återförandet av barnet får genomföras endast av en person i anstaltens vård- och fostringspersonal eller av en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. Åtgärder för eftersökning och återförande av barn får inte genomföras i form av köpta tjänster. Anteckningar om åtgärderna för eftersökning och återförande av barn ska göras i barnets klienthandlingar i enlighet med 33 § och lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

Anstalten ska lämna en skriftlig rapport om åtgärder för eftersökning och återförande av ett barn till den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter.

69 b §

Gripande av barn

En behörig tjänsteinnehavare inom socialvården får gripa ett barn som avses i 69 a § 1 mom. och 69 d § 1 mom. för att återföra barnet till barnskyddsanstalten. En person i anstaltens vård- och fostringspersonal får gripa ett barn som avses i 69 a § 1 mom. för återförande av barnet.

Om en person i anstaltens vård- och fostringspersonal eller en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har grundad anledning att anta att barnet befinner sig i en bostad eller på någon annan vistelseplats och att barnets hälsa, utveckling eller säkerhet är i allvarlig fara, har en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården rätt att få tillträde till bostaden eller vistelseplatsen, om tillträdet är nödvändigt för att skydda barnets hälsa eller utveckling eller förhindra att barnets säkerhet äventyras.

När man fått reda på barnets vistelseplats har en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården rätt att för gripande av barnet hålla fast barnet så att barnet kan flyttas till den bil eller det andra transportmedel som används för transporten. På fasthållande tillämpas i övrigt bestämmelserna i 68 § 2–6 mom.

En person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården får under de förutsättningar och på de sätt som föreskrivs i 66 § företa en kroppsvisitation av barnet för att trygga ett säkert gripande. Den som företagit en kroppsvisitation får frånta barnet sådana i 4 b § avsedda ämnen och föremål som barnet innehar. En person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att genomföra kroppsvisitationen och fråntagandet av ämnen och föremål och som kan anses försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. På användning av maktmedel tillämpas det som i 68 § 2–6 mom. föreskrivs om fasthållande. Om omhändertagna ämnen eller föremål inte återlämnas till barnet, ska det fattas ett beslut om saken i enlighet med 4 c § 1 och 4 mom.

69 c §

Transport av ett barn som gripits

När man fått reda på vistelseplatsen för ett barn som avses i 69 a § 1 mom., ska barnskyddsanstalten och den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet tillsammans avtala om transporten av barnet tillbaka till anstalten, om barnet inte återvänder frivilligt.

En person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården får under de förutsättningar och på de sätt som föreskrivs i 66 § företa en kroppsvisitation av barnet i det transportmedel som används för transporten eller i dess omedelbara närhet för att trygga en säker transport. För att trygga en säker transport får dessutom sådana i 4 b § avsedda ämnen och föremål som barnet innehar tas ifrån barnet. En person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att genomföra kroppsvisitationen och fråntagandet av ämnen och föremål och som kan anses försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. På användning av maktmedel tillämpas det som i 68 § 2–6 mom. föreskrivs om fasthållande. Om omhändertagna ämnen eller föremål inte återlämnas till barnet efter transporten, ska det fattas ett beslut om saken i enlighet med 4 c § 1 och 4 mom.

Under transporten av barnet får en i 2 mom. avsedd person hålla fast barnet i det transportmedel som används för transporten för att trygga en säker transport, om barnet på basis av sitt förvirrade eller hotfulla beteende sannolikt skulle skada sig självt eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av en överhängande fara för barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet. På fasthållande tillämpas i övrigt bestämmelserna i 68 § 2–6 mom.

69 d §

Eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från ett familjehem

Om ett barn som i enlighet med 49 § är placerat i familjevård utan tillstånd har avlägsnat sig från familjehemmet eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig inte återvänder dit i enlighet med vad man på förhand kommit överens om eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig från familjehemmet är på väg till eller befinner sig på en plats som man inte på förhand kommit överens om, ska familjevårdaren utan dröjsmål underrätta den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet om barnets olovliga frånvaro, och myndigheten ska för att trygga verkställigheten av beslut om omhändertagande av barnet och vård utom hemmet samt om brådskande placering och beslut om att fortsätta brådskande placering eller ett interimistiskt förordnande enligt 83 § utan dröjsmål vidta behövliga åtgärder för att hitta barnet och återföra det. Återförandet av barnet innefattar gripande av barnet och transport av det gripna barnet. Eftersökningen och återförandet av barnet får endast genomföras av en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. På återförande av barn tillämpas i övrigt bestämmelserna i 69 a § 4 mom.

Ett ärende som gäller återförande av ett i 1 mom. avsett barn avgörs av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller, när socialarbetaren har förhinder, av en annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården.

Vad som i 69 a § 2 mom. föreskrivs om att begära lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av barnet och om rätten att få uppgifter tillämpas också när det är fråga om ett barn som avses i 1 mom. Vad som i 69 b § och 69 c § 2 och 3 mom. föreskrivs om befogenheterna för en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården tillämpas också när det är fråga om ett barn som avses i 1 mom. Vad som i 69 b § och 69 c § 2 och 3 mom. föreskrivs om befogenheter gäller inte familjevårdare.

För trygghet av användningen, uppföljningen och övervakningen av begränsande åtgärder ska den behöriga tjänsteinnehavaren inom socialvården på behörigt sätt göra anteckningar om de begränsande åtgärder som tjänsteinnehavaren har vidtagit.

69 e §

Handräckning av polisen för gripande och transport av barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalter och familjehem

Bestämmelser om socialvårdsmyndighetens rätt att av andra myndigheter få den handräckning som den behöver för att sköta sina lagstadgade uppgifter finns i 22 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). En behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har med stöd av den paragrafen rätt att få handräckning av polisen också vid gripande av i 69 a § 1 mom. och 69 d § 1 mom. avsedda barn och vid transport av ett gripet barn.

Begäran om handräckning vid gripande av ett barn som avses i 69 a § 1 mom. och transport av ett gripet barn kan för socialvårdsmyndighetens räkning också göras av en person i barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal. En person i anstaltens vård- och fostringspersonal har rätt att få handräckning av polisen för att utföra sina uppgifter i följande situationer:

- 1) tillträde till en bostad eller någon annan vistelseplats enligt 69 b § 2 mom.,
- 2) gripande enligt 69 b § 3 mom.,
- 3) utförande av kroppsvisitation och fråntagande av ämnen och föremål enligt 69 b § 4 mom.,
- 4) utförande av kroppsvisitation och fråntagande av ämnen och föremål enligt 69 c § 2 mom.,
och
- 5) transport av ett gripet barn enligt 69 c § 3 mom.

En behörig tjänsteinnehavare inom socialvården och en person i anstaltens vård- och fostringspersonal har rätt att få handräckning, om den åtgärd som ligger till grund för handräckningen hindras. Åtgärden kan hindras, om en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården eller en person i anstaltens vård- och fostringspersonal vid utförandet av åtgärder enligt 2 mom. bedömer att barnets beteende eller omständigheterna i övrigt innebär en betydande risk för att säkerheten för barnet, en person som deltar i återförandet av barnet eller någon annan person äventyras.

När polisen ger handräckning i en situation som avses i 2 mom. 5 punkten, är polisen skyldig att transportera barnet till den närmaste möjliga barnskyddsanstalt som barnets behöriga tjänsteinnehavare inom socialvården och en behörig tjänsteinnehavare inom välfärdsområdet på barnets vistelseort kommer överens om. Den närmaste möjliga barnskyddsanstalten kan vara en tillfällig barnskyddsanstalt eller barnets egen plats för vård utom hemmet.

70 a §

Kameraövervakning i samband med isolering

När isolering enligt 70 § genomförs i ett isoleringsrum i anslutning till anstalten, kan teknisk övervakning i form av kameraövervakning utföras i rummet, om säkert genomförande av isoleringen förutsätter det. Kameraövervakning får användas endast när det är nödvändigt och proportionerligt med tanke på syftet med kameraövervakningen. Kameraövervakning får inte riktas mot den del av isoleringsrummet som utgör toalett och tvätttrum. I samband med isoleringen ska barnet underrättas om kameraövervakningen.

På behandlingen av klientuppgifter i samband med teknisk övervakning tillämpas lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

Bestämmelser om kameraövervakning av arbetstagare finns i 16 och 17 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004).

71 §

Särskilda begränsningar under rehabilitering på sluten institution

Utöver vad som föreskrivs i detta kapitel begränsas barnets rörelsefrihet under placeringen för rehabilitering på en sluten institution. Också barnets kontakter begränsas på det sätt som avses i 62 § 3 mom. under placeringen för rehabilitering på en sluten institution.

Barnet ska dessutom fråntas sådana i 4 b § 4 mom. avsedda anordningar som kan användas för kommunikation och som barnet innehar under placeringen för rehabilitering på en sluten institution. När barnet frångästs en anordning som kan användas för kommunikation, ska barnets kontakter under tiden för rehabilitering på en sluten institution tryggas på andra sätt.

Kroppsbesiktningar av barnet ska också företas planmässigt under tiden för rehabilitering på en sluten institution för att säkerställa att barnet inte använder berusningsmedel.

Beslut om begränsningar enligt 1–3 mom. fattas i samband med beslut om placering av barnet för sådan rehabilitering på sluten institution som avses i 49 a §. Besluten gäller i högst ett år.

I samband med brådsakande placering av ett barn fattas beslut om begränsningar enligt 1–3 mom. av den tjänsteinnehavare som avses i 13 § 1 mom. Besluten om begränsningar fortsätter att gälla trots att den brådsakande placeringen förfaller, om den brådsakande placeringen förfaller på grund av ett beslut om omhändertagande av barn enligt 43 § 1 mom. eller på grund av ett beslut av förvaltningsdomstolen på en ansökan om omhändertagande och placering i vård utom hemmet enligt 43 § 2 mom. eller på grund av ett interimistiskt förordnande av en förvaltningsdomstol enligt 83 §, när ett ärende som gäller omhändertagande eller vård utom hemmet är anhängigt vid förvaltningsdomstolen. Beslut om begränsningar kan gälla i högst ett år från det att beslutet om brådsakande placering meddelades.

Under placeringen ska innehållet i och omfattningen av de begränsningar som avses i 1–3 mom. bedömas i samband med att klientplanen ses över med minst fyra månaders mellanrum, med beaktande av vad som föreskrivs i 49 e §. Begränsningar enligt 1–3 mom. får användas endast i den mån och i den omfattning som det är nödvändigt för att uppnå syftena med placeringen.

72 §

Särskilda begränsningar under en period av särskild omsorg

Utöver vad som föreskrivs i detta kapitel begränsas barnets rörlighet under perioden av särskild omsorg så att barnet hindras från att avlägsna sig från barnskyddsanstaltens lokaler utan tillstånd eller övervakning.

Kroppsbesiktningar av barnet ska företas planmässigt under perioden av särskild omsorg för att säkerställa att barnet inte använder berusningsmedel.

De begränsningar som avses i 1 och 2 mom. ingår i det beslut som avses i 60 b §.

74 §

Anteckningar om begränsande åtgärder

För tryggnad av uppföljningen och övervakningen av bruket av sådana begränsande åtgärder som avses i 65, 66, 66 a, 67, 68, 68 a, 69, 69 b, 69 c, 70, 70 a, 71 och 72 § ska barnskyddsanstalten på behörigt sätt göra anteckningar om de begränsande åtgärder som den har vidtagit. Anteckningarna ska omfatta

- 1) en beskrivning av den begränsande åtgärden och av hur begränsningen har genomförts,
 - 2) hurdana andra än ovannämnda begränsningar som eventuellt har tillgripits samtidigt,
 - 3) grunden för åtgärden och hur länge den varat,
 - 4) namnen på dem som har fattat beslut om åtgärden, genomfört åtgärden i praktiken och närvarat vid genomförandet,
 - 5) vid behov uppgifter om de grundade anledningar som avses i 66 § 1 mom., 66 a § 1 mom. och 67 § 1 och 2 mom. och om de särskilda skäl som avses i 67 § 4 mom.,
 - 6) en beskrivning av åtgärdens eventuella inverkan på planen för vård och fostran,
 - 7) en beskrivning av hur barnet har hörts innan beslutet om begränsningen fattats eller innan begränsningen genomförts,
 - 8) barnets åsikt om saken.
-

89 §

Rätt att söka ändring

Barnets förälder och vårdnadshavare samt den som svarar eller omedelbart före beredningen av ärendet har svarat för barnets vård och fostran får var för sig söka ändring i ett ärende som gäller

- 1) sådan brådsakande placering som avses i 38 § 1 mom.,
 - 2) sådan förlängning av en brådsakande placering som avses i 38 a §,
 - 3) sådant omhändertagande samt därtill ansluten vård utom hemmet som avses i 43 § 1 mom.,
 - 4) sådan ändring av platsen för vård utom hemmet som enligt 43 § 3 mom. görs under den tid omhändertagandet eller den brådsakande placeringen varar,
 - 5) sådant avslutande av omhändertagande som avses i 47 §,
 - 6) sådan period av särskild omsorg som avses i 60 b §.
-

I ett ärende som gäller sådan begränsning av kontakter som avses i 63 § och 71 § 1 mom. får ändring sökas av barnets vårdnadshavare samt av den vars kontakter till barnet har begränsats genom beslutet.

I ärenden som gäller sådana begränsande åtgärder som avses i 67 § 4 mom., 69, 70 och 71 § och i ärenden som avses i 4 c § får ändring sökas av barnets vårdnadshavare. De begränsande åtgärder som föreskrivs i 72 § ingår i det beslut som avses i 60 b § och rätten att söka ändring i det beslutet bestäms enligt 1 mom.

90 §

Sökande av ändring hos förvaltningsdomstolen

I ett beslut av en tjänsteinnehavare som är underställd välfärdsområdet får ändring sökas genom besvär direkt hos förvaltningsdomstolen med iakttagande av bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden, i ärenden som gäller

- 1) sådant frångående av ämnen och föremål som avses i 4 c §,
- 2) sådan brådsakande placering som avses i 38 § 1 mom.,
- 3) sådan förlängning av en brådsakande placering som avses i 38 a §,
- 4) sådant omhändertagande samt därtill ansluten vård utom hemmet som avses i 43 § 1 mom.,
- 5) sådan ändring av platsen för vård utom hemmet som enligt 43 § 3 mom. görs under den tid omhändertagandet eller den brådsakande placeringen varar,
- 6) sådant avslutande av omhändertagande som avses i 47 §,
- 7) sådan period av särskild omsorg som avses i 60 b §,

- 8) sådan begränsning av kontakter som avses i 63 §,
- 9) sådant undanhållande av en försändelse som avses i 67 § 4 mom.,
- 10) sådan begränsning av rörelsefriheten som avses i 69 §,
- 11) sådan isolering som avses i 70 §, samt
- 12) begränsning av rörelsefriheten, begränsning av kontakter, fråntagande av ämnen och föremål och planmässig kroppsbesiktning enligt 71 § 1–3 mom.

De särskilda begränsande åtgärder som föreskrivs i 72 § ingår i det beslut som föreskrivs i 60 b § och rätten att söka ändring i det beslutet bestäms enligt 1 mom.

I beslut som någon annan än en tjänsteinnehavare som är underställd välfärdsområdet har fattat i ärenden som gäller begränsningar och begränsande åtgärder får ändring sökas på det sätt som anges i 1 mom.

Om inte något annat föreskrivs i denna lag tillämpas på ändringssökande i övrigt vad som föreskrivs i socialvårdslagen och i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

92 §

Sökande av ändring hos högsta förvaltningsdomstolen

I förvaltningsdomstolens beslut får med iakttagande av bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen, i ärenden som gäller

- 1) fördelningen av ansvaret och kostnaderna mellan välfärdsområdena enligt 16, 16 a och 16 b §,
- 2) tillstånd till undersökning av barn enligt 28 §,
- 3) tryggnad av försörjning och boende enligt 35 §,
- 4) omhändertagande av barn och vård utom hemmet enligt 43 § 1 och 3 mom.,
- 5) avslutande av omhändertagande enligt 47 §,
- 6) begränsning av kontakter enligt 63 § och 71 § 1 mom.,
- 7) eftervård enligt 75 och 76 §, samt
- 8) förbud enligt 81 § 5 mom.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Bestämmelserna i 49 a–49 e, 60 a–60 c, 71 och 72 § träder i kraft den 1 augusti 2026.

Bestämmelserna i 73 § i barnskyddslagen (417/2007) upphävs den 1 augusti 2026.

På beslut som fattats före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde när beslutet fattades.

På besvär eller underställning med anledning av ett beslut som fattats före ikraftträdandet av denna lag eller på behandlingen av ett sådant ärende vid en högre besvärinstans med anledning av besvär tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om ändring av 69 § i hälso- och sjukvårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fögas till 69 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010), sådan den lyder i lagarna 581/2022
och 116/2023, ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom., som
följer:

69 §

Skyldigheter enligt barnskyddslagen

Placeringsvårdsområdet ska när det ordnar tjänster se till att tjänsterna samordnas till en
ändamålsenlig helhet. Bestämmelser om samordning av tjänster för kunderna finns i 10 § i lagen
om ordnande av social- och hälsovård. Sådana mest krävande social- och hälsovårdstjänster där
uppgifter inom socialvården och hälso- och sjukvården tillsammans bildar den helhet som
behövs för att genomföra tjänsterna ska samordnas i enlighet med 36 § 3 mom. 6 punkten och
de bestämmelser som utfärdats med stöd av 36 § 5 mom. i lagen om ordnande av social- och
hälsovård. Det vårdsområde som ordnat tjänsten inom det mest krävande barnskyddet har rätt
att ta ut kostnaderna för ordnandet av vården av placerarvårdsområdet enligt vad som
föreskrivs i 4 mom. i denna paragraf.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av lagen om tillsynen över social- och hälsovården

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om tillsynen över social- och hälsovården (741/2023) 4 § 1 och 2 punkten, 40 § 6 mom. och 52 § 1 mom., av dem 52 § 1 mom. sådant det lyder i lag 964/2024, som följer:

4 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *tjänsteanordnare* välfärdsområde med ansvar för att ordna social- och hälsovård, Helsingfors stad och HUS-sammanslutningen samt Folkpensionsanstalten med ansvar för att ordna studerandehälsovård för högskolestuderande och rehabiliteringstjänster samt statens sinnessjukhus, Försvarsmakten med ansvar för att ordna sjukvård och hälsovård och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar,

2) *tjänsteproducent* välfärdsområden, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen, statliga affärsverk, Statens barnskyddsanstalt, självständiga offentligrättsliga inrättningar eller evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan eller församlingar eller kyrkliga samfällighet inom de kyrkorna samt aktiebolag och andra bolag, offentliga och privata sammanslutningar, andelslag, föreningar, stiftelser och enskilda näringsidkare som producerar socialservice enligt 3 punkten eller hälso- och sjukvårdstjänster enligt 4 punkten,

40 §

Avförande av en tjänsteproducent ur registret

Denna paragraf tillämpas inte när tjänsteproducenten är ett statligt sinnessjukhus, Försvarsmakten, Gränsbevakningsväsendet, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, ett statligt affärsverk, ett välfärdsområde, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen, Statens barnskyddsanstalt eller en självständig offentligrättslig inrättning.

52 §

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024. För statens sinnessjukhus, Försvarsmakten, Gränsbevakningsväsendet, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, statliga affärsverk, välfärdsområdena, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen, Statens barnskyddsanstalt, självständiga offentligrättsliga inrättningar eller evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan eller en församling eller kyrklig samfällighet inom de kyrkorna träder dock 3 kap. i lagen i kraft den 1 januari 2028.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

4.

Lag

om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Statens barnskyddsanstalts struktur

Statens barnskyddsanstalt är ett riksomfattande ämbetsverk vars verksamhetsområde omfattar hela landet.

Anstalten består av barnskyddets tjänstenheter, en skola och fängelsets familjeavdelning samt deras gemensamma förvaltning. Skolan i anslutning till anstalten har sina verksamhetsställen i barnskyddets tjänstenheter.

2 §

Direktionen för skolan i anslutning till Statens barnskyddsanstalt

Anstaltens skola har en direktion som tillsätts av Institutet för hälsa och välfärd för fyra kalenderår åt gången. Direktionen består av en ordförande, en vice ordförande samt minst tre andra medlemmar och personliga ersättare för dem.

Direktionen utnämner skolans ledande rektor tills vidare efter föredragning av direktören för anstalten.

3 §

Ledning av Statens barnskyddsanstalt

Anstalten leds av en direktör för Statens barnskyddsanstalt som utnämns av Institutet för hälsa och välfärd. Direktören för anstalten utnämns till tjänsten för en femårsperiod, om det inte av särskilda skäl finns grund för att utnämna för kortare tid. Av direktören med ansvar för verksamheten vid anstalten förutsätts en lämplig högre högskoleexamen, sådan mångsidig erfarenhet som uppgiften förutsätter, i praktiken visad ledarförmåga och erfarenhet av ledarskap.

I en arbetsordning som godkänns av direktören för anstalten bestäms om anstaltens organisation, interna arbetsfördelning, behandling och avgörande av ärenden samt om den övriga organiseringen av verksamheten.

Direktören för anstalten avgör vilken aktör som producerar tjänsten på fängelsets familjeavdelning och övriga ärenden som ska avgöras av ämbetsverket och som enligt vad som föreskrivs eller vad som bestäms i arbetsordningen inte ska avgöras av någon annan tjänsteman.

Direktören för anstalten kan överta avgörandet av ärenden som en tjänsteman vid ämbetsverket enligt arbetsordningen får avgöra.

4 §

Uppgifter som utförs av Statens barnskyddsanstalt och dess skola

Anstalten har till uppgift att producera anstaltsvård enligt barnskyddslagen (417/2007) samt ordna grundläggande utbildning och utbildning som handleder för examensutbildning enligt vad som föreskrivs om dem i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) och lagen om utbildning som handleder för examensutbildning (1215/2020) för sådana barn som är placerade i vård utom hemmet och som inte på ett ändamålsenligt sätt kan fostras och vårdas i någon annan vård utom hemmet och inte heller på grund av sjukdom behöver vård som ges någon annanstans. Vid behov kan också annan undervisning ordnas enligt vad som i övrigt föreskrivs om den undervisning som ska ordnas. Vid tjänsteenheter för barnskydd kan också tillhandahållas sådana mentalvårdstjänster som avses i socialvårdslagen (1301/2014) eller hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010).

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. ska minst en tjänseenhet för barnskydd producera sådan rehabilitering på en sluten institution som avses i 49 a § i barnskyddslagen.

5 §

Uppgifter som utförs av fängelsets familjeavdelning som hör till Statens barnskyddsanstalt och produktion av tjänsten

Barn kan med iakttagande av vad som föreskrivs i barnskyddslagen placeras på fängelsets familjeavdelning hos en förälder som avtjänar ett fängelsestraff eller är häktad. Familjeavdelningen stöder föräldrarna i deras föräldraskap och förmåga att hantera sin livssituation. Syftet är att stödja interaktionen mellan barn och föräldrar och att skapa en trygg vardag för barnet såväl fysiskt som psykiskt. Fängelsets familjeavdelning finns i anslutning till fängelset.

Statens barnskyddsanstalt svarar för att producera den barnskyddstjänst som avses i 1 mom.

6 §

Anskaffning av tjänsten av privata tjänsteproducenter

Statens barnskyddsanstalt kan producera den tjänst som avses i 5 § själv eller helt eller delvis skaffa den som en köpt tjänst av en privat tjänsteproducent på grundval av avtal, om tjänsten behöver skaffas av en privat tjänsteproducent för att uppgiften ska skötas på ett ändamålsenligt sätt.

Statens barnskyddsanstalt ska underrätta välfärdsområdena och Helsingfors stad om den privata tjänsteproducenten eller om byte av privat tjänsteproducent.

Den privata tjänsteproducenten svarar för att tjänsten produceras i enlighet med lag och avtal. Bestämmelser om Statens barnskyddsanstalts och privata tjänsteproducenters ansvar för den tjänst som skaffas finns i 10 § i lagen om tillsynen över social- och hälsovården (741/2023). Bestämmelser om upphandlingsförfarandet när tjänster skaffas från en privat tjänsteproducent finns i lagen om offentlig upphandling och koncession (1397/2016), nedan *upphandlingslagen*.

7 §

Krav som ställs på privata tjänsteproducenter

Privata tjänsteproducenter av vilka Statens barnskyddsanstalt skaffar tjänster på det sätt som avses i 6 § ska uppfylla de förutsättningar som föreskrivs i lagen om tillsynen över social- och hälsovården.

En privat tjänsteproducent ska ha tillräcklig kompetens med hänsyn till innehållet i och omfånget av tjänsten, ha den yrkesutbildade personal inom social- och hälsovården som verksamheten förutsätter samt även annars ha tillräckliga verksamhetsförutsättningar. Tjänsteproducenten ska vara tillräckligt solvent för att kunna sörja för verksamheten och dess kontinuitet och fullgöra sina lagstadgade skyldigheter. Tjänsteproducenten ska utse en ansvarsperson som svarar för verksamheten och tillräckligt många ansvarspersoner för de olika funktionerna med hänsyn till verksamhetens art och omfattning. Den ansvarsperson som svarar för verksamheten har till uppgift att säkerställa att kraven i denna lag och de avtalsförpliktelser som avses i 8 § uppfylls i praktiken i den privata tjänsteproducentens verksamhet. Den ansvarsperson som svarar för en funktion ska inom sitt ansvarsområde se till att de uppgifter som omfattas av avtalet i praktiken sköts i enlighet med lag.

När Statens barnskyddsanstalt skaffar den tjänst som avses i 5 § från en privat tjänsteproducent ska anstalten säkerställa att det inte under de senaste tre åren har konstaterats allvarliga eller upprepade brister i klient- och patientsäkerheten i tjänsteproducentens tidigare verksamhet eller, om sådana brister har förekommit, att tillsynsmyndighetens tidigare anmärkningar och förelägganden har lett till att bristerna i verksamheten korrigerats och missförhållandena avhjälpats.

Den privata tjänsteproducenten får inte vara försatt i konkurs.

En privat tjänsteproducent ska inte anses uppfylla kraven på solvens i 2 mom. om tjänsteproducenten på ett sätt som äventyrar dess tillförlitlighet

1) i betydande grad eller upprepade gånger har underlåtit att betala skatter eller andra offentliga avgifter eller utövat bestämmande inflytande i en juridisk person som på motsvarande sätt har underlåtit att betala skatter eller andra offentliga avgifter under de tre senaste åren, eller

2) enligt en utmätning eller någon annan utredning är oförmögen att svara för sina skulder annat än tillfälligt.

Vad som i 4 och 5 mom. föreskrivs om privata tjänsteproducenter gäller också den som genom ägande, avtal eller andra arrangemang utövar bestämmande inflytande för en privat tjänsteproducents räkning.

I de situationer som avses i 3–5 mom. ska den privata tjänsteproducenten dock ges möjlighet att visa att det inte finns några hinder för dess verksamhet som privat tjänsteproducent.

Vid anskaffning kan utöver 2–5 mom. även de lämplighetskrav som avses i 81 § 1 mom. i upphandlingslagen tillämpas.

8 §

Avtalsvillkor för den tjänst som skaffas och beredskap när avtalet upphör

När Statens barnskyddsanstalt skaffar den tjänst som avses i 5 § på basis av avtal ska Statens barnskyddsanstalt säkerställa att den kan uppfylla sitt ansvar enligt 5 § 2 mom. när avtalet upphör att gälla och även vid eventuella avtalsbrott eller störningar i avtalets fullgörande och andra störningssituationer eller undantagsförhållanden.

I ett avtal mellan Statens barnskyddsanstalt och en i 6 § avsedd privat tjänsteproducent ska parterna åtminstone komma överens om

1) genomförande av innehåll, kvantitet och kvalitet för de tjänster som skaffas,

- 2) praktiska arrangemang genom vilka Statens barnskyddsanstalt sköter den styrning och tillsyn som ingår i dess produktionsansvar,
- 3) krav som gäller den privata tjänsteproducentens solvens,
- 4) beredskapen och hanteringen av verksamhetens kontinuitet i störningssituationer och under undantagsförhållanden,
- 5) sänkning av en avtalsenlig ersättning eller inställning av betalningen av den om den privata tjänsteproducenten gör sig skyldig till fel,
- 6) uppsägning och hävning av avtalet, och
- 7) beredskapen och hanteringen av verksamhetens kontinuitet när avtalet upphör att gälla och vid avtalsbrott och störningar i avtalets fullgörande.

9 §

Motivering av beslut om anskaffning av tjänsten

Utöver vad som föreskrivs i 123 § i upphandlingslagen och i 45 § i förvaltningslagen (434/2003) ska ett beslut av Statens barnskyddsanstalt om att skaffa den tjänst som avses i 6 § innehålla motiveringar om att förutsättningarna enligt den paragrafen för anskaffning av tjänster uppfylls.

10 §

Privata tjänsteproducenters skyldigheter

- I 6 § avsedda privata tjänsteproducenter ska i sin verksamhet enligt denna lag
- 1) iaktta de lagstadgade krav på innehåll och kvalitet som gäller för social- och hälsovårdstjänster,
 - 2) iaktta avtalet om produktion av tjänsten,
 - 3) följa de anvisningar som välfärdsområdet gett den i den paragrafen avsedda privata tjänsteproducenten med stöd av sitt organiseringsansvar och Statens barnskyddsanstalt med stöd av sitt produktionsansvar, och
 - 4) säkerställa att de allmänna förvaltningslagar som nämns i 11 § iaktas i de tjänster som de producerar.

11 §

Tillämpning av allmänna förvaltningslagar på privata tjänsteproducenters verksamhet

En privat tjänsteproducent ska i verksamhet som omfattas av denna lag iaktta förvaltningslagen, lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003), språklagen (423/2003), samiska språklagen (1086/2003) och teckenspråklagen (359/2015), om inte något annat föreskrivs i denna lag eller någon annan lag. Dessutom ska tjänsteproducenten i sådan verksamhet iaktta vad som i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) föreskrivs om verksamheten hos en myndighet som avses i 1 § 1 mom. i den lagen, om inte något annat föreskrivs i denna lag eller någon annan lag.

Bestämmelser om handlingarnas offentlighet finns i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999).

Bestämmelser om ordnande av informationshanteringen, informationssäkerhet, elektronisk överföring av informationsmaterial, ärendehantering och informationshantering i samband med tjänsteproduktion finns i lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019). Bestämmelser om de digitala tjänsternas tillgänglighet och om

digitala tjänster som myndigheterna ordnar för allmänheten finns i lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019).

12 §

Straffrättsligt tjänsteansvar och skadeståndsansvar

På anställda hos en privat tjänsteproducent tillämpas bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar i 40 kap. 1–3, 5, 7, 8, 8 a, 8 b, 9 och 10 i strafflagen (39/1889), med undantag av avsättningspåföljden, när de sköter offentliga förvaltningsuppgifter som ingår i den tjänst som avses i 5 § i denna lag.

Vad som föreskrivs i 1 mom. tillämpas också på medlemmar i de lagstadgade organen och ledningen för sammanslutningar, stiftelser och andra juridiska personer och på självständiga yrkesutövare när de sköter offentliga förvaltningsuppgifter som ingår i den tjänst som avses i 5 §.

Bestämmelser om skadeståndsansvar finns i skadeståndslagen (412/1974).

13 §

Fängelsets familjeavdelnings egenkontroll

Statens barnskyddsanstalt ska styra och övervaka den tjänsteproduktion som omfattas av dess produktionsansvar. Statens barnskyddsanstalt har trots sekretessbestämmelserna rätt att av privata tjänsteproducenter avgiftsfritt få de uppgifter och utredningar som är nödvändiga för kontroll av förutsättningarna för att tjänsterna produceras på behörigt sätt och för att genomföra tillsynen. Bestämmelser om Statens barnskyddsanstalts och privata tjänsteproducenters egenkontroll finns i övrigt i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. En privat tjänsteproducent ska utöver till det välfärdsområde där barnet eller den unga personen är placerad som stödåtgärd inom öppenvården eller placerad i vård utom hemmet eller i eftervård (*placeringsvälfärdsområdet*) och tillsynsmyndigheten lämna den anmälan som avses i 29 § 1 mom. i den lagen till Statens barnskyddsanstalt. En person som avses i 3 mom. i den paragrafen ska också alltid underrätta Statens barnskyddsanstalt om en omständighet som avses i 2 mom. i den paragrafen. Vad som i 25 § i den lagen föreskrivs om det förfarande som tjänsteanordnaren ska följa till följd av missförhållanden och brister som framkommit i egenkontrollen tillämpas på Statens barnskyddsanstalt när den skaffar den tjänst som avses i 5 § i denna lag av en privat tjänsteproducent.

Placerarvälfärdsområdet ska övervaka att barnets placering på fängelsets familjeavdelning förverkligas i enlighet med denna lag och barnskyddslagen och att barnet under den tid placeringen varar får de tjänster och stödåtgärder som det behöver och som placerarvälfärdsområdet och placeringsvälfärdsområdet i enlighet med 16 b § i barnskyddslagen ska ordna.

Bestämmelser om placerarvälfärdsområdets skyldighet att styra och övervaka den tjänsteproduktion som omfattas av dess organiseringsansvar, rätt att av tjänsteproducenter få uppgifter och utredningar som är nödvändiga för tillsynen och rätt att inspektera tjänsteproducenters lokaler och utrustning finns i 10 § i lagen om välfärdsområden (611/2021). Vad som i 10 § 2 mom. i den lagen föreskrivs om välfärdsområdets rätt att få uppgifter och inspektionsrätt gäller också den tjänst som Statens barnskyddsanstalt och privata tjänsteproducenter producerar med stöd av denna lag.

Bestämmelser om placerarvälfärdsområdets egenkontroll finns i övrigt i lagen om tillsynen över social- och hälsovården. Vad som i 23 § 2 mom. och 25 § i den lagen föreskrivs om välfärdsområdets skyldighet att styra och övervaka privata tjänsteproducenter samt om det förfarande som tjänsteanordnaren ska följa till följd av missförhållanden och brister som

framkommit i egenkontrollen gäller också den tjänst som Statens barnskyddsanstalt och privata tjänsteproducenter producerar med stöd av denna lag. Vad som i den sistnämnda paragrafen föreskrivs om tjänsteanordnarens skyldighet att vidta åtgärder i enlighet med sitt avtal med tjänsteproducenten för att sänka ersättningen eller hålla inne betalningen av den eller för att säga upp eller häva avtalet gäller också Statens barnskyddsanstalt och dess avtal med privata tjänsteproducenter.

14 §

Styrning och tillsyn

Institutet för hälsa och välfärd svarar för resultatstyrningen av anstalten. Grundläggande utbildning och annan undervisning i anslutning till den styrs av Utbildningsstyrelsen.

Välfärdsområdena och Tillstånds- och tillsynsverket utövar tillsyn över den verksamhet vid tjänstenheter för barnskydd och vid fängelsets familjeavdelning som det föreskrivs om i barnskyddslagen. Tillstånds- och tillsynsverket utövar också tillsyn över den undervisning och utbildning som ges av verksamhetsställena för anstaltens skola.

Bestämmelser om fängelsets familjeavdelnings egenkontroll finns dessutom i 13 §.

15 §

Samarbete med Brottpåföljdsmyndigheten samt rätt att få och lämna ut uppgifter

Den dagordning som avses i 5 kap. 8 § i fängelselagen (767/2005) bereds av Brottpåföljdsmyndigheten i samarbete med personalen vid fängelsets familjeavdelning och fastställs av enhetschefen för fängelset. För att barnskyddet ska kunna genomföras ordnas diskussioner i enlighet med 31 § i barnskyddslagen. Om det sker sådana förändringar i förälderns situation som kan kräva justering i barnets klientplan, ska enhetschefen för fängelset utan dröjsmål meddela den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter om detta.

Personalen vid familjeavdelningen vid Statens barnskyddsanstalt och personalen vid familjeavdelningen vid en privat tjänsteproducent som på det sätt som avses i 6 § producerar tjänsten vid fängelsets familjeavdelning har trots sekretessbestämmelserna rätt att av Brottpåföljdsmyndigheten få de uppgifter om ett barn som placerats på familjeavdelningen eller barnets förälder eller andra fångar, som är nödvändiga för att trygga tillgodoseendet av det på fängelsets familjeavdelning placerade barnets bästa och för att tillhandahålla tjänsten eller för att trygga tjänstens säkerhet.

Personalen vid familjeavdelningen vid Statens barnskyddsanstalt och personalen vid familjeavdelningen vid en privat tjänsteproducent som på det sätt som avses i 6 § producerar tjänsten vid fängelsets familjeavdelning har trots sekretessbestämmelserna rätt att till tjänstemän vid Brottpåföljdsmyndigheten som deltar i verkställigheten av straffet för en fånge som placerats på familjeavdelningen lämna de uppgifter om ett barn som placerats på familjeavdelningen eller barnets förälder eller andra fångar, som är nödvändiga för att trygga tillgodoseendet av det på fängelsets familjeavdelning placerade barnets bästa och för att tillhandahålla tjänsten eller för att trygga tjänstens säkerhet.

Om en fånge som placerats på familjeavdelningen äventyrar sin egen eller andra personers säkerhet eller om fången inte klarar av att ta hand om sig själv eller sitt barn, ska personalen på familjeavdelningen utan dröjsmål underrätta Brottpåföljdsmyndighetens tjänstemän om detta.

16 §

Ordnande av undervisning

I fråga om ordnande av grundläggande utbildning och annan undervisning i anslutning till den samt utbildning som handleder för examensutbildning vid tjänstenheter för barnskydd tillämpas vad som föreskrivs i lagen om grundläggande utbildning eller i lagen om utbildning som handleder för examensutbildning.

17 §

Behörighetsvillkor för personalen vid tjänstenheter för barnskydd

Utöver vad som föreskrivs i 60 § i barnskyddslagen, är behörighetsvillkor för anställda i vård- och fostringsuppgifter för uppgiften lämplig högskoleexamen eller sådan yrkesexamen på institutnivå som föregick yrkeshögskoleexamen. I fråga om behörighetsvillkoren för den övriga personalen gäller vad som föreskrivs om dessa någon annanstans i lag och med stöd av lag.

Nattarbete kan också utföras av en person med grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen. Vad som föreskrivs ovan gäller inte nattarbete som utförs vid tjänstenheter för barnskydd som producerar rehabilitering på en sluten institution.

18 §

Behörighetsvillkor för personalen vid skolan i anslutning till Statens barnskyddsanstalt

Bestämmelser om behörighetsvillkor för personalen vid anstaltens skola finns i de bestämmelser som utfärdats med stöd av 37 § 3 mom. i lagen om grundläggande utbildning.

19 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om behörighetsvillkor för personalen vid anstalten får utfärdas genom förordning av statsrådet.

20 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20.

Genom denna lag upphävs

- 1) lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd (1379/2010),
- 2) lagen om statens uppfostringsanstalter och grunderna för de i dessa anställda personers pensionsrätt (293/1922), samt
- 3) förordningen om statens skolhem (769/1978).

Lagens 4 § 2 mom. träder i kraft först den 1 augusti 2026.

Om det någon annanstans i lagstiftningen hänvisas till lagen om barnskyddsenheter som lyder under Institutet för hälsa och välfärd eller till förordningen om statens skolhem ska denna lag tillämpas i stället för den.

21 §

Övergångsbestämmelser

Bestämmelser om personalens ställning finns i 5 a–5 c § i statstjänstemannalagen (750/1994). De bestämmelserna tillämpas även på anställda i arbetsavtalsförhållande.

Avtal och andra förbindelser som ingåtts i under Institutet för hälsa och välfärd lydande barnskyddsenheters namn kan fortsätta att gälla när Statens barnskyddsanstalt inleder sin verksamhet.

5.

Lag

om ändring av 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation (917/2014) 321 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 1207/2020, som följer:

321 §

Rätt för myndigheter som tar emot nödmeddelanden att få information

Teleföretag är skyldiga att till nödcentralen, sjöräddningscentralen, sjöräddningsundercentralen och polisen för behandling lämna ut

1) lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som ett nödmeddelande har sänts från samt uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress, och

2) lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress, om den myndighet som tagit emot nödmeddelandet har grundad anledning att anta att personen i fråga befinner sig i uppenbar nöd eller i omedelbar fara.

Teleföretag är skyldiga att till nödcentralen på dess begäran lämna ut lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som på det sätt som avses i 69 a eller 69 d § i barnskyddslagen (417/2007) utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem samt uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter. En förutsättning för begäran är att placerarvårdsområdet eller motsvarande myndighet i landskapet Åland har grundad anledning att anta att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott.

De uppgifter som avses i 1 och 2 mom. ska lämnas ut trots den sekretess som avses i 136 § och trots de förutsättningar som gäller behandling av lokaliseringssuppgifter enligt 160 och 161 §, samt oberoende av vad abonnenten eller användaren har avtalat med teleföretaget om hemlighållande av uppgifter.

En leverantör av mervärdestjänster har rätt att lämna ut uppgifter som avses i 1 och 2 mom. till de myndigheter som nämns där.

Denna lag träder i kraft den 20. _____

6.

Lag

om ändring av 17 och 19 § i lagen om nödcentralsverksamhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om nödcentralsverksamhet (692/2010) 17 och 19 §, sådana de lyder i lag 438/2023, som följer:

17 §

Personuppgifter som behandlas i nödcentralsverksamheten

Räddningsväsendet, polisen och social- och hälsovårdsväsendet, Gränsbevakningsväsendet och Nödcentralsverket får i enlighet med 16 § behandla följande uppgifter:

1) uppgifter som hänför sig till enheter som utför uppdrag för räddningsväsendet, polisväsendet och social- och hälsovårdsväsendet samt uppgifter som hänför sig till enheter inom Gränsbevakningsväsendet,

2) uppgifter om när och hur anmälan har gjorts och meddelandenas innehåll inklusive telefonidentifikations- och adressuppgifter och geografisk information samt inspelningar, audiovisuella upptagningar och motsvarande tekniska eller andra upptagningar av meddelanden,

3) lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress samt i fråga om ett barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av barnet och uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter,

4) uppgifter om dem som tagit emot och registrerat meddelanden, uppdrag och åtgärder och den enhet som tagit emot meddelandena, uppdragen och åtgärderna samt den tidpunkt då anmälan tagits emot,

5) av uppgifterna om identiteten hos en person som har samband med meddelanden, uppdrag och åtgärder namn, personbeteckning eller födelsetid samt information om kön, modersmål, medborgarskap, hemort, adress och telefonnummer och andra motsvarande uppgifter samt om samband med ärendet och identifieringsuppgifter om objektet inklusive lokaliseringssuppgift eller geografisk information,

6) uppgifter om uppdrag och åtgärder,

7) uppgifter som behövs för någons personliga säkerhet eller för säkerheten i arbetet, uppgifter om ett objekts eller en persons farlighet eller oberäknelighet samt personuppgifter som beskriver eller avser att beskriva en brottslig gärning, straff eller andra påföljder för ett brott, uppgifter om personers hälsotillstånd, sjukdom, handikapp och vård eller därmed jämförbara åtgärder som en person blivit föremål för eller uppgifter om socialvårdsåtgärder får dock registreras endast till den del det är nödvändigt för någons personliga säkerhet eller för säkerheten i arbetet,

8) objektinformation, lokaliseringssuppgifter och geografisk information om till nödcentralen kopplade brandlarmanläggningar, automatiska släckanläggningar och brottslarmanläggningar samt information om testverksamhet och felsituationer.

Nödcentralsverkets rätt att få uppgifter ur registren

Nödcentralsverket och dess anställda har enligt vad som överenskommits med den personuppgiftsansvarige och trots sekretessbestämmelserna, för att kunna sköta Nödcentralsverkets lagstadgade uppgifter, rätt att avgiftsfritt få de uppgifter som behövs för att säkerställa förberedande åtgärder i samband med uppdrag eller säkerheten i arbetet eller för att stödja den myndighet eller enhet som utför uppdraget. I detta syfte har Nödcentralsverket och dess anställda rätt att

1) få uppgifter enligt 5, 6, 11 och 12 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet ur polisens informationssystem samt uppgifter ur det i 3 § 3 punkten i den lagen avsedda nationella systemet inom Schengens informationssystem,

2) få uppgifter ur utrikesministeriets datasystem angående beslut om visum samt uppehålls- och arbetstillstånd,

3) få uppgifter ur Migrationsverkets datasystem, om uppgifterna behövs för behandling av ärenden enligt utlänningslagen (301/2004) och för tillsynen över efterlevnaden av utlänningslagen,

4) få sådana uppgifter ur det i 216 § i lagen om transportservice (320/2017) avsedda trafik- och transportregistret som är nödvändiga för utförande av Nödcentralsverkets lagstadgade uppdrag,

5) få uppgifter om alarmering av räddningsenheter från räddningsväsendet i välfärdsområdet, ur det register om åtgärder som vidtagits av räddningsenheterna som upprätthålls av räddningsväsendet i välfärdsområdet samt ur det register över övervakning och kontroll av brandsäkerheten som upprätthålls av räddningsväsendet i välfärdsområdet,

6) få uppgifter enligt 13–17 § i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009),

7) av teleföretag få lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress samt i fråga om ett barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av barnet och uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter med iakttagande av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation,

8) få uppgifter enligt 33 § 1 mom. 4 punkten i lagen om behandling av personuppgifter vid Gränsbevakningsväsendet (639/2019),

9) från Lantmäteriverket få uppgifter om fastighetsägare och deras kontaktinformation samt om fastigheters läge och specifikationsuppgifter ur fastighetsdatasystemet enligt lagen om ett fastighetsdatasystem och anslutande informationstjänster (453/2002).

Rätten att få uppgifter ur de register som avses i 1 mom. 1–4 och 8 punkten är i fråga om datainnehållet och användningsändamålet begränsad enligt vad som föreskrivs om polismäns rätt att få och använda uppgifter, dock så att man också för räddningsväsendets enheter har rätt att ur det i 4 punkten avsedda registret få behövliga uppgifter om ägare eller innehavare av ett fordon inklusive adress och annan kontaktinformation samt tekniska data och identifieringssuppgifter om ett fordon. På motsvarande sätt gäller rätten att få uppgifter ur en räddningsmyndighets datasystem endast uppgifter som behövs för alarmering och bistående av räddningsenheter.

Denna lag träder i kraft den 20.

Helsingfors den 9 oktober 2025

Statsminister

Petteri Orpo

Social- och hälsovårdsminister Kaisa Juuso

1.

Lag

om ändring av barnskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i barnskyddslagen (417/2007) 73 §,
ändras 4 a och 16 b §, 30 § 2 mom., rubriken för 11 kap., 61 § 1 mom., 62 § 4 mom., 63 och 65 §, 66 § 1 och 2 mom., 66 a § 1 mom., 67 § 1 och 2 mom., 68, 69 a, 71 och 72 §, 74 § 1 mom., 89 § 1, 3 och 4 mom., 90 § och 92 § 1 mom.,
av dem 4 a §, 30 § 2 mom., 65 §, 66 § 1 och 2 mom., 66 a § 1 mom., 67 § 1 och 2 mom., 69 a § och 74 § 1 mom. sådana de lyder i lag 542/2019, 16 b § sådan den lyder i lag 1283/2023, 61 § 1 mom., 71 och 72 § sådana de lyder i lag 88/2010, 63 och 68 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 88/2010, 89 § 1, 3 och 4 mom. sådana de lyder i lag 1489/2019 och 90 § och 92 § 1 mom. sådana de lyder i lagarna 1489/2019 och 610/2022, samt
fogas till lagen nya 4 b, 4 c och 49 a–49 e § samt nya 60 a–60 c § och en ny mellanrubrik före dem, till 62 § ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom. och det ändrade 4 mom. blir 5 mom. samt till lagen nya 68 a, 69 b–69 e och 70 a § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 kap.

Allmänna bestämmelser

Allmänna bestämmelser

4 a §

4 a §

Barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd

Rätt till balanserad utveckling och särskilt skydd för barn som har placerats

Barnskyddet ska säkerställa en god vård och fostran av barnet, en med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövlig tillsyn och omsorg samt barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Barn som med stöd av denna lag har placerats utom hemmet ska säkerställas en god vård och fostran, ägnas en med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövlig tillsyn och omsorg samt tryggas rätten till en balanserad utveckling och välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Vikt ska särskilt fästas vid åtgärder genom vilka barnets psykiska och fysiska välfärd skyddas samt barnets sociala utveckling stöds.

För att tillgodose barnets balanserade utveckling och särskilda skydd kan gränser ställas för barnet, även om barnet är av annan åsikt om gränserna. För att säkerställa

Gällande lydelse

Särskilda bestämmelser om förutsättningarna för bruk av och skyldigheten att fatta beslut om begränsningar finns i 11 kap. Vården, uppfostran, tillsynen och omsorgen får inte omfatta begränsningar som avses i 11 kap.

Föreslagen lydelse

behövliga gränser för barnet får det ingripas i barnets fysiska integritet, om det är nödvändigt. Vården, fostran, tillsynen och omsorgen får inte vara undertryckande mot barnet eller annars kränka barnets människovärde. Vården, fostran, tillsynen och omsorgen får inte omfatta begränsningar som avses i 11 kap. Särskilda bestämmelser om förutsättningarna för bruk av och skyldigheten att fatta beslut om begränsningar finns i 11 kap.

När en socialarbetare gör upp en sådan klientplan som avses i 30 § ska socialarbetaren diskutera med de aktörer som avses i 2 mom. i den paragrafen om tillvägagångssätt och principer för fostran samt om de regler och den praxis för fostran genom vilka vården, fostran och tillsynen av och omsorgen om barnet genomförs.

4 b §

Fråntagande av ämnen och föremål av barn som placerats utom hemmet

(nya)

Om ett barn innehar ämnen eller föremål som den som inte har fyllt 18 år inte får inneha med stöd av någon annan lag, ska familjevårdaren, en anställd vid ett professionellt familjehem eller en person i barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal ta dem ifrån barnet. Om ett barn innehar andra än ovan avsedda ämnen som används i berusningssyfte eller föremål eller redskap som särskilt lämpar sig för bruket av sådana ämnen, ska också de tas ifrån barnet.

Barnet ska också fråntas andra än i 1 mom. avsedda ämnen och föremål vars egenskaper gör att de lämpar sig för att äventyra barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet, ordningen på platsen för vård utom hemmet eller för att skada egendom, om en person som avses i 1 mom. har grundad anledning att misstänka att barnet använder ämnena eller föremålen så att det äventyrar barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller

ordningen på platsen för vård utom hemmet eller så att det skadar egendom.

Dessutom ska barnet fråntas penningtillgångar, betalningsmedel eller övriga med dessa jämförbara redskap, nyttigheter eller ägodelar, om användningen av dem sannolikt äventyrar barnets egen eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller ordningen på platsen för vård utom hemmet eller skadar egendom.

Dessutom ska barnet fråntas anordningar eller andra redskap som kan användas för kommunikation, om barnet använder anordningen eller redskapet så att barnets utveckling och välfärd äventyras. Dessutom ska anordningar eller andra redskap fråntas, om barnet använder en anordning eller ett redskap som kan användas för kommunikation så att det äventyrar barnets egen eller någon annans säkerhet eller ordningen på platsen för vård utom hemmet. Om de anordningar eller andra redskap som avses ovan har tagits ifrån barnet, ska barnets kontakter tryggas på andra sätt. Bestämmelser om begränsning av barnets kontakter finns i 62 och 63 §.

Den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter eller någon annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården i välfärdsområdet ska utan dröjsmål underrättas om fråntagande av ämnen och föremål.

Om fråntagande av ämnen och föremål som en begränsande åtgärd vid barnskyddsanstalter föreskrivs särskilt i 11 kap.

4 c §

Beslutsfattande om fråntagande av ämnen och föremål

(nya)

Fråntagandet får inte pågå längre än vad som är nödvändigt av skäl som avses i 4 b § och med avseende på barnets vård och fostran. Det ska fattas ett beslut om fråntagande av ett ämne eller föremål, om det fråntagna ämnet eller föremålet inte

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

återlämnas till barnet genast när situationen upphört. På överlämnande eller förstöring av fräntagen egendom tillämpas vad som föreskrivs annanstans i lag.

Det beslut som avses i 1 mom. ska i fråga om barn som har placerats i familjevård fattas av den socialarbetare som avses i 13 b § och ansvarar för barnets angelägenheter eller av en annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården i välfärdsområdet. I fråga om barn som har placerats på en barnskyddsanstalt ska beslutet fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal.

Sådana i alkohollagen (1102/2017) avsedda alkoholdrycker och sådana i 118 § i tobakslagen (549/2016) avsedda produkter som minderåriga inte får inneha får förstöras jämte förpackning, om ämnet eller produkten inte har något nämnvärt försäljnings- eller bruksvärde.

Fräntagen egendom ska återlämnas till barnet senast när placeringen avslutas, om det inte i någon annan lag föreskrivs något annat om att återlämna eller förstöra egendomen. Om fräntagen egendom har förstörts med stöd av 3 mom. eller någon annan lag, ska förstöringen nämnas i det beslut som avses i 1 mom.

16 b §

Placeringsvälfärdsområdets ansvar för ordnande av barnskydd

Det välfärdsområde där ett barn eller en ung person har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård (*placeringsvälfärdsområde*) ska i samarbete med det välfärdsområde som enligt 16 § 1 mom. eller 17 § ansvarar för ordnandet av barnskydd (*placerarvälfärdsområde*) och den kommun där barnets eller den unga personens placeringsplats finns eller boningskommunen för ett barn eller en ung person i eftervård ordna den service och de stödåtgärder för barnet eller den unga

16 b §

Placeringsvälfärdsområdets ansvar för ordnande av barnskydd

Det välfärdsområde där ett barn eller en ung person har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård (*placeringsvälfärdsområde*) ska i samarbete med det välfärdsområde som enligt 16 § 1 mom. eller 17 § ansvarar för ordnandet av barnskydd (*placerarvälfärdsområde*) och den kommun där barnets eller den unga personens placeringsplats finns eller boningskommunen för ett barn eller en ung person i eftervård ordna den service och de stödåtgärder för barnet eller den unga

Gällande lydelse

personen som behövs för omsorgen eller vården. Placeringsvårdsområdet har rätt till ersättning av placerarvårdsområdet för sina kostnader för servicen och stödåtgärderna.

(nya)

Bestämmelser om placeringsvårdsområdets skyldighet att i en situation som avses i 1 mom. ordna de hälso- och sjukvårdstjänster som behövs för ett barn eller en ung person som har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård samt om ersättning för kostnaderna för hälso- och sjukvårdstjänster finns i 69 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010). *Bestämmelser om skyldigheten för den kommun där ett barns placeringsplats finns och boningskommunen för ett barn i eftervård att ordna förskoleundervisning och grundläggande utbildning för ett barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård finns i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) och bestämmelser om ersättning för kostnaderna för detta finns i 38 § i lagen om statsandel för kommunal basservice (618/2021). Bestämmelser om ordnande av småbarnspedagogik för barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård och om ersättning för kostnaderna för den finns i lagen om småbarnspedagogik (540/2018).*

Föreslagen lydelse

personen som behövs för omsorgen eller vården. Placeringsvårdsområdet har rätt till ersättning av placerarvårdsområdet för sina kostnader för servicen och stödåtgärderna.

Placeringsvårdsområdet ska när det ordnar tjänster se till att tjänsterna samordnas till en ändamålsenlig helhet. Bestämmelser om samordnandet av tjänsterna finns i 10 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård. Sådana mest krävande social- och hälsovårdstjänster där uppgifter inom socialvården och hälso- och sjukvården tillsammans bildar den helhet som behövs för att genomföra tjänsterna ska samordnas i enlighet med 36 § 3 mom. 6 punkten i den lagen och de bestämmelser som utfärdats med stöd av 36 § 5 mom. i den lagen. Det vårdsområde som ordnat en tjänst inom det mest krävande barnskyddet har rätt att ta ut kostnaderna som orsakats av placerarvårdsområdet.

Bestämmelser om placeringsvårdsområdets skyldighet att i en situation som avses i 1 mom. ordna de hälso- och sjukvårdstjänster som behövs för ett barn eller en ung person som har placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård samt om ersättning för kostnaderna för hälso- och sjukvårdstjänster finns i 69 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010).

Gällande lydelse

(nya)

Föreslagen lydelse

Bestämmelser om skyldigheten för den kommun där ett barns placeringsplats finns och boningskommunen för ett barn i eftervård att ordna förskoleundervisning och grundläggande utbildning för ett barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård finns i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) och bestämmelser om ersättning för kostnaderna för detta finns i 38 § i lagen om statsandel för kommunal basservice (618/2021). Bestämmelser om ordnande av småbarnspedagogik för barn som placerats som en stödåtgärd inom öppenvården eller i vård utom hemmet eller i eftervård och om ersättning för kostnaderna för den finns i lagen om småbarnspedagogik (540/2018).

6 kap.

Procedurbestämmelser

30 §

Klientplan

Klientplanen ska, om det inte finns något uppenbart hinder för det, göras upp och ses över i samråd med barnet och vårdnadshavaren samt vid behov med en annan laglig företrädare för barnet, föräldrarna, någon annan person som svarar för barnets vård och fostran eller står barnet nära och någon som i väsentlig omfattning deltar i vårdnaden om barnet. I klientplanen antecknas de omständigheter och saker som målet är att påverka, barnets och familjens behov av stöd, tjänster och andra stödåtgärder genom vilka målet är att behovet av stöd ska mötas samt den tid inom vilken man uppskattar att målen kan uppnås. I klientplanen ska även antecknas de berörda avvikande meningar om behovet av stöd och ordnandet av tjänster och andra stödåtgärder. Klientplanen ska ses över vid behov, dock minst en gång om året.

6 kap.

Procedurbestämmelser

30 §

Klientplan

Klientplanen ska, om det inte finns något uppenbart hinder för det, göras upp och ses över i samråd med barnet och vårdnadshavaren samt vid behov med en annan laglig företrädare för barnet, föräldrarna, någon annan person som svarar för barnets vård och fostran eller står barnet nära och någon som i väsentlig omfattning deltar i vårdnaden om barnet. I klientplanen ska antecknas de omständigheter och saker som målet är att påverka, barnets och familjens behov av stöd, tjänster och andra stödåtgärder genom vilka målet är att behovet av stöd ska mötas samt den tid inom vilken man uppskattar att målen kan uppnås. I klientplanen ska även antecknas de berörda avvikande meningar om behovet av stöd och ordnandet av tjänster och andra stödåtgärder. Klientplanen ska ses över vid behov, dock minst en gång om året. *Med avvikelse från vad*

som föreskrivs ovan ska klientplanen ses över med minst fyra månaders mellanrum, om barnet är placerat för rehabilitering på en sådan sluten institution som avses i 49 a §.

10 kap.

Vård utom hemmet

(nya)

10 kap.

Vård utom hemmet

49 a §

Rehabilitering på sluten institution

Ett barn som har fyllt 12 år och som orsakar allvarlig fara för den egna säkerheten eller någon annans säkerhet genom att bruka våld eller begå andra brottsliga gärningar kan placeras för rehabilitering på en sluten institution, om det är nödvändigt för att skydda barnet mot beteende som äventyrar barnets egen eller andras säkerhet samt för att ordna de rehabiliterande tjänster och det långsiktiga stöd som barnet behöver.

En ytterligare förutsättning är att det på grund av barnets beteende som äventyrar den egna säkerheten eller andras säkerhet inte är möjligt att ordna vården utom hemmet på något annat sätt och att en i 60 a § avsedd period av särskild omsorg eller andra social- och hälsovårdstjänster inte lämpar sig för syftet i stället för rehabilitering på en sluten institution. Dessutom är en förutsättning för placeringen att det är nödvändigt att skydda barnet med sådana särskilda begränsningar som avses i 71 §.

Ett barn under 12 år får placeras för rehabilitering på en sluten institution endast av särskilda skäl.

Bestämmelser om skyldigheten för Statens barnskyddsanstalt att producera den tjänst som avses i 1 mom. finns i lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den (/). Bestämmelser om välfärdsområdets och Helsingfors stads ordnande och produktion av tjänster inom social- och hälsovård finns i lagen om

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

ordnande av social- och hälsovård och i lagen om välfärdsområden.

49 b §

Innehållet i rehabilitering på sluten institution

(nya)

Syftet med rehabilitering på en sluten institution är att sörja för barnets särskilda skydd. Detta förutsätter sådan intensifierad rehabilitering baserad på yrkeskompetens inom social- och hälsovården som svarar på barnets individuella behov. Tjänsten ska vara multiprofessionell och grunda sig på intensiv närvaro och intensivt arbete av yrkesutbildade vuxna. Under placeringen ska barnet säkerställas de hälso- och sjukvårdstjänster som barnet behöver. Under placeringen ska också tillgodoseendet av barnets kulturella rättigheter säkerställas. Under placeringen ska barnet genomgå behövliga läkarkontroller. Innehållet i rehabiliteringen preciseras skilt för varje barn utifrån barnets klientplan och den kompletterande planen för vård och fostran.

I rehabiliteringen kan det ingå brådskan- de mottagnings- och bedömningsverksamhet.

Verkställandet av i 71 § avsedda särskilda begränsningar under tiden för placeringen preciseras i klientplanen.

Under tjänsten ska det sörjas för ordnande av stöd för barnets föräldrar i enlighet med 30 § 4 mom.

49 c §

Beslutsfattande om rehabilitering på sluten institution

(nya)

Ett barn kan placeras för rehabilitering på en sluten institution genom sådana beslut som avses i 38 § 2 mom. och 43 §. När barnet redan har placerats brådskan- de för rehabilitering på en sluten institution, ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter när han eller hon bereder ett

beslut enligt 43 § 1 eller 3 mom. eller en ansökan enligt 44 § begära en sådan bedömning av barnets situation som avses i 49 e § 1 mom. av de experter som avses i 49 d § 2 mom. Bedömningen ska begäras oberoende av om en sådan expertgrupp som avses i 14 § 2 mom. biträder den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter i beredningen av beslutet eller ger yttranden till stöd för beslutsfattandet.

I beslutet om rehabilitering på en sluten institution ska antecknas grunderna och målen för placeringen. I beslutet ska dessutom antecknas vård- och rehabiliteringsformerna och övriga stödåtgärder för att nå målen. Det sistnämnda gäller inte beslut om brådiskande placering och inte heller sådana interimistiska förordnanden som avses i 83 § 1 mom.

Barnets placering för rehabilitering på en sluten institution gäller på det sätt som i 38 § föreskrivs om varaktigheten för brådiskande placering och i 38 a § om varaktigheten av förlängningen av brådiskande placering samt i 47 § om omhändertagandets varaktighet. De beslut om begränsningar enligt 71 § som är en förutsättning för placering av barnet ska fattas i samband med de beslut som avses i 1 mom. Besluten om begränsningar fattas för högst ett år. Placeringen av barnet för rehabilitering på en sluten institution och en särskild begränsning enligt 71 § ska avslutas, när det inte längre finns en i 49 a § avsedd grund för placeringen.

49 d §

Personalen inom rehabilitering på sluten institution

(nya)

Utöver vad som i 60 § föreskrivs om personal, är behörighetsvillkor för anställda i vård- och fostringsuppgifter för uppgiften lämplig högskoleexamen eller sådan yrkesexamen på institutnivå som föregick yrkeshögskoleexamen. I fråga om behörighetsvillkoren för den övriga personalen gäller vad som föreskrivs om

dessa någon annanstans i lag och med stöd av lag. Ett tillräckligt antal yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården ska vara anställda i rehabiliteringen på en sluten institution. Barnskyddsanstaltens personal ska ha tillräcklig förtrogenhet och yrkesskicklighet för att trygga säkerheten.

Producenten av rehabilitering på en sluten institution ska ha tillgång till specialkompetens inom missbrukar- och beroendevård och övrig medicin, psykologi, socialt arbete, fostran och undervisning för att genomföra planmässig rehabilitering av barnet. Ovannämnda experter inom annat än undervisning ska stå i anställningsförhållande till ett välfärdsområde, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen eller Statens barnskyddsanstalt. Experter inom undervisning ska stå i tjänsteförhållande till Statens barnskyddsanstalt eller den kommun som ansvarar för ordnandet av undervisningen.

49 e §

Verkställighet av rehabilitering på sluten institution

(nya)

De experter som avses i 49 d § 2 mom. ska träffa barnet personligen och delta i planeringen och genomförandet av barnets vård utom hemmet på ett sätt som motsvarar barnets behov. Experterna ska regelbundet följa och bedöma hur barnets rehabilitering fortskrider i samarbete med barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal. Experterna ska bedöma uppnåendet av målen för placeringen, genomförandet av det multiprofessionella stödet och rehabiliteringen och tillgodoseendet av de kulturella rättigheterna och samtidigt bedöma nödvändigheten av de i 71 § avsedda särskilda begränsningar som riktas mot barnet. Om det fortfarande finns grunder enligt 49 a § för att fortsätta sådana särskilda begränsningar som avses i 71 §, ska man i bedömningen ta ställning till innehållet

i och omfattningen av genomförandet av begränsningen. För att bedöma fortskridandet av barnets rehabilitering och bemöta barnets behov ska vid behov också en annan experts bedömning inhämtas.

Experterna ska sammanställa en sådan bedömning som avses i 1 mom. med minst fyra månaders mellanrum till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter som stöd för att se över klientplanen. Anteckningar om bedömningen ska göras i enlighet med 33 § och lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

Under den tid rehabilitering på en sluten institution pågår ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter planera genomförandet av vården av barnet utom hemmet efter att placeringen för rehabilitering på en sluten institution avslutats.

Period av särskild omsorg

60 a §

Period av särskild omsorg

(nya)

Med period av särskild omsorg avses sådan särskild, multiprofessionell vård och omsorg som genomförs vid en barnskyddsanstalt i vård utom hemmet för ett barn som fyllt 12 år. Syftet med perioden av särskild omsorg är att bryta ett beteende som skadar barnet självt och att möjliggöra att barnet får helhetsinriktad omsorg. Under en period av särskild omsorg riktas särskilda begränsningar mot barnet i enlighet med 72 § i den utsträckning som vården av och omsorgen om barnet förutsätter. Bestämmelser om övriga begränsningar av barn finns i 11 kap.

En förutsättning för placeringen är att det är nödvändigt att skydda barnet med sådana särskilda begränsningar som avses i 72 §. Under tiden för vård utom hemmet kan en period av särskild omsorg ordnas för barnet, om barnets eget beteende allvarligt äventyrar barnets liv, hälsa eller utveckling. En

ytterligare förutsättning för placeringen är att det med beaktande av barnets behov av vård och omsorg inte är möjligt att ordna vården utom hemmet på något annat sätt och att hälso- och sjukvårdstjänster inte lämpar sig för syftet i stället för en period av särskild omsorg.

60 b §

Beslut om period av särskild omsorg

Det ska fattas ett beslut för viss tid om en period av särskild omsorg. Beslutet får fattas för högst 90 dygn åt gången. Tiden räknas från det att perioden av särskild omsorg faktiskt inleds. Beslutet om perioden av särskild omsorg förfaller om verkställigheten inte har kunnat inledas inom 90 dygn från det att beslutet fattades. I beslutet om en period av särskild omsorg ska antecknas grunderna för perioden, målen, vård- och rehabiliteringsformerna och övriga stödåtgärder för att nå målen.

En period av särskild omsorg kan förlängas av ytterst tungt vägande skäl med högst 90 dygn, om förlängningen utöver det som föreskrivs i 60 a § om förutsättningarna för genomförande av en period av särskild omsorg är nödvändig med hänsyn till barnets liv, hälsa eller säkerhet och för ordnandet av barnets behovsenliga tjänster.

Beslutet ska grunda sig på en multiprofessionell bedömning av barnets situation som gjorts med avseende på ordnandet av en period av särskild omsorg och som baserar sig på expertis inom åtminstone fostran, socialt arbete och medicin. Ett beslut om ordnande och förlängning av en period av särskild omsorg fattas av den tjänsteinnehavare som bestäms i enlighet med 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. Perioden av särskild omsorg ska omedelbart avslutas om den visar sig vara verkningslös med avseende på uppnåendet av målen för den eller när behov av den inte längre finns. Beslut om

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

avslutande fattas av den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter eller av någon annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården i välfärdsområdet.

Om perioden av särskild omsorg ordnas någon annanstans än på barnets egen plats för vård utom hemmet, kan välfärdsområdet med beaktande av en helhetsbedömning av barnets situation säga upp den plats för vård utom hemmet som avses ovan. Beslutet fattas av den tjänsteinnehavare som bestäms i enlighet med 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet.

60 c §

Genomförande av en period av särskild omsorg

(nya)

En period av särskild omsorg kan ordnas vid en barnskyddsanstalt som till sitt förfogande har tillräcklig expertis inom fostran, socialt arbete, psykologi och medicin för att genomföra perioden. Anstalten ska ha personal med en sådan för uppgiften lämplig yrkesexamen som verksamheten förutsätter och lokaler som i sanitärt och övrigt hänseende lämpar sig för genomförandet av perioden av särskild omsorg.

Under perioden av särskild omsorg ska personer med i 1 mom. avsedd expertis träffa barnet regelbundet samt delta i planeringen, genomförandet och utvärderingen av perioden av särskild omsorg för barnet. Under perioden av särskild omsorg ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter planera genomförandet av vården av barnet utom hemmet efter perioden av särskild omsorg. Under perioden av särskild omsorg ska barnet dessutom genomgå behövliga läkarkontroller.

Gällande lydelse

11 kap.

Begränsningar i vård utom hemmet

61 §

Bestämmelsernas tillämpningsområde

De begränsningar som avses i 62 och 63 § i detta kapitel kan tillgripas under den tid sådana placeringar som avses i 49 § varar. De begränsande åtgärder som avses i 64–74 § kan tillgripas endast inom sådan vård utom hemmet som ordnas som anstaltsvård. Sådan särskild omsorg som avses i 71 § kan ordnas för barn som fyllt 12 år.

62 §

Begränsning av kontakterna

(nya)

Begränsning av kontakterna enligt 1–3 mom. får ske bara i den utsträckning som i det specifika fallet är nödvändigt för att det i lagen nämnda syftet skall uppnås. Kvarhållna brev

Föreslagen lydelse

11 kap.

Begränsningar som tryggar särskilt skydd för barnet under vård utom hemmet

61 §

Bestämmelsernas tillämpningsområde

De begränsningar som avses i 62 och 63 § kan tillgripas under den tid sådana placeringar som avses i 49 § varar. De begränsande åtgärder som avses i 65, 66, 66 a, 67, 68, 68 a, 69, 69 a–69 c, 70, 70 a och 74 § kan tillgripas endast inom sådan vård utom hemmet som ordnas som anstaltsvård. *De begränsande åtgärder som avses i 69 d § kan tillgripas inom sådan vård utom hemmet som ordnas som familjevård. Bestämmelserna i 69 e § tillämpas både inom sådan vård utom hemmet som ordnas som anstaltsvård och inom sådan vård utom hemmet som ordnas som familjevård. De särskilda begränsningar som avses i 71 § får tillgripas endast under placering för sådan rehabilitering på en sluten institution som avses i 49 a § och de särskilda begränsningar som avses i 72 § får tillgripas endast under tiden för en period av särskild omsorg som avses i 60 a §.*

62 §

Begränsning av kontakterna

Utöver vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. får barnets rätt att hålla kontakt med sådana personer utanför familjehemmet eller anstalten som inte kan identifieras begränsas för att bryta ett beteende som allvarligt skadar barnet självt eller för att bryta barnets berusnings- eller brottsspiral.

Begränsning av kontakterna enligt 1–4 mom. får ske bara i den utsträckning som i det specifika fallet är nödvändigt för att det i lagen föreskrivna syftet ska uppnås. Kvarhållna

Gällande lydelse

och andra förtroliga meddelanden skall förvaras åtskilda från andra handlingar som gäller barnet för att de inte skall kunna läsas av andra än de som avses i 63 § 2 mom.

63 §

Beslut om begränsning av kontakterna

I fråga om sådan begränsning av kontakterna som avses i 62 § 1–3 mom. skall fattas ett beslut för viss tid, högst ett år åt gången. I beslutet skall nämnas orsaken till begränsningen, vilka personer som omfattas av begränsningen, vilket slag av kontakt begränsningen gäller och i vilken utsträckning begränsningen skall genomföras.

Ett beslut om begränsning av kontakterna fattas av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. I ärenden som gäller brådskande placering av ett barn och vid behov i andra brådskande situationer fattas beslutet av den socialarbetare som avses i 13 § 1 mom. *Ett beslut om en sådan kortvarig begränsning som enligt 62 § 1 och 2 mom. gäller i högst 30 dygn kan dock fattas också av föreståndaren för en barnskyddsanstalt. Om det finns behov av att förlänga begränsningen eller om det redan från början finns behov av att bestämma att begränsningen ska gälla i mer än 30 dygn, fattas beslutet av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. Begränsningen av kontakterna ska avslutas så snart den inte längre behövs med hänsyn till 62 § 1 mom.*

(nya)

Föreslagen lydelse

brev och andra förtroliga meddelanden ska förvaras åtskilda från andra handlingar som gäller barnet så, att de endast kan läsas av dem som avses i 63 § 2 mom.

63 §

Beslut om begränsning av kontakterna

I fråga om sådan begränsning av kontakterna som avses i 62 § 1–4 mom. ska det fattas ett beslut för viss tid, högst ett år åt gången. I beslutet ska nämnas orsaken till begränsningen, vilka personer som omfattas av begränsningen, vilket slag av kontakt begränsningen gäller och i vilken utsträckning begränsningen ska genomföras. *När beslut enligt 62 § 3 mom. fattas om begränsning av barnets kontakter med personer som inte kan identifieras ska i beslutet anges de i 62 § 1 mom. avsedda personer som begränsningen av kontakterna inte gäller.*

Ett beslut om begränsning av kontakterna fattas av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. I ärenden som gäller brådskande placering av ett barn och vid behov i andra brådskande situationer fattas beslutet av den socialarbetare som avses i 13 § 1 mom.

Ett beslut om en sådan kortvarig begränsning enligt 62 § 1–4 mom. som gäller i högst 30 dygn kan dock fattas också av

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

föreståndaren för en barnskyddsanstalt eller av dennes ställföreträdare. Föreståndaren för barnskyddsanstalten eller dennes ställföreträdare ska omedelbart lämna beslutet till den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter för kännedom. Om det finns behov av att förlänga begränsningen eller om det redan från början finns behov av att bestämma att begränsningen ska gälla i mer än 30 dygn, fattas beslutet av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom., efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. Begränsningen av kontakterna ska avslutas så snart den inte längre behövs med hänsyn till 62 § 1 mom.

65 §

Omhändertagande av ämnen och föremål

Om ett barn innehar berusningsframkallande ämnen eller redskap som särskilt lämpar sig för bruket av sådana, ska de omhändertas av anstalten. Likaså ska anstalten omhänderta ämnen och föremål som ett barn innehar och som är avsedda att skada barnet eller någon annan. Anstalten får omhänderta ämnen och föremål vars egenskaper gör att de lämpar sig för att äventyra barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller för att skada egendom, om det är sannolikt att barnet använder ämnena eller föremålen på det sätt som avses i detta moment. På överlämnande eller förstöring av omhändertagen egendom tillämpas vad som föreskrivs i någon annan lag. Bestämmelser om förstöring av alkoholdrycker och andra alkoholhaltiga ämnen som avses i alkohollagen (1102/2017) finns i 86 § i den lagen.

Ett omhändertagande enligt 1 mom. kan göras av föreståndaren för anstalten eller av en person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Föreståndaren eller en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal ska utan dröjsmål

65 §

Fråntagande av ämnen och föremål vid barnskyddsanstalter

För att frånta ett barn sådana ämnen och föremål som avses i 4 b § har föreståndaren för barnskyddsanstalten eller en person i anstaltens vård- eller fostringspersonal rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att genomföra fråntagandet och som kan anses försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen.

Fråntagande av sådana ämnen eller föremål som avses i 4 b § av barnet med hjälp av maktmedel enligt 1 mom. får tillgripas endast om det inte är möjligt att komma överens om fråntagandet med barnet och fråntagandet inte kan fördröjas. Fråntagandet ska genomföras så säkert som möjligt, och fråntagandet får inte innebära ett mer omfattande ingrepp i barnets personliga integritet och privatliv än vad som är nödvändigt.

Den som använt maktmedel enligt 1 mom. ska lämna en skriftlig rapport om användningen av maktmedel till föreståndaren för anstalten. Föreståndaren för anstalten ska omedelbart lämna en rapport om användning av maktmedel som

Gällande lydelse

underrättas om saken, och denne ska besluta om omhändertagandet, om egendomen inte återlämnas.

Anstalten får dessutom omhänderta andra än i 1 mom. avsedda ämnen och föremål som ett barn innehar och som sannolikt är till allvarligt förfång för ordnandet av vården av barnet eller andra barn utom hemmet eller för den allmänna ordningen i anstalten. Beslut om omhändertagande fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltsens vård- och fostringspersonal. Åtgärden får inte pågå längre än vad som är nödvändigt av ett skäl som avses i detta moment och med avseende på barnets vård och fostran.

Om ett barn innehar produkter som den som inte har fyllt 18 år inte får inneha enligt 118 § i tobakslagen (549/2016), får produkterna omhändertas av anstalten. Ett omhändertagande kan göras av föreståndaren för anstalten eller av en person i anstaltsens vård- och fostringspersonal. Beslut om omhändertagande fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltsens vård- och fostringspersonal, om egendomen inte återlämnas.

Senast när vården utom hemmet i anstalten upphör ska den omhändertagna egendomen återlämnas till barnet, om inte något annat föreskrivs om återlämnande eller förstöring av egendomen i någon annan lag.

66 §

Kroppsvisitation

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn i sina kläder har eller annars bär på sig ämnen eller föremål som avses i 65 § 1 mom., får kroppsvisitation företas för att utreda saken.

Föreslagen lydelse

skett vid anstalten till den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter. Bestämmelser om beslutsfattande i fråga om fråntagande av ämnen och föremål finns i 4 c §.

Vid fråntagande enligt 2 mom. får maktmedelsredskap inte användas. Bestämmelser om excess i samband med användning av maktmedel finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen.

66 §

Kroppsvisitation

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn i sina kläder har eller annars bär på sig sådana ämnen, föremål, penningtillgångar, betalningsmedel eller övriga med dessa jämförbara redskap eller nyttigheter som avses i 4 b § eller produkter som avses i 118 § i tobakslagen, får kroppsvisitation företas för att utreda saken. Vid kroppsvisitationen får en metalldetektor eller någon annan motsvarande teknisk

Gällande lydelse

Kroppsvisitationen företas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Om inte något annat följer av särskilda skäl, ska kroppsvisitationen företas i närvaro av en annan person i anstaltens vård- och fostringspersonal.

Föreslagen lydelse

anordning användas för att kontrollera barnet och de saker det har med sig.

Kroppsvisitationen företas av föreståndaren för *barnskyddsanstalten* eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Om inte något annat följer av särskilda skäl ska kroppsvisitationen företas i närvaro av en annan person i anstaltens vård- och fostringspersonal. *Kroppsvisitationen ska utföras med respekt för barnet, så finkänsligt som möjligt och genom att kränka barnets integritet så lite som möjligt.*

66 a §

Kroppsbesiktning

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn har använt ämnen som avses i 65 § 1 mom., får barnet underkastas kroppsbesiktning som kan omfatta ett utandningsprov eller tagande av blod-, hår-, urin- eller salivprov. Om ett barn som på anstalten har underkastats kroppsbesiktning bestrider bruk av berusningsmedel enligt 65 § 1 mom., eller om det annars är påkallat för att utreda om resultatet av kroppsbesiktningen är tillförlitligt, ska provet skickas för kontroll på tillbörligt sätt.

66 a §

Kroppsbesiktning

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn har använt ämnen som avses i 4 b § 1 mom., får barnet underkastas kroppsbesiktning som kan omfatta ett utandningsprov eller tagande av blod-, urin- eller salivprov. Om ett barn som på *barnskyddsanstalten* har underkastats kroppsbesiktning bestrider bruk av berusningsmedel enligt 4 b § 1 mom., eller om det annars är påkallat för att utreda om resultatet av kroppsbesiktningen är tillförlitligt, ska provet skickas för kontroll på tillbörligt sätt.

67 §

Granskning av egendom, försändelser och utrymmen samt kvarhållande av försändelser

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn innehar ämnen eller föremål som avses i 65 § 1 eller 3 mom. eller om barnets vistelseort måste utredas skyndsamt för att syftet med vården utom hemmet ska uppnås, får de utrymmen som barnet förfogar över eller den egendom som barnet innehar granskas.

67 §

Granskning av egendom, försändelser och utrymmen samt kvarhållande av försändelser

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn innehar ämnen eller föremål som avses i 4 b § eller om barnets vistelseort måste utredas skyndsamt för att syftet med vården utom hemmet ska uppnås, får de utrymmen som barnet förfogar över eller den egendom som barnet innehar granskas.

Gällande lydelse

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett brev eller ett därmed jämförbart annat förtroligt meddelande eller någon annan försändelse till barnet innehåller ämnen eller föremål som avses i 65 § 1 eller 3 mom., får innehållet i försändelsen granskas utan att brev eller andra förtroliga meddelanden läses.

68 §

Fasthållande

Föreståndaren för anstalten eller en person i anstaltens vård- och fostringspersonal får, för att lugna ett barn, hålla fast barnet, om det på basis av sitt förvirrade eller hotfulla beteende sannolikt skulle skada sig själv eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av en överhängande fara för barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller för förhindrande av betydande skador på egendom. *Fasthållandet skall till sin karaktär vara vård- och omsorgsbetonat, och det skall utifrån en samlad bedömning kunna anses försvarligt med beaktande av barnets beteende och situationen i övrigt.* Fasthållandet kan också innefatta förflyttning av barnet. *Fasthållandet skall upphöra genast då det inte längre är nödvändigt.*

(nya)

(nya)

Den som hållit fast ett barn ska lämna en skriftlig rapport om det till föreståndaren för anstalten. När det är föreståndaren som hållit

Föreslagen lydelse

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett brev eller ett därmed jämförbart annat förtroligt meddelande eller någon annan försändelse till barnet innehåller ämnen eller föremål som avses i 4 b §, får innehållet i försändelsen granskas utan att brev eller andra förtroliga meddelanden läses.

68 §

Fasthållande vid barnskyddsanstalter

Föreståndaren för *barnskyddsanstalten* eller en person i anstaltens vård- och fostringspersonal får, för att lugna ett barn, hålla fast barnet, om det på basis av sitt förvirrade eller hotfulla beteende sannolikt skulle skada sig själv eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av en överhängande fara för barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller för förhindrande av betydande skador på egendom. Fasthållandet kan också innefatta förflyttning av barnet.

Fasthållande innebär att ett maktmedel riktas mot barnet. Den användning av kraft som ingår i fasthållandet ska vara försvarlig med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen.

Fasthållandet ska utifrån en samlad bedömning vara nödvändigt med beaktande av barnets beteende och situationen i övrigt. Fasthållandet ska ske på ett sätt som är tryggt för barnet med hänsyn till dess ålder, kön, kulturella och religiösa bakgrund samt individuella situation. Fasthållandet ska upphöra genast när det inte längre är nödvändigt.

Den som hållit fast ett barn ska lämna en skriftlig rapport om *fasthållandet* till föreståndaren för anstalten. *Föreståndaren för*

Gällande lydelse

fast ett barn ska rapporten lämnas till den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter.

Bestämmelser om excess i samband med fasthållande finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen.

Föreslagen lydelse

anstalten ska omedelbart lämna en rapport om fasthållande som skett vid anstalten till den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter.

Om man blir tvungen att tillgripa fasthållande upprepade gånger, ska en socialarbetare som en del av den i 74 a § avsedda bedömningen av en begränsning som riktats mot ett barn tillsammans med barnet och platsen för vård utom hemmet samt i den mån det är möjligt med vårdnadshavaren och barnets föräldrar bedöma hur fasthållande kan undvikas på ett sätt som beaktar barnets bästa. Barnets hälsotillstånd ska undersökas efter fasthållandet, om fasthållandet tillfogar barnet skador eller fysiska märken eller om barnet begär det.

Vid fasthållande av barn får maktmedelsredskap inte användas. Bestämmelser om excess i samband med användning av maktmedel finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen.

68 a §

Fasthållande för att förhindra att ett barn avlägsnar sig från barnskyddsanstalten utan tillstånd

(nya)

Föreståndaren för barnskyddsanstalten eller en person i anstaltens vård- och fostringspersonal får hålla fast ett barn för att förhindra att barnet utan tillstånd avlägsnar sig från anstalten eller från gården i anslutning till anstalten, om barnet genom att avlägsna sig utsätter sig själv eller någon annan för ett hot mot hälsa eller säkerhet. Fasthållandet kan också innefatta förflyttning av barnet. På fasthållande tillämpas i övrigt bestämmelserna i 68 § 2–6 mom.

69 a §

Transport av barn som utan tillstånd avlägsnat sig från anstalten

69 a §

Eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalten

Gällande lydelse

Om ett barn utan tillstånd har avlägsnat sig från barnskyddsanstalten (anstalten) eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig inte återvänder dit i enlighet med vad man på förhand kommit överens om, ska anstalten utan dröjsmål vidta åtgärder för att hitta barnet och återföra det till anstalten samt underrätta den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet om barnets olovliga frånvaro. När man fått reda på barnets vistelseort, ska anstalten och den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet tillsammans avtala om transporten av barnet tillbaka till anstalten, om barnet inte återvänder frivilligt.

Beslut om återförande av barnet, anknytande transport och ett säkert sätt att ordna transporten ska fattas av den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. I brådskande fall ska beslutet om återföring, anknytande transport och ett säkert sätt att ordna transporten fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Föreståndaren för anstalten eller den av föreståndaren förordnade personen i anstaltens vård- och fostringspersonal ska utan dröjsmål meddela den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter om beslutet.

Transporten av barnet får genomföras endast av en sådan anställd inom anstaltens vård- och fostringspersonal som har i denna lag avsedd yrkeskompetens, av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller av en annan behörig myndighet. Åtgärder för att hitta och transportera barn får inte genomföras i form av köpta tjänster. Anteckningar om åtgärderna för att hitta och transportera barnet ska göras i barnets klienthandlingar i enlighet med lagen om klienthandlingar inom socialvården (254/2015).

Den i 3 mom. avsedda person som transporterar barnet får under de förutsättningar och på de sätt som föreskrivs i 66 § företa en kroppsvisitation av barnet i den bil som används för transporten för att trygga en säker transport. Dessutom får den som

Föreslagen lydelse

Om ett barn utan tillstånd har avlägsnat sig från barnskyddsanstalten eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig inte återvänder dit i enlighet med vad man på förhand kommit överens om eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig från anstalten är på väg till en plats eller befinner sig på en plats som man inte på förhand kommit överens om, ska anstalten utan dröjsmål underrätta den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet om barnets olovliga frånvaro. Vårdsområdet och anstalten ska för att trygga verkställigheten av beslut om omhändertagande av barnet och vård utom hemmet samt beslut om brådskande placering och beslut om att fortsätta brådskande placering eller ett interimistiskt förordnande enligt 83 § utan dröjsmål vidta behövliga åtgärder för att hitta barnet och återföra det till anstalten. Återförandet av barnet innefattar gripande av barnet och transport av det gripna barnet.

Placerarvårdsområdet och motsvarande myndighet i landskapet Åland har rätt att av nödcentralen få lokaliseringssuppgifter om den terminalutrustning eller det abonnemang som använts av ett i 1 mom. avsett barn samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, om placerarvårdsområdet eller motsvarande myndighet i landskapet Åland har grundad anledning att anta att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott. Bestämmelser om nödcentralens rätt att få information om ovannämnda uppgifter finns i 321 § 2 mom. i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation (917/2014).

Ett ärende som gäller återförande av ett i 1 mom. avsett barn avgörs av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller, när socialarbetaren har förhinder, av en annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården.

Gällande lydelse

transporterar barnet under transporten omhändertagna sådana i 65 § 1 mom. avsedda ämnen och föremål som barnet innehar. Om omhändertagna ämnen eller föremål inte återlämnas till barnet efter transporten, ska det fattas ett beslut om saken i enlighet med 65 § 2 mom.

Under transporten av barnet får den i 3 mom. avsedda person som transporterar barnet kortvarigt hålla fast barnet i den bil som används för transporten för att trygga en säker transport, om barnet på basis av sitt förvirrade eller hotfulla beteende sannolikt skulle skada sig självt eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av en överhängande fara för barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet. Fasthållandet ska ske på ett sätt som är tryggt för barnet med hänsyn till dess ålder, kön, kulturella och religiösa bakgrund samt individuella situation. Fasthållandet ska upphöra genast när det inte längre är nödvändigt. Den som hållit fast ett barn ska lämna en skriftlig rapport om det till föreståndaren för anstalten. Barnets hälsotillstånd ska undersökas, om fasthållandet tillfogar barnet skador eller fysiska märken eller om barnet begär det. Bestämmelser om excess i samband med fasthållande finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen.

Föreslagen lydelse

I brådska fall ska ärenden som gäller återförande av barn avgöras av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Föreståndaren för anstalten eller den av föreståndaren förordnade personen i anstaltens vård- och fostringspersonal ska utan dröjsmål meddela den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter om avgörandet.

Eftersökningen och återförandet av barnet får genomföras endast av en person i anstaltens vård- och fostringspersonal eller av en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. Åtgärder för eftersökning och återförande av barn får inte genomföras i form av köpta tjänster. Anteckningar om åtgärderna för eftersökning och återförande av barn ska göras i barnets klienthandlingar i enlighet med 33 § och lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

Anstalten ska lämna en skriftlig rapport om åtgärder för eftersökning och återförande av ett barn till den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter.

69 b §

Gripande av barn

(nya)

En behörig tjänsteinnehavare inom socialvården får gripa ett barn som avses i 69 a 1 mom. § och 69 d § 1 mom. för att återföra barnet till barnskyddsanstalten. En person i anstaltens vård- och fostringspersonal får gripa ett barn som avses i 69 a § 1 mom. för återförande av barnet.

Om en person i anstaltens vård- och fostringspersonal eller en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har grundad anledning att anta att barnet befinner sig i en bostad eller på någon annan vistelseplats och att barnets hälsa, utveckling

eller säkerhet är i allvarlig fara, har en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården rätt att få tillträde till bostaden eller vistelseplatsen, om tillträdet är nödvändigt för att skydda barnets hälsa eller utveckling eller förhindra att barnets säkerhet äventyras.

När man fått reda på barnets vistelseplats har en person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården rätt att för gripande av barnet hålla fast barnet så att barnet kan flyttas till den bil eller det andra transportmedel som används för transporten. På fasthållande tillämpas i övrigt bestämmelserna i 68 § 2–6 mom.

En person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården får under de förutsättningar och på de sätt som föreskrivs i 66 § företa en kroppsvisitation av barnet för att trygga ett säkert gripande. Den som företagit en kroppsvisitation får frånta barnet sådana i 4 b § avsedda ämnen och föremål som barnet innehar. En person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att genomföra kroppsvisitationen och fråntagandet av ämnen och föremål och som kan anses försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. På användning av maktmedel tillämpas det som i 68 § 2–6 mom. föreskrivs om fasthållande. Om omhändertagna ämnen eller föremål inte återlämnas till barnet, ska det fattas ett beslut om saken i enlighet med 4 c § 1 och 4 mom.

69 c §

Transport av ett barn som gripits

(nya)

När man fått reda på vistelseplatsen för ett barn som avses i 69 a § 1 mom., ska barnskyddsanstalten och den myndighet som

ansvarar för vården av barnet utom hemmet tillsammans avtala om transporten av barnet tillbaka till anstalten, om barnet inte återvänder frivilligt.

En person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården får under de förutsättningar och på de sätt som föreskrivs i 66 § företa en kroppsvisitation av barnet i det transportmedel som används för transporten eller i dess omedelbara närhet för att trygga en säker transport. För att trygga en säker transport får dessutom sådana i 4 b § avsedda ämnen och föremål som barnet innehar tas ifrån barnet. En person i anstaltens vård- och fostringspersonal och en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att genomföra kroppsvisitationen och fråntagandet av ämnen och föremål och som kan anses försvarliga med beaktande av barnets ålder och beteende samt en samlad bedömning av situationen. På användning av maktmedel tillämpas det som i 68 § 2–6 mom. föreskrivs om fasthållande. Om omhändertagna ämnen eller föremål inte återlämnas till barnet efter transporten, ska det fattas ett beslut om saken i enlighet med 4 c § 1 och 4 mom.

Under transporten av barnet får en i 2 mom. avsedd person hålla fast barnet i det transportmedel som används för transporten för att trygga en säker transport, om barnet på basis av sitt förvirrade eller hotfulla beteende sannolikt skulle skada sig självt eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av en överhängande fara för barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet. På fasthållande tillämpas i övrigt bestämmelserna i 68 § 2–6 mom.

69 d §

Eftersökning och återförande av barn som utan tillstånd är frånvarande från ett familjehem

Gällande lydelse

(nya)

Föreslagen lydelse

Om ett barn som i enlighet med 49 § är placerat i familjevård utan tillstånd har avlägsnat sig från familjehemmet eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig inte återvänder dit i enlighet med vad man på förhand kommit överens om eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig från familjehemmet är på väg till eller befinner sig på en plats som man inte på förhand kommit överens om, ska familjevårdaren utan dröjsmål underrätta den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet om barnets olovliga frånvaro, och myndigheten ska för att trygga verkställigheten av beslut om omhändertagande av barnet och vård utom hemmet samt om brådskanie placering och beslut om att fortsätta brådskanie placering eller ett interimistiskt förordnande enligt 83 § utan dröjsmål vidta behövliga åtgärder för att hitta barnet och återföra det. Återförandet av barnet innefattar gripande av barnet och transport av det gripna barnet. Eftersökningen och återförandet av barnet får endast genomföras av en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården. På återförande av barn tillämpas i övrigt bestämmelserna i 69 a § 4 mom.

Ett ärende som gäller återförande av ett i 1 mom. avsett barn avgörs av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller, när socialarbetaren har förhinder, av en annan behörig tjänsteinnehavare inom socialvården.

Vad som i 69 a § 2 mom. föreskrivs om att begära lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av barnet och om rätten att få uppgifter tillämpas också när det är fråga om ett barn som avses i 1 mom. Vad som i 69 b § och 69 c § 2 och 3 mom. föreskrivs om befogenheterna för en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården tillämpas också när det är fråga om ett barn som avses i 1 mom. Vad som i 69 b § och 69 c § 2 och 3 mom. föreskrivs om befogenheter gäller inte familjevårdare.

För tryggnad av användningen, uppföljningen och övervakningen av

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

begränsande åtgärder ska den behöriga tjänsteinnehavaren inom socialvården på behörigt sätt göra anteckningar om de begränsande åtgärder som tjänsteinnehavaren har vidtagit.

69 e §

Handräckning av polisen för gripande och transport av barn som utan tillstånd är frånvarande från barnskyddsanstalter och familjehem

(nya)

Bestämmelser om socialvårdsmyndighetens rätt att av andra myndigheter få den handräckning som den behöver för att sköta sina lagstadgade uppgifter finns i 22 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). En behörig tjänsteinnehavare inom socialvården har med stöd av den paragrafen rätt att få handräckning av polisen också vid gripande av i 69 a § 1 mom. och 69 d § 1 mom. avsedda barn och vid transport av ett gripet barn.

Begäran om handräckning vid gripande av ett barn som avses i 69 a § 1 mom. och transport av ett gripet barn kan för socialvårdsmyndighetens räkning också göras av en person i barnskyddsanstaltens vård- och fostringspersonal. En person i anstaltens vård- och fostringspersonal har rätt att få handräckning av polisen för att utföra sina uppgifter i följande situationer:

1) tillträde till en bostad eller någon annan vistelseplats enligt 69 b § 2 mom.,

2) gripande enligt 69 b § 3 mom.,

3) utförande av kroppsvisitation och fräntagande av ämnen och föremål enligt 69 b § 4 mom.,

4) utförande av kroppsvisitation och fräntagande av ämnen och föremål enligt 69 c § 2 mom., och

5) transport av ett gripet barn enligt 69 c § 3 mom.

En behörig tjänsteinnehavare inom socialvården och en person i anstaltens vård- och fostringspersonal har rätt att få handräckning, om den åtgärd som ligger till

grund för handräckningen hindras. Åtgärden kan hindras, om en behörig tjänsteinnehavare inom socialvården eller en person i anstaltens vård- och fostringspersonal vid utförandet av åtgärder enligt 2 mom. bedömer att barnets beteende eller omständigheterna i övrigt innebär en betydande risk för att säkerheten för barnet, en person som deltar i återförandet av barnet eller någon annan person äventyras.

När polisen ger handräckning i en situation som avses i 2 mom. 5 punkten, är polisen skyldig att transportera barnet till den närmaste möjliga barnskyddsanstalt som barnets behöriga tjänsteinnehavare inom socialvården och en behörig tjänsteinnehavare inom välfärdsområdet på barnets vistelseort kommer överens om. Den närmaste möjliga barnskyddsanstalten kan vara en tillfällig barnskyddsanstalt eller barnets egen plats för vård utom hemmet.

70 a §

Kameraövervakning i samband med isolering

(nya)

När isolering enligt 70 § genomförs i ett isoleringsrum i anslutning till anstalten, kan teknisk övervakning i form av kameraövervakning utföras i rummet, om säkert genomförande av isoleringen förutsätter det. Kameraövervakning får användas endast när det är nödvändigt och proportionerligt med tanke på syftet med kameraövervakningen. Kameraövervakning får inte riktas mot den del av isoleringsrummet som utgör toalett och tvättrum. I samband med isoleringen ska barnet underrättas om kameraövervakningen.

På behandlingen av klientuppgifter i samband med teknisk övervakning tillämpas lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

Bestämmelser om kameraövervakning av arbetstagare finns i 16 och 17 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004).

71 §

Särskild omsorg

Med särskild omsorg avses sådan särskild, multiprofessionell vård och omsorg som ordnas vid en barnskyddsanstalt för ett barn som fyllt 12 år i vård utom hemmet och under vilken barnets rörelsefrihet kan inskränkas på det sätt som anges i 72 och 73 § i den utsträckning som vården och omsorgen om barnet förutsätter.

71 §

Särskilda begränsningar under rehabilitering på sluten institution

Utöver vad som föreskrivs i detta kapitel begränsas barnets rörelsefrihet under placeringen för rehabilitering på en sluten institution. Också barnets kontakter begränsas på det sätt som avses i 62 § 3 mom. under placeringen för rehabilitering på en sluten institution.

Barnet ska dessutom fråntas sådana i 4 b § 4 mom. avsedda anordningar som kan användas för kommunikation och som barnet innehar under placeringen för rehabilitering på en sluten institution. När barnet fråntagits en anordning som kan användas för kommunikation, ska barnets kontakter under tiden för rehabilitering på en sluten institution tryggas på andra sätt.

Kroppsbesiktningar av barnet ska också företas planmässigt under tiden för rehabilitering på en sluten institution för att säkerställa att barnet inte använder berusningsmedel.

Beslut om begränsningar enligt 1–3 mom. fattas i samband med beslut om placering av barnet för sådan rehabilitering på sluten institution som avses i 49 a §. Besluten gäller i högst ett år.

I samband med brådiskande placering av ett barn fattas beslut om begränsningar enligt 1–3 mom. av den tjänsteinnehavare som avses i 13 § 1 mom. Besluten om begränsningar fortsätter att gälla trots att den brådiskande placeringen förfaller, om den brådiskande placeringen förfaller på grund av ett beslut om omhändertagande av barn enligt 43 § 1 mom. eller på grund av ett beslut av förvaltningsdomstolen på en ansökan om omhändertagande och placering i vård utom hemmet enligt 43 § 2 mom. eller på grund av ett interimistiskt förordnande av en förvaltningsdomstol enligt 83 §, när ett ärende som gäller omhändertagande eller vård utom hemmet är anhängigt vid förvaltningsdomstolen. Beslut om begränsningar kan gälla i högst ett år från det

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

att beslutet om brådskanie placering meddelades.

Under placeringen ska innehållet i och omfattningen av de begränsningar som avses i 1–3 mom. bedömas i samband med att klientplanen ses över med minst fyra månaders mellanrum, med beaktande av vad som föreskrivs i 49 e §. Begränsningar enligt 1–3 mom. får användas endast i den mån och i den omfattning som det är nödvändigt för att uppnå syftena med placeringen.

72 §

Ordnande av särskild omsorg

Om ett barns synnerligen viktiga enskilda intresse nödvändigt kräver det, kan för barnet under tiden för vård utom hemmet ordnas särskild omsorg för att bryta ett svårt rusmedelsmissbruk eller gravt brottsligt beteende, eller när barnets eget beteende allvarligt äventyrar barnets liv, hälsa eller utveckling på något annat sätt. Syftet med den särskilda omsorgen är att bryta ett beteende som skadar barnet självt och att möjliggöra helhetsinriktad omsorg som kommer barnet till del. En ytterligare förutsättning är att det med beaktande av barnets behov av vård och omsorg inte är möjligt att ordna vården utom hemmet på något annat sätt och att hälso- och sjukvårdstjänster inte lämpar sig för syftet i stället för särskild omsorg.

Ett beslut om inledande eller förlängning av särskild omsorg fattas av den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom., sedan den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. Beslutet ska grunda sig på en multiprofessionell bedömning av barnets situation som gjorts med avseende på ordnandet av särskild omsorg och som baserar sig på expertis inom fostran, socialarbete, psykologi och medicin.

Särskild omsorg kan ordnas i högst 30 dygn. Tiden räknas från det att den särskilda omsorgen faktiskt inleds. Beslutet om

72 §

Särskilda begränsningar under en period av särskild omsorg

Utöver vad som föreskrivs i detta kapitel begränsas barnets rörlighet under perioden av särskild omsorg så att barnet hindras från att avlägsna sig från barnskyddsanstaltens lokaler utan tillstånd eller övervakning.

Kroppsbesiktningar av barnet ska företas planmässigt under perioden av särskild omsorg för att säkerställa att barnet inte använder berusningsmedel.

De begränsningar som avses i 1 och 2 mom. ingår i det beslut som avses i 60 b §.

ordnande av särskild omsorg förfaller om verkställigheten inte har kunnat inledas inom 90 dygn från det att beslutet fattades. Den särskilda omsorgen kan av synnerligen vägande skäl förlängas med högst 60 dygn, om ordnandet av vården av barnet utom hemmet alltjämt nödvändigt kräver det på de grunder som anges i 1 mom. Den särskilda omsorgen ska omedelbart avslutas om den visar sig vara verkningslös med avseende på uppnåendet av målen för den eller när behov av den inte längre finns. Beslut om avslutande av den särskilda omsorgen fattas av den socialarbetare som enligt 13 b § ansvarar för barnets angelägenheter.

74 §

Anteckningar om begränsande åtgärder

För tryggande av uppföljningen och övervakningen av bruket av sådana begränsande åtgärder som avses i 65, 66, 66 a, 67–69, 69 a och 70 § ska barnskyddsanstalten på behörigt sätt göra anteckningar om de begränsande åtgärder som den har vidtagit. Anteckningarna ska omfatta en beskrivning av den begränsande åtgärden, hur begränsningen genomförts, hurdana andra begränsningar som eventuellt har tillgripits samtidigt, grunden för åtgärden och hur länge den varat, namnet på den som har fattat beslut om åtgärden, genomfört åtgärden i praktiken och närvarat vid genomförandet, samt vid behov uppgifter om de grundade anledningar som avses i 66 § 1 mom. och 66 a § 1 mom. och om de särskilda skäl som avses i 67 § 3 mom. Vidare ska åtgärdens eventuella inverkan på planen för vård och fostran beskrivas. Sättet att höra barnet innan beslutet om begränsningen fattats eller innan begränsningen genomförts ska beskrivas. Även barnets åsikt om saken ska antecknas.

74 §

Anteckningar om begränsande åtgärder

För tryggande av uppföljningen och övervakningen av bruket av sådana begränsande åtgärder som avses i 65, 66, 66 a, 67, 68, 68 a, 69, 69 b, 69 c, 70, 70 a, 71 och 72 § ska barnskyddsanstalten på behörigt sätt göra anteckningar om de begränsande åtgärder som den har vidtagit. Anteckningarna ska omfatta

1) en beskrivning av den begränsande åtgärden och av hur begränsningen har genomförts,

2) hurdana andra än ovannämnda begränsningar som eventuellt har tillgripits samtidigt,

3) grunden för åtgärden och hur länge den varat,

4) namnen på dem som har fattat beslut om åtgärden, genomfört åtgärden i praktiken och närvarat vid genomförandet,

5) vid behov uppgifter om de grundade anledningar som avses i 66 § 1 mom., 66 a § 1 mom. och 67 § 1 och 2 mom. och om de särskilda skäl som avses i 67 § 4 mom.,

6) en beskrivning av åtgärdens eventuella inverkan på planen för vård och fostran,

7) en beskrivning av hur barnet har hörts innan beslutet om begränsningen fattats eller innan begränsningen genomförts,

8) barnets åsikt om saken.

89 §

Rätt att söka ändring

Barnets förälder och vårdnadshavare samt den som svarar eller omedelbart före beredningen av ärendet har svarat för barnets vård och fostran får var för sig söka ändring i ett ärende som gäller

1) en sådan brådiskande placering som avses i 38 § 1 mom.,

2) sådan förlängning av en brådiskande placering som avses i 38 a §,

3) sådant omhändertagande samt därtill ansluten vård utom hemmet som avses i 43 § 1 mom.,

4) sådan ändring av platsen för vård utom hemmet som enligt 43 § 3 mom. görs under den tid omhändertagandet eller den brådiskande placeringen varar, och

5) sådant avslutande av omhändertagande som avses i 47 §.

I ett ärende som gäller sådan begränsning av kontakter som avses i 63 § får ändring sökas av barnets vårdnadshavare samt av den vars kontakter till barnet har begränsats genom beslutet.

I ett ärende som gäller sådana begränsande åtgärder som avses i 65 §, 67 § 4 mom., 69, 70 och 72 § får ändring sökas av barnets vårdnadshavare.

90 §

89 §

Rätt att söka ändring

Barnets förälder och vårdnadshavare samt den som svarar eller omedelbart före beredningen av ärendet har svarat för barnets vård och fostran får var för sig söka ändring i ett ärende som gäller

1) sådan brådiskande placering som avses i 38 § 1 mom.,

2) sådan förlängning av en brådiskande placering som avses i 38 a §,

3) sådant omhändertagande samt därtill ansluten vård utom hemmet som avses i 43 § 1 mom.,

4) sådan ändring av platsen för vård utom hemmet som enligt 43 § 3 mom. görs under den tid omhändertagandet eller den brådiskande placeringen varar,

5) sådant avslutande av omhändertagande som avses i 47 §,

6) sådan period av särskild omsorg som avses i 60 b §.

I ett ärende som gäller sådan begränsning av kontakter som avses i 63 § och 71 § 1 mom. får ändring sökas av barnets vårdnadshavare samt av den vars kontakter till barnet har begränsats genom beslutet.

I ärenden som gäller sådana begränsande åtgärder som avses i 67 § 4 mom., 69, 70 och 71 § och i ärenden som avses i 4 b § får ändring sökas av barnets vårdnadshavare. De begränsande åtgärder som föreskrivs i 72 § ingår i det beslut som avses i 60 b § och rätten att söka ändring i det beslutet bestäms enligt 1 mom.

90 §

Gällande lydelse

Sökande av ändring hos förvaltningsdomstolen

I ett beslut av en tjänsteinnehavare som är underställd välfärdsområdet får ändring sökas direkt genom besvär hos förvaltningsdomstolen på det sätt som föreskrivs i lagen om rättegång i förvaltningsärenden i ärenden som gäller

- 1) en sådan brådiskande placering som avses i 38 § 1 mom.,
- 2) sådan förlängning av en brådiskande placering som avses i 38 a §,
- 3) sådant omhändertagande samt därtill ansluten vård utom hemmet som avses i 43 § 1 mom.,
- 4) sådan ändring av platsen för vård utom hemmet som enligt 43 § 3 mom. görs under den tid omhändertagandet eller den brådiskande placeringen varar,
- 5) sådant avslutande av omhändertagande som avses i 47 §,
- 6) sådan begränsning av kontakter som avses i 63 §,
- 7) sådant omhändertagande av ämnen och föremål som avses i 65 §,
- 8) sådant undanhållande av en försändelse som avses i 67 § 4 mom.,
- 9) sådan begränsning av rörelsefriheten som avses i 69 §,
- 10) sådan isolering som avses i 70 §, samt
- 11) sådan särskild omsorg som avses i 72 §.

(nya)

I beslut som någon annan än en tjänsteinnehavare som är underställd välfärdsområdet har fattat i ärenden som gäller begränsningar och begränsande åtgärder får ändring sökas på det sätt som

Föreslagen lydelse

Sökande av ändring hos förvaltningsdomstolen

I ett beslut av en tjänsteinnehavare som är underställd välfärdsområdet får ändring sökas genom besvär direkt hos förvaltningsdomstolen med iakttagande av bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden, i ärenden som gäller

- 1) sådant fråtagande av ämnen och föremål som avses i 4 b §,
 - 2) sådan brådiskande placering som avses i 38 § 1 mom.,
 - 3) sådan förlängning av en brådiskande placering som avses i 38 a §,
 - 4) sådant omhändertagande samt därtill ansluten vård utom hemmet som avses i 43 § 1 mom.,
 - 5) sådan ändring av platsen för vård utom hemmet som enligt 43 § 3 mom. görs under den tid omhändertagandet eller den brådiskande placeringen varar,
 - 6) sådant avslutande av omhändertagande som avses i 47 §,
 - 7) sådan period av särskild omsorg som avses i 60 b §,
 - 8) sådan begränsning av kontakter som avses i 63 §,
 - 9) sådant undanhållande av en försändelse som avses i 67 § 4 mom.,
 - 10) sådan begränsning av rörelsefriheten som avses i 69 §,
 - 11) sådan isolering som avses i 70 §, samt
 - 12) begränsning av rörelsefriheten, begränsning av kontakter, fråtagande av ämnen och föremål och planmässig kroppsbesiktning enligt 71 § 1–3 mom.
- De särskilda begränsande åtgärder som föreskrivs i 72 § ingår i det beslut som föreskrivs i 60 b § och rätten att söka ändring i det beslutet bestäms enligt 1 mom.*

I beslut som någon annan än en tjänsteinnehavare som är underställd välfärdsområdet har fattat i ärenden som gäller begränsningar och begränsande

Gällande lydelse

anges i 1 mom. *Besvären ska anföras inom 30 dagar från delfåendet av beslutet.*

Om inte något annat föreskrivs i denna lag tillämpas på ändringssökande i övrigt vad som föreskrivs i socialvårdslagen och i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

92 §

Sökande av ändring hos högsta förvaltningsdomstolen

I förvaltningsdomstolens beslut får på det sätt som föreskrivs i lagen om rättegång i förvaltningsärenden ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen i ärenden som gäller

1) fördelningen av ansvaret och kostnaderna för ordnandet av barnskydd mellan välfärdsområdena enligt 16, 16 a och 16 b §,

2) tillstånd till undersökning av barn enligt 28 §,

3) tryggnad av försörjning och boende enligt 35 §,

4) omhändertagande av barn och vård utom hemmet enligt 43 § 1 och 3 mom.,

5) avslutande av omhändertagande enligt 47 §,

6) begränsning av kontakter enligt 63 §,

7) eftervård enligt 75 och 76 §, samt

8) förbud enligt 81 § 5 mom.

Föreslagen lydelse

åtgärder får ändring sökas på det sätt som anges i 1 mom.

Om inte något annat föreskrivs i denna lag tillämpas på ändringssökande i övrigt vad som föreskrivs i socialvårdslagen och i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

92 §

Sökande av ändring hos högsta förvaltningsdomstolen

I förvaltningsdomstolens beslut får *med iakttagande av bestämmelserna* i lagen om rättegång i förvaltningsärenden ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen, i ärenden som gäller

1) fördelningen av ansvaret och kostnaderna mellan välfärdsområdena enligt 16, 16 a och 16 b §,

2) tillstånd till undersökning av barn enligt 28 §,

3) tryggnad av försörjning och boende enligt 35 §,

4) omhändertagande av barn och vård utom hemmet enligt 43 § 1 och 3 mom.,

5) avslutande av omhändertagande enligt 47 §,

6) begränsning av kontakter enligt 63 § *och 71 § 1 mom.*,

7) eftervård enligt 75 och 76 §, samt

8) förbud enligt 81 § 5 mom.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Bestämmelserna i 49 a–49 e, 60 a–60 c, 71 och 72 § träder i kraft den 1 augusti 2026.

Bestämmelserna i 73 § i barnskyddslagen (417/2007) upphävs den 1 augusti 2026.

På beslut som fattats före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde när beslutet fattades.

På besvär eller underställning med anledning av ett beslut som fattats före ikraftträdandet av denna lag eller på behandlingen av ett sådant ärende vid en högre besvärinstans med anledning av

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

*besvär tillämpas de bestämmelser som gällde
vid ikraftträdandet.*

2.

Lag

om ändring av 69 § i hälso- och sjukvårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fögas till 69 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010), sådan den lyder i lagarna 581/2022
och 116/2023, ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom., som
följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

69 §

69 §

Skyldigheter enligt barnskyddslagen

Skyldigheter enligt barnskyddslagen

(nya)

Placeringsvårdsområdet ska när det ordnar tjänster se till att tjänsterna samordnas till en ändamålsenlig helhet. Bestämmelser om samordning av tjänster för kunderna finns i 10 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård. Sådana mest krävande social- och hälsovårdstjänster där uppgifter inom socialvården och hälso- och sjukvården tillsammans bildar den helhet som behövs för att genomföra tjänsterna ska samordnas i enlighet med 36 § 3 mom. 6 punkten och de bestämmelser som utfärdats med stöd av 36 § 5 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård. Det vårdsområde som ordnat tjänsten inom det mest krävande barnskyddet har rätt att ta ut kostnaderna för ordnandet av vården av placerarvårdsområdet enligt vad som föreskrivs i 4 mom. i denna paragraf.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av lagen om tillsynen över social- och hälsovården

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om tillsynen över social- och hälsovården (741/2023) 4 § 1 och 2 punkten, 40 § 6 mom. och 52 § 1 mom., av dem 52 § 1 mom. sådant det lyder i lag 964/2024, som följer:

Gällande lydelse

4 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *tjänsteanordnare* välfärdsområde med ansvar för att ordna social- och hälsovård, Helsingfors stad och HUS-sammanslutningen samt Folkpensionsanstalten med ansvar för att ordna studerandehälsovård för högskolestuderande och rehabiliteringstjänster samt statens sinnessjukhus, *statens skolhem*, Försvarsmakten med ansvar för att ordna sjukvård och hälsovård och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar,

2) *tjänsteproducent* välfärdsområden, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen, statliga affärsverk, självständiga offentligrättsliga inrättningar eller evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan eller församlingar eller kyrkliga samfällighet inom de kyrkorna samt aktiebolag och andra bolag, offentliga och privata sammanslutningar, andelslag, föreningar, stiftelser och enskilda näringsidkare som producerar socialservice enligt 3 punkten eller hälso- och sjukvårdstjänster enligt 4 punkten,

40 §

Avförande av en tjänsteproducent ur registret

Föreslagen lydelse

4 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *tjänsteanordnare* välfärdsområde med ansvar för att ordna social- och hälsovård, Helsingfors stad och HUS-sammanslutningen samt Folkpensionsanstalten med ansvar för att ordna studerandehälsovård för högskolestuderande och rehabiliteringstjänster samt statens sinnessjukhus, Försvarsmakten med ansvar för att ordna sjukvård och hälsovård och Enheten för hälso- och sjukvård för fångar,

2) *tjänsteproducent* välfärdsområden, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen, statliga affärsverk, *Statens barnskyddsanstalt*, självständiga offentligrättsliga inrättningar eller evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan eller församlingar eller kyrkliga samfällighet inom de kyrkorna samt aktiebolag och andra bolag, offentliga och privata sammanslutningar, andelslag, föreningar, stiftelser och enskilda näringsidkare som producerar socialservice enligt 3 punkten eller hälso- och sjukvårdstjänster enligt 4 punkten,

40 §

Avförande av en tjänsteproducent ur registret

Gällande lydelse

Denna paragraf tillämpas inte när tjänsteproducenten är ett statligt sinnessjukhus, Försvarsmakten, Gränsbevakningsväsendet, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, ett statligt affärsverk, ett välfärdsområde, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen eller en självständig offentligrättslig inrättning.

52 §

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024. För statens sinnessjukhus, Försvarsmakten, Gränsbevakningsväsendet, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, statliga affärsverk, välfärdsområdena, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen, självständiga offentligrättsliga inrättningar eller evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan eller en församling eller kyrklig samfällighet inom de kyrkorna träder dock 3 kap. i lagen i kraft den 1 januari 2028.

Föreslagen lydelse

Denna paragraf tillämpas inte när tjänsteproducenten är ett statligt sinnessjukhus, Försvarsmakten, Gränsbevakningsväsendet, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, ett statligt affärsverk, ett välfärdsområde, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen, *Statens barnskyddsanstalt* eller en självständig offentligrättslig inrättning.

52 §

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024. För statens sinnessjukhus, Försvarsmakten, Gränsbevakningsväsendet, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar, statliga affärsverk, välfärdsområdena, Helsingfors stad, HUS-sammanslutningen, *Statens barnskyddsanstalt*, självständiga offentligrättsliga inrättningar eller evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan eller en församling eller kyrklig samfällighet inom de kyrkorna träder dock 3 kap. i lagen i kraft den 1 januari 2028.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av 321 § i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation (917/2014) 321 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 1207/2020, som följer:

Gällande lydelse

321 §

*Rätt för myndigheter som tar emot
nödmeddelanden att få information*

Teleföretag är skyldiga att till nödcentralen, sjöräddningscentralen, sjöräddningsundercentralen och polisen för behandling lämna ut

1) lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som ett nödmeddelande har sänts från samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress, och

2) lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress, om den myndighet som tagit emot nödmeddelandet har grundad anledning att anta att personen i fråga befinner sig i uppenbar nöd eller i omedelbar fara.

Föreslagen lydelse

321 §

*Rätt för myndigheter som tar emot
nödmeddelanden att få information*

Teleföretag är skyldiga att till nödcentralen, sjöräddningscentralen, sjöräddningsundercentralen och polisen för behandling lämna ut

1) lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som ett nödmeddelande har sänts från samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress, och

2) lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress, om den myndighet som tagit emot nödmeddelandet har grundad anledning att anta att personen i fråga befinner sig i uppenbar nöd eller i omedelbar fara.

Teleföretag är skyldiga att till nödcentralen på dess begäran lämna ut lokaliseringssuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av ett barn som på det sätt som avses i 69 a eller 69 d § i barnskyddslagen (417/2007) utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem samt uppgifter om abonnemangets identifieringssuppgifter. En förutsättning för begäran är att placerarvälfärdsområdet eller

Gällande lydelse

De uppgifter som avses i 1 mom. ska lämnas ut trots den sekretess som avses i 136 § och trots de förutsättningar som gäller behandling av lokaliseringssuppgifter enligt 160 och 161 §, samt oberoende av vad abonnenten eller användaren har avtalat med teleföretaget om hemlighållande av uppgifter.

En leverantör av mervärdestjänster har rätt att lämna ut uppgifter som avses i 1 mom. till de myndigheter som nämns där.

Föreslagen lydelse

motsvarande myndighet i landskapet Åland har grundad anledning att anta att barnets hälsa eller utveckling allvarligt äventyras genom att barnet använder berusningsmedel, begår en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende eller genom risken för att barnet blir föremål för ett brott.

De uppgifter som avses i 1 och 2 mom. ska lämnas ut trots den sekretess som avses i 136 § och trots de förutsättningar som gäller behandling av lokaliseringssuppgifter enligt 160 och 161 §, samt oberoende av vad abonnenten eller användaren har avtalat med teleföretaget om hemlighållande av uppgifter.

En leverantör av mervärdestjänster har rätt att lämna ut uppgifter som avses i 1 och 2 mom. till de myndigheter som nämns där.

Denna lag träder i kraft den 20.

6.

Lag

om ändring av 17 och 19 § i lagen om nödcentralsverksamhet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om nödcentralsverksamhet (692/2010) 17 och 19 §, sådana de lyder i lag 438/2023, som följer:

Gällande lydelse

17 §

Personuppgifter som behandlas i nödcentralsverksamheten

Räddningsväsendet, polisen och social- och hälsovårdsväsendet, Gränsbevakningsväsendet och Nödcentralsverket får i enlighet med 16 § behandla följande uppgifter:

1) uppgifter som hänför sig till enheter som utför uppdrag för räddningsväsendet, polisväsendet och social- och hälsovårdsväsendet samt uppgifter som hänför sig till enheter inom Gränsbevakningsväsendet,

2) uppgifter om när och hur anmälan har gjorts och meddelandenas innehåll inklusive telefonidentifikations- och adressuppgifter och geografisk information samt inspelningar, audiovisuella upptagningar och motsvarande tekniska eller andra upptagningar av meddelanden,

3) identifieringsuppgifter om det abonnemang och lokaliseringsuppgifter om det abonnemang och den terminalutrustning som en anmälan har gjorts från, uppgifter om abonnemangets abonnent, användare och installeringsadress samt kontaktuppgifter och lokaliseringsuppgifter som anger läget för den terminalutrustning och det abonnemang som använts av den person som är föremål för anmälan,

Föreslagen lydelse

17 §

Personuppgifter som behandlas i nödcentralsverksamheten

Räddningsväsendet, polisen och social- och hälsovårdsväsendet, Gränsbevakningsväsendet och Nödcentralsverket får i enlighet med 16 § behandla följande uppgifter:

1) uppgifter som hänför sig till enheter som utför uppdrag för räddningsväsendet, polisväsendet och social- och hälsovårdsväsendet samt uppgifter som hänför sig till enheter inom Gränsbevakningsväsendet,

2) uppgifter om när och hur anmälan har gjorts och meddelandenas innehåll inklusive telefonidentifikations- och adressuppgifter och geografisk information samt inspelningar, audiovisuella upptagningar och motsvarande tekniska eller andra upptagningar av meddelanden,

3) *lokaliseringsuppgifter* om det abonnemang *eller* den terminalutrustning som används av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets *identifieringsuppgifter*, abonnent, användare och installeringsadress *samt i fråga om ett barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem lokaliseringsuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som används av barnet och uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter*,

Gällande lydelse

4) uppgifter om dem som tagit emot och registrerat meddelanden, uppdrag och åtgärder och den enhet som tagit emot meddelandena, uppdragen och åtgärderna samt den tidpunkt då anmälan tagits emot,

5) av uppgifterna om identiteten hos en person som har samband med meddelanden, uppdrag och åtgärder namn, personbeteckning eller födelsetid samt information om kön, modersmål, medborgarskap, hemort, adress och telefonnummer och andra motsvarande uppgifter samt om samband med ärendet och identifieringsuppgifter om objektet inklusive lokaliseringsuppgift eller geografisk information,

6) uppgifter om uppdrag och åtgärder,

7) uppgifter som behövs för någons personliga säkerhet eller för säkerheten i arbetet, uppgifter om ett objekts eller en persons farlighet eller oberäknelighet samt personuppgifter som beskriver eller avser att beskriva en brottslig gärning, straff eller andra påföljder för ett brott, uppgifter om personers hälsotillstånd, sjukdom, handikapp och vård eller därmed jämförbara åtgärder som en person blivit föremål för eller uppgifter om socialvårdsåtgärder får dock registreras endast till den del det är nödvändigt för någons personliga säkerhet eller för säkerheten i arbetet,

8) objektinformation, lokaliseringsuppgifter och geografisk information om till nödcentralen kopplade brandlarmanläggningar, automatiska släckanläggningar och brottslarmanläggningar samt information om testverksamhet och felsituationer.

19 §

Nödcentralsverkets rätt att få uppgifter ur registren

Nödcentralsverket och dess anställda har enligt vad som överenskommits med den personuppgiftsansvarige och trots sekretessbestämmelserna, för att kunna sköta Nödcentralsverkets lagstadgade uppgifter, rätt

Föreslagen lydelse

4) uppgifter om dem som tagit emot och registrerat meddelanden, uppdrag och åtgärder och den enhet som tagit emot meddelandena, uppdragen och åtgärderna samt den tidpunkt då anmälan tagits emot,

5) av uppgifterna om identiteten hos en person som har samband med meddelanden, uppdrag och åtgärder namn, personbeteckning eller födelsetid samt information om kön, modersmål, medborgarskap, hemort, adress och telefonnummer och andra motsvarande uppgifter samt om samband med ärendet och identifieringsuppgifter om objektet inklusive lokaliseringsuppgift eller geografisk information,

6) uppgifter om uppdrag och åtgärder,

7) uppgifter som behövs för någons personliga säkerhet eller för säkerheten i arbetet, uppgifter om ett objekts eller en persons farlighet eller oberäknelighet samt personuppgifter som beskriver eller avser att beskriva en brottslig gärning, straff eller andra påföljder för ett brott, uppgifter om personers hälsotillstånd, sjukdom, handikapp och vård eller därmed jämförbara åtgärder som en person blivit föremål för eller uppgifter om socialvårdsåtgärder får dock registreras endast till den del det är nödvändigt för någons personliga säkerhet eller för säkerheten i arbetet,

8) objektinformation, lokaliseringsuppgifter och geografisk information om till nödcentralen kopplade brandlarmanläggningar, automatiska släckanläggningar och brottslarmanläggningar samt information om testverksamhet och felsituationer.

19 §

Nödcentralsverkets rätt att få uppgifter ur registren

Nödcentralsverket och dess anställda har enligt vad som överenskommits med den personuppgiftsansvarige och trots sekretessbestämmelserna, för att kunna sköta Nödcentralsverkets lagstadgade uppgifter,

Gällande lydelse

att avgiftsfritt få de uppgifter som behövs för att säkerställa förberedande åtgärder i samband med uppdrag eller säkerheten i arbetet eller för att stödja den myndighet eller enhet som utför uppdraget. I detta syfte har Nödcentralsverket och dess anställda rätt att

1) få uppgifter enligt 5, 6, 11 och 12 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet ur polisens informationssystem samt uppgifter ur det i 3 § 3 punkten i den lagen avsedda nationella systemet inom Schengens informationssystem,

2) få uppgifter ur utrikesministeriets datasystem angående beslut om visum samt uppehålls- och arbetstillstånd,

3) få uppgifter ur Migrationsverkets datasystem, om uppgifterna behövs för behandling av ärenden enligt utlänningslagen (301/2004) och för tillsynen över efterlevnaden av utlänningslagen,

4) få sådana uppgifter ur det i 216 § i lagen om transportservice (320/2017) avsedda trafik- och transportregistret som är nödvändiga för utförande av Nödcentralsverkets lagstadgade uppdrag,

5) få uppgifter om alarmering av räddningsenheter från räddningsväsendet i välfärdsområdet, ur det register om åtgärder som vidtagits av räddningsenheterna som upprätthålls av räddningsväsendet i välfärdsområdet samt ur det register över övervakning och kontroll av brandsäkerheten som upprätthålls av räddningsväsendet i välfärdsområdet,

6) få uppgifter enligt 13–17 § i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009),

7) av ett teleföretag få identifieringsuppgifter om det abonnemang och lokaliseringsuppgifter om det abonnemang och den terminalutrustning som ett nödmeddelande har sänts från, uppgifter om abonnemangets abonnent, användare och installeringsadress samt kontaktuppgifter och lokaliseringsuppgifter som anger läget för den terminalutrustning och det abonnemang som använts av den person som är föremål för

Föreslagen lydelse

rätt att avgiftsfritt få de uppgifter som behövs för att säkerställa förberedande åtgärder i samband med uppdrag eller säkerheten i arbetet eller för att stödja den myndighet eller enhet som utför uppdraget. I detta syfte har Nödcentralsverket och dess anställda rätt att

1) få uppgifter enligt 5, 6, 11 och 12 § i lagen om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet ur polisens informationssystem samt uppgifter ur det i 3 § 3 punkten i den lagen avsedda nationella systemet inom Schengens informationssystem,

2) få uppgifter ur utrikesministeriets datasystem angående beslut om visum samt uppehålls- och arbetstillstånd,

3) få uppgifter ur Migrationsverkets datasystem, om uppgifterna behövs för behandling av ärenden enligt utlänningslagen (301/2004) och för tillsynen över efterlevnaden av utlänningslagen,

4) få sådana uppgifter ur det i 216 § i lagen om transportservice (320/2017) avsedda trafik- och transportregistret som är nödvändiga för utförande av Nödcentralsverkets lagstadgade uppdrag,

5) få uppgifter om alarmering av räddningsenheter från räddningsväsendet i välfärdsområdet, ur det register om åtgärder som vidtagits av räddningsenheterna som upprätthålls av räddningsväsendet i välfärdsområdet samt ur det register över övervakning och kontroll av brandsäkerheten som upprätthålls av räddningsväsendet i välfärdsområdet,

6) få uppgifter enligt 13–17 § i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009),

7) av teleföretag få lokaliseringsuppgifter om det abonnemang eller den terminalutrustning som använts av den person som är föremål för nödmeddelandet samt uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter, abonnent, användare och installeringsadress samt i fråga om ett barn som utan tillstånd är frånvarande från en barnskyddsanstalt eller ett familjehem lokaliseringsuppgifter om det abonnemang

Gällande lydelse

nödmeddelandet, med iakttagande av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation,

8) få uppgifter enligt 33 § 1 mom. 4 punkten i lagen om behandling av personuppgifter vid Gränsbevakningsväsendet (639/2019),

9) från Lantmäteriverket få uppgifter om fastighetsägare och deras kontaktinformation samt om fastigheters läge och specifikationsuppgifter ur fastighetsdatasystemet enligt lagen om ett fastighetsdatasystem och anslutande informationstjänster (453/2002).

Rätten att få uppgifter ur de register som avses i 1 mom. 1–4 och 8 punkten är i fråga om datainnehållet och användningsändamålet begränsad enligt vad som föreskrivs om polismäns rätt att få och använda uppgifter, dock så att man också för räddningsväsendets enheter har rätt att ur det i 4 punkten avsedda registret få behövliga uppgifter om ägare eller innehavare av ett fordon inklusive adress och annan kontaktinformation samt tekniska data och identifieringsuppgifter om ett fordon. På motsvarande sätt gäller rätten att få uppgifter ur en räddningsmyndighets datasystem endast uppgifter som behövs för alarmering och bistående av räddningsenheter.

Föreslagen lydelse

eller den terminalutrustning som används av barnet och uppgifter om abonnemangets identifieringsuppgifter med iakttagande av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation,

8) få uppgifter enligt 33 § 1 mom. 4 punkten i lagen om behandling av personuppgifter vid Gränsbevakningsväsendet (639/2019),

9) från Lantmäteriverket få uppgifter om fastighetsägare och deras kontaktinformation samt om fastigheters läge och specifikationsuppgifter ur fastighetsdatasystemet enligt lagen om ett fastighetsdatasystem och anslutande informationstjänster (453/2002).

Rätten att få uppgifter ur de register som avses i 1 mom. 1–4 och 8 punkten är i fråga om datainnehållet och användningsändamålet begränsad enligt vad som föreskrivs om polismäns rätt att få och använda uppgifter, dock så att man också för räddningsväsendets enheter har rätt att ur det i 4 punkten avsedda registret få behövliga uppgifter om ägare eller innehavare av ett fordon inklusive adress och annan kontaktinformation samt tekniska data och identifieringsuppgifter om ett fordon. På motsvarande sätt gäller rätten att få uppgifter ur en räddningsmyndighets datasystem endast uppgifter som behövs för alarmering och bistående av räddningsenheter.

Denna lag träder i kraft den 20.

Statsrådets förordning

om Statens barnskyddsanstalt

I enlighet med statsrådets beslut föreskrivs med stöd av 19 § i lagen om Statens barnskyddsanstalt och om skolan i anslutning till den (/20):

1 §

Behörighetsvillkor för personalen

Behörighetsvillkor för tjänster och befattningar vid Statens barnskyddsanstalt är att personen i fråga genom sin tidigare verksamhet visat att han eller hon besitter sådan förmåga och skicklighet som en framgångsrik skötsel av tjänsten förutsätter.

Dessutom krävs

1) av föreståndare för statens tjänsteenheter för barnskydd behörighet i enlighet med 46 a § 3 mom. i socialvårdslagen,

2) av övriga ordinarie tjänstemän och tjänstemän för viss tid för tjänsten eller befattningen lämplig utbildning eller vad som föreskrivs någon annanstans i lag eller med stöd av lag.

Vid fängelsets familjeavdelning kan det finnas en ansvarig handledare, handledare och vid behov annan personal.

2 §

Ikraftträdande

Denna förordning träder i kraft den 20 .
